MDK

Szivó Pál

Üzletház

Nemz. Képzőművé kiáll. Műcs. 1933. ápr.

46 l.

MDK

Szivó Pál

az alanti Szöv. titkára

Magy. Épitőművészek Szövetsége... 8 órai Ujság,
1939. jun. 10. 10 l.

Tata (Komárom)

Béke-tér 6. Ház, földszinte
XVIII.sz. vége.

(Tata V. és MV. Bp. 1952, 4 l)

Szivó Pál

mint portáltervező

iroda

=

Kende Tibor:

A kereskedelem és ipar

épitészetéről. II.

Tér és Forma

1933. 147. l.

járt egy bankhivatalnokkal!

Harmadik tag: Na és?

Második tag: Ennek az embernek a nagynénije beszélő viszonyban volt egy hentes feleségével, akinek a fodrásznője a Bowing streeten lakott.

Harmadik tag: Na és?

Második tag: Ez a fodrásznő egy olyan hölgyet ondolált, akinek egy leánya volt. Ez a leány együtt járt elemibe egy Lucy nevű leánnyal, aki egy törvénytelen gyermeknek adott életet.

Harmadik tag: Az elemiben?

Második tag: Dehogy! Húszesztendős korában. Képzeljék, egy gyermeknek, akinek nincs apja! Beláthatják, hogy aki egy ilyen nővel járt együtt elemibe és aki leánya egy olyan hölgynek, akit Mr. Humphrey rokonával beszélő viszonyban lévő hentes feleségének fodrásznője ondolált, az lehetetlenné tette azt, hogy Mr. Humphrey elnök lehessen.

Korelnök: Tekintve, hogy minden jelölt ellen lehet kifogást emelni, javasolom, hogy olyan elnököt válaszszunk, aki csak képletesen elnök. Olyan elnök kell, aki ellen nem lehet kifogás. Ez pedig csak egy gyermek lehet. Válasszuk meg Mr. Burghly négyéves kisfiát elnöknek. Az ügyeket egy háromtagú bizottság fogja intézni és a kis elnök csak a nevét adja oda. Rendben van?

Tagok (egyszerre): Rendben!

Szivó Pál

A Dreher pavillonja a Budapesti Nemzetközi Árumutatvásáron fentitől repr.

MAGYAR IPARMŰVÉSZET
1938.93.1.

8.

PANNONIAI DOMBORMŰVEK.

Tib. J. Facundus síremléke.

Lásd 312. lapon

Szivó Pál

Portálok,
fenti servei
Repr.

Györgyi új. magyép II.

160. l.

Szivó Pál

Átépített nyaraló
Tahiban
Repr.

Györgyi nyomép II.
122 – 123. l.

Szervita-téri gyógyszertár.
Márvány és polirozott „Argentin"-fémből.
Haas és Somogyi r.-t.

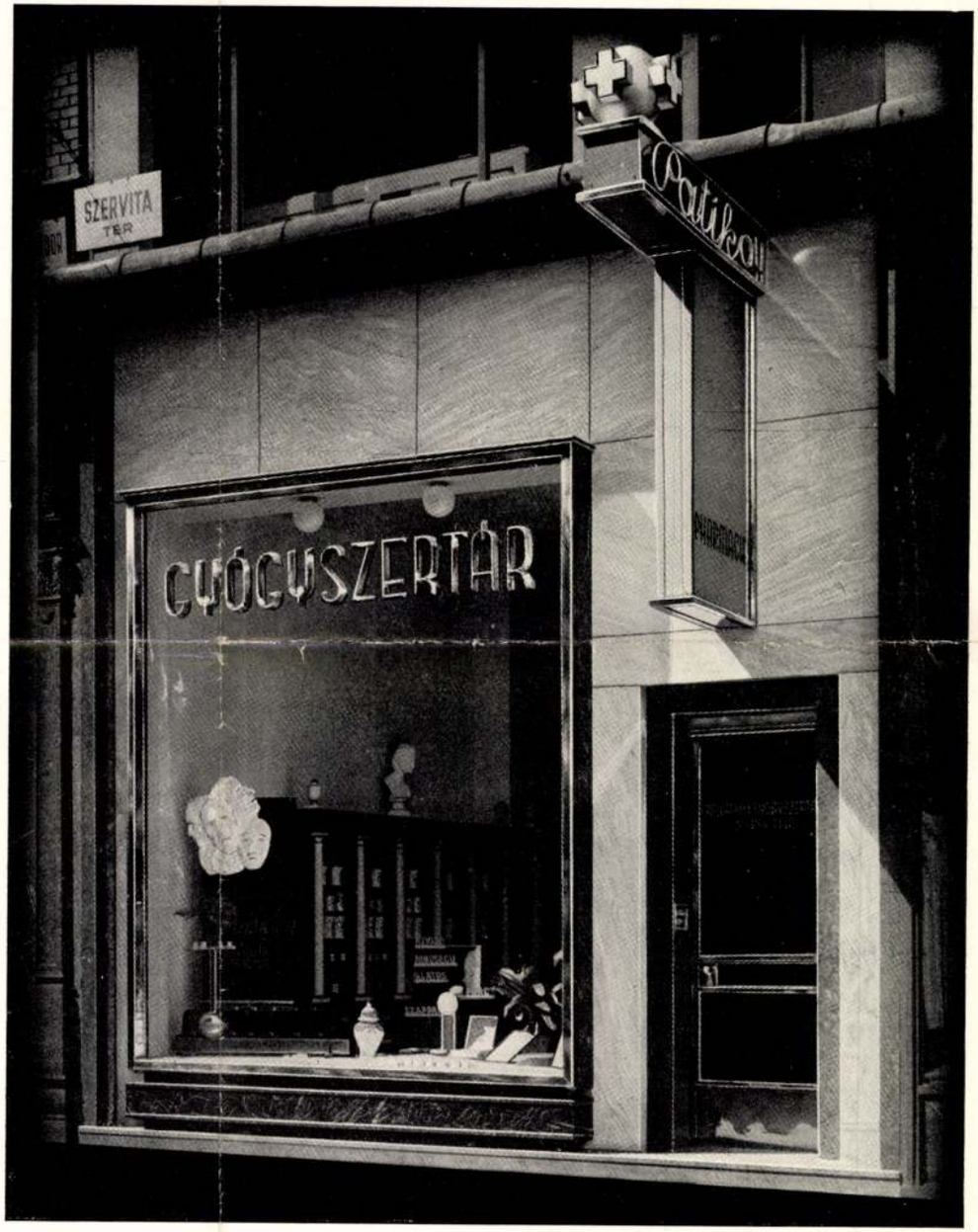

Magyar építész-csoportok.

Szerencsétlen magyar világunkban a válság általános. Nincs az a professzió, amelyben az eszkimók száma lényegesen túl ne haladná a fókákét. Minket legközelebbről az építéssel kapcsolatos foglalkozáságak érdekelnek és ezek sorában a tervező építészeké leginkább. A balsorshoz a balkezek társulnak ennek a szép, de jelenleg szerencsétlen hivatásnak üldözésében. A gazdasági leromlottság egymaga is el tudja venni az életlehetőséget, mennyivel alaposabban fosztja meg építészeinket egzisztenciájuktól a sok balkezes rendelkezés, amelyek szinte diadalszámba veszik, hogy a még elképzelhető kevés építőalkalmat is semmivé teszik.

Szivó Pál

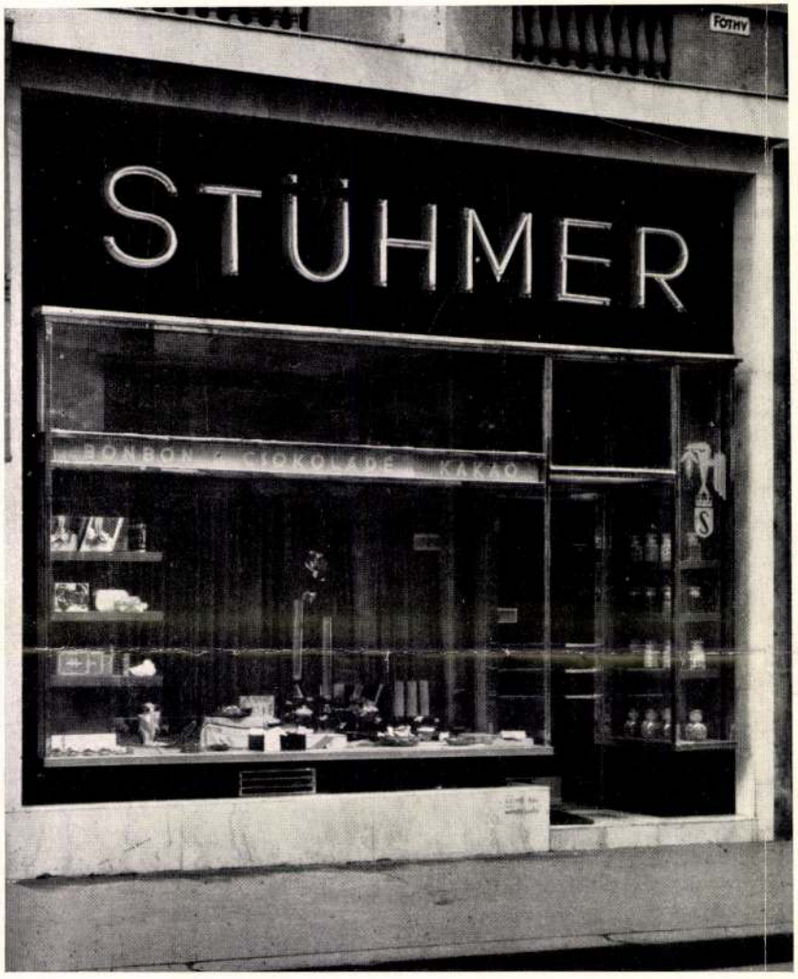

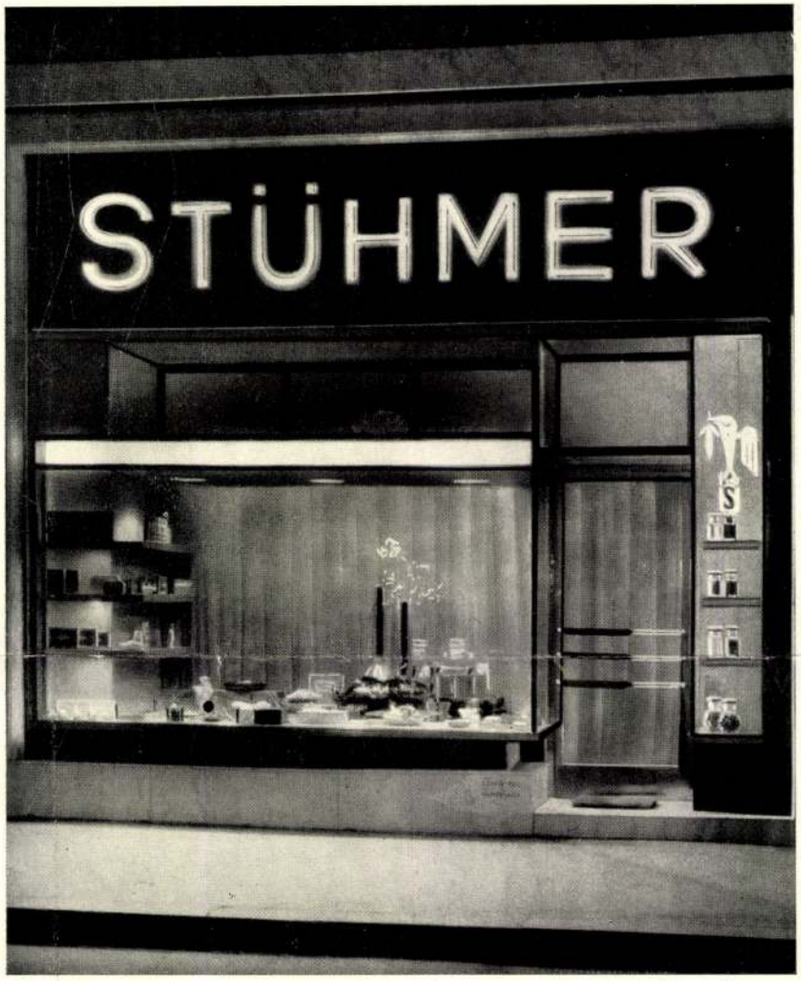

Foto: Kozelka.

114 Stühmer cukorkaüzlet a Tisza István-utcában nappal és éjjel. Tervezte: Szivó Pál. Kivitelezte: Márkus Lajos. Portál „Neoxid" fehérfém és travertin.

Tér és Forma. 1935. 4. sz.

Szivós Pál

Tér és Forma
1940. 51. l
(„Alse" kozmetikai szalon, kéjekkel.)
tervezte fenti

VASÁRNAP

25

Kath. F. 11 Lajos kir.
Prot. F. 10. Lajos

HÉTFŐ

26

Kath Zefirin p. vt.
Prot. Izsó

KEDD

27

Kath. K. sz. Józs.
Prot. Gebhard

SZERDA

28

Szivó Pál

építész

cród

Labo, Mario: Architettura e arradamento del negozio. Milano, 1937. Képjeb.

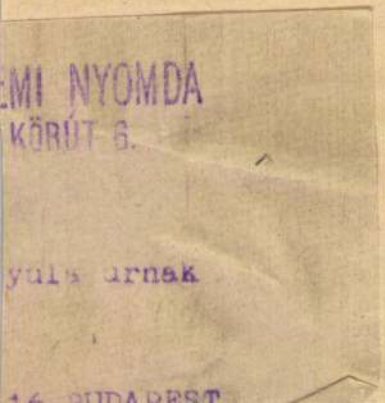
EMI NYOMDA
KÖRÚT 6.

Szivó Pál

iparművész

A Bútor. 1938.

febr. 4. (Fratelli

Deisinger fiókürlet

berendezés; képpel.)

SOMMARIO

Dichiarazioni di Ferenc Herczeg al »Városok Lapja«... 201

Fiehler Carlo: Perchè ho proposto Budapest a sede del Congresso internazionale? 203

Zsitvay Tibor: Perchè occorrono creare rapporti tra il Teatro Nazionale e le città della provincia?..... 204

Dr. Salamon Géza: Il nuovo Istituto di radiologia e di röntgenologia della Capitale..... 205

Dr. Bierbauer Virgil: Particolari del metodo relativo alla redazione dei progetti di sistemazione delle città ungheresi II..... 209

Congresso nazionale per la fornitura di acqua potabile 211

Dr. Gőbel József: Tonbridge: una piccola città inglese 212

Bibliografia..... 213

Ruisz Rezső: I problemi delle comunicazioni delle grandi città. Il trolleybus..... 214

Gecső Jenő: La passeggiata lungo il Danubio di Pest dal punto di vista turistico 215

La sistemazione del camping in Francia..... 217

»Studiate l'amministrazione pubblica communale!«... 218

COMUNICAZIONI UFFICIALI DELL'UNIONE NAZIONALE DELLE CITTÀ UNGHERESI

Il prossimo programma dei lavori della Federazione Internazionale delle Città e delle Autorità locali 218

LE NOVITÀ NELLE CITTÀ 220

ECONOMIA MUNICIPALE E NAZIONALE 222

Szivó Pál

Tér és Forma:
1941. 149, 150. l.
(A Stühmer Frigyes R.T.
Budapest IV. Váci-utca
11/B alatti fiókürletének
nagyobbítása és átépítése,
képekkel.)

U.o. 1941. 151, 152. l.
(A Stühmer Frigyes R.T.
Budapest II. Margit-körút
5/B. alatti fiókürletének
uj berendezése, képekkel.)

Terverte fenti

Figyelmeztetés! Fegyverekre csak az árverezhet, aki az árverés megkezdése előtt fegyvervásárlási engedélyét bemutatja és egyszersmind személyazonosságát is igazolja.

	Kikiáltási ár pengőben
2328. *Színházi látcső nyéllel,* gyöngyházfoglalatban . . .	28
2329. *Színházi prizmás látcső.* Fata Morgana	25
2330. *Rajzeszköz.* Richter-féle	25
2331. *Színházi látcső.* Busch. Bőrtokban	35
2332. *Színházi látcső,* gyöngyházfoglalatban. Tokban . .	30
2333. *Fényképezőgép és vetítőgép.* (Mimiograph.) Hugó Mayer. Triaplan. F. 3.	80
2334. *Színházi látcső,* gyöngyházfoglalatban. Nyéllel . .	24
2335. *Prizmás látcső.* Hensold, 6×.	50

Szivó Pál

l. Györgyi ügyvagy épitőm. I.

37. l.

X. KÜLÖNFÉL

1300. ALACSONY GYERTYATARTÓ, g
Niedriger Leuchter, Perlmuttermusc

1301. NECESSAIRE TOK, békateknő alak

1302. KÉT NAGY PORPHIR DISZEDÉ
kos, csigás, aranyozott bronz fül, föd
— Zwei grosse Porphir Prunkgefäss
zwei Henkeln aus vergoldeter Bronz
Zaaren. Französisch, Louis XVI.

1303. NŐI MELLSZOBOR, fehér márvá
Damenbüste, weisser Marmor, stellt

1304. SZOBORÁLLVÁNY, oszlopalakú sá
XIX. Jh.

1305. CSILLÁR, fuvott üveg. Velence, X

1306. CSILLÁR, fuvott üveg. Velence, X

1307. BIBLIA, das ist die ganze heilige S
tekkel. Strassburg, 1630. — 2 Bär

:t és aranyozott fa, barokkdiszitménnyel. Osztrák, XVIII. sz.
tzte, vergoldete barocke Ornamente. Österreich, XVIII. Jh.

nezett és aranyozott fa, baluszteralak. Magyar, empire. —
ete Balusterform. Ungarisch, empire.

b, szinezett fa, áttört oszlopdisszel és szentképekkel. Magyar,
Stück, farbiges Holz, mit durchbrochene Säulen und Heiligen-

MÁRIA SZOBRA, faragott fa. XIX. sz. e. — Der heilige
A. XIX. Jh.

a, keretében festett jelenet. Angol, Queen Victoria. — Licht-
isch, Queen Victoria.

imzett képpel, gyermek, angyallal. Angol, Queen Victoria. —
321, mit Stickereibild. Englisch, Queen Victoria.

ezüstfoglalatban, szines gyöngyházdiszü medaillonnal és
— Zwei Prunkgefässe, Goldlack in Silber gefasst, darauf
naildekor. Japan, XIX. Jh.

R, keretben. XIX. sz. — Vier verschiedene Miniaturen,

eretben, XIX. sz. — Drei ovale Miniatürbilder, gerahmt.

Szívó Pál

wód

v

Fränkel György:

Zakás és Cutor.

Bp. 1938. 30–32. l.

képekkel.

Szivó Pál

építesz

Tér és Forma

1937. 338. l.

(Kis nyaraló Balatonszántódon, képekkel és alapvajzzal.)

Szivó Pál

építész Mucsarnok

1933. nemz. képzm. kiáll.

592

Szivó Pál

építész

Tér és Forma (337.l.

1937. 335. l. 336.)

(Üzlet Tahiban,

képekkel.)

és alaprajzzal

az átalakítást

szerette fenti.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

HIDEGH DEZSŐ: NŐI SZOBA. KALAPSZALON

D. HIDEGH: DAMENZIMMER. HUTSALON — BOUDOIR. SALON DE MODISTE — LADIES ROOM. MILLINER'S SHOP

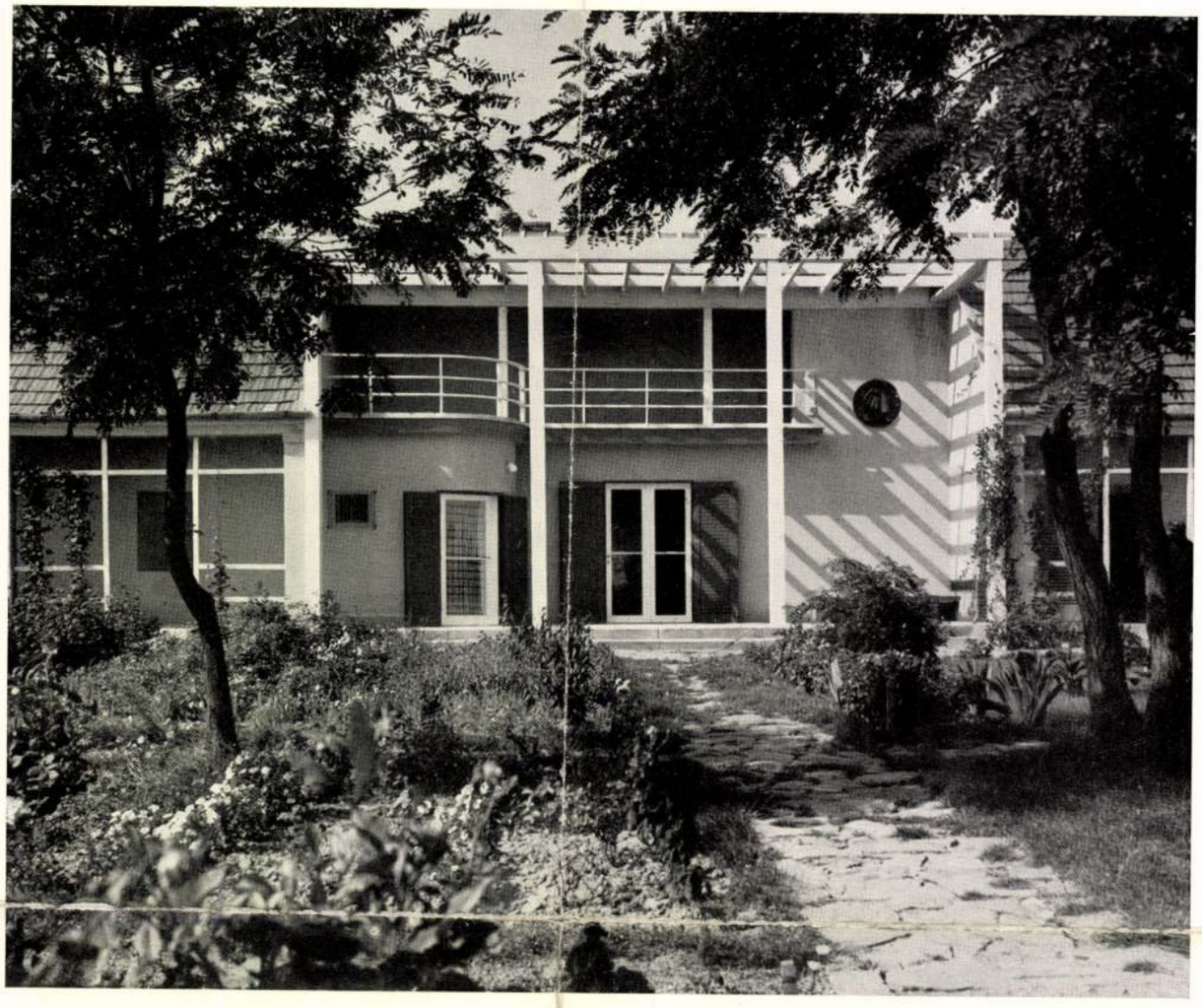

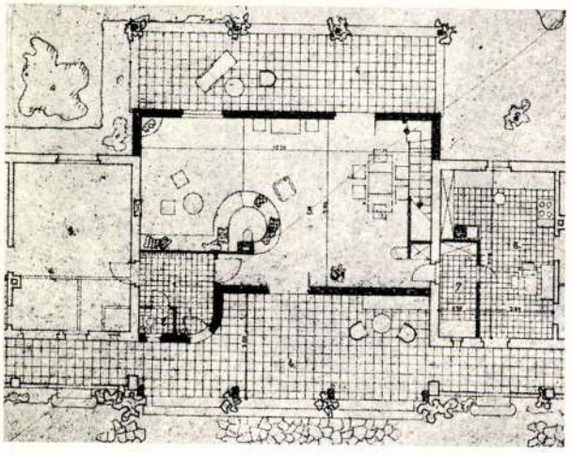

SZIVÓ PÁL: ÁTÉPÍTETT NYARALÓ TAHIBAN

P. SZIVÓ: UMGEBAUTES LANDHAUS — VILLA TRANSFORMÉE — VILLA (RECONSTRUCTION)

A ki azzal véli
A bajon segitni, —
Ha egy sugárt iszik szivének bujában.
Pedig hej! gazduram, az nem is szükséges,
Csak az ennivaló volna elégséges?! . .

Az évi munkabér : hamu, szén és perje,
Nem nagyon sok fordul abból a konyhára;
Azért ne csüggedj el, vessd szived reményét,
Lelked bizodalmát
Abba, a ki gondját
Forditja liljomra és égi madárra.
Jól tesz az veled is, mert ő legjobb atya,
Próbál és a hivet dusan jutalmazza.

Kössd össze szorgalmad Isten kegyelmével, —
S el-fog tünni e gyász omlott falaidról;
Arczodon egészség s öröm fog ragyogni
Nem bu és fájdalom,
A miként most vagyon.
Biztositsd, a minek veszedelem árthat,
Ép lesz a vetésed, ép marad a házad! *Fejes István.*

Ismét nehány szó nemzeti hagyományaink és a tájszógyüjtés ügyében.

(Vége.)

Napjainkban, különösen fiatalabb irodalmáraink közt nem csekély azok száma, kik egész erejökkel iparkodnak a nép iróivá lenni s irnak is müveket, meggyözödésük szerint *népieseket*, de mellyek nagyobb része a józan kritikától nehezen fogja e *szép nevezetét* megérdemleni; mert — hiszem, nem egyéni nézetem — nem azon mü viseli magán a népszerüség jellegét, mellyben minden, még az utolsó pór által érthetlen kitétel is hiányzik; pedig sokan ebben helyezik népiességöket, mit sokszor igenis pórias kifejezéseik igazolni látszanak : hanem a népszerü münek a nép nyelvén irtnak ugyan, de egyszersmind a népszellemet visszaadónak kell lennie; mit hogy valaki elérhessen, mindenekelött a nép szellemébe, gondolkodása, egész kebelvilága, szokásaiba s egyéb eredetiségeibe mintegy belenönie; szóval a népirónak magának mintegy nép emberévé kell válnia. Mi, hogy sokra nézve, egyedül a népszellem tolmácsolta hagyományok tanulmányozása által érhető el, igen világos. Különösen tehát, fiatal irodalmáraink, kik népirókká ohajtanak válni : a népet, mellyben a nemzeti lélek eredetileg tanyáz, tanulmányozzák, kisérjék szokásait; hallgassák ki kedvelt regéit, mondáit; söt egyes kifejezései-, hasonlatai-, talányaitól se kiméljék figyelmöket, szóval, lessék ki lelke minden mozzanatait; s az illy nyomon létrejött müveik leendenek a nép szellemének tükrei. — Apáink a magyar életrevaloságát megmutatták a világnak annyiszor, a hányszor keletet, nyugotot agyonnyomással fenyegette. Mutassuk meg mi is most, hogy apáink lelke nem hagyott el bennünket, most, midön többé nem egyedül a physikai erő s ügyesség; hanem, és pedig kiválólag a szellemi élet nyilatkozatai szolgálnak mérvül a népek életrevalóságának megitélésében.

Gyüjtsünk vállvetve, s ha az igy minden oldalról egybegyülendett, minden nemzeti mozzanatot visszatükröző adatok nyomán sikerülend, nemzeti szellemünket igazi mivoltában föltüntetni : csak akkor remélhetjük s várhatjuk is jogosan a tudományos külföld általi méltánylást; csak akkor fogjuk holmi boldogtalanok ellenében megmutathatni, hogy mi még sem vagyunk olly minden fensöbb érzetből kivetközött vad nép, millyennek ök minket örömest szeretnének tartani; söt nemcsak mi nem vagyunk ollyanok, de apáink sem voltak, hanem szellemi emelkedettségükben épen nem álltak alantabb azon hánykolódók öseinél. Ha mi nekik hagyományaink utján be tudjuk bizonyitani, hogy jóllehet nekik korábbi irodalmi emlékeik vannak, a mieink a hazánkat ért ezer és ezer viszontagság közt elenyészvén; de azért apáik a mi elödeinket müveltség tekintetében épen nem haladták fölül, söt általunk nem egy részben tulszárnyaltattak : akkor talán kényszerülni fognak nemzetünk rágalmazásától tartózkodni és ha hála telik tölük, köszönetet fognak szavazni a magyarnak, ki nem egyszer védbástyául szolgált, hogy ök maguk emlékestül nevestül el ne tünjenek a föld hátáról.

Ne kiméljünk e tekintetben semmi fáradságot; még most van idö; de évek mulva — megtörténhetik — legjobb akarat mellett sem gyüjthetünk. Mert a fiatal sarjadék, az ösöknek elötte már nevetségeseknek látszó mondái, regéi, szokásai, szóval : hagyományai iránt naponként kevesebb érdekkel kezd viseltetni; az öregek pedig, nem levén kinek elbeszélni kedvelt regéiket, vagy figyelmök az ujabb viszonyok következtében ezerféle anyagi érdek által másuvá tereltetvén, s az ugynevezett polgárisodásnak mindig jobban és jobban engedvén, azokat lassanként feledik és ösi szokásaiktól eltérnek; s ha ezek följegyzés nélkül maradnak, ki fog arról kezeskedni, hogy némelly elleneink által még inkább meg nem szilárdittatik azon balvélemény, mintha mi holt nemzet volnánk, olly nemzet, melly szellemi multtal s életrevalósággal legkevésbé sem dicsekedhetik.

Vagy ahhoz mit szólunk, ha tétlenségünkben az idegenek fogják hagyományos szellemi kincstárunkat, mint sajátjukat, mindenesetre a mi rovásunkra, kizsákmányolni?! Nem hiányzanak példák.

Még valamit röviden a tájszógyüjtésről.

Ki az irodalmi nyelvet némi figyelemmel kiséri, gyakran nagyon is helytelenül gyártott szókat olvashat, s ollyanokat hallhat, hogy magyar hanghoz szokott füle rázkódásba jö hallatukra. Tagadhatlan, hogy némelly szófaragók tulságig visszaélnek s könynyelmüen játékoskodnak édes nyelvünkkel, rá akarván nemzetünkre eröszakolni csodaszülötteiket. Ne igy, uraim, ne igy! hanem lessük meg népünk száját, és sok esetben a szándékolt jelentésnek mingyártmányainknál sokkal megfelelöbb, eröteljes eredeti elnevezésével találkozandunk e vagy ama táji nép szójárásában; s ha ezt teszszük, milly tömérdek idétlen gyártmánytól lesz megmenthető irodalmunk?!

A felhozott okon kivül még más haszna is van a tájszógyüjtésnek. Sokszor egy szócska nem álmodott fényt derithet. Régibb oklevelekben olvashatunk szókat, mellyek elöttünk ismeretlenek s népünk nagy része közt is már elavultak; de lehet táj, hol azok még életnek örvendenek, s napfényre hozatva közhasznu szolgálatot tehetnek.

A *hely-*, *család-*, *személyneveket*, ide számitván a nép által használni szeretett *gunyneveket* is, följegyzeni szükséges. Ezek összegyüjtése pedig jelenleg annyival halaszthatlanabb, minthogy a mindenfelé életbeléptetett tagositás, vasuti hálózatok stb. a szántóföldek, dülök fekvését megváltoztatván, ezek régi elnevezéseiktöl nagyánt megfosztatnak. „Pedig, — mint a „Buzgó ohajtás“ szerzöje irja — ez igénytelen nevekben is egyegy emlékköve rejlik elenyészett multunknak; némellyik egy hajdan létezett, s okiratainkban emlegetett helységnek vagy jelentékeny esemény szinhelyének nevét tartá fönn, s igy ollykor nagybecsü okleveleink értelmének szolgál kulcsául.“

Végre szükséges a *mesterségi műszavak*, *játékszerek*, *épület-* és *hajórészek* neveinek följegyzése is, és pedig minélelöbb; mert ez ügy — mint a „Buzgó ohajtásban“ mondatik — annyival sürgetöbb jelenben, minthogy a nagyszótári munkálatok bevégzése közeledik és az összehasonlitó nyelvészet fölöttébb hasznos munkássága nyelvtudományunk javára folyton gyarapodóban levén, csak nyelvbirtokunk minél teljesebb összeállitása nyomán rendelkezhetik annak anyagával sikeresen, az elötte lebegö nagy kérdések megoldására.“

Különösen hasznos szolgálatot tehetnek e téren a népnevelés emberei, kiknek folytonos alkalmuk van, környezetük mindennemü szellemi mozzanatait megfigyelni, s igy azokat pontos följegyzés nyomán kellö helyen köztudomásra juttatni. De, hogy ezt czélszerüen tehessék, a már meglevö gyüjteményekkel kellene közelebbröl megismerkedniök; minök a példabeszédek, közmondások, népdalok, mondák, mesék-gyüjteménye, Ballagi Mór, Erdélyi János, Gaál Györgytöl, ez utóbbi kiadva Toldy Ferencz és Kazinczy Gábor által. A tájszavak gyüjteménye I. kötet 1838-ban a magyar Akademia által kiadva; föleg pedig a nemzeti hagyományok kiváló kincstára a „Magyar Mythologia“ Ipolyi Arnoldtól, mellyet vajha többen ismernének.

S ime ezennel jóformán meg is nevezvék azon munkás férfiak, kikhez az efféle gyüjtemények beküldhetök, de föleg a magyar tudományos Akademiában volna mind ennek legczélszerübb beszedési helye, hol a nemzet szellemi munkásságának mintegy központját ohajtjuk lelhetni. Ha pedig valaki akár szomszédság vagy különös bizalom vagy épen kézutban esö alkalommal akár *Rérész Imre* vagy *Lugossy József* urakhoz Debreczenbe, akár *Csaplár Benedek* gymn. tanárhoz Szegedre, vagy *Szabó Károly* gymn. tanárhoz Nagy-Körösre vagy *alulirthoz* Tisza Örsre (Tisza-Füred mellett)

*

Vas. Ujs. 1859.

nyujtaná be gyüjteményét, épen nem fogná a czélt eltéveszteni. Fő dolog a buzgógyüjt és s mindenkép sürögés ez ügy körül — Vajha az ez iránti buzgalom minél többek lelkében meghonosuljon!

Debreczeni János.

A regényes Vágvölgy.

(Folytatás.)

Szkalka.

Már itt a fokozatosan szépülő tájkép, a szépség legmagasabb fákat éri el. A bérczek egymásra tornyosuló erdőségekkel födött tömegei korlátozzák két oldalról a kilátást. A jobbparton, hol a hajdani apátság romjai feküsznek, a hegyláncz egészen a Vág partjához közeledik. Balparton sikság terül el, mellyen itt-ott kimagasuló faluk tornyai ötlenek szemeinkbe. Távol a háttérben óriási hegylánczolatok emelkednek egymás fölé, mig végre a messze távolban csak a hegylánczolatok azon homályos körvonalait birjuk kivenni, hol a mennybolt azur kéksége a hegyek határozatlan kékességével mintegy összeolvad. Alant a Vág ezüst szinü hullámai hömpölyögnek, egész tájképeket vagy csak a parton szomorkodni látszó egyes füzbokrokat tükrözvén vissza, mi az egész tájnak bizonyos elevenséget kölcsönöz.

Egy hosszu meredek uton érünk fel az apátság elhagyatott s megrongált nagyszerü mogorva épületeihez, ennek közelében egy keskeny nyilásu barlangot vehetünk észre, mellyben a keresztyén vallás behozatalakor, ennek egyik buzgó terjesztője, Benedek nevü remete, lakott. E barlangról, egy monda kering a nép ajkán, érdekesnek vélem megemliteni: Egyszer ugyanis az emlitett remetét rablók támadák meg azon biztos hiszemben, hogy nála, miután temérdek ajándékot kapott, nagy mennyiségü kincseket fognak találni. A remete csak akkor vette észre a készülőben levő, reá nézve nagyon is komoly tréfát, midőn a rablók már a barlang belső rejteke felé közeledének; de most jő a csodák csodája: a remete kivánságára a barlang egyik oldalfala hirtelen kinyilt, s azon a remete nyakra főre kisurrant. A rablók e nem várt véletlen eseményt valami tulvilági szellem titkosan müködő segély hatalmának tulajdonitván, . . . megfutamodtak. . . . A rablók nehány nap eltöltével mélyebb megfontolás után ismét arra határozták magukat: hogy a sok kincs miatt mégis érdemes lesz a tulvilági szellemmel czimboráskodó remetébe még egyszer belekapczáskodni. S ugy lőn, . . . a remetét épen a Vágra kikönyöklő egyik sziklaormon gondolatokba mélyedten találták . . . a rablók nem sokat teketóriáztak, nyakon csipték s aztán a szikla ormáról a mélységbe lóditották vala.

A rablók nagy kiváncsisággal utána bámulának, s csak akkor sajnálták meg a kincses garmadák remetebirtokosát, midőn a segélyre sietőnek hitt égi szellem kimaradását látták s a remete vizbe fult. A nép kifogta hulláját, s eltemette. Később Zoezard, a Zoborhegyi apátság alapitójának csontjaival, ki a remetének tanitója s barátja volt, ezüst koporsóba rakták s a nyitrai székesegyházba helyezték.

Az Árpádok kihaltával bekövetkezett zivataros időszakban Csák Máté hadai az ezüst koporsót zsákmányul elfoglalván, a porladozó csontokat szétszórták. Később a szentek közé iktattatott. Az utókornak a szentek iránti kegyelete, emlékére a nedves barlangban köszobrot állitott.

A remete lábnyomai s a' kösziklában több kisebb nagyobb üregek ma is láthatók; a köznép hiedelme csodatevő erőt tulajdonit ezeknek.

A fönemlitett kolostort Jakab nyitrai püspök épitette 1222-ben és pedig sz. Benedek tiszteletére, tehát a Benedek szerzet számára. Később a jézsuiták kezére került, melly rendet, midőn II. József az élők sorából kitörölte, az iskolai alapitványok birtokalón, most az épületek elhagyatva állanak, az enyészet romboló szelleme vette pártfogása alá.

A kolostorhoz közel eső azon sziklafokra, mellyről sz. Benedeket a haramiák a mélységbe dobták, a gazdag Thurzó György 1520-ban templomot épittetett. Most már ez is a kolostor szomoru sorsában osztozik, az idő feneketlen gyomra több étvágyat tanusitott ez iránt, a mennyiben örlő fogainak sokkal kegyetlenebb nyomai látszanak meg rajta. Igy van ez „az ég alatt a föld szinén.“ . . . Hol hajdan fény és hatalom csillogott, jólét, kényelem s lakmározás elegité ki néhányaknak az élet iránt táplált igényeit, ott most mindenütt elhagyottság s pusztulás nyomai látszanak, a mulandóság láthatlan szellemfegyvere dulja szét az egykori emberi hatalmat és erőt visszatükröző müveket. — De hagyjuk el a sirokat . . . s térjünk át az élők a természet gyönyöreit élvezők ösvényére:

A mint a Vág tulpartjára érünk, nem messze egy regényes oldalvölgyben elönkbe tünik Teplicz.

(Vége következik.)

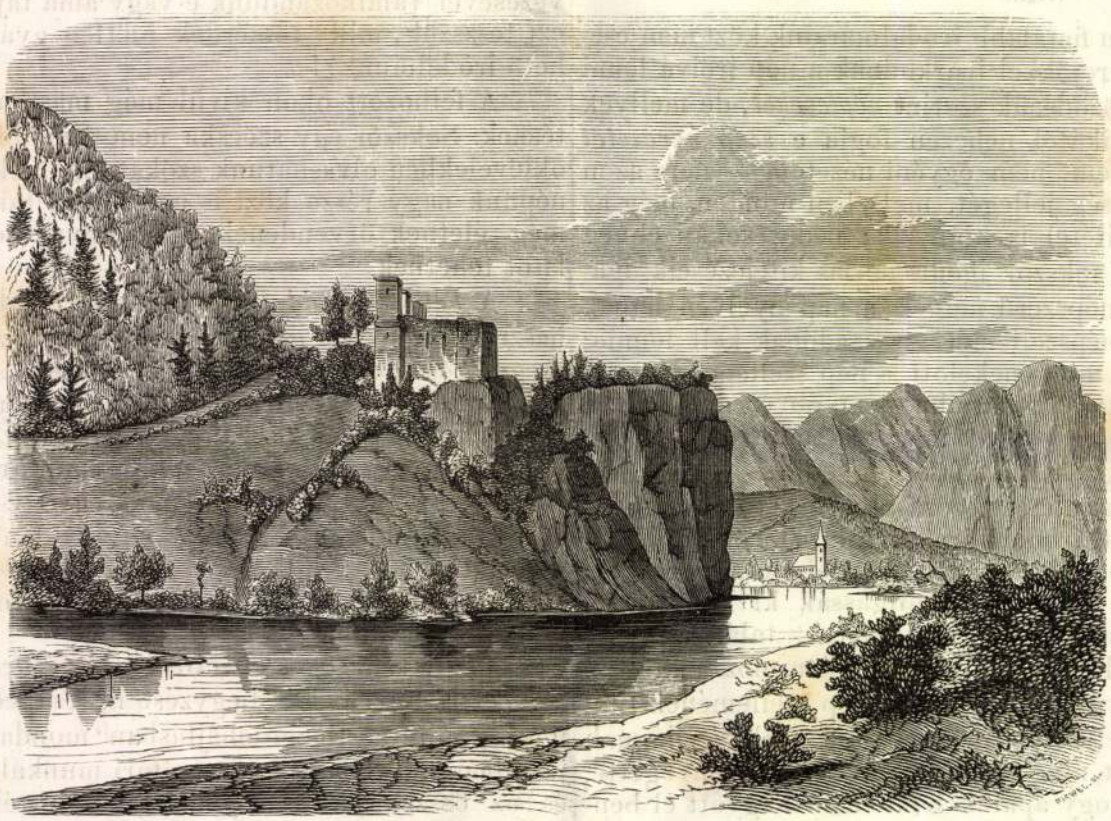

A regényes Vágvölgy: Szkalka.

Verona.

E sokat emlegetett hatalmas és csaknem bevehetlen erősség az Ets (Adige) mindkét partján fekszik, melly itt nehány erős kanyorodást tesz. A két városrészt négy hid köti össze, mellyekhez még délről a vaspályahid járul. A város mintegy 60,000 lakost számlál. A helyőrség beke idején 15,000 főből áll.

Verona erőssége egy régi körfalból s több elkülönitett erődből áll. Az előbbit az Ets jobbpartján nyolcz bástya képezi. A folyónak a városba lépésénél van a St. Proculo erőd, kifolyásánál pedig a Hesz erőd. E két pont közt a váracsok egész sorozata nyulik el. — A váracsok ferdényalakban épitvék, leghosszabb oldalukkal a város felé fordulva. Egymástóli távolságuk mintegy 1800 láb.

Ezek mindegyike igen erős, s bombákkal daczoló kaszárnyákkal van ellátva.

A táborhely az erődök mögött 9000 láb hosszu és 6000 láb széles. E táborban 60—80 ezer ember kényelmesen megfér.

A főföldsáncz nagy számu kapukkal van ellátva, ugy hogy félóra alatt legalább 25,000 ember képes azokon kirohanni, vagy visszavonulni.

A balparti erősitések nem olly nagyszerűek ugyan, mint a jobb partiak; mindamellett kitünő figyelmet érdemelnek. A földsáncz hasonlag bástyázva van. A bejárást a régi San Felice vár védi, melly egy meredek sziklán áll, s mellynek közelében még különféle sánczok és tornyok vannak. (Ennek s a San Pietro kaszárnya rajzát közöltük a V. U. 1858. 39. számában.)

Bizonyos tekintetben Verona védelmi területéhez számitandók még a rivoli-i fönnsikon és a velenczei remetelaknál épült erődités müvek is. E pontok felette nagy fontosságuak. A rivoli-i fönnsikon (plateau) három váracs (Rivoli, Wratislav és Molinári) és több Maximilian-torony van.

Az Ets folyó szélessége Verona és Legnano közt 260—320 láb. E téren sekély seholsem található. Veronánál a viz folyása mély, meglehetős sebes, miért nagyobb csapattestek nem egy könnyen juthatnának a tulpartra.

Mindezen erősitvények csak a legujabb időben jöttek létre, különösen az 1848—1849-iki események alatt tett tapasztalatok következtében, 1848-ig mintegy 18 millió frt fordittatott ez erősségre: 1854-ig pedig 25 millióra rugtak a ráforditott költségek.

Szalkai apátság

kolostorának és

templomának romjai

Hány Ignác rajza

Repr.

Orsz. 309. l.

BUDAPEST

III.

Aquincumi leletek

Buda és Békásmegyer közt ... VI
1856, 387 l.

Szkalkai templomrom

Trencsén mellett

képe repr.

Kiss Kihlkath Magy

773.l.

Skala György

ötvös

1732 Vágujhely

Trencsénben tanult.

Kapmagyarországi ötvösök 30 l.

...n ülő gyermek jobb kezével a félrevont füg-
...gyja, míg balját a háttérben lévő asztalról, hol főher-
...nek, lelógó hermelines paláston nyugtatja. Sap-
...szítik, az aranygyapjas rendet szalagon viseli,
csipkéből valók, körítőre s csizmácskájának pé-
...kát ő szorítja. Balról az asztalon szent István
...igyelmünket.

...dor, méretei 54.1 : 37.7 cm.

9223.

140/95 № 128.

Szkala György

ötvös.

György szintén *vágujhelyi* lakos, Trencsénben tanult. Vásárokra
Részben mesterségéből, részben gazdaságából él. 1

dr. Illésy János: Magyarországi ötvösök 1732-ben. Arch. Ért 1904 évf. 389. l.

M. kir. Adóhivatal
MISKOLCZON
Érk: 1905 JUN 16
7749.
II

Elő iva kott változó illet
mégvizsgáló könyv. 98
Lap. 2. t. alatt

Sirohi Imre tomutanto 105.60
Kantor Gábor " 88.=

jutabudy

28021 Községi nyomda Budapest VI. Váczi-körút 61

Skallitzky W

Albrecht fhg:

Térdig, hétnyolczad jobbra, állva. Haja rövid, oldalszakála kicsiny s arcza s bajusza leberetvált. Jobb kezének hüvelykúját kabátjába akasztja s baljával oldalán lógó kardjának markolatát fogja. Rendjelei közül az aranygyapjas rendet s a Lipótrendnek nagykeresztjét viseli. Nyakravalója fekete, kettős elejű kabátjának gallérja s hajtokája paszomant s nadrágja paszománcsíkú. A háttérben oszlop van. Feliratai a kép alatt négy sorban:

Albrecht

Erzherzog von Oesterreich

k.k. Feldmarschall-Lieutenant, Commandirender General in Nieder Oesterreich, und Inhaber des 44sten Linien-Inft.-Regmts.

alól balra: „Ged. bei J. Höfelich"

s jobbra: „W. Skallitzky 847."

Könyomat, az alak nagysága 26.6 c/m.

Ltsza 7542

55/93 № 1246.

Szkala vára II. 197.

Muz és Kst Ert

Szkala vára

SZKALA August I. SKALA

MDK

Szivó Pál.

Üzletház.

Bp.Műcs.-OMKT. Nemz.Képzőműv.kiáll. /Rend.M.Kir.Vall.
és Közokt.Min./1933 ápr.19.-máj. 25. Kép.tm. 46.l.

Szivó Pál

l.

A. Bator

1937. 8 n.

114. 115 l.

Tisztelettel m
egyház által csak
czéljaba, a mely a k
helyiséget mely pap
hogy az a padlásra v
vették igénybe, és cz
nálható klozett mi
veszélysség miatt
teni semmi czélra

Zólyom, 1914

Szivó Pál

l.

A Butor

1937. 9. n.

50, 51. l. 52. l

53. l.

294. kép. *Miseruha 1720 körül.*

ezüsthímzésű alapon gerezdes domború aranyhímzésű tölcsérekből selyemhímzésű virágok nőnek ki. Oldalt is domború idomok váltakoznak színes virágokkal. A miseruha mag. 109 cm
Bécsi munka 1740 körül.
Mária Terézia ajándéka Esterházy gr. prímásnak, állítólag a királynő maga is dolgozott rajta.
Simor prímás restauráltatta, 1869.

Lepold: Adatok 38. l. — Egyházműv. kiáll. 1930., 494. szám. (Dalmatika.) — Csernyánszky 88—89. l. — Lepold Katalógus 258. sz.

MISERUHA,
vörösbársonyból, peremdísze és két középsávja aranyhímzésű hullámos indából, belőle leveles és virágos dísz nő ki.

Stühmer cukorkaüzlet a Kecskeméti-utcában.

Tervezte: Kende Ferenc.

Kivitelezte: Márkus Lajos

Foto: Kozelka.

Az építészek, vagy ha úgy tetszik, építészmérnökök, váltig panaszkodnak azon, hogy ők a legárvábbak, a mostohagyerekek. Gyönyörű a hivatásuk, ragyogó célokkal, ambiciókkal akarják e hivatásukat betölteni. Az építőművészet érdekes fordulópontján, a fantázia korlátlan virányain kalandozhatnának és íme, a tiltó rendeletek egész sora lerántja őket a rideg valóság sivárságába. Az „árvák" hathatós védelméről nem gondoskodnak eléggé, önön magukra vannak utalva, hogy az építőművészetnek, az építésnek és nem utolsó sorban a maguk vitális érdekeit megvédjék, istápolják.

Az átfogóan egységes érdekvédelem helyett guerilla csapatokra van az építész érdeke, védelme alapítva. Alig tudjuk felsorolni a tervező egyesüléseket, amelyek a trianoni határok kicsiny területére szorított ország fővárosában működnek.

A budapesti mérnöki kamara mintegy hatszáz építész tagja aránylag igen csekély erőt jelent a nyolcszor annyi tagból álló kamarában.

Az építészek nemzeti szövetsége nem foglalja magában a tervezéssel foglalkozók összességét.

A Magyar Mérnök és Építész Egylet mű- és középítészeti szakosztályai talán még a legnagyobb erőt képviselik az építész közületek soraban. Ez a társadalmi egyesülés már tisztes öreg kort ért el és szavának mindenkor súlya volt. A Kamarával teljes harmóniában fejt ki cselekvő

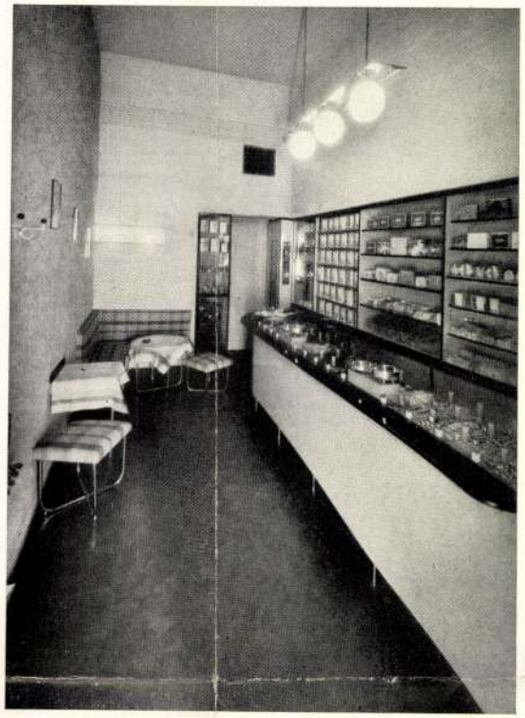

Stühmer cukorkalerakatok belseje.
Tervezte: Szivó Pál.
Foto: Pantofot.

működést. Ámbár a tagfelvételnél minden elővigyázati rendszabályt szem előtt tart, mégis, tagjai heterogén felfogásokat és talán érdekeket is képviselnek. A mű és köz jelzők két külön világot jelentenek, mert az egyik a tervezés, a másik a kivitelező munka felesküdt katonáit jelenti. A két tábor együttes üléseken ritkán tárgyalhat közös célok elérésére irányuló témákat. Békességben élnek egymás mellett, sőt kedélyesen együtt is vacsoráznak az ülések után, de a szívek vágyai divergálnak.

A Magyar Építőművészek Szövetsége jóval a háború kitörése előtt alakult meg, a mozgalmas években szünetelni kényszerült, majd ismét életre kelt. A Szövetség főleg az építőművészet emelését, fejlesztését írta a zászlajára. Saját helyisége nincsen, a Fészek vendégszerető termeiben tartja hetenként összejöveteleit, amelyek meghitt tárgyalásokban és megbeszélésekben merülnek ki. Állandóan üdvös gondolatokról tárgyalnak, a legszebb akarások jelentkeznek, de rendszerint hajótörést is szenvednek a rideg realitások miatt.

A Tervező Magánépítészek viszont az anyagi érvényesülés bevallott célját kergetik. Ennek az egyesülésnek sincsen helyisége, a Központi-kávéház alagsori termében találkoznak a tagok, többségükben lelkes fiatalabb építészek. Komolyat, nagyot akarnak elérni: minden magyar tervező építésznek minden időben legalább egy meg-

Tér és Forma
1935. 4. sz.

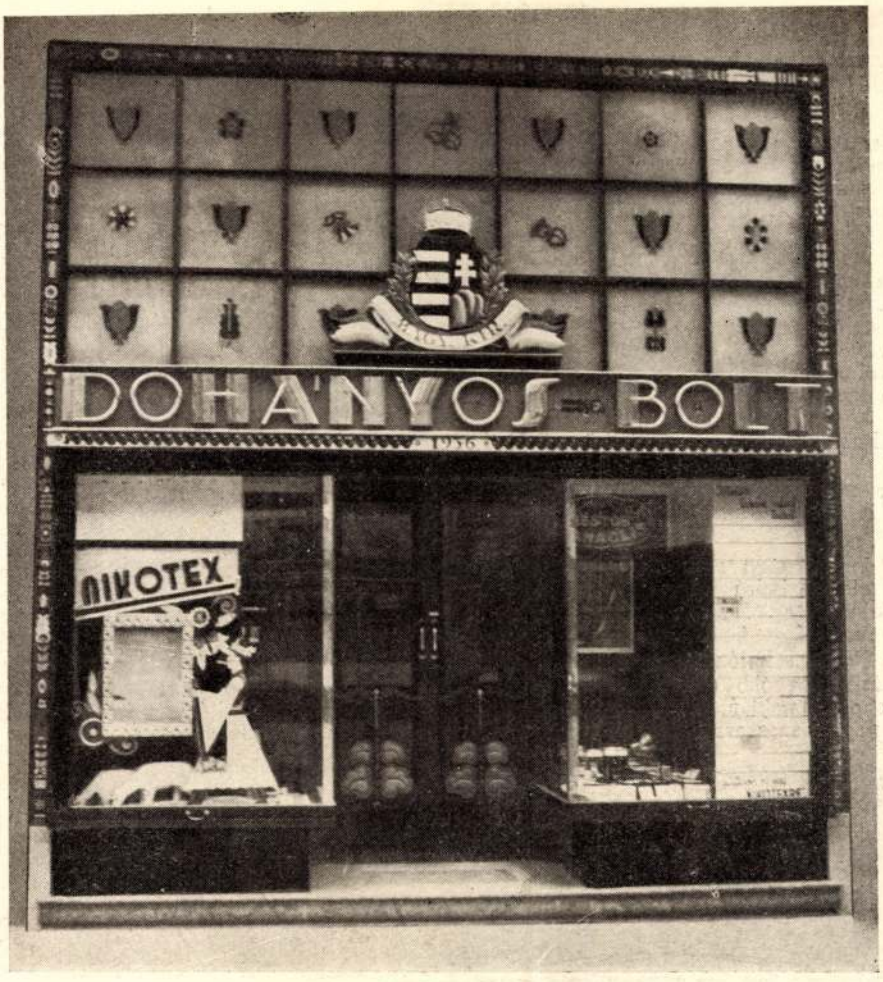

Portál

Tervezte: Krucsák Gergely

Kivitelezte: Simay László

Portál

Tervezte: Szivó Pál

Kivitelezte: Gerő és Győry

Portál

Tervezte és kivitelezte: Horváth Lajos

Foto Seidner

77

lyen komoly kultuszt csinálnak a csehek az ő Smetanájukkal, Dvorákukkal? Hol vannak pedig ezek a kitünő szerzők Liszttől?

A mi fiatal esztétáinknak nagy része azonban beleesett abba a túlmelegített Bartók vagy Kodály-féle büvkörbe, melyből a mult nagy romantikus értékeit és különösen a regényes Lisztet, dölyfösen kizárták. Molnár Antalra remélhetőleg nem hatott e fanatikus fiatal rohamcsapat művészi politikájának ez a totalitása? Az új magyar zenemozgalom vezetői ugyanis igen őszinte és lelkes Liszt barátok, másrészt pedig művészetük sem áll oly messze Liszttől, mint ahogy ezt a fiatal magyar esztéták hol nyiltan, hol a sorok között bizonyítgatják. Hálás téma lett volna ép ezért most a Liszt-jubileumkor a fiatal Bartók viszonyának elemzése Liszthez, vagy rámutatni arra a kapcsolatra, mely a Danse macabre démonizmusa és Bartók későbbi rokonlelkű művei között megtalálható Kodály Háry Jánosának nem népies számai, azután a Marosszéki és különösen a Galántai táncok világának is sok érintkező pontja van Liszt magyaros zenéjével.

Kritizálni minden művészt szabad. Még Bachot is, az egyetlent, aki előtt szigorú zenebirálók ma korlátlan hódolattal hajolnak meg. Liszt is bírálható természetesen, hiszen oly rengeteget írt s persze nem csupa h-moll szonátát és Faust szimfóniát... Gyorsan is dolgozott s egyik-másik nagyobb ópuszának megszerkesztése bizony alig okozott neki nagyobb gondot, mint ma sok úgynevezett nagy zeneszerzőnek egy nyolc-ütemes önálló téma kitalálása. Liszt el is bírja a legerősebb kritikát, ha másik oldalon viszont kivételesen nagy értékeit sem hagyjuk figyelmen kívül. De miért állunk éppen mi magyarok Liszt kritilázóinak sorába ahelyett, hogy *alaposabban ismernők meg ennek a szinte egyedülállóan átütőképes magyar szellemi nagykövetnek életművét?*

Azt hisszük, hogy a modern magyar zene páratlan gazdagságát, óriási kultúrális jelentőségét csak alálhuzná az, ha bizonyos vonatkozásban közvetlen kapcsolatba hoznók Liszt munkáival. Bartók és Kodály forradalmi és újító dicsősége pedig inkább megfog nőni, mint szenvedni. Éppen ezért bízunk abban, hogy Molnár Antal újra revideálni fogja álláspontját és azután nem fog adósunk maradni az új magyar zene Liszthez való viszonyának teljes esztétikai, zeneelméleti és formai feltárásával. Ilyen monográfia bizonyára rá fogja vezetni a legkényesebben romantikus fiatal esztétákat. Bartók és Kodály lelkes és tehetséges pretoriánusait is ahhoz a tisztultabb felfogáshoz, hogy Liszt nem volt zseniális illuzionista s művészete sem csupa parádé, díszes kösönyű, elnagyolt görög-tűz. Ha magyar kultúrfölény után áhitozunk, akkor nemcsak az idősebb nemzedéknek, de a fiatalságnak is meg kell győződve lennie arról, hogy Liszt volt a magyar géniusz, a magyar föld egyik legnagyobb szülötte s az összes nemzetek művészei közt is olyan szédületesen nagy alkotóelme, akitől a mai sokszor sivár és elrugaszkodott, romantikanélküli világban is csak hódolattal, hálával és büszkeséggel emlékezhetünk meg.

Foto Seidner

Tervezte: Szivó Pál **Sorportál** **Kivitelezte: Gerő és Győry**

A KORSZERŰ PORTÁL

Az a hajlandóság, amely az üzleti portálberendezések átépítése körül világszerte mutatkozik, nem tekinthető csupán divatjelenségnek, hanem kétségtelen mellékhajtása a korszerű építési szükségességnek. Az is tény, hogy a modern formaművészet egyelőre az üzleti exteriőrépítés műfajánál érvényesül a legszembetünőbb módon és a legnagyobb példányszámban. Ezért a modern portáltervezés a korszerű formakincs legfőbb propagandatényezőjének is tekinthető.

A rohamos portálépítési tevékenységgel természetesen együtt járnak azok a hibák, amelyek városszerte észlelhetők.

Az egészséges korszerű architektura *nyugodtságra törekvő* szándékát bizony sokszor meghiusítják az egyébként ötletes, de egymásnak — közeli szomszédságuk dacára is — ellentmondó formák, amelyek megbontják a nagyvonalúan egységes homlokzat kialakulását. Ennek a veszélye azonban kevésbé áll fenn akkor, ha az egyes üzletek egymástól *nem függetlenül,* hanem — legalább is ugyanazon bérház homlokzati keretén belül — egyöntetüen, valamennyinél egyszerre oldják meg a tervezés kérdését. Ilyenkor, legalább is rövid uccaszakaszon, egységesen nyugodt hatás — tökéletesebb művészi eredmény — érhető el.

Természetesen a portálrészek modernizálásával még nem oldódott meg a korszerű uccakép kérdése. Ellenkezőleg, sokszor még szembetünőbbé válik az ellentét a sima földszinti sáv és a felette terjeszkedő secessziós architektura-egyveleg között. Nem szólva arról a tréfás jelenségről, amely a körutakon uccahosszat észlelhető: amidőn a szélesvonalú, nagysikú üveg-cégtábla fölött rendszeresen kikandikál — csupán félig takarva, felerészben láthatóan — a barok cartouche, antik timpanon és empir balluszter.

Ezt a kérdést azonban nem a portáltervezőnek kell megoldania. Ennek nyitja a különböző tatarozási, modernizálási és adókedvezményekben van, — egyszóval a pénzkérdésben, amely mindenkor legfőbb akadálya vagy mecénása minden jószándékú törekvésnek. B. J.

A szerkesztésért felel: Kende Béla
A kiadásért felel: Erdös Imre kiadótulajdonos
A szerkesztésben közreműködik: Pogány Ödön

78

Művészet 1936. 3-4. sz. 78 l.

Szivó Pál

K.

— A Magyar Építőművészek Szövetségének vezetősége a következő levelet intézte a *Pesti Naplóhoz:* A »*Magyar Építőművészek Szövetsége*« nevében van szerencsénk Szövetségünk iránt tanusított szíves jóindulatáért, mellyel közleményeinknek b. lapjában helyet adni méltóztatott, *hálás köszönetünket kifejezni.* Egyidejüleg közöljük, hogy közgyűlésünk a Szövetség I. mesterének *Jánszky* Béla, II. mesternek *Gregersen* Hugó, titkárának *Szivó* Pál építészeket választotta meg. A MÉSz ezidei mesterdíját *Csonka* László és *Miskolczy* László építészmérnökök »Kékes Szálloda« megtervezésének munkájáért nyerték.

Pesti Napló 1939 jun. 10

Szivó Pál

belsőépítész

iród
z

Magyar Építőművészet.

1944. 46, 47. l.

(Egy szobás lakás be-
rendezése; képekkel
és alaprajzzal.)

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Szivó Pál MDK

Üzletház

Műcsarnok 1933 Nemzeti Képzőművészeti Kiáll.

Bzivo Pál

Ujlethéz

Szivó Pál, építész

villa Tatitót Ilen 1937

Fényképp

ámoldal

Magyar

Építőművészet Bp. 1983

Szivó Pál, építén

L. Kozma Lajos

– A harmincas évek építénetének kronológiai 6-8 táblázata

Magyar Építőművészet p. 1983 83/2

Szivó Pál belsőépítész

Stühmer üzlet , Bpest

Tér és Forma, 1935 VIII. 11o

Szivó Pál

Bp.Stühmer portál

Tér és Forma, 1933 VI. 137

Szivó Pál építész

Tér és Forma 1910.51.

"Alsó Kormelika" szalon

Szivó Pál, építén

L: Jeges Ernő

56-57

Terkvi A - Dévényi T: Kereskedelmi kultúra a 30-as években

Magyar Építőművészet Bp. 1983

83/2

· SZIVÓ Pál építész

Moravánszky 1988b 193. ill

MDK

Szivos (19.század)

"Enyedi Lukács képmasa" Jelzés lent jobbra:
Szivos 1893. Fa 21x15.

Ernst Muzeum aukciói. XXII. 51.l.

IDK

Szives, festém.
19.sz.

6 ol. Enyedi Lukács képmása. J.l.j.:
21 x 15 Szives 1893. Fa.

Ernst Muzeum aukciói. XXII. 51.l.

Szivós Béla

SZIVÓS BÉLA-EMLÉKKIÁLLÍTÁS nyílt tegnap a hajdúszoboszlói könyvtárban. A kiállított dokumentumok a múlt század második felében élt, hajdúszoboszlói születésű író és újságíró munkásságát tárja a nézők elé.

X 26

Magyar Hirlap 1976/254/6

Meghívó

"Eltiport érzések hangja visit,
Ott hol harangok lelke kondul.
Utolérem a lovasok hadát,
S bennük száguldok földeken át."
Szívós Csaba

Szeretettel meghívom, Önt és kedves családját (barátait) az
1995. június 22-25-ig tartandó kiállításra.

Cím: Budapest, II. ker. Tárogató u. 2-4.
Megközelíthető: Moszkva tér 56-os villamos (6 megálló)

Lakáscímem: Szívós Csaba
Bp. Havanna u. 49. X/36.

SZIVÓS Csaba

Portál

Tervezte: Szivó Pál

Kivitelezte: Gerő és Győry

Foto Seidner

ortál **Kivitelezte: Gerő és Győry**

legalább is ugyanazon bérház homlokzati keretén belül — egyöntetüen, valamennyinél egyszerre oldják meg a tervezés kérdését. Ilyenkor, legalább is rövid uccaszakaszon, egységesen nyugodt hatás — tökéletesebb művészi eredmény — érhető el.

Természetesen a portálrészek modernizálásával még nem oldódott meg a korszerű uccakép kérdése. Ellenkezőleg, sokszor még szembetűnőbbé válik az ellentét a sima földszinti sáv és a felette terjeszkedő secessziós architektura-egyveleg között. Nem szólva arról a tréfás jelenségről, amely a körutakon uccahosszat észlelhető: amidőn a szélesvonalú, nagysikú üveg-cégtábla fölött rendszeresen kikandikál — csupán félig takarva, felerészben láthatóan — a barok cartouche, antik timpanon és empir balluszter.

Ezt a kérdést azonban nem a portáltervezőnek kell megoldania. Ennek nyitja a különböző tatarozási, modernizálási és adókedvezményekben van, — egyszóval a pénzkérdésben, amely mindenkor legfőbb akadálya vagy mecénása minden jószándékú törekvésnek. B. J.

A kiadásért felel: Erdös Imre kiadótulajdonos.
emüködik: Pogány Ödön

SZIVÓS János Deák ötvös

PRGy 116.

Szivós János Deák

Komárom Ötvös 1652.

l. Jml.

M E G H I V A S K I A L L I T A S R A

Értesitem a Tiszttelt érdeklödöket, hogy

S Z I V O S C S A B A

fiatal festömüvész tárlatának megnyitója

1995. junius 22-én 16 órai kezdettel lesz a

M U N K A V I L A G A A L A P I T V A N Y

Kiállitó termében

Budapest II. Tárogató u 2-4.

A kiállitás jun.22-töl -25.-én 16 óráig. megtekinthetö.

M I N D E N É R D E K L Ö D Ö T S Z E R E T E T T E L

V Á R U N K

Rendezö Bizottság

S21VÓS Csaba

MDK

Szivó Pál

Átépitett nyaraló Tahiban. Szivó Pál: Az új összekötő szárnyépület részlete. Repr.

Györgyi újmagyép. II. 123.lap

MDK

Szivó Pál

Pavillonok a Budapesti Nemzetközi Árumintavásáron. Magyar Iparmüvészet 1938. 93.1.

Szivó Pál MDK

Átépitett nyaraló Tahiban. repr.

Györgyi Uj Magyar Épitészet II. 121-122.o.

MDK

Szivó Pál

Két portál terv. és a Stümer-üzlet terv.Képek a 334.oldalon.

Tér és Forma 1938.11.sz. 334.o.

MDK

Szivó Pál

Stühmer cukorkalerakatok belseje.Terv.: Szivó Pál. Repr.

Tér és Forma, 1935. 4.sz. 116.l.

MDK

Szivó Pál tervező.

Gerö és Györy kivitelezök.

1. Sorportál. Foto XXXXXXXXXXX repr.

2. Stühmer .Portál. Foto repr.

B.J.: A korszerü portál.
Müvészet 1936 3-4.sz. 78.1.

Szivó Pál épitész MDK

A M.épitőművészek szövetsége titkárává választotta meg.

Cikk:Janszky...

Magyarország,1939,jun.lo 12 l.

Szivó Pál, ép.

a vezetőség megköszönte a Pesti Naplónak h.közleményeinek helyet adott a lapban, s egyidejüleg közölte, h. Szivó Pált a Szövetség/MÉSZ/ titkárának választották meg.

A Magy. Épitömüvészek Szövetségének vezetősége.
Pesti Napló. 1939.jun. 1e.

MNK

Szivó Pál, iparmüv.
lakás-berendezö

Két kép: A lakószobának, amely többféle célt szolgál, egyik részlete.

A könyv és a virág ugyanabban a lakószobában.

A ma otthona. Rovatvezetö: Simon Blanka.
Ünnep. 1934. dec.17. 53.l.

MDK

Szivó Pál, ép.

Stühmer cukorkalerakatok belseje. 3 kép. 116.1.

Tér és Forma. 1935. 4.sz. 115,16.1.

MDK

Szivó Pál

Stühmer-portál. Repr.

Tér és Forma, 1933. 4-5.sz. 147.lap

Szívó Pál

l.

A Bator

1937. 2. 24.

18. l.

19. l

20 l.

Magyar királyi földmi

10013 eln.
----------szám
I/B-1 1914

Nagybecsü tudo
és a természeti emlékek
szám alatt ez év októbe
tekintettel a háborus á
tottam.

A tanácskozmány
idején közölni fogom.

Budapest,

A m

Szivó Pál

Illés József ünneplése

Az *Ujságkiadótisztviselők Egyesülete* január 5-én bankett keretében ünnepelte *Illés* József igazgatót *ötvenéves jubileuma alkalmából.* Az egyesület nagyterme zsúfolásig megtelt ujságírókkal, a hirdetési szakma prominens képviselőivel és *Illés* József tisztelőivel, hogy üdvözöljék a jubilánst, aki a régi ujságkiadó-gárda egyik legérdemesebb és legjelentősebb alakja.

Elsőnek *Sümegi* Vilmos, az *Ujságkiadótisztviselők Egyesületének* elnöke köszöntötte az ünnepeltet; meleg szavakkal rajzolta meg portréját és hangsúlyozta, hogy rendkívüli érdemeket szerzett a magyar ujságkiadás fejlesztésében.

Márkus Miksa a *Magyar Ujságírók Egyesülete* nevében üdvözölte *Illés* Józsefet, míg a *Magyar Hirlap* szerkesztősége nevében *Relle* Pál köszöntötte a jubilánst.

Az ünneplésért *Illés* József meghatott szavakkal mondott köszönetet.

A reklámrejtvény

nem rossz ötlet, de csak akkor, ha egyenesen annak készül. Az olvasó tudja, hogy itt valami ötlet játszik bujócskát. De nem indokolt magát a rejtvényszerüséget elbujtatni, ahogy például a *Kaloderma* teszi.

A szinházi hetilap hasábjain megjelent fotóreklámja remekszép germán „Prachtweib"-ot mutat be. Tökéletes a fej, pompás telt ajkak... Rendben van: a nőhöz szóló reklám legyen különösen gusztusos! A szépasszony melegen néz ránk, fején egy minden felett domináló kalap, kezével, *amelyre fekete kesztyü simul,* kacér-szemérmesen takarja el arcát. Hogyan? A hirdetés *kézfinomitót* propagál! Talán a fekete kesztyü demonstrálja a kézfinomító hatását? Mi azt hittük, hogy a *Kaloderma* olyan kézápoló, amely az ápolatlan, kicserepe-

„A kereskedő: művész"

Pályája többet jelent a száraz adminisztrátor tevékenységénél, sőt az intellektuális foglalkozásoknál előálló elgépiesedés is elkerüli: nap-nap után megújuló létharca élesíti fantáziáját, szellemi elaszticitása sokkal később csökken, mint az egyéb foglalkozású emberé. Közelebb áll az élethez, mint bárki más, — az élet mozgásából él, onnan nyeri erejét. Sokoldalúbb világnézetre van szüksége, mint az átlagos „szakembernek" és világképe színesebb az átlagemberénél. Fantáziájának bősége sokszor megközeliti a művészét.

Korunk kereskedője szerencsésebb, mint az elmult korok kalmárjai. Művészi elgondolásai számára egy új, ismeretlen, szüzies formanyelv áll rendelkezésre: a reklám polifóniája. Képzelete közvetlen kapcsolatba hozza különböző művészi irányokkal: grafikával, tervezéssel. Aktiv művészekkel akad dolga, akik elgondolásait formába öntik, — gondolatait nem nyeli el a főkönyv szárazsága. Nagystilü épitőmunkát végezhet, — reklámhadjáratok felépitésénél értékesitheti gondolatvilága színességét és merészségét. Munkájában legalább olyan szerepet játszik az invenció, mint a költőnél vagy festőnél.

Egy hatalmas kampány felépitéséhez, elgondolásához, megszervezéséhez, művészi kivitelezéséhez legalább annyi leleményesség és lelki rezonancia kell, mint egy regény megirásához. Apró ötletepizódok, hajszálfinom változatok ugyanúgy nem hiányozhatnak, mint ahogy nélkülözhetetlenek az elbeszélő művészetben. A lelki intelligencia ugyanolyan fontos kelléke munkájának, mint festőnek a színskála.

De ami leginkább egy szintre emeli a művésszel: az állandó, új témakeresés, új variánsok produkálása és végül: hogy a nagy vonalak mellett be kell hatolnia a legapróbb részletekbe is.

Modern portálok

A Stühmer Frigyes rt. artisztikus izlésű, művészi üzletportáljai már hozzátartoznak Budapest világvárosi képéhez. A pompás Stühmer boltok sora most ismét szaporodott kettővel: a gr. Tisza István uccában és a Kecskeméti uccában létesült új üzletekkel. Ugyanaz jellemzi őket, mint a többieket: nyugateurópai izlés, raffinált elegancia, de emellett szigorú célszerűség.

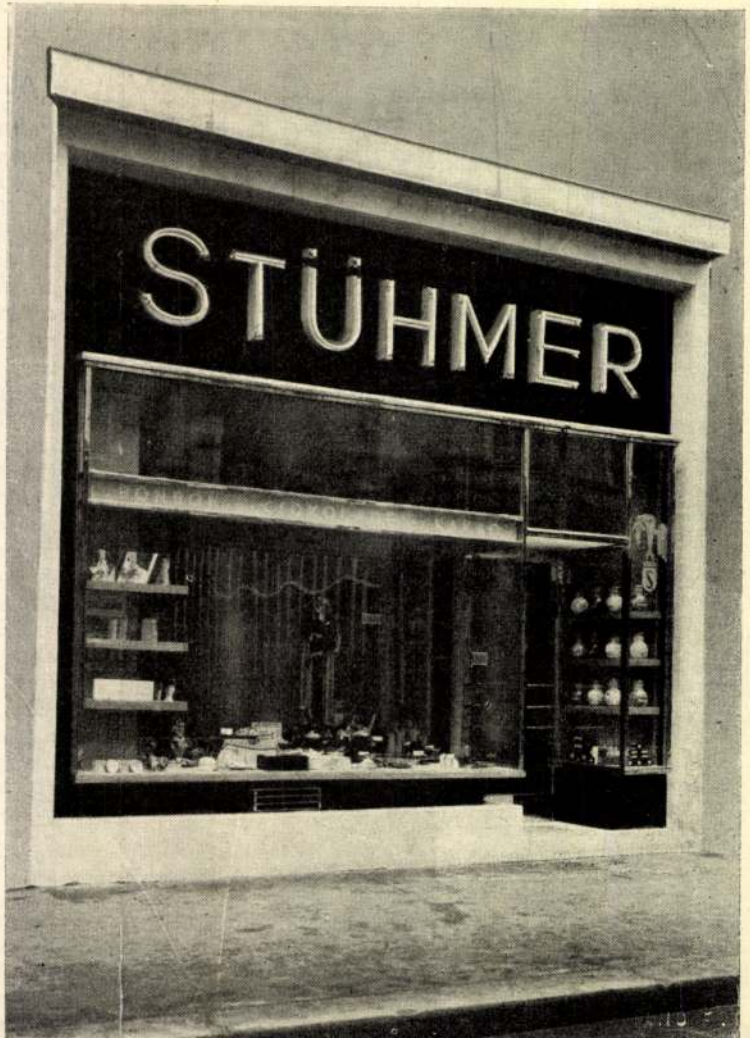

Gr. Tisza István ucca 9.
Tervezte: Szivó Pál
Bánó fotó

Reklámélet 1935. 1. 22

— **(Pályázati figyelmeztetés.)** Sietünk figyelmeztetni az illetőket, hogy a Vasárnapi Ujság mult évi folyamában az **asztalos** és **szabómesterségbeli magyar műszavak** összegyüjtésére kitüzött pályaművek beküldési határideje f. **augusztus hó 31-én** telik le. (A pályázati föltételeket lásd V. U. 1858. évi 38. és 40. számait.)

+ (*Kolozsvárott állandó zenetársulat*) megalapitása van kilátásba helyezve, részvények alapján. E társulat terv szerint a szinházi idény alatt a zenekart is fogja képezni.

△ (*A gyorssajtó,*) melly Röck István gazdasági gépgyárában készült, s mellyet annak idejében mi is kiemeltünk, már talált vevőre. Emich Gusztáv, nyomdatulajdonos, szerezte azt meg nyomdája számára.

+ (*A Londoni kristálypalotában megtartott Händel-ünnepélyen*) első napon 17,109, a másodikon 18,000, a harmadikon 27,000 ember volt jelen. Közreműködött 92 első, 90 másodhegedű, 60 gordonka, 10 fuvola, 10 oboa, 10 klarinét, 10 fagott, 9 trombita, 12 kürt, 2 bombardon, 1 nagy dob, 6 kis dob s at; továbbá 725 sopran, 719 alténekesnő, 659 tenorista, 662 bassista, összesen 394 hangszer, s 2765 torok, ide nem számitván a solo énekeseket és énekesnőket. A bevétel 330,000 pft, a tiszta jövedelem 150,000 pft. volt.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

+ (*Erdély bányászata*) Hivatalos kimutatás szerint a bányászat 1858. évben Erdély földének 0,019° $_0$ vette igénybe, azaz 2034 hold és 1069 □ öl területet foglal el, az utóbbi 3 év alatt 37 holddal és 189 □ öllel gyarapodván. Volt összesen 1069 vállalat, mellyek aranyra és ezüstre dolgoztak, ebből 105 kincstári és 964 magán; szaporodás 1856-hoz képest tesz 3-at. Vasbányavállalat volt összesen 80; ebből 22 kincstári és 58 magán; 1856-hoz képest szaporodott 2-vel a magánosak részéről. Más érczekre 1858-ban volt 8 kincstári és 46 magán, összesen 54 vállalat. Itt a mult évekhez képest apadást láttunk, és pedig csökkent 3 év alatt 23-mal. Aranymosás volt 111; egygyel kevesebb, mint 1856-ban. Mig a kincstári kamrák az utolsó 3 év alatt munkásságukat még meg sem kétszerezték, a magánvállalatok készitménye csaknem háromszor multa felül az 1856-ki eredményt, ami határozott s igen örvendetes jele a haladásnak. — A mult évi bányatermékek mennyisége és értéke következő :

2850	márka arany 366 ft. 53¾ krjával pp.	1,045,653	pft.
5193	„ ezüst 24 ftval	124,632	„
5	mázsa higany 82 ft. 48 kr.	414	„
1936	„ réz különböző árban	115,776	„
90642	„ nyers vas különböző árban	251,556	„
11439	„ öntött vas különböző árban	86675	„
18956	„ kőszén értéke „	1406	„
	összesen	1,626,112	pft.

Ha ez értéket a földterülettel, mellyet a bányászat igénybe vett, összevetjük, az eredmény meglepő, mert minden hold csaknem 800 pft jövedelmet képvisel. Ezen érték a hon földének semmi más mivelésre nem alkalmas részéből állittatván elő, elég világosan mutatja Erdély bányászatának fontosságát. — A bányászat, főleg a nemtelen érczekre, már oda fejlődött, hogy eredményeire nézve sokkal biztosabb számitásokat tehetni, mint bármelly más vállalatnál; a gazdászati iparokkal szemben pedig határozott biztosságu végeredménynyel bir, nem levén annyi esetlegességnek kitéve, 1858-ban a bányászattal 9751 egyén foglalkozott; a szaporodás e tekintetben az utolsó három év alatt 14%. Ugyanez évben a bányamunkások közől elveszett 4, nehéz sérülést kapott 6, könnyebbet 61. (K. K.)

△ (*A persa féregölő por*) igen elterjedt nehány év óta a boltokban, mellyet Észak-Németországban a levéltetvek pusztitására használnak. Ez nem Persiából, hanem a kaukazusi tartományokból ered; az ott diszlő *rózsás pártamagból* (Pyrethrum roseum) és a *halvány pártamagból* (Pyrethrum carneum) készitik, és pedig ezek összedörzsölt virágfejéből. Mostani elterjedtsége mellett azonban most már vagy nem is, vagy csak ritkán lehet valódit kapni; hanem, a mit árulnak, e növény-családhoz tartozó egyéb rokonnövényekből készitik. Illyen a *pipitér*, mellynek pora könnyen fölismerhető sajátos illatáról, mig a valódi persa féregpor illattalan. A *rózsás*, valamint a *halvány-pártamag*, nálunk is megterem; a füvészkertekbe mindkét növény régóta be van véve; a telet jól kiállják, és minden, nem igen nedves talajban, jól diszlenek. Ujabb időben disznövényekül is használják. Nagyban termesztését Sziléziában megkisértették, és jó sikerrel. Magvát minden valamire való nagykereskedésben kaphatni, s legbiztosabb elsőbb cserépbe vetni, nagyobb mennyiséget a szabadban, ágyban, lehet termeszteni.

△ (*Somlyón aligha lesz bor az idén,*) julius 24-én egészen elverte a jég, melly ökölnyi nagy szemekben hullt alá.

△ (*A borok árát*) a békehirek nem szállitották le. Az elmult héten Pestre 2750 akó bort hoztak, 3600 akót keresztül szállitottak, s mintegy 2000 akót eladva, innét kivittek. Ermelléken a bort igen keresik, mert az alföldi kerti-szőlőket igen megvámolta a jég. Aradról szép mennyiségü bort vittek külföldre. Francziaországban is magasan áll a borok ára. Oroszországba nagy mennyiségü bort szállitottak a bécsi nagykereskedők; az orosz főváros annyira a bornak adta magát, hogy most négyszer-ötször annyit fogyaszt, mint azelőtt. (B. L.)

Közintézetek, egyletek.

△ (*A magyar Tudományos Akademia*) jul. 25-ki ülésében *Konek* Sándor az uzsora vétségeket tárgyalá statistikai szempontból. Napjainkban a tisztultabb nemzetgazdasági nézetek, nemcsak a földnek fölszabaditását, hanem a tőke szabad működését, szabad versenyét függetlenitését is követelik. Jelenleg a közéletben törvény szabja meg a kamatláb legnagyobbját, s büntetés van annak megszegésére szabva. De itt a törvényhozás a gyakorlati élettel ellenmondásba jött, mert ez a törvényt minden lépten nyomon kijátszsza; azért mindenfelől szózatok emelkednek az uzsoratörvény eltörlésére. Magyarország épségben maradt régi törvényei az uzsoráskodást a tőke és kamat elvesztésén fölül pénzbirsággal vagy fogsággal büntetik. Az uzsoráskodás leginkább azon vidékeken fordul elő, mellyek pangó kereskedés, csekély pénzüzlet szinhelyei. 1856-ban az öt kerületből 259 uzsora-eset volt följelentve; 1857-ben pedig 327. És ezekből 1856-ban 77$^3/_{10}$ — 1857-ben pedig 82 százalék lőn befejezve megszüntetési vagy felhagyási határozattal, mi jóval nagyobb arány, mint a minőt akár a büntettekre, akár más vétségekre nézve tapasztalunk. Másrészről a bíróság fölmentő itéletei is gyakoriabbak az uzsora-vétségeknél, mint másutt. Nem csuda, ha meggondoljuk, mi nehéz a mai világban a különféle nyereség-üzlet és az uzsora közt szoros határvonalt huzni, s a tényállást az utóbbi esetben megállapitni. 1856-, 1857- és 1858-ban Magyarország öt kerületében átlag 64 egyén került évenkint fenyités alá. Az elitélt uzsorások közt aránylag legtöbb fordul elő az iparüzők és gyárosok osztályából, legkevesebb azok közől, kik egyenesen az uzsorából élnek. A valláskülönbséget illetőleg az elitéltek nagyrésze, 1856-ban pedig közel fele az izraeliták közől volt, holott ezek különben mérsékelt arányban szerepelnek a bünvádi kimutatásokban. — Ez értekezés után *Szalay* István székfoglaló beszéde lőn bemutatva, mellynek tárgya : „Az anyag, szellem és lélek közti viszony;“ de fölolvasására már nem volt idő.

⊙ (*Batizfalvi Samu sebészi és orthopädiai gyógyintézetében*) melly ez évi május 15-én nyilt meg, julius végéig 39 beteg talált ápolást és gyógyulást; bejárólagosan 46 beteg nyert gyógyitást és igy összesen 76 nyertek ott gyógysegélyt. A nevezetesebb gyógyeseteket szakilag leirva az „Orvosi Hetilap“ hasábjain olvashatni.

⊙ (*A magyar Erdészegyletnek*) van jelenleg 1091 tagja. Egy évi részvény ára 3 ft. 15 kr. ujpénz. Az egyletnek tagjain már is 5000 ft. követelése van.

⊙ (*Az Erdélyi gazdasági egylet gyülését*) elnök gr. Mikó Imre ő excja egy jeles beszéddel nyitotta meg, mellyből a következő szavakat kiemeljük : „Nem tehetem, hogy ez alkalmat annak kifejezésére is föl ne használjam, hogy én a közelebbi idők végzetes tanuságában egy nagy erkölcsi intést egy kiáltó ujjmutatást látok nemzetünkhöz arra nézve, hogy fönmaradásunk, erősbödésünk s lehető jobblétünk kezeink közt levő eszközeivel buzgóan, kitartással, az akadályoktól vissza nem rettenő erélylyel igyekezzünk élni : a hol a mi jót tehetünk, tegyük; a melly téren szolgálhatjuk a hazát, szolgálni siessünk, engedélyezett egyesületeinket hazafias vállvetésünk s nem lankadó munkásságunk tegye az egyéni és közboldogság forrásává, a haza diszének, a nemzet anyagi és szellemi gyarapodásának hathatós eszközeivé.“ A titkári jelentést közölni fogjuk kivonatban.

Közlekedés.

⊙ (*Az államvaspálya-társaság*) a czegléd-szolnoki vasutat a tiszai vasuttársaságnak átadván, a szerződésben ki lőn kötve, hogy ennek folytán az állam kezessége az első iránt kisebbedni, a tiszai vasuttársaság iránt pedig nagyobbodni fog. Az államvasuttársaságnak, mint lehető legnagyobb összeg, 77 millió pft. (200 millió frank) volt biztositva. Az illető leltári számadások hitelesitése után az államvasuttársaságtól végleges határozat szerint 1,339,155 ft. 14 kr. pengő pénz, vagyis 1,469,113 ujp. (3,634,169 frank) fog levonatni, s a tiszai vasuttársasághoz iratni.

△ (*Az ujszőny-székesfehérvári vasut*) épitését a legszorgalmasabban folytatják; több helyen a sineket is lerakták, miután a földmüvek már mindenütt be vannak fejezve.

△ (*Az aradi távirda-állomás*) az éji szolgálatra is nyitva áll, a feldkirchiben pedig teljes nappali szolgálatot szerveztek; ellenben a pusztapéteri vasuttávirda levélközlekedést nem fog felvenni.

⊙ (*Bécs és Konstantinápoly közt*) eddig hetenkint két posta járt; indult pedig Becsből hétfőn és csütörtökön reggel. Most egy harmadik járatot is életbeléptetnek, azon időre, mig a dunahajózás tart; ez hetenkint egyszer, hétfőn este indul Bécsből, s Aradon, Szebenen, Bukuresten, Ruscsukon, Várnán át fog járni s azon tul a Lloyd gőzösökön menvén, a következő hét keddi napján ér mindenkor Konstantinápolyba.

Mi ujság?

⊙ *B. Sina Simon* a simontornyai izraelitaközségnek imaház épitésére egy telket adott, mellynek birhatásáért azonban a községnek a m. miniszteriumhoz kellett folyamodnia, mivel a törvény nem engedi meg, földbirtokot szereznie.

— (*Jókai Mór*) mult héten rövid kirándulást tett a vizek világába, Gräfenbergbe, honnan testben lélekben felfrissülve tért vissza körünkbe. Az „Üstökös“ legujabb számában ennek következtében Kakas Márton hazánkfia egy melancholikus vizi nótát bocsát közre, mellyet jó lesz elolvasni.

⊙ (*A Szentháromság-szobor,*) melly a pesti belvárosi plebania-templom előtt lesz fölállitva, nemsokára elkészül. Magassága 50—56' lesz, s kivitelére 40—45000 ft. van határozva.

△ (*A lipótvárosi templom sekrestyéje*) a jövő télig annyira elkészül, hogy isteni tiszteletet tarthatni benn. Hány század mulva lesz egészen kész e nagyszerü épület, melly Pest városnak egyik fődiszét képezendi, azt még most lehetetlen megmondani.

*

Vas. Ujs. 32. sz.

Vas. Ujs. 1859.

∧ (*A tót evang. templomot Pesten*) a jövő tavaszszal el kezdik épiteni. Nagyszerü tervét összébb kell huzni, ugy hogy az egész az épitésre meglevő 60—90,000 ft. tőkénél többe ne kerüljön.

⊙ (*A pesti izraeliták uj imaházát*) jul. 29-én este kisérletkép kivilágitották. A benyomás meglepő volt. Ötszáz láng terjeszté a világosságot, melly az épület nagyszerű belsejét s gazdag diszitményeit egész pompában szemlélni engedé.

+ (*A kegyesrendiek főgymnasiumában Pesten*) mult hó 28-án tartatott meg az énekpróbatét, melly a tanuló ifjuságnak e tekintetben tett igen szép előmeneteléről mint máskor, ugy most is, tanuskodott. E gymnasiumi énekiskola *Szepessy* Imre tanár ur buzgalmának köszöni eredetét, ki annak vezetésével is nem csekély érdemet szerzett magának.

+ (*A dalárda*) aug. 15-én Visegrádra kirándulást teend.

+ (*Toldi Jánost a „magyar Herkulest,“*) mint a „Hölgyfutárban olvastuk, nem hagyja békével pihenni birkozási viszketege. Miután a küzdelem a Minció mellett bevégződött, Toldi a béke daczára sikra száll küzdeni, hogy magának pénzt, embertársainak pedig, kik vele mérkőzni bátorkodnak, azon dicsőséget szerezze, miszerint — mint jó czopfos magyarsággal mondanók — általa földhöz üttettessenek.

+ (*Casanova majomszinháza*) megkezdte működését a Beleznay-kert cirkusában. Az ott alkalmazott tanult kutyáknak és mivelt majmoknak bő alkalmuk van naponként ujabb babérokat szerezni a művészet pályáján. Nézőjök, hallgatójok tömérdek.

△ (*Balaton-Füreden*) a fürdővendégek száma julius 19-én 584 volt; tehát jóval kevesebb, mint tavaly illyenkor.

△ (*A megsebesült osztrák harczosok javára Konstantinápolyban*) 11,000 ttot gyüjtöttek.

△ (*A Budán épitendő országos tébolyda*) egyike lesz a legnagyobbszerü épületeknek — de csak, ha egészen elkészül. A terv szerint homlokzata 190 öl lesz, s az egész 400 beteget képes befogadni. A költségvetés folytán létesitésére két millió négyszázezer forint van helybehagyva. Egyelőre azonban csak egy nyolczadrészben lesz kiépitve. Nagyon félő, hogy a terv nagyszerüsége miatt sohasem készülhet el egészen, a mikor aztán örökre egy félbe maradt csonkaépület alakját viselendi magán. Illyen Pesten a Károlykaszárnya is, melly terv roppantsága miatt csak egyik felől készülhetett el, hátulsó homloka pedig tán még századokig ékteleniteni fogja Pest három utczáját. Illyen az üllői uton álló József-árvaház is, melly az utczának s önmagának is nem valami nagy diszére válik stb. stb.

⊙ (*Szegények árverezése.*) Sveiczban, Wangs városban, julius 7-én a községi előljáróság árverést tartott, mellyen a segélyre szorult öregeket, s gyermekeket stb., egy évi kitartásra a legcsekélyebb kitartási dijért az illetőknek kezökhöz adták.

△ (*Az ujdondászok nyomora.*) A háborunak vége, a béke beállt, a külföldi lapok üresek, az egyletek e hőségben szünetelnek, az Akademia szintén szünnapjait tartja, a szinészek többnyire szabadságon vannak, a müvészek s a nagy urak, kik egy kis szelet csapnának, miről aztán beszélni lehetne, fürdőn, falun s a zöldben hűselnek; a bérkocsisok, kofák szunyodoznak s nincs kedvük czivakodni. — Valóban szükség napjai ezek az ujdondászra nézve, kinek be kell tölteni rovatát, történik vagy sem valami. Csupán a sürüen következő elemi csapásokról lehetne bőven irni, hanem ezeket még a vidék természetben is ismeri, sőt meg is elégelte.

+ (*Az ugynevezett kos- vagy vidrahajóról,*) mellyet jelenleg Angolországban készitenek, s melly háborukban mint romboló eszköz fog használtatni, angol lapok következöleg irnak: „Képzeljünk egy vizben uszó, tűz és golyó ellen biztositott szörnyet, melly födélzetéről hat angol mérföldnyire elható százfontosakat röpit ki, gőzerővel tetszés szerint kormányozható, és mindent, mit a viz szinén talál, ellenállhatlan hatalommal a mélységbe süllyeszt. És ez nem puszta ábrándkép; meglehet, hogy nem fog minden várakozásnak megfelelni, de annyi bizonyos, hogy épittetik, és a jövő nyárra alkalmasint tengerre is száll. Ezen iszonyu romboló eszköz maga sérthetlen. Ha a golyók épen keresztül furják is vaslemezeit, eleje és hátulja darabokra szakitva, s az egész jármü ugy tünik is föl előttünk, mint egy idomtalan test, azért a hajó vigan fog a habokon uszni, és mitsem veszit hatalmából. Azt állitják, hogy ha ágyugolyók helyett lökésekkel akarja ellenét megsemmiteni, a legnagyobb sorhajót három percz alatt képes lesz fenékre süllyeszteni, s igy az egész angol vagy franczia tengeri haderővel, ha szembeszállna vele, másfél óra alatt készen lenne, még hirmondó sem maradna belőle. — Ha az angolok csakugyan képesek illy járművet épiteni, kérdés: hát minek félnek annyira a franczia invasiótól?

— (*Szép tett.*) Nádasdon (Baranyamegyében) történt, s röviden ebből áll: Egy szegény özvegy kádárné, kinek 7 élő gyermeke van, Pécsett levén, este későn hazaérkezvén Nádasdra, a mint az utczán leszállt, a tárczáját, mellyben 300 pft. és több érdekes iromány volt, elvesztette. Másnap kétségbeesetten Pécsváradján a cs. k. szolgabirói hivatalnál és a helybeli plébánosnál jelentette, kérvén annak kihirdetését; a mi meg is történt. Kiváltkép a helybeli lelkész ur vasárnap a szószékről igen lelkére köté hiveinek, hogy a ki megtalálta, keresztyéni kötelességének ismerje, azt kézbesiteni; igérvén a megtalálónak 20 pftot. Nagymise után egy szegény sorsu kisházas ember jött az özvegy asszonyhoz, ki az elveszettet megtalálta s minden hiány nélkül kézbesitette. A szegény özvegy asszony az igért 20 pft. helyett 30 pftot ajándékozott a becsületes találónak. — *S. P.*

— (*Magyar épitész-növendék kitüntetése.*) Minap közöltük e lapokban azon hirt, hogy szép tehetségü hazánkfia, a 22 éves *Szkalnitzky Antal* a bécsi Rudolphianum épület tervrajzánál a második dijra érdemesittetett. Most e fiatal épitészt ismét uj kitüntetés érte külföldön. A *berlini* „Volkszeitung“ jul. 23-ik számában olvastuk e napokban: „A kir. épitészeti akademia két növendéke u. m. *Szkalnitzky* Antal ur Lakról Magyarországból és Mendthal Rudolf Königsbergről Poroszországból, ez intézetben tanusitott szorgalmuk elismeréséül a kereskedelmi minisztertől az int. igazgatóság ajánlatára az épit. akademia *ezüst dij-érmét* nyerték.“ — Ezenkivül az akademia, még 150 tallér értékü épitészeti szakkönyvekkel tisztelte meg nevezett hazánkfiát. — Örömünkre szolgál, e tényeket megemliteni s e szép reményeket ébresztő fiatal tehetségre a magyar közönség figyelmét előre is felhivni. Mint halljuk, Szkalnitzky ur, mihelyt európai mü-utját bevégzendi, visszajő körünkbe s hazai müépitészeti érdekeinknek lépend szolgálatába. Szivesen látandjuk, tökép ha növekedett ismereteivel együtt hazafiui érzületét is sértetlenül hozza vissza magával.

— (*A fa-saruk czélszerüsége.*) Illetékes kéztől e sorokat vettük e napokban: Aratóim közől egyet fasaruban látván dolgozni, két körülményre lettem figyelmetes. Először, vajjon csakugyan olly czélszerü-e az, milyennek a „Vasárnapi Ujság“ egyik számában hirdettetett? Másodszor, vajjon részesül-e kedvező fogadtatásban a magyar munkások között? czélszerüségéről saját szemeimmel győződtem meg; mert az emlitett földmivelő egész nap fasaruban aratott, s midőn a többiek lábsérülésről panaszkodának, a fasarus atyafi szájából legkisebb panaszt sem lehetett hallani, sőt ugylátszott, hogy napjában többször friss zöldfüvet tevén sarujába, ezáltal a rekkenő melegség daczára, lábait az izzadástól is megóvta, s a hüvösség kellemetességében részesitette. A többi aratók kedvetlen, szánakozó mosolylyal tekintettek a szokatlan lábbeli birtokosára, később azonban felhagytak gunyolódásaikkal, s egy nyakas öreget kivéve, abban állapodának meg, hogy ha Isten életöknek kedvezend, a jövő évi aratást ők is ezen szokatlanul olcsó és czélszerü lábbeliben teljesitendik. — Az aratás közben, magán ügyeim tekintetéből Erdélybe kelletvén utaznom, N.-Váradon megállapodtam, s innen a fasaru-gyár megtekintése végett, az ugynevezett *hájói* fürdőbe kirándultam azon gondolattal, miszerint aratóimat váratlan ajándékkal fogom meglepni a gyárból vásárlandó nehány fasaru elküldése által. — Vásárlás közben megtekintettem a gyárnak jelentékeny készletét, s láttam a munkások számára készitett fasarutól kezdve, mindenféle sarukat, izlés tekintetéből olly szépeket s elegánsokat is, mellyeket a legcsinosabb hölgyek sem szégyenlhetnek felhuzni, ha nedves és hideg időben, lábaikat az átnedvesülés és fázás ellen megóvni akarják. — Miként a gyárban értesültem, a főraktár *Pesten, a régi német szinház épületében* van berendezve, s a közelebbi *augusztusi pesti vásár* alkalmával azon jelentékeny készlet, mellyet valódi élvezettel végig vizsgáltam, a fő-raktárban leend, hogy a vidéki kereskedők téli szükségleteiket bevásárolhassák, A fasaruk, mellyeknek nyári munka közbeni czélszerüségéről, az aratás alatt, saját szemeimmel meggyőződtem, ősszel és télen talán még hasznosabbak és czélirányosabbak; mert a mellett, hogy olcsók és tartósak, a nedv és hideg ellen megóvják a lábakat, s ezáltal az egészségre jotékony befolyással vannak. Én a munkásaim számára ajándékul vásárlott fasarukat elszállitás végett, a vaspályára feladván, Erdélybe indulásom előtt egy pár pillanatra tollat vettem kezembe, hogy felhivjam a közönség figyelmét, ezen uj és általam czélszerüeknek tapasztalt lábbeliekre, mellyek gazdálkodási és egészségi szempontból a pártolást megérdemlik. *Egy vidéki közbirtokos.*

— (*Egerből azon tudositást veszszük,*) hogy mióta a nagylelkü érsek intézkedései folytán az évek előtt fenállott, de a czélnak meg nem felelt nőnövelde az Angol szüzek vezetésére bizatott, a nőnövelés igen jó lábon áll. Szintugy érzik az egriek azon intézkedés jótékonyságát, minélfogva az u. n. városi ispotály elhagyatott állapotából Irgalmas szüzek felügyelete alatt álló kórházzá lőn átváltoztatva. Tudositónk nagy elismeréssel nyilatkozván e két intézet czélszerüségéről, azon ohajtását fejezi ki, bár e tősgyökeres városban a társadalmi élet és szellem kifejtésére is minél alkalmasabb eszközök létezzenek. Erre nézve igen megfelelne a czélnak egy szinház, a minek előállitása, tudósitónk szerint, nem volna nehéz feladat. Van ugyanis Egerben az érseki lyceum épületében egy nagy, pompás diszkészletekkel ellátott, s a régi időkben tanulók magánhasználatára fölszerelt szinház, melly jelenleg használaton kivül, felejtve áll. Nem lehetne-e a müvészet ezen kész hajlékát némi áldozattal nyilvános szinteremmé átalakitani? — Különben a városi kasino, ujból átalakitva, legszebb pártolásnak örvend. Bizonysága ez az itt létező társulati és közszellemnek. Termeiben Eger értelmisége gyülekezik össze s tudományos tekintélyek, munkában fáradt hivatalnokok s minden rendü honoratiorok szives, bizalmas társalgás és kölcsönös eszmecsere által mint egy család egymást becsülő tagjaivá olvadnak át. Vajha ezt irhatnók hazánk minden népesebb községéről.

— *S.-A.-Ujhelyről* azon tudósitást veszszük, hogy az ottani leánynövelde, több köztiszteletü s tekintélyes férfiu jelenlétében igen jeles közvizsgával zárta be a lefolyt tanévet. A növendékek mind szellemi képességre, mind női munkákbani ügyességökre nézve szép bizonyitványait adák a haszonnal eltöltött időnek, magyar és német nyelven igen szép haladást tanusitának. Az uj tanév septemberben kezdődik.

+ (*A Kolozsvárott jul. 26-án tartott lóversenyen*) az 500 arany államdijt gr. *Pálfi* Pál „Ducrow“ ménje, az asszonyságok diját b. *Wesselényi* István „Három a tánez“ paripája, a pony versenydijt gr. *Bethlen* Béla „Deborah“-ja nyerte el.

+ (*Az ifju portugal királyné váratlan haláláról*) a lapok közelebbi részleteket hoznak. Mult hó 8-án a királyné férjével egy hadgyakorlaton volt jelen, mellyben uj ágyukkal tettek kisérletet. E napon a meleg majd kiállhatlan volt, s a hadgyakorlat csaknem egész napon át tartott, ugy hogy a királyi pár csak este tért vissza. A palotába érkezve, a királyné nyakfájásról

Vasárnapi Ujság 35-ik számához 1859.

PESTI JÁNOS FÖVÉTELI VÁSÁRRA.

A VÁSÁR EMBEREI.

A vásár kettő nélkül nem szokott végbemenni : kereskedő és koldus nélkül. A vásárokról már többször szóltunk, most forditsuk figyelmünket azokra, kik a vásárnak és átalában a kereskedésnek fő kezelői.

Vásárainkon s átalában kereskedésünkben nagy szerepet játszanak a *zsidók*, mint egy csaknem kizárólag kereskedéssel foglalkozó nép és ez már régtől igy van; mert a magyar azelőtt még kevésbé adta magát az életmódra, mint most. Igy történt, hogy a zsidók és izmaeliták. már Szt. István korában nagy előmozditói voltak kivált a külfölddeli kereskedésünknek, sőt itt benn is rövid időn annyira magukhoz ragadták az üzérkedést, miszerint I. Béla király (1061—1063), hogy fogásaik ellenében a nép megóvassék és a kereskedés hasznaiban kivülök mások is részesülhessenek, szükségesnek látta, a mérleget szabályozni s a vásárokat vasárnapról szombatra áttenni, melly napon, mint ünnepükön, a zsidóknak tiltja vallásuk az üzérkedést.

Az ő aranykoruk Magyarországon II. András király alatt volt. Azon örökös pénzzavar miatt, mellyben e király, rosz államgazdaság folytatása mellett, folytonosan szenvedett, nagy tért engedett az uzsoráskodásnak s nyerészkedésnek. Lassankint majd minden királyi jövedelmek zsidóknak és izmaelitáknak adattak ki bérbe, millyenek a koronajószágok, a vám, adó, sóbányák, és a kincstár nyereségeül évenkint veretni szokott pénz beváltása. Ennélfogva a kereskedés főbb és legnyereségesebb ágait is, millyen volt a só-, gabona-, bőr-, réz-kereskedés stb. szintén majdnem egészen magukhoz ragadták. Az izmaeliták magas kincstári hrvatalokat viseltek, sőt II. Andrásnak egy 1232-ről szóló oklevele szerint egy Teha nevű zsidó gróf (comes judaeus) Besenyő falut királyi adományban nyerte, mellyet később ugyancsak királyi engedelem mellett, 500 márkért eladott.

A zsidók siettek is e kedvező helyzetüket lehető legjobban kiaknászni s főleg midőn II. András király a szent földön harczolva, az ország fej nélkül maradt, büntetlenül gyakorolták a népen egyenes fosztogatásnál is kegyetlenebb zsarlásaikat — hahogy mind szóról szóra igaz, mit róluk e korból a történetirók följegyeztek, kik igen gyakran mártották epébe tollukat, midőn a vallási vakbuzgalomból átalánosan gyülölt zsidókat emlitették.

Az ország törvényhozói az ország inségét orvosolni akarván, több izben ismétlőleg eltilták a zsidókat s izmaelitákat a kincstári hivataloktól, vámszedéstől a bányák kezelésétől stb., de mivel emellett az állam zilált pénzügyeit nem rendezték vagy nem rendezhették, a másrészről meg rosz államgazdászatot folytató királyok, ujra és ujra a zsidókra s izmaelitákra szorultak, hogy szükségökben a nyomasztó pénzhiányból, habár pillantnyira is, kiszabaduljanak.

I. Károly és I. Lajos alatt az ipar és kereskedés gyors emelkedésnek indulván, a zsidók is igen elszaporodtak és az üzletvilágban felette elhatalmasodtak, ugy hogy némelly városban még a tanácsházak s az isteni tiszteletre rendelt helyek is, zálogkép kezükre kerültek.

A vallási buzgalom és anyja által igen vezérelt I. Lajos kitiltá a zsidókat az országból, miáltal ez sok uzsorástól megmenekült ugyan, de a kereskedés és az államgazdaság tőkéje tetemes csorbát szenvedett; mert a zsidóknak majd minden vagyona a kereskedésbe levén befektetve, kiköltözésükkel ezt innét kivonták, sőt az országból kivitték. Kiköltözésük ez üzletvilágban annál érezhetőbb volt, mivel az országban még akkor nem volt ollyan osztály, melly annyira kizárólag a kereskedés- s üzérkedésnek élt volna, mint a zsidó.

E számüzetésük azonban nem tartott igen sokáig, mert az örökös pénzzavarba bonyolódott Zsigmond királynak, a zsidók szivesen látott vendégei voltak az országban, kiknek 1436-ban kiváltságot adott, hogy 100 denártól hetenkint két denárt kérhettek kamatul, holott 1423-ig az egyházi törvény által tiltva volt, hogy a zsidó, keresztyénnek kölcsönzött pénzétől kamatot vegyen.

A mohácsi ütközet után következett századok már nem voltak olly kedvezők a zsidókra nézve. Főleg az elhatalmasodott olygarchák zaklatásaitól és a rablóvárak uraitól felette sokat szenvedtek s alkalmilag törvény is hozatott, melly a zsidóknak megtiltá, hogy Horvát- és Tótországban, Dalmatiában, a Vágvidéken és a bányavárosokban ne lakhassanak; sőt több helyről még a vásárok látogatásától is el voltak tiltva. Például 1780-ban csak Abelsberger és Liebner zsidó birt azon szabadalommal, hogy a pesti vásárokat szabadon látogathassák, s ezenkivül, ha valamellyik a városban kénytelenittetett meghálni, ez engedelmet 24 kron váltotta meg.

II. Józsefnek 1782-ben kiadott türelmi parancsa folytán, a zsidó mindenüvé bejutott, s legtöbb helyről a későbbi törvényhozás sem tiltá ki többé. Az 1807-ki országgyüléshez kérőlevelet adtak be a zsidók, polgárositásuk ügyében, de mellynek nem lett semmi eredménye. Ez ügy azonban, valamint Magyarországban ez időben minden más ügy is, gyorsan közelgett

*

Vas. Ujs. 1859.

kifejléséhez, ugy hogy az 1839—40-ki országgyülésen a Karok és Rendek, az izraelitáknak a keresztyén nem nemesekkel mindenben egyenlő jogokat kivántak, melly üzenet a Főrendek tábláján módositást szenvedvén, Ő Felségének felterjesztetett. Igy létesült az 1840-ki 29-ik törvényczikk, melly ugyan nem ad annyit, mint mennyit a Karok és Rendek eredeti üzenetükben kivántak, mindazáltal a zsidók polgárositására nézve kezdetnek igen kielégitő volt. E törvényczikk szerint ugyanis a zsidó, a bányavárosokat kivéve, az országban mindenütt lakhatott, mesterséget üzhetett, legényeket tarthatott, de csak hitsorsosai közől, polgári telket, hol ezelőtt szerezhettek, ezentul is vehettek, gyárakat állithattak stb.; de nemesi vagy jobbágytelket még sem vehettek, és az orvosin kivül más tudományos pálya előttük zárva maradt. A zsidók polgárositása ügyének kifejlését azonban az 1848-ki politikai rázkódtatás szintén károsan megzavarta.

A zsidók polgárositásáról ujabb időben egész könyveket irtak össze, több államban pedig teljes polgárjogot élveznek. Illyenek Francziaország, Hollandia és Északamerika, hol a zsidó a keresztyénekkel egyenlő polgárjogokat élvez. Ez államok példája bebizonyitá, hogy a zsidók felszabaditásának nem lett azon káros következése, mitől máshol annyira tartanak. A zsidók itt felszabadittatásuk után megszünvéu egyedül az üzérletre szoritva lenni, a különböző életpályák közt megoszlottak, s igy a nép tömegében annyira elszaporodtak, hogy többé nem képeznek, és nem is képezhetnek olly elkülönitett, elsánczolt osztályt, mint képeznek olly országokban, hol még fölszabadittatásuk nincs behozva.

A nagyváradi márvány- és köbánya.

Hazai iparüzleteink ismét egygyel szaporodtak.

Örömmel értesitjük a közönséget arról, hogy Nagyvárad vidékén a város közelében, *Margitay mérnök és társai* által e f. év tavaszán *márvány- és épitési kő-telep* fedeztetett fel, már bányaszerüleg megnyittatott s f. hó 14-én „*nagyváradi marvány és épitési kőbányák*“ czége alatt ünnepélyesen be is mutattatott.

A márványbánya Váradtól 2 óra járásra, az ismeretes *Félix* melegfürdő felett a belényesi országut által végig kigyózott gyönyörü völgy felső torkolatánál, az ut közelében fekvő hegy szakadékokban fekszik, s hozzá most már egy, a meredek sziklahegy oldalába nagy fáradsággal és költséggel vágott, mintegy 200 öl hosszu széles derék ut vezet. — Eddigelé *négy* faju márványtelep találtatott, mellyek között legkitünőbb figyelmet vont magára a *fekete márvány-telep*, melly — mint egyik érdemes tudósitónk irja — kiaknázhatlanságig rengeteg mennyiségével, ritka szépségü s mértékü rétegeivel, a legs igorubb igényeknek megfelel. — A rétegek nem csak mértékökre, de szinükre nézve is különbözők, és szépek annyira, hogy szakértők itélete szerint e honban e telep *egyedülinek* nevezhető. — Tudósitónk alkalmat vett magának megtekinteni e telepeket; látta a 6-tól 24, sőt 30 és 36 hüvelykig vastag rétegeket, s 3-tól 18 lábnyi hosszuságban lefejtett köveket, s az egyik tiszta ében-fekete szinével, másik fekete alapon a legsze' b sötét narancssárga erekkel, majd ismét fekete alapon tiszta fehér erekkel vagy a kettő vegyest, sőt fekete alapon vastag és egymást sürün metsző fehér és veres erekkel, vagy ezer alaku szin mosásokkal kellemesen meglepő szép darabokul tüntek fel; kettőzött szépséggel az előmutatott, már kifényitett darabokon.

Az épitési kővek bányája — attól mintegy félórai járásra — a M.-Csekére vezető országut mellett egy ritka s csodás szépséggel alkotott völgyben nyittatott; — gazdagsága szintén temérdek rétegeiben áll; minőségére nézve a legjobb épitési homokkövek közzé sorozható.

Valóban nem csak a hazai ipar, de e vidék e nembeli üzlete is kiszámithatlan nyereményt birand — különösen a márványüvekre nézve — e telepekben, a mennyiben minden e nembeli forgalom csak Pest által s többnyire idegen márványokkal, eszközöltetett eddigelé, s költséges volta miatt száz meg száz kegyeletes érzet maradt kielégitetlenül; most már e vidék is saját kebelében birandja a forrást, s hiszszük, hogy az e nembeni vágyak kielégitésére s ébresztésére, a derék vállalkozók minden lehetőt megteendenek. Ugyanezért nem is kivánhatunk egyebet, mint : adjon az ég méltó sikert nekik, e kemény kitartást igénylő munkájukhoz, adjon átalános elismerést s méltánylást hazánk ez ujonnan fölfedezett természeti gazdagsága iránt.

Mint halljuk, a nemzeti Muzeum számára már küldtek be e márványokból több példányt a vállalkozók.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

⊙ (*Uj találmány.*) Egy amerikai mérnök olly gőzkocsit talált fel, mellyet a jégen lehet használni, minden vasut nélkül. Nagy hasznát fogják ennek venni az északgönczi jeges vidékeken.

⊙ (*A fáról a rovarokat s egyéb pusztitó férgeket kiirthatni,*) következő egyszerü módon. Meleg vizben halzsir-szappant olvaszszunk fel, s ez erős szerrel a féreggel belepett fát fecskendjük be. Ettől a fáról mindennemü féreg dögölve lehull.

⊙ (*A fényképező puska.*) Skaife egy olly fényképező gépet talált ki, mellyet a zsebben hordozhatni. Evvel csak czélozni kell a kitüzött tárgyra, s egy pillanat alatt le van az fényképezve.

△ (*A bécs-pesti borkereskedő-társulat*) alakitó választmánya aug. 17-ki ülésében elhatározta, hogy részvények aláirása végett részvények nyomassanak, mellyeket e napokban szét fog küldözni s a mint egy millió alá lesz irva, a társaság életbe lép. Aláirási ivek letéve lesznek hazánkban a Gazdasági Egyletnél, az Első magyar átalános biztositó-társulatnál, a magyar Kertészeti-társulatnál, a pesti fiókbanknál, valamennyi vidéki szőlőszeti s gazdasági egylet s kereskedelmi kamrák elnökeinél s az alakitó választmány elnökeinél s tagjainál.

Mi ujság?

\+ (*Uj lapok a vidéken.*) Már régebben emlegették, hogy a bajai nyomdatulajdonos egy magyar és egy német lapot szándékozik megindítani. Most ismét fölmerült e hir, s mint halljuk, az illető már folyamodott is a szükséges engedélyért.

\+ (*Szinházi hirek.*) *Szigligeti* két uj darabjára készülnek szinészeink; az egyik szomorujáték, czime : „Álmos,“ a második vigjáték, czime : „Az adósok börtöne.“ Két szép operát is remélhetünk az őszre, u. m. *Nicolai* „Windsori vig hölgyeit“ s *Meyerbeer* „Ploermeli bucsuját.“

\+ (*Kecskeméty Károly*) „Szántó-pilisi emlék“ czimü csárdást adott ki. A csinos mü Jurkovics László urnak van ajánlva. Ára 40 uj kr.

\+ (*Auber uj operát irt*), czime „Faublas.“ Szövege Scribe tolláből került ki Párisban.

\+ (*A jelen havi képtárlatban*) 75 festvény van kiállitva, mellyek közől nehány különösen megérdemli, hogy megtekintsük.

\+ (*Szkalniczky Antal*) fiatal épitész hazánkfia, kiről már több izben dicsérőleg nyilatkoztunk, legközelebb Berlinből egy, Frankfurtban épitendő terem versenypályázatában vett részt s 26 pályázó között itt is az első dijat nyerte.

\+ (*A pesti izraelita imaház*) gyors fölépülését és gazdag fölszerelését leginkább annak köszönheti, hogy a benne levő székeket az egyes izraelita családok drága pénzen megvásárolták. Ez imaházban mindössze 3500 szék van, s egy-egy széknek ára 150, egész 500 pft, igy tehát csupan a székek megvétele százezreket jövedelmezett.

\+ (*A Kertészeti társulat első dinnyeversenye*) f. hó 19-én ment végbe. A kiállitás, mondhatni, egyedül Pestre szoritkozott, legjobb dinnyetermő vidékeink csak nagyon kis mértékben voltak képviselve, s ami volt is vidékről, nem igen állhatta ki a versenyt a pestiekkel. A versenyző urak nagyobbrészt személyesen is jelenvoltak. Első volt Hajós ur fehér héju, apró magu, ikrás vörösbélü görögdinnyéje, melly akármelly külföldivel is bátran versenyezhetett volna; termett Dömsödön. Utána Fogarassy ur zöld héju, vörösbélü görögdinnyéje következett; termett Pesten. Harmadik Farkas uré Csányról. A többi beküldött dinnyék nem sokat értek. A sárgadinnyék közt kitünőleg első helyen áll Fogarassy urnak ugynevezett turkesztáni vagy Mészárosfujta dinnyéje. Ezen kivül még kitüntek Göndös, Beniczky, Lika és Tarczaly urak dinnyéi. — Ezután a társulat hetenkint tart egy illy terménykiállitást más nemü gyümölcsökből is; f. hó 27-én pedig Palotán nagyszerü dinnyeszüreti bált rendez.

△ (*A budai regényes hegylánczolat*), mellyen van a pestiek kedvencz kirándulási helye, a Zugliget, Svábhegy stb. komoly jövőnek néz elé. E regényes táj kitünő jóságu vizforrásai évről évre szükebb csövön eresztik frisitő éltető cseppjeiket. Különösen az idén olly nagy volt a *vizhiány*, millyen évtizedek óta nem volt. A Zugliget, a Ferenczhalomtól egész Budakeszig elnyuló hegyvonal s az e téren levő szép majorságok többé kevésbé mind vizhiányban szenvedtek, az Istenhegye forrásai is mindinkább fukarrá változtak. Az ott lakók messziről hordatták a konyhára és asztalra való vizet, mi sok időveszteséggel s költséggel jár, ugy hogy itt egy nem épen számos tagu családnak csak a viz belekerül havonkint 6—8 forintba, de csak az asztali és konyhai szükségre való, fürdésről szó sem lehetvén. E vizhiányt főleg az idei száraz és hószegény tél okozta, s ha ez még nehány évig igy tart, a künn lakás drágasága miatt, megnéptelenedik a sveiczi vidékekkel vetekedő budai regényes tájék. Illy körülmények közt ott marhatartásról szó sem lehet, azért a majorságok száma évről évre jobban csökken, s a gazdaságok ritkulni kezdenek. — A vizhiányon vizvezetékek, vizmedenczék, vagy ugrókutak furása által lehetne leginkább segiteni. Velencze városa Olaszországban 2134 viztartóval bir s emellett, daczára a számtalan meghiusult kisérletnek, ugrókutak ásatásán is fáradozik, mellyek készitése ujabban annyira tökélyesült, miszerint sokkal olcsóbba kerül, mint egykor. — A felkarolt chinai furásmódhoz szükséges egész készülék 200 forintba kerül, millyennel Francziaországban Champagne krétaföldében naponkint 20—25 lábnyit ásnak lefelé. Vizmedenczék s ezeket egymással összekötő vizvezetékek szolgáltathatnának a budai hegyekben annyi vizet, mi a marhatartáshoz s a konyhára kell. Illyeket pedig, Buda város részéről illő támogatás mellett, legelőbb létesithetne az e hegyeken birtoklók közakarata.

\+ (*Hegedüsnét debreczeni vendégszereplésekor*) sajátságos kitüntetés érte. Egyik reggel — irja a „Hölgyfutár“ — ismeretlen jóképü aszszony nyit be hozzá — a népből, ki könyes szemekkel szalad hozzá, megöleli, megcsókolja és nem győzi eléggé köszönni azt az örömet és élvezetet, mellyet neki a müvésznő játéka és éneke okozott. Végre némi vonakodás után egy papirba tekert valamit vesz elő, s kéri, hogy fogadja el azt ajándékul és emlékül. A papirban egy fényes ezüst tallér volt. Az elismerés ezen öszinte nyilatkozata meghatá a müvésznőt, s egyszerre könyezett és mosolygott, mint egy aprilisi nap. A nemesszivü ajándékot elfogadta, s szalagot huzatván keresztül a talléron, viselni fogja azt a szinpadon, midőn pórleányokat fog személyesiteni. Büszkén viselheti, mert ez valódi érdempénz.

\+ (*Párisban közelebb egy vendéglőt*) nyitottak meg, „Spanyol- és Magyarországhoz“ czimezve. Képzeljük, hogy azok közől, a kik e fölirást olvassák, hányan fogják magukban kérdezni: „qu'est ce que c'est que Magyarország?“ azaz : micsoda fán terem az a Magyarország?

⊙ (*A vasuti szerencsétlenségek*) 1858-ban Angliában és Irlandban 266 egyénnek olták ki életét, 556-ot pedig sebesültté tettek.

+ (*A „Triton“ hajó födélzetén*), midőn lőporlobbanás következtében légbe repült (miről bővebben szólottunk a P. U.-ban) egy pesti polgár és háztulajdonos fia is jelen volt. Mint ezen ifju itteni rokonainak irja, e borzasztó eseménynek 110 emberélet esett áldozatul. A kapitány a tisztekkel épen a parton volt, s igy ezek kikerülték a veszélyt. A hajón volt legénység közől csak 11 menekült meg a haláltól, kik közől hatan sulyosan, öten könnyen megsebesültek; ez utóbbiak közé tartozik a tudósító is. A szerencsétlenség onnan eredt, hogy egy káplár roszul fedett égő lámpával lépett a lőporkamrába.

+ (*Egy 2000 mázsa sóval terhelt hajó*) sülyedt el a Tiszán, mint a „Sz. H.“ irja. A só Milos herczeg számára volt szállitandó. A szállitó Ábráhám, szegedi hajótulajdonos. Csak 900 mázsát lehetett a rakományból megmenteni.

+ (*Számosujváron takarékpénztár alakult,*) melly a belügyminiszterium által jóváhagyott szabályok alapján, a városi közönség jótállása mellett, máj. hó 15-én lépett életbe. A „K. Közlöny,“ melly e hirt hitelesen közli, azt a megjegyzést teszi hozzá, hogy: Kolozsvár is régóta folyamodott, de még eddig sikeretlenül.

+ (*Tüzvészek villámcsapás következtében.*) Hosszufaluban (Nyitramegyében) május 23-án a villám lecsapott, s tiz lakházat és 7 gazdasági épületet hamvasztott el. Hasonló szerencsétlenség történt Szent-Annán (Aradmegyében), hol ugyancsak a leütött villám 6 házat s több melléképületet tett semmivé. Ez utóbbi helyen a villám egy ötéves gyermeket agyonsujtott, s két más hasonkorut sulyosan megsebesitett.

⊙ (*A gyakori tüzvészek okát*) a „Szegedi Hiradóban“ *O—y* aláirással megjelent czikk főleg két tényezőnek tulajdonitja, u. m. a most átalánosan elterjedt dörzsgyufának és az evveli vigyázatlan bánásnak. Szerinte legtöbb tűzesetre a dörzsgyufa szolgál eszközül, a mennyiben azt vigyázatlanságból itt-ott elszórjuk, és nem tartjuk gondosan elrejtve a gyermekek előtt, kik játékaikban a felnőtteket utánozzák s pipáznak, sütnek, főznek, az *őszi s tavaszi* enyhenapok alatt kinn a szabadban az épületek körül, miközben elcsent dörzsgyufával könnyen tüzet élesztenek s megvan a szerencsétlenség. Az iró ebből eredőnek véli azt is, hogy a tűzvészek őszszel s tavaszszal leggyakoriabbak. A tűzvészek megritkitására igen üdvös volna a dörzsgyufagyártásnak hatóságilag eltiltása, s helyette megengedése ama nemrégi találmányu gyufa gyártásának, melly szintén dörzsölés által gyul ugyan meg, de csak ha saját tokja aljához dörzsöltetik, mellyre sajátos vegyi készitményü e czélra szolgáló anyag van fölragasztva. Ezenkivül, akárhová dörzsöltetik, nem gyul meg, még a tüzes vason sem. De e gyufa gyártása megszünt, nem állhatván ki a versenyt a mostani olcsóbb dörzsgyufával. A mostani dörzsgyufa gyártásának eltiltása nem volna példanélküli a maga nemében. Néhány évvel ezelőtt ugyanis olly gyufát találtak ki, melly meggyulva többé semmiképen sem volt eloltható, mig egészen el nem égett. Ez olthatlan gyufa gyártását a kormány eltiltotta. — Mi is osztjuk szerző jól indokolt véleményét, s kivánjuk, hogy ohajtása mielőbb teljesülésbe menjen.

— *Magyar-Ittebe* (Torontál), maj. 20. (*Irodalompártolás egy elszigetelt magyar faluban.*) A Vas. Ujság 19-ik számában Bonyhai Benjamin azon felhivása következtében, hogy nagyon czélszerü volna jó példamutatás végett tudatni, minő lábon áll, mint halad előre az olvasási buzgóság itt vagy amott a nép között, jelenthetem, hogy e mi elszigetelt bánsági helységünk, minden elkülönzöttsége mellett is talán nem utolsó nemzeti nyelvének, s e szép nyelven irt olvasmányok pártolásában. — A közelebbi ősz óta, mióta tudniillik jelenlegi lelkészünk ernyedetlen buzgósága működik e tekintetben — (azelőtt fájdalom! alig volt valami olvasnivalónk) — jár hozzánk, 2000 lelket alig haladó, csupán földmivelőkből álló helységünkbe : Vasárnapi Ujság 1, Politikai Ujdonságok 3, Protestáns Egyházi Lap 1, Nővilág 1, Üstökös 1, Katholikus Néplap 1, Hirmondó 18, Sárospataki Füzetek 1, Egyházi Népkönyvtár 24 példányban. Ezeken kivül lelkészünk szivességéből többféle népkönyvet olvasunk. — Meg vagyok győződve, nem sok ez mindössze is, a mit felmutatni birtam, hanem talán kezdetnek mégis jó; nem is kérkedésből léptem én azzal elő, hanem csupán az emlitett felhivás-szülte azon jó szándékból, hogyha netalán volnának, az olvasásra több módot szolgáltató tiszta magyar földön, az ismeretek utáni sovárgásban nálunk lanyhábbak, restebbek, azok bennünk mindenesetre egy kis serkentő példát találandanak. — Teljes reménynyel nyilvánitom azonban, hogyha kivált mostani szeretett lelkészünket, szivünk szerinti örömünkre, Isten körünkben sokáig megtartandja, naponkint több-több szellemi élvezetre, nagyobb-nagyobb lelkiboldogságra számolhatunk. — (Az ég nevelje e tiszta, hazafiui buzgóságot! — *Szerk.*) — *Sz. J.*

— (*Ismét egy pár jó hir a Verchovinárol.*) Hosszumező (Mármaros), maj. 10. A V. U. minapi egyik számában találkoztam annak közhirrétételével, miszerint a máramarosi Verchovinára 30 s egynehány hirlap jár — szivemelő örvendetes tényállás; — de én, ki azon vidéken három évig laktam, még nagyobb s lélekbejáró dologról tudósithatom a magyar közönséget. — Alig van két éve, hogy a máramarosi Verchovinán mind orosz ajku polgártársaink 17 községeiben a falusi iskolák épitésének eszméje megpendült, s már azokban az iskolák jobbadán fel is épültek, részint folytonosan épittetnek. — Meglepőleg hatott rám, hogy a községek csaknem egy időben, egész készséggel s jó kedvvel fogtak az iskolák épitéséhez. — Ezen felébredése a népnek és szerencsés fordulata az iskolák dolgának, áldásthozólag találkozik a munkácsi mélt. megyés püspök ur által mindjárt hivatala kezdetén felállitott tanitói képezde jótékonyságával, honnan az iskolák kiképzett tanitókat nyerhetnek. — Emlitetlenül nem hagyhatom, hogy az iskolákhoz szükséges faanyagokat, a verchoviniai birtokosság elnöke *Kaplonczay* József ur a birtokosság erdeiből ingyen adatta ki. — De van még más nevezetes is e vidéken. Ha a vándor utas a Talabor vizi Verchovinára utazik, Szinevéren olly szellemi élvezetre talál, melly az ország bármellyik részében figyelmet gerjesztene, ez Lángffy László jegyző ur válogatott magyar könyvtára, melly az embert a tisztelt jegyző urnak párosult szivességével ezen a távol vidéken teljesen felfrissiteni képes. — Ezen példák is szolgálhatnak követésül és intésül olly helyeken, a hol még a falusi iskolák és könyvtárak dolga szunnyadozik. — *Ifj. Kovási Károly.*

— (*Nagyreményü magyar épitész.*) Borostyánkőről (Vasm.) irják : Majus elején fordult meg nálunk genialis hazánkfia *Szkalnitzky Antal* épitész, ugyanaz, ki a bécsi Rudolf-kórház tervével, 23 többnyire már hirre kapott versenytárs között, a második pályadijt nyerte el. Ezt azért emlitjük, mivel e nagy reményekre jogositó földink még csak 22 éves tanuló a berlini akademián, s e terv *első* kisérlete volt. — Most, midőn a művészeteknek hazánkban ezen eddigelé jóformán elhanyagolt szakában is elvégre komolyabb mozgalmak keletkeznek, igen helyén van, e fiatal képesség ezen első fényes eredményéről e lapokban is pár sorral megemlékezni.

⊙ (*A kis aranyásók.*) Minap közlöttük egy magyar ifjunak tengerre sietö szenvedélyét; most egy kisebbszerü, de még is feltünő kalandvágyról tudósit egy lap. Magyarország egyik bányavárosában egy polgárcsaládnál nemrég reggelizésnél a két fiugyermek közől, csak a kisebbik jelent meg kisirt szemekkel. Az anya kérdésére, hogy miért sir, azt felelte, hogy bátyja, meg a szomszéd két fia, reggel három órakor kis takarékpénztárukat, legjobb öltözéküket, szalonnát s sajtot véve magukhoz, elmentek *Kaliforniába*, s neki erősen megtiltották, hogy meg ne mondja. Az anya felkaczagott, gondolva, hogy a nagyobb fiu aprilisi tréfát üz öcscsével; azonban kiderült, hogy a fiu, valamint a szomszéd fiai is csakugyan eltávoztak a mult éjjel. Az atya azonnal kocsira ült s a kis kivándorlókat, négy mérföldnyi távolságra, egy faluban utolérte, hol azok, a szalonna és sajt már elfogyván, épen arról tanakodtak : nem lenne-e jobb visszafordulni? — E kis kirándulás épen nem ártott a kis aranyásóknak, legalább most tudják, hogy Kalifornia nincs csak ott a kertek alatt — és hogy az arany után való kivándorlásnál, sokkal üdvösebb honmaradva még egy ideig — iskolába járni s jó igyekezet mellett idővel a hazának derék és hasznos polgárává válni!

+ (*A kolozsvári juniusi országos vásár*), melly 13-án szokott megtartatni, miután az idén pünkösd hétfő e napra esik, a városi tanács egy hirdetménye szerint, junius 6-ára lett áttéve. A baromvásár az előtte való napokon lesz.

+ (*A jászberényi kaszinó*), melly a mult évben keletkezett, még most sem számlál keblében száz tagot, s ezek közt is jelentékeny számmal vannak idegenek, vagy mint a jászok nevezik „hajtott urak,“ kiket hivataluk és foglalkozásuk köt Jászberényhez, s kik a körülmények szerint lakásukat változtathatják. Ha meggondoljuk, hogy Jászberénynek 20,000 lakosa van, s illy nagyszámu népesség közt még százan sem akadnak, kik magukat kaszinói tagokul beiratnák, ugy aligha csalódunk azon sejtelmünkben, hogy e kaszinó a milly nehezen jött létre, épen olly könnyen fog sirba szállani. A mitől óvja meg az enyészet!

+ (*Egy uj távirdai vonal*) fogja legközelebb Angliát, függetlenül Franciaországtól, a német szárazfölddel összekapcsolni. Helgoland szigete s a szomszéd tengerparti város Tönningen közti vonal, honnét a vasut s távirda Hamburgig megy, már annyira készen van, hogy f. évi junius elején megnyittathatik.

+ (*A párisi politikai lapok kiadói*) alkalmasint legtöbb hasznot huznak a jelen háboruból. Délutánonkint a lapok kiadóirodái előtt és a boulevardokon egész tömege áll a kiváncsiaknak, kik csaknem hajba kapnak az esti lapokért, és kétszeres áron fizetik azokat. A melly lapok harsogóbb trombitát funak, mint péld. a „Patrie“, azok előfizetői száma megkétszeresedett.

Egyveleg.

+ (*Garribaldi József,*) az olasz szabadcsapatok vezére 1807. évi julius 4-én Genuában született. Életpályájaul a tengerészetet választá ; 1834-ben azonban Mazzininek szerencsétlen savoyai csapatjába állt; onnan Franciaországba menekült, s nemsokára mint tengerésztiszt a tunisi bey szolgálatába lépett, de ezt is csakhamar megunván, nehány hónap után Amerikába vándorolt, hol Newyorkban, mint gyertyagyáros telepedett le. Azonban nyughatatlan lelke itt sem engedte sokáig maradni; elment Kaliforniába, aztán Peruba és Chinába. 1848-ban visszatért Olaszországba, hol Mazzini által egy 5000 főnyi republikánus csapat vezérévé neveztetett ki, melly csapat azonban, miután az egyházi államban magát fönn nem tarthatá, nemsokára feloszlott. Most Szárdiniába ment, ott magát ellenzéki követnek választatván meg. A második háboru kitörésekor csapatot gyüjtött maga körül s azzal — Rómába ment. Felesége a szép kreolnő, Crousa is beállt e csapatba, s mint kapitány vitézül harczolt. Garribaldi a nemzeti gyülés tagjául is megválasztatott, de midőn a harcz megkezdődött, magát egészen csapatának szentelte. A forradalom megbukása után külföldön élt, most ismét egy szabadcsapat vezére. — A fönebb közlött adatokhoz még a következöket adjuk: Rómának a francziák általi ostromlásakor Garribaldi 2900 emberével hősileg védelmezte a szent várost, mig csak tartható volt. Ez alkalommal 453 embert vesztett; serege maradványával aztán a nápolyi területre vonult, de az osztrákoktól üldöztetvén, San Marinóban embereit szétbocsátá, kivéve 200-at, kikkel ő Velenczébe akart vitorlázni. De egy osztrák hajóhad utjokat állta, s a sajkákat majd mind elfogta, ugy hogy csupán Garribaldi, neje s még nehány barátja menekült meg, kik aztán Genuába mentek. Genuából Amerikába költözött, honnan sokféle viszontagság után 1854-ben ismét

visszatért Szárdiniába, miután a kormánynyal kibékült. Itt mint Mazzini ellenfele lépett föl, s ez év elején ujolag Amerikába akart hajózni, de az események kilátást nyujtottak neki a tevékenységre, utazása tehát elmaradt, s e helyett a szárd kormány megbizásából önkénytesek toborzásához fogott, kiknek száma állitólag 20,000-re szaporodott volna. Garribaldit szép, erős embernek mondják. Bátorsága egy uton jár a vakmerőséggel.

Adomák.

— „Uram! ha tejet akar venni, akkor vegye meg az én tehenemet“ igy szólott a piaczon egy falusi ember. Az ur meg is vette a kinált tehenet. Otthon azonban tapasztalta, hogy az csak egy kanál tejet sem ad. Megtámadta tehát az eladót egy közel hetivásáron, hogy merte őt olly érzékenyen megcsalni? „Uram! — igy védte magát a körmönfont ember — hiszen nyilván megmondtam, hogy *ha tejet akar venni*, akkor az én tehenemet vegye meg.“

— ***Egy az igazság nem kettő.*** Ezelőtt 17 évvel az adónak a nemesség általi önkénytes elvállalása kerülvén vita alá Z. megyében, F . . . y közbirtokos igy szólott: „ha a fenforgó tárgyat csupán természeti jog szempontjából nézem, akkor azt mondom, hogy az adónak elvállalása: igazság. De ha irott törvényeink szempontjából tekintem, akkor már azt kell mondanom, kogy nem igazság. Erre egy táblabiró megjegyzé: „F . . . . . y ur tehát egy ugyanazon dolgot majd fehérnek majd feketének néz; én részemről — ki az adóelvállalásnak őszinte barátja vagyok — nem tudok olly finomul distingválni, s ugy vélekedem, hogy ugyanazon egy tárgyban mindig csak — ***egy az igazság, nem kettő.***“

Szinházi napló.

Péntek, majus 27. Másodszor : „*A telivér.*“ A Karácsonyi-féle 100 aranyos pályadijjal jutalmazott eredeti vigjáték 5 felv. Irta *Péter Pál.* Alig volt eddig uj darab, mit a közönség olly nagy kiváncsisággal várt, s mellyhez annyi szép reményt kötött volna, mint a jelen 100 aranyos vigjáték. De nem is cuda. A lapok részint a birálok előleges nyilatkozatai, reszint a pályázás eredményéről tett akademiai jelentés alapján már látatlanul is olly nagy lármát ütöttek e darab körül, hogy lehetlen volt tőle sokat nem várni. Az érdekeltséget még magasbra fokozta a szerzőnek ismeretlen volta. Illy körülmények közt végre szinre került a megkoszoruzott mű; mindenki sietett azt első adatásakor látni, a közönség szokatlan nagy számmal tódult a szinházba ugy, hogy még a zenekar helyét is nézők foglalták el, s igen sokan kénytelenek voltak visszatérni, mert már nem jutott hely számukra. És mi lett az eredmény? Ma másodszor adták; de az a nagy közönség, melly első adatásakor gyönyörködni akart benne, azt gondolta magában, hogy jobb lesz otthon maradni, hogy most azoknak jusson hely, kik tegnap be nem fértek; ezek pedig a közben mást gondoltak, s igy történt, hogy ők is szépen otthon maradtak. Nagyszerü csalatkozás; üres ház. De hiszen Kakas Márton bővebben méltatja figyelmére ez uj halottat — nincs ahhoz mit hozzáadni. Irhatta pedig ezen darabot valami fiatal ujdondász, valami irodalmi kadét, a ki inkább szeretne lovat és agarat tartani, mint tintatartót, de a kinek igen közönséges felfogása van mind a telivérségről, mind az irószágról. Nem szoktak erről olly sokat beszélni vagy vele annyira dicsekedni; nem is lehet csakugy *azzá lenni*, a mint s a mikor akarja az ember, mint p. o. szabóvá, szappanossá; az iróság és talán a telivérség is nem mesterség, hanem *hivatás*, a mihez születni, s észrevétlenül képződni kell. Üres, szellemtelen párbeszédek 5 felvonáson keresztül.

Szombat, majus 28. Először : „*A három török*, vagy : *Mind álarczban.*“ Vig opera 3 felv. Zenéjét szerzé *Pedrotti.* A közönség az uj dalmüvet meglehetős élénk tetszéssel fogadta. Több szép részlet fordul elő benne, mellyeknélfogva még kedvencz darabbá válhatik. — Zenéje közönséges, de mint Verdinek, a szerző mesterének, legtöbb darabja, elég tarka arra, hogy magát behizeleghesse. A ki a keringőket s polkákat szereti, uszhatik az élvezetben ; itt minden dal keringőre fordul. A szerepek legjobb müvészeink által voltak betöltve, melly körülmény az uj mű fenmaradására némi biztositékot nyujt.

Vasárnap, május 29. „*A rab.*“ Eredeti népszinmű 3 szakaszban *Szigligetitől.*

Hétfő, május 30. Másodszor: „*A három török*, vagy: *Mind álarczban.*“ Vigopera 3 felv. Zenéjét szerzé *Pedrotti.*

Kedd, majus 31. „*Estve és reggel.*“ Eredeti vigjáték 3 felvonásban. *Kövér* Lajostól. Ezt megelőzte : „*Szentpétery* Zsigmond gyászemléke.“ Szerzé *Kovács* Endre, hangszerelte *Erkel* Gyula. Felvonások közt Róka János, a bécsi karinthiai kapu melletti szinház tánczosa (szinházunk egykori tagja), nehány tánczot lejtett el.

Szerda, junius 1. „*A három török,*“ vagy „*Mind álarczban.*“ Vig opera 3 felvonásban. Zenéjét szerzé *Pedrotti.*

Csütörtök, jun. 2. „*Vén bakancsos és fia a huszár.*“ Eredeti népszinmű 3 felv. Irta *Szigeti* József.

Szerkesztői mondanivaló.

4498. **Névnapi köszöntés** (Bohózat). Nem nyilvánosságra való, magán használatra eléggé alkalmatos és mulatságos a borivóknak; rettenetes azoknak, kik vizet isznak. Miért üldözi ön ezeket annyira verseivel? Még megiszszák.

4499. **N-Várad.** Sz. V. — A föltételeket szivesen teljesitettük.

4500. **Borostyánkő.** G. J. — Az intézkedés megtörtént mindkét lapra nézve.

4501. **Pünkösdi gondolatok.** Iskolai használatra igen jók.

4502. **Darány.** Megirtuk egyszer, ha nem csalódunk, hogy a „puszta-templom“ rajza igen gyenge, különben a czikk használható volna.

4503. **Galantha.** F. J. — A felszólalás igaz és tanulságos. Érdekkel olvastuk. Nem marad egyéb hátra, mint megvárni a dolgok kimenetelét.

4504. **Humboldt Sándor halálára.** Örvendünk, hogy köztünk is akadt a nagy férfiunak annyi hő tisztelője. Igen tiszteljük a versiró jó akaratát, de még inkább az elhunyt nyugalmát, mellyet háboritani nem akarunk.

4505. **Ártánd.** Biz az előbbi elmaradt. De kirontunk ezzel, ha ön annyira örömét találja benne; örvendjenek mások is :

DEBRECZENI LEÁNYOK.

Debreczenben, a nagy templom ajtaján,
Sorba jött ki sok szép szőke s barna lyán;
Fejükön a szüz-kor éke, pártája
Fennragyogva, mint az üdv koronája!
Nem tudom, mi vont feléjök olly nagyon?
Keblükön tán a tü mágnesből vagyon :
Mert keblemnek — hol érezgombok valának —
Gerjedelmi azok felé vonának.

Szent volt a hely, a hol álltam; hát még a
Láthatatlan kis topánok lábnyoma!
Ugy jövének, mint megannyi angyalok;
Csaknem azzá váltam én is általok!

Könyv kezökben, köny szemökben, és az ég; —
Alykukon az ének végső hangja még,
Üdvözülés fényje a nyilt homlokon,
Melly az éggel — a derülttel olly rokon!!

Ah, ha keblem illy hitteljes kebleken
Pihenhetne keresztül az éveken, —
S alykam egy illy énekes kis alyakon :
Üdvözülnék én már innen a siron!!

Ártándi.

4506. **A csikós.** Hogy összeszedegette ön ezt a müvet egyes rég ismert dalokból! Ez is mesterség — de nem erény.

4507. **Nagy-Körös.** A kivánt számok : 62. 84. 66. 13. 36.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár		Gör.-orosz naptár	☉ Nap- kelet ó.	kelet p.	nyug. ó.	nyug. p.	Izraelit. naptár	☾ Hold- kelet ó.	kelet p.	nyug. ó.	nyug. p.
	Junius		Majus					Siván				
5	Vasárn	B 6 Vendel	B *Exand*	24 D 6 Sim.	4	7	7	49	3	8	29	11	37
6	Hétfő	Norbert	Izaiás	25 János f.	4	6	7	50	4 Rafael	9	52	11	57
7	Kedd	Robert	Pulcheri	26 Carpus	4	6	7	51	5	11	13	*	*
8	Szerda	Médard p.	Médard	27 Therapius	4	5	7	52	**6 Pünk.**	0	31	0	17
9	Csütört.	Felicián vért.	Els.(Pr.)	28 Nicetás p.	4	5	7	52	**7 2. ün.**	1	47	0	35
10	Péntek	Margit kir.	Margit	29 Theodos.	4	5	7	53	8 Szem	3	2	0	52
11	Szomb.	Barnabás a. †	Gerárd	30 Izsák	4	5	7	53	**9 Sab.**	4	17	1	11

Holdnegyed : ☽ Első negyed 8-án 0 óra 4 perczkor éjjel.

TARTALOM.

Forgách Ferencz (arczkép). Vertler M. — Kemény János (ballada). Thali K. — Budavár ostroma s bevétele 1541. (folyt. V.) Pauler Gyula. — A Como tava Olaszországban (képpel). — A növények alvása. Kun Pál. — Az első magyar átalános biztositótársaság közgyülése. — **Tárház :** Kakas Márton a szinházban. — A világitó tornyokról (rajzokkal). Dr. S. J. — Vegyes hirek. — **Vásári melléklet.** A vásárok történetéből. J. L. — Irodalom és müvészet. Mi ujság? Egyveleg. Szinházi napló. Szerkesztői mondanivaló. Heti naptár.

— **A Politikai Ujdonságok** 22. számának főtartalma : A montebellói ütközet. — A harcztérről. — A franczia hajók az Adrián. — Heti krónika. — Jelenkori hadvezérek és államférfiak. I. Niel tábornok. II. Canrobert Ferencz. — Vidéki közlemények : Nagy-Várad, Nagy-Szekeres stb. Levél Oláhországból. — Rendes rovatok.

Előfizetési felhivás

a

VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK

hét havi, azaz : **junius—decemberi folyamára.**

Előfizetési feltételek :

(**VASÁRNAPI UJSÁG** a **POLITIKAI UJDONSÁGOKKAL** együtt.)

Hét hónapra (junius—decemberre) . . . . . **5** ft. **70** kr. ujpénz.

Külön előfizetés a Politikai Ujdonságokra :

Junius—december . . . . . **3** ft. ujpénz.

☞ Minden tiz előfizetett példányra egy tiszteletpéldány. — A pénzes-levelek bérmentes küldése kéretik.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok kiadó-hivatala

(Pest, egyetem-utcza 4. szám).

Felelős szerkesztő : **Pákh Albert** (lak. uri-utcza 12. sz.)

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomtatja **Landerer és Heckenast**, egyetem-utcza 4. szám alatt Pesten.

< Szkalnitzky Antal >

Szpedelmes életrajza
Weinem által metszett famet-
szetű archipivel.

< > Vas. Ujs 51. szám
1859 évf.

Ohvetlenül felhasz-
nálandó.

Szkalnitzky Antal

A berlini Volkszeitung
jul. 23-ik számában olvas-
tuk e napokban: A kir épi-
tészeti akadémia növen-
dékét Sz. A t. az intézetben
tanúsított. szorgalmuk elismé-
réseül a kereskedelmi minis-
ter az int. igazgatóság ajánlatára az épit. akadémia
ezüst díjérmét nyerték. Ezen
kívül az akadémia még 150
tallér értékű építészeti szak-
könyvekkel tisztelte meg ha-
zánkfiát.

Magyar épitész-növendék
kitüntetése. Vas. Nyj. 1859.
382. l

<Szkalnitzky Antal>

cod.

<>. Vas. Ujs 1859. 418 l

Szkalnitzky Antal

(Becsi Rudolf korház tervpályázat 2 dik díja. Meg csak 22 éves)

irod

Nagyreményű magyar építész.
Vas. Ujs 1859. 275. l.

Frankfurt am Main I.építészeti dij.

Szkalnitzky Antal

Divatcsarnok, 1859.aug. 23.528.

Fővárosi és vidéki hirek

Szkalnitzky Antal, épitész

Divatcsarnok, 1859.aug.23. 528.
Fővárósi és vidéki hirek

Szkalniczky Antal
épitéz
1860 körül Berlinben
élt.

ired
Ormós Zsigmond
Utazási emlékek.
I. k. Pest 1860. 140. l.

Paks VIII. 230

Szkalnitzky Antal

1860-ban Párisban-
rodalmáról

Szkalnitzky Antal: Az
akademiai épület ügyében
vas. Ujs 1860. 116–117 l

< Szkalnitzky Antal >

irod

< >. Vas. Ujs 1860.
550. l

irod

A m. Akademia
palotája. Vas. Ujs
1860. 574 l

b.— (*A franczia hires drámairó Scribe temetésén*) a hulló eső daczára, roppant tömeg jelent meg. Minden legkisebb iró s színész jelen volt itt. A gyászmenetet a családhoz tartozókkal együtt Walevszki államminiszter vezérlé. A koporsó-lepel széleit az akademia tagjai tartották. Páris egy uj utczája az elhunyt nevét viselendi.

+ (*Molnár József*), vidéki derék szinigazgató, Scribe halála emlékét azzal tisztelte meg, hogy márcz. 1-én az elhunyt, termékeny szinműirónak legjobb vigjátékát az „Egy pohár viz“ czimüt adta elő. Az előadást fekete keretü szinlap jelenté, s Molnár azt a Theatre francais-nak is megküldte.

— (*Olvasóegylet egy bodrogközi faluban.*) Agárdról (Zemplén) veszszük e sorokat: Miután Magyarország alkotmányos életre lépett, minden erővel arra határoztam magamat, hogy a népet vagy is községünk értelmesebb tagjait felbuzditsam az irodalom pártolására, és egy *olvasóegylet* alakitására, s igy raktunk össze 5 ujftot, hogy ezen, most csak kicsiben kezdve, a Vasárnapi és Politikai Ujdonságot megnyerhessük. — Ezen olvasóegylet tagjai: Gönczy László, Benó Károly biró, T. Nemes József, Szakmary Sámuel, Kató János, Király Sámuel s több értelmesek. Czélul van tüzve egy *községi könyvtár* alakitása is, szeretném ha azon könyvek jegyzekét birhatnám. melyekből ezen üdvös czél elérethetnék, azoknak árjegyzékeit is ideértve. (Kisérje ön figyelemmel lapunk könyvhirdetéseit. *Szerk.*) Ezen ügygyel igen dicsekedni nekünk nem illik, mégis annyiban czélszerü azt megemliteni, hogy ezen a példán, — miután itt Bodrogközön egy község sincs, hol olvasóegylet mai napig alakittatott volna; csak itt veszi először kezdetét. — talán felindittatnak a községek, hogy e példán haladjanak a müveltség s tökélyesbülés magas czélja felé. — *Gönczy László.*

b.— (*A szász városokban Erdélyben*) soha oly nagy kelete nem volt a magyar lapoknak, mint ez idő szerint. A szász atyafiak szorult kebellel fognak fel minden szót, mely a károlyfejérvári tanácskozáson elhangzott. A hangulat rég nem volt ily élénk. (*K. K.*)

— (*Iglóról* [*Szepes*] *irják*): Márczius 1-jén tartatott Iglón, a felsőmagyarországi vastermelők részéről egy értekezlet, melyben részt vettek: Gömöry János, herczeg Koburg-Kohárý vasgyárainak igazgatója, Feszt Imre, Sárkány Károly, Müller János, Szontágh Pál s többen, kik leginkább azon mód felett tanácskoztak, mint lehetne a vastermelést elősegiteni, biztositani, s a jövő országgyülést e fontos kérdésre előkésziteni. A napisajtóban fogják véleményeiket legközelebb közzétenni. — Iglón jelenleg Győrffy igazgatasa alatt, magyar szintársulat működik. Az előadások látogatottak, Győrffy a pártolással meg van elégedve, bár mi is azt mondhatnók az előadásokról, ámbár mi kisvárosiak, a kevéssel is megelégszünk. *O.*

b.— (*A legnagyobb vendéglő Amerikában és az egész világon*) a most St,-Louisban épülő leend. Épitése, a belfölszerelést nem számitva 3,180,000 frankba kerül. 500 szobájában 1200 vendégnek adhat egyszerre szállást. Csupán a csengetyühöz 41,666 öl sodrony lesz szükséges; a szobák befedésére vagy 14,000 négyszegöl szőnyeg kivántatik; a gázcsövek hosszusága összesen 12,500 öl leend.

b,— (*II. Ferencz volt nápolyi király magán-vagyonát*) 300 millió dukatira becsülik, mi épen 315 millió tallért tesz ki.

b.— (*A medgyesvidéki szászok*) irják a „Korunk“-nak, egy szivvel lélekkel az unio mellett vannak.

b,— (*Curiosum.*) Az aradi német ujság a magyar szinházi előadásokról magyar nyelven hoz birálatot.

+ (*Pulszky Ferencz*) következő „nyilatkozatot“ tesz közzé: „Tudomásomra esvén, hogy Nógrádmegye szécsényi kerületének némely választói, megemlékezve azon kedves baráti kötelékekről, melyek engem hozzájok füztek, kivánják tudni: nincs-e ellenemre, ha e kerületnek követjelöltül ajánlanának, ezennel kijelentem: hogy legnagyobb dicsőségemnek tartanám, ha a legközelebbi követválasztásnál a választók bizodalma személyemben pontosulna össze. Kelt Turinban, febr. 2-án, 1861. *Pulszky Ferencz*, a szécsényi kerületnek volt képviselője.“

+ (*Körmendre*), mint értesülünk, nagyszámu katonaság ment az adó behajtására. A városházáról a nemzeti zászlót levetették s azt kivánták, hogy a trafikákra a cs. k. kétfejü sas kitüzessék. Beh sok ur van most Magyarországban! Szomoru állapot, melynek megszüntetése napról napra égetőbb szükséggé válik.

+ (*Bécs kivilágitása*) a birodalmi alkotmány kihirdetésének örömére, roszul sült el. Nemcsak hogy egész utczák, de a fél külváros, sőt a belváros nagyobb része sötétségben maradt. Ugylátszik, a városi hatóság sem táplált nagy reményeket, és habozott: reggel a kivilágitást megparancsolta, délben eltiltotta, este felé pedig ismét megparancsolta. — A bécs-schottenfeldi külvárosban pedig febr. 25—26 közti éjjel pedig, munkásokból álló nagy tömeg az ipariskolai tanitó háza előtt, ismeretlen indokból, macskazenét rögtönzött, melynek megszüntetésére rendőri és katonai őrjáratnak kellett közbejöni. Több egyén elfogatott. Kis idő mulva ugyanezen demonstrátió ismétlődött a Neubau városrészben, egy sütőmester háza előtt. Itt is rendőrök kergették szét a népet. Erre a „Presse“ et Comp. méltán igy kiálthatnak fel: „Et tu, fili mi, Brute!“

— (*A multkor Veszprémben tartott hangverseny*), mely a honvédsegélyző alap javára tartatott s melynek részleteit minap emlitettük, 520 ftot jövedelmezett. Meg kell még pótlólag emlitenünk, hogy ez alkalommal Balog Alajos ur „Le a gyászszal“ czimü költeményét is elszavalta, mely igen jó hatással volt a jelenlevő közönségre.

b.— (*Adakozás.*) A nagyszombati városképviselőség az Akademia palotájára 500, annak alaptőkéjéhez 300, a Széchenyi-emlék fölállitásához pedig 200 fttal járulni határozta.

b.— (*Jótékony tánczvigalom.*) Maros-vásárhelyen mult febr. hó elején a nőegylet által rendezett tánczvigalom 349 ft 83 tiszta jövedelmet hozott, jóllehet a kiadások is tetemesek voltak. A kolozsvári iparegylet által rendezett tánczvigalom pedig 144 ftot eredményezett.

+ (*Nagy-Váradról*) irják a „Sajtónak,“ hogy ott a cs. k. hivatalnokok kezelése alatt levő adó- és letéti pénztár, f. hó 3—4-ike közti éjjelen kiraboltatván, abból mintegy 160,000 ft értékü készpénz és hitelpapiros vitetett el. A hivatali ajtók és a pénzszekrények a zárak legkisebb sérelme és az erőszaknak — egy átfürészelt lakat kivételével — minden nyoma nélkül nyittatván ki, — a tolvajlási gyanu a kezelő cs. k. hivatalnokok előkelőbbjeire esett, kiknek elfogatásáról Biharmegye hatósága már eddig gondoskodott.

— (*Szini fölhivás.*) *Szabó és társai*-féle ötös igazgatás, mely oly szép eszméken alapult, a növény gyökén rágódó féreg miatt virágvasárnapján feloszolván, alólirt többfelőli ösztönzés folytán elhatározá: mennyire lehet, fiatal erőkből, saját felelősségére egy uj szintársulatot szervezni. Ennélfogva felszólitja ifju társait és társnőit, kik e pályát egyedül a drámai müvészet érdekében egyéni jellemükkel is emelni s nemesiteni törekszenek, s alólirt vezetése alatt pályázni óhajtanának, hogy őt bérmentes leveleik és ajánlataikkal, képességük közlésével Aradon bizalmasan megkeresni sziveskedjenek. — Arad febr. 27. 1861. — *Takács Ádám.*

---

b.— **(Nyilatkozat.)** A Vasárnapi Ujság 5-ik számában Fityka Ferencz ur által hozzám, mint m. akademiai pénztárnokhoz intézett azon kérdésre, vajjon t. Frideczky Lajos ur a m. Akademia javára hozzá befizetett összegeket nálam letette-e: ezennel nyilatkoztatom, hogy t. Frideczky Lajos ur az akademiai pénztárba 80 ft. 50 krnyi összletet, és ugyan 70 ft. 50 krt házépitésre, 10 ftot tőkeszaporitásra személyesen befizetett, mint ez annak idejében az akademiai ülésben s a lapokban ki is hirdettetett. Pesten, febr. 5. 1861. — *Tóth Lőrincz*, m. akad. pénztárnok.

— **(A Vasárnapi Ujság szerkesztőjéhez!)** Egy magát megnevezni nem akaró hazánkfia Mexikóból (Minatitlan) négy dollart aranyban küldött a Kisfaludy-társaság részére, mint pártolói *két* részvényt, s ugyanazt dec. 14-én kelt levelében a következő két évre is beküldeni igérkezik. A társaság mai ülése igen kedvesen fogadta tisztelt hazánkfiának e megemlékezését, valamint már *előbbi tiz forint* adományát is a tőke nevelésére; s az évi jutalék-könyvek a t, pártoló kivánságához képest D.-Patajra, egyik részben T. T. Kovács János urnak, másik részben az ott már alakuló olvasó néptársulatnak fognak küldetni. *) Pest, febr. 28. 1861. — **Arany János**, igazgató.

— (*Adakozások.*) A Vasárnapi Ujsághoz a lefolyt héten beküldetett:

Petőfi-szobrára: Miskolczról nyolcz szücssegéd Kázár Sámuel által 5 ft.

A pesti honvédsegélyző-egyletnek: Neszmélyről többen Karika Bálint által 10 ft., 2 db. ezüst ujforintos, 1 db. ezüst huszast. (Az adakozók: Karika Bálint 2 db. 1 ftos, Karika Zsigmond 3 ft., Pap István 3 ft,, Buzás Dániel 1 ft., Pavek József 1 ft., Vermetz József, Pályi József 1 ezüst huszas, Bocsor József 50 kr., Szigeti Antal 20 kr., Dinga József 30 kr., Beke Sándor 10 kr.)

A magyar Akademia palotája.

— (*Ujabb kimutatás*) a Vasárnapi Ujság szerkesztőségéhez a magyar Akademia számára beküldött hazafiui adakozásokról:

L. közlés: Kösélyszegről az ottani földbirtokosok egy része Láposy József által 23 ftot. — Miskolczról az ottani szücstársulat Kázár Sámuel által 22 ft. 60 kr. (ennek fele a *tőkére*). — Ugyanonnan 8 ifju szücssegéd 15 ft. (fele szintén a tőkére.) — *Összesen* 60 ft. 60 kr.

Az eddigi I—XLIX. közlésekkel együtt: **14,523 ft. 60** kr., 1 régi róm. arany, 1 huszfrankos arany, 112 cs. arany, 21 kétpftos tallér, 1 orosz tallér, 4 ujftos, 140 huszas, 18 negyedftos, 1 tizes, 1 db. 100pftos és 10 db. 20-pftos nemzeti államkölcsön-kötelezvény.

— (*Részletes kimutatás*) a fentebbi adakozásról:

Kösélyszegen, egy debreczeni pusztán, az ottani földbirtokosok egy része szintén beküldi a hazai czélra szánt adakozását 23 ftban, melyhez a következők járultak:

Láposy József 2 ft, neje Tessedik Luiza 1 ft, Kádas Laposy Ilma 1 ft, Antonovits Alajos 1 ft, Bartók Ferencz 1 ft, Jeney Imre 1 ft, Rásó Gyula 1 ft, Jablonczay László 2 ft, Rab László 2 ft, neje Szabó Mária 1 ft, Dömök Antonia 1 ft, Csáky Gergely 2 ft, neje Szegedy Katalin 1 ft, Pap Lajos 1 ft, Bahy Terézia 1 ft, Kováts István 1 ft, Funtek János 2 ft, Dömök Eleonora 1 ft.

+ (*Az akademiai palota terveiről*) olvassuk a „Sürgönyben,“ hogy ezen, *Henszlman, Skalniczky és Ferstl* épitészek által benyujtott tervek, az Akademia szállásán csupán egy napig voltak kiállitva, azután pedig Pozsonyba gr. Dessewffy Emil akademiai elnökhöz küldettek, hol pár napi közszemlére voltak kitéve s most tovább Bécsbe, hg. Eszterházy Pálhoz szállittattak, ki szintén óhajtá azokat megtekinteni, miután Bécsben levő nagyszerü festménygyüjteményét az akademiai palota képcsarnokaul akarja átengedni, további őrizés végett. — Hire jár, hogy a góth stylben készült tervek közől egy sem lesz kivihető, annyival is inkább, mert e tervek a kitüzött épitési sommán is tulmentek, ugy hogy 600,000 ft helyett az egyik 800—850,000 ftba kerülne, a másik pedig tiz évi munka mellett egy milliónál is többet emésztene föl. Henszlmann terveért 450, Skalniczky és Ferstl 300—300 aranyat kaptak; Ybl, mint tudva van, tervét ezuttal visszavette.

---

*) A V. U. olvasói sejteni fogják e derék hazánkfia nevét, ki a messze távolból már oly gyakran adá tényleges bizonyitványait soha ki nem hulő honszerelmének. Honfitársainak legjobb kivánságai kisérik őt távol vándorutain. Szerk.

SAKKJÁTÉK.

63-ik sz. feladvány. — Novotny Antaltól (Bécsben).

(E szép feladványt a „L. Ill. Ztg." egyik régi évfolyamából vettük át; de a régi jók emlékét sem árt néha föleleveniteni.)

Sötét.

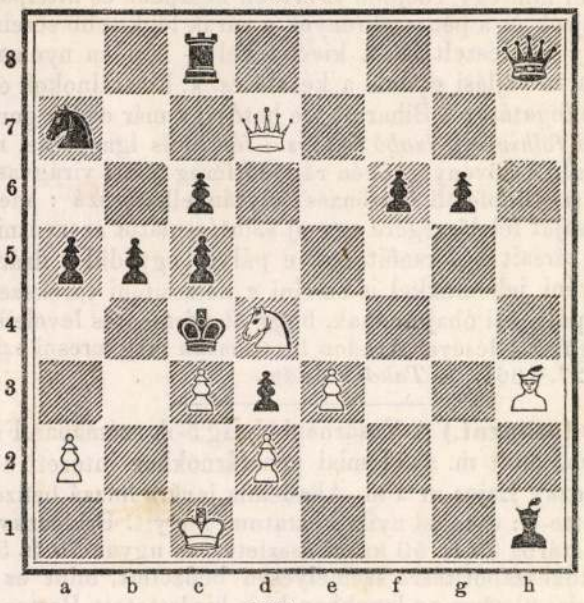

Világos.

Világos indul s 4-ik lépésre matot mond.

Az 58. számu feladvány megfejtése.*)

(B. Meszéna Istvántól.)

Világos.	Sötét.
1) B d 3 — d 4 † †	K c 4 — d 4 :
2) F f 1 — d 3	h 4 — h 3
3) H e 4 — g 3	h 3 — h 2
4) H g 3 — e 2 ‡	

Helyesen fejtették meg. *Veszprémben :* Fülöp József. — *Uj-Becsén* : Cselkó György. — *Hatvanon* : Kovács Zsigmond. — *Tordán* : Wolff G. és Sztankay F. — *Szepsiben* : Ujlaky Soma. — *Bécsben* : Gold Samu. — *B.-Ujvároson* : Kovács Lajos. — *Kis-Kürtösön* : Csemiczky Károly. — *Poroszlón* : Nyilas Alajos. — *Debreczenben* : Sperber F. — *Mooron* : Radváner Vilmos. — *Sz.-Fehérvárott* : Madár Lipót. — *Gy.-Fehérvárott* : Horváth Lajos.

Rövid értesitések. *Gyula-Fehérvár* : H. L. Ön az 56. és 57. feladványunkat is helyesen fejtette meg. — *Sz.-Fehérvár* : M. L. Szivesen látjuk. — *Emilnek* : Küldjük üdvözletünket.

*) g 7-en sötét gyalog áll.

Szinházi napló.

Péntek, márcz. 1. „*A mama.*" Eredeti vigjáték 3 felv. Irta *Szigligeti*. A közönség ezuttal is csaknem oly érdekeltséggel nézte végig a pályanyertes vigjátékot, mint mikor először adták. És erészben a dicséret nemcsak a darabot, hanem az előadó szinészeket is illeti, kik hasonló művek előadásában oly szerencsések, hogy valóban alig hagynak fenn valami kivánni valót. Alig tudjuk, melyiket emeljük ki, a zsémbeskedő mamát-e, vagy a vén szerelmes Szegfűt, vagy épen U ri Miskát, mely utóbbi alakot jelentéktelensége és nem épen nagy élethűsége daczára is, a mi ügyes Szerdahelyink, oly mulatságossá tudta tenni.

Szombat, márcz. 2. „*Troubadour.*" Opera 4 felv. *Verditöl*. A mai előadásból különösen kiemelendő Hofbauer Zsófia, ki a czigánynő szerepében haladásnak adta tanujelét. Méltányolva emlitjük meg, hogy ő a játékra is kellő gondot fordit, ugy hogy hozzá etekintetben is szép reményeket köthetünk.

Vasárnap, márcz. 3. „*Tücsök.*" Falusi életkép 5 felv. Irta *Birchpfeiffer Sarolta*.

Hétfő, marcz. 4. Munkácsy F.-né javára, először : „*A honfoglalók.*" Eredeti dráma, 5 felv. Irta gr. *Batthyány-Apraxin Julia*. A mai este némileg eseménynek nevezhető szini előadásaink történetében. Régen volt, hogy egy egyszerü dráma előadására oly roppant és válogatott közönség sereglett össze, mint ez este. Kiváncsi volt mindenki, a ritka tüneményben részesülni: főuri köreink egyik tagjának, még pedig női tagjának elmemüvét szinről szinre láthatni. S meg kell vallani, hogy a magyar közönség kellő lovagiassággal s megérdemlett biztatással fogadá a nemes törekvést s elismerésének legzajosabb jeleivel jutalmazá a grófi szerzőnőt, ki a földszinti páholyok egyikében jelenlevén, a szünni nem akaró hivásokra magát a közönségnek személyesen is bemutatni szives volt. A dráma kiállitása körül az igazgatóság költséget nem kimélt, és sok gondot és izlést tanusitott, mi általános jó hatással volt és több más hiányt feledtetett. A szereplők közől Felekiné, Egressy és Feleki tüntek ki leginkább. A felvonás közöket ez alkalomra készitett uj zenemüvek töltötték be. Magáról a darabról, mint a szép irányu és nemes törekvésü szerzőnőnek első kisérletéről a nehéz drámai téren, kevés mondani valónk van. Az érdem elismerésében a közönséggel együtt versenyzünk; de hogy a historiai és költői igazságot s a drámai, művészeti alkotás szabályait kielégitő műről értesitsük a közönséget, ahhoz még uj meg uj kisérlet, idő és gyakorlat kivántatik. Üdvözöljük a nemes szerzőnőt szellemi bajnokaink diszes sorában!

Kedd, márcz. 5. „*Rendkivüli előadás.*" Eredeti vigjáték 1 felv. Irta *Degré Alajos*. „*Gizella*" ballet 1 felv.

Szerda, márcz. 6. „*Egy szegény ifju története.*" Szinmü 5 felv. Irta *Feuillet Oktáv*, ford. *Feleki*. „A honfoglalók" czimü dráma, mely e napon másodszori előadásra volt kitüzve, közbejött akadályok miatt elmaradt.

Csütörtök, márcz. 7. „*Férj az ajtó előtt.*" Operette 1 felv. „*Tüz a zárdában.*" Vigjáték 1 felv.

Szerkesztői mondanivaló.

5562. **Tetétlen.** P. Zs. Vettük a czikket. Bár a többit is mielőbb világba szállithatnók.

5563 **Tavasz jegyese, enyhe lágy szellő.** A szép eszmérek kissé költőibb kidolgozását ohajtottuk volna, különösen külformájára nézve. Versek visszaküldésére legjobb akaratunk mellett sem érünk rá. De minek is? Csak megtartá ön azt a nehány sort másolatban?

5564. **Marseillaise.** Gyenge, erőtlen forditás. Nem igy kellene az ily világhirü dallal elbánni! Különben a fölmerülő nehézségeket teljesen méltányoljuk — de épen azért uj meg uj kisérlet kell ahhoz, mig végre valamikép sikerül a tősgyökeres franczia növény átültetése.

5565. **N.-Kálló.** F. M. Azt a „szervezés elleni beszédet" nem közölhetjük. Elkésett; eső után köpönyeg. Azután elmondva talán igen szép lehetett, de kinyomtatásra nincs eléggé kicsinositva. Az élő szóvali előadás sok hiányt pótolhat, mit az olvasó előtt eltakarni lehetetlen.

5566. **Berky Gusztáv urnak.** (Nem tudjuk, hol). Az ajánlott czikket szivesen fogadjuk, s bár e tárgyu közleményeknek nem vagyunk szükében, reméljük, hogy előbb-utóbb helyet nyithatunk számára.

5567. **Balszécs.** Egy névtelen levélre. Lelkünkből méltányoljuk önök hazafiui buzgalmát, s teljesen osztozunk azon ohajtásban : bár e nemzetnek minélelébb méltóságához illő *országháza* legyen, még pedig Pesten. De egyre kérjük önöket : ne penditsék meg ezen tárgyat most, midőn annyi sarkalatos jogok megállapitása forog szőnyegen; s ne akarják ez eszmét apró adakozások utján megtestesiteni most, midőn az adakozások segélyét már annyi más, közérdekü hazai ügy veszi igénybe. Ne forgácsoljuk el erőnket s tartsunk sort, logikai rendet hazai czéljaink valósitásában. Erős meggyőződésünk az, hogy az országgyülés, melynek alkalma lesz nemsokára a budai tanácsterem kényelmetlen, kritikán alóli szük voltáról meggyőződni, főteendői közé fogja sorozni, hogy az ország házáról országosan gondoskodjék, mire nézve a külön adókivetést is szivesen fogadandja a nemzet, — de akkor álland elő egyszersmind ez önkéntes adakozások nemes versenytere is. Épitsük fel most a tudományok házát, állitsuk fel a Széchenyi-, Vörösmarty-, Petőfi-szobrokat, teremtsük elő a szükséges pénzalapot a Kisfaludy-társaságnak, a honvédegyleteknek, az irói segélypénztárnak stb. Ez mind elég és szép alkalom, a hazafiui részvét kimutatására, s hagyjuk a többit a következő éveknek, melyek nemzedéke bizonyosan nem lesz kevésbbé nemeslelkü a mostaninál. Nem tartunk attól hogy önök félreérthetnék szavainkat, s azért azt kérdjük, mi tevők legyünk addig is a hozzánk küldött 20 fttal? Arra nem vállalkozhatunk — mert gyöngédtelenség és kiméltelenség nélkül nem tehetnők — hogy azon országosan tisztelt, de sokkal nagyobb horderejü eszmékkel elfoglalt férfiut kérjük meg a pénz átvételére, kezelésére es gyüjtés általi szaporitására, kit önök megneveznek szép levelükben. Nem látjuk lehetlennek, hogy idővel még ezen ohajtásuk is teljesülhessen — de most az lehetetlen. Kérjük a választ s intézkedést.

5568. **Tárogató.** Lehetlen, minden beküldött versre választ irnunk. A korábbiakat is megkaptuk, az ujakkal együtt várjuk, hogy egyszer napvilágra jöjenek. „Jöni fog, ha jöni kell és — lehet."

5569. **L.-Komárom.** Egy tag a sok közől. E tárgyról már volt értesités lapjainkban.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár		Gör.-orosz naptár	☉ Nap- kelet		nyug.		Izraelit. naptár	☾ Hold- kelet		nyug.	
	Mártius		Febr. (ó)	ó.	p.	ó.	p.	Adar	ó.	p.	ó.	p.
10	**Vasár.**	**F 4** 40 vért.	**F 4** Neste	**26 A Maes**	6	25	5	55	28 Ant. r.	5	41	5	7
11	Hétfő	Heraklius	Konst.	27 Prokopius	6	23	5	57	29 [vissz.	5	58	6	13
12	Kedd	Gergely pápa	Maximil.	28 Vazul	6	21	6	59	**1 Nisan**	6	14	7	18
13	Szerda	Rozina szüz	Niceph.	**1 Mártius**	6	20	6	0	2 Aaron	6	23	8	13
14	Csütört	Mathild kir.	Zachar.	2 Theod.	6	17	6	2	3 [gy. h.	6	50	9	27
15	Péntek	Kristóf. Long	Matrona	**3** Eutropius	6	15	6	3	4 Lukács	7	12	10	33
16	Szomb.	Eusebia	Henriett	4 Gerasim	6	13	6	4	**5** 26. **S.**	7	39	11	39

Holdnegyed : ● Ujhold 11-én 2 óra 54 perczkor délután.

— **Sajtóhiba-igazitás.** A V. U. f. é. 8-ik számában megjelent s a sárospataki malomkőgyár érdekében irt czikk végén e helyett : „őszinte versenynyel és nem *versenyzéssel*," ez utóbbit kérjük igy olvastatni : „*és nem versengéssel.*" — (Verseny és versenyzés egyértelmü, ellenben versengés mást jelent. A czikkiró malomkőgyártulajdonos versenyre s versenyzésre ajánlkozott a fonyi gyár ellenében, de nem *versengésre*, mitől távol akar maradni.

TARTALOM.

Tokaj és régi vára (képpel). *Zombori Gusztáv.* — Fenmaradt jobbjainkhoz. *Medgyes Lajos.* — Kilinkó (vége). *Merényi.* — Magyar női viseletek a XVIII. századból : III. Nyári öltözék (képpel). *Viszkelety Béla.* — Pest város uj rendőrsége (képpel). — Gróf Széchenyi I. műveiből. — Pontok Magyarország multjából (vége). *Mártonffy Károly.* — **Tárház** : Adatok Petőfi halálához. XXXIX. — A „rusznyák" elnevezésről. — Magyar irók segélyegylete. Ipar, gazdaság, kereskedés. Irodalom és müvészet. Egyház és iskola. Közintézetek, egyletek. Mi ujság? A magyar Akademia palotája. Sakkjáték. Szinházi napló. Szerkesztői mondanivaló. Heti naptár.

Felelős szerkesztő **Pákh Albert** : (lak. magyar-utcza 1. sz.)

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztav.** — Nyomtatja **Landerer** és **Heckenast**, egyetem-utcza 4. szám alatt Pesten 1861.

Vas. Ujs. 1861.

nyekhez alkalmazott gözgépszerkezettel látta el, mestereket hozatott, kik az előhaladt technika tanai szerint módositják, javitják a kezelést. — Szóval, minden elkövettetik, hogy e hazai iparvállalat a magyarnak becsületére váljék. —

A gácsi posztó hitelét, a külföldi gyáraknál átalanosan divatba jött pamutvegyitékkel megingatni nem engedi. — Az ily pamuttal vegyitett posztó olcsóbban előállitható ugyan, de tartósságra, súlyra a gácsi posztóval nem versenyezhet.

Hogy azonban ez iparvállalat, mely annyi balszerencse közt 100 éve már, hogy hazánkban fennáll, s melyet tösgyökeres magyar részvényesek alapitottak s birnak, folytonos emelkedésnek, virágzásnak induljon, szükség hogy azt a nemzet is karolja fel, s pártolására méltassa.

Miért ne nélkülözhetnök mi a cseh, német kelméket, szép magyar öltözeteinknél? mindaddig, mig a gácsi posztógyár finom, s amazoknál minden tekintetben elönyösebb kelméket szolgáltathat e czélra? Szilárd hazafiui akarat oda vinné a dolgot, hogy a gácsi posztógyárat, mely elégtelen volna ugyan a haza öszves szükségleteit elöteremteni, itt ott keletkező, s virágzásnak indulandó ujabb posztógyárak pótolandnák. Gyapjut, a posztógyártás lényegét, ugy is magunk termelünk. Ipar, kereskedés, minden ország boldogságának alapkövét teszik.

A gácsi posztógyár áll 133 részvényből; — 150—200 embert foglalkoztat; — 3—400 söt néha több mázsa gyapjút is feldolgoztat. Képünkön a vár alatti fonó-, és festö-osztályai láthatók, szövö-osztálya a város belsejében van.

Hogy pedig a magyar ember a gácsi posztóhoz könnyebben juthasson; intézkedett az igazgatóság több ponton rakhelyek felállitásáról: ilyenek Pest, Debreczen, Miskolcz, Losoncz, Kassa, Lőcse, Besztercze.

Csak annyit mondunk, hogy ha lehet, gazdagitsuk önmagunkat, és ne a külföldet. *Pokorny Gusztáv.*

Debreczeni állandó szinház. (Szkalniczky Antal terve szerint.)

Debreczenben magyar nemzeti szinház.

Nehány évtized elött Debreczenben egy ócska épület egyik része szolgált Thalia templomául a Czeglédutcza piaczra nyuló szögletén. E roskatag épület azonban a város által eladatván, az időről időre ide látogató szinésztársaságok az eredetileg magtárnak épült, de tulajdonosa által ugynevezett szinházzá rögtönzött épületben mulattaták jó és balszerencse között a közönséget.

Igen régen belátta a városi elöljáróság és közönség, hogy Debreczenben egy alkalmas s a czélnak mindenben megfelelő szinház nélkülözhetlen; s már 1843. táján több jelesb szinház rajztervei

beszereztettek; minthogy azonban ama roskatag épületnek eladási ára sokkal csekélyebb volt, mintsem azzal egy nagyobbszerü s Debreczen tekintélyének megfelelő szinháznak épitését csak meg kezdeni is bátorkodtak volna, — a dolog élére pedig — az épitésre kivántató összeg előteremtése, alkalmas helyiség kiválasztása, s tervkészittetésre szükséges erélylyel senki állani nem vállalkozott: méltán attól tarthatánk, hogy a magtár még sokáig fogja bitorolni a *nemzeti szinház* szép nevezetét.

Mult az idő, a beszerzett rajzok is eltévedtek; — mig nehány év előtt a szinház ügyét fölkaroló hirlapi czikkek, több jóakaró, de a közdolgokba alig némi befolyással birható lakostársunk ujra fölserkenték a szinház épitésének eszméjét, s folytonos ébrenlétben sikerült azt tartaniok; s miután még a kormánynak e tárgybani sürgetése, a községtanácsnak több izben tett fölszólalása sem birt elég életerőt kifejteni; — egy *ideiglenes* szinház épitésére kértek s nyertek is felsőbb engedélyt, — ideiglenesre csak azért egyesülvén, hogy egy *állandónak* létrejöttét annál sikeresben eszközölhessék. — Nem is csalatkoztak reményükben, mert a kieszközölt engedménynyel kezökben határozottan fölszóliták Csorba János akkori polgármestert, hogy egy állandó szinház épitése ügyének álljon élére, fölajánlák ahoz a közreműködést, akaratot, s fáradságot, de fentarták maguknak az engedélyezett ideiglenes szinház épitése jogát, ha az állandóhoz a város vagy engedélyt nem nyerne, vagy az épités erélytelen eljárás miatt nem sikerülne.

Az engedély egy magyar nemzeti állandó szinházépitésre csakugyan kieszközöltetett, olyformán, hogy miután a szinház pénztára az épitést meg nem birja, az abban levő mintegy 30,600 pft. maradna tartaléktőkének, az épités pedig részvénykölcsönből teljesittessék, mely kamatostól több év alatt leend a város által visszafizetendő — Állandó szinházépitési bizottmány is alakittatott, mely azonban néha egy évet meghaladó időközben sem hivatott egybe, s igy nem mondhatni, hogy az ügy valami nagy erélylyel karoltatott volna föl. — Az igaz, hogy a helyiség fő akadály volt; — mert a kitünőbb helyeknek megszerzése az illető háztulajdonosok tulságos, s önzőnek is bátran nevezhető követelésein tört meg. Hosszas halogatás után végre nevezett polgármester által ajánlott hely fogadtatott el a Czeglédutcza vége felé az utcza közepén, mely az igaz, hogy semmibe sem került, de a központtól meglehetősen távol esvén, a közönség többségének ellenére volt. — Ezen helyiségre Ybl épitész szólittatott föl, hogy tervet készitsen; — hol azonban azon tévesztés történt, hogy az épitésre forditandó összeg meg nem határoztatott, legalább az a bizottmánynak tudtára soha nem adatott; s igy történt, — hogy a szép s nagyszerü terv elkészülvén, a költségvetés 301,500 pengő forintot is túlhaladt, s e miatt, bár a terv még 1859. januárban beadatott, soha tárgyalás alá bizottmányilag nem vétetett Ismét aludt tehát az ügy; mig 1860. év elején a takarékpénztár 400, a gőzmalomtársulat 500 ftot ajánlván az épitésre, alkalmat vönek, fölhíni az elöljáróságot, hogy a szinház épitésére komolyabb lépéseket tegyen, reményleni lehetvén, hogy az áldozatkészség a társulatok s egyesek részéről hiányozni nem fog.

Ez adott ujabb lendületet az ügynek; az ujból kiegészitett bizottmány más helyiség után látott, az összeget meghatározandónak véleményezte, s igy történt, hogy az akkori községtanács 150,000 a. ftot ajánlott meg s a Czeglédutcza elején levő Semsey-féle telket megvétetni rendelte, — mely telekhez a szomszéd Komáromy telekből egy rész hozzácsatoltatván, — jelenleg a szinház telkének utczára eső része $32^2/_{10}$ folyó ölet teszen. E helyiség, ha nem is a város főpiaczán, de mindenesetre a legszebb és téresebb utczák egyikén, s a város középpontjához igen közel esvén, a szinházba járó közönségnek kényelmére leend.

Ybl épitész az előbbi nagyobbszerü tervet a meghatározott összeg erejéig módositani igérvén, fölszólitás után két ujabb tervvázlatot készitett, melynek egyike circusidomú gömbölyü homlokzattal a szinházi bizottmány által elfogadtatván, fölszólittatott az épitész, hogy annak teljes tervét és költségvetését dolgozza ki; — minthogy pedig a bizottmány tervkészitésre csődöt nem hirdetett, — de középületről levén kérdés, már csak a felelősség elháritása tekintetéből is czélszerünek tartá, más épitészt is terv készitésre fölszólitni; s igy szólitá föl *Szkalnitzky Antal* épitészt is; kinek tervvázlata, — miután Ybl épitész a már elfogadott terv és költségvetés kidolgozásától sürgős épitkezési vállalatai miatt visszalépett — némi változtatással elfogadtatott; ezen elfogadott s később részletesen kidolgozott tervszerinti épités Szkalnitzky Antal folytonos felügyelete alatt — több ajánlkozó közül helybeli épitész Vecsey Imrére oly föltétel alatt bizatott, hogy jelen év novemberéig az egész épület a küszöb fölötti első párkányzatig a földből kiemelkedjék; jövő évben tető alá jöjön; 1863. august. 15-kéig pedig az egész szinház épülete fölszerelve, s teljesen elkészülten adassék át.

Minthogy pedig a mintegy 35,000 ftot tevő szinházi pénztár az épitést csak a folyó évben fedezheti, s abból is 10,000 ft. előre nem látható szükségek fedezésére tőkéül bennhagyatik, a hiányzó 125,000 ft. részvénykölcsön utján fog fölvétetni, mely, ha az eddigi terv megmarad, 5 év alatt fog a város által kamatostól együtt és sorshuzás utján visszafizettetni; a részvénykölcsönök 10, 50 és 100 forintosoknak terveztettek, hogy ahoz mindenki tehetsége szerint járulhasson.

Az épitkezés ez idén megkezdődött s folyton folyik. Reméljük, hogy az ide mellékelt rajz — hacsak az épitést rendkivüli akadályok nem gátolják, 1863. augusztus havában diszesen kiállitva valóságban lesz Debreczen lakossága s látogatói által szemlélhető.

Szkalnitzky szép tervének rövid ismertetését a következőben adjuk t. olvasóinknak.

A szinház homlokzata, mint az rajzunkon ábrázolva van, arabbal vegyes *bizanti* modorban, a megszabott épitési öszveghez mért diszszel, kellemes benyomást eszközlő, szép arányokkal van tervezve, és annak belső elrendezésével a legszerencsésebb összhangzásba hozva. A kényelmet tekintve, azt merjük állitani, hogy bármely nagyobbszerü szinházzal is bátran kiállhatandja a versenyt; mert az egészet egygyé tevő csarnok, gyülde, folyosók és egyéb helyiségek, lépcsőzetek, oly szerencsés tapintattal és jártassággal vannak elhelyezve, a minőt az épitészet legujabb haladásától csak várhatunk. A tervező figyelme még a csekélyeknek látszó részletekre is kiterjedt.

A nagy előcsarnokba a kocsin és gyalog érkezők külön ajtókon, — a csarnokon kivüli — érintkezés nélkül, és igy minden tolongás kikerülésével jutnak, innen a jegyeket váltott közönség, külön bejárásokon és lépcsőzeteken jut a földszintre, az egyes emeletekbe és az erkély-ülésekre. — Az ülőhelyek valamint a páholyok is a legkényelmesebb elhelyezkedésre vannak számitva, és az utóbbiak mindegyike egy-egy előszobácskával ellátva

A nézőhely, mind a három emeletével együtt 1500, söt szükség esetére 1800 személyt is befogad.

A beldiszitmények kiállitása tervező Szkalnitzky épitészre bizatván, teljes jogunk van reményleni, hogy az épitész müvészeti ismerete és ügyes tapintata, a várakozásnak teljesen meg fog felelni, miről a Majnai-Frankfurtban az ő terve után épült és a legközelebb mult napokban megnyitott nagy hangversenyi termek épülete is biztosit.

A világitás és szellöztetés (ventilatio) ha a kivánt időre a gázvilágitás kivihető lesz, a mint tudomásunkra jutott, szintén egy uj, az eddigiektől eltérő jobb modorban fogna eszközöltetni.

Az épitkezés f. évi augusztus hóban megkezdődött, s daczára a felmerült s valóban nem csekély akadályoknak, igen szép sikerrel haladt előre; mert az összes faltömegek alapjokból kiépitve már három lábnyira állanak ki a földből.

Nem mulaszthatjuk el, ez alkalommal a nem rég leköszönt városi hatóságnak, ezen hazai és korszerü vállalat létesitése érdekében tett erélyes eljárását elismeréssel felemliteni, és azon óhajtásunkat kifejezni, bár e nemes buzgalom az ujabb városi tanácsnak is például szolgálna.

Reméljük, hogy a szép épület — hacsak az épitést rendkivüli akadályok nem gátolják — már 1863. augusztus havában teljes diszben elkészülve lesz Debreczen város hazafiuságának, müveltségének s kitartó áldozatkészségének hangos hirdetője.

A csecsemők ápolása.

Az ujszülöttet, ki ugyis a szülés által igen nagy változást szenvedett, nehogy egyszerre kétségbeessék, a bölcs természet ura még egy időig meghagyta az anyávali édes viszonyban; hét vagy nyolcz hónapig az anyatestből vevén táplálékát, a mi a szoptatás által történik. — Kezdetét veszi itt a szép, a nagyszerü hivatás, mi

MDK

Szkalniczky Antal

Debreczeni állandó szinház, repr.

Debreczenben magyar nemzeti szinház. Vasárnapi Ujság 1861. 581.l.

maja az egész épü-
tését rá bizta. Ma
a Louvre-ban vanna
att menekülnie kel
J.C. Paris, 1909.

Sz Kalnitzky Antal

l.

Vas. Ujs. 1861

563. l.

A felkérendő

Balás Piri László

Balogh Jolán

Bogyay Tamás

Biró József

Csabdi István

Csánky Miklós

Csernyánszky Mária

Dercsényi Dezső

Domanovszky György

Dutka Mária

Ernst Mihály

Ferdinándy Mihály

Gallus Sándor

Garavich László

Szkalnitzky Antal

l.

Vas. Ujs. 1861.

273. l.

Szkalnitzky Antal

lásd

Debreceni Szinház

Vas. Ujs

1861

581. l

Képpel

16 munkatársak

Nánási Sándor

Oberschall Magda

Pálinkás László

Pigler Andor

Polgár Julia

Rados Jenő

Révhegyi Réh Elemér

Schoen Arnold

Supka Ervin

Voit Pál

Zádor Anna

Szkalnitzky Antal

wód

Hekrl 13 - 1 -

wód

Pesti Napló. 1861. 49-58 sz

..... nevü munkás igazolta

a müvezető aláírása.

élyezem:

vagy helyettesének
láírása.

. — Endrényi Imre, Szeged.

Szkalnitzky

Lajd

Bergh és Honcz. Nehány nó a magyar Akadémia épitkezési kiséletei fölött. Vas. Lys 1861. 563 l. (Hibás nám 463 hafett)

Szkalniczky

epitesz

akademia épület pályaterve.

P. A magyar Akademia palotajának tervei. Vas. Nyó 1861. 273. l.

Szkalnicky Antal

Lásd mücegyleti

Katalogusban

1861 tól -

Skalniczky MDK

épitész

/Az akademiai palota terveiről/

Vasárnapi Ujság 1861.119 o.

Szkalniczky

epikus

elgeszitette a debreczeni mu-
hai tervet s elis küldte
mór - bizanti styl

A debreczeni állandó
muhai terve. Vas. Ujs.
1861. 238. l.
és Sajd Sürgöny 1861.
ép. május közepen

Szkalnitzky Antal

Lásd

Debreczenben magyar nemzeti mintas. Vas-Ujs 1861. 581–582. l. köppel.

Ev. felh

MDK

Szkalnitzky építész

A magyar akadémia palota tervei. Vas.Ujs. 1862.
60.l.

MDK

Szkalnitzky épitész

"A magyar akadémia palota tervei" c.albumban
Szkalnitzky épitész terve.

Vas.Ujs.1862. 36.l.

Holnap ne jo

½10 Pestmegyei Tanám

Város ház u 7.

I.e dohánzó Eü.

Megyei

Sólyom Sándor főigazgatónak

mert

Szkalnitzky

rod

A Debreczeni Unitar
Vas. Ujs 1864. 530l

Szkalnitzky Antal a budai kir.

műegyetemnél a műtépítés (és díszfeltan) rendkívüli

tanárává neveztetett ki!

Az Ortfáj Tükre 1864-370.

Skalniczky épitész

A debreczeni szinház tervezője
1862 ben

Az Oszág Tükre. 1863. 177 l.

Skalniczky

środ

Vas Ups 1863. 171l

Szpkalnitzky

wod

Vas. Ep 1863. 339 l

Szkalnitzky Antal

lásd ohv

Vas. Ny. 1862. 76 l.

Szkalmerszky Antal

1862 ben Karek haza
Berlinből, hol két
hónapot töltött Stühler-
nél

wod

Vas Lp 1862, 1661

Szkalnicky A

mod

Var Zyp 1862. 45 l.

Szkalnitzky A

čod

Vas Ups 1862. 366l

Szkalniczky Antal építész
Pest, hatvani u. 3.
Az O. M. K. társ. tagja

A magy. orsz. i. közömszek neve & lakhelye O.M.K.T.évkönyve 1865/6
240–45.1.

Szkalniczki Antal

Lásd

ÉKpt 1861-2. 5 l. 7 l.

.....nevü munkás igazolta

.....

a müvezető aláírása.

ezem:

.....

y helyettesének
a.

Endrényi Imre, Szeged.

Szkalnitzky Antal

---

laid

=

Ekpt. 1861-2. 42 l.

...agyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191..... év

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére ....

nevü munkástársamat szóbelileg megbizta

Kelt ....., 191.....

.....

tanu.

.....

tanu.

. Skalnitzky Antal

építész

teljes életrajz

arcképpel

l.-

Gedenkbuch zur

Eröffnungsfeier des

ungarischen Akademie-

Palastes. Pest 1865

ozásának leszámolása 2/l.

ber hóról.-

éklet:/

11

9

20

16

38

Vasgyári hivatal s

Erdős vaskereskedő

lesz

fizetetlen számlák

Skalnitzky Antal

arcképe Blumberg
Lajos rajza után
repr.

Emlékkönyv a
Magyar Akadémia
palotájának meg-
nyitási ünnepélyére.
Pest 1865, 12. l
után

A palota építésének
műveztője fenti
volt

u.o. 17. l.

Életrajza

u.o. 20, 21. l

MOB Kd. 2203. l.

Szkalnitzky Antal

Lásd

A debreczeni szuhar-
(keppel) Vas. ujs. 1870.
84 - 86 l

MDK

Szkalniczky Antal, ép.

az épitkezés vezetésével lett megbizva Ybl Miklóssal egyetemben. Sz. Berlinben végezte hosszabb ideig tanulmányait, s innen ismerte öt Stüler, ki utasitásait és a rajzokat neki átadta, s ki évente egyszer -kétszer Pestre jött a munkákat megtekinteni.

A magyar Akadémia palotájának ügye.
Vas.Ujs. 1862. 45.l.

MDK

Skalniczky és Koch

épitették a koronázás alkalmával a király-dombot

Vasárnapi Ujság 1867. 299.l.

Skalniczky

Grod

Vasky 1867

1391

Skálniczky Antal
építész

Fővárosi Lapok.1867.máj.2. /Fővárosi hirek./~~A koronázási esküpadot.../~~

Szkalnitzky Antal

építész

irod
2

Nefelejts. 1867. 218. l.
(Eskűdalvány.) – 243. l.
(Az akadémia-épület
földiszítése.)

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

+ (*A pesti izraelita magyaritó-egylet*) a kebelében felállitott magyar nyelvi tanszékre oktatóul Tänzer Pált választotta.

+ (*A pozsonyi honvédegylet*) majus hó 29-én megalakulván védasszonyaul özv. gr. Batthyány Lajosnét, pártfogójaul pedig gr. Zichy Károlyt kiáltotta ki.

Közlekedés.

— (*„Mátyás király“ uj magán-gőzös.*) Még alig egy éve, hogy a derék *Luczenbacher* testvérek megküzdöttek a hatalmas Dunagőzhajózási-társulat ellenében a magán-gőzösseli vállalat nehézségeivel, a közönség által oly hő pártolással felkarolt „Szent István“ gőzösük által; s már ismét egy egészen uj, az alvidék kényelmére szentelt gőzösük leng indulófélben a Dunán, s ma korán reggel tette első próbautját Bajára, a honnan holnap csütörtökön már rendes utas-szállitó menetet fog tenni. A szép nevü s ajánlatos külsejü uj jármü látása becsalt a nevezett gőzös belsejébe, s mondhatjuk, kellemesen lepett meg a finom izléssel, s kényelemre gondos számitással belső felszerelés; különösen jól hatott reánk az alsó közteremben felfüggesztett, s *Orlai* jeles ecsetének kitünően sikerült Hollós Mátyás mellképe. — Kapitányja a dicséretesen ismert *Hauchardt*, effectiv ereje 200, nominal 80 lóerő. Állomásai: Ercsi, Adony, Duna-Vecse, D.-Földvár, Paks, Kalocsa, Tolna, Baja. Járni fog: hétfőn, szerdán és pénteken Pestről le Bajáig, kedden, csütörtökön, szombaton Bajáról fel Pestre. Indul Pestről d. e. 10, Bajáról reggel 7 órakor. Érkezik az nap. — Ha az alvidéki közönség olyan pártolásban részesitendi — a miben nincs miért kétkedni — „Mátyás királyt,“ a milyent a felvidékiek „Szent István“ iránt tanusitnak, akkor előre is kedvező sikert jövendőlünk a derék vállalkozóknak közhasznu válalkozásuk jutalmául.

+ (*„Deák Ferencz“ gőzös*), melyet több bánsági buzakereskedő épittetett, hirszerint e hó második felében kezdendi meg rendes járatait az alvidék és Pest között.

+ (*A tiszai vaspályatársaság*) jelentése szerint, mult april hóban volt az utazók száma a nevezett pályán 40,665; a teherszállitmány mennyisége 580,914 mázsa; a bevétel ezekután 280,556 ft. A mult 1860. évi april hóban volt az utazók száma 40,217; teherszállitmánya 426,466 mázsa; a bevétel 183,267 ft. A kettőt összehasonlitva, noha a pálya most $11\frac{1}{2}$ mérfölddel hosszabb, mint a mult évben, az utazók száma jelenleg alig haladta meg a tavalyi april haviakat 400-zal; ellenben a teherszállitmány 120,000 mázsával, s igy a bevétel is 100,000 forinttal több.

+ (*A franczia vasuttársaság*) igazgatóságot állitott Pesten. A főigazgatóság Bécsben közelebb egy magyar fiók-fővasutigazgatóságot alakitott, mely egy igazgató, nehány igazgatói tanácsos és számos hivatali személyzettel nemsokára Pesten fogja müködését megkezdeni. Ez intézkedés mind a társaságra mind, a közönségre nézve kétségkivül jótékony hatással leend.

Mi ujság?

+ (*B. Vay kanczellár*) közelebb több napig betegeskedett, de már e hó 13-ika óta ismét irodájában dolgozik.

+ (*A förendek*) f. hó 14-én gr. Károlyi Istvánnál értekezletre jöttek össze, melyben elhatározták, hogy üléseiket jövő kedden f. hó 21-én kezdik meg s az igazolási kérdések után a felirati vitához fognak.

+ (*A szatmári püspökségre*) a „Sz. H.“ szerint, papi körökben Birót, a szatmári papnövelde igazgatóját és Danielik János cz. püspököt emlegetik.

+ (*Palóczy László fia*), ki mint őrnagy, az olaszországi magyar legióban szolgál, a „P. L.“ szerint e hó 5-én Genfbe érkezett, s onnan az atyja iránt tanusitott tisztelet és ragaszkodásért köszönőlevelet szándékozik intézni a pesti országgyüléshez.

+ (*Teleki temetése napján*) a „Csatár“ szerint 35,000 ember jött át Budáról a lánczhidon.

+ (*Egy lipótvárosi utczát*) a Margit-szigettel szemközt, *Teleki-utczának* neveztek el.

+ A „P. Hirnök“ az egyetlen lap, mely fölöslegesnek tartja, csak egy árva szóval is megemlékezni arról, hogy mikép fogadtatott gr. Teleki László halálának hire a vidéken, s mikép gyászolja a főváros és az egész ország. Mindössze csupán halálát jelentette.

+ (*Debreczenben*) épen akkor, midőn gr. Teleki halálának szomoru hire a városban elterjedt, a finánczok katonai fedezet alatt sorra kutatták a boltokat. A többi közt egyes kereskedésekből több mázsányi dohányt koboztak el.

+ (*Pest város*) f. hó 15. közgyülésében belvárosi ker. főorvosnak Halász Géza választatott meg. A Rókus-kórház szülészeti osztályában főorvos lőn dr. Walla, s a bőrbetegségekre, az eddigi tiszt. főorvos dr. Poor Imre, mindketten kórházi főorvosi minőségben.

+ (*Stockinger Márton pesti ügyvédnek*) a helytartóság megengedte, hogy nevét *Tökeyre* változtathassa.

+ (*Demidoff Kornelia grófnő*) a Muzeum kertjében felállitandó 10 uj pad költségeire 120 ftot ajándékozott.

+ (*Simon Eduárd*), a franczia „Patrie“ derék tudósitója, egy Párisból vett sürgöny folytán e hó 13-án Pestről haza utazott. A derék férfiura, ki hazánk iránt annyi rokonszenvet tanusitott, mindenkor szeretettel fogunk visszaemlékezni.

+ (*Márton Károly honvédszázados*) f. hó 10-én a Rókus-kórházban elhunyt. Temetése mult vasárnap ment véghez, d. u. 5 órakor.

+ A császárfürdő uj orvosa *Poór Imre*, a „Gyógyászat“ szerkesztője lőn.

+ (*Katona József szobra Kecskeméten*) e hó 20-án fog ünnepélyesen lelepleztetni d. e. 11 órakor a főpiaczon. A rendező bizottmány minden hazafit tisztelettel meghí az ünnepélyre. Kényelmes elszállásolásról gondoskodva leend, s azért a megjelenők a városházánál jelentkezzenek. Este a kaszinó nagy teremében jótékony tánczvigalmat akartak tartani, azonban a közbejött gyász miatt a tánczvigalom elmarad s helyette jótékonyczélu hangverseny lesz.

+ (*Ismét hangversenyző!*) Mostanában alig győzzük registrálni a hangversenyzőket, annyian vannak. Közelebb *Adelburg Ágoston* lovag, hegedűművész érkezett fővárosunkba Konstantinápolyból. Czélja: hangversenyzés.

+ (*A XVI. szepesi város kerülete*) megválasztotta grófját és nehány szükséges tisztviselőjét. Kerületi gróf lett: Nics Jakab; tiszteletbeli gróf: Trangous József; főjegyző: Pákh Lajos; főügyész: Hraczky Antal.

+ (*Ez is derék!*) Esztergomban az adóbehajtás miatt felingerült nép a cs. k. adóinspector ablakait bezuzta, s most nem találkozik üveges a városban, ki az ablakokat megcsinálná.

+ (*Zavargás Győrött.*) A „W. Ztg.“ nak távirják Győrből, május 13-ról: „Tegnap este 10 órakor zavargás történt. Nagy néptömeg tódult össze a katonai fenyitőház előtt, hogy az itt bezárt négy szökevény huszárt erőszakosan kiszabaditsa. A részben fölfegyverkezett tömeg közől 3 halva maradt és 15 megsebesült. A katonaság részéről a fenyitőházi őr leszuratott és több megsebesittetett.“ — A „M. S.“ értesül, hogy azon négy huszárt f. hó 10-én Abdán fogták el. Teleki halálának hirére fegyverestől lovastól indultak Pestre. Mi okból tették, nem tudatik. — A „P. N.“ a zavar okát igy adja elő: Mintegy 18—20 huszár a magyarországi események felől hamisan értesülvén, fegyverestől lovastól elszökött s jött Magyarország felé, de Rábaköznél az őket üldöző uhlanusoktól utóléretvén, közölök négyen elfogattak s Győrbe vitettek, hol a fönnebb leirt zavargás történt.

+ (*A debreczeni állandó szinház tervét*) Skalniczky, jeles fiatal épitész hazánkfia készité s már el is küldé az ottani hatóságnak. A terv, mint a „Sürgöny“ értesül, igen sikerült. Az épület stylusa mór-bizanti idom, s mint az ujabb szinházak, patkóalakban lesz épitve. Elől egy oszlopcsarnok lesz s efölött a foyer; a nézőhely igen tágas, földszinti és elsőemeleti páholysorral s erkélylyel; a szinpad közelében páholyülésekkel, karzattal s a földszinti kényelmes bejáratok mellett számos zártszékkel lesz ellátva. A szinház az előleges költségvetés szerint 140 ezer ftba fog kerülni.

+ (*A felejthetetlen emlékü czivilizátorok korából*) a „P. N.“ felhozza curiosum gyanánt azon bölcs igazságszolgáltatási esetet: hogy a halasi cs. kir. kapitányság több juhászt, tiltott lőportartásért 25 botra itélvén, midőn közölök egy a 21-ik ütésnél elájult, a fenmaradt 4 botilletéket, hogy kárba ne veszszen, négy társa közt osztotta ki ráadásképen.

+ (*Egy tolvajszarka.*) Bánfi-Hunyadról irják, hogy Mikovini Ágoston szentkirályi cs. k. közjegyző a számadást megelőző éjjel onnan a nála levő községi pénzekkel megszökött. Azonban Gyarmathy Zsigmond szolgabiró Nagyváradra eléje táviratott, s igy szépen visszakisérték a szökevényt. A derék ur oly kegyes volt, hogy 1000 ftot igért, ha szabadon bocsátják, de könyörületlen fülekre talált.

+ (*Sas Károly csongrádmegyei orvos*) közelebb szerencsétlen halállal mult ki. Ugyanis éjjel a mágocsi pusztára utazván, egy fordulat alkalmával a hirtelen megszegült kocsiból utitársával együtt kilöketve, esés közben a köztük volt puska elsülése miatt halálosan megsebesült. Azon borzasztó kinok közt, melyeket pár óra mulva bekövetkezett halálaig szenvedett, végrendeletet tőn s abban az Akademiának 1000 ftot hagyományozott.

+ *A kecskeméti volt cs. k. megyetörvényszéknél* alkalmazott morva fogalmazó jelenleg vizsgálat alatt áll, mert a kezeügyébe esett törvényszéki pénzből 120 ftot elsikkasztott. Ez a derék ember már régebben is öt évi börtönre volt itélve sikkasztás miatt. Ily mákvirágokat alkalmaztak nálunk a bukott rendszer korifeusai!

+ (*A himlő*) hirszerint hazánk több vidékén kezd uralkodni. Figyelmeztetjük az illető szülőket, hogy gondoskodjanak gyermekeik beoltásáról. Pesten az orvosegyetemi épületben május elejétől kezdve minden szombaton d. u. 2 órakor ingyen oltatnak be a gyermekek üdevédhimlővel, avagy természeti tehénhimlővel. Vidéken az oltást a járási orvosok kezelik.

+ (*Veröczén*), a „Cs. Kör“ szerint, közelebb két magyar katonát lőttek agyon szökési kisérlet miatt. Mivel a magyar katonák vonakodtak fegyvereiket testvéreikre emelni, az itéletet oláh katonasággal hajtatták végre.

+ (*A szegedi piaczon*) az ottani lap szerint, a sertéshust nem igen merik venni. Okául egy történetke mondatik, mely bécsi lapok szerint Németországban fordult volna elő, azonban némely roszakaratuak ugy terjesztik Szegeden, mintha ott történt volna. Bécsi lapok ugyanis nemrég egy esetet közöltek, melyszerint egy németországi városban egy leányka meghalván, szülői kedves babáját is mellé zárták a koporsóba. Nehány hét mulva az anya ugyane bánut a sirásó leánykájánál, pillantá meg, ki az anya kér-

Skalnitzky

Vasárnapi Ujság 20-ik számához 1861.

PÜNKÖSD ÜNNEPÉRE.

Irodalom és müvészet.

+ (*B. Jósika Miklóstól*) egy régebben irt, de akkor elkobzott hat kötetes regénye közelebb meg fog jelenni. Czime : *„II. Rákóczy Ferencz.“*

+ (*Thaly Kálmánnak*) sajtó alól kikerült „Szabadság hajnala“ czimü költeményfüzérét a cs. kir. rendőrhatóság lefoglalta.

+ *Ráth Mórnál* megjelent *Weninger Vincze* „Politikai számtan“ czimü becses munkájának utolsó füzete. Ezen mintegy 30 ivre terjedő munkában a tudós szerző kimeritőn fejti ki a kamat, arany és ezüst, váltók, állam- és értékpapirok számitását; értekezik az államadósságok, kölcsönök törlesztéséről, lotteria-kölcsönökről és azok tervkészitéséről; továbbá kimeritőleg tárgyalja a biztositást, méretismét stb.

+ Egy öthetenkint füzetekben megjelenendő szépirodalmi folyóirat indult meg Pesten ily czim alatt : „Tanulók naplója.“ Szerkeszti *Nagy József* tanuló. Az egy ivre terjedő első füzet prózai és verses dolgozatokat hoz.

+ (*A „Trombita“ ujságot*) *Kövér Lajos* vette meg s jövőre az ő szerkesztése alatt fog megjelenni. Reméljük, hogy e változás a lapnak előnyére fog válni.

+ (*Uj német lap.*) Pozsonyban *„Städtische Pressburger Zeitung“* czim alatt jun. 1-jével egy uj lap fog megindulni, határozottan szabadelvü programmal, s egy szépirodalmi tartalmu vasárnapi melléklappal *Kvassay Ferencz* szerkesztése mellett.

+ (*Teleki László „Kegyencz“*) czimü szomorujátéka, szerző emlékére minden évben május 8-án, mint gyászos kimulta évnapján, elő fog adatni a nemzeti szinpadon.

+ (*Szigligeti*) a „Hölgyfutárban“ nyilatkozik, hogy „II. Rákóczy Ferencz fogsága“ czimü drámájában semmi változtatást sem akar tenni, miután meggyőződése szerint, ezen különben is történeti műben egyátalában nincsenek oly eszmék, melyek alkotmányos viszonyok közt nem volnának jogosultak.

+ *Rozsavölgyi és társa* műkereskedésében megjelent : *„Egressy Béni névtelen indulója.“* (Klapka-induló), Thaly Kálmán szövege után zongorára alkalmazta *Bognár Ignácz*. Ára 60 kr. Ugyanott jelent meg a *„Rákóczy-induló“* magán és karénekre, Szerdahelyi József szövege után zongorára alkalmazta *Engeszer Mátyás*. Ára 1 ft.

Közintézetek, egyletek.

+ (*A m. tud. Akademia*) történelmi, bölcsészeti és törvénytudományi osztályainak május 6-án tartott ülésében *Érdy János* a nyitramegyei Ivánka helység határában 1860. és 1861-ben kiásott hat darab aranyzománczra értekezett. Magukról a zománczokról ugyan keveset mondott, de miután ezek, mint a görög körirat bizonyitja, Zoe bizanti császárnét, testvérét Theodorát, XII. Konstantin császárt s talán két tanácsosát ábrázolják; tehát Érdy XI. Konstantin és császári utódai történelmét vázolta, s a zománczozásnak a görögöknél, araboknál és nyugati népeknél divatozott modorait jellemezte. A nevezett görög császárok a 11. század első felében uralkodtak, tehát a kérdéses zománczok bizanti készitmények s a 11. századból valók. Mikép kerültek Nyitrába, nincs tudva. Érdy mellesleg megjegyzé, hogy a magyar korona azon része, melyet Sylvester pápa szent Istvánnak küldött, hihetőleg a montecassinói benczés kolostorban készült, hol a 10. században a zománczozásnak jeles műhelye létezett. — Érdy után Vámbéry folytatá értekezését a török történetirókról, s különösen azon munkákat sorolta elő és jellemezte, melyeket a magyar történelemre nézve legfontosabbaknak tart.

+ (*Ranolder János veszprémi püspök*) a Szent-László-társulat előleges költségeire 500 ftot ajándékozott.

+ (*A pesti müegylet*) ez idei közgyülése jun. 3-ra van kitüzve.

+ (*A pesti jótékony nöegylet*) azon tőkétől, mely egyesek filléreiből gyült össze az egylet szegényei számára, a mult évben 127 ft 30 kr adót fizetett.

*

Vas. Ujs. 1867.

Óriás ágyú a párisi kiállitáson.

A kedélyes polgárember száz kart óhajt magának, melyekkel az egész világot felölelhesse, a rideg harczos pedig olyan eszközt, melylyel az ellenséget egyszerre megölhesse. A polgáremberen még az amerikai fakar gyárosok sem tudnak segitni, de a harczok emberének óhajtása ide s tova teljesülve lesz.

Ime a porosz Krupp állitott ki Párisban olyan ágyút, melynek csak bömbölése is gyilkol, s melynek golyója előtt ugyancsak pánczél legyen, a mely be nem horpad. Ott tátong szürkés feketén, óriás talapzatán, s nemcsak emberek törpülnek el, mellette hanem az ellentét gyanánt eléje helyzett mozsarak is végkép elvesznek amannak csupán lövete mellett.

A világhirü esseni gyár, mely megszámlálhatlan mennyiségü romboló eszközt szolgáltatott már a harcz embereinek kezébe, nem termelt még oly roppant művet, mint e sötét alkotmány, melynek öntvénye öt külön részben vastagodik töve felé, s melynek lőlyukához a kanóczos tüzérnek harmadfél ölnyi magos hágcsón kell felmászni.

Hagyjuk ott tátongani, s hirdetni harczot és borzadályt és forduljunk el tőle, ama tárgyai felé a világkiállitásnak, melyek békét hirdetnek és szelid élvezeteket.

Egy szó a magyar korona történetéhez.

A Vas. Ujság folyó évi 23-ik számában „Az orsovai kápolna“ czimü czikkben, a 4-ik kikezdés végén következő mondat olvasható: „Több puszta gyanitásnál, hogy bizalmas értesülés vezette (Karger) lépteit (a koronakeresésnél).“ Ezen állitás tisztázásához — mit ámbár sokan tudnak — következő felvilágositással szolgálhatok: 1857. aprilis 8-án Szemere Bertalan ur Párisban, nekem saját lakásán 7. rue de Châteaubriand, Dembinszky tábornok előtt, szerény kérdezésemre e tárgyban igy válaszolt: „A korona 1849-ben augusztus 11-ik napjáig mindig Kossuth közelében tartatott; menekülésekor Aradon felejtette. Én ezt észrevevén, gróf Batthyány Kázmér szekerére tettem; Orsova vidékén Batthyányval ketten elásattuk. A térséget lerajzoltam, a közel fákra jeleket karczoltam. A rajzolatot rögtön gr. Batthyánynak átadtam s gondviselésére biztam. Később, mikor Kossuth emissariusokat küldött Magyarországba a korona keresésére és Londonba hozására, s e miatt otthon sok ártatlan ember elfogatott, gr. Batthyány jónak látta felfedezni Kossuth előtt a titkot, s a rajzolatot átadta neki. A rajzolattal beküldött egyén Kossuth bizalmával visszaélt.“

Sárospatak, junius 9-kén 1867.

Antalfi János.

TÁRHÁZ.

A koronázási ünnepélyek.

Testvérlapunk a „Politikai Ujdonságok“ terjedelmesen hozta ez ünnepélyek részleteit, mindamellett is folyvást merülnek fel utólagosan érdekes mozzanatok, melyekre visszatérnünk, azt hiszszük, nem lesz érdektelen olvasóinkra nézve.

A diszmenet.

A koronázási menetben, mely az ünnepélyek leghatásosb részét tette, a bandériumok élén gr. Ráday Gedeon lovagolt, mint jászkun kapitány, párduczoson és oldalán Lehel kürtjével. Utána a jászok és kunok több százra menő banderistái csupa igazi magyar alakok tüzvérü paripákon, hármasával, az elsők feketében, rókatorkos mentékben, az utóbbiak sötét kékben, fénylő pitykékkel. Aztán a fővárosi fehér-kékbe öltözött dandárok. Ezek voltak a legnagyobb számú bandériumok. Azután a megyéké következett. Ezek többnyire három-három lovagból állottak, a megye szinei szerint öltözve, s az örökösen változó szinek rendkivüli élénkséget kölcsönöztek az egész képnek. Mennyi váltakozó öltözék történetünk minden szakából! Mennyi csatákban megtépett zászló!

Nagyszerü benyomást tett a főrendüek menete, a Zichyek, Andrássyak, Orczyak, Bánffyak, Széchenyiek, Festetichek, Szapáryak, Károlyiak, Bethlenek, Eszterháziak, Almásyak s Batthyányiak s megannyi kitünő név képviselőinek kitünő változatossággal, leleményes ügyességgel festői szépen összeállitott diszruháik, a régibb és ujabb kor viseleteinek oly gazdag változataiban, mely mindig ujabb meg ujabb érdekességet nyujtott, s alig telt be a szem e pompás és meglepő látvány élvezetével, mely mellett a külföld diplomatiájának legfényesebb diszruhái, hamar megszokottá és egyhanguvá válnak.

Az emelt galléru Zrinyi-dolmány, a vértes nyakkörzet, sisakos csatlós, szükebb, bővebb mente, palást, a selyem és bársony minden változata, arany szövetek, különféle prémek medvétől hattyuig, kardok, fokosok, buzogányok, handzsárok nagyszerü változatban tüntek ki.

Ily látványban az egész képnek oly tömeges hatása van, mely a részleteket elmossa. Alig jut időnk megnézni: ki ama régi századok pánczélos öltönyét viselő lovag, szintén pánczélos és sisakos csatlósaival? ki az a medve-kaczagányos, vagy ama másik, kinek öltönye pánczél-üngöt mutat, de csak az ipar segélyével, mert voltaképen bársony? ki ölté föl ama daliás öltönyt, minőben Zrinyit szokták rajzolni? A legtöbben ősi buzogányokat tartanak kezökben, vagy régi csáklyákat. A pompás mének mindenikét két-két csatlós vezeti, szintén régi magyaros öltönyökben. A menet fölött egész kolcsag és sastollhullámzás van. Az országok lobogói vetik azonban a legnagyobb hullámokat. Daliás, gyönyörü régi kép volt ez, melynek alakjai hogy a mai világban élnek, az itt-ott csak a szemek elé csiptetett gavallérosszemüvegek árulták el.

Ki győzné előszámlálni mind e neveket, s leirni e ragyogó öltözeteket. — Csak itt-ott tün ki egy kettő a fény tulságánál, vagy a közönség suttogta ismert névnél fogva.

A magyar mágnások után jöttek a lovagrendek vitézei, vegyest magyar főurak és magas katonatisztek. A zászlókat vivő főurak; a magyar királyi hirnök széles karimáju kalpagban; a koronaőrök, az országos jelvények vivői, a miniszterek, a főherczegek; a keresztet hordozó püspök, ő Felsége a király koronával és Sz. István palástjával, gyönyörü fehér ménlovon udvari kiséretével; az érsekek és püspökök lóháton, teljes egyházi öltözetben, mindkét szertartás szerint és csatlósaik által kisérve és vezettetve; a magyar testőrsereg és az udvari csendőrök, végre pedig egy század huszár. A menet egész hosszában a nép elégedetten bámulta a kifejlett pompát, s figyelmével különösen kitüntette Beust bárót, ki fehér lovon zöld takaróval, s a zöld és aranysujtásos udvari öltözetben, hosszu szögletes kalappal jelent meg, és gr. Andrássy miniszterelnököt, kit rokonszenves éljenzésben részesitett.

A diszitmények.

A plébánia keskeny tere nagy csinnal volt kidiszitve, s állványokkal körülvéve. A háttért a plébániatemplom képezte a városháza egy részével, melynek koronás tornya épen ide nézett. Bal oldalon volt hely hagyva az országos törvényhozó testületnek. Középen, a sz. háromságszobor Duna felé néző oldalán, állt a négyszögü, öl magas esküpad, — tágas emelvény, szabadon minden oldalról, két följáróval. Fából volt összeállitva, fehérre festve, dúsan megaranyozva, oldalfalai a magyar koronaországok czimereivel és czirádákkal ékesitve, a párkányok vörös bársonynyal bevonva. A föl- és lejárat oldalait csillagos vörös bársony boritá egészen. A párkányok egyik másik oldalán is három-három alakban a magyar korona. Két dárdán sz. István és a szent Szűz képe köralakban. Fent az emelvény közepén lépcsőzetes, aranyteritővel bevont széles zsámoly volt, az esküt letevő király részére.

A lánczhidtér fölséges képet nyujtott. Nagy terjedelmével, nagy palotáival, diszes és czélszerü rakpartjával és lánczhidjával, e tér különben is egyik büszkeségünk, s volt már reá eset, hogy e térnél fogva Nápolyhoz hasonlitgatták fővárosunkat. Most e tért egészen maga részére foglalta le az ünnepélyesség.

Közepén a Skalniczky és Koch épitette királydomb; másfél öl magas földhányás, három széles feljáróval, melyeket bástyás, faragványos körzet foglal be. Meredek oldalain, e tér sivár kövei közt, jól esik a szemnek egy kis zöld gyep, melyet alant sulyos bronz szinü lánczok védnek, tetején pedig a megyék és városok szentelt földén tapos a láb. A királydomb kőkorlátai bibor bársonynyal voltak befödve s ez a fehér korláttal s a domb tövében zöldelő gyeppel együtt a legszebb nemzeti háromszint alakitá.

Aztán az épületek. A fejedelmi Dunával szemben a Nákóház, az előtte lévő állványokon magasan kiemelkedve, kidiszitve nemcsak czifra aranynyal, hanem számtalan ablakában számtalan női arczczal, melyek a szépség és ifjuság minden positiv és negativ fokát mutatták. E ház lapos tetején is tömérdek néző volt. Balra tőle a fejedelmileg diszitett Kóburg-ház. Rajta a fejedelmi család óriás czimere, tetején kiszedett cserepek helyéről kikandikáló ünnepi arczok, oldalain vörös bársony és fehér selyem diszitések, virágkoszorukkal, arany rojtozattal. Továbbá az Európa és István főherczeg szállodák stb.

Fődiszét azonban e térnek a kereskedelmi palota s a magyar akademia egymással szemben képezték, gyönyörüen feldiszitve. Az akademiaépületet jó gondolat volt czifraságokkal tul nem halmozni; az csak levont volna e monumentalis épület magas arányaiból, mig igy, a kirugó homlokzat gazdag aranyozása, s rajta a föliratok: „Fölvilágosodás. Szabadság. Haladás stb.“ jól estek szemnek és szivnek. És szerencsés eszme volt a Lloyd társulat épületének üveg erkélyét, exoticus növényekkel gazdag téli kertté alakitni át; legjobban illett e diszités a közép ablak draperiája alól kinéző királyné alakjához. Ez erkély jobbra balra ki volt szélesitve, amott diplomaták s hölgyek sürü tömege, a különböző országok diszruháiban, itt udvarhölgyek nehéz selyem ruhái, gyémántja, aranya és ragyogó szépsége.

És aztán a világ egyik csodája, a Dunán merészen átszökő lánczhid, és Buda, melynek csak felsőbb részei emelkedtek ki a pesti part-állványok fölött, a vadregényes Gellért-hegy, melynek egész láthatári vonalán jó távcsővel mozgó ember-alakokat lehetett látni.

Budán *Mátyás király templomának* külsején bántotta a szemet az ódon idomzattal ellentétben álló bemeszelés; bensejében azonban szivesen láttuk a jelen diszitéseit a koronázás nagy alkalmából.

Az oszlopok olasz módra veres selyemmel voltak behuzva; felülről lengtek a társországok s tartozványok zászlói; volt közöttök egy feketesárga is, csakhogy a sárga mezőn nem a kétfejü sas, hanem a rámai (szerb) nyillal meglőtt vadkanfő sötétlett, a falakon kétszázados remek szőnyegek, a Habsburgok sajátja, az oszlopok közt lombfüzérek. Az élénk arany és márvány fényben ragyogó főoltárt száz meg száz gyertya ékesité, s az orgonakarzat a szivárvány minden szineiben ragyogott; az oltár előtt ki volt teritve azon gyönyörü kárpit, melyet magyar hölgyek az akademiai nagy terem számára himeztek.

Trónok, mennyezetek, állványok töltötték be a tisztelet ébresztő szent hely üreit. Arany süvegü, fehér selyem ruháju püspökök sürögtek-forogtak benne; egyenkint jöttek be fényes diszruhában a főrendek, s csillogó gyémánt pártával s ölnyi hosszu uszálylyal az udvarhölgyek, kiket kék attilás s biborpalástos apródok vezettek helyeikre; jöttek később a német titkos tanácsosok, s gazdagon felcsillagzott diplomaták, a templom életet nyert és tömegeivel és pompájával azon korba vezette a képzeletet vissza, mikor az igazságos Mátyás tartotta benne esküvőjét.

Keresztelő János budai templomának belsejét drága középkori szőnyegek boriták, s a lovagok ütéséhez jobban is illett a középkori szőnyegzet, mint illett volna mindennapi csillogás. Ezen, aranynyal dusan átszőtt gobelinok a tizenhatodik századról beszélnek regét; a németalföldi solid szövőszékekről s a franczia királyról, kinek különös gyára volt, melyben ily szőnyegek készültek ajándékul fejedelmek számára.

E szőnyegek felett minden oszlopra egy-egy magyar-nemzeti, zöldkoszoru-övezte czimer körül négy zászló volt tüzve, festőileg redőzött csoportban. A nagyszerü főoltár dus virágágyból magaslott ki, fölötte arany koronából kétfelé lefolyó piros bársony függöny csüggött, nehéz aranyrojt terhével, két felén egy-egy arany, fekete sasos zászlóval; az egész presbyterium piros bársonynyal volt bevonva, arany rojttal; a baloldalon mennyezet alatt három lépcsős dobogón állt aranyos szék a király számára, mellette öt piros bársony aranyos szék a főherczegek számára; a sanctuarium egész tere dus, tarkázott szőnyeggel volt beteritve, mely alól nemzeti szinü posztó szaladt ki a templom-ajtón — végig az utczán, a merre az ünnepi menet elvonulandó volt.

Arany János „Összes költeményei.“

Arany János „Összes költeményei hat kötetben, teljesen megjelentek. Azt hiszszük, irodalmunk minden barátja örömmel veszi e hirt s büszkén tekint azon valóban nemzeti kincsre, melyet Arany János költői müveiben birunk. — A két első kötet a kisebb költeményeket tartalmazza, közöttök a korszakot alkotott remek balladákat, melyekkel Arany a magyar balladának tulajdonképi megteremtője lőn s két kisebb költői elbeszélést is: „Katalint“ és az époszi becscsel biró „Keveházát“. E két kötet körülbelől egy negyedrésznyivel terjedelmesebb mint a régebb, első és második kiadásban megjelent kisebb költemények, mert magában foglalja azok tartalmán kivül az $184^{8}/_{9}$-ben irottakat, valamint az 1855 ótaiakat is, mikor t. i. az első kiadás megjelent volt. — A következő három kötet Arany nagyobb költői elbeszéléseit s époszait foglalja magában, azon müveket, melyek Aranynak a magyar éposz-költők közt Zrinyi és Vörösmarty mellett, s bizonyos tekintetben felettök is, első helyet biztositanak. Itt vannak a harmadik kötetben „Toldi“ és „Toldi estéje“; a negyedikben „Buda halála“, első de önálló része egy nagy époszi trilogiának, mely „Csaba királyfi“ czimet viselend és „Murány ostroma“; az ötödikben két vig éposz vagy „furcsa hősköltemény“: „Az elveszett alkotmány,“ mely csak a Kisfaludy-társaság évlapjaiban jelent meg (1846-ban) s a mai olvasó közönség legnagyobb része előtt ismeretlen, és a „Nagyidai czigányok.“ Végre a hatodik kötetben elegyes költői darabok vannak, köztök bevégzetlen de igy is rendkivül becses töredékek, mint Bolond Istók első éneke, a humoros muzsának egyik legszerencsésebb alkotása, továbbá müforditások Ariostóból, Tassóból, Horáczból stb. — Az egész gyüjtemény 110 ivre terjed, a legdiszesebb kiállitásban, izletes berendezéssel. Előfizetési ára 6 frt volt; de akár belbecsét, akár terjedelmét, akár kiállitását tekintjük, a 7 frt 20 krra szabott bolti árt is feltünően olcsónak mondhatjuk. — Ugyanennyi az egy kötetes nagy 4-edrétü album-kiadás ára is, melyhez azonban még képek is készülnek, mikkel természetesen drágrább lesz. Mintkét kiadáshoz hozzátartozik azonban a költőnek tökéletesen talált fényképezett arczképe.

A hatodik kötetben foglalt s közönségünk előtt ismeretlen számos költemény közül egyet mutatványul itt közlünk:

Tájkép

Füzes*) Tiszaparttól Biharig egy róna,
Mintha sebes árviz meggyalulta volna;
S ha Belényes ormán fölkel a nap reggel:
Végignézhet rajta, még álmos szemekkel.

Nincs azon hegy és völgy; itt-ott egy fa törzse;
Távol rengetegek szétszórt előörse;
Vagy kerek erdőcske messzi láthatáron,
Mely alá kiönt még a *dél vize* nyáron.

Nincs halom a téren, vagy csak eltévedve,
Mintha olykor a föld buborékot vetne;
Azt is emberi kéz ásta-véste, látszik,
Hogy alá temette egyikét a másik.

Hova lőn hajléka? vármüve? temploma? ....
Csak temetőjének maradt reánk nyoma.
Hol vigadt? hol küzdött? imádta Istenét? ....
Csak sírhalma látszik, mely őrzi tetemét.

Szántogat a gazda, síró füttye hallik,
Barázdája a domb oldalán felhajlik,
Csak, hová tinói már nehezen másznak,
Tetejét hagyá meg a botos juhásznak.

Ugaron a bojtár legelteti nyáját,
S dombtetőn ríkatja gyenge furulyáját,
Maga pedig hozzá keservesen mormol:
Nem tudja, mi leli odafent az ormon.

Nem tudja, hogy a hely, hová lábát teszi,
Hány derék vitéznek csontjait fedezi;
Nem tudja, hogy emlék minden legkisebb hely:
Hogy a Haza teste mindenütt egy sebhely ....

Nyugodj, vén dalia! becsülettel nyugszol. —
Én pedig kijártam, és én ültem sokszor
A kis domb süvegjén, ott az ér-oldalon,
Melynek neve ma is, mint régen, *Testhalom*.

Oda járt ki hozzám a beszédes Monda,
Melylyel már bölcsőmet ringatá Szalonta;
Méltó-e, hogy a lant elzöngje? Miért nem? ....
Alacsony az ember, de magas az érdem.

*) Vo t. 48 előtt.

Nem csak az, kit a hír untalan emleget,
Hajta végre dicső bajnoki tetteket:
Sok tudott honáért élni, halni olyan,
Ki felejtve nyugszik egy hitvány zugolyban.

— — — — — —

Irodalom és művészet.

= *(Uj könyvek.)* Heckenast Gusztáv kiadásában megjelentek: „A sik és gömb-háromszögmértan részletes tankönyve.“ A gyakorlati élet czéljaihoz alkalmazva, magánoktatásra irta *Lübsen* H. B. Forditotta *Stoiner* Imre, iglói tanár. Ára 80 kr. — „A magyar nyelv szótára.“ Szerkeszti *Ballagi* Mór. VI. Füzet, a Gyepel szótól a Hizelkedik szóig. Ára 50 kr. — „A köztörvényhatósági önkormányzat biztositásáról.“ Ára 80 kr. — „Koronázási könyv.“ Irta *Bozóky* János. Ára 50 kr. — „Koronázási emlékkönyv.“ Ára 20 kr. — „Die Krönung“ stb. Ára 20 kr.

= *(B. Pongrácz Emil)* költeményeire Aldor Imre előfizetést hirdet. Példányonkint 1 ft. vagy diszkötésért 2 ft. Deutsch testvérekhez küldendő.

= *(Uj lap.)* „Igazmondó“ czim alatt Jókai Mór szerkesztése és kiadása mellett jul. 1-től kezdve hetilap fog megjelenni politikai, szépirodalmi és nemzetgazdasági tartalommal.

= *(Uj zenemü.)* Kugler László mükereskedésében megjelent „Koronázási Magyar“, ajánlva Bozó Pálné assz., Teleki Auguszta grófnőnek; zongorára szerzé *Sipos* Antal, ára 70 kr.

** *(A budai népszinházban)* három évi kényszerült szünetelés után jun. 13-kán volt az első előadás. Dobsa „Sz. Istvánját“ adták elő, végül „A nemzeti ébredés hajnala“ czimü allegoriai képpel, melyet Molnár rendezett. A népszinházban az őszi idényig a mostani hármon kivül nem lesz előadás, hanem folytatólag másodnaponkint a budai szinkörben játszanak.

Közintézetek, egyletek.

= *(A pesti, hazai első takarékpénztár)* 1867. évi május havi forgalma a következő eredményt tünteti föl; bevétel 2,351,611 frt 24 kr.; kiadás 2,309,586 frt 21 kr. Készpénz-maradvány april 30-ról: 188,146 frt 75 kr.; készpénz maradvány május 31-ről: 230,171 forint 78 kr.

** *(A pesti takarékpénztár)* választmánya 1000 frtot bocsátott a belügyminiszter rendelkezésére honvédek segélyezése végett. Ugyanily czélból 20,000 ft. tőke alapitását fogja a közgyülésnek ajánlani.

= *(A Szent László-társulat)* ez idén első vándorgyülést tart Esztergomban.

Mi ujság?

— **(T. olvasóinkhoz.)** Lapunk mult száma mellett küldöttük szét előfizetési fölhivásunkat a közelgő uj félévre. Olvasóink mai számunk hirdetései közt azt egész terjedelmében azt ismét föltalálják, s igy fölöslegesnek tartjuk itt bővebben szólani az abban elmondottakról; lapunk az eddigi irányban, folyvást haladni igyekszik. Multja jelöli jövőjét. — Ajánljuk előfizetési fölhivásunkat olvasóink s az irodalom minden barátjának figyelmébe. *Szerk.*

** *(Ő Felségeik)* jun. 12-én este 10 óra után Bécsbe visszautaztak. Nagy közönség gyült össze búcsutisztelgésre az utczákon és az indóház körül, köztök nagy számu honvédek, a fővárosi előljáróság, s a magas hivatalok fejei. Ő Felségeik folytonos éljenzés közben léptek a váróterembe, s onnan a király nem sokára a vasuti kocsiba, mig a királynő a küszöbön maradt egy ideig s a legnyájasabban viszonozta az üdvözléseket. — A vonat elindulta után az Ő Felségeiket ide kisért miniszterelnök is sok éljenzést kapott. — Ő Felségeik a Mathild főhgnőért 8 napig tartó udvari gyász ideje alatt Bécsben maradnak; azután hir szerint ismét visszatérnek Magyarországba.

** *(Rudolf koronaörökös)* és Gizela főherczegnő jun. 12-kén d. e. fél 10 órakor a rendes vasuti vonattal Bécsbe utaztak.

** *(A 100 ezer darab arany,)* melyet a király és királyné a honvédek árvái és özvegyei fölsegélésére ajánltak föl, jun. 11-én az országos főpénztárba vitetett át.

** *(Klapka tábornok)* az összes bécsi lapok tudósitásai szerint jun. 11-én Bécsbe érkezett. — Azt is emlegetik, hogy Perczel Móricz haza jött, sőt hogy Ő Felségénél kihallgatáson is volt.

** *(Azon szekrény,)* melyben a királynak az országos ajándékot átnyujtották, remek dombormüben, szent István, nagy Lajos, Mátyás és II-ik Lipót arczképeivel van ékitve. Továbbá Magyarország és mellékországainak czimerei és FJI. betük vannak rajta, szintén dombormüben. — A királyné szekrénye hasonló az előbbihez, csak hogy ezen szent Erzsébet, Mária, Adelheid és Mária Terézia arczképei vannak.

** *(A koronázás alkalmából)* *Simor* János herczeg-primás és esztergomi érsek, ki egyuttal a Szent István-rend kanczellárjává kineveztetett, és gróf *Andrássy* Gyula magyar miniszterelnök az emlitetett rend nagykeresztjét, továbbá gróf *Almássy* György főajtónállói, és gróf *Szapáry* Antal fölovászmesteri helyettesek a Lipót-rend közép-, *Maschirevich* Samu g. k. érsek és karloviczi patriarcha és *Schaguna* Endre g. k. metropolita s erdélyországi érsek a Lipótrend nagykeresztjét, *Lipovniczky* István czimz. püspök a Sz.-István-rend lovagkeresztjét, *Székács* József ágostai és *Balogh* Péter helvét hitvallásu superintendensek a Lipót-rend lovagkeresztjét, — továbbá a tudomány, irodalom, törvénykezés, gazdászat és művészet terén szerzett érdemek s közhasznu működése elismeréseül *Arany* János magyar akademiai tag a Sz.-István-rend, *Balassa* János és *Pauler* Tivadar kir. tanácsosok- s akadémiai tagok, és Maschirevich Samu kir. táblai biró a Lipót-rend, *Madocsányi* Pál volt főispán a Szent-István-rend, *Justh* József, *Gozsdu* Manó és *Szilassy* György földbirtokosok, valamint *Lednicky* Mihály hites ügyvéd a Lipótrend lovagkeresztjeit dijmentesen, *Ullmann* Károly és *Lutzenbacher* Pál nagykereskedők, *Thán* Mór és *Székely* Bertalan művészek, és *Erkel* Ferencz a magyar nemzeti szinház karigazgatója a Ferencz József-rend lovagkeresztjét, végre *Liszt* Ferencz a koronázási mise szerzője a Ferencz József-rend középkeresztjét nyerték Ő Felségétől.

= *(Melczer István)* személynököt Ő Felsége a szent István-rend középkeresztjével ruházta fel.

= *(Ő Felsége)* 802 magyarországi fegyencznek büntetését elengedte, 3-ét pedig enyhitette.

= *(Kineveztettek)* a király személye melletti miniszteriumhoz: *Barthos* János udv. tan. miniszteri tanácsossá, *Szentgyörgyi* Gyula erdélyi kormányisz. és *Somossy* József kir. tanácsos, *Szirmay* Géza és *Trauschenfels* Emil orsz. képviselők min. titkárokká, *Semsey* Lajos tiszt. min. titkárrá. — Továbbá: *Szaxun* János, *Nikolics* Ulászló, *Vavrik* Gábor, *Kelemen* Mór min. fogalmazókká, és báró *Rosenfeld* Lajos, gr. *Teleki* Ed., *Szegedy* György, gr. *Csáky* Sándor tiszt. fogalmazókká, *Beör* Kálmán, *Augustich* Károly fogalm. segédekké, és *Rosty* Flórián tiszt. fogalm. segéddé.

** *(A pénzügyminiszteriumnál)* *Imély* Mikl. másodrangu számtiszt első ranguvá, *Münczberger* Máté id. nyug. számtiszt másodranguvá, alsó-rantokai *Moxus* Ödön adófelügy. tiszt 3-ad rangu számtisztté neveztettek ki.

** *(A koronázásról.)* A koronázás napját az országban több helyen megünnepelték, több helyről pedig távirati üdvözleteket küldtek föl ez alkalomból. Győrött pénzt gyüjtöttek, s azt a szegények közt kiosztották. — A koronázást megelőzött 3 napon Győrből gőzösön 1031 személy szállittatott le Pestre, ezenkivül naponta 2 vonat indult, és mégis fordult elő eset, hogy a közlekedési eszközök elégtelenek voltak. — A koronázás napján a *lánczhidon* és a *hajóhidakon*, a kettős ünnepen át pedig az utóbbiakon dij nélküli szabad járás-kelés engedtetett. — A *koronázás előestéjén* Ő Felsége a király táviratilag fordult Rómába, kérve a pápa áldását; ő szentsége ezt azonnal táviratilag küldötte meg. — A *plébánia-templom* 75 darab társországi és megyei zászlókkal volt a koronázáskor diszitve, mely zászlókat a király készittetett.

** *(Ő Felségeik)* a fővárosok részéről átnyujtott ajándékok közül a bort és zöldséget saját pinczéjük számára megtartották, az állatokat emlékül megtartva Gödöllőre szállittatták, a többit pedig a szegények gyámolitásával s ápolásával foglalkozó jótékony intézetek, kórházak stb. javára átengedték.

** *(Fiume város)* koronázási küldöttsége jun. 11-én fejezte ki hódolatát Ő Felsége a király előtt. A küldöttség olasz nyelven intézett beszédet Ő Felségéhez, ki ugyancsak olasz nyelven következőleg válaszolt: „Kegyelmesen fogadom fiumei hiveimnek hódolatát s királyi üdvözletemmel viszonzom azt. Vigyék meg küldőiknek ez üdvözletet s biztositsák őket, hogy szép városuk jóllétének emeléséről atyailag fogok gondoskodni.“

Most is ott pipázgat az eresz oszlopához dőlve s két vizmerő csinos vászoncseléddel beszélgetve: mikor az ország utján haladó szomjas kompánia — három ember, három ló — megérkezik, a magas oldalu szekérrel. Megállanak; a szürös kocsis leszáll, s már a szegény pára lovak nyughatatlanul várakozva nézdegélnek a kut felé, sőt az egyik barátságos, fürge menyecske ki is hozta nekik a tele vödrőt, hogy az utasoknak kedveskedjék; de kisbiró uram hivatalos tekintélyét jónak látván kissé éreztetni, szépen megkéreti magát előbb az itatás megengedéséért, s csak miután töviről-hegyire kikérdezgette utasainkat: hová valók? hová mennek? mi járatban vannak? sokat ártott-e határukban a tavaszi fagy? milyenek ott a kukoriczák? van-e nálok katonaexekuczió? stb. stb. szóval, miután kiváncsiságát teljes mértékben kielégitette, csak azután juthatnak a szomjas utasok és eltikkadt lovaik frisitő italhoz.

Node a magyar ember barátságos, szivesen eldiskurál, s a jó viz is megérdemel a mai világban legalább egy kis jó szót.

A pesti állatkert.

Ezen vállalat eszméjét egy tudományos kis baráti körben penditette meg először Xantus János 1862. év vége felé.

Az eszme ama körben élénk viszhangra talált s az illetők azonnal megkezdték a résztvevők gyüjtését.

Törekvésük nem maradott sikertelen, mivel már 1863. képesekké lettek ideiglenes alakuló bizottságot létrehozni, mely feladatául tüzte ki a vállalat érdekében a kellő intézkedéseket megtenni, jelesen: az eszmét népszerüvé tenni, részvényaláirókat gyüjteni s kellő helyiséget, a lehető legjobb feltételek mellett szerezni, ezen kivül alapszabályokat kidolgozni és azoknak jováhagyását megnyerni.

A feladat sokkal nehezebb volt, mint talán maga a bizottság is egyelőre hitte.

Az inséges évek, a természettudományok iránti kevés részvét, mely nálunk létez, a lassu hivatali ügymenet, mind nehezen leküzdhető akadályokat képeztek. Volt azonban a bizottmányban annyi erély, oly szivós kitartás, hogy akkor sem csüggedett el, mikor már mindenki lehetetlennek tartotta a vállalat létrejöttét.

Egyes tagjai a hirlapokban felszólalva igyekeztek bemutatni az ily kertek hasznos, sőt szükséges voltát. A napi sajtó kezelői átlátva az ügy fontosságát, nemcsak szivesen tért nyitottak lapjaikban az állatkertek ismertetését tárgyaló czikkeknek, hanem maguk részéről is melegen ajánlották a közönség pártolásába a keletkező intézetet.

Ez nem maradt hatás nélkül.

Az olvasók kezdték átlátni, hogy az ily kert nemcsak pusztán mulatóhely, hanem oly intézmény, mely egykoron nemzetgazdászati tekintetben is az egész országra nézve hasznossá válhatik.

Mások buzgón gyüjtötték a részvényaláirásokat, szorgalmazták az engedély kiadatását.

Pest városa nagylelküleg egy a városligetben fekvő terjedelmes telket minden terhes bérfizetés nélkül 30 évre átengedett.

Ily módon a szerveződni kezdő társulat 1865. folytán oly helyzetbe jött, hogy augusztus 22-én a nemzeti muzeum kis termében megtarthatta alakuló közgyülését. Ekkor már mintegy 60,000 forintot képviselő tőke alá volt irva s a megalakult társulat, látva az emelkedő részvétet, minden nehézséget elháritottnak hitt, bizton remélve, hogy a még megkivántató összeg rövid időn aláiratik.

Csalódott, de nem csüggedett.

Uj nehézséget görditett utjába a bécsi állatkert bukása.

Azok is, kik az ügy iránt érdekeltséggel viseltettek, de a megbukott bécsi kert multját nem ismerték, osztoztak azon nézetben, hogy ha egy ilyszerü vállalat Bécsben nem állhatott fenn, Pesten sem várható, hogy virágzó legyen, p rszeezek nem tudták, hogy a bécsi kert már keletkezténél romlásának csiráját rejtette magában s hogy a mi társulatunk okulva a szomszéd kárán, igyekezett más uton előrehaladni, nevezetesen óvakodott adósságba verni magát, hanem inkább késett tervének kivitelével s mikor már munkához fogott, akkor is a közmondás szerint, csak *annyira nyujtózkodott, mennyire takarója ért*. Az időszaki sajtóban is felszólalás történt, melyben fel lőn fejtve, melyek voltak az oly nagy mérvben látogatott bécsi állatkert bukásának okai s miért nem lehet attól félni, hogy a pestit is jövőben hasonló szomoru vég fogja érni.

A közönség ekként meggyőződést szerzett magának a felől, hogy a választmány helyes uton jár s a vállalat elég szilárd alapokon nyugszik, minek következtében az alakuló kert iránti bizalma visszatért.

Ily módon le lett küzdve ezen utolsó nehézség is és az illetők hozzá fogtak teljes erélylyel tervük valósitásához.

Mindenekelőtt szükséges levén a kert területének elzárása, a társulat a birtokába átadott telket egész terjedelmében 8 láb magas és majdnem 1200 öl hosszu erős deszkakeritéssel bekerittette és egy épületeti emeltetett, melynek rendeltetése az állatok ideiglenes felvétele, ugy szintén takarmány és eszközök tárházaul szolgálni.

A vállalat tudományos szempontból vezetése végett csőd nyittatott, de magyarhoni egyéniség nem jelentkezvén, az igazgatás dr. *Fitzinger* Lipót urra bizatott, kinek utmutatásai szerint készültek az épületi tervek, a választmány állattani és technikai osztályának közreműködése mellett.

Az állatkertben az állatok számára készülő épületek, nemkülönben a vendégház terveit *Szkalnitzky* Antal és *Koch* Henrik épitész urak készitették, még pedig annyi izléssel, hogy a pesti kert épitményeinek legnagyobb része nemcsak a külföldi kertek épitményeivel kiállják a versenyt, hanem a legszigorubb biráló kivánalmainak is megfelelnek.

A társulat a park elkészülte után meglehetősen nagy kiterjedésü tavat állitott s az épületek épittetését e tavaszon megkezdetvén, ma már annyira haladott előmunkálataiban, hogy több épitmény már is teljesen elkészült; a többi pár hét alatt készen lesz és a kert julius hó folytán megnyittatik.

Egyelőre a következő épületek lesznek felállitva, ugymint: 1) vendégház, 2) majomház, 3) farkasbarlang, rókaketrecz és baglyok rekesze, 4) szarvas-ól, 5) juh-ól, 6) vidrák rekesze, 7) fáczán-ház, 8) tyúk-ól, 9) teve-ház, 10) orvmadarak ketrecze, 11) evetek kalitja, 12) emu (kazuar) rekesze, 13) sertés ól, 14) kis medvék barlangja. Ezenkivül kisebb állatok számára készülnek tartózkodási helyek.

Tekintetbe véve, hogy a társulat tőkéje 80,000 forintnál nem több és hogy ebből tartaléktőkét tett félre, az eredmény meglepő és csak is a legnagyobb takarékossággal volt eszközölhető.

De tekintsük rendre az egyes épitményeket.

A kert keleti oldalán, a telek közepe táján, a Pávasziget felől van a bemenet, innen balra fordulva, kis erdő szélén levő az *orvmadár kalit* mellett haladunk el.

Állapodjunk meg itt egy kis ideig.

E csinos épitmény a kert egyik legszebb pontján áll s nagyon sokat nyer a mögötte levő facsoport által, mely számára meglepő háttért képez. Maga a kalit kilencz öl hosszu, két öl mélységü erős vasrácsozatból készült és öt külön rekeszre oszlik, ezek közül a középső három öl széles és öt öl magas kúp alaku a keselyük számára van szánva s ebben meglehetősen tág röptért nyernek eme hatalmas szárnyakkal biró ragadozó madaraink, melyek közül ép a legszebbek, ugymint a *fakó keselyü* (Gänsegeier) és a *barna keselyü* (Vultur cinereus. Mönchsgeier) kitünően szép példányokban vannak kertünkben képviselve. A más négy rekesz a középső mellett jobbról és balról három három öl hosszuságu szárnykalitokat képeznek, mindenik szárny két külön, másfél öl széles rekeszre osztva; ezekben a sasok és sólymok lesznek elhelyezve. A kalit mögé könnyü kőépület van alkalmazva, mely a madarak téli tartózkodási helyét képezi.

Innen balra fordulva a vendégházhoz érünk. E helyről kilátás nyilik nemcsak a tóra s a kert nagy részére, hanem egyszersmind a vasutra s a távolban kéklő budai hegyekre. Bármerre tekintsen a kert látogatója, itt pihenve vagy étkezve minden oldalról valami látnivaló tünik szemébe. Jobbról az épen leirt orvmadár kalitját látja s azzal egy irányban hátrább a fáczánházat, a tó közelében pedig a zenészek diszes csarnoka a melyet gr. Palffy János ur épittetett nagy költséggel, ez által bebizonyitván, mily nagylelkü pártolója a keletkező kertnek. Közvetlenül a vendégház előtt a tó terül el, közepén kis szigettel s tul oldalán zuhataggal melybe a vizet egy gőzgép hajtja. Balfelől a nagyszerü majom-ház áll, mely nemcsak a pesti kert éke, hanem akár külsejét, akár czélszerü belső elrendezését tekintve, ritkitja párját s messze fölötte áll a többi európai kertekben levő ily rendeltetésü épületeknek, kivéve a londoni és a hamburgi állatkertekben levő majomházakat.

Ettől egy terebélyes fákkal szegélyezett sétány vezet az ezen épülettel egyirányban levő mesterséges várromhoz, mely a farkas-vermet és baglyok rekeszeit foglalja magában.

Ime ily változatos kép terül el a kert látogatója előtt, ki a vendégház terasszáról körültekint.

Tekintsük meg a tavat s azután vegyük az épitményeket egyenkint szemügyre.

A tó viztükre vizimadarakban gazdag tavainkról beszerzett szárnyasokkal s több idegen égalji madarakkal lesz benépesitve. Sirályok, különböző kacsák, gődények, fehér- és ausztraliai fekete hattyu, vadlibák tarka vegyületben lesznek itt láthatók, folyton változó képben tüntetve fel a viz szinét és a partokat, mi által a tó a kert egyik leglátogatottabb s meglepőbb részét fogja képezni, annálinkább, mivel gondoskodva van arról is, hogy itt, ott, alkalmas költőhelyekre találjanak a vizimadarak, ugy hogy a figyelmes szemlélő, ki a kertnek gyakori látogatója lesz, észlelhetni fogja emez állatok egész házi életét s fogalmat szerezhet magának szabadbani magukviseletéről.

A majomház a kert egyik legköltségesebb épülete, de meg is érdemli a rá forditott költséget. Ez egy hosszudad négyszöget képez homlokzatával keletnek feküve. Hossza tizenegy és fél öl, mélysége öt öl és négy láb. Közepén négy öl átmérőjü, félkör-alaku, vas-rácsozatu kalit áll, melynek közepére sok águ tölgyfa van beásva, melyen a majmok kényük, kedvük szerint ugrálhatnak; az épület két szárnya elül szintén vasrácsozattal van ellátva s több rekeszre osztva, ezekbe azon nagyobb majmok helyeztetnek el, a melyek kevésbbé kedvelve a társaséletet, kisebb, pajkos rokonaikkal egy födél alatt, vagyis helyesebben ugyanazon rekeszben nehezen élnének békében, sőt azokra nézve könnyen veszélyessé válhatnának. E helyiségek mind igen alkalmasok nyári mulatóul, de az örök kék ég és meleg égaljhoz szokott majmok ezzel nem érhetik be. Gondoskodni kellett tehát jó meleg téli palotáról is a kényes ficzkók számára s ez okból a majomház, hosszában két részre osztatott akként, hogy az épen leirt előrész a nyaralót, a dél-nyugotnak fekvő hátulsó rész pedig a téli lakást képezze. Ez utóbbi is akként van berendezve, hogy a legfinynyásabb majom-urfi és kisasszony is meg lehet azzal elégedve. Nemcsak tágas rekeszek vannak ebben, hanem a hátulsó fal mellett virágállványok lesznek, mi a mellett, hogy a helyiség diszitésére szolgál, egészségi szempontból is szükséges, mivel a majmok a mi égaljunk alatt mellbetegségben szoktak elpusztulni; ez ellenében pedig a növények kigőzölgése hatalmas óvszer.

Innen, a tó hosszában levő sétányon menve jutunk a *bagolyvárhoz*.

A sétány egyes fáira lesznek aggatva a már megrendelt kajdácsok (papagályok) kalitjai.

A bagolyvár egyszersmind magában foglalja több más állat rekeszét. Ez épület hat öl hosszu két öl öt láb széles vár-rom részletét képezi egy öt öl magas toronynyal a sétány felüli szegletén; e toronyba lépcső vezet s tetőzetéről nem csak az állatkert belátható, hanem Budapest nagy része, szóval, innen oly meglepően szép kilátás nyilik, melynek mását Pesten föllelni alig lehet.

De szép maga az épitmény is.

Földszinén a borzok, farkasok és rókák számára vannak rekeszek készitve, mig az emeleten a baglyok vannak elhelyezve, még pedig oly ügyesen, hogy a rekeszeikben levő éjimadarak akként tünnek szemünkbe, mintha a várrom időrongált ablakaiba csak amugy jókedvükből repültek volna.

Elhagyva az épületet s a tó nyugoti végén levő kis zuhatag mögött elhaladva, a fáczánokházához érünk. Ez tizenegy öl hosszu, három öl széles épület svajczi izlésben készült fedéllel s elül drót-hálóval körülvett előtérrel, melyben a fáczánok nappal elhelyezve vannak, mig magában az épületben nem sak éjjeli és téli ketreczeik állittattak fel, hanem illő költő helyekről is van gondoskodva. E helyen közönséges, ezüst és arany fáczánok is lesznek elhelyezve, sőt, a mint eszközölhető lesz, *hokkok* is, mely tyuknemü madár nem tünik ugyan fel szépsége által (a közönséges faj egyszinü fekete levén), de husa a pulykáénál izletesebb s honositás utján szintugy mint a pulyka, hasznos házi szárnyassá válhatik. Hazája Délamerika, nagyságra akkora, mint egy jókora

Vas. Ujs. 1866.

Ekkor jött a rémitő aszály, s a már szenvedő agg fát rendkivüli sok cserebogár, és alig ujra sarjadzó leveleit másodszor kőrösbogár lepte el; a még fenn levő zöld lombok, részint a rovarok, részint az aszály miatt nagy részben leszáradtak.

A hon inségét a történeti fa is érzé. 1864-ben már csak vagy két ága virult ki gyengén, 1865-ben végképen kiszáradt!!

Hanem Kendi-Lóna kegyeletes birtokosa, tiszteletben tartá lombozata nélkül is, a századokban dús királyi fát. — Gyászévet szentelve a multak emlékének, ott hagyá a viruló facsoportozatok között a csak száraz ágakból álló kőrösfát.

Olyan ezen lombjavesztett óriási fa, mint valami remek szobor, mely valódi nagyszerüségében akkor tünik fel, ha a leplezet róla levétetik. A századok történetét még jobban lehet olvasni a dús levélzettől megfosztott fáról. Oly nagyszerü mozdulatlanságban állanak a 100—150 hüvelyk vastagságban elnyuló száraz ágak, mint az idő, mely múlik és jő, zavartalan változatossággal.

A kert egyik kies dombján magánosan áll a nevezetes kőrösfa, s mint a fáknak fája, uralg a hatalmas tölgyek, dús növésü fenyő-ligetek felett. A nap első sugarai ezen óriási ősfán ragyognak, s a madarak oly barátságos bizalommal szállanak száraz ágaira, s reggeli imájokat ott zengik el.

A leáldozó nap vég sugarai szintén ezen kőrösfa koronáján törnek meg.

Ilyenkor [illegible] egészen vörös, a kérgeitől helyenként meghámlott hatalmas szoborfa, — ugy tünik fel, mintha érczből volna, s piruló szinezetével hajnalt hirdetne, a sötét multak után. Hasonló egy jó édes anyához, kinek szelleme elhunyta után is megnyugtatóan hat az utódokra. Lombtalan korában is menhelyül szolgál hőség ellen a fáradtaknak.

Hét rőf vastag törzse, bármely időben oltalmaz a nap hő sugarai ellen.

A kendi-lónai kőrösfa. — (Fénykép után.)

És ha nem volna ezen száraz törzszsel a végenyészet eszméje összekötve, nem is nagyon sajnálhatnók az elvesztett lombozatot! De az eltünt levelekkel, a megsemmisülés állott elő. 1866-ban a korhadás jelei szembetünően mutatkoztak a gyengébb galyakon, — s a kedves, a tiszteletre méltó ősfától végbucsut kelle venni! Miután hiven lefényképeztetett, el lőn határozva, az igen nagybecsü kőrösfa kivágatása! A család nagyja, kicsinyje, megszomorodott szivvel fordult el ezen bús jelenettől. S Garayval elmondhatni:

„A fejszés hozzá sujtani
„Csak kételkedve mer!"

A kendi-lónai kőrösfa, ha látszólag el is enyészend, emléke nem fog elmulni. A csupán mesterségesen megrendelt emlék, s a nép szivéből eredt között azon különbség van, hogy első az idő viharai által elrombolva, az emlékezetből is eltünik. A második élni fog, mig a hely létezik, melyhez a történeti szent hagyomány van kötve.

Teleki Miksa gróf kegyelete, még az utolsó, végzetes perczben sem szünt meg a történeti emlék iránt; meghagyatá a kiszáradt kőrösfának sziklához hasonló törzsét, és sátor-alakban elterjedő óriási alsó ágait, melyekre dicske fog emeltetni, a Kendyek lobogójával; ha szineik a történeti buvárkodások nyomán ki fog tünni.

És igy a történeti nevezetességü kőrösfa is azon sorban részesül, mint e hazának sok nagy fia: csak halála után lesz átalánosan ismert a hazában.

Képek a hazai népéletből.

LVIII. Itató utasok.

Égetőn süt a nyári nap a téres sikságra, a melyre legfölebb csak egy-egy utszéli sovány jegenyefa árnyéka vetődik. A poros uton hármas fogatu magyar szekér halad, rajta heverész egy öreges ember, széles karimáju kalapja jótékony ernyőül szolgálván arczának. Mellette tisztes kinézésü felesége ül, lágy szénába kuporodva, s nemcsak, hogy fejét kötötte be gondosan a nap szuró sugarai ellen, hanem kis gubáját is magára teritette, hogy ennek árnyékába megbujjon; mert a magyar azt tartja a bundáról, gubáról meg a szürről, hogy télen meleget, nyáron hiveset tart: s ezért folyvást, jó időben, rosz időben ott fityeg a vállán, kivált ha utra megy.

Lám, a kocsin ülő harmadik utas is, a három pej kocsisa, nyakába vetette a táblás hátu szürt, hadd verje vissza a nap sugarait. Ezen képet látva, s öltözeteikről itélve, azt hinné a népszokásokkal ismeretlen ember, hogy tán biz tél van, vagy legalább is Szt.-Márton nap felé jár az idő, ha a nyári hőséget maga is nem érezné, s nem látná, hogy a közel falu tüzről pattant lányai, menyecskéi egy szál ingben, vékony szoknyában, puszta karral s mezitláb járnak.

Érzik a hőséget a haladó szekeren ülők is, s a hévség ikertestvére a szomjuság is bántja már száraz torkaikat. Még jobban szomj uhoznak a kiizzadt lovak, s nyeritve tekintgetnek az országuttól balra látható ágasos, gémeskut felé: de vágyaiknak az elérhetlen Mekkája messze, benn esik a földek között; kocsicsapás oda nem visz, csak a gulya vagy a ménes delelget ott néha.

Képek a hazai népéletből: LVIII. Itató utasok. — (*Lüders* rajza.)

Végre falut érnek utasaink. — A helység végén árnyas tető alatt hűs forráskut mélyed; a falu szépei oda járnak vizért, mivelhogy legjobb, legfrissitőbb vize e kutnak van az egész környéken, azért is becsülték meg ugy, hogy fedelet raktak rá. Kisbiró uram is ide szokott járdogálni, nem ugyan vizért, mert azt ugyan ő meg nem iszsza, hanem azért, hogy itt legjobban el lehet terécselni az olyan fiatal fehércseléddel, mivelhogy hát, mi tagadás benne? ő kigyelme az efféle eleven portékát szereti, de nagyon.

Skalniczky Antal

Vas. Ujs. 1867. 220 l.

= *(Hirek a koronázásról.)* Gr. Szapáry Antal f. l. m. helyettes felszólitást küldött szét az összes megyei hatóságokhoz, hogy a koronázási halom fölépitéséhez szükséges földet, melyhez minden megye régi szokás szerint egy köblábnyit tartozik adni — f. évi május 15-ig okvetlenül beküldjék. A koronázás valószinüleg jun. 6-kán fog végbemenni. — A koronázási domb épitéséhez, mint egy helybeli német lap irja, a munka gyorsitása tekintetéből az északi megyék inséges vidékeiről nagyszámu munkásokat szállitottak a vasuton Pestre. — A *koronázási* * *esküpadot* Skalniczky épitész tervezi és állittatja föl, s mint mondják: a koronázási épitmények legpompásabbika. — A redoutban tartandó *koronázási banquette*-re a főlovászmester már megköté a szerződést Marschall-lal, a kaszinó vendéglősével. Egy teriték ára 30 ft. Meghínak 900 vendéget. Lesz másfél ezer üveg pezsgő, ötszáz üveg rajnai, s csak ruczát 500-at sütnek. Remélik azt is, hogy Ő Felsége a lakoma végére, a toasztra valószinüleg megjelenik. Seeger ur a redout-termeket a koronázási hétre 8000 ftért adta volna bérbe egy franczia bérlőnek. Seeger ur nem Pál, hanem azért tudja, mit kaszál. Kikerüli, nehogy a város ingyen kérje el tőle a redout-termeket. — A koronázási ünnepélyek programmján egy kevés, bár nem igen lényeges változás történt. Ugyanis a koronázás napjára határozott nagyszerü világitás az utánna következő napra határoztatott, s a helyett a koronázás napján a fáklyás-zene fog végbe menni. A népünnepet a városliget különböző helyein fogják tartani. Az ökörsütés és borosztás a szegények ápoló-intézete előtti nagy téren fog megtörténni. Az utczákon és téreken, melyeken a koronázási menet végigvonul, 21 állvány lesz fölállitva 8000 néző számára következő árakkal: első rendü páholy 4 személyre 40 ft. egy elsőrendü ülőhely 6 ft., másodrendü 4 ft.

* Koronázási dombot

5

Várkerület 10

517

Képe 496

Szkalnitzky Antal

Tervei nemzet épult a
debreczeni Hunhár.
lás a részleteszebben

Szandaj:
(A debreczeni Hunhár.
Háránk s a Külföld
1866. 184-5 l. (Eppel)

Skalnitzky Antal

Casd

A pesti állatkert és éjszaki, Harunk s a Rulföld. 1866.

342 l

MDK

Szkalnitzky Antal és Koch Henrik, épitészek.

Xantus János 1862-ben penditette meg a pesti állatkert eszméjét. 1865-ben volt az alkuló közgyülés /60.ooo Ft. töke biztositva /

Fenti épitészek elször is az állatok számára a épületeket, majd a vendégházat felépitették.

A pesti állatkert.
Vasárnapi Ujság. - 1866. 3ol.l.

Koch

Nesti epitett

läsd

Sunday:

A debreczeni zsinkai Harmik s a kulföld

1866. 1851

Szkalnitzky

(itt Skalnitzky) Antal

épitez

derverte a debreceni

szinházat 1861-ben

ivod

Szücs István

Szabad kir. Debrecen

város történelme.

III. k. Debrecen 1871.

1056. l

1057. l.

< Szkalnitzky >

< > és Koch épitész
terves szerint készült
a Hungaria nagyszállo-
da.

Lásd

A „Hungária" szálloda
Pesten. Vas. Nyj. 1871.
319 - 320. l. képekkel.

Szkalniczky

irod.

Csarda a világ kiállitáson -
Vas. Ujs 1872. 578 l.

Budapest

„A Ferenc József-tér" – Skalniczky Antal
(Gizella főhgnő emlékalbumába)

Budapesti Szemle, 1873. II.

183–198. l. – Keleti Gusztáv: Képző-művészeti szemle.

Skalnitzky pesti épitész

Borosjenő régi várfalait
részben lebontotta, részint
honvédlaktnyává alakí-
totta át 1870-71-ben.

Történelmi Adattár

Csanád-egyházmegye
hajdanca s jelenéhez.
Temesvár 1871. 389. l.

NYOMTATVÁNY.

„Századok“ Budapest, I. ker., Bécsikapu-tér 4. sz.

A Műemlékek Országos Bizottsága nagytekintetű elnökségének

Budapest

IX., Rákos-u. 10.

MDK

Skalnitzky Antal

A Ferenc-József-tér Pesten

A Gizella-album. Vasárnapi Ujság 1873. ápr. 2o.
193.l.

MDK

Skalnitzky és Koch

tervezték a alábbi épületet

T.L.: A "Hungaria" szálloda Pesten. Vas. Ujs. 1871. 319-320.l. Képekkel.

Skalnitzky adatai

** (*Kazinczy Ferencz emléke.*) Toldy Ferencz az akadémia igazgató-tanácsának fölkérésére Skalnitzky építész Széphalomra utazott, hogy megvizsgálják, minő állapotban van a nagy nyelvujitó emléke, s arról az akadémiának jelentést tegyenek, valamint a szükséges javitásokról tervet nyujtsanak be. Toldy Ferencz és Skalniczky a széphalmi emléket rendben találták s a csinos mauzóleum épitése a jövő évben be lesz fejezve; az akadémia a megvett Kazinczy-féle birtokot el akarja adni s csak a mauzóleum körül tart meg egypár holdat, kertté alakitva.

Vas. Lap. 1872. 577, 578. l

MEGHÍVÓ.

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS KÉPTÁRA AZ ELMULT KÉT ÉV ÚJ SZERZEMÉNYEINEK MÁSODIK CSOPORTJÁT, MELY A XIX. SZÁZAD VÉGÉTŐL NAPJAINKIG TERJEDŐ IDŐSZAKOT ÖLELI FEL, 1939. ÉVI MÁJUS HÓ 27-TŐL JÚNIUS HÓ 4-IG MUTATJA BE A NEMZETI SZALON HELYISÉGEIBEN.

A KIÁLLÍTÁS 1939. ÉVI MÁJUS HÓ 27-ÉN, SZOMBATON DÉLI 12 ÓRAKOR NYÍLIK MEG.

(NEMZETI SZALON, V., ERZSÉBET-TÉR.)

ezt például amaz adat, hogy Pest homlokbanyáért, melyért eddig 18,700 frtnyi évi bérletet fizettek, most csak 5910 frtot kinálnak. Az óriás sugáruton is lassan folyt egész évben az épitkezés, s az előre kiszabott munkának alig harmadát teljesiték. A belső körúton vagy 150 ölet végeztek el, csak a Károly-kaszárnya alsó részeig, a helyett, hogy — mint tervezve volt — a muzeumig elkészültek volna. A Dunaszabályozás hasonlón csöndesen folyt, sőt a partépités egész nyáron szünetelt, s csak most kezdtek hozzá fogyatékos erővel. A magán épitkezések száma is egyszerre leolvadt. Pedig a környékbeli falvakból ezer meg ezer család talált itt keresetet, s ezek most munkanélküliség és rosz termés által sujtva, aggódva néznek a közelebbi napok elé. Munkást, és pedig olcsón, legkönnyebb most kapni. Vannak esetek, hogy 60 krra is leliczitálják a napszámot. Egyedül a margitszigeti hid az, melyen eléggé dolgoznak, s mint mondják, a hidat előbb megnyithatják, mint tervezték. De itt próbált, sőt nagyon edzett munkások kellenek (miután vizalatti hombárok süritett levegőjében is kell dolgozni) s ezek legtöbbje franczia. Ily körülmények közt a kormány a tél folytán is nagyobb mérvü munkálatok megkezdését látja szükségesnek, hogy az inség és szorultság enyhittessék. A tervezett közmunkákat két csoportba osztotta: egyik télre jut, másik tavaszra. Amazok már november első napjain megkezdődnek. Igy a nemzeti szinház tulajdonát képező bérházat (a kerepesi-ut sarkán) novemberben lebontják, hogy diszes palotát emeljenek oda, mely akkép lesz épitve, hogy a nemzeti szinházzal ugyanegy sarokvonalat képezend, a szinház uj kapuzatot nyervén, impozáns homlokzattal, melynek csúcspontja a saroknál egy diszes toronyban fog kiemelkedni. A tervet Skalnitzky épitész készitette. Épen ez épitkezések tövében, a régi botanikus kertben (hol a vegytani intézet van,) hozzá fognak az orvosegyetemi épületekhez az országut felől is. A nagy telek négy sarkán, pavillonszerü épületek lesznek ezek, s az öt-pacsirta-utcza felől a nyár alatt megkezdték már a munkákat. A jogtudományi egyetem kiépitését, az egyetemi könyvtár ódon-stylben készülő palotáját a télen is folytatják. Valószinüleg megkezdik az operaház földmunkálatait is. Ez azonban már a második csoportba tartozik, s épitéséhez tavaszszal fognak, valamint a budai királyi lak kertjének kiépitéséhez. Ennél a Dunapartra szolgáló ház-sort (a Széchenyi és Debreczen nevü szállodák közt) egészen lerombolják s helyükbe nagyszerü bazárt emelnek, mely mögött a park terrászon fog nyugodni, tornyos pavillonok által szegélyezve a bazár fölött. A közmunkatanács egyszersmind nagymérvü utczaburkolási és kövezési munkálatokhoz fog. Igy a sugárutat amerikai rendszer szerint fával burkolják, a járdát pedig aszfalttal. A fürdő-utczán ugyane munkálat már megkezdődött. A főváros utczáira a terv az, hogy a belváros és Lipótváros nagyrésze aszfalttal burkoltassék, s ennek végrehajtására 3—4 év van kitüzve. Elősoroltuk itt nagyjából a folyamatban levő és tervezett közmunkákat, melyekhez sorolnunk kell még a kerepesi-ut boulevardi munkálatát, mit Pest városa készittet, s a télen be lesz fejezve. De meg kell még emlitenünk a népszinházat is, melyet a Rókus-kórház mögött, a bodzafa- és sertéskereskedő-utcza egybeszögelésénél, a szintén munka alatt levő körut góczpontján, a tavaszszal mindenesetre megkezdenek. Az idén a következő nevezetesb épületeket végezték be, vagy részben közel állnak a bevégzéshez: vámpalota, a posta és távirda palotája, a krisztinavárosi katonai kórház; a sugáruton: négy nyári lak s egy nagy csoport lakház; az uj városháza, az erzsébettéri kioszk; a magányos épitkezések közül: a Haas-féle palota, az első hazai takarékpénztár palotája a „kétpisztoly" helyén, stb.

** (*A király*) e hó 15-én este Gödöllőről visszautazott Bécsbe, hogy ott a német császárt fogadja, ki okt. 17-től 23-ig időz az osztrák fővárosban.

(*Vilmos német császár*) becsi fogadtatására ugyanazon ünnepélyességeket vették föl a programmba, a melyekkel az orosz czárt fogadták, és Schönbrunnban ugyanazon termeket rendezték be a német császárnak, melyekben az orosz czár szállva volt. Vilmos császár hir szerint okt. 21-ig mulat Bécsben.

** (*A Liszt-jubilaeum.*) Az ünnepélyt rendező bizottságánál eddig 1190 frt, 11 db. arany és 2 tallér gyült be a Lisztnek nyujtandó emlékajándékra. A bizottság egyszersmind érmeket is készittet, melynek egyik felén Liszt mellképe lesz ily körirattal: „Liszt Ferencz ötvenéves művészi működésének emlékére. 1873." A másik oldalon pedig Vörösmartynak Liszthez irt ódájából van 6 sor. („Zengj nekünk dalt, hogy mély sirjainkban," stb.) Egy érem, melyet Lisztnek adnak, aranyból készül, 60 db. pedig ezüstből, a többiek bronzból. Aláirási iveket is fognak kibocsátani azok számára, kik érmet akarnak birni. Az ezüst érem ára 5 frt, a bronzé 1 frt 50 kr.

** (*Ipolyi Arnold*) beszterczebányai püspök Augsburgban egy árverésre került képtárból az ó-német festészet nehány jelesének (Zeitbloom, Scheuffelin) műveit megvásárolta, az országos képtár számára, hol e műszerető főpap ajándékaiból már egy külön terem van berendezve, „Ipolyi-terem" czim alatt.

** (*Kitüntetett magyar iparosok.*) Az olasz király bécsi látogatása alkalmával a kiállitás magyar osztályában több tárgyat szemelt ki megvásárlásra. Ezek közt vannak Hill Jakab pesti szijgyártónak lószerszámai; továbbá Kirner budapesti udvari fegyvergyárostól egy pár központi tüzelő aczélpisztoly, elefántcsont agygyal és egy központi tüzelő lőfegyver Engel-féle váltócsövekkel.

** (*Nagy mennyiségü szőlőt*) szállitottak az idén Magyarországból külföldre, nevezetesen Német- és Oroszországba. Csupán Vácz környékéről, nevezetesen Nagy-Marosról, mintegy 120,000 mázsát vittek el eddig.

** (*Az állatkert igazgatósága*) tudatja a vidéki közönséggel, hogy a netalán vidékiek által nyert állatok, az utolsó sorsolás napjától, azaz: f. hó 19-től számitott 10 nap lefolyásáig a nyerők rendelkezésére készen tartatnak és csakis a f. hó 29-ig el nem vittek esnek vissza az állatkert birtokába. Mindhárom sorsolás eredménye nyomtatott sorsolási jegyzék által fog a t. vidéki közönséggel közöltetni.

** (*Jótékonyság.*) Gr. Zichy György 200 frtot adott a fehérmegyei Adony kholera által sujtott szegényei segélyezésére.

† (*Halálozások.*) E hó 16-dikán ismét fekete lobogót tüztek ki az Akadémia palotájára. *Riedl Szende* halt meg, akadémiai tag, s az egyetemen az összehasonlitó nyelvészet tanára. Riedl 1831-ben Beszterczebányán született, s mint gymnáziumi tanár kezdte pályáját, melynek egyik kiváló korszaka Prágában folyt le. Mint a szláv nyelvek ismerője az 50-es években a prágai egyetemre hivatott meg, hol a magyar nyelvet tanitotta s németül magyar grammatikát is irt. 1861-ben Pestre jött, hol az állami gymnáziumban lett tanár. Ez időben egymásután két lapot szerkesztett „Kritikai Lapok" és „Kalauz" czimmel. Majd az egyetem összehasonlitó nyelvészeti tanszékét nyerte el. Nyelvtudósaink egyik legképzettebbje hunyt el benne. — A kolozsvári elemi iskolák igazgatója: *Raffay János* kegyesrendi szerzetes meghalt 74 éves korában. Derék pap, igazi honfi, valódi emberbarát és egész odaadással működő tanár volt. A negyvenes években a pestbelvárosi elemi iskolánál működött, s a főváros jelenlegi polgárainak nagy része tőle nyerte az első oktatásokat. Kolozsvárt is 20 évig tanitott s most nagy részvét közt temették el. — M.-Szigeten pár nap előtt özv. *Móricz Péterné*, szül. Darvay Anna asszonyt (Móricz Pál országgyülési képviselő anyját) temették el. — Elhunytak továbbá: *Kassay József* ügyvéd Alsó-Szécsénkében (Nógrádm.) 6 hó 10-én, 61 éves korában, végelgyengülésben; *Plath János* kir. tanácsos s a kassai jogi akadémia nyug. tanára, e hó 6-án Kassán, 81 éves korában, ki a kassai kórházra ezer forintot hagyott.

Nemzeti szinház.

Péntek, okt. 10. „*A krakói barátok.*" Szinmű 4 felv. Irta Rákosi Jenő.

Szombat, okt. 11. „*Ördög Róbert.*" Opera 5 felv. Zenéjét szerzette Meyerbeer.

Vasárnap, okt. 12. „*A csikós.*" Népszinmű 3 felv. Irta Szigligeti.

Hétfő, okt. 13. „*A fertálymágnások.*" Vigjáték 4 felv. Irta Berczik Árpád.

Kedd, okt. 14. „*A sevillai borbély.*" Vig opera 2 felv. Zenéjét szerzette Rossini. — (*Hauck* k. a. föllépte).

Szerda, okt. 15. „*Hamlet*," Szomorujáték 5 felv. Irta Shakespeare; ford Arany J. — (*Lendvay* Márton föllépte).

Csütörtök, okt. 16. „*A troubadour.*" Opera 4 felv. Zenéjét szerzette Verdi.

Szerkesztői mondanivaló.

— **R. I** „Mi erősebb a halálnál?" A költemény alakja, hangja igen jól van eltalálva s valódi hangulatot is költ. Csak az egyes tételek (12—12 soros strófákban) vannak egy kissé hosszura nyujtva, a bennök levő eszmei tartalomhoz képest. Kivált az első szakasz annyira közhelyekből áll, hogy elöljáróra mindjárt rosz szájizt csinál. A szép refrain megérdemelné, még egyszer gyökeres revisió alá venni az egész költeményt.

— **Borus Vidor** talán már próbálhatna szerencsét máshol is?

— **M. Á. B** Versei valóban gyengék s közölhetésökről szó sem lehet.

V. Ö. Egy kevés gyakorlottságra mutatnak s kivált a *Visszatekintés* czimében van egy pár csinosabb strófa. De kevés a tartalom, az eszme! A nélkül pedig, mint Hamlet mondá, csak „szók — szók — szók —"

— ** **Őszi dal.** Ugy tetszik, a hang ismerős. De csak kezdete kap meg; aztán homályos lesz, s végre ellapul. Nem közölhető; de nem lehetetlen, hogy onnan még közölhető is kerüljön.

SAKKJÁTÉK.

724-ik sz. f. J. Elson-tól
(Philadelphiában.)

Sötét.

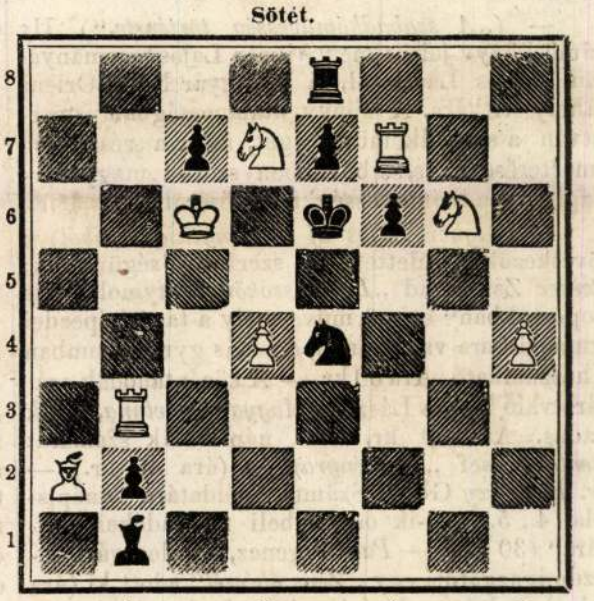

Világos.

Világos indul s a negyedik lépésre mattot mond.

A 719-ik számu feladvány megfejtése.

(Lundvall C. K.-től Stockholmban.)

Vil.	Sötét.
1. Vb1—g6	Be6—g6:(a)
2. Hg4—e5†	d6—e5:
3. d4—d5 matt.	

a)

1.	Kc6—d7
2. Vg6—e6† . . .	K tetsz. szer.
3. H vagy V mattot. ad.	

Helyesen fejtették meg: *Veszprémben:* Fülöp József. — *Gelsén:* Glesinger Zsigmond. — *Sárospatakon:* Gérecz Károly. — *Debreczenben:* Zagyva Imre. — *Sziget-Csépen:* Mayer Károly. — *A kunhegyesi* sakk-kör. — *A pesti* sakk-kör.

HETI NAPTÁR.

Hónapi- és Hetinap	Katholikus és protestáns naptár		Görög-orosz naptár	Izraeliták naptára	Nap hossza	Nap kél	Nap nyug.	Hold hossza	Hold kél	Hold nyug.
	Október		Okt. (ó)	Tisri	f. p.	ó. p.	ó. p.	f. p.	ó. p.	ó. p.
19	Vasár	**E 20** Alk. Pét.	**7 G 19** Sergius	28 Abiás	206 8	6 24	5 5	179 34	4 3	4 40
20	Hétfő	Vendel pásztor	8 Pelagia	29	207 7	6 26	5 3	189 52	5 8	4 55
21	Kedd	Orsolya szüz	Vidor	30 Roschod.	208 7	6 28	5 0	202 13	6 15	5 10
22	Szerd	Mór püsp.	Mór	**1 Marches.**	209 7	6 30	4 59	214 18	7 24	5 23
23	Csüt.	Kapiszt. János	Kap. János	2	210 7	6 31	4 57	226 24	8 41	5 44
24	Pént.	Ráfael főangy.	Ráfael	3 Abirám	211 7	6 32	4 55	238 56	9 55	6 14
25	Szom	Krizant, Gaud.	Krizsán	13 Karpus	212 7	6 34	4 53	251 36	11 6	6 51

Hold változása. ● Ujhold 21-én 11. 3 perczkor déli 12 óra után.

TARTALOM.

Reclus Elysée (arczkép). — A küzdelemben. — A hét akol (folyt.). — A levegő viszonya a ruházathoz és a tafajhoz. — Az első fürdés (képpel). — Island hőforrásai (képpel). — Kazinczy Ferencz fogsági naplója (folyt.). — Utazás a Kaukázusban (vége). — Uj rendszerü rétöntözés (képpel). — Egyveleg. — **Tárház:** Irodalom és művészet. — Közintézetek, egyletek. — Egyház és iskola. — Mi ujság? — Nemzeti szinház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti-naptár.

Felelős szerkesztő: Nagy Miklós (L. magyar-utcza 21. sz.)

TÁRHÁZ.

Irodalom és művészet.

— (*Jókai legujabb munkájából*:) „A jövő század regényé“-ből megjelent az első rész, melynek czime „Az örök harcz.“ Ez öt kötet „Az örök béke“ czimü második résztől külön álló egész gyanánt élvezhető s benne Jókai phantasiája, mely a különös és szertelenben eddig is gyönyörét találta, a huszadik század életét varázsolja elé — csak játszva ugyan, de mégsem egészen játékból. A minden tekintetben megromlott s a bukás legszélső szélére jutott, huszadik századbeli Magyarország óriási küzdelmeinek és a tudomány hatalma által előidézett csodás menekvésének rajza a jelen századra hatni akaró vonatkozásokat rejt magában. E nagy regény, ha nem lesz is legbecsesebb, minden esetre már eddig is legsajátságosabb alkotása Jókainak, s az a roppant változatos, de nem létező világ, mely benne előfordul, Jókai képzeletének tarkabarkaságokban is oly gazdag tárházát mutatja, melyhez alig fogható egyéb, mint a kelet légben járó tündérmeséinek birodalma. Az „Athenaeum“ kiadásában jelent meg s ára 5 frt.

— (*„A népnevelésügy a bécsi nemzetközi kiállitáson 1873-ban;*) tekintettel hazánk, különös tekintettel a főváros tanügyi viszonyaira“ cz. mű jelent meg Aigner Lajos bizományában. Irta *Sretvizer* Lajos budapesti tanitó, ki a terézvárosi első tankerület iskolaszéke által volt felküldve, s igen eleven és nagy szorgalommal összeállitott jelentést tesz ebben a kiállitásban megfigyelt tanügyi adatok felől. Az érdekes füzetet a „*Képes Kiállitási Lapok*“ 12. száma, melyet lapunk mai száma mellett vesznek olvasóink, részletesben ismerteti.

— (*„A szabadkőművesség története.*“) Ily czimü könyv jelent meg Aigner Lajos bizományában, Hollós Lászlótól, ki a magyar Nagy-Oriens páholy titkára. A könyv átalánosságban ismertetvén a szabadkőművességet, áttér a részletesb ismertetésekre is, s bővebben szól a magyarországi szabadkőművesség fejlődéséről. Ára 1 frt.

— (*Aigner Lajos uj tankönyvkiadásaiból*) a következők küldettek be szerkesztőségünkhöz: *Steiner* Zsigmond „*Latin szókönyv* etymologikus csoportokban“ czimü műve, mely a tanárképezdei gymnáziumra van szánva, de más gymnáziumban is használható. Ára 80 kr. — A középtanodák számára való *Torkos* László „*Magyar nyelvtana*,“ 3-ik kiadás. Ára 80 kr. — A népiskolák számára: *Szente* József „*Terményrajz*“-a (ára 40 kr.). — *Dr. Emericzy* Géza „Számtani példatára“ a népiskolai 4., 5. és 6-ik osztálybeli növendékek számára“ (30 kr.). — *Paál* Ferencz, a kolozsvári képezde igazgatója egy „*Zene ábéczét*“ adott ki (ára 60 kr.), melyben a hangjegyirást és olvasást ismerteti kezdők s különösen magántanulók számára. — *Kakujai* Károly kis müve „*Der ungarische Sprachunterricht* in den Volksschulen Ungarns mit deutscher Unterrichtssprache.“ A tankönyv ára 30 kr., a kézikönyvé 60 kr. — Ugyancsak Aignernél 4 kis füzet költői szemelvény jött ki népiskolák és magántanodák használatára *Hoffmann* Mórtól „*Kis lant*“ czim alatt. Az első füzetnek, a két alsó osztály számára — ára 20 kr. A második s harmadiké 30—30 kr. A negyediké, a 6-ik osztály számára 40 kr.

— (*A naptárak*) száma a héten ismét hárommal szaporodott. Aigner kiadásában „Alkotmányos naptár“ jelent meg 1874-re képekkel, magyar, német és tót kiadásban. Ára mindeniknek 40—40 kr.

— (*Megjelent*:) „*Képes regénytár*,“ kiadják füzetekben a Deutsch-testvérek. Az első füzet „A budapesti rejtelmek“ czimü 8 kötetes terjedelmü regény közlését kezdi meg Szentesi Rudolftól. Havonként három füzet jelenik meg, s egy füzet ára 15 kr. — „*Szolgálati szabályzat a katonaság részére*,“ gyakorlati és szolgálati tapasztalat után irta Bencze Mihály. Ára 60 kr. Kiadja Zilahy Sámuel Budapesten. — „*Kis zongora*,“ magyar dalok kis gyermekek számára, irta Horkai Bácsi. M.-Szigeten jelent meg. — „*Az Obernauer-féle számoló műszer leirása és kezelése*,“ irta Obernauer Antal, a budapesti műegyetem tanársegédje. Ára 30 kr.

— (*Uj lap.*) November elejétől uj politikai napilap indul meg „*Hunnia*“ czim alatt. Szerkesztője Áldor Imre, tulajdonosa pedig b. Baldácsi Antal képviselő lesz.

— (*„Félegyháza*“) czimmel Félegyházán vegyes tartalmu hetilap indult meg. Szerkeszti: ifj. Ulrich János; ára egész évre 4 frt.

Közintézetek, egyletek.

** (*Magyar tud. akadémia.*) Az okt. 13-án tartott ülésben két értekezést hallottunk, egyiket Matlekovics Sándortól, ki székfoglaló beszédet mondott, másikat Lubrich Ágostól. *Matlekovics* fölolvasása épen időszerü volt, a részvénytársulati ügyről szólván törvényhozási szempontból. Hogy a szédelgések ellen az eddigi intézkedések nem valának képesek biztositani a társadalmat, tudjuk mindnyájan. Most átalánosan uralkodik az ohaj mindenfelé, hogy a részvénytársulatok korlátok közé szoritandók, de törvényhozás utján nem lehet elejét venni a szédelgéseknek, mert száz meg száz módon is ki lehet játszani törvényt és rendszabályt. A törvényhozás csak ugy ér czélt, ha a szabadság és igazság elveit egész következetességgel alkalmazza. A főfeladat alakszerüségek fölállitása, oly irányban, hogy minden érdekelt előtt nyilvánosságban álljanak az ügyek s kellő ellenőrzés gyakoroltassék. Ugy az alakulás, mint a működés és megszünés fontos mozzanatainál érvényesiteni kell a nyilvánosság és felelősség elvét. Az alapitók neve, állása, az alaptőke nagysága közöltessék minden részvényessel. Nehogy az előbb maguknál tartott részvényeken drágán tuladhassanak: az első aláirók köteleztessenek a részvények 40—50%-nyi biztositására még akkor is, ha azt eladták. Minden okmány a hatóságnál teendő le, hogy azt minden érdekelt fél megtekinthesse. Az alapszabályokon tuljáró minden lépésért az igazgatóság, illetőleg a választmány legyen felelős. Az évenkénti mérleg szinte a hatóságnál tétessék le nyilvántartás végett. Miután a társulat érdekével nem volna mindig megegyező, ha egyes — talán vetélytársként szereplő — tagja minden ügyét ismerné: gyanu esetén bizalmi férfiak vizsgálják meg a mérleg állását s nyugtassák meg személyes felelősségükre a kételkedőket. Hasonló személyes felelősség terhelje a számvizsgáló bizottságot. — *Lubrich* Ágost fölolvasásának czime ez volt „A soloni nevelés hanyatlása,“ melyben van sok idézés régi görög iratokból, de annál kevesebb nevelésügyi adat. Először Egyiptomról szólt, aztán áttért Hellászba, hol az ó-kori népek közt kivivatott az érdem a neveléstan bölcseleti alapra való fektetéséért. Solon nevelési elvei hőst, polgárt és embert neveltek s az alapeszme a testi és lelki szépség és jóság volt együttvéve. A forduló pontot a sokratesi iskola képezi, melyből sophisták kerültek ki; a félrevezetett ifjuság ködképek után kapkodott, s elvesztette az élet reál-alapját. E szomoru viszonyok nagyon könnyen megmagyarázzák Aristophanes gunyolódásait.

** (*A természettudományi társulat*) e hó 15-én tartott ülésében b. *Eötvös Loránd* ily czimü értekezést olvasott föl: „Az égi testek látszólagos alakjáról.“ Egy harmadéves bölcsész-ifju, Frölich Izidor műve, s azt fejtegeti, hogy a légkör sürüsége, vagy ritkasága által okozott sugártörések folytán történik, hogy az égi testeket majd közelebb, majd távolabb levőknek látjuk. Ez értekezés után az abban elmondottak kiegészitésére még König Gyula és Szily Kálmán tettek érdekes megjegyzéseket. A második fölolvasást *König* Gyula tartotta „A személyes észleleti hibák vizsgálatáról.“ Az értekezés főkérdése az volt: vajjon a lélektan besorozható-e az abstract tudományok közé. Ha a lélektani tapasztalatok tárgyai tisztán szellemiek, azaz: téren és időn kivül levők, akkor psychologiának és természettudománynak egymással semmi köze. De épen ez áthidalhatlannak tartott ürt igyekszik az ujabb tudományos vizsgálódás elenyésztetni azáltal, hogy lélektani mozzanatokat idői megmérés körébe von.

** (*Az országos iparegyesület*) igazgatójává egyhangulag *Mudrony* Soma, az egyesület vezértitkára, választatott meg.

Egyház és iskola.

** (*Az országos tanszermuzeum*) létesitése már el van határozva, s Gönczy Pál közoktatásügyi miniszteri tanácsos nyilatkozatra szólitá föl azokat, kik a bécsi tárlat magyar közoktatási osztályában tárgyakat állitottak ki, hogy elvitetik-e tárgyaikat, vagy az orsz. tanszer-muzeumnak ajándékozzák; e hó 20-dikáig kéri a nyilatkozást, mely Liber József szakfelügyelőhöz (Bécsbe) intézendő.

** (*Tudorrá avatás.*) Greguss Ágost és Hunfalvy János okt. 10-én avattattak föl tudorokká az egyetemi tanács jelenlétében a pesti egyetem kisebb diszteremben.

** (*A kolozsvári egyetem*) uj tanéve okt. 12-én, az alapitó törvényczikk szentesitési napjának évfordulóján nyittatott meg. A megnyitási ünnepélyen Berde Áron, a volt rektor, számoló beszédjének fölolvasása után, dr. *Schulek* Vilmos, az uj rektor, lépett a szószékre, avatottan fejtegetvén az egyetem hivását. Végül dr. *Török* Aurel, orvoskari dekán, tartott előadást az élet keletkeztének mivoltáról. Az ünnepély végén az egyetem megnyitottnak nyilvánittatott.

** (*A József műegyetemen*) okt. 15-én volt az ünnepélyes megnyitás, mely alkalommal a volt rektor *Conlegner* s az uj rektor *Nendtwich* tartottak beszédet. A fővárosunkban levő műegyetemi hallgatók nagy számmal voltak jelen az ünnepélyen.

** (*A budai zene-akadémia*) alatt álló zene-iskola javára Karácsonyi Guidó gr. 250 frt és Sina Simon b. 100 frtot ajándékozván, ezáltal az egylet alapitó tagjainak sorába léptek. Ezenkivül ez iskola emelésére Pest fővárosa 100 frtot ajándékozott.

Mi ujság?

⊙ (*Mikor a nyár őszre marad,*) már az is elég kalamitás, de mikor plane télre prolongálja magát! Olyan melegünk van, majdnem mint kánikulában, a ki kitalálta váltani téli kabátját a zálogházból, azóta elég alkalma lehetett megbánni mindennap. S nem elég, hogy olyan hőség uralkodik, hogy akár ujra fölállitsák az elhordott uszodákat; még a tűz is annyira befűt Magyarország fővárosának, hogy a nagy deszkagyár égése óta nem volt még ilyen melege. A Haggenmacher-féle gőzmalom kigyuladt, melynél csak egy nagyobb gőzmalom van a fővárosban. Éjfél után történt a gyuladás s egyszerre oly világosságot terjesztett maga körül, hogy még a távolibb városrészekben is csaknem olvasni lehetett. Nemcsak egy milliót meghaladó kár lett az égés szomoru következése, hanem még azonfelül nem tudni hány ember-élet is, kiknek már nem volt menekülésre erejök s szédülve hanyatlottak bele a lángtengerbe. Még most is eleven a zsarát abban a roppant halomban, a hová az égő anyag összezuhant, s a honnan még maig sem birták a beleesett szerencsétlen emberek hullái előszedni. — A másik hőségokozta másnemü baleset, a mely nem kevéssé döbbentette meg e héten azokat, a kik közvetlenül értesültek róla, a nemzeti szinház szerdai előadásán történt. A szinház zsufolásig tömve volt, mert a közönség látni akarta a shakespearei tragédiák kedvencz személyesitőjét, a szerelmes hősök szinmüvészét, kit sulyos betegség hosszu másfél évig tartott vissza a szinház deszkáitól, s most volt először föllépendő Hamletben. Lendvait a függöny fölgördültekor már falrengető tapsviharral fogadták s koszorukkal özönlötték el a viszontlátás örömére. Az előadás igen szépen folyt, Lendvai minden jelenetben megczáfolni látszott, hogy valaha beteg volt, — egyszerre az ötödik fölvonás közepén leeresztik a függönyt s jelentik, hogy az előadást Lendvai hirtelen roszulléte miatt folytatni nem lehet. Nagy volt a rémület, mindenki komoly szerencsétlenséget gyanitott, — de hálistennek, nem volt nagyobb baj, minthogy a rettentő hőségben a másfél év óta nem játszott művész ellankadt; — ha ujra megszokja, ilyesminek ismétlődésétől nem kellend tartani.

** (*Épitkezések Budapesten.*) A nagymérvü épitkezések, melyek az utóbbi időkben folytak a fővárosban, a pénzválság és egyéb rosz viszonyok miatt sok helyen megakadtak. Eléggé föltünteti

Vas. Ujs. 1873. 505, 506 l

Szkalnitzky Antal

Vas. Ujs. 1865. 609. p.

— *(A debreczeni színház rendezetlen környéke).* Egyik debreczeni tudósitónk az ottani szép szinházról szólván, ennek elhagyatott környezetéről nem a legkedvezőbb képet festi. Többi között ezeket irja: Az izléses vas rácsozaton bemenve, a szinház jobb oldala felől a szemlélőnek legelőször is feltünhetik, hogy ezen nagyszerű, szép épület mellett a maga eredeti valóságában ott van egy nagy gémes kut, melynek egyik oldaláról még a deszkák is hiányzanak, mintha csak a Hortobágyi puszta kellő közepéről varázsolta volna ide valami tündér, hogy a nagyszerü mellett ott lássuk mindjárt az — egyszerüt! — Innen alig nehány lépésre, gödrök és mindenféle szemét között ismét egy kút; de ez már nem gémes, hanem olyan kut, a milyenben a szent hajdankorban Józsefet az ő testvérei belevethették. Balfelől ismét egy kut, oly alacsony kávával, hogy egy nyolcz éves gyermeknek térdig sem ér. — Hogy mi czélja van ezen sok kutnak? bajos megérteni. Ha tüzeset vagy szomjuság ellen valók: akkor czélszerű volna azokat ugy átalakitani, hogy a mai izlésnek megfeleljenek; ha pedig nincs szükség rájok: akkor el kell őket távolitani. Addig is azonban rendőrségi szempontból meg nem engedhető, hogy e kutak ily elhagyott állapotban legyenek. Legalább fedelet kell rájok alkalmazni, hogy minden baleset kikerültessék. A becsületes csizmadia-czéh dicséretreméltólag megengedte, hogy csapó-utczai

melyet felhasználnak az iskolás gyerekek is; azt pedig tudjuk, hogy ezeknek nagy hajlamuk van, a kutak körül ólálkodni s bele nézegetni, csintalankodni stb. Akarhány beleeshetnék, mig valaki észrevenné. — Azt a sok kődarabot pedig a szinház környékén levő számtalan gödrökbe kellene hányni, földet hordani, szóval, az egész udvart planiroztatni, mert mostani ronda állapotában csak nem maradhat. (Nem kételkedünk, hogy Debreczen város, mely a szinház diszes kiállitására annyit áldozott, az elkezdett munkát végleg be fogja fejezni, s az itt elmondott panaszokat figyelembe veendi).

TÁRHÁZ.

Hogyan élünk?

E hét története Kakas Mártontól.

Ki látott műkedvelői előadást?

Napjaink egészen hasonlitanak ahhoz, mikor már az előadás napján este öt és fél órakor a lámpásokat kezdik gyujtogatni, s a közönség gyülekezik a szinház előtt.

A csoportok tanakodnak magukban: bemenjenek-e vagy ne? Érdemes-e a darab a belépti dijra? Némelyik már befizetett, az szeretné, ha másokat is bevonhatna, s magasztalja a játszó személyzetet. A darabról magáról nem tudni, „historiai" tárgy-e, vagy pedig „modern?" a *franczia* iskolából való-e? vagy a *németből*? vagy az *angolból*? vagy tán épen *eredeti*? Azt sem sejteni, hogy vigjáték lesz-e, vagy tragoedia?

Azonban az előadás jótékony czélra van rendezve; meg nem mondatott ugyan, hogy mire? annyit hirdetnek a szinlapon, hogy a *„legnagyobb szükölködő"* felsegélésére; már most ebből találgassa, a kinek tetszik, a pesti nemzeti szinházról van-e szó? vagy a helybeli égettekről, vagy a budget-vizsgáló bizottmányról?

A buzgóbb hivők még is csak belépnek, kezdik kritizálni az előfüggönyt.

A szinpadon azalatt nagy mozgalom van. A szinfalakat készitik, hogy az illusió mentül nagyobb legyen. Fiatal embereknek öreggé, öregeknek fiatallá kell magukat kifesteni: okos embernek jutott bolond szerep, ostobának a bölcs. A primadonna és a primo amorozo apprehendálnak egymásra s nem akarnak együtt játszani, a rendező kétségbeesve lót fut, hogy kibékitse őket, a mig a függönyt fel kell huzni. A főintrikus egyiknek is sug valamit, másiknak is; a mitől azok még jobban duzzognak. A közreműködők lyukat furnak az előfüggönyön s onnan kandikálnak ki a közönségre: „Lesz e jó bevétel?" — Sok az „ingyentapsos!"

Mikor már a sugónak menni kellene a házába, a darab nincsen sehol.

A statisteriát odahátul tanitják, hogy mikor kell a darabba közbe kiáltani?

Minden ember fárad és ki van festve.

A publicum odalent kezd már tűrelmetlenkedni és dörömböz. Látni akar már a pénzeért valamit.

A pénztárnok vakarja a fejét; még a bevétel nem fedezi az előadás költségeit. Ráfizet a társaság. Várni kell a kezdéssel, mig a nagyobb uraságok megjönnek.

E közben kinn és benn mintha minden ember tüskén ülne.

Ez az érzés mostan általános.

Csak az az egy a vigasztalásunk, hogy akármilyen lesz is az előadandó darab, a részvevők bizonyosan jól tudják a szerepeiket. . . . .

Petőfi életrajza ügyében.

A „Szegedi Hiradó" jan. 15-i számában „egy irodalombarát" melegen irt felszólitást bocsát közre Petőfi Sándor teljes életrajzának kiadása tárgyában, melyre kötelességünknek érezzük, nehány szóval válaszolni.

A felszóláló irodalombarát méltán fájlalja, hogy Petőfinek, a nemzet legnépszerűbb költőjének, mindeddig nem akadt életirója. Elismeri, hogy Gyulai Pál hálánkra tette magát érdemessé az eddig legrészletesebb vázlat által, melyet a költő életéből az „Uj Magyar Muzeum" 1851. évi I füzetében közlött. „Azonban — ugymond — nekünk Petőfi teljes, egész, kimeritő életrajzára van szükségünk; látni akarjuk lelki szemeink előtt, működését, fejlődését."

„Még most — folytatja tovább — számos adat van egyeseknél följegyezve életéből. De ki biztosit róla, hogy ez adatok gondatlan kezelés, közöny, vagy imitt amott talán roszakarat által is nem fognak elenyészni?

„Még most sokan vannak, kik vele gyakrabban érintkezvén, életére vonatkozó megbecsülhetlen kincseket őriznek — emlékezetökben. De ki tudja, nem fogja-e az idők rohama e még most élénk emlékeket a feledés fátyolával beboritani? És nem hordják-e ezek birtokosai is a halandóság magvát keblökben? Ha ezek kihalnak, velök számos adat a sirba száll; mert arra, hogy ez emlékeket följegyezzék, nem éreznek hajlamot magukban.

„Nehány ügybarát részint hirlapokban, részint külön is közlötte ugyan Petőfi életére vonatkozó adatait; de hány van ezeken kivül, melyek még titokban lappanganak, vagy hagyomány gyanánt szájról szájra terjesztetnek! De épen azért, mert tudjuk, hogy az ily hagyományok ritkán terjednek toldás és egyéni izlés szerinti kiszinezés nélkül: kivánatos, hogy most, midőn még a valót megkülönböztethetjük a képzelem szüleményétől, ez adatok összegyüjtessenek és megőriztessenek."

Ezek elmondása után a czikkiró tovább megy s alólirt nevének megemlitésével azon egyént is kijelöli, kitől, ő az életrajz megirását, összeállitását várja.

Mindezekre rövid válaszom az, hogy nagyra becsülvén az ismeretlen felszólalónak bizalmi szavazatát — a felszólalás tárgyának fontosságát teljesen méltánylom s lelkemből pártolom. Petőfi életrajzi adatainak teljes összegyüjtése, s összeállitására nézve nekem régóta, határozott szándékaim vannak, melyek valósulását eddig száz meg száz körülmény akadályozá. Hiszen midőn 1859-ben Petőfi halála részleteit kezdtük e lapok utján puhatolni, ezt sajtóviszonyaink között, valódi concessionak kellett tekintenünk. Adat-gyüjteményem folyvást szaporodik s figyelemmel kisérek minden mozzanatot, mely tárgyamra nézve az irodalom terén fölmerül. A művet egyébiránt egyesült erővel akarnám létrehozni, s elhunyt költőnk volt közelebb barátainak igéretét birom, hogy a vállalathoz, ha idő s körülmények megérlelik, egész erejökkel fognak hozzájárulni, különösen azok, kik azóta az irodalmitéren is nevet szereztek.

Az ügy nevében mondok tehát köszönetet a Szegedi Hiradónak a véletlen interpellatióért. Reménylem, hogy ez is siettetni fogja az eszme megérlelését, s a nem könnyü feladat sükerülését mindinkább lehetségessé fogja tenni.

Addig is alkalmat veszek magamnak kijelenteni, hogy Petőfi életére vonatkozó bármely hiteles adatot köszönettel veszek s kérem is mindazokat, kik költőnkkel egykor bármely viszonyban állottak s kikről nekem tudomásom nincs, hogy külön felhivásommal fölkeressem, különösen Petőfi iskolatársait, szinésztársait stb., hogy a reá vonatkozó élményeket, eseményeket, jellemző tényeket, vagy ha csak száraz életrajzi adatokat is, a mennyire lehet, hiteles forrásokból, adandó alkalommal a *Vasárnapi Ujság szerkesztőjéhez* beküldeni sziveskedjenek.

Pákh Albert.

A magyar Akademia palotájának ügye.

Az akadémiai palota-épités dolga, mint a „P. N." értesül, legközelebbi időben további előlépéseket tőn. Miután az épület belső felosztása és külső architecturája a körülményekhez képest végleg megállittattak, most már azon részletes tervrajzok vannak munkában, melyek szerint az épités vezetése, mint halljuk, egyuttal lőn szabályozva. Ehhez képest Stüler ur — ki Berlinbe már visszautazott — az épités folyamata alatt, a szükséghez képest évenkint egyszer vagy kétszer meg fogja Pesten a munkákat tekinteni, s az igazgatósági bizottmánynyal és az épitést vezető épitész urakkal végezni fog a tovább szükségesekre nézve. Az épités vezetésére két itteni derék épitészünk Szkalniczky Antal és Ybl Miklós urak bizattak meg. Szkalniczky urat, ki Berlinben hosszabb ideig folytatta tanulmányait és régiebb ismeretségben áll Stüler urral, ez utóbbi maga választotta ki e czélra, s ennek folytán Stüler urtól a szükséges utasitásokat és rajzokat Szkalniczky ur veendi, s az ő feladata leend, azokat végrehajtatni; illetőleg fel-és bővebben kidolgozni, mi végből Stülerrel szakadatlanul levelezési összeköttetésben álland. Ybl ur az igazgatósági bizottmány oldalán, mint technikai segéd fog működni azon különféle ügyleteknél, melyek a vállalkozók s mesteremberek megszerzése, kiválasztása, s a beépitendő anyagszerek minémüségére vonatkoznak, és a mindezek körüli felügyelést, s a költségezés feletti ellenőrséget illetik. Mint végül halljuk, folyamatban vannak az előkészületek, hogy itteni vállalkozókkal az épitési munkákra nézve alkudozásba lehessen ereszkedni, mi végből ezek nyilatkozatra lesznek felszólitandók.

Irodalom és művészet.

\+ (*Irodalmi ujdonságok.*) A *„Magyar klasszikusok"* czimü vállalatból közelebb ismét négy kötet jelent meg. Ezzel a II-ik évfolyam be van fejezve, s egy uttal a III-ik évfolyamra nyittatik előfizetés, 10 kötetre 5 fttal. A megrendelések Heckenast Gusztáv kiadóhivatalába küldendők. Ugyancsak Heckenastnál közelebbről a következő irodalmi ujdonságok fognak megjelenni: b. *Eötvös* József *„A karthausi"* czimü kitünő regénye, 5-ik kiadásban; ugyanannak *„A nővérek"* czimü regénye, 2-ik kiadásban; a *„Család élete,"* uj regény b. *Jósika* Juliától; a *„Magyar népregék"* ujabb gyüjteménye *Merényitől;* a *„Gyémant-kiadás"* két uj kötete, *Kölcsey* versei és *Katona*

*

Vas. Ujs. 1862. 45. l.

+ (*Szinházi hir.*) Pauly tenorista és Ormay baritonista a kolozsvári szinháznál, hirszerint a pesti nemzeti szinház operájához már szerződtetve volnának.

+ (*Magyar operette.*) Hire jár, hogy *Huber Károly* egy magyar operetten dolgozik, melyhez a szöveget *Némethy György* irta. Ez már, ha jól emlékszünk, a hetedike azon magyar operetteknek, melyekről néhány hó leforgása alatt hallottunk. Még eddig azonban egyet sem lattunk belőlük.

+ (*100,000 frankos pályadij.*) A párisi tudományos akademia ujabban több rendbeli pályakérdést tűzött ki, melyek közt egy 100,000 frankos is fordul elő. E nagyszerü dij annak fog kiadatni, a ki a cholerára sikeres gyógymódot vagy óvszert képes ajánlani, mely legalább oly biztos, mint a beoltás a himlő ellen Valószinü, hogy e kérdés nem egy hamar fog megfejtetni.

+ (*Guzman Dénes póstakezelő jelenti,*) hogy az általa kiadandó „Magyar pósta-zsebkönyv“ tőle nem függő akadályok miatt csak e hó végén kerülhetvén ki sajtó alól, az ahhoz igért naptári csatolványt előfizetőinek előlegesen szétküldte, mit ha valaki meg nem kapott volna, forduljon eziránt hozzá, dijmentes czime alatt.

+ (*Bényey Gábor „költeményei“*) gr. Keglevich Béláné szül. Batthyány Ilonának ajánlva, megjelentek. Ha nem csalódunk, ez azon költeményfüzér; melyre egy pár évvel ezelőtt „Fekete csillagok“ czim alatt nyittatott előfizetés.

+ *Lauffer és Stolpnál* jelentek meg : *„Mein Leben und Wirken in Ungarn,“* irta *Görgey Arthur*, megbirálva *Kmety György*, egykori magyar tábornok által. 40 lapra terjed. — „Das Rechtsverhältniss der serbischen Niederlassungen zum Staate in den Ländern der ungarischen Krone. Von *Ladislaus v. Szalay.* 171 lap.

+ (*„A magyar nyelv gyakorlati tanfolyama.“*) *Kempelen* Győző ily czimü munkájának 4-ik füzete e napokban jelent meg Szegeden, Burger Zsigmondnál. Ára 60 kr.

+ (*„Kézai Simon mester magyar krónikája“*) *Szabó* Károly által forditva Ráth Mórnál megjelent. E munka, nemzetünk eredetét, legrégibb multját, a vezérek és királyok alatti történetét előadó krónikáink közt, melyek korunkig eljutottak, a legrégibb s egyetlen, melynek szerkesztése Árpád-házi királyaink korába esik. Kézai Simon a XIII-ik század utolsó felében élt, Kun László király alatt.

Egyház és iskola.

+ (*A magyar- és erdélyországi kegyes tanitó-rend névkönyve*) a f. 1862. évre megjelent. A Purgstaller József tartományi kormányzó alatt álló rend a két testvérházában összesen 27 házzal bir, s 296 tagot számlál. A mult évben 3 tag halt meg. A rendi házak mindenütt gymnasiumokkal vannak kapcsolatban.

+ (*A kath. egyházmegyék száma.*) Az 1862-re megjelent szentszéki névkönyvből kitünik, hogy az összes katholikus világ 938 egyházmegyéből áll. 75 püspökség jelenleg üresedésben van.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

+ (*Részvénytársulat.*) Forovich, csavar-gőzös tulajdonosa N.-Becskereken egy részvénytársulat alakitásában fáradozik, mely 15 darab 30,000 forintos részvényre alapitva, egy vontató gőzös és 15 teherszállitó hajó megszerzését czélozza, hogy Győr és Sziszek felé a gabnavitel könnyitését eszközölje.

+ (*A londoni kiállitásra Ausztriában*) mintegy 2000 kiállitó jelentkezett.

+ (*Borvizsgálat.*) Aradon az aradhegyaljai legtekintélyesb borászok e hó 18-án egybegyültek, hogy az e vidékről a londoni kiállitásra küldendő mustraborokat megvizsgálják. A több óráig tartott vizsgálat után mintegy 80 fajta bor lőn elfogadva, melyek közt 1811-iki, sőt még 1781-iki termés is van.

+ (*Uj kőszénbányák.*) Pécs városa hirszerint saját területén két uj kőszénbányát nyitott.

+ (*Gabnacsarnok Kanizsán.*) A nagy-kanizsai kaszinó legutóbbi közgyülésén az elnök inditványt tett, egy, a kereskedelem jelen igényeinek mindenben megfelelő gabnacsarnok felállitása iránt. Az inditványt a kaszinói társulat elfogadta s az ügyet magáévá tette. — Midőn e hirt közöljük, eszünkbe jut, hogy nehány hó előtt hire járt, hogy Szegeden is terveznek gabnacsarnokot, a miről azonban azóta mitsem hallani. Ugy látszik, hogy legalább mostanában, semmisem lesz a dologból. Pedig ha valahol, bizonyára Szegeden, mint a hazai gabnapiaczok egyik legnagyobbikán, elkelne egy jól rendezett gabnacsarnok. Videant consules!

[illegible] József, dr. Kovács József, dr. Rugel Lipót, dr.s prof. Lippai Gáspár, Lónyai József, dr. Mandelló, Meczey Mór, dr, Neumann Fülöp, Novák Ede, dr. Patrubányi, Pillér József, Polumbini Vilmos, Polyák Mór. Rhédey Ferencz, dr. Rottenbiller Fülöp, dr. s prof. Rupp N. János, Schvarcz Gyula, Schütz János, dr. Sebes, Springsfeld Radó, Suhajda Alajos, dr. Szabóky Adolf, dr. Szentkirályi Albert, dr. Szontagh Abrahám, Székely József, Thán Sándor, Vagner József és Vélics Károly. A mai gyülés a három évben történő tisztujitás napja lévén, szavazattöbbséggel következők választattak meg. *Első elnök :* Bugát Pál, *másodelnök* : Thán Károly. *Első titkár* Tóth Sándor, *másodtitkár :* dr. Schmidt György. *Pénztárnok :* Jármay Gusztáv. *Könyvtárnok* : Balogh Kálmán. Választmányi tagokul pedig, szintén szavazattöbbséggel, következők választattak meg : Fridvalszky Imre, Jedlik Ányos, Jendrasik Jenő, Kovács Gyula, Molnár János, Preyss Mór, Rómer Flóris, Say Mór, Szabó József, Sztoczek József, Weiss Armin.

+ (*A nemzeti kaszinó közgyülése*) f. hó 30-án leend.

+ (*Magyar népszinház Pesten.*) E czim alatt közöl a „Sürgöny“ egy czikkecskét, mely szerint egy részvénytársulat alakitása forog szóban, melynek czélja, a budai népszinház készletben levő pénzalapjának és egyéb transportabilis beruházásának felhasználásával a népszinházat Pestre áttelepiteni. Hogy itt alkalmasb helye volna, bizonyitja az is, hogy a budai népszinház közönsége, igen csekély kivétellel, Pestről jár át. Ez ügyben a „Nefelejts“ szerkesztője egy emlékirattal szándékozik föllépni. Ez eszmének rég kellett volna már valósulni, de — a mi jó, soha sem jön későn.

+ (*Közgyülés.*) Az alsó-szabólcsi Tiszaszabályzó társulat jan. 30-án Debreczenben igazgató választmányi ülést, másnap folytatólag pedig közgyülést tartand.

+ (*Tatán „menyasszonyi hozomány-gyarapitó egylet“*) megalakitásán fáradoznak. A takarékpénztárnak már egy időben felmerült eszméje most ismét előtérbe kezd lépni, s remélhető, hogy ezuttal nem siker nélkül.

+ (*Az első magyar ált. biztositó társaság részéről*) életbiztositó ügynökökké kineveztettek : Pick Ignácz Győrbe, s Topich Ede Veszprém környékére; Wagner Frigyestől pedig, ki Váczon működött, a felhatalmazás visszavonatott.

Balesetek, elemi csapások.

+ (*Erőszakos halálesetek száma Pesten.*) Hiteles kimutatás szerint, Pesten a mult évben összesen 138 ember lett balesetek áldozata. Ezek közül idegen kéz által halt meg 16, öngyilkosság által 38, véletlen szerencsétlenség következtében 84.

+ (*Egy gőzkatlan szétpattanása*). Balassa-Gyarmatról irják, hogy f. hó 11-én egy ottani sörházban egy 50 mázsás gőzkatlan szétpattant, s helyéből kitörve, két falat átszakitott s csak 10 ölnyi távolságra, egy szomszéd ház mellett furódott a földbe. Ez utjában egy lovat döntött el. Emberélet nem esett áldozatul. A sörház helyisége s egy magas kémény összedőlt. Ez a hir nagyon czifrán hangzik.

+ (*Lopás.*) Egerből irják, hogy ott közelebb 19,500 ft készpénzt loptak el. (Kitől?) Az összeg 2000 db. aranyon felül nagyrészt 1000-es és 100-as bankjegyekben volt egy faszekrényben. A tettes följelentőjének 200 ft; annak pedig, a ki a pénz hollétét, ha csak nagyobb részben is fölfedezi, 1000 ft ajánltatik.

+ (*A marhavész*) Aradon ujolag mutatkozik, sőt Bécsben is kiütött.

Mi ujság?

+ (*Benedek tbsznagyot a császár,*) Veronában történt látogatása alkalmával a Lipót-rend nagy keresztjével diszitette föl.

+ (*Müvészeti és társalgási estélyek.*) A magyar irói segélyalap javára még e tél folytán müvészeti és társalgási estélyek fognak tartatni, melynek rendezésére gr. Károlyi György, b. Eötvös József és Rosty Pál bizottmánynyá alakultak. Az első estélyre, mely f. h. 29-én fog megtartatni az „Europa“ teremében, a szálloda bérlője a termet dij nélkül engedte át. A közreműködést szintén szivességből megigérték : Hollósy L-né, Prielle Kornélia, Huber Ida, Markovics Ilka, Reményi, Füredi, Bignio, Kőszeghi stb. Családi jegyek 8, s egyes személyekre szóló jegyek 3 ftért kaphatók Rosty Pál lakásán (magyar-utcza 11. sz).

+ (*Xantus János*) holnap tartandja akademiai székfoglaló felolvasását. Derék hazánkfiának arczképe mult héten jelent meg a Győri közlöny mellékleteül. E rajz Xántust északamerikai egyenruhában ábrázolja. Nem sokára más képe is meg fog jelenni, hol Xántus mint magyar ember jelenik meg.

+ (*Tóth Kálmán*) f. hó 21-én d. e. 10 órakor bocsáttatott szabadon.

+ (*A „Sárospataki Füzetek“*) X-ik füzete megjelent. E füzetben Macaulaynak Verulami Baconról irt jeles czikke befejeztetik.

Kruesz főapát urnál diszebéd volt, melyen a szives házigazda kezdte meg a felköszöntések sorát, vendégeire üritvén poharát. A földmivelés — mondá — képezi a lábakat, melyek magyar hazánkban az egész sulyát hordják; az ipar: a kezek, melyek a föld terményeit földolgozzák; s az ész, a tudomány a kormányzó, mely mindezeket vezérli. A csornai prépost: Simon is talpraesett áldomást mondott, melynek értelme az, hogy legyenek a nemzet tagjai összetartók s akkor teljesedik be Széchenyi ama mondata, hogy: Magyarország nem volt, hanem lesz.

Nyolcz órakor volt az orvosok és természetvizsgálók ismerkedési estélye a kereskedelmi gyülde termeiben, mely alkalommal Győr város vendégelte meg a nagygyülés tagjait. A lelkes toasztok természetesen itt sem hiányoztak.

Aug. 24-én d. e. 10 órakor nyilt meg a nagygyülés a kereskedelmi társaság épületének nagy termében. Kruesz Krizosztom főapát, mint elnök, átgondolt s müvészi kivitelü megnyitó beszédet mondott, melyben megemlékezett az elhunyt Kubinyi Ágostonról, a központi választmány elnökéről, valamint meghalt elnöktársa gr. Viczay Héder főispánról, a hédervári Kontok ez utolsó kitünő utódáról. Azután, az egyház állásáról szólt a természettudományokhoz. Őt egyházi állása soha sem fogja meggátolni, hogy elfogulatlanul kutasson a természet titkaiban. De viszont ohajtja és szeretné látni másoknál is, hogy elfogulatlanul kutassanak, s a hit fénye vezessen minden természettudóst munkájában. Sok oly dolog van, melyet meg nem fejtett s nem fejt meg sohasem a természettudomány; ilyen az anyag és az erő közti viszony, ilyen a mindenség kérdése, a szaporodás és termelés. Az okok végetlen lánczolatán az első erőt érezzük, s ezt nem téveszteni szem elől az egyház és a józan haladás egyaránt tanácsolják. — Hosszas tetszésnyilatkozat követte a valóban szónoki előadást még azok részéről is, kik nem osztották mindenben a főapát nézeteit az egyház és a természettudományok viszonyáról.

Nagy Pál Győrváros polgármesterének meleg üdvözlete után

Xántus János alelnök tartott előadást a természettudományok haladásáról a mult két évben általában és különösen hazánkban. Ezután Kubinyi Ágoston és Kubinyi Ferenczről tartott emlékbeszédet, s végül inditványozta, hogy mind a kettő arczképe és életrajza adassék ki a jövő évi évkönyvben. Ez inditvány egyhangulag elfogadtatott.

Dr. Kátai Gábor másodalelnök az orvosi tudományok haladásáról tartott hosszu előadást.

Dr. Buzinkay Gyula titkár az utolsó nagygyülés óta elhunyt hazai ugy, mint külföldi kitünőbb orvosok és természettudósok névsorát olvasta föl.

Fehér Ipoly nagygyülési titkár az üdvözletekről, küldöttségekről tett jelentést. Képviselve van 27 törvényhatóság, élén a főváros közönségével s 32 tudományos intézet, élén az akadémiával. Ezután az állandó közp. választmány jelentését olvasta föl, a melyből kiemeljük a következő főbb pontokat: a XVI-ik nagygyülés határozatait foganatositotta; jelentést tett a pályakérdésekről; a marosvásárhelyi fiumei, aradi és mehádiai nagygyülések emléktábláinak elkészitése iránt megtette az intézkedéseket, sat.

Sztupa György pénztárnok bemutatja pénztári számadását, s miután 3 éve letelt, lemond, de ujra megválasztják fölkiáltással.

Ezután a szakosztályok tanácskozásainak vezetésére megválasztattak:

1. Az orvos-sebészi szakosztályba: dr. Kramoliny István; 2. Az állat- és növénytani szakosztályba: dr. Rodiczky Jenő; 3. A természettaniba: Tomek Anasztáz; 4. Ásvány-, föld- és vegytaniba: Kautz Ignácz; 5. Gazdászat, állatgyógyászat és műipar szakosztályba: Simon Vincze; 6. Régészeti szakosztályba: Ebenhöch Ferencz; 7. Társadalmiba: dr. Kovács Pál.

Dr. Sass István tartott ezután előadást „A közegészségügy a társadalomban“ czimmel napjaink egyik legégetőbb kérdéséről. Kifejté a társadalom hanyatló befolyását a közegészségügyre, különösen utalva a rettentő halandósági viszonyra, mely Magyarországon dúl. Tetszéssel fogadott előadása után

Dr. Rózsay József értekezett „A hullák elégetéséről“, ismertette a phöniczieek, egyptomiak, görögök, rómaiak elégetési rendszerét, s Xántus adatai alapján az ázsiai és afrikai halott-égetéseket. Majd Siemens drezdai gyáros kemenczéjét, melyről pár hó előtt lapunk is közölt rajzot és leirást.

Az ülést 2 órakor ért véget, s utána ismét diszebéd volt Kruesz főapát asztalánál a szentbenedekrendiek tágas éttermében.

Aug. 25. és 26-án a szakosztályok tarták tanácskozásaikat, s ezek ülésein számos értekezés tartatott. A régészeti szakosztály tagjai 26-án Pannonhalmára rándultak ki, s ott tarták e nap ülésöket a pannonhalmi hires könyvtárban. A látogatók, kiket a főapát a szokott szivélyes vendégszeretettel fogadott, ez alkalommal megtekintették a pannonhalmi nagybecsü régiségeket is. Öt órakor történt a visszatérés Győrbe, hol este az ottani zenede a vendégek tiszteletére a Lloyd-teremben hangversenyt és bált rendezett.

A szakülések küldöttségei is e nap tarták közülésöket Xántus elnöklete alatt, s először is azt határozták el, hogy a jövő évi (XVIII-ik) nagygyülés az ország erdélyi részében: az előpataki fürdőhelyen fog megtartatni. Meghivás érkezett ezenkivül — már ismételve — Mármaros-Sziget város részéről is, melyért a nagygyülés köszönetét fejezte ki, de Mármaros-Szigetet csak későbbi évben látogatják meg, mikor a szenvedett roppant tüzkár sebei behegedtek. — A XVII-ik, győri nagygyülés évkönyvének szerkesztőiül Fehér Ipolyt és Buzinkayt választották meg, s az Győrött fog megjelenni.

Aug. 27-kén délután 4 órakor volt az ünnepélyes zárülés, melyben a jegyzőkönyvek és javaslatok tárgyalása után a jövő nagygyülés helyéül az előterjesztett inditvány szerint Előpatak jelöltett ki; elnökökül: gr. Mikó Imre, Knöpfler Vilmos; alelnökökül Hantken Miksa Nendtvich Károly, gr. Mikes Benedek; titkárokul: Otrobán Nándor, Berecz Antal, Orbán Balázs választattak. — Argay győri orvos ajánlata, hogy a gyülés emlékeül a város tüztornyán lévő sárga-fekete pléh zászlót nemzeti szinüvel fölcserélteti, éljenzésekkel fogadtatott. Kruesz elnök többször éljenzésekkel félbeszakitott beszéde végén a király, a haza és Győr városára mondott éljent. Nagy P. polgármester bucsut vett a vendégektől, s Oláh Gyula a gyülés nevében köszönetét nyilvánitá az elnöknek. A gyülés az elnököt zajosan éljenezve ért véget.

Aug. 28-án a tagok nagy része Mosonmegyébe rándult ki, a magyar-óvári felsőbb gazd. tanintézet és az ősrégi lébényi templom megtekintésére.

A székesfehérvári szinház megnyitása.

(Aug. 22.)

Aug. 22-ike óta a magyar szinészetnek egygyel több állandó fészke van. Székes-Fehérváron e nap nyitották meg nagy ünnepélyességgel, a szinházat, melynek eszméjét 1869 végén az ottani „Vörösmarty-kör“ penditette meg, s melyet Szögyény-Marich László főispán nemsokára annyira megérlelt, hogy 1870. január havában megalakult a társaság, mely részvények utján volt begyüjtendő a 188,000 frtot. Egy év alatt 80,000 frt gyült össze, s ekkor Skalniczky pesti épitész megbizatván a tervek elkészitésével, 1872. ápril 28-án a szinház alapköve letétetett. A fölépitett szinház ez idő szerint 100,000 frt adóssággal bir, (az osztr. nemzeti banknál 40,000; a pesti első hazai takarékpénztárnél 10,000; és a székesfehérvári kölcsönös kisegitő egyletnél 40,000 frt), melynek letörlesztése azonban rövid idő alatt kilátásba van helyezve. Arról is szó van, hogy a város veszi át a szinházat a részvényesektől.

A tetszetős külsejű szinház minden oldalról szabadon áll, a nádor-utcza végén, két oldalés egy főbejárattal. A nézőtér félkörben épitve, 1200 nézőt fogadhat be, s három egymásfölötti sorban 33 páholya van. A 8 sornyi zártszékek 140 ülőhelyből állanak. A karzat legnagyobb: 500 néző számára. A világitást a páholyfalakhoz alkalmazott légszeszlángok eszközlik. A szinpad tágas és látványosságok rendezésére is alkalmas. A szinház külső helyiségei bérbe advák, s ez is jövedelmez.

A megnyitó előadásra meghivatott a megye intelligenciája, a tud. akadémia, a Kisfaludy-társaság s a fővárosi hirlapok szerkesztősége; a nemzeti szinház igazgatósága pedig fölkéretett, hogy a „Bánk bán“ előadásához szükséges szereplőknek engedje meg a közreműködést.

Aug. 22-kén délre érkeztek meg a fővárosból a vendégek, kiknek ellátásáról Székes-Fehérvár vendégszeretőleg gondoskodott. Az akadémiát Pulszky Ferencz és Arany László, a Kisfaludy-társaságot Gyulai Pál képviselték. Az utczák már zászlókkal voltak diszitve, s élénkség, ünnepiesség mutatkozott mindenfelé.

A megnyitó előadásra természetesen szorongásig megtelt a szinház. Az előadást a Káldy Gyula karmester által irt nyitány előzte meg, majd Jókainé jelent meg, Bokody szintársulatának két sorban álló tagjai közt. Az ünnepelt művésznőt rögtön koszoruval és tapsviharral üdvözölték. Egy alkalmi prologot szavalt el, melyet Jókai irt, s melynek nagy hatása volt. Ezután Bokody szintársulata a „Szózat“-ot énekelte.

„Bánk bán“-ban következők játszottak: II. Endre (Nagy Imre), Gertrud (Jókainé), Ottó (Náday), Bánk (Szigeti Imre), Melinda (Felekiné), Mikhál (Szilágyi), Simon bán (Pintér), egy zászlós (Karikás), Petur bán (Feleki), Miksa bán (Leövey), Sólyom (Eöry), Bendeleiben Izidora (Beksicsné), udvaroncz (Sánta), Biberach (Benedek), Tiborcz (Komáromi); a többi szerepek Bokody szintársulatából pótoltattak.

Előadás végén a „Magyar király“ szállodában volt az ünnepi lakoma, melyen a meghivottak mind megjelentek. Az első pohár köszöntőt Szögyény-Marich főispán mondta a Jókai-párra. Aztán Pulszky az akadémia nevében a főispánt, mint az épitő bizottság elnökét éltette. Gyulai Pál pohárköszöntése egy irodalmi emlék fölelevenitése volt. 1819-ben működött Székes-Fehérváron egy társulat, s ez egymás után 19-szer adta elő Kisfaludy Károlytól a „Tatárok Magyarországon“ czimü drámát, ugy hogy e körülmény fölébresztette a figyelmet Pesten mind a magyar szinészet, mind Kisfaludy K. iránt, ugy hogy a pestiek Kisfaludyt meghivták, rendezne Pesten is előadásokat. E város buzditása buzditotta tehát Kisfaludyt a drámairói pályára. Gyulai tehát a Kisfaludy-társaság nevében hódolatát fejezte ki azon szellemért, a nemzeti irodalom és művészet iránt tanusitott azon lelkesedésért, mely a város polgárainak szivében ugy a multban, mint a jelenben él. — Jókai is a székesfehérvári közönséget éltette. „Épen ma 37 esztendeje — mondá — hogy Pesten a nemzeti szinház megnyitttatott. Azoknak érdemei, kik e szinházat épitették, föl vannak jegyezve. Hátra van azoknak érdemeiről megemlékezni, kik e szinház szellemét föntartani segitették. Ez volt az akkori lelkes sz.-fehérvári közönség, mely hajlékot adott a pesti társulatnak, mely nélkül az akkor annyira emlékezetes, oly sok nagy szellemből összecsoportosult társulatot szélnek kellett volna bocsátani. Akkor Székes-Fehérvár volt az, mely a budai, később pestivé lett nemzeti szintársulatot a maga kebelébe befogadta, ápolta és tehetségeit kimüvelte. Innen tértek ők vissza akkor, midőn ugyanezen napon 37 év előtt a pesti nemzeti szinházat megnyitották. Vannak e társulatnak tagjai, kik még most is élnek. Ezek nevében, de különösen nőm nevében, ki itt, Fehérvárott kezdte meg pályáját, kezdte meg mindazon szerepeket, miket később is megtartott, emelek poharat Székes-Fehérvár akkori közönségeért, melynek tagjai közül számosan ma is közbecsülésben élnek, ugyszintén a jelenlegi közönségért, mely az akkor elvetett magot fölhasználva, fölépitette e diszes házat, mely sokkal nagyobb, szebb, mint a mi szegény szinházunk volt.“ — Fekete János, a megye főlevéltárnoka, a sajtó képviselőit éltette, s igy tovább, hosszan folyt a sok jó kivánság.

Igy folyt le s igy végződött a megnyitási ünnepély.

A szinház három évre Bokody Antal szintársulatának van átadva.

**

A hétről.

⊙ Áprilist jar a mi időnk bizony még augusztusban is. Már ez neki szokása szép Magyarországon. Majd összeaszalt bennünket a forróságával e hónap első felében s menekült előle a ki merre látott, vizbe, árnyékba, fagylalt mellé, jégverembe, s ime egyszerre a kánikula közepén egyet zökken az idő s átcsap ősz közepére, ejtve nagy kétségbe fürdőn mulatókat, zöldbe menekülteket. Vajh mire panaszkodnának most a honatyák, ha ülésezniök kellene? Nincs tikkasztó, kiállhatatlan hőség, a mi olyan jó titulus heverendinek bizonyult. Sőt inkább az a baja a legtöbb embernek, hogy zálogházban a felső kabát, s kiváltására még nem volt előirányozva a budget. Szent-Istvánnap óta olyan didergős az idő, mint akár október vége felé, az uborka-, szalmakalap- és görögdinnye-idénynek vége. Huszonnegyedikén délfelé valóságos hó esett a budai hegyek között, s az ott lakó emberek nyakrafőre költöznek ki a „nyári Budapestről" a télibe. Mert jobb félni, mint megijedni. Hanem akadnak azért olyanok is, kiknek szive meg van aczélozva minden ijedelem ellen, ezek vitézül néznek farkas szemet az idővel s rá emlékezve a „vén asszonyok" nyarára, azt mondják, hogy lesz még szőlő, lágy kenyér s állják erősen a sarat. Igazuk lehet, mert Magyarországon csakugyan szeptember szokott lenni a legkellemesebb hónap s ez a bolondos augusztusi április talán csak ingerkedik velünk.

Irodalom és művészet.

— **„Magyarország tiszti czim- és névtára"** czimü terjedelmes könyv jelent meg. Kezdődik az uralkodó család tagjainak névsorával, s végig elősorolja Magyarország és Horvátország minden tisztviselőjét, biráját, tanárát, posta- és távirdai személyzetét; a közös miniszteriumok tisztviselőit a követségekkel és konzulokkal együtt. Az országgyülés, sőt a delegácziók tagjai sem hiányoznak s a különböző felekezetek főpapjai és lelkészei is elősorolvák, sőt tért foglalnak a czimzetes méltóságok, rendjelesek és kamarások szintén. Szóval politikai, közigazgatási, törvénykezési, egyházi, oktatásügyi sematizmus ez, mely előbb a megillető csoportban közli a névsort, végül pedig abcz-rendben sorolja elő az összes tisztviselőket. A közintézetek, muzeumok és egyletek sem hiányzanak. A nagy negyedrétü könyv 519 lapra terjed, s az 1873-iki statust tünteti föl.

— **Uj lapok.** Pap Zsigmond volt országgyülési képviselő és a „Concordia" czimü román lap szerkesztője, e lapot novembertől kezdve magyar és román nyelven akarja kiadni. — „Érsekujvár és vidéke" czim alatt Spitzer kiadó és Szegváry Lajos szerkesztő szept. 15-kén hetilapot inditanak meg Érsekujvárott. Előfizetési ár évnegyedenként 1 frt.

— **A műcsarnok tervezeteire** hirdetett pályázatoknál a két legelső dijat magyar épitészek nyerték. A jeligés levélkék a héten bontattak föl, s kiderült, hogy a 100 darab huszfrankos első jutalmat Lang Adolf, a sugáruti vállalat egyik épitésze nyerte meg; a második jutalmat pedig (60 darab huszfrankos arany) ama szép, művészies kivitelü tervekért Halmi Ferencz Aradról; végre a 40 darab huszfrankos harmadik dijat Förster Emil bécsi épitész.

— **Az esztergomi érseki képtár** rendezésén már dolgoznak, a primás által Rómában vásárolt 25 festmény is megérkezvén. Ezek közt van egy Rákóczi-arczkép, mely alatt Salvator Rosa neve olvasható. A hadvezér nemzeti szinü zászlót tart vállán. Vannak festmények az ó-német iskolából is. Mióta hire terjedt, hogy a primás képcsarnokot állit föl, minden felől ajánlanak neki festményeket, de a primás e tekintetben óvatos. Még egy második képszállitmányt is várnak Rómából.

— **Wagner Sándor** festész hazánkfiát s a müncheni festészeti akadémia tanárát e napokban Debreczenbe várják, hol a város ménesében magyar fajlovakat fog festeni. Wagner utóbbi müveiben föltünő előszeretettel fest lovakat, s e czélból akar minták felől gondoskodni.

— **Nemzeti szinház.** Murska Ilma k. a. vendégszereplése förderitette ideiglenesen szinpadunkon az olasz opera már-már hunyó csillagát. Troubadourt, Rigolettot, Alvajárót, Luciát énekelte, mindig nagy közönség előtt, mely a k. a. művészeteért meghallgatta e jól ismert dalmüveket. Énekelte Meyerbeer „Dinoráh"-jának czimszerepét is, s Thomas „Hamlet"-jében Ophelia lesz utolsó föllépte. Aztán szeptember elsőjén Hauk Minnie k. a. veszi át operánk birodalmát, melynek most nincs királynéja. Nagyné-Benza asszony csak októbertől kezdi meg előadásait. — E héten a drámának jelentékeny estéje volt. Shakespeare „Vihar"-a, Szász Károly forditása szerint. A nagy költő e müve fantastikus szinmű, költészetének ragyogványaival, melyek leginkább Ferdinánd és Miranda idylli szerelmét veszik körül, de a szinpadon nem bizonyult be sehol hatásos műnek, mert cselekvényének folyása nem kötheti le a figyelmet s a hatás emeléséhez nagyszerü gépezetekre és tüneményességekre volna szükség, miután tündérek, nymphák is szerepelnek benne. Nálunk szintén a tetszés föltünő jelei nélkül fogadta a közönség. Az előadás egyik baja volt, hogy Szigethi Imre a félvad és állatias Calibán szerepét a vadság kifejezéseiben túlozva játszotta. Másik baj volt, hogy ily tüneményes előadásokhoz szük a mi szinpadunk, s midőn nagyszerü varázslatokról hallunk beszélni, nem látjuk azokat kellőleg érzékeink alá rendezve. A mit lehetett, megtettek. Voltak szép diszletek, festői csoportozatok, gyors átváltozások, s nem hiányzott az izlés sem. Az előadás szintén összevágón folyt, de a darab több költői szépségét is kiemelhették volna a szereplők. Azonban nem nagyon látzottak lelkesülni szerepeikért.

Közintézetek, egyletek.

— **A népszinházról**, mely gyorsan épül, különböző hirek járták be e héten a lapokat. Egyik hir szerint: már elfogyott pénze, s most az operaház pénzalapjából épitik; második hir szerint a kormány veszi át az opera számára s 7 évig tartanak benne operai előadásokat, vegyesen a nemzeti szinház tagjai által rendezendő drámai előadásokkal. Ez alatt az igazi operaszinház fölépülvén, a népszinházat eredeti rendeltetésének adják át teljesen fölszerelve és adósság nélkül. E hirek közepette a „Reform" előadta a népszinház pénzalapjának történetét, elmondva, hogy a kormánynak szerződése van a sugár-utat épitő municzipális bankkal az operaház fölépitésére, még pedig bizonyos határidő kikötésével. Ugyanis a municzipális bank jelentékeny összeget ajánlott föl arra az esetre, ha az operaházat az ő épitkezési vállalatának területére épitik, s a kormány elfogadta a fölajánlott összeget, nevezetesen félmilliót, s ebből volna fizetendő a népszinháztól átvett herminatéri telek ára. Már ki is fizetett a népszinháznak 250,000 frtot, de mivel a kormány nem kezdte meg az operaház épitését, a municzipális bank kijelentette, hogy nem fizet tovább a kincstár helyett. Innen származott a hir, hogy a népszinház épitésére a pénz kifogyott. Minthogy azonban a kormány és a municzipális bank közti viszony a népszinházi bizottságra nem tartozik, mert ennek kizárólag adósa az állam, ez pedig fizetésképességét és szándékát soha meg nem tagadta, azért az épités foly tovább s fog folyni, mig a jövő őszre az épület át fog adatni a művészetnek, s minden ellenkező hir valószinütlen, s a népszinház bizottsága sem hajlandó operaháznak engedni át ideiglenesen, a mit épit, mert a teljes fölszerelésre csak 162,000 frt hiányzik. Ez összeg miatt pedig félteni és föláldozni a népszinházat, melynek adósságmentes telke és rajta épülete van, melyet a város védnöksége alatt tart és a közvélemény pártol, csakugyan nem szükséges, ha csak valaki szántszándékkal nem akarja fölkölteni a bizalmatlanságot. A bizottság őszre határozta az időt, midőn ezen 1875-ki hiány fedezéséről gondoskodni fog.

— **A nemz. képcsarnok-egylet** titkára, Mátray Gábor fölkéri a b. Eötvös József arczképére és a Munkácsy által festendő magyar népéleti képre künlevő gyüjtőivek tulajdonosait, hogy azokat az aláirt adományokkal együtt mielőbb visszaküldeni sziveskedjenek.

Mi ujság?

— **A kolozsvári orsz. dalárünnepély** aug. 27-én kezdődött meg. E nap délelőttjén és délutánján érkeztek meg a dalárok s velük számos vendég és hirlapiró. A dalárok száma ezer körül van s 33 dalárdát képviselnek. A megérkezőket az indóháznál Biasini Domokos, a rendező bizottság elnöke fogadta üdvözlő beszéddel, mire Királyi Pál, az orsz. dalárszövetség elnöke válaszolt. A bevonulás ünnepélyességéből sokat levont a megeredt eső. A városház erkélyéről még Simon Elek polgármester tartott beszédet. Hét órakor értekezletet tartottak, s aztán a szinkörbe mentek, hol diszelőadást tartottak a dal allegoriájával s a „Betyár kendője" czimü népszinmüvet adták elő. Kilencz órakor az ismerkedési estély volt a városi redout termében. A dalcsarnok, hol az összes dalárdák fognak énekelni, a városligetben, a lövészkert mellett van.

— **A tatai fegyvergyakorlatok** megtekintésére aug. 26-án érkezett Tatára a király, a brucki táborból jövén. Uj-Szőnyig vasuton ment, s ott Komárommegye részéről küldöttség üdvözölte, élén Bathó Bálint alispánnal. Az üdvözlő szavakra ő felsége igy válaszolt: „Szives megelégedéssel fogadom Komárom képviseletének hódolatát. Ha népem ép oly kitartó polgári kötelmeinek teljesitésében, mint a mily erősek és kitartók a vár falai: akkor jó és balszerencse közt bizton nézhetünk a jövő elébe." Tata felé kocsin folytatta utját s reggeli 6 órakor érkezett meg a lakosság szives üdvözlete közepette, s föllobogózott utczákon át érkezett az Eszterházy-féle kastélyba, hol a plébános üdvözölte. Ő felsége ugyanazokat a szobákat használja, melyeket Ferencz császár használt 1809-ben. Másnap volt az első hadgyakorlat Kócs, Mócsa és Tömörd között. Résztvett négy ezred. A kombinált lovassági támadás nem sikerülvén, a felség parancsára ismételtetett kitünő eredménynyel. Két órakor érkezett vissza a király. Koller hadügyminiszter is megérkezett e nap délutánján.

— **Királynénk** a mult héten több napot Londonban töltött, s megtekinté a Towert, a westminsteri apátságot, és sétalovaglást tett a Hyde-parkban. E hó 23-án diszebéd volt, melyen Beust gróf is részt vett. Ő fölségénél több követség is tisztelgett. Az utczákon mindenütt a legnagyobb szivességgel üdvözölték a királynét.

— **Gr. Andrássy Gyula** e napokban Erdélybe utazott, hogy megnézzé azt a macskát (mint a „M. Polgár" mondja) a mit a mult évben zsákba varrva drága pénzen vett: a hesdáti havasok közt levő birtokában. A „nagyság átka" árnyékként kiséri gr. Andrássyt is. Noha szoros inkognitóban kivánt maradni, s Kolozsvárra érkezéséről senkit sem tudósitottak, Simon Elek polgármester és Minorich főkapitány ott vártak éjjel az indóházban, s a megérkezett Andrássy még sem szabadulhatott meg egy kis éjjeli dikcziótól. Sietősen megköszönve a figyelmet, az után tudakozódott, hogy messze van-e Oláh-Fenes? Nem nagyon örvendezett, mikor megtudta, hogy még két óra hosszat kell tengelyen utaznia. Egy bérkocsi ott várta az indóháznál négy lóval s Andrássy, Pécsi jószágigazgatójával s vadászával azonnal a kocsiba ült. Az idő meglehetős komor volt, s igy a kocsi-fedél föl volt vonva. A gróf oda szólott a kocsishoz: „Ereszsze le a fedelet." A kocsis megnézte a szólót, s egyszerü vadász öltözetéről azt hitte, hogy az csak a grófnak a vadásza, s azt felelte a kocsi mellett álló Pécsire mutatva, hogy: az öreg excellenczias urat fedél alatt kell szállitani, mert azt parancsolták. Miután szerencsésen megértette a kocsis, hogy kivel beszél, teljesitette a parancsot s utnak indultak. A „Vörös sipká"-hoz czimzett korcsma környékén ő excellenczia észrevette, hogy két gyanus lovas ember van nyomukban. Mit akarhatnak ezek? Megszólitá őket. Két lovas városi hajdu volt, kiknek parancsa volt a kocsit Oláh-Fenesig kisérni. Andrássy rögtön visszaküldte őket, s egy óra alatt minden baj nélkül Oláh-Fenesre ment. Vasárnap reggel 10 órakor a hesdáti havasokon volt, hol alkalmasint Tordamegye tisztsége is lerótta a hivatalos dikcziót.

Szkalniczky Antal, épitész

Divatcsarnok, 1862. máj. 27. 21. 334-335.

Bel- és külföldi hirek

Skalniczky Antal

épitést

~~[illegible]~~ Lajd

A nemzeti Hinbar.
Vas. Ujs 1874. 467. l.
(Eppel)

M.D.K.

Skalnitzky Antal, építész

tervei szerint épült
br. Feertig-féle bárovumele-
tes bérházat ismerteti a lap
az Ország-ut [Muzeum krt.] és
Sándor-u. sarkán, melynek
földszint jén egy kávéház is el-
helyezést nyert.

Budapester Bauzeitung, Zeitschrift für Bauwesen,
Bp.1875. IV.évf. 26. sz. 201.old.

MDK

Skalniczky pesti épitész

az 1870-ben /jan.hó/ megalakult társaság aSzékesfehérvári szinház terveinek elkészitésével bizta meg. 1872 ápr.28.-án volt az alapköletétel.

A székesfehérvári szinház megnyitása.
Vas.Ujs. XXI.écf. 35.sz. 1874.aug.3o. 555.l.

Skalnitczky

Ferverte a szekes fehér-
vári szinházat

-lásd

A szekesfehérvári szin-
ház megnyitása. Vas
Vys 1874- 555. l

M.D.K.

Skalniczky Antal, építész

tervei szerint épül az Egyetemi Könyvtár épülete a Ferencik terén. A homlokzat szobrászi munkát Marhenke Vilmos végzi.

Budapester Bauzeitung und Sohnungs-Anzeiger,

Bp.1874. III.évf. 9. sz. 64. old.

Skalnitzky Antal, épitéz M.D.K.

tervei elapján épül
Fechtig báró négemeletes
háza az Ország-uton [Mu-
zeum krt.] 39. sz. alatt.

Budapester Bauzeitung und Wohnungs-Anzeiger,

Bp.1874. III.évf. 21. sz. 153. old.

[Antal] [Henrik] M.D.K.

Skalnitzky és Koch, építészek

tervei szerint a Dunapart és a Mária Valéria utca körött épült „Thonetudvar" elapraj-zát közli a Cap.

Budapester Bauzeitung und Wohnungs-Anzeiger,

Bp.1874. III.évf. 33 · sz. 227 old.

M.D.K.

Skalnitzky Antal, építész

(Steindlel és Linzbauer) szerepelt az Operaház tervezésére kiírt szűrebbkörű pályázaton, melyen Ybl nyerte el a részletes tervek kidolgozására szóló megbízást.

Budapester Bauzeitung und Sohnungs-Anzeiger,
Bp.1874. III.évf. 9. sz. 64.old.

S. Kalmárky Antal

úrod

Kelet. 1873. II. 196

..... *műhely.*

őnökség!

..... hó..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

..... hó.....

.....

sajátkezü aláírás és munkásszám.

Szalmitzky Antal

Ybl Miklóssal az alábbi palota épitésvezetője volt.

vö

Vas. Ujs. 1862. 364–366. l. (Látogatási az akademiai palota telkén.)

± 378–380. l.

PAG.

CARLO LONGO e GAETANO SCHEBILLO, Storia del diritto romano (*E. A.*) 446
GIOVANNI PACCHIONI, Manuale di diritto romano (*E. A.*) . . . 447

Bibliografia di diritto bizantino e slavo e di storia giuridica ad essi connessa (*Ciro Giannelli e Valentino Capocci*) 235
BERICHTE ÜBER JURISTISCHE PAPYRUSKUNDE (*Erwin Seidl*) . . 450

IN MEMORIAM.

Il Cardinale Pietro Gasparri (*Evaristo Carusi*) 456
Otto Lenel (*Fritz Pringsheim*) 466
Paul Fournier (*Gabriel Le Bras*) 481
A. S. Hunt (*F. de Zulueta*) 486
Édouard Cuq (*A. E. Giffard*) 489

Vas. Ujs. 1862. 166. l.

Szkalniczky Antal

⊙ (*Szkalniczky Antal építészünk*) e napokban érkezett haza Berlinből, hol a szükséges utasitás és előleges munkálatok elkészitése czéljából két hónapot Stüler épitésznél költött, kinek terve után az Akademia palotája épülni fog; remélhető tehát, hogy most már kettőzött erélylyel fognak az építéshez. A palota telkén már felállitották az ideiglenes bódét az építészeti iroda számára.

4./ Müemlék alatt ezut
letén (Nagymagyarország) álló, v
terek hazai ingó és ingatlan alk
festményeket, szobrokat és iparm
müvészeti termékeket, érmeket és
ván korától kezdve körülbelül 18
előző korszakok együttes összefo
lágot.

5./ A munkában részt v
ötven kötet (nem mi) ilymódon va
a továbbiak folyamán, hasonló ha
kötetre. A számitások szerint a
1936. tavaszára készen állhat.

6./Az ügy érdekében vé
névszerint is meg fog emlékezni,

Szkalnitzky Antal

Stühler tervei utan ő
épitette fel az akadémiát.

Lásd

A magyar tudományos
akadémia új házának
ünnepeges megnyitása
se ház nagyterme.
Hazánk sa külföld
1865. II. 788. (Keppel)

OK v felh.

Szkalnitzky

lásd

Vas Vys

1865, 529 l

Skalniczky Antal

wod.
z

Nefelejts. 1865. 442.l

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Szkalnitzky Antal

A debreceni szinház
megnyitása.

Vas. Ujs
1865. 529 l.

Keppel

A NEMZETI SZINHÁZ ÉPÜLETE.

Puszta sivatag telekre építették 1837-ben a nemzeti szinházat. A kerepesi-út eleje is egész városvég volt még akkor; most a város kellő közepe. Fennállt azonban már a Beleznay-ház, s azóta is csak annyit változott, hogy sokféle rendeltetést teljesitett, s végül technologiai muzeum lett. Milyen messzire esőnek találták ötven év előtt a nemzeti szinházat, s mily sok volt a boszszuság, a miért nem a Dunaparton fölajánlott telken épitették (a Thonet-ház van azon a helyen,) arról a krónikák és öreg emberek eleget beszélnek. Még vagy tiz év előtt is látni lehetett egy nagy darabot a nemzeti szinház környezetének dísztelenségéből. A régi botanikus kert helye volt, valóságos csoda-tanya, a hol egyszerre megfért egymás mellett czirkusz, kétfejü bornyu, muszka óriás, panoráma, fényképező bódé, bormérés. Ma egyetemi épületek díszes palotái állnak rajta. A szinház közvetlen szomszédsága volt a «Griff», melynek nevezetes szerep jutott a magyar szinészet történetében. Afféle városvégi korcsma volt, a hová a falusi nép behajtotta lovát, kocsiját. Alacsony, hosszu földszintes épület, szakasztott mása a néhai «Két pisztoly»-nak. Szinész akárhonnan jött, ideszállt; a nemzeti szinház tagjainak is tanyája volt. Vagy husz év előtt leégett, s helyére épült a «Pannonia» fogadó. Nagy díszt nyert a nemzeti szinház környéke, mikor a kerepesi-út sarkára Westermayer egyemeletes házat építtetett. Az újabb időben dísztelennek találták ugyan, de azért nevezetes épülete volt az Pestnek szépség dolgában is.

A «Griff» és sarokház közt huzódott meg a nemzeti szinház, melyet hazafias jóindulattal sem lehetett mondani monumentális épületnek. A telek közepét foglalta el; homlokzata nem nyult ki az utczára, a mi által meg lehetett kimélni a díszítés költségeit. A két oldalát ma is látni lehet; emlékeztet az urasági granáriumokra. Szerény, nagyon szerény épület volt. Azzal vigasztalták az emberek magokat, hogy ideig lenes ugyis. Ime az ötvenedik évét ünnepeljük. Az utcza felőli homlokzatára csak tervezték oda a szobrokat — mint a hogy egyik képünk is mutatja, — de soha sem jutott azok közül oda egy sem. Sok idő mult el, mig a homlokzat előtti kis kert közepére oda állitották Katona József szobrát, aztán pedig — mert biz az nem a Michel Angelo iskolájából került ki — elvitték, Lendvayt állitották a helyére, a ki most is ott türelmeskedik a szinház udvarán.

A szinház elejét az utczavonalban elrekesztették vasrácsozattal, két oldalt az udvart beültették bokrokkal. Igy nyert barátságos és friss külsőt Thalia temploma. Nagyon barátságosak még ma is a baloldali udvar fái, a hol esténkint egy-egy dekameron képe szokott feltárulni. Az idők multak, de a nemzeti szinház külseje megmaradt pusztán egyszerüségében. Sok idő telt el, mig a kocsi-följáró lábas kapuzata fölé egy üveg-csarnokot emeltek, melynek az lett volna rendeltetése, hogy a páholy közönségének társalgóul szolgáljon, de lomtár lett belőle, a hol a lábatört aranyos trónusokat tartották.

A bokrok, a fák szépen felnőttek a szinház körül és szinház előtt, s adtak árnyas, üde zöld díszt. De az 1874-ik év végzetessé lett. A szinház egyik oldalán odaépült már a háromemeletes «Pannónia»; a másik oldalon, a sarkon, ott alacsonykodott a sárga sarokház, zajos sörházával. A nemzeti szinház már régebben szemet vetett e szomszédságra, melynek magtárát ki is vette bérbe a díszletek számára. Az is leégett, s a tüzoltók rendkivüli feláldozása mentette meg a nemzeti szinházat is. Két nagy tüzveszélyt állott ki tehát a nemzeti szinház a nélkül, hogy magát a tulajdonképeni szinházi épületet baj érte volna. Mind a két tüzvész olyankor tört ki, mikor közönség nem volt a szinházban. A «Griff» este égett, de az nap nem volt előadás, ünnep lévén, a mit az akkori konkordátumos időben előadással nem volt szabad háborgatni. A raktár még az előadás kezdete előtt gyult ki.

Szigligetié volt az eszme, hogy a nemzeti szinház vegye meg a Westermayer-féle saroképületet, rombolja le, épitsen helyére palotát, melynek jövedelme a szinház bevételeit szaporitsa. A szinháznak voltak különböző rendeltetésü alapjai, azok segélyével meg is történt a vásár. A főváros eme részén a legdrágább a telek. Tizenöt év előtt azonban még lehetett alkudni.

A sárga háznak 1874-ben neki álltak. A palotaépitéssel egybe volt kötve az is, hogy a szinház az utcza felől diszes homlokzatot kap. A terveket Skalnitzky készítette, s elég szerencsésen megoldotta a nem épen könnyü feladatot. A szinház ugyanis a kerepesi útra néző épületnek nem a közepét foglalja el, s igy félni lehetett, hogy a saroképület fog uralkodni a homlokzat fölött is. Az épitésznek azonban sikerült a szinház homlokzatát eléggé kiemelni. A régi emeletes ház helyén gyorsan emelkedett a négyemeletes palota. A baloldali udvar egy részét szintén beépitették; ott is bérház van most, s egyszersmind a bejáró a szinházi udvarba. A régi homlokzat elé egészen újat állitottak, hatalmas oszlopzatokkal. Ez által a szinház új helyiségekhez jutott. A régi előcsarnok előtt támadt egy másik csarnok, hol a pénztárt helyezték el, amabban pedig a nemzeti szinház jeleseinek mellszobrát. A karzati feljárókat is sokkal kényelmesebbé lehetett tenni.

A nemzeti szinház tornyos bérházával együtt Budapest egyik legimpozánsabb épülete. A nagy épülettömegben maga a nemzeti szinház be van ugyan olvasztva, de máskép nem lehetett és hasonlithatatlanúl diszesebb, mint volt.

Az átalakitáskor ki kellett vágni sok fát. Legjobban sajnálták azt a szép alakú két vadgesztenyefát, mely dúsan hozta meg virágjait és lombjait minden esztendőben, s ott állt a homlokzat előtt, Lendvay szobrának két oldalán. Ezeket a kegyelet meg is mentette. Nagy fáradsággal kiemelték gyökerestül együtt és elvitték az Erzsébet-térre, ott ültették el a kioszk előtt két oldalt. Hanem nagyon csenevészek épen abban a földben, a hol oly sokáig a német szinészet volt otthonos.

Képeink felmutatják azokat az átalakitásokat, melyeken a nemzeti szinház külseje átment ötven év alatt. Az első rajz, mely a szinház legrégibb alakját őrzi, a tervezet után készült 1835-ben, ugyanez évben közölte a «Honművész». Annak a hasonmását veszi itt az olvasó. A kezdőrajzon rajta van a nemzeti szinház, a milyen az ötvenes években volt és a milyen ma. E rajz a jubiláris ünnepély lakomájára való meghivókat disziti.

A NEMZETI SZINHÁZ RÉGI JELESEI.

Abból az alkalomból, hogy hazánk első műintézete fönnállásának félszázadát ünnepeli, mi sem természetesebb, mint az, hogy fölujitsuk emlékét azoknak a nagy szellemeknek, melyek e műintézet megalkotásában is főtényezők voltak, művészi sikereit biztositották s kulturéletünk egyik legjelentékenyebb emeltyüjévé tették.

A képzőművészt túl élik művei. A szinész alkotása ő vele együtt száll alá a sirba. Csak emléke él még azok lelkében a kikre művészeté-

MEGYERI KÁROLY. — (1834-iki rézmetszet után.)

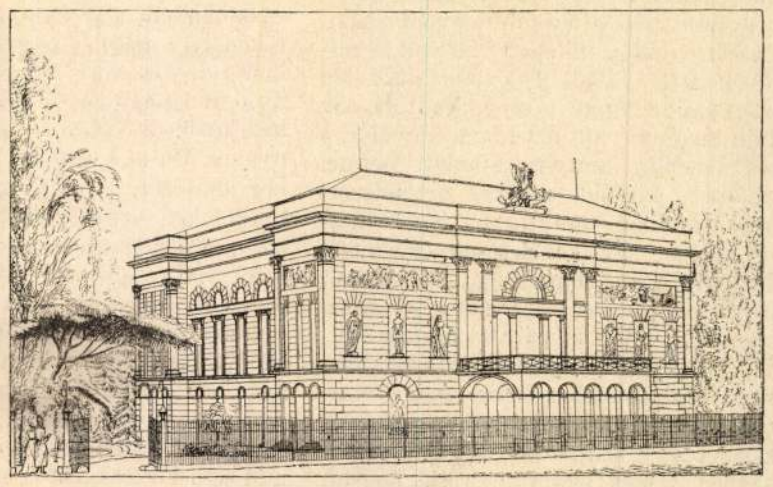

A NEMZETI SZINHÁZ ÉPÜLETÉNEK TERVRAJZA. (1835.)

nek hatást gyakorolni sikerült, de mindig inkább halványuló s végre egészen elmosódó vonásokban.

Jó, ha akad egy-egy képzőművész, a ki kőbe vési vagy papirra veti az előttünk kedvessé vált színész vonásait s fönntarja az utókor számára amaz anyagnak külső formáit legalább, mely által a művész művészetét érvényesítette.

Ilyen volt Barabás Miklós, ki annyi jelesét örökítette meg ónjával, ecsetével a saját korának, hogy méltán volna a «magyar kulturhistória festőjének» nevezhető. Hogy mennyire jogosult e mondás, alig bizonyítja jobban valami, mint az itt bemutatott arczképcsoportozat. Ő neki köszönhetjük, hogy a magyar színészet virágkorának legnagyobb művészeit annak a nemzedéknek is bemutathatjuk, mely azok nagyságáról elragadtatással hallja az idősebbeket regélni, de azokat szinről-szinre már nem láthatta művészetükben már nem gyönyörködhetett.

Kulturhistóriai tekintetben is érdekes ez a csoportozat; hiszen azokat az alakokat mutatja, kik a magyar szinművészetet voltaképen megalkották, annak a többi nemzetek hasonfajtájú művészetei között egyenlő rangot vívtak ki s megmutatták, hogy a magyar nemzet ebben a tekintetben is méltó tagja a czivilizált népek családjának. Korukat ma is a «titánok» korának nevezik s valóban nem egy vivta föl magát a művészetnek oly magaslatára, hogy szakmájában a mai napig is utolérhetetlennek maradt. Mikor sikereikről, az általuk elért hatásokról olvasunk, mikor halljuk, hogyan ragadták magokkal a közönséget, hogyan lelkesíték tapsra, üdvriadalra: valóban jól esik látnunk, hogyha a hangot, a mozdulatokat, az arczjátékot nem észlelhetjük is, legalább arczban és alakban milyenek lehettek az általuk elért művészi sikereknek külsőeszközei?

Barabás a 40-es és 50-es évek szini nemzedékének jelesei közül többeket, nevezetesen a szinház megnyitásánál szerepelt úttörők egynehányát valamely kiválóbb szerepükben festette le, így hát a szinművész külseje nem egészen az övé magáé, hanem azé az alaké is egyuttal, a kit épen ábrázolnia kellett. Mindazonáltal az arczvonások, az alak, a jelmez természetéhez képest többé-kevésbbé híven fölismerhető. Illetékes birák a hűség megitélésére csak a kortársak lehetnenek, a kiknek alkalma volt a nagy művészeket ezekben a szerepeikben láthatni. A nőknél, hol a maszk az arcznál nem szerepel oly nagy mértékben, mint a férfiaknál, természetesen az arcz is hívebben tünteti föl a művésznő akkori ábrázatát.

Barabás nemzeti szinházi jelmezképein kivül — melyek között a főbbek közül itt csak a Laborfalvy Rózáé, a Jókainéé hiányzik, a melyet elhunytakor a mult évben már közöltünk, — a nemzeti szinház nehány más régi jelesének arczképét is bemutatjuk egyúttal, egykorú felvételek után készített rajzokban.

És most emlékezzünk meg nehány rövid jellemvonással azokról a művészekről, kik együtt élve, együtt működve, most — legnagyobb részben holtuk után — ismét együvé kerültek e lap hasábjain.

*

Megyeri Károly (született 1798; † 1842.) volt a nemzeti szinház legnagyobb komikusa. A természet is annak alkotá, noha ő maga erőnek erejével tragikus akart lenni. Szerepeit nem kellett tükör előtt tanulmányoznia. Akként volt alkotva, hogy elég volt emlékeznie egy alakra, hogy abba mint Proteusz egészen belevarázsolja magát s abban a darab elejétől végéig következetes hűséggel megmaradjon. Végtelenül szerencsés izgékony arcza volt, melyet nem kellett kentefentélnie, egy pár vonással kisebb-nagyobb szemöldököt mázolt s midőn kilépett, az volt, a minek lennie kellett, valódi Hogarthi alak. Ha valami furcsa alakot egyszer megpillantott, sok évek multán is képes volt azt hiven mimelni, s ez utánzási tehetség annyira kifejlett benne, hogy ha valamely külföldi művész megtetszett neki, kitünő kópiában mutatta be. S a mellett soha se volt kétszer egy. Tökéletesen egyénített s nem tudta egy színész sem a maga egyéniségét annyira megtagadni, mint szerepeiben Megyeri. Volt ő mindenféle: nótárius, kántor, czigány, tót, német, zsidó, örmény, vén tudós, ostoba fajankó, polgármester, iskolamester, mesterember, s mindig ember és mester! Ama darabok legnagyobb része végkép letünt a szinpadról; s ha most némelyiket kézbe veszszük, bámulunk rajta, hogyan birt ezen üres, izetlen semmiségekbe Megyeri, a főszereplő, annyi életet önteni, hogy egy művel tebb közönség is élvezhetőknek találja, s némelyiket huszszor is megnézze! A teremtő genius hatalma ez, mely bűvös lámpájával a szennyes, puszta, vakolatlan és meszeletlen falon is tetszetős figurákat bir feltüntetni.

Megyeri 1798 január 24-én Nyitramegyében született, hol atyja gazdasági tiszt volt. Holdmezővásárhelyen látott először szinjátékot, és lelkét az előadás annyira elragadta, hogy azután iskolai pályája közben is lelkében folyvást csak Thaliának áldozott. Megyeri is azon színészek közé tartozik, kiket a legmostohább korban nem az anyagi szükség, nem is jobb lét reménye, hanem az elutasíthatlan kedv vitt a színészethez. Ő is nyomorgott, küzdött, mint a többi; s a sárga kabát és eltört tintás üveg, mit Petőfi oly szépen megénekelt, valódilag megtörtént dolog. Ő is csakhamar tulszárnyalta társait, s a közönségnek mindenütt kedvencze lőn. A társulattal, melyhez Debreczenben szegődött, Fehérvár, Komárom, Pozsony, Győr, Pest, Miskolcz, Szeged, Szabadka, Temesvár városokba, nemkülönben Erdélybe együtt utazott, majd 1829-ben a kitünő pártfogásban részesített kassai társulatnál Berzeviczy báró igazgatása alatt szinészi pályája legszebb napjait élte át. Pályájára elhatározó volt ama szakadás, mely 1833. tavaszán beállott a kassai társaságban s melynek folytán ez kétfelé vált. Megyeri azon részt kisérte, mely Kántornéval, Barthával, Pályval, Telepyvel egyesülve Rimaszombaton és Váczon keresztül az azon időben a német társulatoktól elhagyatott budai várszinházat foglalá el. E szintársulat veté meg alapját a nemzeti szinháznak, melynek Megyeri volt a lelke. Hogy Pestmegye rendjei oly lángoló szeretettel karolták fel a kis számu, de jeles tagokból álló társaságban a szinészet ügyét, abban Megyeri genialitásának is nagy érdeme van. A legbefolyásosabb egyéniség volt a szinésztársulat között, még Bajza kormánya alatt is. De aztán később, Bajza igazgatása után látván a dráma háttérbe szorulását, önként visszavonult ő is az igazgatói ügyek vezetésétől, nem csekély hátrányára az ügynek. Öt évig volt oszlopa a nemzeti szinháznak 1842. deczember 12-ig. Korán elhalt; nem láthatta már Bartai és Ráday alatt a szinház emelkedését és a drámai közönség növekedését. Vörösmarty, jó barátja, tette az első koszorut sírjára e felirással: «Mely nevetés ez alant? Mi öröm van a síri világban? A komor árnyak közt Megyeri szelleme jár!»

*

Szentpétery Zsigmond (született 1798. julius 31-én, † 1858. decz. 13-án) azon színészek közé tartozott, kiket univerzális tehetségeknek nevezünk. Nem válogatott ő a szerepekben, — irja róla Szigligeti, — tudott ő a kicsiből is nagyot teremteni. Ti jó magyar táblabirák, — mondja, — kezdetek az életben is kihalni: de a jó Zsiga bácsival még jobban kihaltatok a szinpadon. Hogy ő a szinpadon valóban tekintetes, nagyságos, méltóságos, főtisztelendő, excellenciás úr legyen, az épen nem került fáradságába: az került művészetébe, mikor nemzetes uramnak, kendnek kellett lennie. Innen volt az, hogy a ki nem ismerte, legalább is viczispánnak hitte s utazásában megesett, hogy a nép erővel kezet akart csókolni neki, mert azt hitte: püspök. Egy valódi püspök meg erőnek erejével pappá akarta tenni: quia habet faciem sacerdotalem pulcherriman (mivel igen szep papi arcza van). Hosszu éveken át ragyogott művészetének egész pompájában s a kritikaszterek a siker dicsőségét csak egy napra sem tudták tőle elragadni. A maga szakmájában már fiatalon fölülmulta kortársait: a kedélyes apák és nagybátyák szerepében ő valódi müvész volt. Megvolt benne az örökifju humor. Ezért nem is látszott előadásain az erőlködésnek, a kisszerü mesterkéltségnek semmi nyoma. Ha a szerepeit fővonásaikban lelkében körvonalozta, teremtő kedélyére bizta az apró részleteket, árnyalatokat. A mikor tanult: rajzolt; mikor játszott: festett. Azért volt előadása bölcs, hű és egyöntetü. A vidám jószivüség, szerepeinek alapszine, soha sem volt erőltetett: az ő arcza ilyenkor sugárzott, ragyogott és gyujtott. Elég volt kilépnie, hogy a legkomorabb néző lelke is kiderüljön. Hozzájárult a nemes izlés, mely tulzásba soha nem engedte esni. Ő még a legalantabb burleszk komikumban is gyülölte az undorító torzpofákat és rongyokat; tudta ő, hogy még ott is eszményiteni kell, ha művészileg szép akar lenni. Ő sohasem utánzott senkit; semmiféle idegen művészt nem másolt, mindig eredeti volt. Abban az időben sokszor vendégszerepelt itt a bécsi Burgszinház hires tagja, Wilhelmi, a ki szintén e szakmában volt kitünő. De nem multa felül Szentpéteryt, sőt a többoldaluság tekintetében ezé volt az elsőség. Hányféle táblabirót játszott! De az először is mind tösgyökeres magyar ember volt, másodszor táblabiró, — de valamennyi különvált egyéniség, mert ő, mikor a fajt festette, egyénített is. A franczia társalgási szerepekben szintén helyén volt: vén piperkőcz, bankár, kézműves, finom marquis, idióta, Falstaff, stb. s mindenikben különböző alakítás, járás, taglejtés, beszédmód. Tragikai szinész nem volt, miután hangja érczességét egy hülés következtében elvesztvén, erősebb szenvedélyek kifejezésére nem volt alkalmas. De azért komoly darabokban is meghatólag adta a méltóságos, szilárd, hajthatatlan vagy gyöngéd apákat. — Barabás képe is Zách Feliczián szerepében mutatja 1846-ból.

*

Bartha János (sz. 1798, † 1852.) Szabó legényből lett a magyar szinpad egyik legjelesebb hős szinészévé. Hogy mily nehéz küzdelemmel jutott be Thália papjai közé, azt meghatólag irja le naplójában Déryné. De a mint bejutott, mindjárt első föllépésével pozicziót is foglalt a magyar szinművészet bajnokai között. Néhány év mulva már Pozsonyban lépett föl az országgyülés alatt s a kik Szolimánban látták, évek mulva is emlegették; később hőse lett a hires kassai, 1833-ban pedig egyik legkitünőbb vezére a budai társaságnak, melyből a nemzeti szinház nőtte ki magát. Ő a természettől lett nagy művész, nem a studium tette azzá. Volt erős, érczes, mégis lágy hangja, melyet akkor a harang szavához hasonlitottak, könnyű kedélye, eredeti humora és érző szive s magatartásában oly méltóság, melyet a tükörből nem lehet kölcsön venni, volt természetes esze, teremtő ereje; csak épen ifjúkora mostoha körülményeinek kellett éreznie nyügét, midőn túl kellett mozognia azokon a határokon, melyeket saját tapasztalatai, élményei és ismeretei betöltöttek. Sokszor kellett tapasztalnia, hogy tanulmánynyal a természettől kevésbbé áldottak is nagyobb sikert aratnak. Mindazonáltal, irja Szigligeti, ő benne veszett el legnagyobb tragikai tehetségünk, mert benne megvolt minden, a mit nem lehet megtanulni, csak sok hiányzott abból, a mit meg kell tanulni. De így is az elsők között foglalt helyet. Több oldalu alig volt magyar szinész. Ő a tragikumban, komikumban egyaránt jó volt s ép oly kedvvel és oly jól játszta Tiborczot, mint Bánkbánt. A víg szerepekben eredeti humora és jellemzese mindig hatott. Jókedvü apák, nagybátyák, teleszáju bramarbasok, közhuszárok, furfangos kántorok, korhely kézmüvesek stb. ő általa mind megelevenültek. Hát a tragikomikus öreg szolgák és czigányok! Tán egy szinész sincs, kin könyteli szemmel annyit nevettek volna, a kik e két elem vegyületének barátai. — Képünk Barthát Zrinyi szerepében mutatja 1846-ból.

*

Idősb Lendvay Márton (sz. 1807; † 1858) a legkitünőbb hös-szerelmese volt a nemzeti szinpadnak. A természet két kezével halmozta rá áldását, délczeg, deli termetü, fesztelen, könnyed járásu s rendkivül elegáns férfiúvá tette. Még a szinpadon kivül is megvolt benne az a méltóság, mely a daliás időkre emlékeztetett. S ő e mellett a szép s nemes idomokat tanulmánya tárgyává is tette s folyton gyakorolta s inkább a prózaiság vált nehezére, mint az eszményités. Ő már a budai korszak idején több éves szinész volt s valamint Egressynek, a nagy tragikusnak balletet kellett tánczolnia, úgy Lendvaynak, a kitünő hős szerelmesnek operában is kellett énekelnie. Mint operaénekes és pedig tenorista jött Budára is, s még a nemzeti szinház megnyitása után is föllépett nehányszor Zampában, mely szerepet senki nem birta jobban eljátszani, mint ő. Később egészen hátat fordított az operának s egészen a drámának élt. A franczia romantikusok darabjai ő általa évekig tudták magokat fönntartani. Lendvay szerepét kifejező előadásával folyton érdekessé tudta tenni. A részletekben mindig mutatott ujat, meglepőt. Pedig előadása menten minden aprólékos és kirivó mesterkedéstől

M.D.K.

Skalnitzky Antal, építés

munkásságát méltatta a József Műegyetem 1878 évi szept. 15-i megnyitásán Hauszmann Alajos. Részletesen felsorolta életrajzi adatait (sz. 1836. Herczeglak, Baranya m.) tanulmányutjait, sírcreit, elismeréseit, és összes műveit.

Bauzeitung für Ungarn, Bp.1878. VII.évf. 40. sz.

285-287. old.

.d.G.d.

.ox .vf .VII .8791 .gB .gnuenegnU rüf gnuetibsuB

.dlo

Liedenbrock tanár, mintha csak kollegája rábeszélésére határozta volna el magát, hogy kalauzt fogad, valami a hegyekben jártas szigetlakót s megmászsza a Sneffelst és talán a kraterébe is bepillant egykissé, — a mit Fridriksson tanár nagyon helyeselt, és csak azt sajnálta, hogy elfoglaltatásai miatt nem ajánlkozhatik kisérőül, a mire viszont Liedenbrock tanár sietett mondani: hogy a világért sem akarná zavarni kollegáját s teljességgel ne zavartassa magát elfoglaltatásaiban.

A derék izlandi tanár egy alkalmas kalauzt is ajánlott kollegájának; egy ügyes suhanczot, a ki nagyon jártas volt a sziklamászásban, a ki a mellett dánul is meglehetősen beszélt. A kamasz másnap reggel meg is jelent s felajánlotta szolgálatát az idegen „tudós urnak.“ Bjelke Janó, ez volt a neve, életmódjára nézve dunnaludvadász volt. A dunnalud, e kősziklák hasadékaiba fészkelő madár, nem husáért, sem tojásáért, hanem finom pelyheért üldöztetik s bizonyos évszakban kitünő zsákmányt ad azoknak, a kik egész napjok volt tehát még a szükségesek műértő s helykimélő összecsomagalására. Ezek négy fő csoportból állottak: élelmi szerek, ruhák, kézi eszközök s tudományos műszerek. Ez utóbbiak a következők voltak: egy Eiget-féle 100-as hévmérő, egész 150°-ig; egy légnyomatu manométer; egy kitünő kronométer; két delejtű; egy éji távcső; két Ruhmkorff-féle villany-lámpa. Fegyverök is volt, két puska s két revolver.

Kézi eszközökből két ásót, két csákányt, selyem-zsinórhágcsót, három szegesvégü botot, fejszét, kalapácsot, nehány erős vas-gamót s bogos köteleket vittek magukkal.

Élelmi szereiket, hogy hosszabb utra is elegendő táplálékot nyujtsanak és sok helyet még se foglaljanak el, concentrált húskivonat s száritott és összenyomott kétszersült alakjában vitték magukkal. Kézi gyógyszertárról sem feledkeztek meg, a mire szintén szükség lehetett bizony.

A legjobb utazó idő volt, mikor elindultak. Fárasztó forróságtól Izlandban nem lehet félni; neki menni. Janó tehát azt tanácsolta, tartsanak pihenést — a minek különben is ideje volt már — mig az apály ideje megérkezik s akkor a viz visszavonulván a kis szakadékból, szárazon mehetnek át s bátran folytathatják utjokat.

(Folyt. követk.)

Egyveleg.

·. **Az angol irodalom 1874-ben.** Az irodalmi tevékenység Nagy-Britanniában meglehetősen hanyatlott a mult év alatt, mert a „Publishers' Circular“ („Kiadók közlönye“) czimü folyóirat statisztikai adatai szerint csak 4603 uj mü jelent meg, — 383-mal kevesebb, mint 1873-ban, Legnagyobb hanyatlás mutatkozik a theologiai munkákban; ily tárgyu mü 664 jelent meg — 150-nel kevesebb, mint az előbbi évben. Uj regény 825 s régibbek uj kiadása 576 jelent meg; költői és szinmü 305 kötet, nevelési 305, és törvénytudományi munka 124 adatott ki, melyek közül 71 csak régibb müvek uj kiadása.

·/. **A Sandwich-szigetek királya Amerikában.** Ő felsége Kalakua király valóságos „nap hősévé“ lett az Egyesült-Államokban, hol jelenleg királyi pompával utazik. Pénztárnokát Jodomonis-nak nevezik, mely furcsa névből az élczes washingtoniak ezt a szójátékot esinálták: „I-owe-de-monies“ („Van pénzem elég!“).

·/. **A föld legmagasabb távirda-állomása.** Észak-Amerikában (hol is történhetnék valami rendkivüli másutt, mint ott?) Colorado államban 1874. deczember 2-án nyitották meg Alma távirda-állomást, mely 10,500 lábnyi magasban feküdvén a tenger szine fölött, ez ideig a föld kerekségén a legmagasabb távirda-állomás.

— **A franczia korona-gyémántok.** Az idők jele az is, hogy a franczia korona, mely eddig egy franczia tengerparti városba őriztetett, a napokban ismét visszaszállittatott Párisba. A korona áthelyezése alkalmából következő adatokat irnak arról a franczia lapok; a korona gyémántjai összesen 20 millió frank értéket képviselnek. A koronán összesen 5206 gyémánt, 59 saphir és 136 másféle drágakő van; sulyuk összesen 1872 karat. A korona drágaságaihoz tartozik még két kard, melyek értéke 326,000 frank, négy gyönyörü ékszer gyémánt smaragd és türkis kövekből, Maria Antoinette tolltartója, melynek értéke 273 ezer frank.

Még soká integettek a kocsi után.

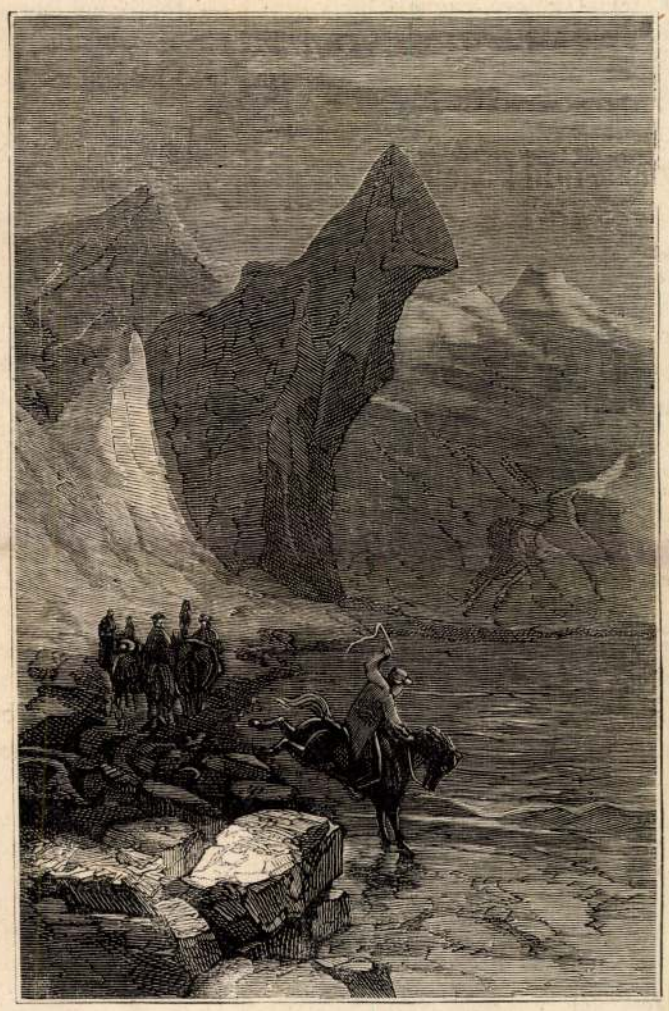

„Mint egy könyöklő sphinx.“

UTAZÁS A FÖLD KÖZEPÉBE.

érette, a tenger fölött falként emelkedő meredek sziklákon, nem félnek a nyakukat koczkáztatni. Vadászata épen annyi erőt és ügyességet, mint hideg vért kiván, s a ki erre oly alkalmatos volt, mint Bjelke Janó, az a kráter-mászásban sem lehetett ügyetlen. Épen olyan ember volt. Könnyen meg is egyeztek; a suhancz nem volt követelő s a tanár nem volt fösvény. Hetenként három rixdaler (mintegy 7 osztrák forint) bérben egyeztek meg; és pedig mindaddig, mig Lidenbrock tanárnak szüksége lesz reá s mindenhová, a hová csak vezettetni akarja magát. A szegény Janónak sejtelme sem volt róla, hogy nem kisebb utra, mint a föld közép pontjáig adta oda magát; de ha tudta volna, sem vonakodott volna egy csöppet sem. Neki mindegy volt, csak a maga három „birodalmi tallérját“ megkapja hetenként.

Négy lóval voltak indulandók. Kettő a tanár és Axel számára hátasnak, kettő pedig a málha vitelére kellett a hegy tetejéig. Az indulás junius 16-kán reggelre határoztatott. Két esőre pedig nem mutatkozott az égnek semmi kedve. Utasaink tehát jó kedvvel és jó reménységgel eredtek utnak a hegyek közé. Elől Janó gyalog, a málhavivő két izmos kis hegyi lovat vezetve, gyors, egyenlő lépésben. Utána a két lovas. A tanár, kis lován, majdnem földig leérő hosszu lábaival, olyannak tetszett, mint egy hatlábu centaur.

Reykyawikból kiérve, közvetlenül a tengerparton haladtak, mely néhol, a hegyek lábában csak annyi laposságot engedett, hogy épen elmehettek. A hegység szeszélyes alakokban emelkedett előttök: majd meredek falak gyanánt, majd mint egy könyöklő sphynx. A vidék csaknem egészen elhagyott volt, holott a főváros közelében voltak. Hát még a sziget belső részei milyenek lehettek? valódi sivatag, melyet a vulkáni erők szántottak föl csak, de melyekben az ember soha sem telepedhetett meg állandóan.

Egy patak-forma tenger-szakadéknál a tanár lova megbokrosodott s nem akart a viznek

letére fognak válni a pozsonyi Márton-féle lakatos czégnek, melynek gyárában készülnek.

A nagyterem számára egy nagy könyvvonó készüléket láttunk alkalmazva, mely 10 mázsás tehernek könnyü felvonására és lebocsátására alkalmas. Van ezenkivül még két kis könyvvonó készülék, melyek, ép ugy mint a nagy, valamennyi emeleten keresztül a kezelő helyiségekkel közlekednek.

A palotának reáltanoda-utczai részéhez külön kapu vezet. Ennek szobái és termei elég tágasak ugyan, de homályosak. A második emelet egy része a tanárképezde gyakorló iskolájának helyiségeül fog szolgálni.

A palotának könyvtartó czélra szolgáló nagyterme és elősorolt kis termei negyed, nyolczad és folios könyvekből 300,000 kötetnél többnek befogadására alkalmasak. Miután pedig az egyetemi könyvtár jelen könyvkészlete 180,000 kötetre rug, marad még elég hely uj könyvek számára,

A palotát, melynek terveit Skalnitzky pesti épitész készité, 1873 év junius havában kezdték épiteni és valószinüleg f. é. május elsejéig teljesen elkészül, ugy hogy a költözés idejét hozzá számitva, már a jövő tanév kezdetétől fogva meg fog nyittatni az olvasóközönség számára. Az épitési költségek, a fölszerelési költségekkel együtt 700,000 frtnál többre rugnak, mely összeg mindenesetre elég arra nézve, hogy — mint az eredmény mutatja, — belőle monumentális palota emeltessék.

Utazás a föld közepébe.

Verne Gyula után.

II. fejezet. A melyben vállalkozóink búcsut vesznek hazúl, elutaznak, megérkeznek Izland szigetére és fölkeresni indulnak a Sneffels csúcsait

Másnap reggel öt órakor a megrendelt utazókocsi állt meg az utczaajtóban. Utasaink málhácskája hamar fel volt rakva. Márta és Graüben, miután érzékeny búcsut mondottak a távozóknak, még soká néztek és integettek a kocsi után, mely az altonai indóházhoz igyekezett. Utasaink vasuton szándékoztak Kopenhágába, hogy ott valamely Izlandba menő hajót keressenek, miután Hamburgból a rendes postahajók Reykyawikba csak minden hó 22-kén indultak, ők pedig junius 22-két meg nem várhatták már, mert akkor junius 30-dikán nem lehettek volna a Sneffels tetején s ezzel egy egész évet vesztettek volna el.

Altona majdnem elővárosa Hamburgnak, oly közel van hozzá, de már holsteini területen fekszik. Utasaink hat óra után egy negyeddel már az indoháznál voltak; a vonat hét órakor indult; volt tehát elég idejök, málhájokat, — melynek legnagyobb részét a tanár könyvei, térképei és műszerei foglalták el, — föladni. De ha málhájok könnyü volt, annál nehezebb volt az Axel szive. Nehéz a bánattól is, az örömtől is. Az elválás perczében jött magával tisztába: mennyire szereti Graübent. Az elválás a leányra is ugyanazon hatással volt. S a végbúcsu perczében, midőn testvéri öleléssel búcsúztak, a leányka ezt sugá az ifjunak:

— Menj, Axel. Mátkádat hagyod itt; s ha isten visszahoz, nődet fogod itt feltalálni.

Axelnek soha sem lett volna bátorsága kimondani e szót. De a hőslelkü lány, a maga ártatlan szendeségében kimondotta azt. Azért volt oly nehéz az Axel szive: bánattól is, örömtől is.

Három órai egyhangu utazás után Kielben a tengerparton szállottak ki a vasuti kocsiból, hogy az Ellenor gőzösön, mely csak éjfélkor volt indulandó, a Nagy-Belt tengerszoroson át Seeland szigetére menjenek, hol reggel kötöttek ki s ismét három órai utazás után Kopenhágába értek, Dániának a szigeten fekvő fővárosába, mely a sziget másik partját képező Sund tengerszoros mellett fekszik.

Szerencsére, junius 2-kán, egy kis gőznaszád, a Valkyrie volt indulandó Reykyawikba, Izland fővárosába. A kapitány, Bjarne ur, egészen meg volt lepetve, hogy utasokat kap, a mi ugy látszik, egészen szokatlan volt e vonalon.

— Csak legyenek itt kedden reggel 7 órakor, nehogy elkéssenek, — mondá kezeit dörzsölve, midőn a busásan felszámitott szállitási dijt zsebre tette.

Volt hát elég idejök megismerkedni a várossal s nevezetességeivel; megnézni a muzeumot, a Thorwaldsen óriási cenotaphiumát, megmászni a város délnyugoti részét képező Amak szigeten emelkedő tornyot, melynek az volt a nevezetessége, hogy nem belül, hanem kivül csavargott körüle a csigalépcső, melyen széditő volt a feljárás, de meglepő a minden lépéssel változó szép kilátás, a tengerre és a szigetre.

Végre megérkezett az indulás napja. Reggel 6 órakor már a hajón voltak, hol málháikkal együtt egy kabinnak csufolt szük kalitkába szoritotta be őket Bjarne kapitány.

— Jó szelünk van? — kérdé Liedenbrock tanár.

— Felséges, — válaszolá Bjarne kapitány. — Jobb sem lehetne. Délkeleti szél. Mindjárt künn leszünk a Sundból s a sik tengeren szállunk, mint a madár.

A Valkyrie csakugyan könnyen és gyorsan haladt. Mint a fecske a vizszinén csapott el Helsingförs mellett, hol a Hamlet árnya látszott feltünni az Axel képzeletének, mintha áldást hintene utánok s helyeselné vállalatukat, talán maga is szeretne velök menni, a föld közepébe, a hol örök kételyei is megoldást nyernének! Érintette a Kronborg kastély által koszoruzott partot; gyorsan siklott át a Kattegáton, estére Dánia északi fokát is elhagyta, s az éjen át a Skagerrakon átszaladva, a Lindness-foknál az Északi-tengerbe ért.

— Mennyi ideig fog tartani utazásunk? — kérdé Axel a kapitánytól.

— No, ugy tiz napig. A reykyawikiak várnak a rendes időben. Szenet, konyha-szereket, élelmi s ruházati czikkeket viszünk számokra s meglehetős mennyiségü gabonát. Nagyon megorrolnák, ha a maga idejében meg nem érkeznénk.

Két nap mulva feltüntek a skót partok; s a Valkyrie, elhagyva az Orkádokat és a shettlandi szigeteket, a festői szigetcsoport felé irányozta futását. A szél északivá fordult s erősen megnehezitette az utat az Atlanti oczeánon; utasainknak a tengeri betegségtől is nem kevéssé kelle szenvedniök.

11-dikén elhagyták a portlandi hegyfokot; s még két napi nehéz utazás után, mely kivált az öreg tanárt keményen megviselte — a Valkyrie Reykyawik előtt a Faxa-öbölbe futott be. A város népe, melynek egy európai hajó érkezése mindig esemény volt, nagy csoportokban lepte el a partot. De a tanárt ez a tömeg nem érdekelte. Az ő szeme a levegőben kalandozott. Oda vonta öcscsét a fedélzet korlátjához s az öböl északi oldalán egy kettős csúcsu jókora magas hegyre mutatott hegyes ujjával, és az örök hó által fedett csúcsokra szegezve diadalmas szemeit, fölkiáltott:

— Az a Sneffels!

Ezzel, mintha megbánta volna, hogy elárulta magát, ujját ajkára illesztette a mély hallgatás jeléül s leszállott a reá váró csónakba, intve Axelnek is, hogy kövesse.

A parton egy jó képü, tiszti ruhába öltözött férfiu üdvözölte őket. Ez pedig nem más volt, mint báró Trampe maga, a sziget kormányzója. A tanár átadta neki Kopenhágából hozott ajánló leveleit s dánul kezdett vele társalogni; a miben Axel nem vett részt, azon egyszerü okból, mert egy szót sem értett dánul. De a kormányzóra a tanár beszéde oly hatással volt, hogy egészen szolgálatára ajánlotta föl magát. Nem kevésbé jó fogadtatást találtak Fiusen urnál, a város polgármesterénél s Fridriksson urnál, a természeti tudományok tanáránál a reykyawiki főiskolán, a ki csak izlandi és latin nyelven beszélt s a kivel annálfogva ez utóbbin, mint a tudósok nemzetközi nyelvén kelle értekezniök. Mindezek a legnagyobb tisztelettel fogadták a tudós utazót a nélkül, hogy a legtávolabbi sejtelmök is lett volna a vakmerő szándékról, mely őt Izland földére vezette.

— No, Axel öcsém, — mondá Lidenbrock tanár — a legnehezebben túl estünk.

— Hogyan, a legnehezebben?

— No hát! Izlandban vagyunk; előttünk a Sneffels; nincs egyéb hátra, mint hogy leereszkedjünk bele.

A tanár ezt nevezte a dolog könnyebbik felének!

— Leereszkedni, — mondá Axel, — az igaz: könnyü lesz. De azt hiszem, vissza is kell még jőni valahogy.

— Oh, — mondá a bátyja, — azon legkevésbbé sem aggódom. No de most elmegyek a könyvtárba. Hátha Saknussemm valamely kéziratára akadok ott; azt szeretném olvasni.

— Jól van; én azalatt a várost tekintem meg.

S mindkettő ugy tett, a mint beszéle.

Reykyawik érdekes város az idegennek. Nem hasonlit az európai városokhoz. Utczáin akarva sem lehetne eltévedni. Két domb között, alacsony s mocsáros talajon, félkör-alakban terjed el; de jóformán csak egy utczából áll. A Faxa-öböl kanyarulatát követi s az embernek nem szükség kérdeznie, merre menjen, mert csak egy felé mehet, meg vissza. Az egyetlen főutczának mégis van egy kisebb kiágazása, mely egy tónak fut, de onnan is csakhamar vissza kell térni. Ebből áll az egész város. A tó és a város közt, üres téren áll a templom s körülötte a földből vert fallal köritett temető. A templom egyszerü protestáns izlésben épült, mészkövekből, melyeket a vulkánok kiégetett állapotban szolgáltatnak. Közel, emelkedett ponton állt a nemzeti iskola.

Három óra alatt Axel bejárta nemcsak az egész várost, hanem a környékét is. Az bizony elég szomoru volt; tenyészet dolgában roppant szegény, kopár, fátlan vidék, a hol csak a vulkáni működés nyomait mutatta minden kő, minden réteg. Ember sem sok járt sem az utczákon, sem a szabadban. A kiket Axel látott, erőteljes, egészséges, de nehézkes emberek voltak, kik többnyire tőkehalak (a fő kiviteli czikk) száritásával és sózásával foglalkoztak. A nők szomoru, de nyugodt önmegadásteli képet mutattak, mely azonban nem tett kellemetlen benyomást az idegenre. Jámbor, ártalmatlan fajnak látszottak, mint átalában az eszkimók, kik azon tudatban látszanak élni, hogy egy fokkal alantibb lények — az embernél.

Axel jól kifáradva s meglehetős étvágygyal érkezett vissza szállásukra, Fridriksson tanárhoz, a hol már vártak reá az ebéddel. A beszélgetés a két tanár között nagyon érdekes volt. Fridriksson tanár sokat tudott Arne Saknussemmről, a XVI. századi tudós természetbuvárról, alchimistáról és utazóról, ki eretnekség gyanuja miatt üldöztetvén, iratai s könyvei megégettettek s kitől — szerinte — semmi, egy sor irás sem maradt fenn s (Lidenbrock tanár hallgatott, pedig ő jobban tudta) — de a kiről a hagyomány azt tartja, hogy Sneffels kráterébe is mélyen leszállott; a mit bizony érdekes volna utána csinálni. A Sneffels ötszáz év óta kialudt vulkán s az expediczó nem járna veszélylyel.

Tanári hirneve az iskola falain kivül hatott s b. Vécsey Miklós őt fiai mellé hivta meg nevelőnek, a mit — a rendfőnök engedélyével — el is fogadott s 1842-től 48-ig részint Bécsben, részint Szathmármegyében Sárközön folytatta a báró-fiuk nevelését. Ez időben kezdett a tanügyi irodalom terén is működni. Kühner nyomán készitett latin és görög nyelvtanai s olvasó-könyvei átalános elfogadtatást nyertek a gymnáziumokban s nagy elismerést szereztek neki. Irodalmi érdemeiért az akadémia is már 1858-ban lev. tagjává választotta s az osztály több izben bizta meg birálatokkal s egyéb szakmunkákkal. 1861-ben a pesti kegyesrendi főgymnázium igazgatójává, 1866-ban a latin philologia magántanárává, 1868. ugyannak helyettes, majd az egyetemen s az annak kebelében fölállitott tanárképezdében a római classica-philologia nyilvános rendes tanárává neveztetett ki, s egyszersmind a középtanodai tanárvizsgáló bizottság rendes tagjává. Az elismerés ennyi jeleihez még 1870-ben ő felsége által a tudományok és művészetek előmozditóinak szánt arany éremmel diszittetett föl s ugyanazon évben a római arkádi akadémia lev. tagjává választatott. A görög olvasásban erasmista levén, a reuchlinista Télfyvel éles s olykor szenvedélyes polemiái voltak s utolsó nagyobb művéhez is „Jelen viszonyainkról az ó-klassikai irodalomhoz“ éles birálatot csatolt függelékül, Télfy ellen, kivel különben, kivált az utóbbi időben, jó barátságban élt.

A latin nyelvben és irodalomban való jártasságáról tanuskodik számos alkalmi ódája, melyeket az egyházi s polgári élet nagyjaihoz, vagy egyéb közmivelődési alkalmakra, Horácz versmértékeiben s nyelvén valódi klassziczitással irt. A nyelvészet és költészeten kivül zenével is sikeresen foglalkozott. Tompa Kazinczy-ódáját zenére tette s az 1859-diki Kazinczy-ünnep alkalmával a nemzeti szinházban tetszés mellett adatott elő. Toldy Ferencz irói arany-ünnepére dalt irt s maga tette zenére és azt az ünnepélyen az egyetemi dalárda adta elő. Nem egy zenei tehetség az ő buzditásainak köszöni előmenetelét: igy Bignio (énekes) és La Cinna Oszkár (zongoraművész), kik tanitványai voltak.

Irodalmi működése szépen jövedelmezett neki. De szerzetesi egyszerüségében kevésre volt szüksége s megtakaritott jövedelmeit a tanügynek áldozta. Szülővárosában, Léván, mintaszerüen berendezett iskolát alapitott, fiuk és leányoknak vallás különbség nélkül (szép vonás a kath. lelkésztől!) kézimunkákban való oktatására. E végből az iskolaépület megvásárlásán kivül 20,000 frt alapitványt tett.

Halála hirtelen jött. Bár sokat foglalkozott a hirtelen halál gondolatával és sejtette — s több izben mondotta is — hogy végzete az, még január 5-én egészen jól érezte magát. 6-án nem ment le ebédre s midőn hitták, azt felelte: nem akar ma enni. Ebéd után rendtársai halva találták szobájában. Agyszélhüdés érte s egy perez alatt kín nélkül vetett véget munkás és nemes életének.

Ügytársa: Szigeti Warga János 1804-ben, január 8-kán született, Abaujmegyében Kovácsvágáson. Tanulását Sárospatakon végezte és pedig a jogi tanulmányokat a hires Kövy, a theologiaiakat Somossy vezetése alatt. Nehány évi magánnevelőség után másfél évet mint helyettes tanár töltött a sárospataki főiskola szám- és természettani tanszékén s részt vett Szemere Bertalannal, a főiskolai önképző kör alapitásában, melynek „Parthenon“ cz. zsebkönyvében, több prózai dolgozata mellett, néhány költői műfordítása is jelent meg, Pope után angolból.

Tulajdonképi tanári pályája azonban akkor kezdődik, midőn 1833-ban a nagykőrösi lyceum tanáraul hivatott meg, a hol aztán 41 évig működött; és pedig előbb a szám- és természettan, utóbb a bölcsészet tanszékén. Ez utóbbi minőségében az elsők közé tartozott, a kik a hegeli bölcsészetet hazánkba behozták s azt irodalmilag is hirdették.

Az akadémia egy jutalomtételére — mathematikai pályaművel — pályázván, a kitüzött 100 aranyat elnyerte. Ezentul még két izben részesült jutalomban nevelés- és oktatástani-, s kétszer dicséretben, az akadémia bölcsészeti pályázatain. E sikereinek köszönhette, hogy az akadémia által már 1835-ben lev. tagsággal tisztelteteti meg s hogy az akkori irodalmi körök részéről nagy elismerésben részesült. Az akkori „Athenaeum“ s „Figyelmező“ valamint a „Tudománytár“ lapjain számos értekezése jelent meg.

Legnagyobb tevékenységet azonban a tankönyv-irodalomban fejtett ki. Magán buzgalomból tanitó-képezdei előadásokat tartott tanitványai előtt s ezeket mindaddig folytatta, mig a tanitó-képezde Nagy-Kőrösön fel nem állittatott. Tankönyvei a nevelés és oktatástan, a szám- és mértan, természettan, a latin és magyar nyelvészet, a bölcsészettan minden ágaira kiterjedtek s számos kiadásban, mindig ujra dolgozva, javitva és bővitve jelentek meg. Sőt felkarolták az elemi olvasás mezejét is s ABC-, Elemi olvasókönyv, Bibliai történetek stb. czimü elemi tankönyvei is nagy elterjedést nyertek. Átalában Warga Jánosban a tankönyv-irodalom egyik legmunkásabb és legtöbboldalu mivelője dőlt ki.

A tanügyi téren szerzett érdemei elismeréseül a kecskeméti helv. hitv. egyházmegye és a dunamelléki egyházkerület tanácsbirául; tudományos érdemeiért pedig a bécsi földtani intézet lev. tagjául választotta.

Negyvenegy évi tanári működése után a mult évben búcsút vett hivatalától s nyugalomba vonult, családja körébe. Megérdemelt nyugalmát azonban, e földön, nem sokáig élvezhette. Övéinek ápoló karjai között f. évi január 10-kén elhunyt.

Béke lengjen poraik fölött!

—á—r—

Az egyetemi könyvtár palotája.

Ki nem csodálkozott a felett, hogy a pesti tudomány-egyetem legnélkülözhetlenebb segédintézetének eléggé nem gáncsolható helyisége volt oly sok ideig? — Mint a „Merkur von Ungarn“ czimü lap 1786 évi folyamában olvasható: „a pesti m. kir. egyetemi könyvtár (eddigi) épülete ez évben fejeztetett be, s e czélra a ferenczieк zárdájának előrésze vétetett és idomittatott át, mely a templomtól délfelé nyulik.“ 88 évig szolgált tehát e ház, mely az utóbbi időkben már alig volt használható. Ódon falai, homályos és mély ablakai, szegénységgel határos egyszerüsége leverő benyomást tettek a látogatóra. Ez épületen minden azt látszott mondani: megunta már a szolgálatot, nem tudok többé megfelelni a kor, a múzsafiak igényeinek, az idő kiméletlensége miatt lábaim inognak, oldalaim hasadékosak .... adjatok át az enyészetnek és ruházzátok másra az én feladatomat. ...

A könyvtári tisztek panaszai állandóan napirenden voltak; mert kivált a téli hónapokban igen terhes szolgálatot kellett végezniök, a meleg olvasó-szobákból a fütetlen nagy terembe menniök minden kevésbbé használt könyvért, mely ut a rosz beosztás miatt mindannyiszor sok időt is vett igénybe.

Az olvasók panaszairól emlitést sem teszünk, mert számuk végtelen nagy és fájdalom nagyon jogosult volt.

A szükség és a kor követelményei elégitettek ki tehát, midőn a régi rozzant könyvtár helyébe az egyetemi könyvtár telkén egy uj épületet emeltek, mely már külső diszénél fogva hivatva van Budapest nevezetességeit egygyel gazdagitani és mint tudományos czélu intézet minden tekintetben megfelelni azon általános törekvésnek, mely hazánkban a közmüvelődés ügyei körül nehány év óta örvendetesen tapasztalható.

A palota homlokzata a ferenczieк terére nyilik; egyik oldalán az első hazai takarékpénztár szegletépülete méltó pendantját képezi, a másik oldalon a ferenczieknek épitendő 3 emeletes uj háza fog elterülni, melynek egy része képünkön szintén látható. A könyvtárpalota homlokzati része a legdiszesebb. Renaissance styljében a görög izlés részletei tulnyomók. Közepén két széles és magas korynthi oszlop emeli hatását. Ezen oszlopokon túl a homlokzat legfelsőbb részén két kőből faragott angyal tartja a pesti tud. egyetem czimerét. Alatta külön vonalban e föliratáll: „Bibliotheca Regiae Universitatis Hungaricae.“ Alább kis barna táblák allegorikus és phantastikus sgraffito-képekkel és az oszlopok alsó részével egy vonalban három négyszegletü vörös márványtábla diszeleg, melyeken e szavak olvashatók: „Literis.“ „Artibus.“ „Vitae.“

A palota tornya, melynek alsó része pavillonszerü, két nagy korynthi oszloppal és négy allegorikus szoborral van diszitve. Magas kupoláját vörös és fekete palatáblákkal fedték, s legfelsőbb része, mely aranyozva és ezüstözve van, egy lángoló hamvvederben végződik, mely a tudománynak soha ki nem alvó lángját jelképezi.

A palota tulsó része ugyanazon stylben van épitve, mint az előrész, habár annak összbenyomását a reáltanoda-utcza szükvolta miatt élvezni alig lehet.

A főbemenetet három nagy és széles ajtó képezi. Ez a tág előcsarnokra vezet, melynek boltives tetőzetén szürke-sárga mészkövekbe vésett sgraffito-rajzok, oldalfalain hosszu és széles, fehér és szürkés márványlapok és 5—5 oldal fülkében, épugy mint a homlokzaton és a csarnok boltives tetőzetén, Thán rajzai nyomán Teichert által vésett sgraffito-képek diszelegnek, melyek az ó-klasszikai világ egyes kiváló alakjait ábrázolják.

Az előcsarnok, melynek tetőzete magas oszlopokon nyugszik, a nagyteremhez vezető lépcsőzetig terjed. E széles vörös márvány-lépcsőzet két részre oszlik, s ugy vezet föl az emeletbe.

A nagy olvasó-terem igen diszesnek igérkezik. 16 felső fülkéjébe falfestmények és plafondjára is freskók jönnek, melyeknek festésére Lotz vállalkozott; beosztás tekintetében leginkább hasonlit a párisi Pantheon terén levő Sainte-Génévieve könyvtárhoz, mivel falai körüskörül könyvtartó szekrényekkel lesznek ellátva, melyekhez egy kőrácsozatu karzat vezet, továbbá világitását fedélzeti üvegen és a ferenczieк terére nyiló 3 nagy ablakon át nyeri és az olvasó-közönség asztalai és székei a terem közepén fognak fölállittatni; ez uj olvasó-terem egyszerre 140 olvasónak adhat kényelmes helyet.

Szomszédságában külön szobák lesznek berendezve tudós buvárlók számára.

A mi a palota többi helyiségeinek beosztását illeti, a következőket jegyezhetjük fel: földszintjén 4 könyvtár-terem, az első könyvtárőr lakása és kezelő helyiség; az első emeleten 3 könyvtár-terem és a nagy olvasóterem, valamint a könyvtári igazgató fogadó- és dolgozó-terme és 3 kezelő helyiség; végül a második emeleten 3 könyvtár-terem, tartalékszoba és az igazgatónak 6 szobából álló lakása leend.

A könyvek nagy, diszes vasszekrényekben fognak elhelyeztetni. E szekrények csak április végével készülnek el; de a tervrajzok után itélve, bátran elmondhatjuk, hogy becsü-

A BUDAPESTI EGYETEMI KÖNYVTÁR UJ ÉPÜLETE.

Két év alatt 29 fontosabb fellépése volt, ebből 21 Németországban.

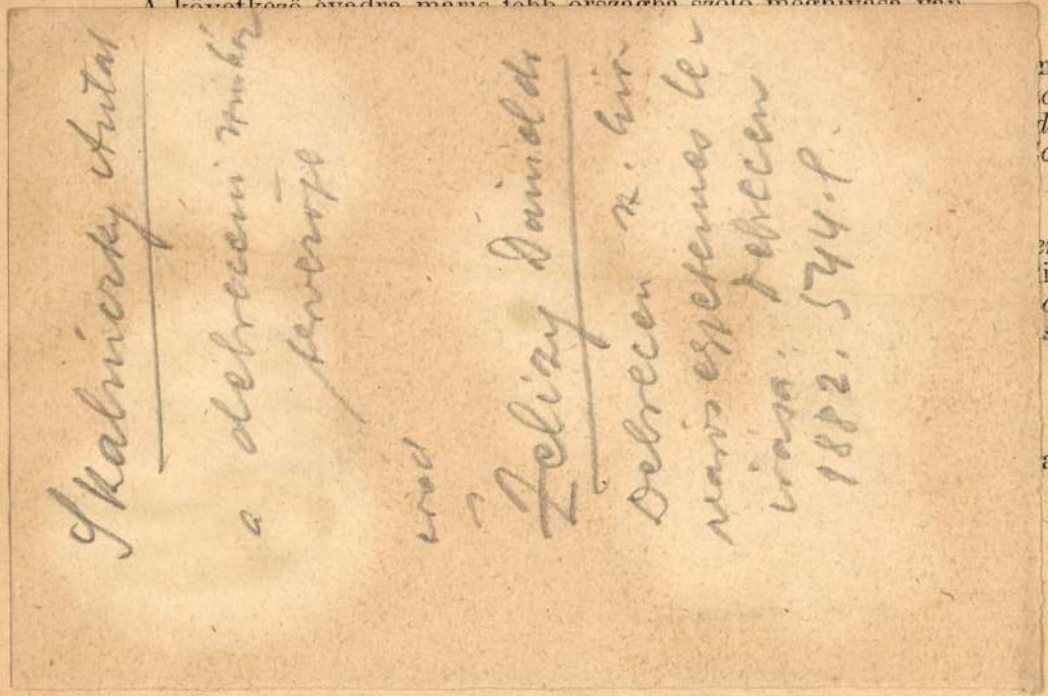

Nauheimban elektrokardiográfiai kurzuson és a Deutsche Gesellschaft für Kreislaufforschung ezt követő ülésén vett részt. Az év márciusában a fajvédelemről tartott előadást a kollégiumban.

Ezenkívül *dr. Trócsányi László* előző tanévi ösztöndíjas kapott még ösztöndíjjal megkezdett protestáns egyházjogi tanulmányainak befejezésére 300 pengő összegű tanulmányi segélyt.

Törvényhatósági ösztöndíjasok:

Dr. Budó Ágoston (1914, Budapest, gör. kat.), okleveles középiskolai tanár, bölcsészetdoktor, Budapestről (Rybár professzor), a Székesfőváros ösztöndíjasa az egész tanéven át. Debye professzor vezetése alatt a Kaiser Wilhelm Institut für Physikben a magas frekvenciájú terekben fellépő dielektromos veszteségek kísérleti vizsgálatával foglalkozott; a vizsgálatok eredményét „Der Einfluss der Gestalt der Moleküle auf die Relaxationszeit" címen a Physikalische Zeitschrift közölte. Másik munkáján „Dielektrische Verluste bei Molekülen mit drehbaren Gruppen", még dolgozik. Dr. Kovács Istvánnal közösen készített spektroszkópiai tárgyú munkája „Über die Triplett

Szkalnicky Antal

Trefort minszter 1873 ban megbörta, hogy a József műegyetem épületének tervét elkészítse.
1879-ben azonban Steindlt bírtár meg az épitkezéssel.

J-R. A Kir. József-műegyetem uj palotája. Vas. Ujs 1883. 762 l.

M. D. K.

SZKALNITZKY építész

M. kir. egyetemi könyvtár Koch-hal

(repr.)

Bp. építmények (Szerk. Rozinay István)

Bp. – Eperjes 1880–1884.

44.45.46 t

MDK

Szkalniczky épitész

1873-ban a Múzeum krt. és Eszterhazy-utca közt fekvő telken épitendő műegyetem tervének elkészitésére kérték fel Szkalniczky épitészt.

J-R.: A kir.József-Műegyetem uj palotaja.

Vas.Ujs. 1883. 47.sz. 761, 762.l.

Skalnitzky Antal

Lásd

Az egyetemi könyvtár palotája. Vas. Nyj 1875. 54-5 l. (Keppel).

OK v. felh.

M.D.K.

Skalnitzky Antal, építész

1878. jun. 13-i temetéséről
hegyeletes szavakkal emlékezik
meg a lap. Negyvennég éves hozá-
ban halt meg - nagyszabasú műve-
ket hagva maga után: Lipót mezei
Elmegőgyintézet, elso magyar Polytech-
nikum, pósta palota, Thonet udvar,
./.

Bauzeitung für Ungarn, Bp.1878. VII.évf. 25.sz.

173.old.

M.D.K.

Skalnitzky Antal, építész

... Egyetemi Könyvtár, Nemzeti Szinház átépítése és bérhára, Egyetem Fiziológiai Épülete, Károlyi és Zichy grófok, valamint Fechtig bázi és Wodianer paloták, az aradi, szekésfehérvári és debreceni szinházak. - A félbemaradt munkákat sógora Koch Henrik fejezi be.

Bauzeitung für Ungarn, 1878. VII.évf.Bp. 25. sz.

173. old.

Szkalnitzky Antal

+ 1878 junius 9-en

Lvód

Az épitési ipar

1878. 24 szám.

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191..... é

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére

nevü munkástársamat szóbelileg megbizt

Kelt ....., 191.....

.....

tanu.

.....

Skalnitzky Antal +

Vas. Ujs. 1878. 385, 1

Skalnitzky Antal, ki az akadémia harmadik osztályának volt levelező tagja, a főváros több kitünő épületét tervezte, vagy épitette. Igy az akadémia palotájának épitését is ő hajtotta végre Ybl Miklóssal együtt, a berlini Stühler tervei szerint. Szaktudományi érdemeinek méltánylásául az akadémia 1865-ben választotta tagul, de székfoglalót nem tartott, mert szakmai elfoglaltsága vette igénybe, s a megfeszitett munkásság elméjét is megtámadta, s épen a nemzeti szinház palotájának épitése közben (1876-ban) téboly borult szellemi világára, és életét a lipótmezei országos kórházban végezte be, 44 éves korában, özvegyet s két gyermeket hagyva hátra. Skalnitzky épitette a Hungaria szállodát, a Thonet-udvart, postapalotát, egyetemi könyvtárat, az élettani intézetet, az egyetem toldaléképületét, a gr. Károlyi Alajos, gr. Zichy N. János és báró Wodianer magánpalotáit, a debreczeni, székesfehérvári és aradi szinházakat.

ve eltemi

1878-ból nincs

semmim

Skalnitzky Antal

epitész

meghalt 1878.

1876.ban megörült, két évvel

Éppött a lipótmezőn halt meg

44 évés korában.

lásd rövid életrajzát

Vas. Ujs 1878.

385 lap

Skalnitzky Antal, épitéz

M.D.K.

Koch Henrikkel közösen készitett pósta palota – és Grand Hotel tervei szerepelni fognak a Párisi Világkiállitason.

Bauzeitung für Ungarn, Bp.1878. VII.évf. 34.sz.

237 .old.

S Z K A L N I C K Y A N T A L. Született 1836-ban Herceglakon,Baranya megyében,ahol atyja Albreyht főherceg jószágigazgatója volt.Iskoláit Pécsett,majd Prágában folytatta,a polytechnikumot Bécsben látogatta 1854-57-ig.Akkor a berlini épitészi akademiára ment,ahol két évet töltött és Böt cher előadásait is hallgatta.1858-ban Biermann berlini tanárral Magyar-Erdély-Horvátországon keresztül Dalmáciában és Felső-Olaszországban tett tanulmányutat.Azután a berlini,Stüler és Strack épitészi,tanácsosok irodáiban müködött.Stüler biztatására lép 1859-ben először a nyilvánosság elé a bécsi Rudolfium-kórház pályázatán,ahol terve második dijat nyert.Ugyanazon évben a majnai-frankfurti "Saalban" pályázatán az első dijat nyerte el.Berlinbőli eltávozása előtt az akademia a porosz kormány nagy ezüst érmét kapja.Berlinben főleg a reneszanszot kultiválta és tanulta,/ Romantikus irány /1859-ben Párisba utazott,ahol 1860-ig maradt,időközben Francia és Angliát is beutazta.Párisban az "Ecole des Beaux Arts"-ot is látogatta. 1860.év novemberében jött Pestre,ahol az Akademia épitése volt épen napirenden.Ebben ő is részt vett utólag egy pályaterwvel. Stüler ajánlatára Szkalniczky bizatott meg Ybl ellenőrzésével mellett a palota müvezetésével.Az Akademia azután levelező taggá is választotta.1862-ben Koch bécsi épitész leányával kötött házasságot.1864-ben mint ideiglenes tanár meghivatott a József Müegyetemre,majd rendkivüli tanárrá lett s 1870-ig itt müködött. Ő a disz és müépitészet meghonositója.

Nevezetesebb müvei:
Debreceni Szinház
Csáky László gr.szendrői kastélya
Jankovich József öreglaki "
gr.Bánffy Miklósné kolosvári sirboltja
Hungária r.t. szállodája
Thonet udvar Muzeum u.
Az épitő társulat négyemeletes háza az Akademia u-ban
gr.Zichy János -féle bérházak
Wodianer Albert " "
gr.Károlyi Ede és Sándor " "

br.Fechtig és Luby -féle 3 em. bérházak

Az Ogtogon négy háza /

Állatkerti épitkezések

Közuti vasuttársaság istállói és a városligeti váróterem

Aradi szinház.

1869-ben az igazságügyminiszter Német,Belga,Francia és Angolországba küldte a törvényszéki épületek tanulmányozására,a pesti büntetőtörvényszék tervpályázatán pedig az első dijat nyerte.1870-ben a postaépület terveit készíti el,1872-ben be is fejezte.A postaépület épitésénel egyidejüleg megvált a müegyetemtől.1873-ban a Jendrassikklinikát épiti,megelőzőleg államköltségen külföldi tanulmányokat végzett,mai az élettani intézetet. Ez időben készitette a József Müegyetemhez is terveket. Ekkor kezdődnek ideggyöngeségének első jelei, melyeknek később áldozatává lett.Már 1873 őszén minden szellemi munkától tartózkodnia kellett.Később ismét dolgozott,az egyetem szerbutcai emeletszárnyát épiti,majd az egyetemi könyvtárat,Nemzeti Szinházat épiti át.De ezeket már Koch Henrik sógora,kivel már korábban társas viszonyban állott,fejezte be.1874-ben,ujabb pihenő után az Operához és a Mücsarnokhoz készitett terveket.Fokozódó elmebetegsége folytán még azon évben Nápoly vidákáre ment üdülni.Innen már nem is tért egészségesen haza.A lipótmezei tébolydában halt meg 1878.év junius 9.-én. 1/

1./ Hauszmann Alajos: Szkalnicky Antal emlékezete. Épitő Ipar 1878. 38.sz.

DR. KISMARTY-LECHNER ENŐ
ÉPITÉSZ-TANÁR
BUDAPEST XI. MESZÖLY U. 1 SZ.

Skalnitzky Antal

S épitér

geb. zu Szako im Barnyer Comitate 1836.

Lásd életrajzát magyarul:

Magyarország és a nagy világ. Pest. 1866. 12. szám.

Egyéb irodalom:

Illustrirte Zeitung. Leipzig 1866. 1176 szám

Wurzbach Biogr. Lex. Wien 1877 XXXV. K. 46-47 l.

Skalnitzky (Szkal-
nicky) Antal

építész
1836 – 1878

Lásd

Thieme – Becker
31. k. 109. l.

Skalnitzky Antal

1.

Zádor - Rados

399. 1.

Szkalnicky Antal

l.

Lykanemzromantika

27, 64, 128, 146, 149,
157, 222, 224, 229,
230, 244, 252. l.

Szkalniczky Antal

A debreczeni Csokonai
vinház
repr.

Lykanemzromantika

339. l.

Scholtz Alfred IX. 87.

M. D. K.

SZKALNITZKY Antal építész

Ybl Ervin: Ybl Miklós 159.

M.D.U.

SZKALNITZKY Antal évtlész

Bp. Egyetemi Könyvtár

Felszólítják a Debrecenben évtendő szinházhoz tero bemegyitás ára.
Debrecen Szinház

Ybl Ervin: Ybl Miklós 46., 125, 131.,

M. D. K.

SZKALNITZKY Antal építész

Az Operaház építési bizottságának

tagja

Ybl Ervin: Ybl Miklós 171.,

M. D. K.

SZKALNITZKY Antal építész

Ybl Ervin. Ybl Miklós 133.

M. D. K.

SKALNICZKY estén

Sugárút na Vésztorbásaság
vtja egyik esetén

Gerő László. Építészeti stílusok
Bn. 1957. 118. l.

M. D. K.

SKALNICZKY ed. építész

Debrecen Csokonai színház

Gerő László: Építészeti stíluselemek
Bp., 1957. 115. l.

MDK

Szkalniczky szobrász XIX.sz.

Izsó szakértője az 1862.évi perében

Sós Gyula:Uj adatok Izsó Miklós Busuló Juhászának készülési körülményeiről Művért 1957.VI.évf.4.sz. 307.l.

Sklaniczky Antal MDK

Sklaniczky Antal és Koch Henrik tervei szerint épitették fel a városligeti állatkert épületeit: Rom-tornyot, majomházat, ketreceket a ragadozóknak, tevéknek és zsiráfoknak lakóhelyet, vidramedenéét...

THALY TIBOR: A 200 éves Városliget. Bp. 1958.

89.1.

Skalniczky Antal,épitész
---

a jelenlegi debreceni Csokonai szinházat ő épitette. Ybl terve szép volt,de költséges. 252.old

Balogh István: A soproni szinház és Debrecen. 250.old

Soproni Szemle,Helytört.Folyóirat.XII.1958.Sopron

Skalniczky Gyula MDK

A Nov. 7. tér négy bérházát,
az Egyetemi Könyvtárat
a Petőfi utcai Főpostát
A Muzeum körut és Rákóczi ut sarkán egykor
állott Nemzeti Szinházat épitette.

99. o. és loo.o.

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest. Bp. 1959.

M.D.K.

Skalnitzky Károly
építész

A Dugonics téren lévő egykori reáliskola, mai egyetem tervezője.

Bálint Sándor: Szeged városa, Bp. 1959. 109 l.

Skalnitzky Antal, építész MOH

Az 1875-ben felépült Egyetemi Könyvtár építésze volt. (Sógorával: ifj. Koch Henrikkel együtt.) Egyébként Skalnitzky tervei alapján épült az Oktogon 4 szomszédépülete, a Főposta, a debreceni, a székesfehérvári színház stb. Fiatalon, 1878-ban, 42 éves korában halt meg.

V. M.: Az Egyetemi Könyvtár előcsarnokának restaurálása 317.1

sp. 1959. július IX/7

KÖNYVBARÁT

Szkalnitzky MDK

Az Operaházra 1873-ban meghirdetett zártkörü pályázaton négy hazai / Ybl, Steindl, Szkalnitzky és Linzbauer/ és két külföldi épitész /Fellner Ferdinánd és Bohnstedt Lajos/ versenyéből Ybl Miklós került ki győztesen: ő kapta a megbizást a végleges tervek kidolgozására.

Borsos- Sódor - Zádor : Budapest. Bp. 1959.

Szkalnitzky

építész

MDK

A Pannónia Szálló melleti üres telken állott a Zitterbarth Mátyás tervei szerint 1837-ben épült régi Nemzeti Szinház. 1870-ben Szkalnitzky és Koch terveiszerint modernizálták. Később négyemeletes bérpaloták épitettek köréje. Az egész épülettömböt 1908-ban tüzveszélyessége miatt lebontották. Az 1912 évi pályázatot a régi helyén épitendő uj Nemzeti szinházra Tőry Emil és Pogány Móric tervei nyerték el, de a világháboru miatt nem valósult meg.

277.o.

Borsos-Sódor-Zádor: Budapest. Bp. 1959.

Szkalniczky Antal

építész

Egyetemi Könyvtár tervezője.

44.o.

Székely László/szerk./: Budapesti szebkalauz.

Bp. 1959.

M.D.K.

Szkalniczky Antal építén

Székesfehérvár, Szinház, későeklektikus
1872 - 74. tervezője

Genth. Nüeml. 1959 I. 356.

Skalnitzky, [építész:] 7 Dk

Nem volt jelentéktelen mester, a kor képzőmüvéneivel összehasonlítva sem.

Gerő László: A XIX. n. végi későeklektikus építészet jelentősége budapesten 162 = 175. l

MÜEMLÉKvédelem

bp. 1960. 3. sz.

M. D. K

SKALNICZKY Antal építész

Az ellertíra jelentős építésze

Hatalkay Árpád: A Nemzeti Múzeum
Környezeti kialakult pokolmegyed
története

Műemlékvédelem 1960. 3. sz. 154. l

 M. D. K.

Slatinsky - Szalatnai artur, épitész, festő
1891

Az épitészeben kivül akvarelek festé-
sével is foglalkozott, festett csendé-
letekel és architektonikus vedutákat
intenziv szinekkel, fony efektüsek-
kal. Mérnöki merevségtől mentes
akvarelje, levegősek szinesek és kony-
nyedek.

Marian Váross: Slovenské výtvarné mu-
enie 1918-1945. 81. old.
1960.

M. D. K

SKALNITZKY [Antal] épílén

A szerző tagadja, hogy részben mű-
vész lett volna képzőművész tor-
társainál

Gerő László: A XIX. sz. végi későcklek-
tikus építészet jelentősége Budapesten

Műemlékvédelem 1960. 3. sz. 172. l.

Skalnitzky Antal, építész 7 Ok

Az eklektika egyik nagy alakja.

A Bródy Sándor u. 2. sz. 3 emeletes saroképület (br. fechtig palota) tervezője. (1873.)

Repr.

A Múzeum utca 11 sz. ház építtetésével kapcsolatban vitája volt az építtető Károlyi gróffokkal. – A Múzeum u. 15. sz. gr. Zichy féle palota tervezője. (Ép.: 1871.)

Hatolkay Árpád: A Nemzeti Múzeum körül kialakult palotanegyed története 153-161.

Műemlékvédelem, bp. 1960. 3. sz. (IV. évf.)

M. D. K.

SKALNICZKY Antal építész

Debrecen Csokonai Színház (1861-65)

Gerő László: Magyar építészet haladó hagyományai Ba. 1957. 59. l.

SKALNITZKY Antal építész M.D.K.
1836 – 1878

Debrecen ~~Csokonai~~ Csokonai Színház
Br. Egyetemi könyvtár
Hungarica - gyűjt.
Oktogon 4 bérház

1952)
Művért. Gerő László: Az építészet koraeklektikus stilusa 103.

M. D-K.

SKALNITZKY Antal építész

Debreceni szinház építése

Debrecen, Főiskola előtti tér rendezé-
sének terve

~~P~~

Balogh István: Izsó Miklós és a Csokonai
szobor 100. l.

Művért 1953. 1-2. sz.

M. D. K.

SKALNICZKY Antal építész

Debrecen Csokonai Szinház, 1861-65

Magyar építészet. Bp. 1954. 104. l.

M. D. K.

Skalnitczky Antal építén

1865 ben tervei nezint épült fel a debreceni Csokonai szinház.

Borbíró Virgil: Debrecen. Bp. 1954 38.

M. D. K

SZKALNICZKY Antal építész

Bp. Egyetemi Könyvtár

" Első Magyar Biztosító Társ. székháza

" Hungária-szálló

Magyar építészet. Bp. 1954. 30. l.

M. D. K.

SZKALNICZKY Antal epitén

Tud. Akadémia tervpályázat

Magyar építészet. Bp. 1954. 30. l.

R. D. K

SZKALNITZKY Antal építész
(1836 – 1876)

Debrecen, Csokonai - szinház
Bp. Egyetemi könyvtár
" Hungária - szálló
Oktogon tér 4. sz. bérház ifj. Koch
Henrikkel

Gerő László: Magyar építészet a XIX. sz.
második felében Bp. 1955. 29. l.

SZKALNITZKY Antal/1836-1876/

kezdetben romantikus.Ő tervezte a debreceni Csokonai szinházat.Korai eklektikus stilusban épitette a budapesti Egyetemi Könyvtárat,a Hungária szállót/lebontva/,Oktogon tér4 sz. épületet/utóbbit ifj KOCH Henrikkel eg yütt/.

Gerő László:Magyar épitészet a 19.század masodik felében,Bp.1955.40.l. TIT útmutató 37.

MDK

Skalnitzky Károly (építész)

Ő tervezte a szegedi Kis Dávid-házat? (Ez az épület, megtévesztő szövegezéssel, az Arleth Ferenc tervezte épületek társaságában is előfordul-tásd ott is!)

Bálint Sándor: Az építőművészet klasszicizmus és romantika szegedi korszaka. Tiszatáj, Szeged, 1956. aug. X. évf. 4. sz. 279 l.

MDK

Skalnitzky Károly (építész)

Tervezte ez 1872-ben a Dugonics téren épült kora eklektikus szegedi reáliskolát.

Bálint Sándor: Az építőművészeti klasszicizmus és romantika szegedi korszaka.
Tiszatáj, Szeged, 1956. aug. X. évf. 4. sz.
279 l.

M. D. R.

SZKALNITZKY Antal építész

A Bazilika kupolájának bevonása

után szakértőként szerepel

Ybl Ervin: Ybl Miklós 177., 205.

M. D. K.

SZKALNITZKY Antal évítész

Ybl Miklóssal a Magy. Tud. Akadémia palo-
tája építésvezetője, Stüler Fri. Ágost
berlini évítész tervező képviselője
kivitelező: Dieseber Jóset építőmester

Ybl Ervin: Ybl Miklós 37,

M.D.K.

SZKALNITZKY Antal építész

Résztvesz az Operaház pályázatán

Ybl Ervin: Ybl Miklós 76.,

M. D. K

SKALNITZKY Antal építész

Bp. Múzeum u. 15. gr. Lichy Jónos-
féle palota

Engedélye 1869-ből felépült 1871.

Építette: Wechselmann Ignác

Hatalkay Árpád: A Nemzeti Mú-
zeum körül kialakult palotanegyed
története

Műemlékvédelem 1960. 3. sz. 158. l

M. D. V.

SKALNITZKY Antal építész

gr. Károlyi J. Ivánnak (a múzeum

u. 11. sz. palotatömb építtetője tevo: Puchar)

vitányás volt vele

Hatalkay Árpád: A Nemzeti múzeum

körül kialakult palotanegyed

története

Műemlékvédelem 1960. 3. sz. 158.

M. D. A.

SKALNITZKY Antal építész

Bp. Bródy Sándor u. 2. Fechtig Nándor báró egykori háza (1873.)

építőmester: Karl Strauss

(Repr. 2.)

Hatalkay Árpád: A Nemzeti Múzeum körül kialakult palotanegyed története

Műemlékvédelem 1960. 3. sz. 154. l.

M. D. K.

SKALNICZKY Antal építész

Szeged, Főreáliskola (Közp. Egyetem)

Ferve Mivikleső: Arleth

Nagy-Papp-Börtsök: Szeged, Bp. 1960.

102. l.

M.D.K.

Skalnitzky Antal
építész

a debreceni szinház terverője

Kanyis, Magy. mův. Bp. 1960 473

M.D.K.

Skalnitzky Antal, épitész

A rmantikus épitészet müvelője volt. Debreceni szinház. 473.o.

Kampis Antal: A képzőművészetek

A kultúra világa. III. köt. A képzőművészetek, a zene, a szinmaz és a film. Minerva, 1960. Budapest

Szkalnitzky

MDK

építész

Az igazságügyi paleta tervezésével 1864-ben Ybl Miklóst bizták meg. A kiegyezés után Szkalnitzky és Koch építészekkel készittetik a megoldási terveket. Irodáikban részt vett a tervezésben Hauszmann Alajos is, de az építkezés elmaradt.

5.o.

1891 nov. 7.-én Hauszmann kap megbizást a tervek elkészitésére.

6.o.

YBL ERVIN: A Magyar Nemzeti Galéria palotája. Bp. 1960.

·2-

SKALNICZKY Antal építész M.D.K.

(1836-1878)

Bp. Egyetemi könyvtár (1872) Repr.

Társtervező: ifj. Koch H.

Műegyetemi tanár

Debrecen, Arad, Székesfehérvár, szinhai

Oktogon tér 4 tompaszögű sarokbérháza

./.

Rados Jenő: Magyar építészettörténet Bp. 1961. 286.

M.D.K.

Rado Jenő: Magyar építészettörténet Up. 1961.

-1-

M.D.K.

SKALNICZKY Antal építész

Szkalnitzky

Debrecen, Szentház

Részt vett az Operaház tervezésére ki-
írt szűkebbkörű pályázaton (1873)

Ra dos Jenő: Magyar épitészettörténet Bp. 1961.

./.

272, 285, 286, 287.

Skalnicky M.D.K.

A Zitterbarth-féle Nemzeti Színház egyik ét-
épitője. / társa Koch/ 1875-1976/

Tá jékeztató

Müemlékvédelem 1961. / V./ 1. sz. 62.1.

Skalnicsky . [építész] MDk

A Múzeum körút – Rákóczi út sarkán levő parkban emlékművének felállítottak a régi Nemzeti Színház egy nagyméretű oszlopfőjét. Az oszlopfő az 1837-ben épült Nemzeti Színház 1875–76. évi átépítésekor származik.
(Az átépítést Skalnicsky és Koch tervezték.)

. Tájékoztató
P.B.: A Múzeum körút 62.1

MŰEMLÉKvédelem Bp. 1961. 1. sz.

M.D.K.

SKALNICZKY Antal építész

Dunapart, Hungaria szálló (A II. vilag-
háborúban megsérült és lebontott)

Thonet-udvar

Petőfi S. utcai Főposta

A régi Bauvezeti kirkár 1912 ben lebon-
tott bírkárkörülépítése (1874)

Rados Jenő: Magyar építészettörténet Bp. 1961. 286.

M.D.K.

Rados Jenő: Magyar építészettörténet hp. 1961.

M. D. K.

SKALNICZKY

Kochhal

atépiette a Zillerbarth fia 1837 -
ben létesült Nemzeti Szinházat
(1875 - 1876)

egyik oszlappöjét feláltottár
RR: A Múzeum Körút és Rákóczi
út sarkán. Erő parkban
Műemlékvédelem 1961. 1. 77. 62. l.

Skalnitzky Antal

Budapesti épitén.
Ubl-nél kisebb költségvetéssel tervezte
meg a debreceni zsinagógát. Megépült
a Kossuth u. 10. alatt, állandóan
felügyelt az épitésre

Skalnitzky Antal

Valószínű, hogy Debrecenben Csanak József debreceni kereskedő bérelt romantikus stílusban ő tervezte.
/Vörös Hadsereg útja és Hatvan J. u. sarok/

Skalnitzky Antal épitész

Csokonai szinház /repr./

A képzőművészetek Debrecenben /szerk.Bőgel József/
1961.Debrecen Képjegyzék 38.

Skalnitzky Antal. építész

Budapesten működött. Ő
kénitette a debreceni szinház
tervezt

A képzőművészetek Debrecenben, 1961.

37 oldal

Skalnitzky Antal

(Sokomai hinház (~~[illegible]~~ kapkó)

A képzőművészeted Debrecenben, 1961

38 kép

Szkalniczky Antal MDK

A József-ipartanodában Lechner Ödön mester volt egy évig. Az ő tanácsára ment Lechner Ödön Berlinbe. 1866ében.

Dr.Kismarty-Lechner Jenő:Lechner Ödön.Bp.1961.
10.lap.

Szkalnitzky /Antal/ MDK

Népköztársaság utja 48.

Tervezte Koch és Szkalnitzky 1872-ben.
Épitette ifj. Pan József.

Helyreállitva 1957.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

144.1.

Szkalniczky Antal MDK

Magyar Tudományos Akadémia. Roosevelt tér 9.

Tervezte F.A. Stüler1862-64.
Építésvezető: Szkalniczky Antal és Ybl Miklós.
Szobordisze E Wolf és Izsó Miklós/Révai Miklós/.
Megnyilt 1865. dec. 11.
Belsőleg helyreállitották 1948-49/Lux Kálmán/
A disztermet 1950-ben, freskóit 1954.ben.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

122.1.

Repr: 220. kép.

Szkalnitzky Antal

MDK

Bp.Vi. November 7.tér 3

Tervezte: Szkalnitzky Antal és
Ifj. Koch Henrik
Épitette ifj. Pan József1873-ban.
Helyreállitva XØ 1957-ben.

Zakariás G. Sándor : Budapest. Bp. 1961.

147.1. XØ/XI

MDK

Szkalnitzky Antal

Bp. VI. November 7. tér 4.

Tervzete Szkalnitzky Antal és ifj Koch Henrik.
Épitette ifj. Pan József 1873-ban.
Helyreállitva 1957-ben.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

147.1.

Egy elfelejtett építész

Könyv Szkalnitzky Antal munkásságáról

A múlt század végi budapesti építészetben egy kicsit is járatos közönség számára ismerősen cseng Ybl Miklós, többek között az Operaház, Steindl Imre, az Országház, Fessl Frigyes, a Vigadó vagy Hauszmann Alajos, a New York-palota tervezőjének neve. E városképileg vagy esztétikai értelemben kiemelkedő munkák alkotói mellett azonban jó néhány olyan kiváló, a maga korában valós értéken megbecsült építész vált a kollektív felejtés áldozatává, akiknek mindennapjaink környezete sokban köszönhető.

A művészettörténészek historizmussal foglalkozó szűk köre és építészettörténetet oktatók egy kezünkön összeszámolható csoportja tudna csak helyesen válaszolni arra az első hallásra könnyűnek tűnő kérdésre, hogy ki építette az Oktogon négy sarokházát, ki tervezte a Petőfi Sándor utcai főpostát, amelyet ezrek keresnek föl naponta, vagy az Egyetemi Könyvtár épületét, ahol a humán értelmiség újabb és újabb nemzedékei tanulnak már vagy százhúsz esztendeje. És vajon kinek a tervasztaláról került le annak az elegáns háznak, a Thonet-udvarnak a rajza, amely ma a Duna-parti szállodák közé szorulva mementóként őriz valamit a háború előtti korzó képéből? Ki az az építész, akinek egykori hatalmas épülete – a Hungária Nagyszálló – helyén ma a Fórum Hotel áll, s akinek a magyar művelődés néhai központját, az 1913-ban lebontott Nemzeti Színház – valamikor a Rákóczi út és a Kiskörút sarkán állt – tömbjét köszönhettük? A kérdésekre adható válasszal nem egy építészgeneráció idézhető meg, csupán egyetlen tervező: Szkalnitzky Antal.

A felsorolt példák korántsem fogják át az életmű egészét, de még csak azon munkákét sem, amelyek Budapesten valósultak meg. Szkalnitzky ugyanis olyan jelentős vidéki középületek tervezésével is kitűnt, mint az aradi, a debreceni vagy a székesfehérvári színház, a széphalmi Kazinczy-emlékcsarnok, a hajdúhadházi református templom, valamint egy-egy főúri kastély Öreglakon és Szendrőn. Az elődeink, az életünk közvetlen környezetét alakítók iránt már csak hivatalból is figyelmes humán értelmiség egy másik köre, a Szegedi József Attila (a volt Ferenc József) Tudományegyetemen tanulók nemzedékei szintén jó ideje nem tartják számon a főépületek tervezőjeként, Szkalnitzky Antal nevét. Miként a budapesti jogászok sem, akik az általa megformált Szerb utcai épületszárnyban tanulnak, esnek szerelembe, vagy vészelnek át sok tucatnyi vizsgát az áhított diplomáig, immár évtizedek óta.

Szkalnitzky szinte üstökösként tűnt fel a Magyar Tudományos Akadémia tervpályázatára készült rajzaival. A később Friedrich August Stüler – IV. Frigyes Vilmos király bizalmasa, a Német Építészeti Akadémia társigazgatója – berlini építész tervei szerint kivitelezett épület kapcsán széles közönséget vonzó vita zajlott a különféle lapokban a nemzeti stílus kérdéséről, amelyben a berlini építészeti akadémiáról – épp Stüler köréből – hazatért fiatal építész is részt vett. A historizmusra oly jellemző disputa a hagyományos nagy stílusok orientációjáról folyt; melyikben fejeződik ki a nemzeti jelleg, illetve vajon a reneszánsz, a gót avagy a barokk stílus tekinthető-e a legkedvezőbbnek bizonyos épületfunkciók kifejezéséhez. Szkalnitzky akadémiaterve feltűnést és elismerést keltett, és elegendő volt ahhoz, hogy a nagyszabású építkezésen. Ybl Miklóssal közösen, kivitelező építészekként felügyeljék a Stüler-féle tervek végrehajtását, a váratlanul felmerülő részletproblémák megoldásait. Szakmai sikereire mi sem jellemző jobban, mint gróf Dessewffy Emil, az Akadémia akkori elnökének dicsérete, valamint az, hogy a még alig harmincéves építészt a jeles intézmény levelező tagjává választották. A máig közismert Ybl Miklós például akkor nem kapta meg ezt az elismerést. Szkalnitzky Antal gyorsan felfelé ívelő pályája másfél évtizedig sem tartott, súlyos betegsége korán megfosztotta munkaképességétől, és hosszas betegeskedés után negyvenkét évesen hunyt el. Ezalatt azonban mintegy hatvan nagyobb tervet készített, amelyek közül közel negyven épült meg országszerte, de a határokon túl is.

A Hungária Nagyszálló 1868–1871-ig épült

A kiegyezés körüli építészeti konjunktúra idején részt vett az összes jelentősebb pályázaton és számos megbízást teljesített. Negyvennél több pesti tervéből huszonöt valósult meg, ám bontások következtében a város kilenc jelentős épülettel lett szegényebb az évek során. Nyilvánvaló tehát, hogy a Budapestre oly jellemző, a város legvirágzóbb korszakát meghatározó historizmus mestere városi, építészeti közgondolkodásunk méltatlanul mellőzött alakja lett. Utcája nincs, az amúgy kiváló Budapest Lexikon nem vette be nevét szócikkei közé, sírját pedig a mai kongresszusi központ helyén egykoron elterülő Németvölgyi temetővel együtt számolták fel.

Egyetlen fejlemény tekinthető csupán méltónak ahhoz az örökséghez, amelyet Szkalnitzky ránk hagyott, s amelytől a 117 évvel ezelőtt elhunyt építész mai megítélése egykori fontosságával azonosul: az Akadémiai Kiadó gondozásában ugyanis a közelmúltban megjelent Sisa József építészettörténész monográfiája, az Egy építész a kiegyezés korabeli Magyarországon alcímű kötet ötszáz forintos, terjedelméhez (210 oldal) és kiviteléhez képest meglepően alacsony árából a kiadói ártámogatás rokonszenves és sosem eléggé pártolható stratégiája sejthető, valamint az a Sisa József kiváló munkáját és a Szkalnitzky- életmű jelentőségét felismerő, azt minél szélesebb körben elérhetővé tevő törekvés, amely csak igen ritka esetekben tapasztalható az elmúlt évek kiadási gyakorlatában.

A Szkalnitzky Antal életművét feltáró és bemutató kötet a tudományos munkák esetében nélkülözhetetlen alapossággal és módszerességgel veszi sorba a pálya egyes állomásait, az egyes terveket. Egyaránt jelentőséget tulajdonít a meg nem valósult munkáknak, hiszen azokon keresztül is pontosítható a tervező helye és minősége korának a mainál tágabb, Bécsig, Berlinig – bizonyos esetekben Párizsig és Londonig – kiterjedő szakmai kapcsolatrendszerében. Az épülettervek formai, stiláris elemzésén túl Sisa érdeme, hogy a kor szellemi életének, szakmai közéletének vitái és eszmei áramlatai is megjelennek a könyvben. Sőt a szerző gondot fordít arra is, hogy lehetőségeihez mérten megrajzolja építészének portréját is. Nem dramatikus műfaj lévén, nem szokás tudományos monográfiákat azért dicsérni, mert a száraz tények mögül hús-vér karakterek, valós emberi helyzetek, a gazdasági és a szellemi értelemben egyaránt felgyorsuló társadalom atmoszférája dereng elő belőlük. Egy olyan koré, amelynek hátrahagyott tereiben és épületeiben, mint a Piranesi romarchitektúrájába belépő barbár utódok, botorkálunk mi is tudatlanul. A tudatosodás, az általunk belakott környezet megértése, megismerése az, amire társadalmi rendszerünk megváltozásával tettünk kísérletet, nevezetesen *a polgárosodásra*. Sisa József könyve, tudományos értékén túl, szélesebb értelemben ennek a folyamatnak a szolgálatába áll. Ezért könyvét szakmai érdeklődőként haszonnal, budapestiként örömmel forgatom.

Bojár Iván András

Bahnhof: a rockkocsmába oltott vasutasmúzeum

– Azért vehetett volna hosszúnadrágot is – mordult a nagyon rövid hajú kidobófiú, aki egyébként roppant rokonszenves volt, már amennyire egy nagyon rövid hajú kidobófiú rokonszenves lehet. Álltam abban a nadrágban, ami egyébként se nem rövid se nem hosszú: olyan térd alá érő, lejártam a lábam, amire találtam, kifizettem egy vagyont érte, a gatyám rámént a gatyámra, most meg tessék, nem engednek be miatta a budapesti Bahnhof megnyitására.

Már azt gondoltam, hogy itt a régi ifiparkot nyitották meg újra, ahol a pártilag levezényelt igazgató személyesen szabta meg, ki milyen öltözékben látogathatja a fiatalok kulturált szórakozását biztosítani hivatott intézményt.

Pedig a bejárat előtt parkoló terepjárók, aztán a vádlik és dekoltázsok egyáltalán nem valami ifiparkszerűségre engedtek következtetni.

Bejutottam és meggyőződhettem: ifiparkról szó sincs, rendesen megcsinálták a budapesti Bahnhofot, amit az azonos nevű és igen sikeres székesfehérvári ifjúsági szórakozóhely mintájára nyitottak a Nyugati pályaudvar tőszomszédságában. A hely szép nagy, az erősítés állati, a sörárak is tűrhetőek a budapesti átlaghoz képest, és talán nincs is ilyen dizájnos, jól felszerelt hely most a városban. És ilyesmit a nagy bulidömpingben már régen láttunk: szombat esténként sor áll a bejárat előtt.

Szóval a budapesti Bahnhofba érdemes járni, de csak rendesen, szépen, hosszúnadrágban.

Uj Péter

❑

Vessenek meg, akkor is meggyőződésem, hogy az éjszakai zenés-táncos szórakozóhelyekre a csajok pasizni, a pasik csajozni járnak. Csak. Illetve főleg. Azok is, akik minduntalan fecsegnek. Akik egész este állnak és csak néznek ki a fejükből. Ők igazán. Akik végig a barátnőjükkel táncolnak lelkesen. Akik kifulladásig döntögetik a sört magukba vagy a flippert löködik órák hosszat. Mindannyian. Egyet szeretnének, hogy ne egyedül vánszorogjanak haza.

Igy volt ez a Bahnhof protokollmegnyitóján is. A rockkocsmába oltott „vasútmúzeum" női közönsége különösen mellben volt erős. Atya ég! Micsoda dekoltázsok vonultak. Félkosaras, felnyomott (bocs!) cicik villogtak. Egyetlen vágy töltötte el a férfinépet – szédülni közéjük eszetlenül.

A protokollmegnyitó után is tart a felhozatal

SZABÓ BARNABÁS FELVÉTELE

Nem egyszerű persze egy kilencszáz vendéget befogadó helyen realizálni a vágyakat, hacsak nem százhatvan centi az ember, akkor a tömegben le-lefejelhet egyet. Nekik viszont nem adatik meg a kosarasok halmai közé letekintés élménye. Szóval nem egyszerű, hogy – miként hajdani Anna-bálokon - ilyen helyen találja meg az ember élete párját. Míg valakit kiválaszt, és várja, hogy kiderüljön, egyedül van-e – úgy is mint szabad-e? –, vagy éppen italt hoz embere a kilométeres pultok egyikétől. Vagy netán valamelyik beengedő-kidobó csapat tartozéka. Bizonyosan addig vár ki a szíve hölgyét kereső, amíg elkavarodik a szeme elől. Tovább keres. Újra kiszemel. Vár. Megfigyel mint fent. És így tovább. A nő meg csak áll. Tekintget. Szendén. Vagy kihívón. Újabb vodkát rendel. Ismét elmegy táncolni társnőjével. Ácsorog tovább. Odapillant laposan. Nem jön ide soha ez a mamlasz, gondolja, és arrébb viszi magát.

Akad persze egy sajátos – különösen széles – réteg, főleg egy protokollmegnyitón. Azok a lányok, akik közül, ha valakivel szóba elegyedik az ember és véletlenül megkérdezi: és te mivel foglalkozol, azt válaszolja szerényen: topmodell vagyok. Na, ezeket el kell felejteni. Különösen, ha egy öt másodperces reklámfilmben statisztáltak, és szövegük is volt.

Boldogok a kitartóak. Az állhatatosak. Záróra környékén szabad a pálya. A végső kétségbeesés egymáshoz taszítja a szíveket. „S mindenki lel édes arát." Már aki kibírta, nem ájult el, és nem adta fel.

Aki feladta, próbálja meg bátran, hátha a protokollmegnyitó után is tart a felhozatal.

Sós B. Péter

Polgári kör az Újlipótvárosban

Az Újpesti rakpart és a Katona József utca sarkán található DAB sörözőben találkoznak az újonnan alakult Újlipótvárosi Polgári Kör tagjai minden hónap első keddjének délutánján. Legközelebb tehát június hatodikán. Persze van hivatalos „székhelyük" is, ami nem más, mint a kör ötletadó gazdájának, *Hermann Péternek* a lakása.

Az egyelőre 27, zömmel értelmiségi alapító tag azonban bárkit szívesen lát a kör összejövetelein. Azt sem tartják fontosnak, hogy a jelentkező kerületi lakos legyen, feltéve persze, ha Újlipótváros felvirágoztatásán kíván fáradozni és fizeti a havi százforintos tagsági díjat.

A kör párt- és politikamentesen kíván működni. Céljaikat egy öt pontból álló „civil" programban foglalták össze. Fontosnak tartják a környezeti kultúra ápolását, és ezen belül a kutyások és kutyátlanok kibékítését. Ezenkívül szeretnének beleszólni a kerületrész új parkolási rendjének kialakításába, valamint a rendezési tervek készítésébe. Ezen célok végrehajtása nem lehetséges a helyi önkormányzat segítsége nélkül – állítják a kör tagjai, éppen ezért egy értő kapcsolat kialakítására törekednek a kerület önkormányzati és országgyűlési képviselőivel.

Egy szociális, szolidaritási háló létrehozásán is fáradoznak. Ennek első lépcsőjeként egy információs rendszert kívánnak kidolgozni, hogy tudják, ki a valóban rászorult, anélkül, hogy kérne. A segélykérés ugyanis nem kevés embernek komoly lelki tehertétel, ezért azután nem is teszi meg. A háló „kifeszítésében" az önkormányzaton túl számítanak a karitatív szervezetek és az egyházak segítségére is. Mindezek mellett szeretnék ápolni a hagyományokat, és ha lehet, újakat is teremtenének. Feladat tehát van elég, csak a sör ne fogyjon el.

Sz. A. A.

Megnyílt
Új BAUMAG Építőanyag telep nyílt Érden
a 70-es úton, a MOL benzinkút mellett
SOFA, VELUX ablakok
20-30% engedménnyel, amíg a készlet tart!
2030 Érd, Erika u. 4. Telefon: 06 (23) 369-050. Nyitva: hétfő–péntek 8-17, szombat: 8-12 óráig.

Szkalnitzky Antal

HANGVERSENY

ÓBUDAI TÁRSASKÖR (III., Kiskorona u. 7.) 22-én 19 órakor Aszódi Mária, Csák József áriaestje. Műsorvezető: Baranyi Ferenc. Közreműködik: Bartos Csaba (cselló), Oberfrank Péter, Ivanickaja Irina (zongora). Műsoron: Donizetti, Verdi, Offenbach, Cilea, Csajkovszkij, Popper, Boccherini, Saint-Saens-művek.

ZENEAKADÉMIA (VI., Liszt Ferenc tér 8.) 22-én 19.30 órakor Fellegi Ádám zongoraestje. Közreműködik: Kádár István (hegedű), Kusay Husszein (gordonka). Műsoron Beethoven: Esz-dúr szonáta, Op. 7., cisz-moll szonáta, Op. 27, No. 2., B-dúr trió, Op. 97. Kisterem: 21-én 19.30 órakor Csik Laura zongoraestje. Műsoron Chopin: h-moll scherzo, op. 20., h-moll szonáta, Op. 58., Andante spianato et Grande polonaise brillante, Op. 22., b-moll szonáta, Op. 35.

TÁRLATOLGATÓ

ADY EMLÉKMÚZEUM (V., Veres Pálné u. 4–6.) Ady Endre otthona.

ARANY SAS PATIKAMÚZEUM (I., Tárnok u. 18.) A patika története. Gyógyszerészet a reneszánsz és a barokk korában.

ART-X GALÉRIA (II., Pasaréti út 65.) Novák Henrik grafikái, Szmetana Ágnes és Horváth Márton szecessziós és irizált üvegtárgyainak kiállítása.

AQUINCUMI MÚZEUM ÉS ROMKERT (III., Szentendrei út 139.) Istenek, katonák, polgárok Aquincumban.

BARTÓK BÉLA-EMLÉKHÁZ (II., Csalán út 29.) Bartók Béla emlékszobái. Bartók Béla életútja. A Magyar Posta bélyegei Bartók Béláról. Bartók a képzőművészetben.

BÉLYEGMÚZEUM (VII., Hársfa u. 47.) A világ postabélyegei. 1945–46-os magyar infláció türelmi időszakai.

BOD ÉVA KIÁLLÍTÓTERME (II., Bimbó út 72.) Kerámiaszobrok, mozaikasztalok, vázák.

BUDAPEST GALÉRIA KIÁLLÍTÓHÁZA (III., Lajos u. 158.) Pátzay Pál állandó kiállítása.

BUDAPESTI TÖRTÉNETI MÚZEUM – VÁRMÚZEUM (I., Szent György tér 2.) Gótikus szobrok a budai királyi palotából. Buda középkori királyi várpalotája. Régészeti ásatások Budapesten. Budapest a középkorban. Gyarmati Tihamér kiállítása. Tapintható tárlatok 3. – Anyag és művészet.

BUDATÉTÉNYI GALÉRIA (XXII., Nagytétényi út 35.) A Mészáros László Képzőművész Egyesület 20 éves jubileumi kiállítása.

CONTRA AQUINCUM (V., Március 15. tér). A Pannonia limes védelmére épített Aquincum ellenerődje a Duna ősi átkelőhelye mellett.

CSILI MŰVELŐDÉSI KÖZPONT (XX., Nagy Győri István u. 4–6.) Tavaszi saláta – a Csili Képzőművész Stúdió kiállítása.

CSONTVÁRY GALÉRIA (V., Vörösmarty tér 1.) Válogatás mai kortárs képzőművészek alkotásaiból.

DUNA GALÉRIA (XIII., Pannónia u. 95.) Rajmon Mária textilművész kiállítása.

EL KALÁSZI GALÉRIA (III., Dereglye u. 1.) Fodor József festőművész kiállítása.

ERDŐS RENÉE-HÁZ (XVII., Báthori u. 31.) Tarjáni Simkovits Jenő festő és grafikus 100. születésnapjára rendezett kiállítás. Lipták György grafikusművész kiállítása.

ÉRI GALÉRIA (V., Ferenciek tere 5.) Magyar és külföldi kortárs művek.

EVANGÉLIKUS ORSZÁGOS MÚZEUM (V., Deák tér 4.) Evangélikusság a magyar kultúrában.

FORGÁCS MŰVÉSZETI ANTIKVÁRIUM (V., Stollár Béla u. 12/C.) Bánhegyi László Vesta című kiállítása.

FORTUNA 11 GALÉRIA (I., Fortuna u. 11.) Képzőművészeti alkotások, a herendi majolika bemutatása.

FRANCIA INTÉZET (I., Fő u. 17.) Jean-Pierre Bruneaud francia festő kiállítása. A fiatal építészekből álló TAAT Építész Műterem kiállítása Játék a várossal címmel.

FÜRDŐ MÚZEUM (III., Flórián téri aluljáró) Előzetes bejelentés alapján látogatható (telefon: 180-4650).

GAÁL IMRE GALÉRIA (XX., Kossuth L. u. 39.) Az érzelmek üzenete című kiállítás.

HADTÖRTÉNETI MÚZEUM (I., Tóth Árpád sétány 40.) A kézifegyverek története. Tizenhárom nap... 1956. október 23.–november 4. Magyar Aero Múzeum, Oshawa, Ontario, Kanada. A Magyar Királyi Honvédség, 1922–1945. Katonák, várak, fegyverek (vármakett, XV. század). A hadak története Magyarországon, 896–1686. Díszudvar: a XII–XIII. századi városfal maradványai. Híretek együtt él velünk – emlékkiállítás a Magyar Királyi Honvédség 125., a Hadilevéltár és a Hadimúzeum alapításának 75. évfordulójára. ...És Magyarország hadszíntér (1944–1945). Buda vára a miénk – emlékkiállítás Budavár 1849. május 21-i visszavételére. A hazáért mindhalálig – a Magyar Királyi Honvéd Ludovika története (1808–1944). Hagyományos indonéz fegyverek – R. M. Soelaeman Pringgodigdo nagykövet gyűjteménye. Amerikai katonák az európai hadszíntéren, 1944–1945 – Mesterházy Sándor magángyűjteménye. Vegyi harc, vegyi védelem. „Szabadságharc és forradalom képekben" – a Magyar Honvédség Napja alkalmából gyermek pályázatok alkotásaiból rendezett kiállítás.

HARIS GALÉRIA (XII., Városmajor u. 48/B.) Változatok a rendre című kiállítás.

HERCULES VILLA (III., Megyfa u. 19–21.) Előzetes bejelentés alapján látogatható (telefon: 180-4650).

HOPP FERENC KELET- ÁZSIAI MŰVÉSZETI MÚZEUM (VI., Andrássy út 103.) A kínai buddhizmus művészete (X–XIX. század).

IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM (IX., Üllői út 33–37.) Művészet és mesterség. Historizmus és eklektika.

IPSZILON GALÉRIA (III., Árpád fejedelem útja 94.) Korányi Gábor grafikusművész kiállítása.

JÁTÉKSZÍN (VI., Teréz krt. 48.) Várady Róbert festőművész kiállítása.

JÓKAI EMLÉKMÚZEUM (XII., Költő u. 21.) Jókai Mór-emlékszoba.

JÓZSEF ATTILA-EMLÉKSZOBA (IX., Gát u. 3.) József Attila-emlékkiállítás.

KASSÁK MÚZEUM (III., Fő tér 1.) Kassák Lajos irodalmi, képzőművészeti munkássága, 1919–1967. Vajda Júlia-emlékkiállítás.

Böröcz András ceruzaszobraiból nyílt kiállítás a Várfok Borozóban, (I., Várfok u. 10.) június 10-ig látható.

KERENGŐ (Jáki kápolna, XIV., Városliget, Széchenyi-sziget, Vajdahunyad vára.) A galériához tartozó képzőművészek alkotásai.

KÉK ISKOLA GALÉRIA (XXI., Rákosi E. u. 138.) Az Altamira Egyesület kiállítása.

KISCELLI MÚZEUM, FŐVÁROSI KÉPTÁR (III., Kiscelli u. 108.) Emlékek Pest-Budáról, XVIII–XIX. század. Válogatás a Fővárosi Képtár XX. századi gyűjteményéből. Az Arany Oroszlán patika. Fővárosi nyomdák a XVIII–XIX. században. Forgách Péter kiállítása. Babház című kamarakiállítás.

KISPESTI VIGADÓ (XIX., Fő u. 22.) Szabó Árpád festőművész kiállítása.

KNOLL GALÉRIA (VI., Liszt F. tér 10.) Ingeborg Strobl (Ausztria) kiállítása.

KODÁLY ZOLTÁN EMLÉKMÚZEUM ÉS ARCHÍVUM (VI., Kodály körönd 1.) Pillantás az alkotóműhelybe. Emlékszobák.

KONDOR ÉTTEREM (V., Arany János u. 17.) Tóth Ernő festőművész kiállítása.

KORINTHOSZI TEREM (Műjégpálya, XIV., Olof Palme sétány 5.) Kagyló-, csiga- és korallkiállítás.

KOSZTOLÁNYI KULTURÁLIS KÖZPONT (IX., Török P. u. 3.) Koszta Zsófia iparművész Magyar tarot kiállítása.

KÖZLEKEDÉSI MÚZEUM (XIV., Városligeti krt. 11.) Eredeti járművek. A közúti közlekedés története. A városi közlekedés fejlődése. Vasúttörténeti kiállítás. Repüléstörténeti és űrhajózási kiállítás (Petőfi Csarnok). 100 éves a magyar állami hajózás. Vásárhelyi Pál és a reformkori mérnökgeneráció. 25 éves a budapesti metró.

KRESZ GÉZA MENTŐMÚZEUM (V., Markó u. 22.) A magyar mentésügy 100 éve. A világ legnagyobb mentőszervezetei 1244-től napjainkig. Titanic-emléksarok.

LAKÁSMÚZEUM (III., Fő tér 4.) Kun Zsigmond néprajzi gyűjteményéből rendezett kiállítás.

LENGYEL INTÉZET (VI., Nagymező u. 15.) A 90-es évek lengyel társadalomtudományi és szépirodalmi könyvei.

LISZT FERENC EMLÉKMÚZEUM ÉS KUTATÓKÖZPONT (VI., Vörösmarty u. 35.) Liszt Ferenc egykori berendezett lakása a Zeneakadémián. Liszt Ferenc és korának magyar irodalma.

LORD MAJOR GALÉRIA (Városmajori Szabadtéri Színpad) Karsai Csaba festőművész kiállítása.

LUDWIG MÚZEUM (Budavári Palota, A épület). Nemzetközi kortárs művészet.

LUTTÁR GALÉRIA (XIII., Hegedüs Gyula u. 24.) Vasarely-grafikák. Koncz András és Végh András festményei.

MAGYAR ÁLLAMI FÖLDTANI INTÉZET TUDOMÁNYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNYE (XIV., Stefánia út 14.) Kőzetek, ásványok, geológiai ritkaságok.

MAGYAR ELEKTROTECHNIKAI MÚZEUM (VII., Kazinczy u. 21.) Az erősáramú elektrotechnika története.

MAGYAR HONVÉDSÉG MŰSZAKI-TECHNIKAI ELLÁTÓ KÖZPONT (Hunyadi laktanya, XXII., Háros u. 1–3.) Geiszler József festőművész kiállítása. az 1994. évi vadászati kiállítás anyaga. Geiszler József afrikai gyűjteménye (bantu, maszáj, busman tárgyak).

MAGYAR NEMZETI BANK BANKJEGY- ÉS ÉREMGYŰJTEMÉNYE (V., Szabadság tér 8.) A pénzkibocsátás Magyarországon.

MAGYAR NEMZETI GALÉRIA (I., Dísz tér 17.) Középkori és reneszánsz kőtár, Gótikus faszobrok és táblaképek. Késő gótikus szárnyas oltárok. XVIII–XIX. századi festészet, szobrászat és éremművészet. A Habsburg-kripta.

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM (VIII., Múzeum krt. 14–16.) A magyar koronázási jelvények.

MALOMIPARI MÚZEUM (IX., Soroksári út 24.) A malomipar története.

MARTON GALÉRIA (I., Tigris u. 55.) Marton László szobrászművész kiállítása. A tárlat előzetes telefonbejelentésre látogatható (175-0985).

MÁTYÁS-TEMPLOM (I., Szentháromság tér). Egyházművészeti gyűjtemény.

MEZŐGAZDASÁGI MÚZEUM (XIV., Városliget, Széchenyi-sziget, Vajdahunyad vára). A magyar mezőgazdaság és állattenyésztés története. Fénykép a változó paraszti társadalomban – Egy falusi fotográfus képei (1936–1970). Földosztás 1945.

MHB IMMO ART GALÉRIA (V., Deák F. u. 15.) Anna Margit festőművész kiállítása.

MTA ZENETÖRTÉNETI MÚZEUM (I., Táncsics M. u. 7.) A zeneélet és a hangszerkultúra emlékei Magyarországon. Egy hang nyoma – Budahelyi Tibor szobrászművész kiállítása.

MŰCSARNOK (XIV., Hősök tere) George Peck (New York) kiállítása. Tóth Endre (Budapest–Köln) Semmi sem semmi című kiállítása.

NEMÉNYI LILI-HORVÁTH ÁRPÁD-EMLÉKSZOBA (Pesterzsébeti Múzeum, XX., Baross u. 53.) Emlékkiállítás.

NÉPRAJZI MÚZEUM (V., Kossuth tér 12.) A magyar nép hagyományos kultúrája. Két testvér nép – az udmurtok és a marik népművészete. A Mongol-Altaj kazahjai – Kunkovács László fotókiállítása. Keserű gyökér – a munkácsi magyar zsidók hagyományos kultúrája. Kirgizisztáni arcok és hímzések.

NO. 5 GALÉRIA (V., Apáczai Csere János u. 5.) Állandó kiállítás a galéria művészeinek munkáiból. Szőnyi György Drops című kiállítása.

ÓBUDAI HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNY (III., Fő tér 1.) Kispolgári szecessziós enteriőr a Kőszegi-hagyatékból. Játéktörténeti „raktárkiállítás" kicsiknek és nagyoknak. Kinder Surprise játékkiállítás.

ÓBUDAI PINCEGALÉRIA (III., Fő tér 1.) Marie France Dublé (Franciaország): fényképek, tárgyak.

ÓBUDAI TÁRSASKÖR GALÉRIA (III., Kiskorona u. 7.) Kovács Tünde: papírművek, tárgyak.

ORSZÁGOS MŰEMLÉKVÉDELMI HIVATAL (I., Táncsics M. u. 1.) Magyar várkastélyok a XII–XIX. században. Svájc, Itália, Dalmácia, Görögország építészeti, történelmi értékeiről dr. Kovács Ferenc grafikai kiállítása.

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR (Budavári Palota, E épület) De profundis – Halász Gábor-emlékkiállítás.

ŐRMEZEI KÖZÖSSÉGI HÁZ (XI., Cirmos u. 8.) Rózsa Zsuzsa textilképei.

PATAKY GALÉRIA (X., Szent László tér 7–14.) Körgaléria: Bolza Mariette festőművész kiállítása.

PESTERZSÉBETI MÚZEUM (XX., Baross u. 53.) Pesterzsébet és Soroksár történeti emlékei.

PETŐFI IRODALMI MÚZEUM (V., Károlyi u. 16.) Petőfi és kora. A Hetedik (József Attila). Irodalmi évfordulók 1995: Nagy László-emlékkiállítás.

PITYPANG GALÉRIA (II., Pitypang u. 17.) A II. kerület képzőművész tanárainak I. kiállítása.

POSTAMÚZEUM (VI., Andrássy út 3.) Postatörténeti állandó kiállítás.

RÁDIÓ- ÉS TELEVÍZIÓ- MÚZEUM (Diósd, Rádióállomás, Kőbányai u.) A magyar rádiózás története.

RÁTH GYÖRGY MÚZEUM (VI., Városligeti fasor 12.) Kína művészete. Japán művészete. Koreai írószoba a XIX. század végén. Koreai esküvői viselet.

REICH KÁROLY-EMLÉKSZOBA (XII., Tusnádi u. 31.) Az emlékszoba telefonbejelentésre látogatható (156-1726).

RÉT GALÉRIA (XI., Törökugrató u. 9.) Dömötör Péter operatőr fotókiállítása.

ROCZKOV GALÉRIA (VI., Andrássy út 1.) Duke Ellington – Portrék I. Christoph Steinbrener osztrák művész kiállítása.

SEMMELWEIS ORVOSTÖRTÉNETI MÚZEUM (I., Apród u. 1–3.) Képek a gyógyítás múltjából.

SZANTHOFFER IMRE MŰTERME (XII., Tamási Áron u. 42.) Olajfestmények, grafikák, szobrok. A műterem előzetes telefonbejelentésre látogatható [185-8297, (06-88) 381-648].

SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM (XIV., Dózsa György út 41.) Egyiptomi kiállítás. Régi képtár. Barokk szoborgyűjtemény. XIX. századi gyűjtemény. XX. századi gyűjtemény. Román opalka.

SZOBORPARKMÚZEUM (XXII., Balatoni út – Szabadkai u. sarok) Szobrok és emlékek a szocializmus időszakából.

TAM TAM GALÉRIA (XIII., Csanády u. 19.) Napnővér – Holdfivér – Szeivolt Kata és Tóth Árpád kiállítása.

TECHNIKATÖRTÉNETI MTV-GYŰJTEMÉNY (IX., Lenhossék u. 35.) A televízió négy évtizede képekben és gépekben.

TELEFÓNIAMÚZEUM (I., Úri u. 49.) Távközlés-történeti állandó kiállítás.

TM GALÉRIA (V., Fehérhajó u. 10.) Kortárs művészeti alkotások kiállítása. Szakács Imre festőművész kiállítása.

TÖLGYFA GALÉRIA (II., Henger u. 2.) A 100 éve született Diósy Antal festőművész akvarelljei.

TŰZOLTÓMÚZEUM (X., Martinovics tér 12.) A tűzvédelem fejlődése az őskortól napjainkig.

ÚJLIPÓTVÁROSI KLUB GALÉRIA (XIII., Tátra u. 20/B) Art Őr képzőművészeti csoport kiállítása.

ÚJPEST GALÉRIA (IV., Árpád út 66.) Nagy Imre Gyula festőművész kiállítása.

XI. KERÜLETI HELYTÖRTÉNETI KIÁLLÍTÁS (Petzval J. u. 42.) A kerület régészeti, építészeti és településtörténeti emlékei.

VASARELY MÚZEUM (III., Szentlélek tér 6.) Paul Hargittai festőművész (USA) kiállítása.

VÁRFOK 14 GALÉRIA – VÁRFOK BOROZÓ (I., Várfok u. 10.) Böröcz András kiállítása.

VÁR GALÉRIA (I., Táncsics M. u. 17.) XX. századi magyar és külföldi, valamint kortárs festmények, grafikák, szobrok.

VÉGÁLLOMÁS GALÉRIA (II., Hűvösvölgy, 56-os villamos végállomása) Mérey Szilárd festőművész kiállítása.

VIGADÓ GALÉRIA (V., Vigadó tér 2.) Mazzag István festőművész kiállítása. Gaál Tamás szobrászművész kiállítása.

VIRÁNYOSI KÖZÖSSÉGI HÁZ (XII., Szarvas Gábor u. 8.) Z. Szabó Zoltán festőművész pasztell kiállítása.

ZVOLSZKY GALÉRIA (V., Szervita tér 2., III. e. 1.) Kortárs képzőművészeti lakásgaléria. Látogatható előzetes telefonbejelentéssel [118-3880, (06-20) 347-160].

ZSIDÓ MÚZEUM (VII., Dohány u. 2.) A zsidó vallás kegytárgyai. A második világháború magyar zsidótörténete. Áldozatok és gyilkosok – Gedő Ilka gettórajzai és Román György portréi a háborús bűnösök népbírósági tárgyalásáról.

Dalok, zenék ajándékba

Ajándékkoncertet tart ma este hét órakor a Pataky Művelődési Központ színháztermében (X., Szent László tér 7–14.) a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. A manapság meglehetősen szokatlan ingyenes előadás ötlete több forrásból ered: így követik például az alapító Szabó Ervin által meghonosított hagyományokat, melyeknek mindazok részesei, akik a zenei gyűjteményt látogatják, vagy kikölcsönzik a komolyzenei videofelvételeket.

A koncert ajándékjellege abból is fakad, hogy a részt vevő művészek – *Búvári Lívia, Jász Klári, Komarnicki Zita, Kukely Júlia, Rohonyi Anikó, Csák József, Róka István, Dráfi Kálmán, Kassai István, Rásonyi Leila, Pfeifer Gyula* – ugyancsak ajándékképpen ajánlották fel munkájukat. Az Éljen a magyar! című műsorban *Strauss-, Kálmán Imre-, Lehár-, Huszka-, Ábrahám Pál-, Brahms-* és *Liszt*-műveket hallhatnak az érdeklődők.

BULI VAN

ALMÁSSY TÉRI SZABADIDŐKÖZPONT (VII., Almássy tér 6.) 19-én Tabán est és bál, 20-án Topo Neurock koncert, 21-én Sirtos – görög táncház, 22-én Rece-fice táncház.

BANÁN KLUB (III., Mátyás király út 13–15.) 19–21-ig 2. Szárnyak Fesztivál.

BUDAVÁRI LABIRINTUS (I., Úri u. 9.) 119-én Abracadabra, 20-án Kreolsikoly.

E-KLUB (X., Népliget) 19-én kisterem: Snake heart, nagyterem: Vikidál Gyula, Varga Miklós és a Boxer.

FIATAL MŰVÉSZEK KLUBJA (VI., Andrássy út 112.) 19-én WI, 20-án Re: Creation acid house party.

JÓKAI KLUB (XII., Hollós u. 5.) 19-én After crying, 20-án Dresch Q, Bran koncert.

KOSZTOLÁNYI KULTURÁLIS KÖZPONT (XI., Török Pál u. 3.) 19-én Tara – irish–celtic club.

KŐBÁNYAI SZABADIDŐ KÖZPONT (X., Előd u. 1.) 19-én Vörös István és a Prognózis.

KÖZGÁZ D. C. (IX., Fővám tér 8.) 19-én Wei Wu Wei és Palermo Boogie Gang, mozifilmek: Stargate – Csillagkapu, Lopakodók.

KÖZGÁZ JAZZ KLUB (IX., Kinizsi u. 2–6.) 19-én Dresch Mihály együttese (idényzáró koncert).

MADE INN MUSIC CLUB (VI., Andrássy út 112.) 19-én Géniusz, 20-án SNF party, 21-én „Görög tűz".

MÁJUSKERT ROKKKOCSMA (XXI., Táncsics M. u. 126.) 19-én Mindcrime, 20-án Graffiti.

RINCON LATINO – LATIN KOCSMA (VIII., Kiss József u. 12.) Mindennap latin-amerikai ízek, koktélok, zene. Szerdán, pénteken és szombaton 21 órától tánczene.

SZFMH (XI., Fehérvári út 47.) 19-én a Fúsió együttes dzsesszkoncertje, 21-én Nosztalgia-klub.

TILOS AZ Á (VIII., Mikszáth tér 2.) 19-én Barbaro, 20-án La Mano, Vírus 63, 22-én Vákuum Tévé.

VIRÁNYOSI KÖZÖSSÉGI HÁZ (XII., Szarvas Gábor u. 8/C) 21-én skót táncház, zenél a M. É. Z. együttes.

PÓDIUM

BÁLINT ZSIDÓ KÖZÖSSÉGI HÁZ (VI., Révay u. 16.) 22-én 19 órakor Zorán – Az elmúlt 30 év.

MAGYAR KULTÚRA ALAPÍTVÁNY (I., Szentháromság tér 6.) 21-én 17 órakor „A Nap-út balladái" Dinnyés József műsora.

OTP BANK GALÉRIA
Budapest V., Nádor u. 15.
Nyitva: naponta 10–18 óráig.
Május 11.–május 31.
Varjassi Tamás bőrművészeti alkotásai
6755 JP

Nemzetközi angol nyelvi tábor
11-17 éves lengyel és magyar diákok számára
- *Két hét, teljes ellátással*
- *napi 4 angolóra anyanyelvi tanárokkal*
- *gazdag kulturális és sportprogramok, egész napos kirándulások*

Csehországban *június 24 - július 7*
Egerben *július 8 - július 23*
International House
1022 Bp. Bimbó út 7. Tel.: 212-4010, 212-4219
Minőségi nyelvoktatás világszerte

Stabil Értékjegy

Stabil képet mutat a befektetési piac? Egyáltalán nem. Ezért dolgoztunk ki Önnek egy olyan befektetési formát, amely biztos alapokon nyugszik, és megtakarított pénze számára ideális befektetés rövid és hosszú távra egyaránt.
A Merkantil Bank fix kamatozású Stabil Értékjegyének hozama a futamidő és a lekötött összeg függvényében meghaladhatja a 30 %-ot. Ahhoz, hogy lejáratkor meghosszabbítsa Értékjegyét – amennyiben Ön úgy rendelkezik – nem szükséges személyesen befáradnia hozzánk, mi az aktuális kamaton megtesszük ezt Ön helyett. Pénze így folyamatosan, kamatos kamattal gyarapodik. Éppen ezért nemcsak előnyös és a bank ismeretében biztonságos befektetés, hanem mindent összevetve nagyon kényelmes is.
Csak egyszer kell bejönnie, a többi már a bankárok dolga.

MERKANTIL BANK RT.
A K&H BANKCSOPORT TAGJA

Merkantil Bank Rt. 1051 Budapest V. József Attila u. 24. 1365 Pf. 676. Telefon: 266-3249

STABIL ÉRTÉKJEGY – MEGÁLLJA A HELYÉT

192 oldal, 450 színes fotó, 270x370 méret, kötve, ISBN...
A gyönyörű, színes fotóválogatás az állatok életének néha legfelemelőbb, néha legbensőségesebb pillanatait ragadja meg. Találkozhatunk emlősökkel, madarakkal, hüllőkkel és kétéltűekkel. A képek mellett rövid kísérőszövegből sok érdekességet tudhatunk meg a bemutatott fajokról. A bevezetés az állatok birodalmának evolúciós hátterét vázolja fel.

95JA055 2520,– Ft
CSÁNYI Vilmos:
Etológia
Nemzeti Tankönyvkiadó Rt.
768 oldal, B/5 méret, papírkötés,
ISBN 963 18 5944 4
Az etológia, az állati viselkedés tudománya, fiatal, gyorsan fejlődő tudományág, amelynek legújabb eredményeiről eddig nem állt rendelkezésre magyar nyelvű kézikönyv a tudományterület hazai művelői és az érdeklődők számára. A könyv tehát hiánypótló, rendkívül gondosan megírt és összeállított munka, amely tartalmazza a tudományág klasszikus és új irányzatait, a szerző neve által fémjelzett hazai kutatások eredményeit is.

95JA056 695,– Ft
Nézd, milyenek az állatok!
Passage Kiadó
132 színes oldal, 188x228 méret, ISBN...
Nélkülözhetetlen gyermekkönyv az állatvilágról.

6 Alkalmazott tudományok

61 Orvostudomány

95JA057 550,– Ft
KOVÁCS Zsuzsa:
Babanapló
Seneca Könyv
120 oldal, A/5 méret, spirálkötés, keménytábla, kék és rózsaszín borítóval, ISBN...
A babanaplót a kicsi egyéves koráig lapozhatják, olvashatják a kismamák. Lapjaira feljegyezhetik a napi eseményeket, tennivalókat. Határidőnapló-szerűen közli az éppen aktuális teendőket: pl. jelzi, hogy mikor kell vinni a csecsemőt csípőficam-szűrésre, DI-PER-TE oltásra, lejár a szülési szabadság stb.

95JA058 178,– Ft
SINGER Magdolna:
A rák jegyében
Szubjektív egy rettegett betegségről
Cégér Könyvkiadó
139 oldal, illusztrált, 174x125 méret, ISBN 963 8107 21 9
Ez a – magyar ég alatt – páratlan írás alig egy hónap eseményeinek hiteles dokumentuma: a rák jegyében tett nagy utazás történetét, érzéseit követhetjük nyomon a diagnózis megállapításától, a műtéten keresztül a kórház elhagyásáig.

615.8 Nem gyógyszeres terápia. Természetgyógyászat

95JA059 398,– Ft
Dr. LANC, William – COMAC, Linda:
A cápa nem rákos
Hunga-Print Nyomda és Kiadó
175 oldal, fűzve, ISBN 963 7458 63 8
A rákgyógyítás csodaszere? Megoldás a rettegett betegségre? A cápaporc természetes, nem mérgező anyag, amelyről bebizonyosodott, hogy gátolja a daganatnövekedést, valamint olyan hatása van, ami az ízületi gyulladást, a pszoriázist, a szem degeneratív idegbetegségét, valamint a korral járó egyéb egészségromlást is javíthatja. A könyv részletes útmutató is a cápakivonat szedésére.

621.39 Híradástechnika. Távközlés

95JA060 605,– Ft
KENDERESSY Miklós:
Különleges mikrohullámú vevőberendezések
Akadémiai Kiadó és Nyomda
320 oldal, 140x198 méret, fűzve, ISBN..., ISSN..., Az elektrotechnika újabb eredményei 12.
A mikrohullámú frekvenciasáv használata napjainkban rohamosan bővül. A mikrohullámú jelek vétele azonban számos olyan problémát vet fel, amelyek feloldása a vételtechnika szokásos módszereitől eltérő. Magyar nyelven először jelenik meg ilyen tárgykörben összefoglaló mű.

63 Mezőgazdaság

95JA061 790,– Ft
TÓTH László – BAK János:
Gépi fejés
Mezőgazda Kiadó
250 oldal, A/5 méret, fűzve,
ISBN 963 8439 60 2, ISSN..., Gazdakönyvtár sorozat
A tejátvételi rendszer arra ösztönzi a tejtermelőket, hogy extra minőségű tejet termeljenek, s ennek révén rentábilisan tudjanak gazdálkodni. A sokrétű feltételrendszer egyik eleme – a fontosabbak közül – a megfelelő fejéstechnika alkalmazása és a fejési folyamat tökéletes kivitelezése. A kézi fejéssel ellentétben a gépi fejést mindenki kiválóan elsajátíthatja, ha van érdeklődése és szereti az állatokat. A könyv megismertet a fejéstechnika legfontosabb elemeivel, azok használatával, a fejési műveletek szakszerű végrehajtásával.

633 Növénytermesztés

95JA062 1300,– Ft
IVÁNY Károly – KISMÁNYOKY Tamás – RAGASITS István:
Növénytermesztés
Mezőgazda Kiadó
370 oldal, 65 rajz, A/5 méret, fűzve, ISBN 963 8439 21 5, ISSN..., Gazdakönyvtár sorozat
Rendkívül gyakorlatias, a főbb szárazföldi növények termesztését egységes rendszerben tárgyaló könyv célja az egyes növények termesztésével kapcsolatos legfontosabb ismeretek összefoglalása gazdálkodók számára. Röviden foglalkozik a környezeti feltételekkel, a talajműveléssel, a trágyázással, a vetőmaggal és a vetéssel. Ezután kerül sor az egyes növények leírására a következő szerkezet szerint: a növény élettani, morfológiai jellemzői, éghajlat- és talajigénye, részletes termesztéstechnológiája (vetésváltás, tápanyagellátás, talajelőkészítés, vetés, növényápolás, betakarítás). Minden esetben utal a növényvédelemre is.

95JA063 990,– Ft
Paprika
Szerk. Zatykó Lajos
Mezőgazda Kiadó
174 oldal, 27 ábra, A/5 méret, fűzve, ISBN 963 8439 59 9, ISSN..., Gazdakönyvtár sorozat
Azoknak a most szerveződő magángazdaságoknak készült, amelyek a nagy jövedelmet ígérő, de igényes természeti kultúrával, a paprika termesztésével kívánnak foglalkozni. Megfelelő szaktudás nélkül ez a vállalkozás rendkívül kockázatos lenne, s ezt még a nagy haszon reményében sem vállalná a reálisan gondolkodó termelő. Munkájukhoz tehát nélkülözhetetlen a szakmai ismereteket összefoglaló, a palántaneveléstől az eredményes betakarításig a termesztés valamennyi fogását és buktatóját feltáró szakkönyv.

95JA064 990,– Ft
SZILI István:
Gombatermesztés
Mezőgazda Kiadó
233 oldal, 17 rajz, 102 f/f fotó, A/5 méret, fűzve, ISBN 963 8439 49 1, ISSN..., Gazdakönyvtár sorozat
A könyv megismertet a csiperke-, laska- és a shiitakegomba kisüzemi termesztésének minden fázisával – a hangsúlyt a biztonságot leginkább meghatározó biológiai, higiéniai, növényvédelmi tudnivalókra helyezve. Bemutat 17 további termeszthető gombafajt, végül részletezi a szaporítóanyag-készítés és a gombafeldolgozás módjait és lehetőségeit.

634 Gyümölcstermesztés és szőlőművelés

95JA065 990,– Ft
BOGNÁR Károly – MERCZ Árpád:
Szőlőművelés, borkészítés
Mezőgazda Kiadó
240 oldal, 84 rajz, A/5 méret, fűzve, ISBN 963 8439 58 0, ISSN..., Gazdakönyvtár sorozat
Ez a könyv a tudást kínálja a vállalkozáshoz. Feltételezi a szőlészkedés és borászkodás alapismereteit, ezért a szakma elemi tudnivalóit csak hézagosan érinti. Annál részletesebben tárgyalja viszont azokat a legújabb ismereteket, amelyek nélkül jövedelmezően gazdálkodni a jövőben már nem lehet. Ezek a különböző trágyázási módszerek, a trágyaként felhasználható anyagok, a metszés célja, ideje és módja, a telepítés tudnivalói, a nem termő és a termő szőlő munkái, a növényvédelem gépesítési lehetőségei. A fajtaismertető alapján a gazda eldöntheti, hogy az általa művelt területen milyen fajtát érdemes telepítenie ahhoz, hogy valóra váltsa elképzeléseit.

95JA066 2600,– Ft
HROTKÓ Károly:
Gyümölcsfaiskola
Mezőgazda Kiadó
360 oldal, 125 rajz, 79 f/f fotó, B/5 méret, kötve, ISBN 963 8160 66 7
A gyümölcsfák szaporításával és nevelésével kapcsolatos ismereteket: a szaporítóanyag-termelést, az oltást és az oltványnevelést a korszerű gépesítési lehetőségek figyelembe vételével mutatja be a könyv. Önálló fejezetek foglalkoznak a kórokozókkal és a kártevőkkel, a különféle gyümölcsfaalanyok szaporításával és a faiskolai termékek tárolásával.

635 Kertészet

95JA067 650,– Ft
CZÁKA Sarolta – VALLÓ László:
A metszés ábécéje
6. kiadás
Mezőgazda Kiadó
132 oldal, 122 ábra, A/4 méret, kötve, ISBN 963 8439 53 X
Miért metsszünk? – Mit metsszünk? – Mit ne metsszünk? – Mikor, milyen eszközökkel, hogyan metsszünk? Ezekre a kérdésekre ad választ a könyv. Mivel elsősorban kertbarátoknak készült, ezért a témával kapcsolatos legfontosabb gyakorlati alapelveket, gyakorlati fogásokat ismerteti. A gyümölcs- és díszfák, a bokrok, a szőlő, a rózsa, az örökzöldek, a félfás dísznövények metszését

Szabolcsi Antal

tárgyalja. Az ezekkel összefüggő teendőkre is kitér.

636 Állattenyésztés

95JA068 1400,– Ft
FEKETE Lajos:
Sertéstakarmányozás
Mezőgazda Kiadó
352 oldal, 15 rajzzal, A/5 méret, fűzve, ISBN 963 8439 50 5, ISSN..., Gazdakönyvtár sorozat
Az új, gyorsan fejlődő, erőteljes növekedési képességű sertésfajták környezetükkel, takarmányozásukkal szemben is igényesek. Csak a hozzáértéssel, szakszerűen takarmányozott állatoktól várhatunk maximális termelést. A sertéstartóknak, -tenyésztőknek és -hizlalóknak kíván segítséget nyújtani ahhoz, hogy mit, hogyan és miért csináljanak.

639 Halászat és vadászat

95JA069 2640,– Ft
LIMOUZIN, Henri –
AFFRE, Pierre et al.:
Halak és horgászok
Akadémiai Kiadó és Nyomda
220 oldal, 225x296 méret, kötve, ISBN...
Ez a kötet különleges, gyönyörű képeskönyv. Hat ismert francia horgász szakember mesél benne kedvenc halairól. A csodálatos szépségű fotókon pisztrángok, csukák, süllők, lazacok, sügérek elevenednek meg természetes környezetükben. A felvételek segítik a halak viselkedésmódjának megismerését, megértését, és bemutatják a legsikeresebb horgászati módszereket.

95JA070 1900,– Ft
A magyar vadászat története
Mezőgazda Kiadó
310 oldal, 85 ábrával, B/5 méret, kötve, ISBN 963 8439 11 4
Az olvasó időrendben végigbarangolhat a múltbeli vadászatok hazai színterein, megismerheti az egykori vadállományokat, a vadászati módokat és fegyvereket, a vadászati kultúrákat, ízelítőt kaphat a vadászatnak a művészetekre gyakorolt hatásáról, a vadgazdálkodás és a vadászati jog kialakulásáról és fejlődéséről, majd elérkezve a XX. század végére, megállapíthatja, hogy az évszázadok folyamán mindezek óriási változáson mentek át, amíg kialakult napjaink kedvelt sportja, a vadászat.

641/642 Élelmiszerek. Főzés. Szakácskönyvek

95JA071 598,– Ft
FRANK Júlia:
Hurka, kolbász és egyéb „disznóságok". 500 különleges recept sertéshúsból
Falukönyv-Ciceró Kft. – Lucullus 2000 Bt.
176 oldal, A/4 méret, kötve, ISBN...
Ahhoz nyújt segítséget a háziasszonyoknak, hogy disznótoros finomságokat készítsenek. Gyakorlati tanácsokat ad a sertés házi feldolgozásához, s ezen kívül még 500 kitűnő receptet is közöl.

65 Üzemvezetés. Üzemszervezés

95JA072 1300,– Ft
SILLE István – GARGYA Mária:
Menedzserasszisztensek, titkárnők, titkárok kézikönyve
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
12 ív, A/5 méret, ISBN 963 222 816 7
Egyszerre szól azokhoz, akik a manapság oly divatos tanfolyamokon készülnek fel egy nálunk még újszerű foglalkozás betöltésére és azokhoz a gyakorló titkárnőkhöz, titkárokhoz, akik napi munkájuk során kénytelenek újragondolni és átértékelni eddigi tevékenységüket. A szerzők saját tapasztalataik és egyéni élményeik alapján rendkívül széles körű ismereti anyagot tárnak az olvasó elé. Megismerkedhetünk a korszerű irodával, az ott használt modern irodatechnikai eszközökkel, a jól szervezett adminisztrációval. Külön fejezetek szólnak az „önmenedzselésről", a személyiségfejlesztésről, a viselkedéskultúra, a protokoll írott és íratlan szabályairól. A jó megjelenés, a beszédkészség, a tárgyalási és levelezési kultúra ugyanúgy elengedhetetlen követelmény, mint a vendéglátások, vagy a sajtókapcsolatok megszervezésében való jártasság stb.

657 Számvitel

95JA073 1900,– Ft
SZAKÁCS Imre:
Számvitel A-tól Z-ig
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
30 ív, B/5 méret, ISBN 963 222 815 4
Elmélet és gyakorlat remek ötvözése a könyv. A szerző szándéka az, hogy közérthetően minél több, a számvitelre vonatkozó ismeretet tegyen közzé az alapbizonylatból kiindulva a nyilvántartások vezetésén és a könyvelésen keresztül egészen a mérleg készítéséig. A könnyebb érthetőséget segítik az ábrák, táblázatok és számtanpéldák.

658.8 Marketing

95JA074 3000,– Ft
TOMCSÁNYI Pál:
Goods Analysis and Product Strategy in Marketing
(Marketing áruelemzés és termékstratégia)
Akadémiai Kiadó és Nyomda
300 oldal, 166x238 méret, kötve, (angol nyelven), ISBN...
A marketing menedzsment egyik „fehér foltja" a piacra kerülő termékek értékének becslése. A szerző nemcsak kiemeli az ár és a minőség összhangjának fontosságát, de az utóbbi számításhoz támpontot is ad.

7 Művészetek, sport

72 Építészet

95JA075 1660,– Ft
HAJNÓCZI J. Gyula:
Ókor I. Keleti és átmeneti kultúrák
2. kiadás
Nemzeti Tankönyvkiadó Rt.
264 oldal, gazdagon illusztrált, BN/12 méret, papírkötés, ISBN 963 18 6042 6, ISSN..., Az építészet története

95JA076 1780,– Ft
HAJNÓCZI J. Gyula:
Ókor II. Klasszikus kultúrák
2. kiadás
Nemzeti Tankönyvkiadó Rt.
308 oldal, gazdagon illusztrált, BN/12 méret, papírkötés, ISBN 963 18 6041 8, ISSN..., Az építészet története

95JA077 495,– Ft
SISA József:
Szkalnitzky Antal
Egy építész a kiegyezés kori Magyarországon
Akadémiai Kiadó és Nyomda
200 oldal, 166x238 méret, kötve, ISBN...
A tizenkilencedik század második felében tevékenykedő kiváló építész, Szkalnitzky Antal nevét ma már alig tartják számon, jóllehet az 1860-as, 1870-es években az ország egyik legtöbbet foglalkoztatott építésze volt. Gyorsan felívelő pályáját 38 éves korában súlyos betegség szakította félbe. A korabeli dokumentumok, levéltári anyagok felhasználásával készült kötet feldolgozza életútját, elkészült épületeinek sorsát.

95JA078 1500,– Ft
SZENTKIRÁLYI Zoltán:
Újkor. Barokk
4. kiadás
Nemzeti Tankönyvkiadó Rt.
248 oldal, gazdagon illusztrált, BN/12 méret, papírkötés, ISBN..., ISSN..., Az építészet története

95JA079 1900,– Ft
SZŰCS Margit, B.:
Újkor. Reneszánsz
4. kiadás
Nemzeti Tankönyvkiadó Rt.
296 oldal, gazdagon illusztrált, BN/12 méret, papírkötés,
ISBN 963 18 6040 X, ISSN..., Az építészet története

95JA080 2500,– Ft
ZÁDOR Mihály:
Középkor, romantika
2. kiadás
Nemzeti Tankönyvkiadó Rt.
332 oldal, gazdagon illusztrált, BN/12 méret, papírkötés, ISBN 963 18 6043 4, ISSN..., Az építészet története

75 Festészet

95JA081 770,– Ft
KITAJ, B.:
Szétszórva a világban
Egy zsidó festő vallomása a világról, a művészetről.... A diaszporizmus első kiáltványa
Akadémiai Kiadó és Nyomda
148 oldal, B/5 méret, fűzve, ISBN 963 05 6803 9
A Londonban élő jelentős amerikai festő érzékletesen és elkötelezetten vall a diaszpórában élő egyén sajátos lelkiállapotáról, arról, hogyan befolyásolja ezt a történelmi sors, s miként inspirálják az alkotót a mindennapok megélt, vagy képzelt élményei. A kötetet 60 festmény fekete-fehér reprodukciója teszi teljessé.

76 Grafikai művészetek. Metszetek. Nyomatok

95JA082 1680,– Ft
TOLKIEN, J. R. R.:
Tolkien világa
Középfölde festményei
Holló és Társa Könyvkiadó
144 oldal, 60 egészoldalas színes illusztráció, kötve, ISBN...
A J. R. R. Tolkien által alkotott fantázia-világ művészek generációinak adott ösztönzést munkáik elkészítéséhez. A nálunk is jól ismert Babó, Szilmarillok és a Gyűrűk Ura illusztrációiból készült válogatás 60 színes képet tartalmaz rövid idézetekkel Tolkien műveiből.

78 Zene

95JA083 500,– Ft
Eperfagyi
Az ötvenes évek táncdalai (Hangkazetta)
Pécs és Baranyai Értelmiségi Egyesület
ISBN...
17 dal: Pancsoló kislány; Sétahajó; A vén budai hársfák; Mások vittek rossz utakra engem; Csokoládé; Ciao, ciao bambina; Csini baba; Megáll az idő stb. Előadók: Kazai László, Hollós Ilona, Ko-

SZKALNICZKY Antal építész

HAJDUBÖSZÖRMÉNY utikalauza. Szerk. Tarczy Péter. Hajdúböszörmény, 1993 22.

Felkérték a Bocskai Gimnázium tervezésére, 1864 de végül Vecsey Imre tervezte

KARVALY

Visitatio Canonica : Az Esztergomi Főegyházmegye Barsi Főesperességének egyházlátogatási jegyzőkönyvei 16 -1674. Vál.bev. Tomisa Ilona. Bp. : MTA Néprajzi Kutató Intézete, 1992

27-31.

SZKALNITZKY Antal

91 8. 75

Új Művészet

SZKALNITZKY ANTAL

AZ ÁHÖRÉS KORA

129.0 -

vegen keresztül láttam a szociális
kásságı és a városi szegénység maga
galom ideológiáján keresztül szem-
bb mint 15 esztendeje annak, hogy
resztül arra a meggyőződésre kellett
ség problémája nálunk a döntő. -
2
y féle számitások előtt tudtam,
unk vagy 15o millió felhasználatlan
t a mezőgazdaság nem tud hasznosi-
dasági munkás nem keresi meg az
asználatlan népenergia egyformán
ermelésből s ez minden bajunk oka.
3
könyve a 3 millió koldusról, amikor,

SZKALNITZKY Antal építész

Szegő György: Ybl Miklós centenáriumi kiállítása.
= Magyar Nemzet, LV.évf. 14.sz.1992.jan.17.10.p.

Budapest, 1988. december 19. Ára: 24

PÉNZÜGYI

A PÉNZÜGYMINISZTÉRIU

TARTA

Rendeletek	47/1988. (XII. 3.) PM	A m
Vegyes közlemények		H

Szkalniczky

épitész

Alverte az aradi színházat 1872-ben. Két évig folt az épitkezés, s 1874. szept. 21én a Király jelenlétében nyitottak meg. A színház bérházakkal van kapcsolatba, s a nézőtér 1400 fogi kozösség számára készült. 1883 febr. 18án a színház leégett Épitése a bérházakkal együtt 450000 frtba került.

Az aradi színház égése. Vas. Ujs 1883. 124. l. A színház fametszetű képével.

Ikalniczky

Ásvai szerint épitetik
fel az oradi szintázat
1872 – 73 ban. renaissan-
ce stylus. 1883 ban
végett.

Lakatos. VII. 223 l.

Skalnitzky

Kiszitette ~~[illegible]~~ az aradi szim-
hárt tervet.

Lásd Varga Tanis
Az aradi szimhar
megszítása Vas. Ujs
1874. 617. l/8 (Eippel)

Szkalnitzky Antal

1870 ben Egyszerre az
ordi szinhaz tervét Ez
a szinhaz 1883 ban lecfett.

Irod

Az Épitési Ipar

1883. 8 szám. (Az
ordi szinhaz)

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Engedél

.....

a mühelyfőnök va
aláír

8. sorsz. Mühelyi minta. –

MD K

Szkolniczky Antal, ép.
Bpest.

1874. szept.21-22 én volt az aradi szinház megnyitása,melyen a király is jelen volt. -
Azmépitkezés 2 évig tartott, s Szkolniczky tervei szerint készült. 700.000 ft-os kölcsön felvételével.
A szinház diszitése Bredoww,orosz udv.festö és Colinsky Márton, bécsi szinházi diszitönek válik dicséretére

Varga János: Az aradi szinház megnyitása.
Vas. Ujs. XXI évf. 39.sz. 617.-18.l.

Szkalnitzky Antal

Mód

Zuboly: Bontják a Nemzeti Szinházat. Vas. Ujs. 1913. 768, 769 l. képekkel.

Szervitatéri oszlop

153

MDK

Szkálniczky és Koch épitészek

Magyar V.: A pesti magyar szinház. Épitő Ipar 1913. 9. sz. 98,99,1o2.l. képpel.

Szkálniczky és Koch

építészek

K

wod

Magyar Vilmos:

A pesti magyar szinház: Épitő

Ipar 1913. 9. sz.,

98, 99, 102. képpel

MDK

Skalniczky Antal

1876-ban átépitette a Nemzeti Szinház épületét

A régi Nemzeti Szinház.
Uj Idők 1913. I. 16-18.l.

M.D.K.

Szkalniczky Antal, építész

is segédkezett Ibl Miklós-
sal együtt a Magy. Tud. Akadé-
mia terverőjének, Stüber
Agost Friges berlini építész-
nek.

Építőipar - Építőművészet, Bp.1915. 39.évf.

20.n. 120.o.

Szkalniczky Antal

(lásd Skalniczky alatt is)

A debreceni szinház távlati képe, fenti vizfestménye az alábbi muzeumban

Jelentés Debrecen sz. kir. város muzeumának 1913-dik évi működéséről és állapotáról.
Debrecen 1914. 13. l.

CORVINA

RIVISTA DI STUDI ITALO-UNGHERESI

Direzione e amministrazione: BUDAPEST, XI., Horthy Miklós-út 49
(presso il Prof. L. ZAMBRA)

MDK

Szkalnitzky (építész)

tervet készített a tudományos akadémia épületére.

Dr. Kremmer Dezső: A felső olaszországi városi múzeumok és a székesfővárosi múzeum.

Városi Szemle, Bp. 1913. VI. évf. 130. l.

Skalnitzky Antal, építész M.D.K.

tervei szerint építik ujja a régi Nemzeti Szinkárat 1874-1875-ben. E terv a szinkárház főleg a homlokzatát változtatja meg – a többi részen megtartja a Zitterbarth-féle elgondolást. A Muzeum-körúti sarokteleken hatalmas bérház épül.

Báthory István: A Nemzeti Szinkár építésének és lebontásának története (42. á.)

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp. 1914. 48. kót. 410. old. 18-19. á.

MDK

Szkalnitzky Antal

Divald K.: A M.Tud.Akad. palotája és gyüjteményei. Bp.1917.

MDK

Szkalniczky

Munkássága és az általa emelt művek példaképei a magyar épitészet nagy kezdetének.

Jakab Dezső: Láng Adolf élete és művei.

Épitő Ipar - Épitő Művészet. 1917.máj.20.
123.lap

MDK

Skalniczky

Magyar Iparmüvészet 1915. 244.l.

S k a l n i c z k y /Antal/épitész

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Szkalniczky Antal

Szül. 1836-ban Föherceglakon (azelőtt Lak) Baranya vm. A gimnáziumot Pécsett, a reáliskolát Prágában végezte. A bécsi Kaisergarten területén ezer beteg részére épitendő korház terv-pályázatán 1849-ben II-ik díjat nyert. A Frankfurtban épitendő hangverseny terem terv-pályázatán I-dij. 1863 tól itthon működött.

Rónaky Kálmán dr.

A mi műveszeinkről. Pécsi Napló 1912. jun. 29 u. 318.

6875

T. 8439.

tengeri szörnynyel küzdő orosz-
Felirata diszes keretben:

DI ZARRA ET
LIGENZA RI-
ORMA A CO-
I SI COME
ANO AL PRESEN-
XX. DA MAR-
N.

SIMO DOMINO
O ENONIEÑ

.5 : 61.8 cm.

MDK

Skalnitzky

Schickedanz Albert. Művészet 1915. 317.1.

SZKALNITZKY Antal

KANDIDÁTUSI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Sisa József:

SZKALNITZKY ANTAL -
EGY ÉPITÉSZ A KIEGYEZÉS-KORI MAGYARORSZÁGON

Budapest, 1991.

KANDIDÁTUSI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Sisa József:

SZKALNITZKY ANTAL -
EGY ÉPITÉSZ A KIEGYEZÉS-KORI MAGYARORSZÁGON

Budapest, 1991.

I. Kutatási feladatok és azok elözményei

A 19. század második fele, ezen belül is a kiegyezés utáni évtizedek az építészet rendkívüli fejlödését hozták Magyarországon. A gazdasági fellendülés, a társadalmi modernizálódás, a kultúrális emelkedés és a világ felé történö nyitás eredményeképpen megélénkült az építötevékenység, ugrásszerüen növekedni kezdett Pest-Buda, illetve Budapest, töle leszakadva, de még mindig jelentösen fejlödtek egyes vidéki városok, az építészet müvészi és müszaki színvonala jelentösen emelkedett. Ezzel párhuzamosan kialakult az építészet korszerü intézményi "infrastruktúrája": 1856-ban alakult át a József-ipartanoda politechnikummá, majd a politechnikum 1871-ben müegyetemmé, 1867-ben jött létre a Magyar Mérnök-Egylet (neve 1872-töl Magyar Mérnök- és Epitész-Egylet), az 1860-as és 70-es években sorra jelentek meg az építészeti szakfolyóiratok.

A magyar építészet történetének 1867 utánra esö, igen gazdag korszaka - melynek jelentösége és súlya annál inkább kitünik, ha figyelembe vesszük a korábbi évszázadok viharos történelmét és annak negatív hatását az ország építészetére - még messze nincs kielégitöen feltárva. A legtöbb esetben egyes részletkérdések, söt elemi adatok, tények sincsenek tisztázva; következtetésképpen a jelenségek átfogó vizsgálata, a tanulságok leszürése is többnyire csak az általánosság szintjén mozoghat. Epp ezért az önkényuralmi korszak második felében és a dualizmus szük elsö évtizedében müködö Szkalnitzky Antal tevékenységének feldolgozását - az építész munkásságának beható feltárásán túl - esettanulmánynak is tekintettem, amely támpontul szolgálhat az emlitett idöszak néhány általános jelenségének a megismeréséhez. Ez különösen az 1867 utáni - és egyelöre még kevéssé feltárt - évtizedre, Szkalnitzky munkásságának termékenyebb felére vonatkozik.

A korszak első áttekintését Kismarty-Lechner Jenö kisérelte meg Epitömüvészetünk a XIX. század második felében c. könyvében (1945), amely egyes épitészek munkásságát monografikusan, időrendbe sorakoztatva tárgyalja. A múlt század második felének legnagyobb magyar épitészéről, Ybl Miklósról Ybl Ervin 1956-ban jelentetett meg nagymonográfiát; ez a nagyszerü, monumentális munka, a magyar müvészettörténetirás egyik legjobb épitészmonográfiája máig ható befolyással bir, függetlenül a ténytöl, hogy szemlélete - szükségszerüen - néhány tekintetben már elavult. Ybl Ervin - ha nem is az Ybl-monográfia mélységében - feldolgozta és tanulmány formájában publikálta Petschacher Gusztáv és Weber Antal munkásságát is, kéziratban maradt azonban Hauszmann-monográfiája. Viszonylag rövid, de adatgazdag áttekintést ad Merényi Ferenc A magyar épitészet 1867-1967 (2. kiadás 1970.) c. müve; bö irodalomjegyzéke segitség a további kutatáshoz. Teljesebb feldologozást nyújt Gábor Eszter a Magyar müvészet 1890-1919 (szerk. Németh Lajos, 1981) c. kézikönyv épitészettörténeti részében, a címben megjelölttel ellentéten - de a feladat jellegéböl fakadóan szükségszerüen - 1867-töl indítva az áttekintést. Az önkényuralmi rendszer épitészetét Komárik Dénes szisztematikus kutatásai nyomán ismerhettük meg, melyek eredményei 1970-töl kezdve tanulmányok formájában az Epités-Epitészettudomány és az Ars Hungarica köteteiben jelentek meg. Köztük van két kismester, Máltás Hugó és Brein Ferenc monográfiája is. Komáriknak a Feszl Frigyes-kiállitáshoz irt katalógusa (1984) pedig már a Feszl-nagymonográfiát elölegezi. A Komárik Dénes által használt tudományos módszerek - levéltári és tervtári munka, beható forrásfeltárás, forráskritika, a magyar és nemzetközi összefüggések vizsgálata - módszertani eszközt és lendületet adtak az 1850 utáni épitészet feldolgozásának, s egy fiatalabb generációt indítottak el az újkori épitészet kutatásának útján.

II. Az anyaggyüjtés forrásai, a feldolgozás módja

Ybl Miklóssal és Feszl Frigyessel ellentétben Szkalnitzky Antal után nem maradt fenn nyilvános gyüjteményben hozzáférhetö tervhagyaték. (Szkalnitzky tervei 1890-ben a Magyar Mérnök- és Epitész-Egylethez kerültek, elsö darabjaiként az egylet késöbbi tervgyüjteményének. A tervanyagot a II. világháború idején Kassára, az itteni Müszaki Múzeumba szállitották; ha még megvoltak, ez lehetett Szkalnitzky terveinek is a sorsa. Az itt örzött, a jelek szerint teljesen rendezetlen anyagba - többszöri kisérlet ellenére - nem nyertem betekintést.) Ezért az épitész munkásságát több irányban kutatva, mintegy mozaikdarabokból kellett rekonstruálnom.

Minthogy Szkalnitzky 1860-tól 1874-ig, elméje elborulásáig Pesten, illetve Budapesten élt és dolgozott, szükségesnek véltem Budapest Föváros Levéltárának általános és épitészeti anyagát a szóban forgó idöszakra teljes egészében átnézni. Ezek a következök voltak: a pesti, a budai és a budapesti tanácsi iratok mutatói, a pesti Epitési Bizottmány iktatókönyvei és tervjegyzéke, a Budapesti Mérnöki Hivatal mutatói, illetve a vonatkozó iratok és tervek. Az igy nyert információk nyomán volt lehetséges a fövárosi tervtárban (Fövárosi Ingatlanrendezési Iroda) a további tervanyag és a csatlakozó iratok felkutatása.

Szkalnitzky fövárosi és vidéki tevékenységére nézve elsödleges forrásnak tekintettem a kortárs szakfolyóiratokat és hirlapokat is. Kutatásukhoz segitséget nyújtott a Magyar Tudományos Akadémia Müvészettörténeti Kutató Intézetében (akkor még Csoport) található, magyar müvészek lexikona nevet viselö bibliográfiai gyüjtemény, valamint ugyanitt az adattárban örzött folyóirat-regeszták, de emellett néhány esetben teljes évfolyamok átnézésére is sor került. A legfontosabb forrásnak a következö periodikák bizonyultak: Budapester Bau-Zeitung, Bauzeitung für Ungarn, Az Epitési

Ipar, Epitö Ipar, A Magyar Mérnök és Epitész-Egylet Heti Ertesitöje ill. Közlönye, Magyarország és a Nagyvilág, Pester Lloyd, Vasárnapi Ujság. A fövárosi orgánumokon kivül pl. Szkalnitzky debreceni, illetve aradi müködése szempontjából haszonnal forgattam olyan helyi lapokat, mint a Hortobágy vagy az Aradi Lapok. A külföldi szaklapok közül föleg a Bécsben kiadott Allgemeine Bauzeitung szolgált hasznos információkkal, de néhány esetben egyes berlini, frankfurti és bécsi újságok hirei is forrásértékünek bizonyultak. Természetesen az emlitett magyar müvészek lexikonában szereplö más, kortárs és késöbbi szakirodalmat is feldolgoztam.

Az igy kibontakozó és testet öltö Szkalnitzky-kép és Szkalnitzky-oeuvre teljessé tételéhez szükségesnek látszott a már meglévö adatok nyomán további levéltári és müzeumi kutatást végezni. Ezért került sor anyaggyüjtésre az Magyar Országos Levéltár, a Budapesti Müszaki Egyetem levéltára, a Kiscelli Müzeum, a Magyar Tudományos Akadémia kézirattára, továbbá néhány vidéki (debreceni, székesfehérvári, kaposvári, hajdúhadházi) levéltár, illetve müzeum bizonyos állagaiban. Ezenkivül egyes esetekben külföldi (bécsi, frankfurti, müncheni) levéltár és müzeum adatát, illetve anyagát is felhasználtam.

Ami az összegyüjtött anyag feldolgozását illeti, a monográfia-irásnál lehetséges két eljárás közül - az életrajz és a munkásság szétválasztása, illetve a kettö párhuzamos tárgyalása - én az utóbbit választottam. Szkalnitzky Antal az élet "sürüjében" élt, legelsö Magyarországi fellépésétöl kezdve igyekezett ott lenni, és lehetöleg megbizást elnyerni, ahol valami fontos dolog történik, legyen az az akadémia palotájának épitése, Ferenc József koronázása, a Sugárút létesitése vagy az Operaház tervpályázatának kiirása. Munkássága tehát olyan szorosan fonódik egybe az életrajzi elemekkel, illetve olyannyira beágyazódik az adott idöszak történelmébe, hogy a szétválasztás több kompromisszummal és ismétlödéssel járt

volna, mint a párhuzamos tárgyalás. (A könnyebb áttekintés kedvéért az értekezés végén megtalálható Szkalnitzky főbb életrajzi adatainak és müveinek jegyzéke.) A kronologikus tárgyalás további előnye esetünkben, hogy az építész stílusának változásai, fejlödése szemléletesebben bontakozik ki, mint például az épülettípusok szerinti feldolgozásnál. Ugyanakkor ügyelnem kellett arra is, hogy az egyes épületek taglalása lehetöség szerint ne bontsa meg a monográfia sodrát, vagyis hogy az építészmonográfia nem épületmonográfiák sorozata, továbbá hogy az elemzések az elpusztult és az álló épületek esetében ne mutassanak az indokoltnál nagyobb eltérést. Az értekezésben igyekeztem minél pontosabban körvonalazni Szkalnitzky életkörülményeit, társadalmi helyzetét és kapcsolatait is. A lehetöségekhez képest igyekeztem felderiteni Koch Henrikkel fennálló társasviszonyának mibenlétét és jellegét, tervezöirodájuk müködését és munkatársainak személyét. Az egyes épületeknél célom volt a kivitelezésben résztvett müvészek, iparosok és üzemek azonosítása, és ezek ismertetése - jelentöségüktöl függöen - a föszövegben vagy a jegyzetekben. A müvészettörténeti értekezés jellegének határain belül kitértem az épületek anyagára, az alkalmazott müszaki és technikai megoldásokra. Meg kell azonban jegyezni, hogy e tekintetben a dokumentumok meglehetösen hiányosak, illetve a legtöbb épület eredeti müszaki felszerelése elpusztult vagy átalakítás áldozatául esett.

Szkalnitzky munkásságát nem elszigetelten szemléltem, hanem szándékom szerint a korabeli magyar építészet szövetébe ágyaztam bele. Igyekezetemnek határt szabott, hogy - miként korábban már szó esett róla - föleg az 1867 utáni korszak építészete általában igen kevéssé feldolgozott. Ez azt jelentette, hogy el kellett kerülnöm a megalapozatlan feltevések és általánosítások csapdáját. Minthogy Szkalnitzky tanulmányokat végzett, illetve megfordult az Európa építészeti központjainak számító nagyvárosokban, szükségesnek látszott ilyen irányban is kitekinteni, illetve

a monográfia léptékével arányosan a nemzetközi hátteret felvázolni, a kapcsolódási pontokat megkeresni.

Munkámban nem törekedtem a 19. század második felében létező stílus(ok) terminológiájának taglalására, ezt nem tekintettem egy építészt monografikusan tárgyalni kívánó értekezés feladatának. A stíluskategóriáknál az általánossá váló nemzetközi gyakorlatot követtem, vagyis historizmusról, és ezen belül romantikus, érett és késői historizmusról beszéltem. A fenti terminusok az újabb magyar szakirodalomban kezdenek meghonosodni, és remélhetőleg ez az értekezés is hozzá fog járulni végleges meggyökeresedésükhöz.

III. Tudományos eredmények

A kutatások nyomán Szkalnitzky Antal (1836-1878) személyében az 1860-as és 70-es évek Magyarországának egyik legjelentősebb építészegyénisége bontakozott ki. Felsőbb tanulmányait a bécsi Polytechnikumban kezdte. Ezután - első magyarként - a berlini Építészeti Akadémián (Bauakademie) tanult két évig; honfitársai addig jobbára nem jutottak túl Bécs és München felsőoktatási intézményein, így építészünknek a magyarországi architektúra horizontjának ilyen értelmű kitágításában úttörő szerep jutott. 1859-ben, ugyancsak mint az első magyar megnyert egy külföldi - a frankfurti koncertteremre kiírt - tervpályázatot. Ezután egy Párizsban eltöltött év és rövid angliai tartózkodás következett.

1860-ban hazatérve engedélyt kapott az akadémia meghívásos tervpályázatán való részvételre; klasszicizáló stílusú épülethez készült pályatervét tanulságosan egészíti ki a 30 oldalas, a magyar stílus kérdéseit is taglaló műleírás. Végül meg kellett elégednie azzal, hogy a tervező építész, August Stüler megbízottjaként vesz részt az épület megvalósításában. 1865-ben, a palota elkészültekor - az építés körüli érdemeire való tekintettel - az akadémia a nem

egészen 30 éves ifjút levelező tagjai sorába választotta. Az akadémia építésével egyidöben készült el Szkalnitzky tervei szerint a félkörives stílusú debreceni színház, az önkényuralmi korszak egyik fontos világi középülete.

Az 1860-as évek második felében nem következtek hasonló nagyságrendü feladatok, Szkalnitzky kénytelen volt megelégedni kisebb, részben vidéki megbízatásokkal. Ebben az idöben, 1864-töl 1870-ig a budai politechnikum tanára volt, ahol - a Magyarországon is megjelenö historizáló-pozitivista szemléletnek megfelelöen, a tárgy elsö oktatójaként - stílustörténetet tanított. A budai politechnikumból indította útnak Berlinbe, és a későbbi hírnév felé Lechner Odönt, Punczmann (Pártos) Gyulát, és személyes pártfogoltját, Hauszmann Alajost. Epitészünk ott bábáskodott a müvészeti élet modern polgári intézményei, a Képzömüvészeti Társulat és a Magyar Mérnök-Egylet megszületésénél.

A kiegyezés nyomában beköszöntö konjunktúra adta meg Szkalnitzkynak a lehetöséget nagyszámú monumentális épület tervezésére. Igy került sor a duna-parti Thonet-udvar, a Hungaria nagyszálló, a föposta, a Nemzeti Múzeum mögötti u.n. palotanegyed több épületének, az Oktogon tér négy házának az építésére. Aktív élete vége felé jut el oda, hogy nemzeti jelentöségü középületek, az Egyetemi Könyvtár és a régi Nemzeti Színház épületegyüttesének megtervezésére kap megbízatást. A rövid felsorolás azt is érzékelteti, hogy Szkalnitzky nemcsak alkotásai viszonylag nagy száma révén hagyta rajta bélyegét a kiegyezés- és egyesítéskori fövároson, hanem azáltal is, hogy a városkép néhány meghatározó elemét illetve együttesét hozta létre. Ezen idöszak fontosabb vidéki épületei a székesfehérvári és az aradi színház, valamint - minthogy Szkalnitzky ekkor már a Vallás- és Közoktatási Minisztérium építésze is - a szegedi föreáltanoda és az iglói tanítóképzö.

A kiegyezés utáni évek érdekes epizódja Szkalnitzky igazgatótanácsi tagsága a Budapesti Epitö-Társaság nevü, rövidéletü kapitalista vállalatban, de nem kevésbé

tanulságos az építész ellen négy éven keresztül folytatott csődeljárás sem.

Az 1860-as évek végétől kezdve Szkalnitzky épületei olasz neoreneszánsz stílusban készültek, természetesen úgy, hogy munkái ezen belül is folyamatatos változást, fejlödést mutatnak. Ha nem is lehet öt a neoreneszánsz magyar úttörőjének nevezni, Szkalnitzky kiterjedt munkásságával és tanári tevékenységével a stílus meghonosításában és elterjesztésében komoly érdemeket szerzett. E szempontból személyét és tevékenységét aligha lehet túlértékelni. A kortárs és a későbbi megemlékezésekben építészünk kapcsán "berlini modorú renaissance stílus"-ról, "berlini iskolá"-ról beszéltek, mivel müveit az olasz reneszánsz - és ezen belül is elsösorban a római cinquecento palotaépítészet - formakincsének precíz, de kissé hideg és személytelen felhasználása jellemzi. Megállapítható, hogy Szkalnitzky, és az ugyancsak berlini iskolázottságú Unger Emil és Kolbeheyer Ferenc a magyarországi neoreneszánsz építészet egyik fontos vonulatát képviselik, szemben például Ybl Miklóssal, Weber Antallal és Láng Adolffal, akiknek a müveit az itáliai elöképek nagyobb skálájának figyelembevétele és ugyanakkor egyénibb átlényegítése jellemzi. Szkalnitzkynak az Opera pályázatára benyújtott Second Empire modorú terve már egy más, az aktuális nyugat-európai ízléshez igazodó felfogást mutat, de az új utak bejárására építészünknek már nem adatott meg a lehetöség.

Bár Szkalnitzky nagyszabású épületek sorát emelte, valamennyi homlokzatát vakolat-architektúra fedi. Ez jól jelzi, hogy az 1860-as, de még 70-es évek is a viszonylag szerény pénzügyi lehetöségek korszaka volt, amikor a köhomlokzat luxusnak számított. Az építész csak néhány munkája - többnyire hasznossági épületek - készült nyerstégla homlokzattal. Több épülete viszont sgraffito-dísszel készült, ami e különleges technika igen korai megjelenésének számít a 19. századi Magyarországon. Figyelemre méltó néhány épület, például a Hungaria nagyszálló vagy az Egyetemi

Könyvtár technikai felszereltsége, és talán annak megállapítása sem túlzás, hogy Szkalnitzky a vasszerkezetek, a vasarchitektúra alkalmazásában a magyarországi építészek átlagát meghaladó teljesítményt nyújtott.

A kortársak - teljes joggal - az ország elsö építészei közt tartották számon Szkalnitzky Antalt. Az 1860-as és 70-es években az ország egyik legfoglalkozatottabb, állami és magánmegbízásokkal elhalmozott mestere volt, a szakmai közélet fontos személyisége, az építészképzés úttörö alakja. Gyorsan felívelö pályáját azonban 1874-ben, 38 éves korában súlyos betegség szakította félbe, és négy évvel késöbb távozott az élök sorából. Bár így is nagy életmüvet hagyott hátra, teljesítményét háttérbe szorította kortársainak és fiatalabb pályatársainak a kedvezö gazdasági és társadalmi körülmények folytán egyre terebélyesedö tevékenysége. Szerencsétlen körülmény, hogy néhány munkája, például a föbb müvei közé sorolható pesti Hungaria szálló és a régi Nemzeti Színház általa kibövített és átalakított épülete elpusztult; eltünésük a budapesti városképböl talán hozzájárult építészük nevének elhalványulásához. Végeredményben ott tartottunk, hogy Szkalnitzky Antal neve - a korszakkal foglalkozó egy-két müvészettörténészt kivéve - jóformán mindenki elött ismeretlenül csengett. Remélhetö. hogy ezen értekezés jóvoltából a magyar müvészettörténetben Szkalnitzky végképp elfoglalja az öt megilletö helyet. Ugyanakkor mód nyílott egy eddig kevéssé feldolgozott, de a magyar építészet történetében igen termékeny korszak egészére nézve is számos tanulságot levonni, ami által talán sikerült a magyar müvészettörténet egyik nagy adósságából törleszteni. Tekintve azt, hogy az értekezés egy adott történeti idöszak építészetének az összképét is igyekezett teljesebbé tenni, továbbá hogy a tárgyalt építész életének és munkásságának feltárása jónéhány gazdasági és társadalmi jelenség megvilágítását is eredményezte, remélhetö, hogy a munka a 19. század második felével foglalkozó történettudomány számára szintén hasznos adalékokkal szolgál.

IV. A munka témakörébol készült publikációk jegyzéke

Az elsö pesti állatkert. Müvészettörténeti Értesitö XXXI. (1982) pp. 55-60.

A pesti Uj Városháza. Ars Hungarica XI. (1983) pp. 251-268.

Unger Emil (1839-1873). Müemlékvédelem XXVIII. (1984) pp. 216-225.

Szkalnitzky Antal. Születésének 150. évfordulója alkalmából. Magyar Epitömüvészet 1986. 3. pp. 46-49.

A romantikus és historizáló épitészet néhány problémája. Ars Hungarica XV. (1987) pp. 43-47.

A pesti Aldunasor (a késöbbi Duna-korzó) egykori épületegyüttese. Ars Hungarica XVII. (1989) pp. 157-167.

A régi Nemzeti Színház, amelyet juliusban lebontanak

A régi Nemzeti Színház

Ugyanarról a témáról két fölvételt közöl egymás mellett az Uj Idők. Az egyik: az a Nemzeti Színház, amely elmegy. A másik: az, amely jön.

Hogy mi lesz számunkra ez az utóbbi, előre nem tudhatjuk. Azt, hogy milyen lesz, szintén csak távoli módon sejthetjük, azokról a rajzokról, amelyeket az uj Nemzeti építői, Tőry és Pogány készítettek. Más ugyanis a rajz papiron és más ugyanez a rajz fölépítve a valóságban, a kő, vas és egyéb anyagok nyelvén. Amíg az új Nemzeti Színház így teljesen kialakul, lehet, hogy szerencsés és talentumos szerzői sok mindent fognak változtatni rajta. Bizonyos azonban, hogy ha csak egy pillantást is vetünk ezekre a tervrajzokra, azt a benyomást nyerjük, hogy így csak ma építhetik meg e színházat. S ezalatt nemcsak a fejlettebb színpad-technikát értjük, a mai közönség igényeihez szabott, praktikus beosztást. Hanem: az egész épület ízét, stilusát. Görögös formák, görögös motivumok szerepelnek abban a stilusban, de azért más architektura ez, mint amit ily címen ezelőtt produkáltak. Szavunk csupán egy van e változás megjelölésére, az, hogy „modernizált". Amit azonban ez a szó itt jelent, az kétségtelenül az arányoknak másfajta érzése, más fölfogás, ízlés, anyag, tehát más művészi hatás is, mint amit apáink keltettek klasszicizáló építményeikkel. Köztük azzal a színházzal is, amely most elmegy, hogy helyet adjon az újnak.

A Rákóczi-út forgatagában, a régi Nemzeti Színház előtt adva föl a kérdést, hogy mi volt számunkra: mindent tudunk, csak felelni nem. A jelentőség, ami hetvenöt esztendőn át e ponthoz fűződik: annyi és olyan, hogy szám és jelző itt nem segít. Meg sem próbáljuk tehát, hogy mérlegeljük a szerepet, amit betöltött a főváros és az ország, a közönség és kultura, az

A Magyar Atlétikai Szövetség bajnoki viadala junius 22-én

Kóczán Mór, Saaristo legyőzője gerelyt dob. 50 m. 50 cm.

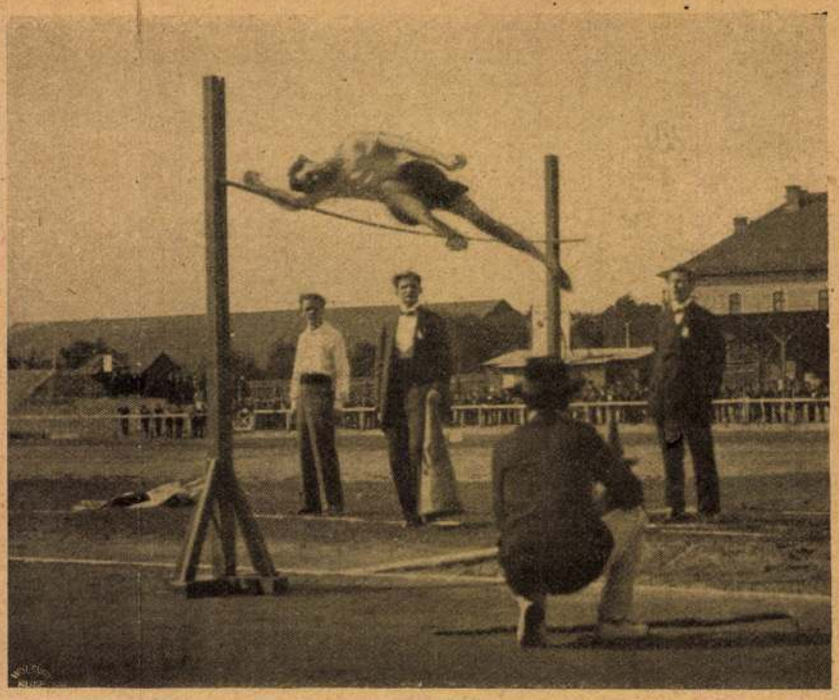

Pásztor Árpád fényképei

Báró Wardener Iván bajnoki ugrása 1 m. 85 cm.

A celebeszi vadkannak a szeme alatt két kúpforma kinövése van; a makasszeriek azt hiszik, hogy éjjel ezzel lát, pedig nem nagy szemlélő ő se éjjel, se nappal. Az én vadam alighanem szimatot fogott és elkanyarodott. Lőnöm kellett. Bokrok között találta a golyóm. Odébb futott. A hajtás végén nyomon követtem. Pár száz lépésre rátaláltak a kutyák és körülállva, erősen „Kong-Kong"-oztak. (A makasszeri füle az ugatást így hallja, azért nevezte el a kutyát Kong-Kong-nak.)

A hajtók magatartásából láttam, hogy a sebzett vadkan közelsége nem lehet egészen veszélynélküli, mert hosszú lándzsáikkal csak kerülgették a bokrot. A sűrűsben csak öt lépésről tudtam meglátni a sebzett kan fejét és homloklövéssel végeztem vele.

Szárnyasban sincs hiány itt: hajtás alatt gyakran fölrebben a vadtyúk vagy a szépen színezett kakas; kora reggelenkint el is kikerikeli magát, a kádencia végét mélabúsan nyomva meg; a kis vadgerléket csapatokban látjuk, a többféle zöld színt játszó vadgalamb is elsurran az ágak között; estefelé a legmagasabb fák száraz ágaira kiül a nagy fehér-fekete galamb, annyira nem ismeri a veszedelmet, hogy pikniket rendezhetünk a fa alatt és a szép madár csak megmarad békén a helyén. A nagy fehér fajnál is szebb, de ritkaságszámba megy a fehércsőrű fekete galamb. Az afrikai fehér-barna halászsas is közeli rokonra talált a celebeszi sirló társában. Egyébként a ragadozó madarak nincsenek nagy számban.

Kétféle színes madár a mi seregélyünk szerepét játsza Celebesen; a british-indiai kakukot, ezt a nagyorrú kis szörnyeteget is hallottam párszor szólni. Ő kelme az esőre vár; ha egyszer megeredtek az ég csatornái, eljött a kis kakuk ideje: beszél és beszél ő ettől fogva szünet nélkül, kora reggeltől, bele a késő éjszakába; nem éri be vele, hogy a fán ülve hallassa a szavát, még repülés közben is akad mondanivalója.

A madarak sorozatából ki nem maradhat a fényeszöld és kék köntöst viselő kómikus, a jegér (King fisher): a folyópartok mentén a mangroveágakon üldögélve, mélabúsan néz bele a víz tükrébe, majd hirtelen beleveti magát és lebukik, hogy halat fogjon. Ha nem fogott halat, elrebben, nagyokat rikkantva, mintha azt mondaná:

— Búsuljon az, kinek kisebb és nem piros az orra, én azért csak mégis fogok halacskát!

Utoljára hagytam kedves kis celebeszi madaramat; sose láttam, nem tudom a nevét, de sokszor hallottam; kora reggelenkint ő szólalt meg először a makasszerei óriás fákon, esténkint megismételte az énekét; sose nyújtotta hosszúra, szerényen csak párszor szólt, nem csoda hát, hogy csakis tizenkét hangot tanult meg a chromatikus skálából, de ezeket olyan tisztán énekli ki, mint a gyöngy.

Ő csak lefelé skálázik, neki nincsenek magasratörő vágyai, ő szerény és tudja, hogy mindennek lefelé kell végződnie, mert mindennek: vége muszáj lenni!

Ez vagyok én

Ez vagyok én: rosszul szabott kabát.
egy sötét áll, amely mindég borostás.
Két lógó kéz, mit nem ráz meg barát
s melybe nem hoz sose jó hírt a postás.

Sötét hajamnak zord árnyéka kék
és dúsan nőtt, mint ama füvecskék,
mik kövér földön állnak hanyagul,
de feléjük soha senki se nyul.

Ha ijedtében rád néz két szemem
először szánsz, de aztán félrenézel.
Ilyenkor lábam gyorsabban szedem
s szegény szemem riadtan, félve néz el.

Pedig jól tudom, hogy nem vagyok rút
és bűnt is rólam nem tud senki ember.
S mégis, mint holt fejen a koszorút,
úgy néznek. És szeretni senki sem mer.

Somlyó Zoltán.

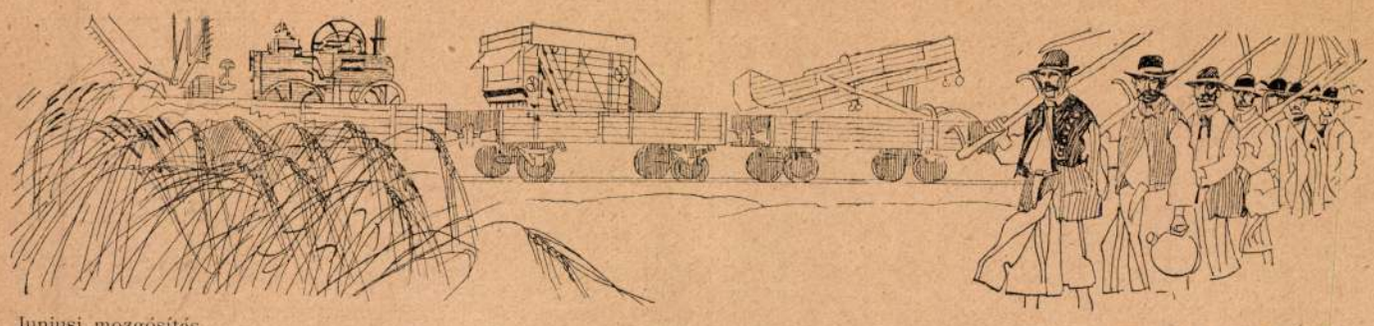

Juniusi mozgósítás

Mühlbeck Károly rajza

kozni kezdő Budapest uralkodó jegye volt, élen az Ybl-palotákkal. Skalnitzky, ebben a stílusban, oly színházat épített, mintha mindig színházat csinált volna. Formált egy intim, kedves s akusztika dolgában egyaránt nevezetes nézőteret. Homlokzatot, amely az ízlésre és mérsékletre való intés gyanánt áll a Rákóczi-út házai közt, s amelynek ünnepiességétől kis vidéki kuria szerénységével ütött el a falócákkal dekorált, ereszes udvar. Az udvar, ahol délelőtt a próbák óráiban, vagy este, két fölvonás közt, Romeók és Juliák beszélgettek, sokszor a drámai szenvedelem hangján ugyan, de nem annyira a szerelemről, mint inkább a kritikusokról.

Mindezt persze nem azért mondjuk, hogy a legutolsó órákban, sőt percekben, amelyekkel e régi ház már csak végső kenetet vehet föl: bókolgatva fölfedezzük. Vagy hogy ebből kifolyóan most vitassuk azt, hogy bizonyos átalakításokkal meg is lehetett volna tartani. Éppen csak kötelességből tesszük a régi Nemzeti vonzó tulajdonságainak kiemelését, ahhoz az emberhez hasonlóan, akinek társasága számunkra finom volt és felejthetlen. *Dömötör*

Barna Miklós amatőr-fényképe

Klárika a babái közt

Az incédi tiszteletes

Elbeszélés

Irta Somlay Károly

I.

— Lutum super lutum! Sár hátán sár! — dünnyögött mérgében ezelőtt száz és néhány évvel Szirmay Antal császári konziliárius, amikor az ékhós bárkája belé akart olvadni a szatmári Nyirség sarába. A „Nappaló Könyvetské"-jében meg is írta ő méltósága, hogy csak a Domahidy Sámuel táblabíró úr ő kigyelmének a hat bivalja vontatta ki kétnapos cudar tala-tálé után a bárkát a nyiri csirizből.

— Sáron sár, az ebadta! — szaladt ki minapában a Lavendula Pál tiszteletes úr bajusza alól is, amikor a nádfödeles parókia kapufájához támaszkodva végignézett a sárba és a százados elhagyatottságba sülyedt faluján.

— Engem ugyan ki nem húz innen, a csíkos káposzta, a szironyos kostök és a csengeri piros pipa pátriájából még egy bivalyfalka se! Nékem ide rakta le az Ur a hétszázhetvenhét rozskenyeret. Amíg ezeket meg nem eszem, innen nem lesz szabadulásom. Ha megettem a kenyereket, majd elküldi érettem Mihály angyalt a falábú paripával és megállás nélkül repülök a felhők fölé! — dörmögi tovább és rágicsálja a méteres pipaszár tollcsutoráját.

A tiszteletes alig lehet több negyvenévesnél. Csupa háj a teste. A rozskenyér és a nyiri levegő bizony felkövérítik az embert. A kreolszínű arcából alig látszanak az azúros szemgolyói. A fejét egy malomkőnagyságú szalmakalap védi a napsugártól. A majdnem bokáig érő fekete szalónkabátját még kezdő káplán korában varratta és ahány parókián káplánkodott, annyi toldással kellett időközönként a szabónak a viharoséletű kabáton egyet-egyet lazítani. A pocakján egy hosszú rézlánc végén a zsebórája raboskodik a mellénye zsebében. Vagy tán nem is az óra van a tiszteletes úrhoz kötve a rézlánccal, hanem inkább őt láncolták a zsebórához? . . . Az óra ugyan nem jár; minek, kinek is járna? Elvégre az incédi pap nincsen ráutalva, hogy méricsgélje az időt. Szalad az mérés nélkül is . . . Pusztán kegyeletből őrzi az elnémult kronométert; az ángyikája vette néki még akkor, amikor Patakra vitték teologusnak. Hányszor, de hányszor segítette ki ez a pici ezüst *krumpli* annak idején a pataki lencsésdiákot a pénztelenségből, amikor például virágbokrétát kellett küldeni a Málcsikámnak, gyöngyömnek, vagy amikor méhserrel kellett megudvarolni a börvelyi búcsún a Zsófikámat, a rozmaringszálamat! Hát ezért, ez ártatlan pásztoridillek emléke gyanánt viseli a szíve alatt a kis ezüstórát, az egyetlen barátját.

Mit mondtam, hogy egyetlen? Hát a ládika, a diákkori láda, — a pár alsógunya, a kollégiumi búza-

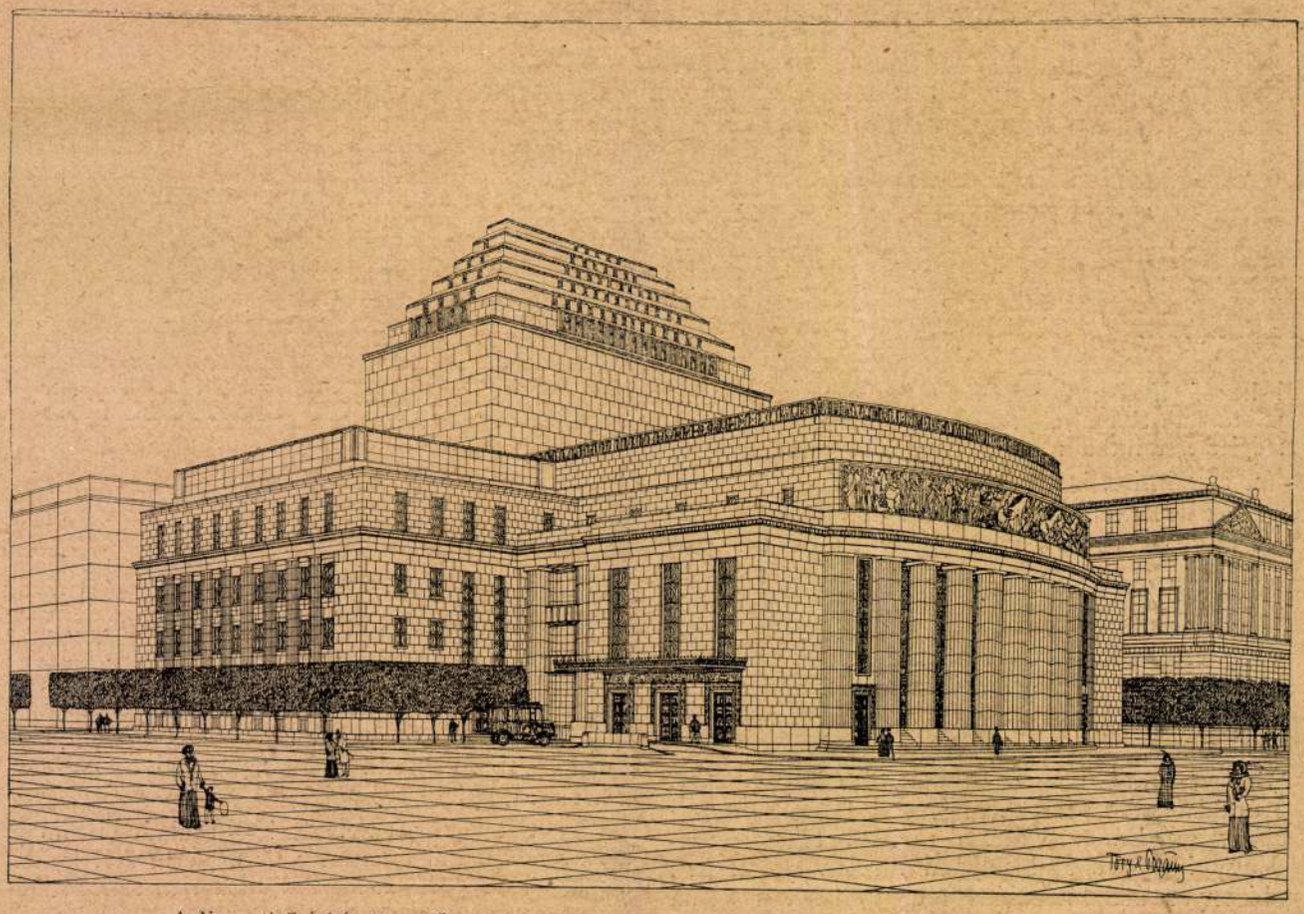

A Nemzeti Színház jövendő palotája, amely Tőry és Pogány pályadíjnyertes terve nyomán épül

irodalom és színészet életében. Vagy hogy elmondjuk: kinek miféle érdeme volt körülötte, hogyan nőtt ki [illegible]egénységből, s hogyan lett uralkodó, szép és erős. Egy ily visszatekintéssel annyi minden torlódik elénk, hogy egész kötetet kellene írni, a romantika és valóság, a regény és história fejezeteiből összeszőve.

Ma még több generáció van, amelynek szíve rekeszében élmény gyanánt ott rejtőznek azok az esték, amelyekben részük volt az elmenő színház falai közt. S amelyek régebben este hétkor kezdődtek a „Nemzet Teátrumában". A jövő számára, a legfiatalabb generációnak, amely ma az iskolapadban olvas, bizonyos, hogy mindez alig lesz egyéb, mint betű, mese és fénykép. De nekünk, akik itt járunk és szemközt állunk a régi Nemzetivel: soraink közt az egyiknek az ifjuság. A másiknak már a férfikor nyara is. A harmadiknál pedig ez már kibővül az ősz havas estéivel. A ma, a tegnap és a tegnapelőtt nevelkedett generációnak tehát ezért más a helyzete, szemben azokkal, akik majd az új Nemzetiben fogják megismerni először a tragikum és komikum festett hőseit. Az elmenő színház láttán bennünk oly húrok szakadnak föl, amelyeket nem is kell erősen megütni, hogy hangot adva, beszéljenek.

Eltekintve azonban ettől, a régi Nemzeti Színházon, úgy amint van, se lehet könnyen és szótlanul elsiklani. A megválás e belülről már bontani kezdett épülettől nem lehet közömbös, mert a régebbi Budapestnek szép és jellemző építménye. Egyfelől illusztráció gyanánt, Budapest fejlődésére mutatott. De másrészt, függetlenül e kortörténeti szemponttól, önmagában is nobilis ízlést, jó — bár névről kevéssé ismert — építőt hozott elénk. Skalnitzkyt, aki 1876-ban formálta meg így a Nemzeti Színház képét, a bérházakkal együtt. Mert az elsőt, amihez annak idején pesti polgárok ingyen hordták a meszet és téglát, tudvalevően Zitterbarth nevű mester építette. Amiből azonban Skalnitzky édes-keveset hagyott meg. A nézőtér és a színpad alapvonalain kívül jóformán semmit. A Vörösmarty zengő soraival fölavatott első színház szigorúan klasszicizáló jellegére csak a középső rész emlékeztetett. Egyébként az egész már a reneszánsz nyelvén készült, abban a stilusban, ami az akkor kibonta-

Müllner fényképe

A lebontásra kerülő Nemzeti Színház történeti nevezetességü udvara

[illegible] Uj Idők 1913. I.

Szkalnitzky Antal

wód

z

Kel 1885

IV. K. 4. f. 775. l.

Szkalniczky Antal

pesti építész

a debreceni ünnház
építésével egyidejűleg
négy tervet készített
a debreceni Kistemplom
ujjáépítésére. A negyedik
tervet elfogatták, de
a körülmények nem tettek
lehetővé annak meg-
valósítását. (Neoromán.
terv)

Zoltdebr Kistempl

8. l. képpel

„EUROPA"
film-, könyv-, lapterjesztő és
könyvkiadó r. t.
Bp., V., Rothermere ... 12.
Telefon: 127-837.

Szkalnitzky Antal

épitész

Arad

Vachon 29. I

Szkalnitzky Antal Pesten

1861. jul. – aug. kiáll. Műcsplet:
A majna-frankfurti — 200 db
arany első pályadíjat nyert —
tánc és hangverseny termek
épületének terverete.

Graul, Richard III. 224

Szkalnitzky Antal

Képrm. Tan. 1899.
fav. nemzetk. kiáll.
23. l.

A berlini iskola követője volt *Szkalnitzky Antal*, ki a Magy. Tud. Akadémia épitkezését vezette *Stühler* megbizásából.

Működését sógora *Koch Henrikkel* folytatta, nagy tevékenységet fejtve ki különösen állami épitkezések létesítése körül. Ők épitették a postaépületet, az egyetemi könyvtárat, a Hungária-szállót, a Thonet-udvart, s nagyszámú magánpalotát és bérházat; mindketten még munkaerejük delén haltak el.

Skalnitzkivel egy időben működött *Unger Emil*, ki szintén a berlini iskola követője volt. Önnálló működésének eredményeként felemlíthető a sugár-úti Hagenmacher-féle nagy bérház és különösen br. Lipthay palotája Budán. Fiatalon, tevékenysége közepéből ragadta ki a halál; önálló felfogás jellemzi alkotásait.

tervgyűjtemény alapját képezhessék; ez a cél talán el is éretett.

MDK

Szkalnitzky és Koch

A m. kir. tud. egyetemi könyvtár reáltanoda-utcai homlokzatának első terve

Képzőm. Társ. 1899. tav. nemzetk. kiáll.
56.l.

MDK

Szkalnitzky és Koch

A Ferenczieк terén tervezett uj curia homlokzatterve

Képzőm. Társ. 1899. tav. nemzetk. kiáll.

56.1.

MDK

Szkalnitzky és Koch

A tervezett "Hungária" szálloda épület metszete

Képzőm. Társ. 1899. tav. nemzetk. kiáll. 56.l.

MDK

Szkalnitzky és Koch

A m. kir. tud. egyetemi könyvtár reáltanoda-utcai homlokzatának első terve

A Ferenciek terén tervezett uj curia homlokzat-terve

Képzőm. Társ. 1899. tav. nemzetk. kiáll. kat. 56.l.

SZKALNITZKY Antal

Hajdúhadház, ref. tpl. 1868

– formaradvar

AH 1996 127.

- kiko mjo
tóvon a
lelet.
- alapdokument
esetben v

Tobbféle szempo

1.) Szatterület
Föggyűjt
- Mellétg

Föggyűjtö 1
Mellét -
a fö

teljes ségre t
„abszolu
„relatív"
akadóla

SZKLANITZKY ANTAL

Porkoláb Tibor: "Magyar Weimar".
/Irodalmi emlékhelyek.../

Észak-Magyarország 1996 ápr. 2o

/Az ujságkivágás Ybl Miklós neve alatt található/

achel Salamander

tional herausragenden Verlegerpersönlich-
rließ er 1938 Richtung England. Er arbeitete
enfeld und Nicolson und war Berater des
r ist Mitglied des britischen Oberhauses und
Lord Weidenfeld of Chelsea.

chaft auf diesen Vortrag hinweisen könnten.
he ich Ihnen jederzeit zur Verfügung. Sie
neuen Büroadresse (Dr. Alfred Stalzer,
+43/1/596 78 78 oder 0663/084 987,
kretariat des Jüdischen Museums der Stadt

lichen Grüßen

Stalzer
ent

JÜDISCHES
MUSEUM
WIEN

1010 Wien, Telefon +43 /1/ 535 04 31 Fax +43 /1/ 535 04 24

SZKALNITZKY Antal

M. Tudóslexikon A–tól Z-ig.
Bp. 1997 781.

Szkalnitzky Antal [építész?]-

Az Akadémia palotájának építkezéseit vezette.

Halász Júlia: Az utolsó ház 4.

ESTI HIRLAP, Bp. 1973. nov. 20.

Szkalnitzky Antal

- 1863-ban terve Koch Henrikkel, ifj a debreceni Református templomra
- debreceni református templom

Komárik 1984 145.
168.

Skalniczky Antal

és Ibl Miklós műcezetése mellett 1862-65 között épült fel az Akadémia épülete.

Tóth Endréné: Budapest Enciklópédia, Budapest, 1970. 463 l

8 l.

Skalniczky Antal

és ifjabb Koch Henik tervei alapján épült fel, 1873-76, – a bp.-i Egyetemi könyvtár (V. Károly i Mihály u. 10.).

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970 463 l

66 l.

Skolnitzky Antal

és ifj. Koch Henrik tervei alapján épült fel 1872-ben az Egyetemi könyvtár épülete. (v. Károlyi Mihály u. 10).

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970. 463 l.

68 l.

Skalniczky Antal

tervezte a debreceni Csokonai kinhóz épületét (1861-1865) 3. sz. reprodukció.

Merényi Ferenc: A magyar építészet

1867-1967 Bp. 1970.

1) Skalnitzky Antal
építész

/1836 - 1878/ Műegyetemi professzor.

Művei: debreceni, arcadi, székesfehérvári;
szinházak,
Oktogon tér négy sarok - bérháza,
Hungária szálló → Thonet udvar
/Dunaport, lebontották/

Radós: Magyar építészettört. 298.
Műszaki kiadó 1971.

Skalnitzky Antal
építész

Részt vett a Bp.-i Opera 1873-as
pályázatán.

Raoul: Magyar építészettört. 294.
Művészeti Kiadó 1971.

2) Skolnitzky Antal

építén

Főposta /Petőfi S. u./

Nemzeti Színház 1912-ben lebontott bérház-körülépítése /1874/

Egyetemi könyvtár /1872/

Műveinek egy részét ifi. Koch Henrikkel

Radó: Magyar építészettört. 278.

Műszaki kiadó 1971.

3) Skalnitzky Antal
építén

együtt fervezte.

Bp. Egyetemi könyvtár 1872:
Repr.

Rados: Magyar építészettört. 298.
Műszaki kiadó 1971.

Skalniczky Antal
építén

~ Műve a debreceni színház.

Rados: Magyar építészettőrt. 483.
Műszaki Kiadó 1971.

Sklaniczky Antal
epitéz

Tevékenysége maradandó
nyomot hagyott fővárosunk
arculatán.

Kiss Ákos: A hisztorizmus . . .
Műrészet, 1970. junius – 13 lap.

Sklaritzky
éptlén

Méltatás.

Kiss Ákos: A hisztorizmus...
Mérvészet, 1970. junius – 13 lap

Skalniczky Antal,

és Koch Henrik tervei alapján épült fel 1871-ben a bp-i Muzeum krt. 4. sz. alatti élettani intézet.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970. 4631

661

Skalniczky A.

tervei alapján épült fel 1867-ben

a bp.-i Dunapor Hungária szállodája.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970. 463l

60l.

Skalnicky Antal

Tervei alapján épült fel a Főposta épülete.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

1781

Skalnitzky Antal

Temetése a V. Károlyi Mihály utcai Egyetemi Könyvtár épületétől.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970. 1631

821.

Skalniczky Antal

nyerte el az V. Városház u. 18. m. alatti Főposta épület felépítésére vonatkozó tervpályázat első díját.

Tóth Endréné: Budapest Encihlopédia, Budapest, 1970. 463 l

81 l.

Lkalnitzky II.

terve alapján sok kör- és magánépület készült, többek között az Oktogon (ma November 7. tér) négy sarokhára, a Jöpösta, a Nemzeti Szinház bérhára, vidéken az aradi, debreceni és székesfehérvári szinhár. Korai halála - 1878-ban hányt el, 42 éves korában - akadálozta meg abban, hogy a kör leghiválóbb épitészei közé kerüljön.

Vértesy Miklós: Az Egyetemi Könyvtár épülete.
Új Iras VII. évf. 1. sz. 1969. jan., 34. l.

Skalnitzky III.

Az eklektikus stilusban tervezett két emeletes könyvtárpalota nem tartozik a sikerült alkotásai közé, bár műemlékvédelmünk a műemlék jellegű épületek közé sorolta. A tervezésnél a szükséglet mellett még egy kívánság érvényesült. „Minthogy az épület rendeltetése már külalakjában is kifejezendő volt – írta Trefort Ágost kultuszminiszter az építkezésről szóló végjelentésében – azért más ... országok példájára az épület külalakját a diszítését is emlékszerűvé kellett tenni, még ha ezáltal az eredetileg előirányzott összeg némi meghaladása tem vált volna mellőzhetővé."

Vértesy Miklós: Az Egyetemi Könyvtár épülete. Budapest, VII. évf. 1. sz. 1969. jan., 34. l.

Sklanitzky IV.

Sajnos, a belső terverésnél ezt a másodlagos célt fontosabbnak tartották az elsőnél: a könyvtárépítés bárokk hagyományai érvényesültek, a látványos elemek gyűrtek a praktikusság, a célszerűség felett. A terverés alapjánál nem a könyvtári feladatok minél tökéletesebb támogatása szolgált, s így az eleve elhibárott volt. Tegyük... hová Sklanitzky mentségére, hogy abban a korban Európaszerte hasonló elgondolás uralkodott, kultföldön sem találhatott megfelelő mintát...

Vértesy Miklós: Az Egyetemi Könyvtár épülete.

Budapest, VII. évf. 1. sz. 1967. okt. 34. l.

Skalnitzky Antal I.

Hazánkban az Egyetemi Könyvtár az első kimondottan könyvtári célra készült épület. Tervezését Skalnitzky Antalra bízták, s ő bevonta a munkába sógorát, ifj. Koch Henriket.

Vértesy Miklós: Az Egyetemi Könyvtár épülete.

Budapest, VII. évf. 1. sz. 1969. jan. 34. l.

Skalnitzky Antal

építész tervei alapján épült 1865-ben
Debrecen állandó színháza.

Staud Ferenc – Staud Géza: Színházi
kislexikon, Gondolat, Budapest, 1969.

98 l.

Skalnitzky Antal

épitette 1874-ben Székesfehérvár állandó színházát.

Hont Ferenc – Staud Géza: Színházi kislexikon, Budapest, 1969.

4171

Skalnitzky Antal

Képezte a bp-i Egyetemi Könyvtár épü-
letét. 1872. 17. p. reprodukció.

Merényi Ferenc: A magyar építészet
1867-1967. Budapest, 1970.

Skalnitzky Antal, Szkalnitzky építész

Magyar Életrajzi Lexikon

Szkalnitzky Antal

A budapesti Operaház tervpályázatára Yhl Miklóst, Steindl Imrét, Szkalnitzky Antalt és Lindauer Istvánt hívták meg Budapestről, Bécsből Fellnert és Göttingából Bohnstedtet.

Gábor István: Egy régi épület új arca - Állami Operaház. - Budapest, 1970. 3.sz. 20. l.

Szkalnitzky.építész

1864-ben Schmerling osztrák államminiszter magyar építészeket is kért a bécsi parlament tervezéséhez. A Helytartótanács őt is ajánlotta. 237.old

Török László: A historizmusok korának építészete Sopronban 230.old

Soproni Szemle.Helytört.folyóirat.XXII.évf.1968 Sopron

M.D.K.

Szkalniczky [Antal], építész

Ibl-lel, Diescrerrel és Wieserrel együtt kapott megbízást az ideiglenes országház Sándor főherceg, ma Bródy Sándor utcai épülettének terveire és költségvetésére, mely végül Ibl terveiszerint épült fel.

Pereháry Károly: A régi Ház.

BUDAPEST, 1968. VI. évf. 6. sz. 40. old.

Szkalnitzky Antal.

építész vezeti a Debreceni Kúnkár
építési munkálatait 1861-től
1865-ig

Sápi Lajos: A debreceni Csanak-ház
Műemlékvédelem, 1968/2. 88-o.

Szkalnitzky Antal

építén 1862-ben elkezítette a debreceni ref. Kistemplom helyreállítási tervét. Román jellegű, romantikus, tervek. 1876-ban ennek építették át.

Sápi Lajos: A debreceni Csanak-ház Műemlékvédelem, 1968/2. 88.o.

M.D.K.

Szkalnitzky Antal, épitész / Skalnitzky/

Telepy Károly festő Szklanitzky utasitása szerint romantikus stilusban dolgozott, megfelelő aranyozással. A b büffé tagolt kazettáit magyaros motivumokkal töltötte meg. A minták eredetileg sötétebb kontúrral készültek, de ez a felújitásnál elmaradt. 178.o. A debreceni szín szinház festése 1865-ben.

Sápi Lajos: A debreceni Csokonai szinház 100 éves története 161.o.

A Debreceni Déri Múz. Évkönyve. 1965. Debrecen. 1966 Alföldi Nyomda. Debrecen

Szkalnitzky Antal

terveste az 1860-as évek közepén a debreceni Arany János u. 1. n. alatt. kétemeletes Csanak-féle sarokházat.

Sápi Lajos: A debreceni Csanak-ház Műemlékvédelem, 1968/2. 90.o.

Szkolnitzky Antal

budapesti építést is felkérték a
Debreceni hinhás terveinek kérnitésére.
A megbízást is megkapja

Sápi Lajos: A debreceni Csanak-ház
Műemlékvédelem, 1961/2. 87 o.

Skalnitzky Antal

Ő tervezte a debreceni (1865), az aradi (1874) és a székesfehérvári (1874) színház épületeit is.

Hont Ferenc – Staud Géza: Színházi kislexikon, Budapest, 1969.

396 f.

Skolnitzky Antal

épitéz tervei szerint 1875-ben a
Bpesti Nemzeti Szinház ujhomlokrotot
kapott.

Hont Ferenc - Staud Géza: Szinházi
kislexikon, Budapest, 1969.

3151.

Skalnitzky Antal

Született Lakon 1836 ?. meghalt 1878 junius 9-én; épitész. Tervei szerint alakittották át 1875-ben a régi Nemzeti Szinházat és emelték mellé a szinház épületét

Hont Ferenc - Staud Géza: Szinházi kislexikon, Budapest, 1969. 396

Skalnitzky Antal

építész által épített Nemzeti Szín-
ház épületének homlokzata (1875);
fényképreprodukció.

Hont Ferenc-Staud Géza: Szinházi
kislexikon, Budapest, 1969.
1 apszám nélkül

M.D.K.

Szkalnitzky Antal, építész/Skalnitzky/

A debreceni szinház építés tervezője az építkezést egész idő alatt irányitotta és egységes stilust alakitott ki az épületban és környékén. 179.o. és ~~w~~ 30. jegyz.

Sápi Lajos: A debreceni ~~R~~ Csokonai szinház 100 éves története 161.o.

A Debreceni Déri Múz. Évkönyve. 1965. ~~Kxxxxxxx~~ Debrecen 1966.- Alföldi Nyomda. Debrecen

Szkalnitzky

A Helytartótanács a bécsi parlament tervezett Lidolyozására öt is ajánlja 1864-ben

Török László: A historizmusok korának építészete

Borsodi szemle 1968 3sz 230 old.

M.D.K.

Szkalnitzky Antal, épitész./Skalnitzky/

"Szkalnitzky Antal épité z Pest.Hatvani utca Horváth-ház"alakban irta a nevét a mélynyomásos levélpapirján, ezért e nevet kell elfogadnunk,mert később iratokban, könyvekben Skalnitzky alakban használták tévesen a nevét. 172.o.

Sápi Lajos: A Debreceni Csokonai szinház 100 éves tör. ténete. 161.o.

A Debreceni Déri Múz. Evkönyve.1965.Debrecen,1966. Alföldi Nyomda. Debrecen

M.D.K.

Szkalnitzky Antal, épitész /Skalnitzky/

A Debreceni szinháznak általa készitett tervei elvesztek, csak egy általa készitett távlati kép maradt reánk. Ez sokszorositva a "Hortobágy" c. folyóirat mellékleteként, majda "Vasárnapi Ujság"-ban/1861.20.szám.238.o jelent meg. 174.o.16.jegyz.

Sápi Lajos: A Debreceni Csokonai szinhás 100 éves tör. ténete. 161.o.

A Debreceni Déri Múz. Evkönyve. 1965. Debrecen, 1966. Alföldi Nyomda. Debrecen

M.D.K.

Szkalnitzky Antal, épitész./Skalnitzky/

A debreceni szinház tervezője. Majna-Frankfurtban is épitett egy nagy hangversenytermet. 1861-ben. 174.o.

Sápi Lajos: A debreceni Csokonai Szinház 100 éves tö ténete. 161.o.

A Debreceni Déri Múz. Évkönyve. 1965. Debrecen. 1966 Alföldi Nyomda. Debrecen

M.D.K.

Szkalnitzky Antal,épitész /Skalnitzky/

1861.jún.15-re elvállalta a debreceni szinház terveinek és költségvetésének elkészitését.Ezt elfogadták és megbizták a munka vazatésével.4000 forint tiszteletdijat kapott. 173.o.

Sápi Lajos: A debreceni Csokonai szinház 100 éves története. 161.o.

A Debreceni Déri Múz.Evkönyve.1965.Debrecen.1966 Alföldi Nyomda.Debrecen

M.D.K.

Szkalnitzky/Skalnitzky/ Antal,épitész

A "Vasárnapi Ujság"1860.45.szám,550.o.ir Kála.Tiz év után franciaországi,angliai tanúlmányútja után haza érkezett é itthon kiván dolgozni.1861-ben Debrecen felkéri szinháztervezésre./12.Jegyz./.172.o.

Sápi Lajos: A debreceni Csokonai szinház 100 éves története. 161.o.

A Debreceni Déri Múz.Évkönyve.1965.Debrecen.1966 Alföldi Nyomda.Debrecen

M.D.K.

Szkalnitzky Antal,épitész./Skalnitzky/

A Ddebreceni szinház terv távlati képe,a Vasárnapi Ujságban jelent meg 1861-ben. 6.kép. 175.o. Fekete repr.

Sápi Lajos: A debreceni Csokonai szinház 100 éves története. 161.o.

A Debreceni Déri Múz.Évkönyve. 1965.Debrecen.1966 Alföldi Nyomda.Debrecen

M.D.K.

Szkalnitzky Antal, építész/Skalnitzky/

1865-ben a debreceni szinház tervezője az épület jellegének megfelelő keritést tervezett. Öntöttvas keritést Schlick Ignác bpesti vasöntő készitette ölenként 45 forintért, A lámpákat is Szkalnitzky tervezte. 179.o.29.jegyz.

Sápi Lajos: A debreceni Csokonai szinház 200 éves története 161.o.

A Debreceni Déri Múz. Évkönyve. 1965. Debrecen. 1966 Alföldi Nyomda. Debrecen

M.D.K.

Szkalnitzky Antal, építész./Skalnitzky/

Az 1860-as évek új áramlatának megfelelően a romantikus stilust alkalmazta diszitéseinél. A divatos öntött vas oszlopokat alkalmazta a páholysorok tartására. Emeletenként eltérő stilusban, biborpiros és aranyozott színezéssel. 177.o.

Sápi Lajos: A debreceni csokonai szinház 100 éves története 161.o.

A Debreceni Déri Múz. Évkönyve. 1965. Debrecen. 1966 Alföldi Nyomda. Debrecen

Skalnitzky Antal

munkatársa volt Schikedanz Albert
építőmérnök

Pestmegyei Hírlap, 1966. okt. 14. 5. o.

M.P.K.

Skalniczky Albert épitész

Az első Nemzeti Szinház bővitése 1874-1875

Dr Rados Jenő: A Nemzeti Szinház első állandó otthona
Magyar Épitőművészet 1966/3. 3.1.

Skalnitzky Antal.

(1836-1878 - mineg. tan.,
az aradi és a debreceni szinkerek
epitője, a Sz-i Vörösmarty Szinkerés
tervezője.

Dr. Fitz J. - Csanár L. - Papp J.,
Székes/ehérvár, Bp. 1966. 51.

SZKALNICZKY ANTAL,épitész

A szegedi Kiss Dávid-ház épiőjének gondolhatnánk Kiss Dáviddal való ismeretsége miatt,de csak az azonos jellegü tető,a hasonló rusztikázások,armirozások szólnak mellette,valamint az 1873-ban épült /Bródy/Sándor utcai 2.sz.Fechtig palota részletei esetleg beleilleszthetők egy reáliskola,Kiss Dávid-ház,Fechtig palota fejlődési sorozatba. 254.old.61.jegyz

TÖRÖK LÁSZLÓ: A szegedi eklektika 227.old

A MÓRA FERENC MUZEUM ÉVKÖNYVE, 1964-65, 1. Szeged, 1966

SZKALNICZKY ANTAL, építész

1873-ban épitette a/Bródy/Sándor utcában, 2.sz.a Fechtig palotát.-Kevés hasonlósága van, némely részletétől eltekintve a Szegedi Kiss Dávid-házzal. 254.old.61.jegyz

TÖRÖK LÁSZLÓ: A szegedi eklektika 227.old

A MÓRA FERENC MUZEUM ÉVKÖNYVE, 1964-65, 1. Szeged, 1966

SZKALNICZKY ANTAL,épitész

A szegedi reáliskolát épitette.A kivitelező Árleth Ferenc szegedi vállalkozó volt.Épült 1872.ápr.8 és nov 23 között.-4.kép.Dugonics-tér.Reáliskola,ma Közp. Egyetemi épület. Rajz,Fekete repr. 237.old

TÖRÖK LÁSZLÓ: A szegedi eklektika 227.old

A MÓRA FERENC MUZEUM ÉVKÖNYVE, 1964-65, 1. Szeged, 1966

SZKALNICZKY ANTAL,épitész

A közoktatásügyi miniszterium 1871.jul.11-1 leirata arról értesiti Szeged városát,hogy Szkalniczkyt bizta meg a szegedi reáliskola épitésével.Árleth Ferenc szegedi vállalkozó 1872.ápr.8-án megkezdte a munkát és még ez év novemberében,23-án az épület el is készült. 246.old.41-42.jegyz

TÖRÖK LÁSZLÓ: A szegedi eklektika 227.old

A MÓRA FERENC MUZEUM ÉVKÖNYVE, 1964-65, 1. Szeged, 1966

SZKALNICZKY ANTAL, épitész

1865-ben őt, Yblt és Diescher Antalt kérték fel tervek készitésére a Sándor utcai régi képviselőház épitésére Ybl nyerte el. Diescher 400 frt. jutalmat kapott. A tervezéshez megbizottakból épitészbizozzság alakulván közreműködését igénybe vették. 245. old. 38. jegyz

TÖRÖK LÁSZLÓ: A szegedi eklektika 227. old

A MÓRA FERENC MUZEUM ÉVKÖNYVE, 1964-65, 1. Szeged, 1966

SZKALNICZKY ANTAL,épitész

A szegedi reáliskolát tervezte 1872-ben.Mintaképe Stüler Frigyes Akadémia épülete volt.De nem beszélhetünk pusztán utánérzésről,vagy a kompozició lemásolásáról.Azbiskola nemcsak hasonlit Stüler Akadémiájához,hanem el is tér attól,mert már határozottabb rokonszenvet mutat a hellenizáló akademizmus felé,amelyhez pedig azelőtt STÜLERnek i s igen aktiv köze volt.
248.old. 49.jegyz

TÖRÖK LÁSZLÓ: A szegedi eklektika 227.old

A MÓRA FERENC MUZEUM ÉVKÖNYVE; 1964-65. 1. Szeged, 1966

SZKALNICZKY ANTAL,épitész

1872-ben tervezte meg a szegedi reáliskola épületét.
4.kép.Dugonics tér,Reéliskola,ma Közp.Egyetemi épület.
Épitette Szkaéniczky.Rajz.Fekete repr. 237.old

TÖRÖK LÁSZLÓ: A szegedi eklektika 227.old

A MÓRA FERENC MUZEUM ÉVKÖNYVE, 1964-65, 1. Szeged, 1966

SZKALNICZKY ANTAL,épitész

A reneszansz érdeklődés kapcsolatba kerül sok magyar épitésznél a hellenizáló eklektikával.Két formája alakult ki.Az egyik Szkalniczkynál,mint közvetett,a reneszansz formaelemeknek szükszavu,szabatos,redukáló kezelésében nyilvánul meg.A másik lényegében el is veti a remeszánsz eszközeit,ez a szorosan vehető épitészeti akademizmus. 248.old

TÖRÖK LÁSZLÓ: A szegedi ekelektika 227.old

A MÓRA FERENC MUZEUM ÉVKÖNYVE, 1964-65. 1. Szeged, 1966

SZKALNICZKY ANTAL, építész

Az akademizmus

SZKALNICZKY ANTAL,épitész

Az akademizmus szerepét nem csak Szalniczky miatt kell belátnunk.A hetvenes évek szegedi épitészetében ezen tulmenően is jelentkezik majd.Már a Stüler Frigyes féle Akadémia épület nagy hatásának tudható be,hogy az Ybl reneszánsz érdekes kapcsolatba kerül,sok magyar épitész munkájában jól kivehető módon,a hellenizáló eklektivával. 248.old

TÖRÖK LÁSZLÓ: A szegedi ekelektika 227.old

A MÓRA FERENC MUZEUM ÉVKÖNYVE, 1964-65. 1. Szeged, 1966

SZKALNICZKY ANTAL,épitész

Stüler Frigyes épitette az Akadémiát.Eredetileg kiülő árkádos kocsialáhajtót tervezett,ennek nyoma Szalniczky szegei reáliskolájának megoldása is.1872. 148.old. 48. jegyz.

TÖRÖK LÁSZLÓ: A szegedi eklektika 227.old

A MÓRA FERENC MUZEUM ÉVKÖNYVE, 1964-65, 1.Szeged, 1966

SZKALNICZKY ANTAL, építész

A mult század második felének jelentős építésze készitette a szegedi reáliskola terveit. 1850-től 1860-ig franciaországban és Angliában volt tanulmányuton. Első tervei romantikusak/Debreceni szinház, 1861-65/. De alkalmazkodván a Tud. Akad épületének pályázatán már klasszicizáló, reneszánsz tervvel szerepel/1861/. Nem meghivásra, önszántából vesz részt azon. 246.old.

TÖRÖK LÁSZLÓ: A szegedi eklektika 227.old

A MÓRA FERENC MÚZEUM ÉVKÖNYVE, 1964-65, 1. Szeged, 1966

SZKALNICZKY ANTAL,épitész

A szegedi reáliskola 1872-ből.Az olasz quattrocento egyes elemeinek/igy rusztikával,ill.egyszerü záróköves profillal kisért ablaknyilásoknak,felhasználásával tervezi meg a monumentális hatásu épületet,amely összhatásában mégis inkább a hellenizáló izü német és osztrák alkotásokhoz áll közel. 248.old. 4.kép.

TÖRÖK LÁSZTÓ: A szegedi eklektika 227.old .

A MÓRA FERENC MUZEUM ÉVKÖNYVE, 1964-65, 1. Szeged, 1966

SZKALNICZKY ANTAL, épitész

A szegedi reáliskolát épitette 1872-ben. Nem nehéz felismernünk, hogy az épület tömegformálásának mintaképe a Stüler Frigyes tervei nyomán felépült pesti Tudományos Akadémia palotája volt. Az Akadémia arányképletének átvételére törekedett, de nagyobb módositásokat iktatott a mintakép koncepciójába. 248.old

TÖRÖK LÁSZTÓ: A szegedi eklektika 227.old

A MÓRA FERENC MUZEUM ÉVKÖNYVE, 1964-65, 1. Szeged, 1966

SZKALNICZKY ANTAL,épitész

Megtervezte a Sugár,ma Népköztársaság ut 48.és 49. az Oktogon,ma November 7.tér 3.és 4.sz.bérpalotákat 1872-73-ban.Majd az Egyetemi Könyvtár palotáját,1873-1876.Ugy tünik,hogy munkásságának legkiemelkedőbb pontja az Egyetemi Könyvtár mellett éppen a szegedi reáliskola. 248.old

TÖRÖK LÁSZTÓ: A szegedi eklektika 227.old

A MÓRA FERENC MUZEUM ÉVKÖNYVE, 1964-65, 1. Szeged, 1966

SZKALNICZKY ANTAL,épitész

1865-ben terveket készit a régi képviselőházhoz isSzeged
den a reáliskola tervei után Koch H.társaságában,terveit
egyuttal kivitelezve is megtervezi a Petőfi Sándor ut-
cai Posta és Távirda épületét/1873%.248.old

TÖRÖK LÁSZLÓ: A szegedi eklektika 227.old

A MÓRA FERENC MUZEUM ÉVKÖNYVE, 1964-65, 1. Szeged, 1966

M.D.K.

Szkalnitzky Antal, épitész/Skalnitzky/

A debreceni szinház tervezője a nézőtér és a szinpad közé tüzbiztos vasfüggönyt tervezett. de ezt a szinpad nyilás belső felületén helyezték el, igy az előfüggöny egy része a vasfüggöny elé került. 182.o.

Sápi Lajos: A debreceni Csokonai szinház 100 éves története 161.o.

A Debreceni Déri Múz. Évkönyve. 1965. Debrecen 1966.- Alföldi Nyomda. Debrecen

M.D.K.

Szkalnitzky Antal épitész

Tervet készitett a Tud. Akadémia palotájához

Az épitkezés vezetője a Stüler féle tervek szerint

Práter Jánosné: Százéves az Akadémia palotája

Magyar Nemzet 1965. dec. 4. 8.l.

Szkalniczky Antal építész

Az építkezés vezetője a Stüler-féle tervek
sze int

M.D.K.

Szkalnitzky Antal, építész /Skalnitzky/

1861-ben a Debreceni Városi Tanácstól megbizást kapott egy szinház tervezésére. 172.o.

Sápi Lajos: A debreceni Csokonai szinház 100 éves története 161.o.

A Debreceni Déri Múz. Évkönyve. 1965. Debrecen. 1966 Alföldi Nyomda, Debrecen

Skalnitzky Antal építész M.D.K.

/1872-74/

Székesfehérvár , szinház. repr.

Magyar Építőművészet 1963/3. 64., 66.l.

Skalniczky építész M.D.K.

Résztvett az Operaház tervezésére kiirt zártkörü pályázaton / 1874/

Preisich Gábor: Bp. városépitésének története a kiegyezéstől a Tanácsköztársaságig Bp. 1964.

99.1.

Skalniczky Antal épitész M.D.K.

Rákóczi uti Nemzeti Szinház átépitése / 1870/

Preisich Gábor: Bp. városépitésének tö ténete a ki-
egyezéstől a Tanácsköztársaságig Bp. 1964. 98.1.

Skalniczky Antal építész M.D.K.

Üllői uti belső klinikák.

Egyetemi Könyvtár / 1873-1876/

Preisich Gábor: Bp. városépitésének története a kiegyezéstől a Tanácsköztársaságig Bp. 1964. 97.1.

Preisich Gábor: Bp. városépítésének története a ki-
egyezést 1 a Tanácsköztársaságig Bp. 1964.

Skalniczky Antal építész M.D.K.

Főposta épülete

Társtervező: Ifj. Koch Henrik

Preisich Gábor: Bp. városépítés története
Városépítésének története a kiegyezéstől a Tanácsköztársaságig Bp. 1964.
97.1.

Szkalniczky és Koch M.D.K.

Az Andrássy ut egyik épitője

p[illegible]raisich Gábor: Bp. városépitésnek története
a [illegible]iegyezéstől a T[illegible]ácsköztársaságig [illegible]p. 19[illegible]4

I. mell

Szkalniczky Antal épitész M.D.K.

Hungária szálló

Oktogon téri négy bérházé ület / 1872-73/

Preisich Gábor: Bp. városépitésének története a kiegyezéstől a Tanácsköztársaságig Bp. 1964.

125.1.

Szkalniczky Antal épitész M.D.K.

/1836-78/

Stüler Frigyes tanitványa, az Akadémia éptésében is résztvett. / belső kiképzés /

Egyetemi Könyvtár / 1873-76/

Központi Postaépület

Preisich Gábor: Bp. városépitésének története a kiegyezéstől a Tanácsköztársaságig Bp. 1964.

125.l. /.

Szkalniczky Antal épitész M.D.K.

/1836-78/

Stüler Frigyes tanitványa, az "Kadémia éptésében is résztvett. / belső kiképzés /

Egyetemi Könyvtár / 1873-76/

Központi Postaépület

[illegible]

125.1 /.

Skalnitzky Antal, [építész!] Mosk

Az Akadémia felépítését Ybl Miklósra és Skalnitzky Antalra bízták.

(Sirokmány): Százéves a tudomány háza 8.

ESTI HIRLAP, Bp. 1965. dec. 11.

M.D.K.

Skalnitzky Antal, építész, /Szkalnitzky

Lásd: Szkalnitzky cimszó alatt. 172.o.

Sápi Lajos: A debreceni Csokonai Szinház 100 éves története. 161.o.

A Debreceni Déri Múz. Évkönyve. 1965. Debrecen. 1966
Alföldi Nyomda. Debrecen

Szklaniczky Antal
építész

M.D.K.

Jól Miklóssal építettik a
Magyar Tudományos Aka-
demiát.

matthy: Jubiláló palota
Nők Lapja, 1965. okt 16 - 16 lap.

Szkalniczky Antal
1836-1878

MDK

épitész

mészkő obeliszk sirköve.

a Németvölgyi temetőben.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

180.1.

Szkalnitzky/Antal/ MDK

Népkoztársaság utja 49.

Tervezte Koch és Szkalnitzky 1872-ben.

Épitette ifja Pan József.
Homlokzat átalakitva.
Helyreállitva 1957.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp.1961.

144.1.

MDK

Szklaniczky Antal

Egyetemi könytár saroképülete. /Egyetm u. 1o./

Tervezte Szklaniczky Antal és ifj. Koch Henrik
Épült 1873-76- közt.

Zakariás G. Sándor:Budapest. Bp. 1961

99.1.

mdk.

Szkalnitzky Antal

müve a debreceni Csokonai Szintáz
1861–1865 „a pesti Vigadó szerényebb
de vele rokon társa"

Kovács Éva: Magyar Művészet Az Elnyomatás
Bp. 1962. 41. l. Korában

Szkálniczky M.D. K.

Bécsi megkeresésre a helytartótamácsi elnökség a Bécsben megépitendő parlament tervének és költségvetésének kidolgozására számitásba jöhető mesterek között emliti.

Peteházy Károly: Egy 100 éves épitészeti tervpályázat / a régi pesti képviselőház 1861. évi pályázata Magyar Épitőművészet 1962 / 1. 64.l.

mak

Szkalnitzky Antal építése

is részt vett a pályázaton

Ybl Ervin: Az Operaház Bp. 1962

S. L.

Skalnitzky Antal

Építés kezdete 1874-ben a Nemzeti Színházat

Dr. Radnai Lóránt: Az egykori Hatvani-kapu környéke régen és most

Élet és Tudomány 1963 jul. 914. l.

Shakespeare Dalai

Épitéa [illegible] 1894 [illegible] a Nemzeti Sokolnak

Dr. [illegible] Dalai: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Élet és Tudomány 1963 jul. 914. l.

MDK

Skalnitzky Antal építőmester

Hasselbeck József fut. utc. told.

Józefv. Zsák-u. 39/127.

1865. - Pince, fut. alapr., metrat

A tervet Wiesertanne elbeszegyerte

MDK-A-II-1/1948.

MDK

Skalnitzky Antal, Szkalnitzky (Lak, 1836 -- Bp., 1878. jun. 9.): épitész, müegyetemi tanár, az MTA 1. tagja (1865). Tanulmányait a bécsi müegy.-en és a berlini épitészeti ak.-n végezte, 1864-től 187o-ig. h., majd rk. tanári minőségben müködött az egy. mü- és diszépitéstan tanszékén. Sógorával, Koch Henrikkel társulva a fejlődő Bp. számos középületét és bérházát tervezte (Főposta, Petőfi S. utcában, az orvoskari klinikák központi épületei, Üllői ut, bérházak az Oktogon téren stb.). Stilusát kezdetben a romantika, később a történeti stilusok felevenitése jellemzi. Legjelentősebb munkája a pesti Egy.-i Könyvtár épülete, valamint a székesfehérvári, aradi és debreçeni szinház. Az MTA palotájának Stühler után kivitelezője. -- Irod. S. A. épitész, hazánkfia (Vasárnapi Ujság, 186o); S. A. (MTA Almanach, 188o); S. A. épitész (Müvészet, 1912); S. A. (Élet és Tud. 1955. 27. sz.).

Sz. Kalinczky Antal

U. 318/a

MDK

Schalnicky

1868. Szepmův. albiroltság tagja

MDK-A-I-1/448.

MDK

Szkalniczky Antal

1862 v. 1861. KT igazgatósági tagja lett.

MDK - A - I. - 1/49.

MDK

Szhalnitzky ~~[illegible]~~ építőmester

Koch ép. m-rel:

Beregnászy Lajos II. em. átmenő told.

Belv., Kigyó-u. 7. - Sebastiani g. sarok.

1864. - Ömes alapr. mednet.

Gottgeb Antal ellenjegyzete.

MDK-A-II-1/1422.

MDK

Szkalnitzky épitőmester

Ybl Miklóssal:

Akadémia alagutjai
Lipóto, Dunapart
1864. alapr., 3 metret

MDK-A-II-1/1675.

Skalnitzky Antal

laid

Sz Kalnitzky A.

Skalnitzky Antal

(Szkalnitzky?)

Gentsműent

45, 48, 58, 205, 263. l.

Másolat:

M. kir. Miniszter
királyi központi állampénz
1915/1916 évi szolgálat. Rendk
sok. II. Rákóczi Ferencz és
hozatalával kapcsolatos ku
ján. II. Rákóczi Ferenc
kassai székesegyházban m
csolatban végzendő munkák
kalmazandó emlék táblák
tása szempontjából, különbe
szetes nagyságú minták k
készítésével Reichenberger
és szobrászati mesteriskolarg
a magy. kir. központi államp

1960.3.8. 109.

SKALNITZKY Antal

Bp. Bródy Sándor u. 4. Ádám palo-
ta.

Skalniczky Antal

cród

Sör Veretö. 226 l.
227. l.

közlekedési bizottság elére hívott volt meg — *nem épen szándékmentesen, szintén*
hó 2-án terjeszti a plénum elé »*Javaslat a magyar közlekedési ügy rendezéséről*«
munkáját, mely szerint »a vasutakat illetőleg Budapestet a központnak véve, a
lakat úgy javasolja vezettetni, hogy azok hazánkat világkapcsolatba juttassák
tételeményt lehetőleg az ország minden részére áraszszák«.

Ezen elv szerint 4 fővonal kijelölése van ajánlva, mint a magyar közlekedés alapja:

1. A Duna balpartján, Pozsonyon át, Ausztriába. Ez a vonal már készülőben Magyarországot az örökös tartományokkal s Európának minden nyugati orszá- kapcsolatba hozza. Hossza mintegy 34 mf.

2. *Székesfehérvár—Siófok s a Balaton mellett Károlyvároson keresztül Fiuméig.* vonal saját tengerpartunkkal s ezáltal Olaszországgal és a tengerekkel hoz össze- ésbe. Hossza mintegy 70 mf.

3. Szolnokon keresztül Aradig, mely Erdélyországon keresztül a keleti össze- ést fogja eszközölni idővel. Hossza 34 mf.

4. Miskolczon át Kassáig, mely jövőben a Hernád völgyéből a Poprád völgyébe etvén, összeköttetésünket képezné az északkal. Hossza 35 mf.

A rendek a vukovár—fiumei és a Széchenyi István gróf javaslati vasuttervezetét küldött választmány elé utalták, mely 1848 február hó 16-ikán kezdte ezeket lni. A tárgyalások majd Széchenyi, majd meg Kossuth lakásán folytak. Ugy az mint a másik terv pártolói és ellenzői is nagy számmal és az érvek egész töme- vonultak föl. Hosszú, izgalmas vita fejlődött ki közöttük. Positiv eredményt nem egyik sem. Széchenyi tervét kitolta, Kossuthét elmosta az idők forgataga.

Skabnitzky Antal

A (sebészeti Eoroda) Központi szárnyépülete. Fenti-tervei szerint egyszerű olasz renaissance stylben 1873–76-ban épült 435,579 frt költséggel.

irod

Országh 118 l.

..... *műhely.*

őnökség!

..... hó..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

..... hó.....

.....

sajátkezü aláírás és munkásszám.

Szkalnitzky Antal

Az élettani intézet. A régi füreszkert területe, all. Fő-homlokzata Kelet felé az kszterházy utcára néz-Fenti tervei szerint 1873-76-ban épült a XVI. szárad olasz renaissance styl-jében 421,333 ft költséggel.

ivad

Országh 116. l.

..... *műhely.*

főnökség!

..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

.

i ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Skalnitzky

opitel

Ry

Skalnitzky Antal

Leisd

Rauscher

Skalnitzky Antal

Művészeti lexikon 730. l.

építész, szül. 1836 Lakon (Bara nya vm.) megh. 1878 VI. 9. Budapesten. Bécsben, Berlinben és Párisban tanult. 1862. Pesten telepedett le, hol Koch Henrikkel volt közös műterme. 1864. tól műegyetemi tanár volt. Ez időben Stüler tervei alapján S. épitette a M. Tud. Akademia épületét, Föbb. Önálló művei: a Hungaria szálló (1871), az egyetemi könyvtár épülete (1873–76), a régi nemzeti szinház és bérháza (1874, 1914. lebontották), a belvárosi posta-épület, továbbá a debreceni (1861), aradi (1870, leégett 1883) és székesfehérvári szinház (1874).

(27

JULIUS

25

Ezüst-kanna, fedeles, aranyozott, a tolcs-
vai ref. egyház tulajd. V. 10.

Skalniczky

Opesti Hungaria
vallo fentöl

Lbp 196 l.

Skalnicky

Špitěn

U. 1853.

Kirchenstrasse Charlottenburgbau II. 150.

Skalnitzky Antal

1874–75 – ben fenti tervei alapján Wagner János építőmester megépíti a szinházzal kapcsolatban levő előcsarnokot, a diszlettárat és a bérházat abban az alakban, amint azt mindnyájan ismertuk. Az épitkezés 350.000 fotba került. A szinház eredeti állapotában maradt, csak a külső szépe változott meg.

Báth Nemzetszinház

409, 410, 411. l.

Tartozik

KELET		Hivatkozás	TÉTEL
év, hó	nap		

SKALNITZKY *Antal*, építész (1836—1878), a fejlődő Budapest egyik kiváló tehetségű mestere, a műegyetem egykori tanára. Bécsben és Berlinben tanult, majd Budapesten telepedett meg s itt élénk tevékenységet fejtett ki. Főbb művei (nagyobbrészt sógora, Koch Henrik társaságában): Hungária-szálló, Thonet-udvar, Főposta, a régi Nemzeti Színház és bérháza, Károlyi Alajos gr. palotája, az Oktogon négy sarokháza, az egyetem élettani intézete, a székesfehérvári, aradi és debreceni színházak. Műveit leginkább a renaissance stílusában építette.

[redacted] % *kamat*

Követe

LEJÁRAT		Kamat nap	Kamatszám	ÖSSZEG	
év, hó	nap			Pengő	f.
1933. dec.	20			5400	—

Szkalnitzky Antal
építész MK

Az 1872-ben épült Egyetemi Könyvtár Szkalnitzky Antal müve, aki Koch Henrikkel többek között az 1873-ban épült Petőfi Sándor utcai Főpósta épületének is alkotója.

279.o.

Repr: Egyetem utca, az Eötvös Lóránd tudományegyetem központi könyvtárának eklektikus épülete. 28o. o. 288. kép.

Skaluitzky Antal

szerepét, ill. részvételét az MTA székházának tervezésében és épitésében említi

Gábor István: Egy régi épület új arca
Budapest, 1971. 7.sz. 15-18. l.

Skalnitzky Antal

wód

Hlutolsó 9. l

Körmend vára II. 197.

M.D.K.

SKALNICZKY Antal építész
(SKALNICKY)
(1836-1878)

Debrecen. színház (1861-1865) kép

" Kistemplom átépítésére 3 Terv

Balogh István: Debrecen, 38. l. 71. l.
75., 76., 77.,

Skalniczky Antal

epiten

l,

Ybl Lotz

152, 153, 246,
309, 329,
485. l.

Budapest IX 154, 158, 160

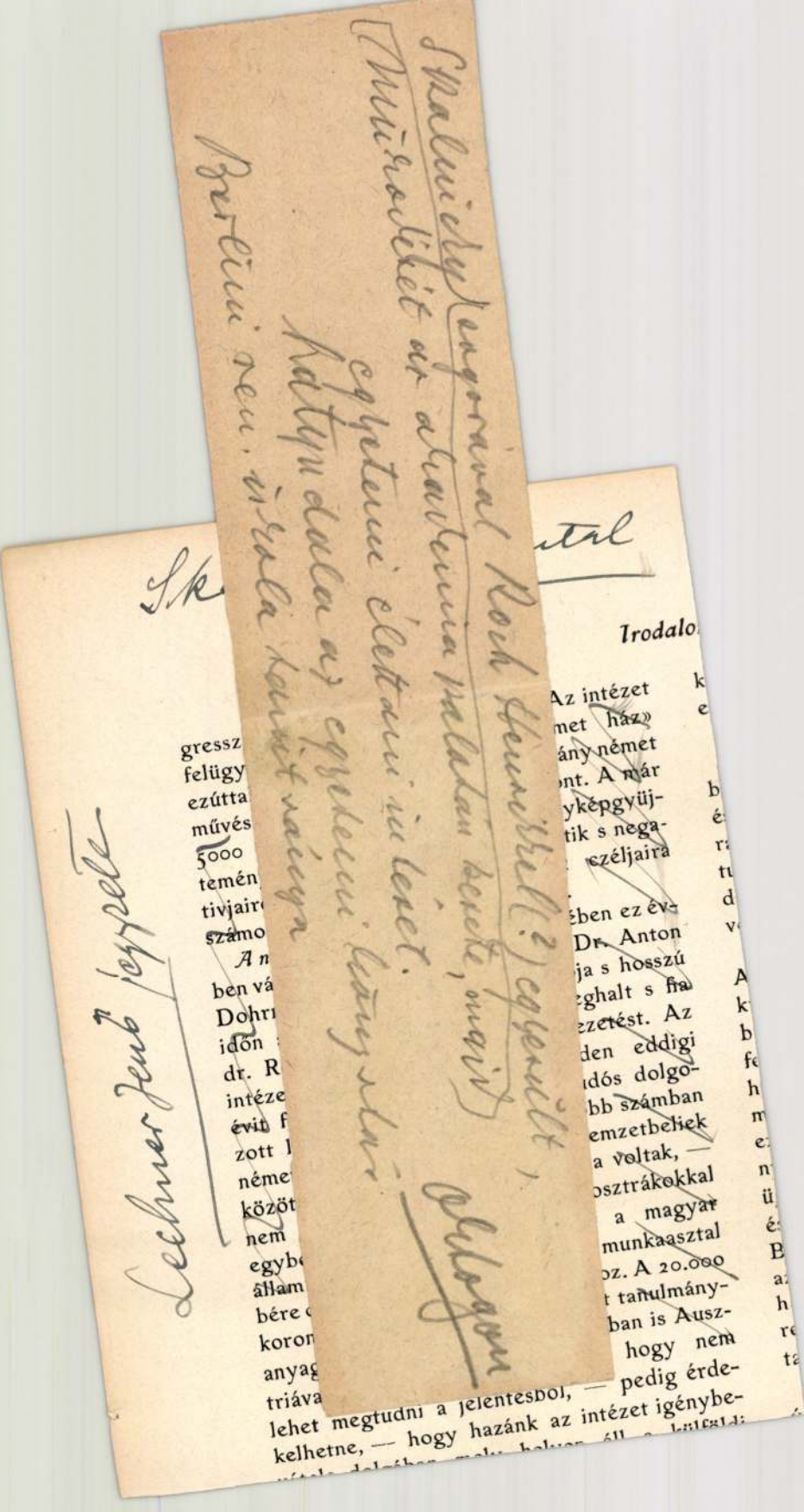

Irodalo

Az intézet
met ház»
ány német
nt. A már
yképgyüj-
tik s nega-
czéljaira

ében ez év-
Dr. Anton
ja s hosszú
eghalt s fia
ezetést. Az
den eddigi
idós dolgo-
bb számban
emzetbeliek
a voltak, —
osztrákokkal
a magyar
munkaasztal
oz. A 20.000
t tanulmány-
ban is Ausz-
hogy nem
pedig érde-

lehet megtudni a jelentésből, —
kelhetne, — hogy hazánk az intézet igénybe-

A mainzi központi római-germán múzeum igazgatósága Cr. R. Schumacher I. és Prof. L. Lindenschmitt II. igazgató vezetése alatt a következőkép fejlődött: a másolatok gyüjteménye 23.366, az eredetieké 4856 számra emelkedett, amely utóbbi szám alatt gyakran nem egyes darabok, hanem egész leletek foglaltatnak. A könyvtár és a fénykép- és rajzgyüjtemény vételekkel és ajándékokkal bővült. Műhelyükből 20 bel- és külföldi múzeum és iskola kapott 168 másolatot, magánosok pedig 115-öt. A kiadványok sorából a «Die Altertümer unserer heidnischen Vorzeit» 10. s a «Mainzer Zeitschrift» 4. füzete, a gipszmásolatok jegyzéke s a germán-ábrázolások fényképei említtetnek. Ezeken kívül számos esetben szolgált szakértői véleményekkel az intézet bel- és külföldi intézeteknek és magánosoknak, előadásokat tartott s egész Németországban utaztatta szakértőit, akik a vidéki kisebb intézetek vezetőinek a római-germán emlékekre nézve útbaigazításokat adtak.

Itt kell említenünk a *mainzi választófejedelmi várkastély* restaurálását, miután ennek épületében van a római-germán múzeum is elhelyezve 1909 tavasza óta. A múzeumnak az épület földszintje s első emelete van szánva,

Szkalnitzky Antal

l.

Schoen Dearteri

7. l –

Kőrmöczi porczellán tányér IX. 95.

MDK

Szkalniczky és Koch

lásd

Bek. 134.

Sokalniczky ei Koch

Lind

2

Bmk 134

..... nevü munkás igazolta

.....

a müvezető aláirása.

yezem:

.....

gy helyettesének
ása.

- Endrényi Imre, Szeged.

Szkalnicky Antal

1.

Liber Baptizatorum

169. l.

2.)

hó 1én | Ér | 1000 - P.t

us 1 — fizessen Ön ezen

saját rendeletem re

zer pengőt —

e számolásba tudósitás szerint

cze Imre Érnak

udapest

udapesten

Incze Imre
Kiss Karolyi

Skalnitzky Antal

Skalniczky Antal /1836-1878/ egyike azoknak, akiknek müvei legjellegzetesebben rajzolódtak bele a régi Pest utcaképeibe, mikor a sajátos pesti Nádorstilus, ez a külföldi klassziczizmusnak bájosan könnyed visszhangja, felolvad a romantikus müvészetszemléletben, akkor az antik épitésnek a XVI.században európaszerte megujhodott formáiba öltözött. Nagyrészt társas viszonyban az ifjabb Koch Henrikkel /1840-1891/, a németországi származásu idősb Koch Henrik fiával, dolgozott, jelentős szerepet játszik a főváros egykoru utcai arculatának kialakitásában, mert mint épitésztanár, irányitó befolyást is gyakorolt tanitványaira. Müvei a dunapati Hungária nagyszálló robusztus palotája, a Petőfi-utcai Főpostaépület, az Oktogon négy bérháza és a ma is még fennálló városligeti kis lóvasuti végállomás-pavillon nem emelkednek felül a korabeli berlini iskola nehézkes formaképzésü épitmények szinvonalán. A berlini iskola hatása alatt épiti az aradi, székesfehérvári és debreceni szinházakat id. De jelentősebb két nagyszabásu müve, a már elbontott régi Nemzeti Szinház és alapitványi bérház épülete a Muzeum körut és Rákóczi-ut sarkán és az Egyetemi Könyvtár palotája. A Nemzeti Szinház reprezentális homlokzatú különösen figyelemreméltó architektonikus kompozició, vele ügyes egyensulyban koncipálja a csatlakozó négyemeletes sarokkupolás bérpalotát. Az architekturának kifejezetten sajátos egyéni zamata volt. A szinház homlokzata, egyik volt fővárosunk legjellegzetesebb utcaképeinek, architektonikus fogalmazásában részletkidolgozásában egyaránt. Nagy kár volt könnyelmüen elbontani, mert az egykori Széchenyi-téri Nemzeti Játékszin épülettömbjét is részben magában foglaló épitmény fogyatékos tüzbiztonságát is meg lehetett volna oldani a történelmi értéket jelentő nézőtér architekturájának megóvásával. Az Egyetemi Könyvtár épületének, ugy főhomlokzati kialakitása, mint belső csarnokai és nagy könyvtárterme Skalnitzky erős komponáló tehetségének bizonyitékai.

Skalnicki Antal építőmester

M. Tud. Akadémia palotája. (Diescher Józseffel. Terverő Stüler A.)

Perérv.

1862. —

MDK-A-II-1/568.

MDK

Skalniczky építőmester és társa, Koch -

Állathert óljai és hetrecei

1866.. —

MDK-A-II-1/2214.

Sz Kalnitzky Antal

l.

Schoen 1948

21. l.

fordult

obbra. Előre fésült haja, bajusza és körszakálla
csomóra kötötte, zsinóros atillájának három

az alak nagysága 58 Cm.

a 8745.

107/95 № 140.

Skalniczky Antal

l. Vámos 148. l.

Skalnitzky és Koch

K

tervezték a posta és távirda épi
letet, Thonet udvart,
egyetemi könyvtárt

Érod

Országh 208. l.

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhelyf

Miután keresményemnek 191..... év

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére .....

nevü munkástársamat szóbelileg megbiztam

Kelt ....., 191..... év

.....

tanu.

.....

tanu.

MDK

Skalniczky Antal

Höllr.Nemz. Szinh. kiáll. 81.1.

MDK

Skalnitzky és Koch

tervezték a posta és távirda épületét, a Thonet-udvart, egyetemi könyvtárt

Országh 2o8.l.

tését rá bízta. Ma
a Louvre-ban vanna
att menekülnie kel
J.G. Paris, 1909.

Szkalnitzky Antal

budapesti műépítész tervet készített 1871-ben az alábbi iskola új épülete részére. E terv Gerstner József városi mérnök átdolgozásában egyszerűbb alakban került kivitelre. 1872/74-ben.

Hlatkörm

190. l. 192–195. l

Keppel és műszaki rajzokkal

Skalnitzky Antal

az egyetemi könyvtár
gazdag XVI ik Haradbeli
olasz renaissance stylben
épült 1873-76 ban
712,925 Ft Költséggel.

Szod Országh 119. l.

..... *műhely.*

őnökség!

.....hó.....n történő kifize-

.....indokából személyesen meg nem

.....számu.....

.....hó.....

.....

sajátkezű aláírás és munkásszám.

Skalnicky Antal

Hungária szálló

1836 - 1878

Régi Nemzeti Színház
Főpostaépület
Egyetemi könyvtárépület

Lechner Jenő dr
jegyzete

Sisa József

Szkalnitzky Antal és Ybl Miklós – két építész pályájának kapcsolódásai

Az 1860-as és 70-es évtizedekben kétségtelenül Ybl Miklós a magyar architektúra legtermékenyebb és legnagyobb egyénisége. A fiatalabb építészgenerációból – műveinek száma és jelentőség alapján – talán Szkalnitzky Antal (1836-1878) az, aki leginkább megközelítette őt. Szkalnitzky munkásságának közelmúltban történt feldolgozása nyomán kiderült, hogy a két építész pályája igen sok ponton kapcsolódik egymáshoz. Ezen kapcsolatok nemcsak Szkalnitzky tevékenysége szempontjából sokatmondóak; bemutatásuk Ybl működését és személyiségét is új irányból világítja meg, sőt eddig ismeretlen adatokat hoz a felszínre.

Szkalnitzky már legelső magyarországi szereplésénél Ybl riválisává lesz. Az akadémia palotájának pályázatáról van szó – a bécsi Polytechnikumban és a berlini Építészeti Akadémián végzett, és egyéves párizsi tartózkodás után Pesten letelepedő 24 éves Szkalnitzky 1860 végén engedélyt kér a részvételre.[1] A pályázat eredetileg zártkörű volt, meghívás alapján a Gerster Károllyal és Frey Lajossal alkalmi társulásra lépő Henszlmann Imrét, a bécsi Heinrich Ferstelt és Ybl Miklóst kérték fel tervek elkészítésére. Henszlmann megígértette Ferstellel és Yblel, hogy akárcsak jómaga, ők ketten is neogótikus épületet terveznek; a magyar tudós ily módon igyekezett a számára kedves stílusirányzatot az akadémiai Építési Bizottságra mintegy rákényszeríteni. 1861. február 15-re a pályázók beadták a tervüket, de másnap Ybl visszavonta sajátját – a kortársak nem tudták, de a későbbi kutatás kiderítette, hogy nem tartotta be adott szavát, és neoreneszánsz stílusú palotát tervezett. A neogótikát fanyalgással szemlélő Építési Bizottság pedig bizonyára örömmel fogadta volna tervét, de most úgy érezték, hogy nincs valódi választásuk. Szkalnitzky klasszikus ihletésű tervét ugyanis, bár a többi két pályamunkával együtt vetették alá bírálatnak, állították ki nyilvánosan és részesítették díjazásban, a megvalósítandó terv kiválasztásakor soha nem vették figyelembe.

Az okot leginkább abban kell keresnünk, hogy a pályakezdő és önjelöltként pályázó építészt valószínűleg nem vették még komolyan. De a Schinkel-iskola hagyományait tükröző, „kortalan" klasszicista stílusú épület, amely a tervén szerepel, egyébként sem talált egyértelműen lelkes fogadtatásra. „Félre ismerhetetlen azon mérséklet s egyszerűség, mely e tekintetben Szkalnitzky úr tervét előnyösen jellemzi; de mely a kevésbé szakértőre talán éppen azért, mint észrevettük, majdnem az üresség benyomását képes gyakorolni..." írta róla legértőbb bírálója, Ipolyi Arnold.[2] Hozzá képest Ybl neoreneszánsz terve modernebb ízlést tükröz; Ybl Ervin találó megjegyzése szerint szinte rokon az utóbb Stüler tervei szerint emelt épülettel.[3] Ha az akadémia pályázatán a két építész végül nem is mérhette össze erejét, részvételük módja – Szkalnitzky rámenős jelentkezése, Ybl diszkrét visszavonulása – meglehetősen jellemző mindkettőjükre és előre sejteti későbbi viszonyuk jellegét.

Egy újabb fordulat után Fredrich Stüler akadémia-tervét fogadták el kivitelre. A berlini építész Szkalnitzky egyik mestere volt; a fiatal magyart ta-

1. *Divald Kornél:* A Magyar Tudományos Akadémia palotája és gyűjteményei, Bp., 1917.; *Kemény Mária:* Magyar Tudományos Akadémia székháza. Budapest, V. Roosevelt tér 9. Tudományos dokumentáció, 1987. (Kézirat a Hild-Ybl Alapítvány archívumában.)

2. *(I-lyi):* A magy. Akadémia palotájának tervei, III. Pesti Napló 1861. márc. 6. – A Szkalnitzky terve alapján készült távlati rajzot közli: VU 1862. febr. 16. p.76.

3. *Ybl, 1956.* p.36. – Ybl Miklós terve Budapest Főváros Levéltára: XV. 331. Ybl Miklós tervhagyatéka [a továbbiakban: BFL: XV. 331.] 32.

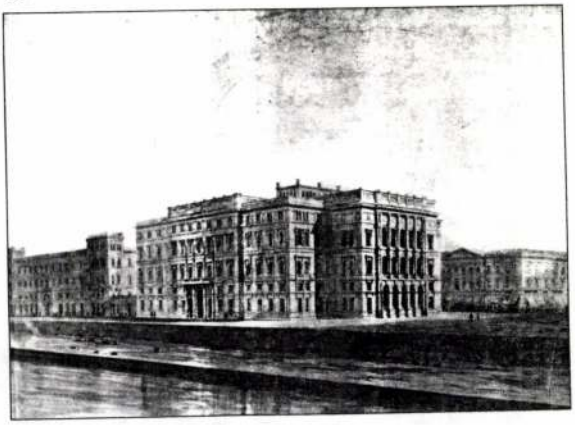

Ybl Miklós pályázati terve az Akadémiához, 1861
BFL XV. 331 32/1

Kat. 19.1.3.

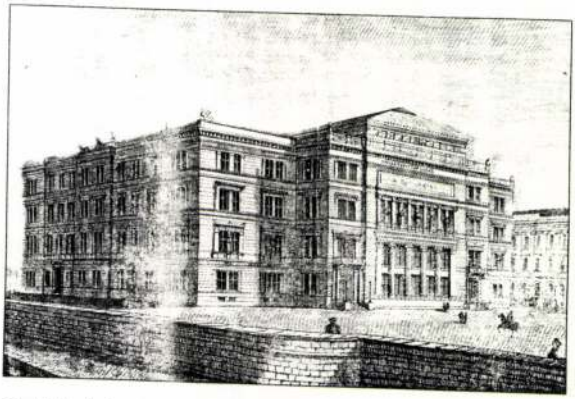

Szkalnitzky Antal pályázati terve az Akadémiához, 1861
VU 1862 p. 76.

4. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Kézirattára és Régi Könyvek Gyűjteménye. RAL K 1272-13/a.

5. U.o.: RAL K 1272-38. Pester Lloyd 1862. jan. 21.; VI. 1862. jan. 26. p.45., 1862. aug. 3. pp.364-366.

6. VU 1862. aug. 10. pp. 378-380.

7. *Csengery Antal:* A Magyar Tudományos Akadémia jegyzőkönyvei *MDCCCLXV.*, III., Pest, 1865. pp.200, 203.

8. *Szentkirályi Zoltán:* Adatok a magyar építészképzés történetéhez. ÉÉT III. (1971) pp.442, 444.

9. *Ybl, 1956.* pp. 25-26. *Sipi Lajos:* A debreceni Csokonai Színház 100 éves története. In: A Debreceni Déri Múzeum évkönyve. 1965, Debrecen, 1966. pp.168-172.

10. Debreczenben magyar nemzeti színház, VU 1861. dec. 8. p.582.

nította is, irodájában is foglalkoztatta korábban, így érthető, hogy azzal a kívánsággal lépett föl, miszerint Szkalnitzky helyettesítse őt az építés vezetésében.[4] Az akadémia Építési Bizottsága 1862. január 20-án „emlékirat"-ban rögzítette az építésvezetés feltételeit: Szkalnitzky áll kapcsolatban Stülerrel, a tervrajzokat szükség szerint átdolgozza és kivitelezésre kiadja; mellette a bizottság „technikai segéde" – a gyakorlati ügyek irányítója – Ybl Miklós.[5] A két pesti építész együtt dönt az építési anyagok és szerkezetek kérdésében, és állítja össze az évenkénti építési jelentést és a következő évi költségvetést. Mindkettőjük fizetése évi 2500 osztrák értékű forint.

Ily módon Szkalnitzky nemcsak a nemzeti jelentőségű épület kivitelezését irányította, hanem társként a nála több mint húsz évvel idősebb, és az ország egyik legismertebb építészeként számontartott Ybl Miklóst kapta. Az építkezés helyszínén felállított, fából és téglából készített építési iroda három terme közül egyikben Szkalnitzky, a másikban Ybl dolgozott, a harmadik az építési rajzolóké volt.[6] A két építész négy éven keresztül, az akadémia palotájának 1865. december 11-én történt felavatásáig sikeresen működött együtt. Egy nappal a felavatás előtt – az építés körüli érdemeire való tekintettel – Szkalnitzkyt az akadémia levelező tagjai sorába választotta[7]; építésvezető társát, Ybl Miklóst nem részesítették ebben a kitüntetésben. Időközben, 1864-ben Szkalnitzky a budai József Politechnikum tanára lett.[8] Ybl – a magyar építészképzés nem kis veszteségére – soha nem kapott (vagy nem vállalt) tanári megbízatást.

Még 1861-ben egy másik alkalommal is keresztezték egymást Szkalnitzky és Ybl útjai. Ybl 1857-ben terveket készített a debreceni színházhoz, majd 1860-ban két újabb vázlatot rajzolt.[9] Azonban amikor 1861 elején érdemben hozzáfogtak volna a színház építéséhez, a debreceni Színházi Bizottmány úgy vélte, hogy mivel Ybl nem pályázat útján jutott a megbízatáshoz, „már csak a felelősség elhárítása tekintetéből is" célszerű lenne más építészt is tervkészítésre felszólítani.[10] Választásuk Szkalnitzky Antalra esett. Ybl – aki egyébként is minden jel szerint igyekezett elzárkózni a rivalizálástól és a konfrontációtól – méltatlannak érezhette a helyzetet, és „sürgős építkezési vállalatai"-ra hivatkozva elállt a debreceni tanáccsal történő további tárgyalástól. Ily módon megfosztotta magát attól az esélytől, hogy az önkényuralmi korszak egyik legjelentősebb vidéki, világi középületét

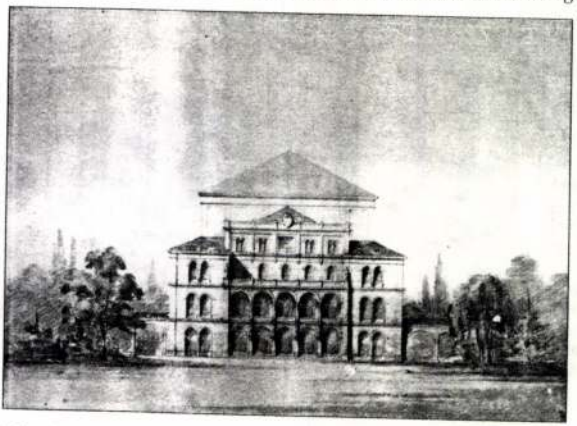

Ybl Miklós terve a debreceni színházhoz, negyedik változat, 1860
BFL XV. 331. 139/5

Kat. 15.1.25.

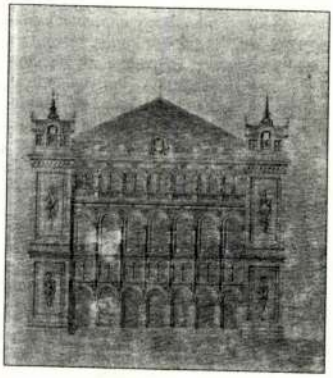

Ybl Miklós második terve a debreceni színházhoz, 1857(?)
Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Debrecen, Rajz 170. No 12.

Kat. 15.1.19.

ban Szkalnitzky és építésztársa Koch Henrik átvette Ybl terveit, és „a helyi viszonyok s a remélhető építési összeghez képest általok módosított tervek szerint" megindították a kivitelezést.[30] Az 1873-ra megvalósult épület jelentősen eltér Ybl 1863-as tervétől, már eleve szerényebb méretei miatt is. Ybl Miklós tervhagyatékában azonban fennmaradt egy datálatlan és szignálatlan távlati rajz, amely a megépült emlékcsarnokhoz igen hasonló épületet ábrázol.[31] Az eltérés csupán annyi, hogy itt a görög stílusú kis épület végéhez egy alacsonyabb rész csatlakozik, míg a megvalósult emlékcsarnok mindkét rövid oldala azonos oszlopos-pilléres kiképzésű, vagyis hozzávetőleg kettős templom in antis formának felel meg. A jelek szerint tehát Ybl tervezte a második tervvariánst is, melyen Szkalnitzky csak kisebb módosításokat hajtott végre, illetve (valószínűleg főleg a belső kialakítás) részleteit dolgozta ki. Egyébként a görög stílus alkalmazása az 1860-as években igen szokatlan Magyarországon. Magyarázatát az épület különleges rendeltetésében, szepulkrális-monumentális jellegében kell keresnünk, de a stílusválasztás a klasszicista ízlés bajnokaként számontartott Kazinczy Ferenc személye előtti tiszelgésként is értelmezhető.

Az 1869. március 16-án alakult Budapesti Építő-Társaság (Pest-Ofner Baugesellschaft) egyike volt a kor azon rövidéletű kapitalista vállalkozásainak, melyeket a pesti lakóházépítési konjunktúra hívott életre.[32] Az „angol-magyar és a francia-magyar bankegyesület közreműködése mellett" létesült és 12 millió forint értékben részvényeket kibocsátó társaság igazgatótanácsában két építész kapott helyet: Ybl Miklós és Szkalnitzky Antal. 1871 januárjában már a vállalkozás felszámolása van folyamatban.[33]

A Budapesti Építő-Társaság számára Ybl 1869-ben egy nagyméretű, kétemeletes munkásházat tervezett a Visegrádi és a Sziget utca sarkára.[34] A társaság 1869-ben egy lakóházat is épített az Akadémia utca 6. (ma 10.) sz. alatt. Építészének Szkalnitzkyt tartják számon[35], de a beadványi terveken Szkalnitzky (és társa, Koch) szignója alatt ott szerepel Ybl Miklósé is.[36] Biztosnak tekinthető, hogy Ybl aláírására azért volt szükség, mert ő – Szkalnitzkyval ellentétben – rendelkezett céhes mesterjoggal, tehát felelősséget vállalhatott a kivitelezésért. Az eredetileg négyemeletes sarokházat hellenizáló neoreneszánsz tagozatok és még a romantikus historizmus korából ismerős motívumok jellemzik.

A székesfehérvári színház építésére a megbízatást Szkalnitzky valószínűleg (meghívásos) tervpályázaton nyerte el. Erre utal az a körülmény, hogy a Székesfehérvári Színház-Társulat 1871. június 22-én Szkalnitzkynak és Kochnak 1000 forint, augusztus 29-én Pan József pesti építésznek 350 forint tiszteletdíjat fizetett ki.[37] Könnyen meglehet, hogy ez alkalomból készültek Ybl datálatlan székesfehérvári színház tervei is, bár természetesen nem lehet kizárni egy korábbi időpontot sem.[38]

A Sugárút (Andrássy út) egyes tömbjeinek kialakításában és tervezésében Ybl is és Szkalnitzky is résztvett, legalábbis a kezdeti fázisban. Az 1873-as bécsi világkiállításon bemutatták a Sugárút egy-egy részének nagyméretű gipszmodelljét; a torkolat makettjét Ybl Miklós, a Nyolcszög terét (Oktogon) Szkalnitzky tervei alapján formázták meg.[39] A tervező építészeket a „művészeti érem"-mel tüntették ki.[40] A Sugárút torkolatának házai végül nem Ybl tervei szerint épültek meg, viszont az Oktogon négy háza Szkalnitzky munkája.

Az 1870-es években a budapesti Operaház tervezése illetve építése volt a magyar építészet legigényesebb, a nemzeti kultúra szempontjából legfontosabb feladata. Bár az Opera Ybl tervei szerint épült fel, megvalósításának első állomásában Szkalnitzkynak is jutott szerep.[41] Szkalnitzky – a Hungaria nagyszálló, a Thonet-udvar, a főposta, az Egyetemi Könyvtár, a Nemzeti Színház, számos palota és bérház építésze – ekkor már a főváros legelső mesterei közé számított. A tervezés előkészítésében Ybl szava a döntő, de Szkalnitzky is tagja volt annak a bizottságnak, melyet a belügyminisztérium 1873. július 11-én Podmaniczky Frigyes elnöklete alatt az Operaház építési programjának kidolgozására nevezett ki. 1873. szeptember 10-én a belügyminiszter meghívásos pályázatot hirdetett az épület megtervezésére; a részvételre felkért négy magyar és két külföldi építész között van Ybl és Szkalnitzky. 1874. február 14-én a zsűri nyolc szavazat közül héttel Ybl Miklós tervét találta a legjobbnak.

Az Ybl-tervezte Operaház valóban egyedülállóan jól sikerült alkotás, az épület a Magyarországon ekkor egyeduralkodónak számító olasz neoreneszánsz stílus csúcspontja. Szkalnitzky pályatervéhez a Charles Garnier-féle párizsi Operát vette előképül, vagyis a Beaux-Arts irányzatot követte, s ezzel – függetlenül a terv egy-két gyenge pontjától – amúgy is kevesebb sikerre számíthatott. Azonban ha úgy tetszik, Szkalnitzky megelőzte korát, hiszen hasonló stílusú épületek Magyarországon csak a század végén jöttek divatba.

30. A Magyar Tudományos Akadémia Értesítője VII. (1873). 1. sz. pp.10-13.

31. BFL: XV. 331. 63/7.

32. Anyagi Érdekeink II. (1869). p.200.

33. Die Pest-Ofner Baugesellschaft in Liquidation, *Pester Lloyd* 1871. jan. 17. (melléklet)

34. *Ybl, 1956.* pp. 137-158.

35. *Hauszmann Alajos*: Szkalnitzky Antal emlékezete, ÉI II. (1878). p.324.; BFL: IV. 1343/j. 12/1870.

36. Főv Tervtár, 24. 662., 24. 664., 24. 665. hrsz., ÉB 1639/1869.

37. *Chalupka Dezső*: A székesfejérvári állandó színház története, Székesfejérvár, 1899. p.19.

38. BFL XV. 331. 30.; *Ybl, 1956.* p.126.

39. Welt-Ausstellung 1873 in Wien: Officieller Kunst-Catalog. 2. kiad., Wien, 1873. p.182.

40. A Fővárosi Közmunkák Tanácsának hivatalos jelentése 1873. évi működéséről, Bp., 1874. p.52.

41. *Laurisin Lajos:* A m. kir. Operaház, Bp., 1941.; Ybl, 1956. pp.76-77, 168-172.

noch in Partnerschaft mit Ágoston Pollack, Pläne in zwei Varianten, mit dem Ziel, einen prächtigen Rundbogenbau zu schaffen; Szkalnitzky fertigte sein Projekt 20 Jahre später an. Die Ausführung blieb in beiden Fällen aus.

Der erste wirkliche Vergleich der Fähigkeiten der beiden Architekten erfolgte 1865, im Rahmen eines Ausschreibens für das Abgeordnetenhaus. Für die Ausführung wurde das Projekt von Ybl angenommen, Szkalnitzky war zweitplaziert. Als ein gemeinsames Werk von Ybl und Szkalnitzky kann die klassizisierende Gedächtnishalle des ungarischen Dichters Ferenc Kazinczy betrachtet werden (1863-1873).

Ybl gehörte, wie auch Szkalnitzky, der kleinen Gruppe von Architekten an, die 1867 den Ungarischen Ingenieur-Verein gründeten. 1869-71 waren Ybl und Szkalnitzky die zwei Architekten im Direktorium der kurzlebigen Pest-Ofner Baugesellschaft.

1873 nahmen Ybl und Szkalnitzky an der Vorbereitung des Wettbewerbs für die Pester Oper teil, wie 1874 auch am Wettbewerb selbst. Szkalnitzky unterlag mit seinem Second Empire-Projekt Ybl, der in der Oper vielleicht den schönsten Bau der ungarischen Neorenaissance schuf.

Nem véletlen, hogy amikor tervét 1899-ben a Képzőművészeti Társulat által rendezett nemzetközi kiállítás keretén belül a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet retrospektív kiállításán bemutatták, az *Építő Ipar* cikkírója feljegyezte: „Nagy virtuózitással előadott tervezete általános feltűnést keltett." [42] Az elismerés jeleként értékelhetjük azt is, hogy a

Szkalnitzky Antal pályázati terve az Operaházhoz
Él 1899. p. 257

Szkalnitzky-féle homlokzatrajzot ekkor két helyen is közölték. [43]

Az Operaház terve Szkalnitzky egyik utolsó munkája volt. 1874 végén törékeny egészsége végképp megroppant, ezután élete – 1878-ban bekövetkezett haláláig – már csak szánalmas tengődés volt. Csak találgatás tárgya lehet, hogyan alakult volna további pályafutása, miként lett volna Ybl esetleg kénytelen osztozni vele a következő évtizedek nagy megbízatásain.

Mint láttuk, az ambiciózus, fiatalos lendületű Szkalnitzky hamar az ország első építészei közé emelkedett, és így pályája jóformán szükségszerűen keresztezte Yblét. Kettejük közül Ybl volt a bölcsebb és valószínűleg a tehetségesebb; konfliktushelyzet estén visszahúzódott, de az igazi megmérettetéskor – a Képviselőház és az Opera pályázatán – fiatalabb társa fölé kerekedett. Semmi jele sincs azonban annak, hogy kettejük között ellenséges érzület lett volna. Az akadémia palotájának építését évekig közösen irányító, a Magyar Mérnök-Egylet vacsoráján kedélyesen beszélgető, a Budapesti Építő-Társulatban együtt dolgozó két ember nem két acsarkodó rivális benyomását keltette.

Szkalnitzky és Ybl nemcsak két vérmérsékletet és kétfajta tehetséget képviselt. Míg Ybl a magyar építészetben addig hagyományosnak számító bécsi és müncheni iskolázottságú építész volt, addig Szkalnitzky első magyarként a berlini Építészeti Akadémia kurzusait végezte el. Ennek megfelelően Ybl művészetét a többféle itáliai előképek figyelembevétele és ugyanakkor átlényegítése, Szkalnitzkyét a római cinquecento építészet formakincsének precíz, de kissé hideg és személytelen felhasználása jellemezte. Szkalnitzky és követői alkották az 1870-es és 80-as években a magyarországi „berlini iskolá"-t, amely az Ybl által fémjelzett irányzat mellett a magyar neoreneszánsz építészet másik fő vonulatát jelentette. És ha a tárgyalt konkrét esetek nem is ezt a törésvonalat rajzolták ki, kettejük párhuzamba állítása révén a két stílusáramlat két legkiemelkedőbb személyisége vettetett egybe.

42. Él XXIII. (1899). p.255.

43. Uo. p. 257.; Tárgymutató az Országos Magy. Képzőművészeti Társulat 1899. évi tavaszi nemzetközi kiállításához, Bp., 1899. 412. sz. kép

Antal Szkalnitzky und Miklós Ybl
– Berührungspunkte der Laufbahn zweier Architekten

Von der jüngeren Architektengeneration der 60er und 70er Jahre des 19. Jhs. erreichte vielleicht Antal Szkalniczky (1836-1878) – aufgrund der Anzahl und Wichtigkeit seiner Werke – die gleiche Bedeutung wie Miklós Ybl.

Beide haben am Wettbewerb für den Palast der Akademie teilgenommen; schließlich waren sie 1862-65 für die Ausführung nach den Plänen von August Stüler verantwortlich, Szkalnitzky als Vertreter des Berliner Architekten, Ybl als die „technische Hilfskraft" der Baukommission der Akademie.

Die Stadt Debrecen forderte Miklós Ybl 1859 zur Anfertigung von Bauplänen für das städtische Theater auf. 1861, als der Bau aktuell war, wurde, „um die Verantwortung abzuwenden", auch Szkalnitzky eingeladen, Pläne für das Theater zu entwerfen. Ybl, der allem Anzeichen nach jeglicher Rivalität und Konfrontation aus dem Weg gehen wollte, trat zurück, und der Auftrag fiel Szkalnitzky zu. Beide Architekten beschäftigten sich mit der Umgestaltung der reformierten Kleinen Kirche in Debrecen. 1843 verfertigte Ybl, damals

val kapcsolatos tényekedését említi. A pályázaton végül Ybl mint az egyetlen magyar vesz részt.

Az első igazi megmérettetés a két szóban forgó építész közt 1865-ben történik. Ez év augusztus 9-én igen szoros határidővel felszólították Ybl Miklóst, Szkalnitzky Antalt, Diescher Antalt és Pribék Bélát, nyújtsanak be terveket a Sándor (ma Bródy Sándor) utcában építendő Képviselőházhoz.[19] Kivitelre Ybl tervét fogadták el, Szkalnitzky 600, Diescher 400, Pribék 100 forintos jutalomdíjban részesült – vagyis Szkalniztky Ybl mögött a második helyre szorult. (Terve elkallódott.)

Többek közt Yblt megelőzve sikerült Szkalnitzkynak megszereznie a megbízást az első pesti Állatkert ketreceinek és állatházainak megtervezésére. 1863 nyarán Yblt bízták meg ezen építmények megtervezésével, bár Gerster Károly is ajánlkozott a tervek ingyenes elkészítésére.[20] 1865 tavaszán már arról érkezik hír, hogy az állatkerti épületek tervei „Szkalnitzky építész ízlésteljes rajzai számát fogják méltán szaporítani."[21] Ezek valószínűleg még azon előzetes tervek voltak, melyeket Szkalnitzky – legalább annyira a későbbi megbízatás reményében, mint az ügy iránti elkötelezettségből – ingyen készített.[22] Számítása bevált, az Állatkert épületei 1866-ban az ő tervei alapján épültek fel. (Utóbb lebontották őket, az 1912-ben megnyílt új Állatkertben már nem voltak láthatók.)

Mind Ybl, mind Szkalnitzky benne volt azon építészek maréknyi csoportjában, akik résztvettek a Magyar Mérnök-Egylet megalapításában.[23] Néhány mérnök és építész 1866 februárjában nyújtott be folyamodványt a tervezett testület engedélyezésére; az aláírók között megtaláljuk Ybl Miklóst. 1866. augusztus 5-7-én az immár Magyar Mérnök-Egylet nevet viselő társaság megtartotta első közgyűlését; alapító választmányában ott van Ybl mellett már Szkalnitzky is. Az egylet 1867. május 20-21-én tartott közgyűlésén jött hivatalosan létre. 24 tagú választmányában helyet kapott Szkalnitzky Antal, de Ybl nem. A közgyűlés többek között kimondta, hogy az egylet szeptember 1-jével kéthavonként megjelenő közlönyt indít; az első négy szám költségeit egyegy egyleti tag vállalta, a harmadikét Szkalnitzky Antal, a negyedikét Ybl Miklós. Szkalnitzky tagja lett a hat fős szerkesztő bizottságnak is.

A Magyar Mérnök-Egylet (amely 1872-ben vette fel a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet nevet), működésének kezdetén meglehetősen családias intézmény lehetett. Hauszmann Alajos, aki 1868-ban lépett be az egyletbe, így emlékezik ezekre az időkre: „Építészek kevesen voltunk. Ybl Miklós, Weber Antal, Pucher József, Szklanitzky Antal, Koch Henrik, Punczmann, Ney Béla és én – képeztük a törzsöt. Ybl volt a Senior a ki körül csoportosultunk, és ő volt a mindenkor kész tanácsadónk. Összejöveteleink inkább csak a társalgás jellegével bírtak rendszerint kedélyes vacsorával egybekötve."[24]

1867-ben Weber Antalt, Ybl Miklóst és Szkalnitzky Antalt kérték fel, hogy tervezze meg az akadémia előtt felállítandó Széchenyi-szobor talapzatát.[25] Ybl és Szkalnitzky egyaránt lemaradt Weber mögött, minthogy az utóbbi tervét fogadták el kivitelre.

1867-ben, Hild József halálát követően Ybl veszi át a Bazilika építésének irányítását. 1868. január 22-én a félig kész templom kupolája beomlik. Pest városa Szkalnitzky elnöklete alatt bizottságot küld ki a sokak számára kínos ügy kivizsgálására, de a felelősség megállapítására nem kerül sor.[26]

1868 tavaszán Pest városa pályázatot hírdetett a városi és fenyítőtörvényszék tervezésére. A pályázatra Szkalnitzky Antal és Steindl Imre nyújtott be terveket. Az Ybl Miklósból, Szumrák Pálból és Diescher Józsefből álló bíráló bizottság az első díjat Szkalnitzkynak ítélte oda.[27] (Az épület számos tervváltoztatás után és megváltozott funkcióval – mint az Új Városháza – végül Steindl tervei alapján készült el.)

Ybl és Szkalnitzky közös munkájának tekinthető a széphalmi Kazinczy-emlékcsarnok.[28] 1863-ban Ybl készített tervet az épülethez, amely Kazinczy Ferenc kúriájának megmaradt két szobáját foglalta volna magába.[29] A kivitelezés késett, a régi épület maradványai elenyésztek, helyette új, a korábban elképzeltnél kisebb emlékcsarnok építését határozta el az akadémia. Toldy Ferenc beszámolójából megtudjuk, hogy 1868-

Elnökségi iratok 1864/X. a. 5391.; *Ybl, 1956.* pp.41-42, 133.

19. Allgemeine Bauzeitung XXXIII-XXXIV. (1868/9) p. 214.; *Ybl, 1956.* pp. 158-159. – A képviselőház építési iratai között található egy sorozat kiviteli terv, dátum és szignó nélkül. Érdekessége, hogy a homlokzatrajzon a főpárkány fölött középen olyasfajta (de utóbb meg nem épült) manzárdkupola látható, mint amilyet Ybl a bécsi képviselőház tervén rajzolt. (OL D 191. Helytartótanácsi lvt. Elnökségi iratok, Országház építése, rakt. sz. 44.d.)

20. Az Ország Tükre 1863. júl. 20. p.252.; *Kállay Bertalan:* A budapesti állatkert első 30 esztendejének története, Bp., 1903. p.6.; *Ybl, 1956.* p.133.

21. VU 1865. márc. 26. p.152.

22. Der Tiergarten-Cicerone, Pest, 1866. p.35.

23. Dr. Lósy-*Schmidt Ede:* A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet megalakulásának előzményei, *1866-1867,* Bp., 1927.

24. Hauszmann Alajos visszaemlékezése és naplója. Kézirat, Seidl Ambrus (Budapest) tulajdona.

25. *Liber Ede – Cserhalmi Jenő – Dr. Pacher Béla:* Budapest szobrai és emléktáblái, Bp., é.n. [1934.] p.169.

26. *Ybl, 1956.* p.177.

27. *Sisa József:* A pesti Új Városháza, AH XI. (1983). pp.252-253

28. *Kováts Dániel:* Széphalom, Kazinczy Emlékcsarnok, TKM kiskönyvtára 113. Bp., 1982.

29. BFL: XV. 331. 63/1-5.

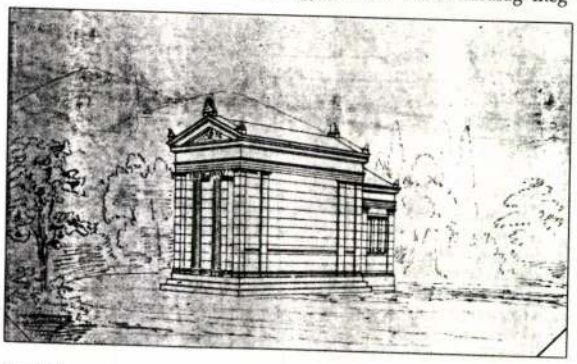

Ybl Miklós terve a széphalmi Kazinczy-emlékcsarnokhoz, távlati rajz
BFL XV 331.63/7

építhesse meg. Fennmaradt tervei 5-5 íves, kétszintes loggiával tagolt színházépületet ábrázolnak, melynek reneszánsz jellegű architektúrája a tervlapokon nincs részleteiben kidolgozva.[11] Szkalnitzky inkább a korabeli magyar ízlés fő vonalához tartozó épületet alkotott. A debreceni színház Szkalnitzky egyik főműve, a magyarországi romantikus historizmus igen fontos emléke.

1863-ban a debreceni református egyháztanács felkérte Szkalnitzkyt, hogy rajzoljon terveket a Piac utcai régi Kistemplomban helyén emelendő új templomépülethez.[12] Fennmaradt tervei trecento ihletésű, nagyszabású épületet ábrázolnak.[13] (Pénzhiány miatt az új templom nem épült meg.) A debreceni Kistemplom itt azért érdemel említést, mert az előzményekhez tartozik, hogy 1843-ban az akkor még Pollack Ágostonnal társas viszonyban álló Ybl Miklós szintén készített terveket a templom újjáépítésére.[14] (Sem a tényről, sem az elkészült tervekről nem tud az Ybl Ervin-féle nagymonográfia.)

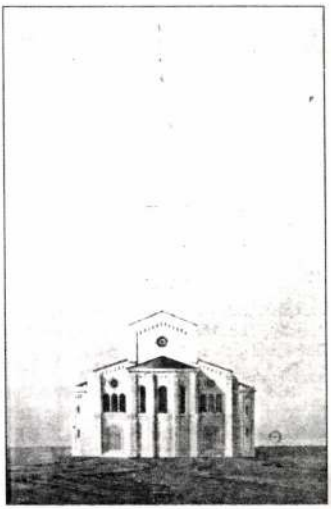

Ybl Miklós második terve a debreceni kistemplomhoz, hátsó homlokzat, I. változat
Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára
II. 29. Kat. 1.1.10.

Az egyház közgyűlési jegyzőkönyvének 1842. január 23-i bejegyzése szerint „miután Pollák Ákos úr ezen Egyházi Előljáróság' megkeresése következtében a 'Nagy, és Kis templomok' felmérésre leküldött pallér Beretvás Sándor, és annak segédje Engelmayer József munkájukat végezték", intézkedés történt, hogy fizessen ki az egyházi pénztár a munkáért és a költségekért 497 p. forin-

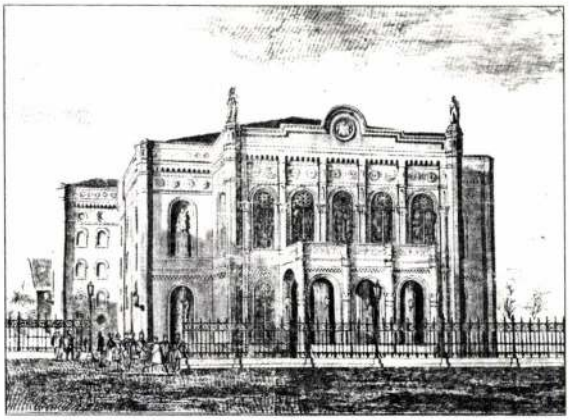

Debreceni színház Szkalnitzky terve alapján
VU, 1870 p. 84.

tot.[15] A felmérés nyomán Ybl és Pollack két tervváltozatot készített.[16] Az egyik a templom félköríves apszissal és oldalterekkel való kibővítését, új boltozat és ennek megfelelően új (levéldíszes fejezetű) pillérek építését irányozta elő. A toronyra magas, tömör gúlasisak került volna. A másik tervvariáns az alapfalak bővítés nélküli megtartásával számolt; a torony az előzőnél alacsonyabb, és lapos gúlasisakos lett volna. Mindkét változat igényes és nagyszabású, az észak-olasz romantikából táplálkozó „félköríves" (Rundbogenstil) architektúrát mutat. Az előbbi megvalósítása 64.332 forintba, az utóbbié 50.724 forintba került volna, amihez 12-13 ezer forint további költség járult volna, ha az épületet rézzel fedik.[17] A magas költségek miatt a Kistemplom átépítése elmaradt; ha az átépítés megtörtént volna, a templomban Ybl igen jelentős egyházi épületét, addigi pályafutásának legnagyobbszabású alkotását üdvözölhetnénk. Így csak a 16 nagyméretű, részben akvarell-technikával készült tervlap szépségében gyönyörködhetünk.

A magyar építészek egyfajta „hivatalos" rangsorolásának is tekinthető a bécsi Képviselőházzal kapcsolatos eset. 1864-ben Schmerling államminiszter felszólította a Helytartótanács elnökségét, hogy ajánljon jelesebb magyar építészeket, akiket a Képviselőházra kiírandó tervpályázatra meg lehetne hívni.[18] A Helytartótanács első helyen Ybl Miklóst ajánlja, aki a legügyesebb, legszorgalmasabb és a legtöbbet foglalkoztatott magyar építész. Másodsorban ajánl további hét építészt; köztük van Szkalnitzky is, akinek az akadémiai palotá-

11. BFL *XV. 331. 139.*

12. *Dr. Zoltai Lajos:* A debreceni Kistemplom története, in: Debreceni Képes Kalendárium *1929*, h.n., é.n. p.72.

13. Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára, Debrecen [a továbbiakban TREL]: II. 29. térképek, tervrajzok gyűjteménye c. Debreceni Kistemplom újjáépítésére készített tervek 34-46.

14. *Zoltai* 12. jegyz. i.m. p. 71. (A tanulmányban tévesen Pollack Mihály szerepel Pollack Ágoston helyett.) A levéltári forrásokra épülő tanulmányban nem szerepelnek pontos forrásmegjelölések. A debreceni egyházgyűlési jegyzőkönyvek (TREL: I. 99. c.) 1842-1845-ös kötetei Pollack és Ybl tervezési munkájáról nem emlékeznek meg.

15. TREL: I. 99. c. A Debreceni helv. hitv. Egyház közgyűléseinek jegyzőkönyve, 22. kötet, 1842. jan. 23.

16. TREL: III. 29. Térképek, tervrajzok gyűjteménye c. Debreceni Kistemplom újjáépítéséhez készített tervek 1-16. – A tervlapok jobb alsó sarkán sajátos szignó látható: P és alatta Y, a két építész nevének kezdőbetűje. Ugyanez a szignó szerepel a fóti templomegyüttes két korai tevlapján (BFL: XV. 331. 4/14, 4/174.), míg a templom egyik keresztmetszet-rajzán csak az ugyanolyan formájú Y betű található (BFL: XV. 331. 4/18.). A Ganzmauzóleum hátsó homlokzat-rajzán az Y szignó mintha egy V betűvel fonódna össze (BFL: XV. 331. 54/18.). A debreceni és az említett fóti tervek szignójával azonos a pesti Paulay Ede utca 33. sz. házhoz 1845-ben készült beadványi terveké (Ratkai Ida: Budapest, Paulay Ede utca 33. Tudományos dokumentáció, 1970. Kézirat a Hild-Ybl Alapítvány archívumában). A fenti betűjeles szignókra Komárik Dénes hívta fel a figyelmemet.

17. *Zoltai* 12. jegyz. i.m. p.71.

18. OL D 191. Helytartótanácsi lvt.

SZKALNITZKY Antal

Ybl Miklós épiteu [Kat.]
Bp. 1991

Szkalnitzky Antal

Münsarnok

1899. tav. Eiäll. Eat. 54 l.

55 l.

56 l.

Korong, thrák vallási domborművek

VI. 176.

Szkalnitzky Antal

lásd

Chalupka Rezső =

A székesfehérvári váron állandó színház története Székesfehérvár 1899.

SZKALNICZKY Antal épitész

ZOLTAI Lajos: A debreceni kistemplom története.
= Hajdu-Bihara megyei Levéltár Évkönyve, XVI.
Debrecen, 1989 133-142.p.

48 *b*. kép.

SZKALNITZKY Antal

Hajduhadház, ref.templom
1870

VÁRADY József: Tiszántúl református templomai. I-II.köt. Debrecen [Sajószentpéter] : Dorsodi Református Egyházmegye, 1991 182-183., ill.

Szkalnitzky kutat

részvételét a pesti Akadémia épületének tervpályázatán ismerteti, majd részletesebben tárgyalja Szkalnitzky eklektikus műveit

Török László: Magyar építészet a historizmus korában. Építés- Építészettudomány, 1969.1-2.sz.131-180.l.

158-166.l.

Szkalnitzky tutal

Szegedi Reáliskoláját említi

Török László: Magyar épitészet a historizmus korában.
Épités-Épitészettudomány, 1969.1-2.sz.131-180.1.

169, 161, 175.l.

Szkolniczky Antal

és ifj Koch Henrik tervei szerint épült

1873-76 között az V. Károly ill. n. 10. a.

Egyetemi könyvtár.

Berza László, Bernát György, Erdei Fe-

rene stb.: Budapest Lexikon, Budapest

1973 13351

2731

SZKOLNICZKY ANTAL, festő

Szkolniczky Antal: "A Csokonai színház 1867-ben",
című vízfestménye. Feket repr. 14.o

TÓBIÁS ÁRON: Az Alföld századai 5.old

Művészek, Múzeumi Magazin, 1972. 1.sz. Bp.

Szkalnitzky Antal

1864-1870 között a József-Polytechnikumban a „mű- és díszépítészetan rendkívüli tanára".

Szentkirályi Zoltán: Adatok a magyar építészképzés történetéhez. - Éptud, 1971 /III/, 4.sz. 439-465.l.

443.l.

Szkalniczky Antal

Nem Ybl Miklós, hanem Szkalniczky Antal tervezte Csanak József debreceni házát, melyet Vecsey Imre kivitelezett.

Szsiás Anikó: Vecsey Imre vándorútja és munkássága /182o-1878/. - Építud. 1971 /III/, 4.sz.419-437.l.

436.l.

Szkalnitzky Antal

"Ybl Miklós, Schikedanz, Szkalnitzky, Wéber, Petschacher, Schulek, Steindl, a Stornók működése a legszorosabban függ össze a kor díszitőművészetével."

Kiss Ákos: A Historizmus a magyar iparművészetben.
Művtört.Ért.1972.2.sz.104-119.l.
105.l.

Szkalnitzky Antal

1872-ben az újjászervezett Jó sef-müegyetem pályázatot hirdetett a Múzeum körúton épitendő müegyetemi épületre, s egyúttal külön megbizást is adott a tervezésre Steindlnek és Szkalnitzkynak. A pályadijat Hauszmann Alajos nyerte el. Ennek ellenére 1879-ben Steindl új épületx terv készitésére, majd a kivitelezésre is megbizást kapott, s az épitkezés 1880-1882-ig tartott.

Szentkirályi Zoltán: Adatok a magyar épitészképzés történetéhez. - Építud. 1971 /III/. 430-435.l.

Szkalnicky Antal

neve emlitve

Müvészettörténeti Értesitő 1972

105. old.

Szkalnitzky építész

Az igazságügyi palota tervezése még 1864-ben vetődött fel, melyre fbl Miklós kapott megbízást, majd a kiegyezés után Szkalnitzky és Koch építészeket kérték fel a tervek kidolgozására.

Gábor István: Egy régi épület új élete.

Budapest, 1974. jún. 13. old

Szkalnitzky Antal, épitém

L.: Ybl Miklós

(h.j.): Kincsek — Könyvekben 3.

Esti Hirlap, Bp. 1976. szept. 17.

Szkalniczky Antal

Művészet 1912. 204

l.

Skalnitzky

Alatt.

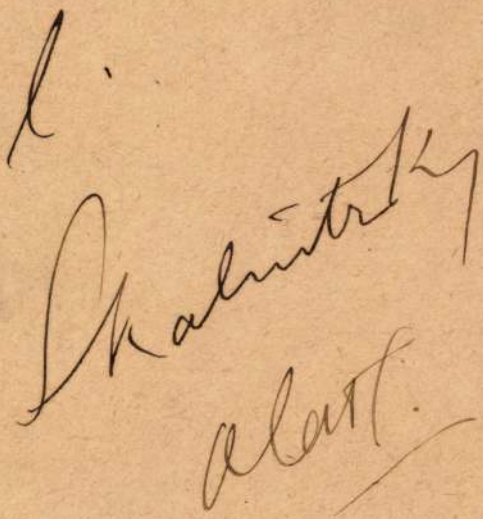

Fülönfüggő, honfoglaláskori V. [illegible]

M.D.K.

Skalnicky

"Hires épitész tervei szerint épitették fel az aradi szinházat,"melyet 1874 szept. 21.-én nyitottak meg.
A szinház fényképét hozza a lap.

Szinház és Elet, Bp. 1908. január 15.
VI. évf. 2. sz.

M.D.K.

Skalnicky Antal épitész

A debreceni szinházat tervezte, amelynek megnyitója 1865. aug. 2o.-án volt.
Az épület fényképét bemutatja a lap.

Sz. F.: "A debreceni szinház története" c.
Szinház és Élet, Bp. 19o7. dec. 28. V. évf.
52. sz. 4. lap

Szkalniczky Antal

épitész

1871 ben élkészitette a szegedi
förcáliskola tervét, mégis alapja Árleth
Ferenc épitőmester az iskolát
fölépitette; az épitést 1872 ben
kezdték meg s 1873-ban már
be is fejezték

Reizner János Szeged története
Szeged 1900. III. K. 330. l

- 2 -

M.D.K.

Skalnitzky Antal, építész

Koch Henrikkel közösen készített -de „a modern lázas sietség tüneteit eláruló" műveiből, cikkező elismeréssel említi: a Nemzeti Szinház bér házát, az operaházra és a műegyetemre készült pályatervet, a leégett Dunaparti Thonet-házat, az Erzsébettérre tervezett kiosk aquarelljét, az egyetemi elettani intézet homlokzatát.

A MMÉE. építésztörténeti hiállítása

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Heti Értesítője, Bp. 1899. XVIII. 113. old.

Szkalnitzky Antal

opitén

wód

Épitő Ipar

1899. 255. l.

..... *mühely.*

!

főnökség!

..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

.

i ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Skalnitzky Antal, építész M.D.K.

„a berlini ishola követője volt és a Mag. Tud. Akadémia építkezését vezette Stühler megbízásából." Működését sógorával, Kocz Henrikkel együtt folytatta.

A M.M.É.E. építészettörténeti kiállítása

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Heti Értesítője, Bp. 1899. XVIII. 86. és 113. old.

MDK

Szkalnitzky Antal

A müegyetem pályaterve. Oldalhomlokzat

" " Metszet

Képzőm. Társ. 1899. tav. nemzetk. kiáll. kat. 55.l.

MDK

Szkalnitzky Antal

A müegyetem pályaterve. Főhomlokzat

" " Metszet

" " Alaprajz

Képzőm. Társ. 1899. tav. nemzetk. kiáll. kat. 55.l.

MDK

Szkalnitzky Antal

A m. kir. operaház pályaterve. Alaprajz

" " " Főhomlokzat

Képzőm. Társ. 1899. tav. nemzetk. kiáll. kat.
55.l.

MDK

Szkalnitzky Antal

A m. kir. operaház pályaterve. Metszet

" " " Hosszmetszet

" " " Oldalhomlokzat

Képzőm. Társ. 1899. tav. nemzetk. kiáll. kat. 56.l.

MDK

Szkalnitzky és Koch

A m. kir. tud. egyet. élettani int. homlokzatterve

Képzőm. Társ. 1899. tav. nemzetk. kiáll.

MDK

Szkalnitzky és Koch

A tervezett "Hungaria" szálloda épület metszete

Törvényszéki épület terve

Képzőm. Társ.1899.tav.nemzetk.kiáll.kat. 56.l.

MDK

Szkalnitzky és Koch,ép.-k.

A nemzeti szinház homlokzata. Közös terv.

KMTárs. 1899. Tav.Nemzetk.kiáll. Kat. 54.l.

SZKALNITZKY Antal

Gazda László: Debrecen kőszinháza 125 éves.
= Muzeumi Kurir, 58.sz. 1989 14 - 18.p. ill.

jesitmény - különösen a m
exportja terén - jelzi en
szempontból is fontos fej
földi kiállitások magyar
ben - közöttük három világ
a legkiemelkedőbb teljesit
világkiállitás jelentette,
város közönsége a város
hon, de több külföldi álla
A második világháboruban a
dollár értékben - elveszte
bizalma ismét öt ültette a
lan lelkességgel dolgozik

M E G H I V Ó

dr. Sisa József: Szkalnitzky Antal - egy építész a kiegyezés kori Magyarországon

című kandidátusi értekezésének munkahelyi vitájára.
A vitát az MTA Művészettörténeti Kutatóintézetének /Budapest, I. Uri u. 49./ tanácstermében tartjuk,

1991. szeptember 24-én kedden 15 órai kezdettel.

Az értekezés kézirata 1991. augusztus 2-tól az olvasók rendelkezésére áll a Kutatóintézet könyvtári olvasótermében.

Szives megjelenésére és a vitában való aktiv részvételére számitunk.

Budapest, 1991. julius 30-án

Marosi Ernő s.k.
igazgató

SZKALNITZKY Antal épitén

PALETTA

TÁNCHÁZ várja az érdeklődőket és a zene kedvelőit ma este a vecsési József Attila Művelődési Házban. Az Orbán Balázs Kör által szervezett program este hat órakor kezdődik az intézmény nagytermében.

A NYOMORULTAKAT, Claude-Michel Schönberg zenés darabját mutatja be az ELTE Zenés Színpada az érdi művelődési központban. A március 31-én, szombaton 17 órakor kezdődő előadás rendezője Frigyesi Tibor, zenei vezetője Döbrössy János.

CSÖMÖRÖN még nem ért véget a báli szezon. A téli farsang idején hat mulatságot rendeztek a főváros melletti településen, a záró eseményre nagyszombaton kerül sor. A helyi vállalkozók hagyományos húsvéti bálját április 14-én rendezik a Petőfi Művelődési Házban.

TAVASZI hangverseny várja az érdeklődőket a dunakeszi József Attila Művelődési Központban március 31-én, szombat este hattól. Fellépnek a MÁV Magyarság Férfikara, a MÁV Magyarság Fúvószenekara, a Művelődési Központ Kamarazenekara és a Lokomotív Táncklub.

SZÍNHÁZMŰSOR

Budapest Bábszínház Játszó-tér: Az iskolamester (7 - felnőtt ea.). **Budapesti Kamaraszínház a Tivoliban:** A velencei kalmár (7). **Budapesti Kamaraszínház Ericsson Stúdió:** Kreutzer-szonáta (7). **Budapesti Kamaraszínház Shure Stúdió:** Kvartett (fél 8). **Bárka Stúdió:** A Mester és Margarita (7). **József Attila Színház:** Balfácánt vacsorára! (7). **Katona József Színház:** Hóhérok hava (7). **Kamra:** Az Író Színháza (7 - Spiró György estje). **Kolibri Fészek:** Mosható és barátai (fél 11). **Komédium Színház:** Gryllus Vilmos daloskönyve (10). **Korona Pódium a Pesti Vígadó Kamaratermében:** Faludy György szerzői estje (7 - Gobbi H.-bérl.). **Lézer Színház:** Madonna 3D (fél 8). **Madách Színház:** Színház az egész... (7 - MASZK Gála). **Madách Kamara Színház:** Páratlan páros (7). **Magyar Színház:** Gálaműsor Novák Ferenc 70. születésnapjára). **Várszínház:** Veszedelmes viszonyok (7). **Merlin Színház Kamaraterem:** Az Illés ekhós szekerén (fél 8 - a Jósika Művészeti Egyesület ea.). **Radnóti Színház:** Anconai szerelmesek (7). **SZKÉNÉ Színház:** Romance (8). **Thália Színház:** Mandarinok Fesztiválja (7). **Thália Színház Régi Stúdió:** A vágy (fél 8). **Új Színház:** A Fábry (7 - Fábry Sándor önálló estje). **Vígszínház:** A padlás (7). **Pesti Színház:** Képzelt beteg (7 - Gombaszögi-bérl., 4.ea.). **Budapest Kongresszusi Központ:** Berlini Szimfonikus Zenekar hangversenye (fél 8).

Inkey, Vékás, Turay: Csak képek

Inkey Tibor: Nagymosás falun

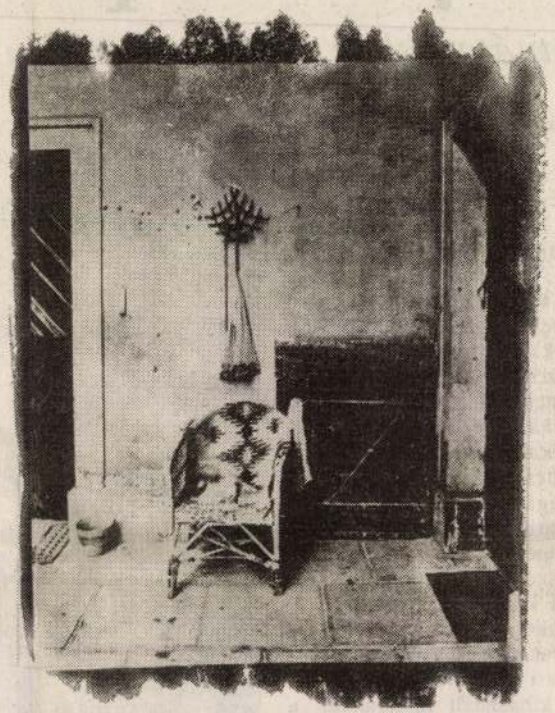

Vékás Magdolna: Töredékek a városról

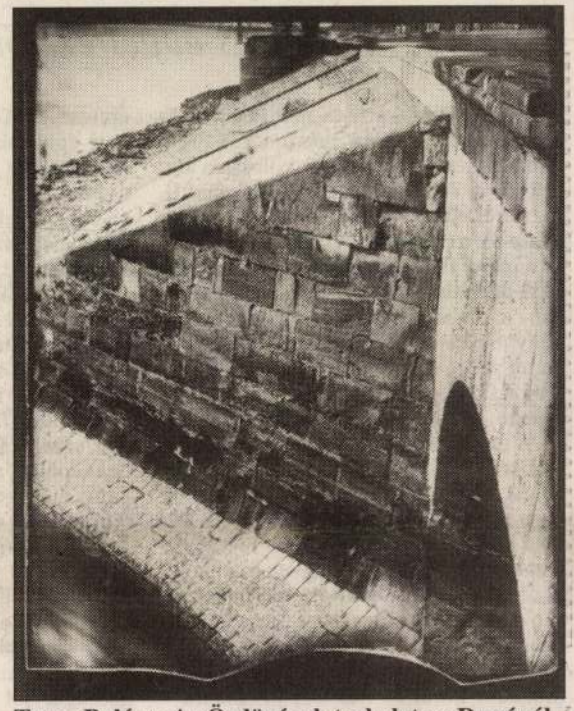

Turay Balázs: Az Ördögárok torkolata a Dunánál

A mozdulat ugyanaz, szinte még a hely is. Csak éppen évtizedek teltek el két üldögélés között. Az Alkony a Duna-parton című képen látható két lány 1976-ban gubbasztott szorosan összehúzott tavaszi kabátban a rakparti pad támláján. A Nehéz idők micisapkás, bajszos munkásembere még 1937-ben kapaszkodott föl a parti korlátra. Fölötte a régi Erzsébet híd vastraverzei, háta mögött a királyi palota eredeti sziluettje. Aztán újra a hetvenes évek: A város szerelmese, aki kora tavasszal, hosszú felöltőben és kabátban üldögél egy tabáni kerítésen, előtte szürke a még kopár park.

Fotó: Inkey. A huszadik századot végigfényképező Inkey Tibor műveiből Negyven pillanat címmel állított össze válogatást a Városháza, felvillantva benne a fővárost és a vidéket, a háborút és a békeéveket, végül még a legemlékezetesebb magyar filmek forgatásának egy-egy jelenetét is. Aki belelapoz a kis kötetbe, nemcsak a kevés híján egy teljes évszázadig tartó fotóskarrier állomásaival szembesülhet, hanem láthat bérházakat járó énekes koldust, Baross téri cselédkorzót és a Lánchíd tövében csókolózó szerelmespárt is. A Csak képek gyűjteményben megjelentetett két másik kötet másfajta városképpel szolgál. Bár Vékás Magdolna és Turay Balázs kortársunk, fotóik mégis a múltra rímelő képet festenek a jelenről. Mindketten régi technikát használnak: Vékás a XIX. század közepének „csúcstechnológiájához", a cianotípiához fordult, Turay pedig maga készítette fakamerával fényképez. A végeredmény sajátos időutazás: a minket körülvevő világot láthatjuk úgy, mintha száz évvel előtti fotográfiákat vizsgálnánk. Pedig mindez itt van ma is. Vékás Magdolna „töredékeit", a lehullott vakolatú udvaron álló porolót, a Szabadság híd turulját, a betongyűrűbe szorított fát vagy a kisföldalattit magunknak is fölfedezhetjük. Akárcsak Turay Balázs Budapestjét: a rakpart köveit, a Vár falait, a Nyugati pályaudvar különös fényeit vagy a Corvin köz és a millenniumi emlékmű meglepő hasonlóságot mutató ívét.

N. K. J.

A holokauszt plakáton

MUNKATÁRSUNKTÓL

Holokauszt, ahogy a mai diákok látják

Tánctalálkozó határok nélkül

Magyar Táncz Fesztivál címmel először rendezik meg a Kárpát-medencei hivatásos táncegyüttesek találkozóját Budapesten. A kedden kezdődő, április 2-án záruló fesztiválon nyolc határon túli magyar, illetve négy hazai táncegyüttes mutatkozik be – jelentette az *MTI*.

A Hagyományok Házának megbízott főigazgatója, *Kelemen László* miniszteri biztos a rendezvény jelentőségéről szólva a minapi sajtótájékoztatón kiemelte: a magyar néptánc történetében még nem volt ilyen esemény, a magyar népi hagyományokon alapuló táncművészetet ápoló együttesek még nem találkoztak hasonló rendezvény keretei között. A határon túlról érkező együttesek a magyarországi bemutatkozás lehetősége mellett bepillantást nyerhetnek egymás és a budapesti művészeti csoportok műhelymunkáiba – ismertette. Kelemen László jelezte azt is, hogy a fesztivál fórumot teremt szakmai eszmecserére

Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes, a Háromszék Táncegyüttes, az Udvarhely Néptáncműhely és a Maros Művészegyüttes produkcióját, a felvidéki Ifjú Szívek Magyar Művészegyüttes és a Szőttes Kamara Néptáncegyüttes, a kárpátaljai Gyöngyösbokréta Népi Együttes és a bácskai Cirkalom Néptáncegyüttes előadását. A hazai palettát a Honvéd Művészegyüttes, a Budapest Táncegyüttes és a Duna Művészegyüttes képviseli egy-egy fellépéssel.

Az NKÖM egyébként fontos feladatának tartja a határon túl élő magyarok kultúrájának ápolását, erre az utóbbi években jelentős pénzösszeget fordított.

Az 1998-as 150 millió forintos támogatáshoz képest 2001-ben 600 millió forintot fordít a tárca a határon túli művészegyüttesek támogatására, illetve a Nemzeti Kulturális Alapprogram (NKA) kollégiumai a rendelkezésükre

Közel a szabadságharchoz

„Díszes könyvtári palotáról határoztak”

A 125 évvel ezelőtti átadáskor már betűrendben álltak a könyvek az új egyetemi épületben

A ferences templom és a mai Reáltanoda utca közötti területen egészen 1784-ig a ferences rend egyemeletes kolostora állt. Ebben az évben döntött úgy ugyanis II. József császár, hogy ide költözteti a Pázmány Péter által Nagyszombaton alapított, majd 1777-ben Budára helyezett királyi egyetemet. A rendház déli szárnyában a mérnökiskola, a nyugatiban a könyvtár kapott új otthont, a veteményes kertet pedig a botanikus kert számára sajátították ki. A ferences barátoknak így csupán a keleti szárny maradt meg.

A ferencesek II. József halála után többször is folyamodtak jogorvoslatért, mégis több mint két évtized telt el, míg megszületett a kedvező határozat: I. Ferenc 1807 májusában kelt rendelete, amely arra kötelezte az egyetemet, hogy a füvészkertté alakított zárdakertért „egyszer és mindenkorra, kártalanítás címén” 7000 forintot fizessen. A füvészkertet hamarosan az Országútra – a mai Múzeum körút és Rákóczi út sarkára – helyezték át, ahol Grassalkovich Antal e célra nagy területet adományozott. Az elhagyott kerten keresztül pedig 1813-ban megnyílt a mai Szép utca, amelyet nyolc házhellyel azon nyomban fel is parcelláztak. A ferences rendiek eközben tovább folytatták harcukat egykori birtokukért, s bár újabb hosszú évtizedek teltek el pereskedésekkel, az ügy végére mégsem került pont, egészen 1872-ig, amikor is megszületett a már régóta esedékes megegyezés. Ez alapján a vitatott ingatlant telekkönyvileg is megosztották, így az egyetemek jutott az a telekrész, ahol a jelenlegi könyvtár is áll, hogy új, minden tekintetben modern könyvtárépületet emeljenek itt.

„Évtizedeken át a Ferenczrendiek zárdája melletti börtönszerű és szurtos helyiségbe volt az egyetem könyvtára szorítva; az ifjuság számára egy tömlöczféle szük és sötét terem állt nyitva, hová csak kis része fért be az olvasni kivánóknak; a könyvek folyvást szaporodó ezrei egymásra halmozva hevertek és hevernek s az egyetemi tanács és a közoktatási ministerium csak a legsürgetőbb szükségnek engedett, midőn végre egy, az ország első tudományos intézetéhez és a fővároshoz is méltó díszes könyvtári palota épitését elhatározta” – írta a Magyarország és a Nagyvilág című lap egyik korabeli száma. Az áldatlan állapotok változtatására 1873 májusában Szkalniczky Antal építész – a Központi Egyetem, az orvoskari épületek és a Főposta tervezője – tette meg az első lépést azzal, hogy benyújtotta az építkezés teljes költségvetését, s ezzel kezdetét vette a könyvtár történetének új fejezete: a jelenlegi épület felépítése.

A tervezők kezét a kicsi, szabálytalan trapéz alakú telken kívül más előírások is megkötötték. Ekkor ugyanis már készen állott a szomszédos bankszékház, a Reáltanoda utca túloldalán magasodó Pesti Hazai Takarékpénztár. A könyvtárépületnek alkalmazkodnia kellett a banképület utcavonalához, a tetőpárkány magasságához, sőt, előírás volt a párhuzamos sarokkupola tervezése is. A szakmai szempontok tehát sajnos csak másodrendű szerephez jutottak. A kiváló tudós és könyvtárigazgató, Toldy Ferenc egy akkori értelemben vett modern könyvtárat képzelt el több olvasóteremmel, tanári olvasóval és kis belmagasságú, jól kihasznált raktárakkal, a minisztérium azonban – a mintegy egymillió akkori forintért – reprezentatív palotát akart építtetni, s erre biztatta az építészt is.

Így a kivitelezést végül a látványosság és a barokk könyvtárépítés hagyományai határozták meg. „A szükség és a kor követelményei elégittettek ki tehát, midőn a régi rozzant könyvtár helyébe az egyetemi könyvtár telkén egy uj épületet emeltek, mely már külső diszénél fogva hivatva van Budapest nevezetességeit eggyel gazdagítani és mint tudományos czélu intézet minden tekintetben megfelelni azon általános törekvésnek, mely hazánkban a közmüvelődés ügyei körül néhány év óta örvendetesen tapasztalható” – írta 1875-ben a Vasárnapi Ujság az új, eklektikus stílusú „könyvtárpalotáról”. A közel három évig tartó építkezés 1875 telén fejeződött be. „1876. január 28-án (Deák Ferenc halála napján) már minden könyv az uj épületben volt. Ezalatt és azután a könyvek betürenden rakattak a szekrényekbe, ugy mint 100 év előtt történt a régi épületben – olvashatjuk az egykori igazgatóhelyettes, Szinnyei József tíz évvel később megjelent visszaemlékezésében. – A fényes olvasóterembe csak kötött könyvek juthattak, de nem annyi, mint a régi kézikönyvtárba, néhány száz, hanem tízezer kötet. Hogy az uj olvasóterem használható állapotba helyeztessék, Trefort vallás- és közoktatási miniszter engem bizott meg annak rendezésével, melyet aztán tiszttársaimmal végeztünk. A könyveket számoztuk és céduláztuk, igy a katalógussal február 26-án elkészültünk: március 23-kán az első nyomtatott példány a miniszter kezében volt és március 26-kán (1876-ban) az egyetemi könyvtár ünnepélyesen megnyittatott.”

Több olvasóterem, tanári olvasó és kis belmagasságú, jól kihasznált raktárak helyett a minisztérium – a mintegy egymillió akkori forintért – reprezentatív palotát akart építtetni.

A Vasárnapi Ujság 1875-ös rajza Budapest új nevezetességéről

Az új épület átadásával végleg lezárult a csaknem egy évszázadnyi pereskedés okozta bizonytalan helyzet. A gyönyörű palotában, azóta már rendezettebb, nyugodtabb körülmények között működő Egyetemi Könyvtár pedig a magyar könyvtárak meghatározó tagjává vált, s ma az ország egyik leggazdagabb és legrégebbi történeti, művelődés- és irodalomtörténeti gyűjteményével büszkélkedhet: köztük Janus Pannonius görög nyelvű kódexével, több mint egy tucat Konstantinápolyból hazakerült corvinával, a XIV. század első felében készült Dante-kézirattal, magyar ősnyomtatványokkal és számos más, felbecsülhetetlen értékű ritkasággal.

Az elmúlt évtizedekben a hatalmas gyűjtemény feldolgozásán kívül a könyvtárnak több nehézséggel is meg kellett küzdenie: az épület főfalai ugyanis az 1974-es metróépítés során, egy robbantás következtében úgyszólván kettéváltak. A könyvállományban keletkezett károk mellett így egy hosszú – s már tudjuk: a könyvtár történetében nem éppen példa nélküli – pereskedés árnyékolta be az elmúlt évek nagyszabású rekonstrukciós munkálatait, melyek 1982-ben kezdődtek el, és 1999 nyarán fejeződtek be a belső udvar ünnepélyes átadásával.

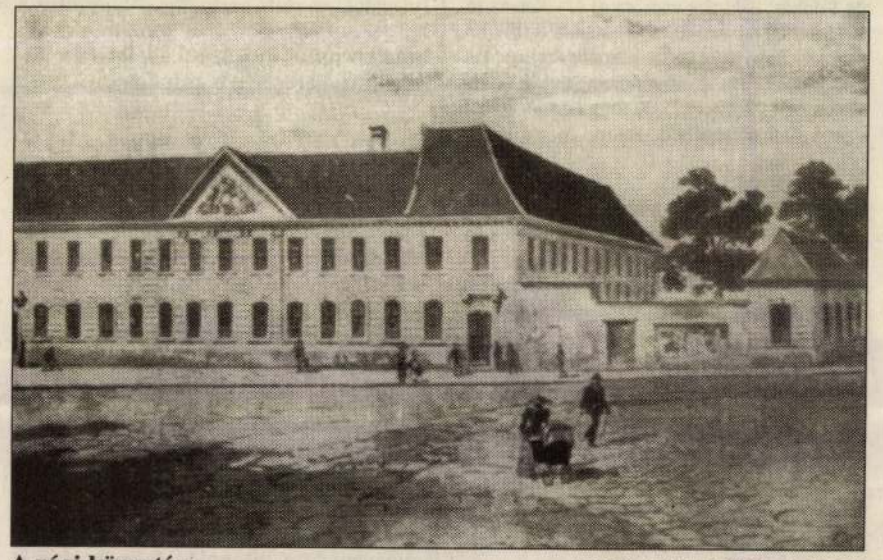

A régi könyvtár

FORRÁS: A PESTI FERENCES TEMPLOM

Prusinszki István

Skalnicky Antal

Vas Vyp 1898. 855 l.

SZKALNITZK Antal építész

Béla

DORKA Blkae: A debreceni Csokonai Szinház rekonstrukciója. - Muzeumi Kurir 44.sz. 1984 23 - 31.p. ill.

Szkalnitzky Antal, 1865

S a j t ó h i b á k j e g y

a GYŐRI TANULMÁNYOK 1. című kia

24.	oldal	4.	bekezdés	1.	sor:	iste
27.	"	3.	"	6.	" :	megy
42.	"	1.	"	5.	" :	ismé
42.	"	5.	"	2.	" :	révf
43.	"	1.	"	2.	" :	és;
43.	"	6.	"	3.	" :	3000
49.	"	4.	"	10.	" :	bajo
63.	"	2.	"	10.	" :	Győr ágon
67.	"	az 1. ábrában: a budapes 1969 sek				
70.	"	a 3. ábra jobb szélén: a rend 3 -				
71.	"	a táblázat 4. oszlopa 3.				

MDK

Szkalnitzky és Koch

A m. kir. tud. egyetem élettani intézet homlokzatterve

Képzőm. Térs. 1899. tav. nemzetk. kiáll. kat. 55.l.

MDK

Szkalnitzky és Koch

Törvényszéki épület terve

Képzőm. Társ. 1899. tav. nemzetk. kiáll.
56.l.

MDK

Szkalnitzky Antal, ép.

383. M.kir. főposta-épület.

384. M.kir. főposta- épület.

Az Andrássy-uti Oktogonházak.

KMTára. - Tavaszi nemzetk.kiáll. 1899. Kat. 54.1.

MDK

Szkalnitzky Antal, ép.

A nemzeti szinház elötti kandeláber terve.

A nemzeti szinház bérházának kupolaterve.

Egy kandeláber terve.

Képzöm.Társ. 1899. -Tav. nemzetk. kiáll.
Kat. 54.1.

391 **Kauser István.** A Gizella-téri Haas-palota pályaterve. Alaprajz.

392 **Kauser István.** A Gizella-téri Haas-palota pályaterve. Perspektiva.

393 **Fészl Frigyes** A Zsámbéki-templom rajza.

394 **Fészl Frigyes.** A Gellérthegy ormára tervezett nemzeti emlék.

395 **Fészl Frigyes.** A régi német szinház romjai 1848.

396 **Gerster Károly.** A sitéri Vay kastély terve.

397 **Gerster és Fészl** Képviselői gyülésház terve.

398 **Kauser, Gerster, Fészl.** A szegedi fekete ház (?)

399 **Henszlmann, Gerster, Frey.** A m. tud. akad. pályaterve Oldalhomlokzat.

400 **Henszlmann, Gerster, Frey.** A m. tud. akad. pályaterve. Metszet.

401 **Henszlmann, Gerster, Frey.** A m. tud. akad. pályaterve. Alaprajz.

402 **Henszlmann, Gerster, Frey.** A m. tud. akad. pályaterve. Hosszmetszet.

403 **Henszlmann, Gerster, Frey.** A m. tud. akad. pályaterve. Főhomlokzat.

404 **Szkalnitzky Antal.** A műegyetem pályaterve. Oldalhomlokzat.

405 **Szkalnitzky Antal.** A műegyetem pályaterve. Metszet.

406 **Szkalnitzky Antal** A műegyetem pályaterve. Főhomlokzat.

407 **Szkalnitzky Antal.** A műegyetem pályaterve. Metszet.

408 **Szkalnitzky A.** A műegyet. pályaterve. Alaprajz.

409 **Szkalnitzky és Koch.** A. m kir. tud. egyetem élettani intézet homlokzatterve.

410 **Koch Károly.** Az Erzsébet-téri kioszk egy homlokzatterve.

411 **Szkalnitzky Antal.** A m. kir. operaház pályaterve. Alaprajz.

412 **Szkalnitzky Antal.** A m. kir. operaház pályaterve. Főhomlokzat.

413 **Szkalnitzky Antal.** A m. kir. operaház pályaterve. Metszet.

414 **Szkalnitzky Antal.** A m. kir. operaház pályaterve Hosszmetszet.

415 **Szkalnitzky Antal** A m. kir. operaház pályaterve. Oldalhomlokzat.

X. TEREM.

416 **Weber Antal** Az 1873-iki bécsi kiállítás Neuschloss pavillonja.

417 **Weber Antal.** Az 1878-iki párizsi kiállítás Neuschloss pavillonja.

418 **Meixner Károly.** Az eperjesi főgymnasium homlokzatterve.

419 **Kolbenheyer Ferencz.** Egyetemi orvoskari épületterve.

420 **Unger Emil.** Br. Lipthay Béla dunaparti palotájának oldalhomlokzata.

421 **Lechner Lajos.** (?) Részletek Budapest főváros 1873-iki szabályozási tervéből.

422 **Szkalnitzky és Koch.** A m. kir. tud. egyetemi könyvtár reáltanoda-utczai homlokzatának első terve.

423 **Szkalnitzky és Koch.** A Ferencziek terén tervezett új curia homlokzatterve

424 **Kauser István.** Összekötő vasúti híd és közraktárak terve.

425 **Unger Emil.** Br. Lipthay Béla budai palotája. Homlokzat.

426 **Szkalnitzky és Koch.** A tervezett «Hungária» szálloda épület metszete.

427 **Szkalnitzky és Koch.** Törvényszéki épület terve.

428 **Petschacher Gusztáv.** Andrássy-úti csoportház.

429 **Petschacher Gusztáv.** Egy palota terve.

MDK

Szkalnitzky Antal

A m. kir. operaház pályaterve. Oldalhomlokzat

Képzőm. Társ. 1899. tav. nemzetk. kiáll. 56.l.

MDK

Szkalnitzky Antal

A m. kir. operaház pályaterve. Metszet

A m. kir. opereház pályaterve. Hossz-metszet

Képzőm. Társ. 1899. tav. nemzetk. kiáll.

56.1.

MDK

Szkalnitzky Antal

A m. kir. operaház pályaterve. Főhomlokzat

Képzőm.Társ. 1899 tav. nemzetk. kiáll.

MDK

Szkalnitzky Antal

A m. kir. operaház pályaterve. Alaprajz

Képzőm.Társ. 1899 tav. nemzetk. kiáll.

MDK

Szkalnitzky Antal

A müegyetem pályaterve. Főhomlokzat

Képzőm. Társ. 1899. tav. nemzetk. kiáll.

M.D.K.

Szkalnitzky [Antal] épitész

és nérai Koch Henrik épitész rajzait, az utóbbi özvege felajánlotta az Egyesület rajzgyüjteménye számára.

A Magyar Mérnök- és Épitész-Egylet Heti Értesitője, Bp. 1890. IX. évf. 165. old.

Szkalniczky Antal

1873 ban a belügyminszter ét is felszólitotta, hogy 2500 fst tisztelétdíj mellett nyujtsa be a budapesti operaház tervét

Az Operaszinház. Vas. Nyó 1884. 616 l

---

vod

A uj operaház. Ország Világ 1884. 628. l.

Szkalniczky & Koch

Wód

Rozinay István:
Budapest éjszt mójci.
Bpest 1885.

.....nevü munkás igazolta

.....

a müvezető aláírása.

ezem:

.....

y helyettesének
a.

Endrényi Imre, Szeged.

M.D.K.

[Skalnitzky Antal]. építész

tervei szerint átépitek régi Rákóczi-uti Nemzeti Szinkárat és sarokbérhárat könyomatos ábrázolásban közli a lap:

Budapester Ausstellungs-Zeitung, Bp. 1885.

VI. 30. sz. 178. old.

Szakály Ferenc
LODOVICO GRITTI'S ACTIVITY IN HUNGARY 1529—1534
(Lodovico Gritti magyarországi tevékenysége 1529—1534)
Studia historica Academiae Scientiarum Hungaricae 197.

A velencei doge isztambuli természetes fia, Lodovico Gritti sajátos szerepet töltött be a magyar történelemben — erről szól a könyv.

Angol nyelven — kb. 104 oldal — 17 × 25 cm — kötve kb. 647,— Ft
ISBN 963 05 6815 2

Szádeczky Lajos
A SZÉKELY HATÁRŐRSÉG SZERVEZÉSE 1762—64-ben
Reprint kiadás

Mária Terézia 1762-ben határozta el, hogy székely és román katonákból határőrséget szervez Erdélyben. E folyamat állomásait tárja elénk Szádeczky Lajos könyve, amelynek több mint kétharmada a történtekre vonatkozó okiratok eredeti nyelven való közlése.

Kb. 896 oldal — 17 × 25 cm — kötve kb. 1320,— Ft
ISBN 963 05

R. Várkonyi Ágnes
EUROPICA VARIETAS — HUNGARICA VARIETAS

Kilenc tanulmányt tartalmaz a kötet, amelyek a 16. század első harmadától a 18. század derekáig terjedő korszak történetét ölelik fel. A szerző az Európához való tartozás tudatát vizsgálja a korabeli Magyarországon, valamint a nyugat-európai népek körében élő gondolatokat Magyarországról.

Kb. 204 oldal — 17 × 25 cm — kötve kb. 495,— Ft
ISBN 963 05

Eric R. Wolf
EURÓPA ÉS A TÖRTÉNELEM NÉLKÜLI NÉPEK

Eric Wolf a mai amerikai kulturális antropológia kiemelkedő személyisége. Ebben a könyvében túllépve a szociológia, a politikai tudományok, a közgazdaságtan, a kulturális antropológia és a korábbi történetírás korlátain, új módon mutatja be a világtörténelmet: nem mint a nyugati világ nemzetekre tagozott történelmét és diadalmenetét, amelynek a meghódított, a „történelem nélküli népek" egyszerű áldozatai és néma tanúi voltak, hanem mint bonyolult kölcsönhatások eredményét, amelyet az európai expanzió idézett elő.

Afrika, Ázsia és Amerika őshonos társadalmai a globális történelem szereplőivé lépnek elő, annak a közös múltnak a formálóivá, amelyet megtagadott tőlük a hagyományos európai szemlélet, de amelynek megértése nélkül nem építhető fel az emberiség közös világa.

Akadémiai Kiadó—Századvég Kiadó
Kb. 560 oldal — 17 × 25 cm — fűzve kb. 1500,— Ft
ISBN 963 05

ZSIGMONDKORI OKLEVÉLTÁR
IV. kötet
(1413—1414)
Mályusz Elemér kéziratát kiegészítette és szerkesztette Borsa Iván
A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 24.

Közel 3000 oklevél anyagát tartalmazza a kötet, részben kivonatok, részben — a már publikált oklevelek esetén — regeszták formájában.

Kb. 864 oldal — 17 × 25 cm — kötve kb. 2640,— Ft
ISBN 963 05

ÉLETRAJZOK

Ephraim Kishon
VOLT SZERENCSÉM
Kishont Ferenc önéletrajza

A magyar közönség elsősorban nemzetközileg elismert humoristaként ismeri a szerzőt. Ez a könyve azonban más. Az olvasó kalandos, hányattatásokban gazdag élettörténetével ismerkedhet meg, úgy, ahogy a szerző azt egy izraeli újságíró barátjának tollba mondta.

A könyv lapjain megelevenedik magyarországi gyermekkora, az üldöztetések, a család tragikus sorsa, saját bujkálásának története, majd vándorlása és letelepedése Izraelben. A visszaemlékezés központi témája a család, a környezet, a szerző viszonya az őseihez, két házasságából született gyermekeihez. Bár nem humoros írás, a megtagadhatatlan humorérzék élet- és emberközelivé teszi a tanulságokkal szolgáló életutat.

Az Akadémiai Kiadó és a Magyar Könyvklub közös kiadása
176 oldal — 54 fénykép — 13 × 20 cm — kötve 620,— Ft
ISBN 963 05 6792 x

Kiss Lajos
KNIEZSA ISTVÁN
A múlt magyar tudósai

Kniezsa István nyelvész, egyetemi tanár, az MTA tagja a magyar nyelv szláv jövevényszavaival való intenzív foglalkozása során újszerű megállapításokat tett a magyar nyelv német, olasz, bizánci, görög, oszmán-török jövevényszórétegeire vonatkozólag is. Alapvető, máig nélkülözhetetlen munkákkal gazdagította a magyar helyesírás-történetet, a magyar hangtörténetet és — különösen — a földrajzi nevek szakszerű vizsgálatát. Munkássága, embersége előkelő helyet biztosít számára nyelvtudományunk történetében.

144 oldal — 8 × 13 cm — kötve 242,— Ft
ISBN 963 05 6731 8

MAGYAR KÖZGAZDÁSZOK A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT
Szerkesztette Mátyás Antal
A múlt magyar tudósai

A kötet Heller Farkas, Surányi-Unger Tivadar, Fellner Frigyes, Balás Károly, Navratil Ákos, Heiss Ede, Laky Dezső és Varga István életútját tárja elénk.

Kb. 320 oldal — 8 × 13 cm — kötve kb. 295,— Ft
ISBN 963 05 6788 1

M. Makkai Piroska—Weszely Tibor
FIÚ ÉS APA
Bolyai János és Farkas életéből

A rövid, lényegre törő kettős életrajz M. Makkai Piroska fametszeteinek közlésével egyúttal képzőművészeti album is.

Kb. 48 oldal — 17 × 25 cm — fűzve kb. 308,— Ft
ISBN 963 05

Pölöskei Ferenc
ISTVÁN TISZA
Studia historica Academiae Scientiarum Hungaricae 198.

A megfelelő időtávlat, a történeti források eredményesebb számbavétele ma már lehetővé teszi a történetíró számára Tisza István életútjának reális történeti feltárását és bemutatását.

Német nyelven — 164 oldal — 17 × 25 cm — kötve 2098,— Ft
ISBN 963 05 6761 x

Sisa József
SZKALNITZKY ANTAL
Egy építész a kiegyezés kori Magyarországon

A 19. század második felében tevékenykedő kiváló építész, Szkalnitzky Antal nevét ma már alig tartják számon, jóllehet az 1860-as, 1870-es években az ország egyik legtöbbet foglalkoztatott mestere volt. Gyorsan felívelő pályáját 38 éves korában súlyos betegség szakította félbe, ezért a kiegyezést követő építési konjunktúra lehetőségeit csak néhány évig tudta élvezni. Így is nagy életművet hagyott hátra, noha teljesítményét háttérbe szorította pályatársainak a későbbiekben egyre terebélyesedő tevékenysége. Nevének elhalványulásához nagyban hozzájárult az a szerencsétlen körülmény, hogy főbb épületei többnyire elpusztultak, eltűntek a budapesti városképből. Sajnálatos módon tervhagyatéka is elkallódott.

A korabeli dokumentumok, levéltári anyagok felhasználásával készült kötetből megismerjük életútját, épületterveit, elkészült épületeinek sorsát.

Remélhetőleg e könyv is hozzájárul ahhoz, hogy Szkalnitzky Antal elfoglalhassa az őt megillető helyet a legnevesebb magyar építészek között.

Kb. 200 oldal — 17 × 25 cm — kötve kb. 495,— Ft
ISBN 963 05 6760 1

Francis S. Wagner
BAY ZOLTÁN
atomfizikus, az űrkutatás úttörője
Az előszót írta Szent-Györgyi Albert

Bay Zoltán a 20. század egyik legnagyobb, ám legkevésbé ünnepelt fizikusa volt. Egész életében lenyűgözte a repülés — először a fellegekbe való repülés fogalma, később a csillagokba való repülés ötlete. — Bay Zoltán monumentális életművet hagyott hátra a fizika tudományában. Ennek ismertetésére vállalkozik e könyv.

Kb. 136 oldal — 17 × 25 cm — kötve kb. 330,— Ft
ISBN 963 05 6790 3

TUDOMÁNYTÖRTÉNET

Fehér Márta
CASE STUDIES IN THE HISTORY OF METHODOLOGY
(Esettanulmányok a metodológia történetéből)

Háttérismerettel szolgál a könyv a hagyományos tudománytörténeti munkákhoz, amikor a XVI. századtól a XVIII. század végéig alkalmazott kutatási, igazolási módszereket elemzi.

Angol nyelven — 256 oldal — 14 × 21 cm — kötve kb. 1725,— Ft
ISBN 963 05 6728 8

MDK

Szkalnitzky Antal

A müegyetem pályaterve. Alaprajz

Képzőm. Társ. 1899. tav. nemzetk. kiáll.

MDK

Szkalnitzky Antal

A müegyetem pályaterve. Metszet

Képzőm. Társ. 1899. tav. nemzetk. kiáll.

Szkalnitzky

A budapesti élettani intézet
sok nagy cikk

Allg. Bauzeitung
1880. 5–6 füzet

Ev. átnezendő ár
Epitési Spar.
1880. évf. 16. 18. 20. 22.
számban a budapesti
egyetemi hegyőtár van
leírva. Az
épület Szkalnitzky
és Kochtól

Szkalniczky Antal

lásd okv.

A Magy Tud. Akadémia Almanachja Bpest. 1880.

Fenti 1865 óta levelező tagja volt az akadémiának. Ő volt az elő magyar építész akit az Akadémia tagjai közé választott.

MDK

Skalnitzky és Koch

Az egyetemi könyvtár palotája.
Az épitési ipar. 188o. 159.l.

M.D.K.

Skalniczky +) Antal, építész

tervei szerint az Andrássy-ut-Oktogon-tér sarkán épült (Abbázia étterem) palotáját Kőrösi Albert nemcsak hogy tatarozta, de „valósággal nagytakarítást végezett Skalniczky reneszansz szemöldökpárkány rengetegében."

Vámos F.: Budapest városképének átálakulása József nádor korától napjainkig.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp. 1926. 60. köt. Havi Füzetek, III. évf. 9-12. sz. 148. o.

x) Másutt „Sz"-vel

Stalinerley Natal, épitet

Ismeri-ezeket az Andrássy-ut-Oktogon-tér sorban épült (Abbória ellenem) palotáját Körösi Albert nemcsak hogy leterozta, de „volo-zógyi nagy tekintést végezett Stalinerley rendszeres nemöldös-pártiány kimeletegélven."

Vámos F.: Budapest vörös képének át-élekulása József nádor korától nap-jainkig.

1526. 60. Lát. Hans Fürstel, III. érf. 9-12. a. 148. o.

MDK

Skalniczky Antal

Vámos F.: Budapest városképének átalakulása József nádor korától napjainkig. MMÉEKözl. Havi Füzetei 1926. III. évf. 9-12. sz. 127-150.l.

Skalnitzky Antal

vród esetleg lásd

Gárdonyi Albert dr.

Ötven esztendő Budapest történetéből.
Bp. 1925. 50. l.
(többször is
egy oldalon)

Ø székesfőváros

tott az itt mutatkozó antik stíl s lemekre. Nemcsak a ruhaviselet, a redőkezelés antikizáló, de a domborművek kompozíciója az alakok zsúfolt egymásmögé és mellé állítása is. Antik hatásra utal a ruhátlan emberi testnek gyakori alkalmazása, már ahol a keresztény ikonográfia megengedte a Bűnbeesés, az Utolsó ítélet jeleneteiben.

Az arles szobrásziskola hatása kisugárzik Saint Gillesbe is, de itt az antikkal való viszony éppen úgy, mint az építészetben, nem oly szoros, vagy inkább mástermészetű, magasabbrendű. A részletmotívumok egész tömege emlékeztet antik mintákra, de ezeket oly szervesen és összefüggően tudták beilleszteni sajátos stílusukba, hogy a motívumok különállása és ezzel eredete is elmosódik.

Az arles és s. gilles domborművek datálása sokat vitatott kérdése a művészettörténetnek. A francia kutatás a XII. század közepére helyezi és a francia román-reneszánsz egyik kúzdőpontját látja Provence-ben, melyet Chartres és Reims to-

Škalnický Antal

Művészet 1911. 121
– 1914. 157, # 241
– 1915. 317

Magyar Művészet
1925. 133, 356, 417, 449.
1926. 413–4

Csarnahói ref. iskola vándor könyvtára.

VII. 289

Szkalnitzky Antal MDK

aM.Tud.Akad.épitkezését vezette Stühler megbizásából Koch Henrikkel az egyetemi könyvtárat,a postaépületet,a Hungária szállót,a Thonet udvart s több magánpalotát és bérházat épitett.

A mérnök-egylet kiállitása

Képzőm.társ.kiáll.tárgym.1899.terv.nemzetk.kiáll.

Skalniczky

-epitaph

wod

Remp. Tow. of dr.

Tj. egzekucji palota

Vas. Tyg. 1897.

3 [illegible] l

MDK

Szkalnitzky és Koch épitészek
megbizva a palota tervezésével

Hauszmann Alajos: A bpesti igazságügyi palota.
Épitő Ipar, 1897, XXXI.k. II. füzet

MDK

Szkalnitzky épitész

1868-ban Szkalnitzky és Koch épitészeket Horváth Boldizsár igazságügyi miniszter megbizta, hogy a régi kuria épületének helyén igazságügyi palotát tervezzenek. A tervek el is készültek, de az épitész elmaradt.

Hauszmann Alajos: A bpesti igazságügyi palota.

MMÉKözl. 1897. 56-68.l.Képekkel.

S. Z. Kalnitzky Antal

vrod

Szathmáry Zoltán:

A debreceni Ninkáz
története. 1865–1925.
Debrecen, 1924.

(Zorakos tartandó temen

sziveskedjének. – L

~~Önzegőzetel d.~~

~~Ovy digott. Szivdali~~

Kelt Norke.

Forst

Szkalnitzky Antal

Egyetemi

l. Konyvtár

Magyar Könyvszemle

1924. 31. l.

M.D.K.

Skalnicky
építész

A Hungária szálló építésze.

Dr. Lechner Jenő: Budapest Műemlékei

Dr. Lechner Jenő: Budapest műemlékei József nádor korától
a Fővárosegyesítésig. 1962.

Bp. 1924.

Szkalnicky & Koch

cród

Az Építési Ipar

1880. 251. l. (A 265. l.

budapesti egyetemi élet-
tani intézet)

K

lásd

Jendrássik. Az egyetemi
uj élettani intézet
Budapesten, Bpest
1877

a fenti 265 lapon tévo
cikket ezett. lásd is.

..... *műhely.*

főnökség!

..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

r.

vi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Szkalnitzky és Koch

K

wód

Az épitési ipár

1880. 129 l. 144 l.

(A budapesti egyetem könyvtár palotája)

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhel

Miután keresményemnek 191...

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére

nevü munkástársamat szóbelileg megbi

Kelt ....., 191...

.....

tanu.

.....

MDK

Szkalnitzky és Koch

A budapesti egyetemi könyvtár palotája. Az épitési ipar. 188o. 129,144.l.

Szkalnitzky és Koch

JL

szód

c

Az építési ipar

1880. 159 l. (A budapesti egyetemi könyvtár palotaja)

ezt ezéllel
lásd is.

..... *műhely.*

főnökség!

..... hó ..... n történő kifize

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

ır

évi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláírás és munkásszám.

Szkalnitzky Antal

rövid

Lósy-Schmidt Edéd.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet megalakulásának előzményei. 1866-67. Budapest, 1927.

5. l. 16. l. 23. l. 24. l. 26. l. 29. l. 31. l.

ssion f.

t, ~~vi.~~,
41.

10.

i Müzen

Skalnitzky Antal

wód

Neÿ Ákos:

Szemelvények Neÿ Béla emlékirataiból. Épitő Ipar – Épitő Müvészet.

1922. 1–2. s.

A MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGÁTÓL
BUDAPEST, VI., ARÉNA ÚT 41. SZÁM.

318/1933. szám.

Méltóságos

S á n d y G y u l a Urnak,
müegyetemi nyilv. r. tanár,

B u d a p e s t II.

Toldi Ferenc-u. 2.

MDK

Szkalnitzky épitész

Képzőm.Társ. Évkönyve 1928. 2o-36.o.
Pethő Zoltán: Hauszmann Alajos

MDK

Szkalnitzky Antal

Az MMÉE megalakulásának előzményei 1866-67. Irta: Dr. Lósy-Schmidt Ede. Épitő Ipar - Épitő Művészet 1928. jan. 1. 5.l.

HDK

Skalnitzki Antal (építész)

Ő hajtotta végre a régi budapesti Nemzeti Színház átalakítását, 1874-75-ben.

– ts.: A budapesti Nemzeti Színház. Városi Szemle, Bp. 1928. 329. l.

MDK

Skalniczky

Pásztor Mihály: Pest-Budától Budapestig. Pesti Hirlap 1927 évi Kincsesháza. 396-403.l.

MDK

Skalnitzky

Pásztor M.: Pest-Budától Budapestig. Pesti Hirlap 1927 évi Kincsesházaó 4o2.l.

XLVI. ÉVFOLYAM 23—24. SZÁM 1922. JÚNIUS 15.

ÉPITŐ IPAR
ÉPITŐ MŰVÉSZET

A BUDAPESTI ÉPÍTŐIPARI SZAKMÁK IPARTESTULETEI, A HADVISELT MÉRNÖKÖK, ÉPÍTÉSZEK ÉS MŰSZAKI TISZTEK NEMZETI SZÖVETSÉGE, A MAGYARORSZÁGI ÉPÍTÉSI ANYAGKERESKEDŐK SZÖVETSÉGE, A BUDAPESTI ÁCSMESTEREK IPARTESTULETE, AZ ÉPÍTŐMESTERI KÉPZETTSÉG MEGVIZSGÁLÁSÁRA SZERVEZETT BIZOTTSÁG, A VÁROSI MÉRNÖKÖK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGÉNEK HIVATALOS LAPJA.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK: EGY ÉVRE 300 K. EGY SZÁM 15 K. POSTACSEKKSZÁM: 49197.

FELELŐS SZERKESZTŐ: DR. FÁBIÁN GÁSPÁR

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, I., HORTHY-MIKLÓS-ÚT 15c, V/38. TELEFON: JÓZSEF 132—95.

Építésznagyjaink.

A Kir. József-Műegyetem ötvenéves jubileuma alkalmából három kiváló magyar építészt tüntetett ki Magyarország kormányzója, kiknek mindegyike a magyar építőművészetnek dicsősége, az istenáldotta magyar tehetségnek és alkotnitudásnak közöttünk élő szimboluma, akik édes Hazánknak kulturfölényét a körötte hangos, de kulturában messze visszamaradott népekkel szemben oly alkotásokkal bizonyították be az egész művelt világ előtt, melyet azok — bár a legelső világhatalom népei is legyenek — büszkén vallanának örömmel sajátjuknak, mint a jelenkori nagy építőműveszeti alkotások remekeit.

Mi, építészek, bátor önérzettel hivatkozhatunk arra, hogy a külföld bennünket megismerni és megbecsülni építőművészetünkön keresztül kezdett és a művelt nyugat nagy államférfiai és diplomatái szépséges fővárosunk magas építőművészeti kulturáját szemlélvén, megdöbbenve siettek kikorrigálni gonosz vagy tudatlan információkon alapuló véleményeiket rólunk és önkéntelenül, mintegy megbűvölve a látottak felett, áradozni kezdtek és nagyságunkat hirdették.

És mi volt az a három speciális mű — a Halászbástyán és Parlamentünkön kívül —, melynek hatása alól alig tudott szabadulni az idegen?

A királyi Várpalota, a Szabadságtér két monumentális palotája: a Tőzsde és az Osztrák-Magyar Bank palota és a harmadik, a Budapestre oly jellegzetes Apponyi-téri két Klotild-palota.

És kik voltak alkotói e három speciálisan kiemelkedő műalkotásnak, de azonkívül Budapest számos monumentális középületének? Éppen az a három nagy magyar építőművész, akiket a legfőbb hatalom kitüntetésre érdemesített, *Hauszmann*, *Alpár* és *Korb*, akiket, Istennek hála, még egészségben, alkotó erejük teljében üdvözölhetünk magunk között.

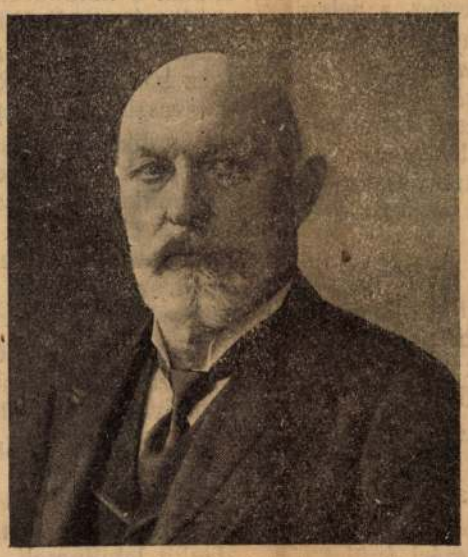

Velencei dr. Hauszmann Alajos.

Az „Építő Ipar — Építő Művészet", régi szent hagyományaihoz híven, iparkodik nagyjaink iránti tiszteletét és hódolatát leróni, mely jelen esetben annál is inkább indokolt, mert hisz azok a férfiak, akikről e lap hasábjain megemlékezünk, nemcsak lapunknak alapítói, igaz barátai, legkiválóbb munkatársai, nemcsak a magyar építőművészet legkimagaslóbb csillagai, hanem egyszersmind az építő ipar nagy családjának fejedelmei is, akik félévszázados működésük alatt a magyar építőiparosság ezreinek nemcsak kenyeret adtak, hanem azok tudását is pallérozták, képezték, úgy hogy bizony sok tekintetben nekik is köszönhetjük, hogy építő iparunk és a vele kapcsolatos iparágak oly magas kulturfokon állottak, mint bármely nagy nyugati állam építő iparáé.

Az „Építő Ipar — Építő Művészet" 46 esztendeje dolgozik ama feladat kiépítésén, hogy az építő művészek és építő iparosok megismerjék, megszeressék, megbecsüljék, támogassák egymást és mikor mi nagy lelki gyönyörűséggel mutatjuk be lapunk hatalmas olvasótáborának az építő ipar, építő művészet ma élő legkiválóbb bajnokait, úgy érezzük, mintha szeretett öreg lapunk örömünnepet ülne és azt gondoljuk, hogy eme örömünnepünkön építész és iparos olvasóink egyaránt teljes szívvel résztvesznek és osztozkodnak.

Három kiváló építésznagyunk arcképét jelen és következő számunkban mutatjuk be, életrajzi adataikat és alkotásaik felsorolásával kapcsolatban.

Kérjük az előfizetések sürgős beküldését.

Velencei dr. Hauszmann Alajos

építész, műegyetemi ny. r. tanár, a Kir. József-Műegyetem új díszdoktora.

Született 1847 június 9-én Budán. Elemi és reáliskolai tanulmányait Budán, 1863-ban végezte.

1864—66-ig a budai József-Műegyetemen, 66-tól 68-ig a berlini építészeti akadémiát végezte.

1868-ban meghivatott *Szkalnitzky* Antal építész, műegyetemi rendkívüli tanár által a műegyetemre tanszékéhez asszisztensnek, ahol 1870-ben helyettes tanárnak, 1872-ben nyilv. rendes tanárnak nevezték ki, kezdetben az építési szerkezetek I-sö részét, az ókori- és reneszánsz építészetet, később csak a reneszánsz építészet történetét, a köz- és magánépületek tervezését adta elő.

Közben két évig dékánja volt a mérnöki és építészi szakosztálynak, 1904/5-ben és 1905/6-ban pedig rektora a műegyetemnek; nyugalomba lépett 1912 novemberében. Maga a nagy mester következőkép adta elő e sorok írójának élete történetét:

„1861-ben reáliskolai tanuló koromban *Szkalnitzky* Antal fogadott fel rajzolónak a Tud. Akadémia palota építési irodájába. Ez építkezésnél *Diescher* József építőmester alatt 1864-ben lettem kőműves legénynek felavatva — az akkori céhrendszer szerint —, amiről német szövegű okmányt állítottak ki. Műegyetemi tanulmányaim alatt és később is 1870-ig *Szkalnitzky* irodájában vezetői állásban voltam alkalmazva. Ez időben épültek a mester tervei szerint a Hungária szálló, Thonet-udvar, Wodianer Albert és gróf Zichy palotái, az egyetemi építkezések stb. *Szkalnitzky* volt első mesterem, ő ébresztette fel bennem az építészet és műtörténet iránti szeretetet, az ő stílusa, alkotó képessége, művészi egyénisége példaadó volt reám és döntő befolyást gyakorolt későbbi munkásságomra, amiért is a korán elhunyt zseniális építőművésznek örök hálával tartozom.

Utazások. 1867-ben a berlini akadémia szünidejében a kereskedelmi m. kir. miniszterium több fiatal iparossal kiküldött Párisba a világkiállítás megtekintésére. 1869-ben tízhónapi szabadságot kaptam a műegyetemtől és beutaztam Olaszországot, 1874-ben három hónapot töltöttem Franciaés Angolországban, több alkalomkor voltam Németországban, Svájcban és Hollandiában, 1903-ban tanulmányi útra küldettem az európai császári és királyi paloták berendezése ügyében, és meglátogattam a német, belga, hollandi, francia és angol királyi lakosztályokat, később még beutaztam Görögországot, Egyiptomot és Palesztinát.

Tanári működésemre való visszaemlékezés örömmel és megelégedéssel tölt el, mert számos tehetség a jelenleg működő kiváló építészek sorából tanítványom volt. Csak néhányat kiemelve emlékezetemből: *Bálint* Zoltán, *Giergl* Kálmán, *Hikisch* Rezső, dr. *Hültl* Dezső, *Jablonszky* Ferenc, *Jakab* Dezső, *Jámbor* Lajos, *Komor* Marcell, *Nagy* Virgil, *Tőry* Emil stb.; különösen kell megemlékeznem *Alpár* Ignác, *Korb* Floris és *Györgyi* Géza urakról, akik számos éveken át irodáim vezetői voltak és terveim végrehajtásában közreműködve kiváló szolgálatot tettek.

Mindezek a férfiak és a felsoroltakon kívül még számosak — ma kiváló poziciót foglalnak el a magyar építészi karban és önálló alkotásaikkal gazdagították a fővárost és országunkat és nagy képességük folytán tényezői lettek a magyar kultura és művészet fejlődésében.

Mint gyakorló építész 50 éves munkásságomból csak a jelentősebb épületeket sorolhatom fel.

Templomok. A gyomai r. k. templom, a nádasdladányi r. k. templom.

Nyilvános épületek. Budapesti törvénykezési épület, törvényszéki palota (Curia), fiumei kormányzói palota, szombathelyi városház és színház stb.

Paloták. A m. kir. vár összes építkezései, Tüköry-palota, Newyork-palota, gróf Batthyány Géza palotája stb.

Vidéki kastélyok. Gróf Nádasdy ladányi kastélya, Kégl György csalai, gróf Pejachevics podgoráci, Vései Sándor szöcsényi kastélyai stb.

Egyetemi építkezések. kolozsvári egyetem bonctani és élettani intézetei, a budapesti egyetem törvényszéki orvostani intézet, a Kir. József-Műegyetem központi épülete.

Iskolák. Az V. ker. állami reáltanoda, Technologia Iparmúzeum és iskola, az I. ker. állami tanárképző intézet, a zombori gimnázium, a budapesti és soproni felsőbb leányiskolák épületei stb.

Kórházak. Budapest szék.-főv. Szent-István-, vörös kereszt egyleti Erzsébet- és a nyitramegyei közkórház.

Ezenfelül számos bér- és magánház, villa stb. úgy a fővárosban, mint vidéken.

Irodalmi működésem részben a M. M.- és É-Egylet Közlönyében, valamint különkiadásokban díszmű alakjában jelentek meg."

A Mester kitüntetése közül felemlítendők: a Ferenc-József-rend nagykeresztje, a Literis Artibus érdemjelvény, a III. oszt. vaskoronarend, a belga Lipót-rend lovagkeresztje.

A M. Mérnök- és Építész-Egylet, a Képzőművészeti Társulat és a Képzőművészek Egyesületének tiszteletbeli tagja, a Royal Academicof Britisch Architects, a Vereinigung der Architecten Oesterreichs, a Berliner Architecten Verein tiszteletbeli, levelező tagja. Az 1900. évi párisi kiállításon a Grand-Prix és több ízbeni pályázatokon első díjakat nyert; az Orsz. Magyar Iparegyesület nagy aranyérmével tüntették ki. Legutóbb a Kir. József-Műegyetem tiszteletbeli műszaki doktorrá avatta.

Szombathely város díszpolgára. Azonkívül számos egyéb hazai és külföldi tudományos művészeti egyesületnek tagja, alapítója vagy vezetője dr. Hauszmann Alajos, aki előkelő modorával, szép, üde, kellemes megjelenésével és elegánciájával, friss és emelkedett szellemével elfeledteti velünk, hogy tulajdonképpen a magyar építőművészek egyik legrégibb, legnagyobb multra visszatekinthető, egyszersmind legérdemdúsabb tagjával állunk szemben. Ad multos annos!

Dr. Fábián Gáspár.

Szörényi Reischl Ferenc

A magyar végzet, amely nemcsak a háborúban, hanem azután s különösen az utóbbi időben oly szakadatlanul szedte és szedi áldozatait a műszaki karból, legutóbb építésztársaink közül a mindnyájunk által kedvelt és becsült igaz barátunkat, „Reischl Feri"-t ragadta ki az élők sorából a tavaszi élet közepén, május hó 20-án.

Váratlan halálának híre a műegyetemi félszázados ünnepségek közepette megdöbbentően fájdalmasan érintett bennünket, kortársait, ismerőseit; mert nem akartuk, nem tudtuk elhinni azt, hogy az annyiszor magunk között látott, hatalmas életerőtől duzzadó, nagy munkabírású férfiú, kivel az építészeti kar oly szoros barátságban volt, egyszerre megszünt lenni.

Nagy meglepetésünk közepette azonban kénytelenek vagyunk lassankint beletörődni a megváltozhatatlanba, a Gondviselés akaratába.

Ha kollegák, barátok találkozva, megdöbbenve említik a sors e kegyetlen végzetét, nevét említve, lelki szemeink előtt látjuk ifjú deli alakját, szeretetreméltó egyéniségét, bizalmat keltő komoly, tapintatos fellépését, mellyel mindenkit lebilincselt.

Magunk előtt látjuk, mint fáradhatatlan tisztviselőt, rokonszenves munkás embert, kitől építészi karunk sokat várt, mert sok reményre jogosított eddigi munkássága, életpályája.

MDK

Szkalniczky Antal, építész

Gerlach L.: A m. Operaház. 1941. 30. l.

KDK

Szkalniczky Antal épitész

Lourisin L: A m. Operaház. 1941. 29. l.

M.D.K.

Skalniczky Andal, építész

1870. jun. 15-én kelt beadványában kérelmezte műegyetemi rendes tanárrá való kinevezését. Ugyanerre a beadványra 1870. okt. 29-i dátummal rá van írva az elintézés: "A kérelmezett állomásra más nevezetett ki." – Szerző kimutatta, hogy ./.

Fábián Gáspár: Újabb adatok Skalnicz-ky Antalról.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp. 1937. 71. köt. 50. old.

Skalniczky Antal építész

Magyar Müvészet 1925.133-148.o.
Ybl Ervin:Ybl Miklós Operaháza

Dr. ing. Müller Károly: A teljes napos
világítás biztosítása, mint építészeti és
városépítészeti feladat.

Tér és Forma. VI. é. f. 1933. 193 l.

Skalniczky Antal

l.

Siklósy F K T tört.

179. l.

210. l.

Szkalniczky Anal

a debreceni minház
építése

vod

Hegyi Tibor: A debreceni minészet és minház tört. a legvégibb időktol a kiegyezésig.
Balassagyarmat.
1939.

Skalniczky Antal

~~[illegible]~~ l.

Weisz Anna

Izsó Miklós élete és
művészete. Bpest,
1939. 26 l.

MDK

Szkalniczky Antal

MMÉEKözl. 1937, 5o l.

M.D.K.

Skalniczky Antal, építész

... az illető Schultz Ferenc volt [?], aki okt. 1-i dátummal kapta meg kinevezését, de 20 nap múlva, okt. 22-én meghalt. Viszont Skalniczky, aki addig ideiglenes beosztásban működött, mellőztetése miatt úgy elhedvetlenedett, hogy otthagyta a Műegyetemet.

Fábián Gáspár: Újabb adatok Skalniczky Antalról

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp. 1937. 71. köt. 50. old.

Skalnitzky Antal

u. 1853

Vas. Ujs.
1913. 768. l.

vegjes

C. 45

1 Rot. 8r

Kudora

Károly

Könyvtártan.

A növegbe nyomatott 3 ábrával és egy czímképpel.

Szkalnitzky Antal

vád

Neij Béla

Nemzeti építőművenet és stilus. Bp. 1917.

B. l.

ANTIQUARIUM
PAPIR- ÉS IRÓSZER-
KERESKEDÉS
KÖLCSÖNKÖNYVTÁR
LEISZT
ISTVÁN
BUDAPEST
IX, RÁDAY
UCCA 37.
KINIZSI U.-NÁL

Skalnitzky x) Antal, építén M.D.K.

nevét az 1870 után megindult hatalmas építőmunka erőteljes munkásnemzedéke között emliti:

Lechner Jenő dr.: Kauser József emlékezete

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp. 1921. 55. kőt. 123. old.

x) Másutt „cz"-vel!

*) [illegible]

Skalnitzky Antal

Thieme Becker
XXXI. 109. l.

(Lyka)

SELYP.

Szkalnitzky Antal

tovább

Zitterbarth Mátyás ifj

l

Bud TM 1948

22. l

XX

és nem tért vissza a színpadra soha többé. Tehetséges színésznő volt s terjedelmes hangja, szép megjelenése predesztinálták rá, hogy primadonna legyen. Második neje: *Kovacsis Margit*, színésznő, sz. 1881.. jan. 8-án, *Hódmezővásárhelyen*, ahol primadonna volt. Már mint gyermekszereplő feltünt az operettekben. Ezután Szatmárra vitték a zárdába. Ez időben anyja Deák Péternél volt szerződve, Székesfehérvárott. Az igazgató rábeszélésére ő is kapott szerződést és mint naiva aratta első sikereit. 17 éves korában Deák Péterhez ment nőül, aki akkor a zombori színház igazgatója volt. 10 évig primadonna volt, férje halála után, 33 éves korában komikának szerződött Pozsonyba, majd nyugdíjba ment. 25 éves jubileumát Sátoraljaujhelyen ünnepelte meg, ahol okiratot kapott a várostól. Kecskeméten fejezte be 30 éves működését.

Deáki Filep Sámuel, író, műfordító, sz. 1784. okt. 25-én, *Kolozsvárt*, megh. 1855. okt. 21-én, u. o. Iskoláit szülővárosában elvégezvén, előbb az erdélyi kormányzószéknél számvevő, majd a bécsi udvari kancelláriánál fogalmazó. 1852-ben nyugalomba ment s Kolozsvárra költözött, hol a kolerajárvány áldozata lett. Művészi lélek volt, de nagyobb fogékonysággal, mint tehetséggel. Kiváló csak a zene művelésében volt. Mint műkedvelő-színész is szerepelt. 1828-ban a kolozsvári színház igazgatását is vállalta. Munkái: »Sorel Ágnes«, opera-libretto, »Párisi vízhordó«, »Raoul«, »Alvajáró«, »Bájital«. Műfordításainak száma a 200-at is meghaladja. A Magy. Tud. Akadémia 1831. febr. 17-én levelező-tagjává választotta. Egyéb művei: »Félbeszakadt hangverseny«, »Kupa«, (félig kész szomorújáték), »René király lánya«, svéd dráma.

Deátrista, ugyanaz, mint a latinból kölcsönzött theátrista, a színész szó népies mása.

Debreceni Bárány Geiza, szerelmes színész és súgó, színipályára lépett 1854. máj. 1-én.

Debreczeni Eszter, színésznő, sz. 1866-ban, *Marosvásárhelyt*. Színipályára lépett 1882. okt havában, Nyéki Jánosnál.

Debreczeni Gizella, színésznő, sz. 1887. dec. 19-én, Nagykállón. Színipályára lépett 1910. jún. havában.

Debreceni gőzmalom-társulat 1861. március havában a helyi színház alaptőkéjéhez 300 forinttal járult.

Debreczeni Lajos, színész, sz. 1869-ben, *Pesten*. Színipályára lépett 1886. okt. 1-én, Nagy Vincénél.

Debreczeni Margit, színésznő, (cs. n. Kiss Lidia), sz. 1854-ben, *Pakson*. Színipályára lépett 1880. márc. 2-án, Jakab Lajos társulatánál.

Debreceni színészet. Debrecenben 1798. aug. 11-én tartották az első színielőadást a »Fehér ló« udvarán épített nyári színházban az erdélyi színészek »Nemzeti Játszó Társaság« név alatt. A legrégibb fennmaradt színlapok egyike az »Indusok Angliában« című vígjátékról szól, amelyet 1798. aug. 19-én adtak elő. Ez volt a 8-ik előadás. A társulat 14 tagból állott, nevezetesebbek: Kócsi Patkó János és neje, Gidófalvi Jancsó Pál, Sehy Ferenc, Kontz János és neje, Láng Ádám János, Sáska János, Medve, stb. 1804. nov. 7-én gróf *Károlyi* Józsefné megyeri családi színházának teljes gazdag felszerelését a debreceni színtársulatnak adományozta, aminek jó hatása volt a színészet felvirágzására. Az erdélyi színészek (Wesselényi Miklós pártfogoltjai) minden évben felkeresik Debrecent. 1804-ben a »Fehér ló« udvarán épített fabódé színház leégett s újra felépítették. 1805-ben Ernyi Mihály az igazgató. 1808-ban a legnagyobb fizetése volt Jancsó Pálnak, havonként 50 forintot kapott. Székely János 40 frtos szerződést kötött, neje Ungár Anikó 35 frtot kapott, stb. 1809-ben készültek Debrecenben az első páholyok; mindössze 6 és mindenikbe 4 személy fért el. 1811-től 3 évig *Gulácsy* Antal veszi át a színház vezetését. A tagok ezen időben a következők voltak: Éder György, Sáska János, Kántor Gerzson és neje, Balogh István, Horváth, Simonffy, Udvarhelyi Miklós, Némethy Györgyné, Juhász Juliánna, stb. 1814. febr. 1-én dr. *Sándorffy* József nagyváradi főorvos 10 évre bérbe veszi a színházat. Ekkor fejlődik ki a debrecen—

Magyar Színművészeti Lexikon
Budapest 1929 I.

Debreceni színészet

nagyváradi színészet nemes hivatása. Ez a szövetség 1824-ben, Sándorffy halálával felbomlik. Ekkor *Láng* Ádám veszi át a társulatot. 1825-ben *Megyeri* Károly itt az igazgató, 1826-ban *Éder* György. 1828-ban itt működik Pergő Celesztin, 1829—30-ban Déryné, Pályi Elek, Szentpétery Zsigmond, Szerdahelyi József, Egressy Gábor. 1830-ban a kassai társulat (»Felsőmagyarországi pártfogolt kassai dal- és színjátszó társaság«) keresi fel a várost. 1833—34-ben is ez a társulat járt Debrecenben. Az első színház leégése óta a Szűcs- vagy Varga-szinben voltak az előadások. 1835. aug. 1-ső napján a Harmincados-közben *Nánássy* Gábor tanácsnok megnyitja az új színházat »Mátyás király Pozsonyban vagy a féltés gyötrelme« c. eredeti vígjátékkal, írta Kovács Pál orvos. E színházban 25 évnél tovább szolgálták a magyar Thaliát. Itt játszott: Éder György, Csabay Pál, Fáncsy Lajos, László József és Szákffy József színtársulata. 1836. márc. 3-án itt lépett színpadra *Arany* János az »Órdög Róbert«-ben. 1837-ben Szákffy, azután 1840-ig Éder György az igazgató. A további években a következő igazgatók nyerik el a debreceni színházat: 1844—45-ben Komáromy Sámuel, Könyves Lajos, Váradi Pál és Fejér Károly; 1846—47-ben Feleky Miklós, 1848—49-ben Abday Sándor. 1851-ben ismét Abday, utána Feleky és Láng Boldizsár, 1852-ben Csabay Pál, 1853-tól 1856-ig Csabay és Láng felváltva; 1857-ben Heténi József és Molnár György, 1858-ban ismét Csabay Pál, 1860-ban Latabár Endre. 1861. aug. 21-én Skalnitzky Antal és Mecsey Imre megkezdik az új színház felépítését. Míg az új színház felépült, Reszler István színházigazgató egy fából épült színkört építtetett a Péterfia ucca elején, melyben 1861-től 1865-ig játszott. Az új színház megnyílt 1865. okt. 7-én. Színre került *Katona* József »Bánk bán«-ja. *Jókai* írta a prológust, hatásosan elszavalta *Jókainé Laborfalvi* Róza. A prológus szövege:

Egy kincse van minden nemzetnek adva,
Míg azt megőrzi híven, addig él.
E kincs neve: az édes anyanyelv.
Bálvány ez, mely előtt találkozik
Az ellentétek minden árnyalatja
És egytestvérnek vallja ott magát.
Oh, boldogabb országok gyermeke!
Hazánkon elmerengő idegen,
Hogy ezt mi úgy szeretjük, ne csodáld.
Nekünk e kincs volt századok során
Multunk, reményünk, jelenünk,
S mert benne élünk, kell, hogy érte éljünk.
Volt a magyarnak fényes éve is,
S dicső korának hős emlékeit
Fegyver hegyével égbe írta fel.
De csillag és dicsőség messze vannak,
Ám ősi nyelve hódításait
Az élő földre írta szellemével.
Te anyanyelvünk tiszta őrhelye,
Magyarnak épült ősi Debrecen!
Mentsvára féltett szellemkincseinknek.
Sok századon át, amíg nemzetünk
Létért ontotta vérét, — egyedül
Te őrzéd a magyar Helikont.
A harcosok hosszú, súlyos éveiben
Oly sok viszályt kiállott nemzetünknek
Meghódíthatlan vára Te valál.
Pedig nem voltak sziklasáncaid,
Itt menhelyet és ápolót talált,
S hálából kincsét mind e helyre hordta.
Körül vihar dult, villám csattogott,
Hazánk virágát fegyver tépte le,
S a vész szétszórta a hulló levélt.
Balsors kitörlé a lét könyvéből,
Önnön vérünkkel, nemzetünk nevét,
S port hinte rá, hogy meg se lássa többé.
Te akkor is megőrzéd kincsedet:
Fegyver nem, tűz nem vette tőled el,
Sem úr szavának csábja meg nem ejte.
Te, a szegény, a megvetett anyának,
Ős szellemünknek hű tanyája lettél,
S ápolgatád, míg újraifjodott.
S mit fegyver veszte hős apák kezében,
Azt tollal, ésszel, csengő dal szavával
A bölcs utódok újra visszavívták.
És újra Kárpátoktól Adriáig
Lett élő nemzet a magyar s Te abban
Mekkája a tudós zarándokoknak.
Te szülted a tudóst, ki felvilágolt,
Te szülted a hit buzgó pásztorát,
S a költőt, kinek hangja most is ég.
Légy üdvözölve ősi Debrecen
E templomünnepélyen, mert bizonnyal
Hol nyelvoltárod áll, egy templom az.
A szó, mely üdvözöl, ezt mondja: »most«,
S a szó, mely »egykor« számon fogja kérni,
»Miért ez oltár?« ezt idézi majd.
Miért ez oltár? Honfiáldozatra.
Az egyik szellemét áldozza annak,
Részvétit más: — s mind kettő áldozat.

A honi nyelvnek ihletett hirdetője,
Kinek szívében ég az égi szikra,
Tanítson itten híven érezni.
Tanitson hőn szeretni: — hű szívet,
Drága hazát és fényes ős-erényt;
Szeretni mindazt, ami szép s igaz.
Hirdesse élő, látható alakban
A megdicsőült ősök tetteit,
Hogy lelkesüljön rajtuk nemzedékünk,
Hirdesse bűnnek torló büntetését,
Sújtsa hibánkat és javítsa azt,
Mutassa fel, mi bennünk szép és nemes.
Legyen világos tükre életünknek;
A népszokást, az ősi hagyományt
Emlékbe vésve, tartogassa fenn.
S amit költőknek lelke ránk hagyott,
Az égi szép költészet hangzatát,
Zendítse meg művészet hő szaván:
Hogy hallja minden s higyje, hogyha hallá,
Hogy nincs a földnek édesebb zenéje,
Mint a magyar szó, művész ajkain.
»Ezért az oltár!« És nem hogy hízelegjen
A kor hibáinak, a rossz divatnak
S visszhangot adjon korcs ízlés szavának.
Nem, hogy legyezze könnyelmű ledérség,
Tréfának öltözött botlásait,
És édes mérget töltsön a szívekbe.
Nem, hogy fület csiklandó pengetéssel
A gondolattól elszoktassa népünk,
Érzékhez szólva, értelem helyett.
A puritán hit ősi városában
Hiú látványnak nem, — csak szellemünknek
Épülhetett e ház: — »azért ez oltár!«, —
S áldott legyen a kéz, mely építé,
Áldott a szív, amely kigondolá,
Áldott a nép, mely érte áldozott,
Áldott a szellem, mely föntartja ezt,
S áldott a hon, melynek szolgálni fog.

Jókainé játszotta egyébként Gertrudist is, *Molnár* György »Bánk«-ja, *Rónai* Gyula »Petur«-ja emelték az előadás fényét; Biberach: Gárdonyi Antal, Tiborc: Dózsa József volt, míg Melindát Libera Gizella alakitotta. Reszler Istvánt, — egy gazdag budai polgár fiát — 3 évre választották meg igazgatónak, aki hiába szervezett kiváló művészekből álló opera-, operett- és drámai-együttest, 1866. tavaszán csődbe jutott. Ekkor alakult meg a debreceni Színügyegylet, mely a színháznak úgy művészi, mint anyagi irányítását magára vállalván, a város közönségének jelentős anyagi és erkölcsi gyámolítása mellett megteremtette a magyar színészet történetében annyira emlékezetes, »debreceni intendaturát«. Soha az ország vidéki városaiban olyan magas színvonalon álló művésztársulat nem működött sem azelőtt, sem azután, mint az intendatura kilenc esztendején keresztül a debreceni színpadon és a társulat állandó nyári állomásán, Nagyváradon. Élükön Blaha Lujzával, javarészt azok voltak az intendatura társulatának tagjai, akik később a fővárosi Nemzeti Színháznál, az 1875-ben megnyílt Népszínháznál és az 1884-ben létesített m. kir. Opera színpadán aratták magasba lendült pályafutásuk sikereit. 1867. okt. 1-én megalakult a színészek nyugdíjintézete. Az énekes és drámai együttes díszes névsora után szerényen húzódik meg a segédszínészek közt Petőfi Zoltánnak, a nagy magyar költő fiának neve is, az 1867—68-ik évek kimutatásában. 1875. tavaszán oszlott fel az intendatura, miután sem Kiss Sándor első intendánsa, sem a díszes tisztségben őt követő Serényi Imre nem tudták feltartóztatni bukásában. Feloszlásának okait Fráter Imre, a Színügyegylet elnöke, a városhoz küldött hivatalos jelentésében a »várost gyászba borító kolerajárványnak, a bécsi pénzválságnak és az országosan érezhető inségnek« tudja be, de az okok közt ott szerepelnek személyes torzsalkodások is. Az intendatura által korábban befejezett szezónt a »Budapesti Nemzeti Színház tagjaiból alakult népszínmű-társaság« vendégfellépése pótolja 1875. nyarán. Tizenkét előadást tartanak nagy művészeink, — ismét csak Blahánéval élükön. A tíz év műsora imponáló, a magyar klasszikus zeneművészeti, irodalmi törekvéseivel. Az évente 200—210 előadásból 50, az előadásoknak körülbelül egynegyede: opera. 1875. őszétől kezdve Temesváry Lajos az igazgató. Kiváló művészember, de a színház anyagi vezetéséhez nem sok szerencséje van. 1878. tavaszán az egykor dúsgazdag embernek egész vagyona dobra került. Ez év őszétől kezdve »Magyar Színészegyesület« címmel Mándoky Béla alakítja meg első konzorciumát. Komoly művészi törekvések jellemzik a konzorcium három éves működését. 1881-ben Krecsányi Ignác lesz az igazgató, aki szintén művészi színvonalon álló előadásokat produkál, de 1884. virágvasárnapján mégis fizetésképtelen lesz.

1885-ben Aradi Gerő nyitja meg a szezont, melyet nagy anyagi veszteségekkel zár le, visszavonulván a színigazgatástól. 1886-ban Nagy Vincét választja meg a város színigazgatónak, aki azonban ez év decemberében csődbe jut. Egy Molnár László, Rónaszéky Gusztáv, Mándoky Béla, Halmay Imre, és Valentin Lajosból álló konzorcium veszi át tőle a színigazgatást, melyet később Valentin Lajos a saját maga felelősségére irányít. Nyomorúságos időket él a debreceni színészet, bár a társulat művészi kvalitásai a világhírűvé lett Kopácsy Juliskával élükön, elsőranguak. 1890-ben Valentin társul veszi magához Gyöngyi Izsót, aki nagyobb összegű pénzörökséghez jutott, melyet a színházigazgatás az utolsó krajcárig felemésztett. 1891-ben a csődbe került igazgatóktól ismét a társulat tagjaiból alakult konzorcium veszi át a színház vezetését, melynek élén Balassa Jenő, Andorffy Péter, Püspöki Imre, Csiky László és Mátrai József áll. A színtársulat felsegélyezésére mentőakciót indít a város, Jászai Mari vendégszerepléssel igyekszik a bajba jutottak inséges helyzetén segíteni. 1891-ben Leszkay András földbirtokos vállalkozik a színház igazgatására. Nagy ambicióval kezd az igazgatáshoz, szakemberekkel véve körül magát. Leszkaynak hervadhatatlan érdemei vannak a debreceni színészet ujból való felvirágoztatása körül. Méltó utódja a kiváló művész, Tiszay Dezső, aki 1893. őszétől kezdve igazgatja a színházat. 1896-ban Komjáthy János lesz a színigazgató, előbbieknek méltó tanítványa. A debreceni színészet 100 éves jubileuma 1898. nov. 27-én zajlott le. A vármegyeházán díszgyűlés volt, utána a vármegyeház falába elhelyezett márvány emléktábla ünnepies leleplezése következett, melynek ez a felírata:

> »E ház udvarán a városi tanács által épített színpadon tartotta Debrecen sz. kir. városában az első előadást Báró Wesselényi Miklós Nemzeti Játékszíni Társasága, 1798. augusztus 11-ik napján. A századik évforduló emlékére kegyelettel a mult iránt, buzdításul a jövőre, a Csokonai-kör.«

Délután megnyitották a színészeti kiállítást, melyen kb. 4000 darab különböző érdekes tárgy volt látható. Este *Komjáthy* János társulata díszelőadást tartott, Prielle Kornélia, Mándoky Béla és neje, Ujházi Ede, E. Kovács Gyula, Foltényi Vilmos és Zilahy Gyula vendégfelléptével. Az előadást Kőrössy Kálmán prológusa vezette be, utána Kisfaludy Károly »A fösvény« c. vígjátéka következett, majd a »Bánk bán« II. felvonása, melyben E. Kovács Gyula *Petur* bánt, Mándoky Béla a *bánt* játszotta; ezután az »Aranylakodalom« c. dramolettet adták, ezt követte Szigligeti »Cigány«-a; majd a »Hunyadi László« opera II. szakasza; az »Ember tragédiája« 8-ik színe, végül apotheozis zárta be az ünnepi előadást. Komjáthy Jánost hat évi elismert működése után *Makó* Lajos követi a sorban, majd 1905. szept. havában *Zilahy* Gyula lesz az igazgató. Ez év okt. havában díszes ünnepet rendezett az új igazgató a színház fennállásának 40 éves jubileumára, melynek programmja volt: prológ, dalok, »Bánk bán« Mándoky Bélával, Gárdonyi Antallal, (II. felv.) és a »Falu rossza« Blaha Lujzával, Finom Rózsi szerepében. 1908-ban itt üli meg Zilahy Gyula 30 éves jubileumát. 1910-ben megszületik a piros színlap, mintegy figyelmeztetésül a könnyebb, ledérebb darabokra. 1913. febr. 17-én Zilahy írásban beadja lemondását. Előbb volt titkárja, Békés Gyula, majd Irmay Béla igyekeznek kisegíteni a színtársulat kátyuba jutott szekerét, mikor jelentkezik színigazgatónak 1913. őszétől kezdve Mezey Béla. 1914. márc. 6-tól ifj. Ábrányi Emil volt az igazgató. 1914. októberétől számítottan, a háborús időkben alakult konzorciumok mintájára a színtársulat tagjai megalakítják a »Debreceni színtársulat magánvállalkozását«. 1915. okt. 8-án ülte meg a színház fennállásának 50 éves jubileumát, Mezey Béla igazgatása alatt. Ekkor ismét »Bánk bán« került színre, a címszerepet Bihari Ákos játszotta, Melindát Halasi Mariska, Petur bánt Kemény Lajos. Dec. havában dr. Csűrös Ferenc közművelődési tanácsos javaslatára határozatilag kimondották, hogy a városi színházat »Debrecen város Csokonai-színházá«-nak nevezik el és elrendelik, hogy 1916. jan. 1-től ez az elnevezés használtassék a hivatalos irásban vagy nyomtatványban. (Az eszme valódi megpendítője Makó Lajos volt, ki még 1902. júl. havá-

ban terjesztett elő ilyen indítványt.) Miután a színházat a városi tanács időközben hivatalosan is »Csokonai Színház« névvel ruházta fel, 1917-den Heltai Jenő veszi át annak igazgatását, aki már az előző évben titkos társa volt Mezeynek. A debreceni Csokonai Színház, nevéhez méltó fényes korszakot ér meg Heltai igazgatása alatt, művészi teljesítmény tekintetében az intendatura színvonalához hasonlót. Ő lesz az igazgatója Debrecen második színházának, a »Vígszínház«-nak is, mely azonban, mikor Heltai visszavonul az igazgatástól, mozgószínházzá alakul át. 1920. októbertől kezdve Kardoss Géza igazgatja a debreceni Csokonai Színházat, a közönség legteljesebb elismerése mellett. A debreceni Csokonai Színház, mely finom ízlésű, műértő közönségének gyámolítása mellett, különösen a multban, annyi kiváló művészt nevelt a magyar színpadoknak, méltán ünnepelte fennállásának 60-ik évfordulóját. Az emlékezetes napon ugyanaz a darab került színre, amellyel több mint egy félszázaddal azelőtt a színházat megnyitották: Katona József »Bánk bán«-ja. A város legmesszebbmenőleg támogatja a színházat. 1928-ban 23.200 pengő készpénz-szubvenciót adott neki, továbbá 12 waggon kokszot és 24.000 kw. áramot. Állandó színügyi bizottsága van, melynek elnöke: *dr. Vásáry* István polgármester. Jegyzője: *dr. Baczoni* Sándor aljegyző, polgármesteri titkár. Referense: *dr. Csürös* Ferenc közm. tanácsnok. Választott tagok: Balogh István, dr. Barna László, dr. Fejér Ferenc, dr. Fráter Imre, dr. Freund Jenő, Grósz Nagy Ferenc, Jóna János, Kardos Gyula, dr. Sz. Kun Béla, dr. Markovits Elemér, dr. Nyíri Ernő, Poroszlay László, dr. Radó Rezső, Surgóth Jenő, Szőllős Ármin, Sztankay F. Béla, Wilhelms Emil és Zellinger Ede. Hivatalból tagok: dr. Vargha Elemér polgármester-helyettes főjegyző, dr. Csürös Ferenc közm. tanácsnok, dr. Vass Károly tanácsnok, dr. Miszti Károly tiszti főügyész, dr. Láng Sándor tiszti főorvos, Ary Lajos főszámvevő.

Debreczenszky Gusztáv, színész, sz. 1855. okt. 19-én, *Debrecenben*, megh. 1916. áprilisban, *u. o.* Színpadra lépett 1911. dec. havában.

Debreczenszky Gyula, színész. Színműve: »Ime, az ember«, dráma 4 felv. Bem. 1912. jún. Kaposvár.

Debussy (döbüsszi) **Claude**, francia zeneszerző, sz. 1862. aug. 22-én, *St. Germain-en-Laye*-ben, megh. 1918. márc. 27-én, *Párizsban*. 1910-ben Budapesten járt, részt vett itt egy hangversenyen, amelyen a Waldbauer—Kerpely vonósnégyes társaság egyik kvartettjét játszotta, ő maga pedig zongoradarabjait adta elő. A M. Kir. Operában színre került munkái: »Tékozló fiú«. Lírai opera 1 felv., szövegét írta: E. Guimard. Bem. 1913. máj. 3. »Pelleas és Mèlisande«, ford. Hevesi Sándor, bem. 1925. nov. 26-án, u. o.

Début, (francia) debű; a. m.: kezdet, a színész fellépése, első bemutatkozása. Szigligeti csinálta-szó szerint: *ajánló szerep*. (Lásd: Pesti Hírlap, 1847. szept. 26. 205. oldal). Kunoss Endre szerint: első jelenet, színészi fellépés. (Gyalulat, Pest, 1835. 24. oldal.)

De Caux (dökó) **Mimi**, (Mari), énekesnő, sz. 1823-ban, francia nemes családból, megh. 1906. dec. 8-án, d. u. 5 órakor, *Ujpesten*, Vas-u. 49. sz. alatti házban. Nagyatyja a francia forradalom elől menekülve került Magyarországra, majd Erdélybe ment, ahol már egyik fia, De Caux Mimi atyja, előkelő hivatalt viselt az egykori guberniumnál. Fáy István támogatása mellett képezte magát a színipályára, annak hatása alatt, hogy egy ízben magyar nótájával teljesen elragadta a kiváló mecénást. Pályáját a 40-es években kezdte és ez időben ő teremtette meg Szigligeti népszínműveinek nőalakjait, a »Szökött katona« Julcsá-ját, a »Csikós« Rózsi-ját stb. 1852-ben Londonban Garcia Emanuelle tanítványa. 1855. jan. 16-án a bécsi udvari színházban vendégszerepelt a »Normá«-ban. Ezidő tájt dús jövedelmének nagy részét Kufsteinban, Olmützben, Aradon szenvedő rab szabadsághősök fogságának enyhítésére küldözgette. Ezért nem is szerezhetett vagyont. Működött Londonban, Párizsban, Berlinben, stb. és mindenütt dicsőséget szerzett a magyar dalművészetnek. Első férje *László József*, a Nemzeti Színház kitünő bonvivantja,

(l. o.), második férje *Zademack* Pál, kóburgi énekes, harmadik férje *Doria* Lajos volt. Hamvait 1909. aug. 7-én Ujpestről díszsírhelybe áttették a kerepesi-uti temetőbe és Bartha Miklós és Beőthy Ákos sírjai mögött helyezték örök nyugalomra. (Elhunytáról Kuliffay Izabella iskolaigazgatónő adott ki gyászjelentést összes jóbarátai nevében.)

Dechamps (dösam) **Julien,** francia színtársulata (Compagnie Française des Artistes de S. A. R. le Prince Charles de Roumanie) 1881-ben vendégsszerepelt nálunk a Hungária nagytermében, egyfelvonásos vígjátékkal, operettekkel és monológokkal.

Declamatio, (deklamáció, latin) a. m. — szavalat. Hajdani színészeink szerint »szózatosság«, melyet nagyon szerettek művelni, mivel így hamarabb tüntek fel. A régi színészvilág a patetikus és declamáló tónust a németektől vette át és érthető, hogy pl. a pesti közönség ezt a magyaroktól is követelte. Azonban a természetes beszédmodor térfoglalásával a declamatio leszorul színpadjainkról.

Decoratio, (dekoráció, latin) = díszlet, díszítmény, (L. díszlet). A régi kritika (»Hazai és Küllföldi Tudósítások«, »Honderű«, »Honművész«) sokszor *díszítvény* szót említ.

Decorator, (= dekorátor) a. m. díszletező munkás. (A francia decorateur-ből.)

Decorátiók kis jegyzőkönyve volt a címe az első magyar színtársulat azon könyvének, amelybe a játékokhoz szükséges díszleteket jegyezték be, melyekre a súgó tartozott felügyelni.

Decourcelle (dökurszel) **Pierre,** francia színműíró, sz. 1856. jan. 25-én, *Párizs*ban, megh. u. o. 1926. okt. 11-én. Nálunk színre került művei: »Constantin abbé«, írta: *Cremieux*-vel, mely Ujházi Edének halhatatlan alakításra adott alkalmat. Bem. 1888. márc. 9-én. Nemzeti Színház. »A királyné dragonyosa«, operett. Tsz.: *Wenzel* Leopold és *Beauvallet* Frantz. Bem. 1895. máj. 4. Népszínház. »A két tacskó«, szmű 2 szakaszban és 8 képben. Ford.: *Komor* Gyula. Zen. szerz.: ifj. *Bokor* József. Bem. 1896. júl. 31. Budai Színkör és 1898. máj. 8. Népszínház. (A párizsi Ambigu-színházban 1897. ápr. 18-án 500-adszor került színre). »Robinson Crusoe«. Látv. szmű 3 felv., 9 képben. Ford.: *Komor* Gyula. Bem. 1900. jún. 1. Népszínház. »Bébé hercegnő«, operett 3 felv. Tsz.: *Berr*. Zen. szerz.: *Varney* Louis. Ford.: Mérei Adolf. Bem. 1904. szept. 22. Magyar Színház.

Decrescendo (olasz; ejtsd: dekressendo), zenében: fogyó erővel, halkítva, a hang erejét fokozatosan gyöngítve, ellentéte: crescendo.

Décsi Irén, színésznő, sz. 1895. okt. 21-én, *Budapesten*; színipályára lépett 1927. szept. havában.

Decsy Sámuel, (decsi), bölcselet- és orvosdoktor, hírlapíró, sz. 1742. jan. 2-án, *Rimaszombatban*, megh. 1816. jan. 25-én, *Bécsben*, 1793-tól haláláig szerkesztette a »Magyar Kurir«-t, melyben sok jóakarattal támogatta a hazai színművészet ügyeit. Kitűnő munkája: *Pannonia fényiksz*, vagy a hamvaiból feltámadt magyar nyelv. Bécs, 1790, — melyben a magyar színészet szükségességét hírdeti.

Dé-dé. (D. d.) (Lásd: Directori debemus).

Dédelgetett kedvenc. Szuperlativusza a »kedvenc színész«, illetve színésznő kifejezésnek. Legtöbb esetben a primadonnára értik.

Deési színészet. A városban magyar színészek már a legrégibb időkben működtek. 1853. júl. havában Kaczvinszky János társulata járt a városban. A 60-as években erős művészetpártolás észlelhető. 1860. jan. havától Gerő Jakab hírdeti a kultúrát. A mai színház megépítési mozgalma 1883. aug. havában indult meg, báró Bánffy Dezső és Biró Dezső buzgólkodására. A színház megnyílt 1886. nov. 3-án, működedvelőkkel. Színre került:

1. »Turul«, prológ, írta *Kiss* J., mely így szól:

TÁRHÁZ.

Irodalom és művészet.

— **(A „Háboru-könyv“)** czimü, füzetenkint megjelenő, szinezett térképekkel és rajzokkal diszitett munka előfizetési felhivását mai számunkkal veszik olvasóink. E vállalat Heckenast Gusztáv kiadásában, *Asbóth* Lajos, *Dózsa* Dániel, dr. *Falk* Miksa, *Hollán* Ernő, *Ivánka* Imre, *Jókai* Mór, *Jánosi* Ferencz, *Királyi* Pál, *Pákh* Albert, *Pálffi* Albert, *Salamon* Ferencz, *Szász* Károly, *Urházy* György s más jeles iróink közremunkálásával indul meg, s azon szükséget fogja pótolni, melyet a hirlapok gyors és gyakran egymást megczáfoló közleményeivel szemközt minden olvasó érez. Alapos és terjedelmes közleményeket adván, az olvasó átalános áttekintést szerezhet belőle, s folyvást, mint tájékozó segédkönyvet használhatja. Minden füzet következő rovatokat fog tartalmazni: I. A *háboru története*, a legközelebb mult fontos események népszerü modorban való elbeszélése; II. A harczterek leirásai; mindazon helyek ismertetése, melyeken a hadi mozdulatok történnek. E rovat mellé lesznek csatolva a szinezett térképek. III. A különböző hadsergek részletes ismertetése; IV. A szereplő hadvezérek, államférfiak, arczképekkel diszitett élet- és jellemrajzai; V. Európa állapota a jelen háboru alatt. VI. Vonzó epizodok, történetek, adomák, mulatságos kalandok a hadi életből. E rovatot *Zilahy* Imre kezeli. A hat füzet előfizetési ára 3 frt; a bérmentéssel együtt 3 frt 50, kr. Gyüjtőknek 10 után egy tiszteletpéldány jár, s ez esetben bérmentesen küldetnek szét a példányok. Az első füzet már sajtó alatt van. E korszerü és jutányos áru segédkönyvet, mely a hirlapoknak mintegy kiegészitését képezi, ajánljuk olvasóink pártolásába.

= *(Egy figyelmet érdemlő irodalmi vállalatról)* akarunk szólni olvasóinknak, mely augusztus elején Heckenast kiadásában jelenik meg. Ez egy szépirodalmi album lesz a legkedveltebb irók müveiből összeállitva s czélja, hogy válogatott művek gyüjteményét nyujtva a közönségnek, szépirodalmunk jelen állásának is mintegy tükre legyen. Czime „*Aurora*“ lesz; szerkesztik *Áldor* Imre és *Zilahy* Imre. E vállalat a Kisfaludy és Bajza által szerkesztett s maig is becses „Aurorák“ évfolyamait juttatja eszünkbe, s ha ezeket belbecsben csak megközelité is, a min nem kétkedhetünk, már akkor bátran ajánlhatjuk a közönség figyelmébe. Az album naptárrészszel is össze lesz kötve s egy szép aczélmetszet is diszitendi. Előfizetési ára 1 ft., s a mű augusztus elején okvetlen megjelenik.

** *(A „Jogtudományi Közlöny“-ről)*, e jeles szaklapról már többször szóltunk olvasóinknak; ezuttal idézzük azt, mit róla a „Pesti Napló“-ban olvasunk. Az emlitett lap irja: „Uj év óta irodalmunk egy jeles szaklappal gyarapodott, a „Jogtudományi Közlöny“-nyel, mely sokoldaluság, változatosság és alapos közlemények által méltóvá tette magát a szakember és szélesb körü értelmiség figyelmére. Nem csupa törvényszéki közlöny az, hanem az egész jog és jogtörténet körében igyekszik ismereteket terjeszteni, s a magyar jog különös figyelme tárgya. Munkatársakul hazánk több capacitását nyerte meg. Most a második félévre nyit előfizetést. Szerkesztő *Ökröss* Bálint, kiadó Heckenast. Megjelen hetenkint a legnagyobb nyolczadrét iven. Előfizetés egész évre (január—deczember) 8 ft., félévre 4, negyedévre 2 ft. Ezen, a maga nemében eddig legjobb lapot, ajánljuk a közönség pártfogásába.“

** *(Pozsonyból Kámory Sámuel)* jelenti előfizetőinek, hogy már az egész ó-testamentomot leforditotta magyarra.

Egyház és iskola.

** *(A kath. iskolákra vonatkozólag)* a helytartóság egy rendeletet bocsátott ki, melynek értelmében a kath. iskolák kivétel nélkül kötelesek a tanévet julius hóban bevégezni. Egyes elemi tanodák t. i. eddigelé aug. 15-ig nyujtották az előadásokat, hogy holmi szüreti tekintetek végett okt. 15-ig terjeszszék ki a szünidőket. Ez eltérés a nagy többségtől sokféle rendetlenség és zavarnak volt szülőanyja, melyeknek a fönebbi rendelet most véget fog vetni.

= *(A pesti föreáltanodánál)* fennálló tanárképezdei tanfolyam vizsgálatai f. évi jul. 2-án (irásbeli) és 4-én (szóbeli) fognak megtartatni. Megjelenési nap julius 1-je. — A *nyilvános közvizsgálatok* julius 6-án veszik kezdetöket, ugy hogy 6- és 7-én a hittanból, a következő napokon pedig a többi tárgyakból tartatnak a vizsgálatok, melyekre a t. c. szülők, nevelők s ügybarátok szivesen meghivatnak. — A *magánvizsgálatok* julius 27- és 28-ik napjain fognak véghezmenni, mire nézve megjegyeztetik: hogy a kath. magántanulók a hittanban jogositott egyházi személytől nyert oktatásról bizonyitványt, a nem katholikusok pedig rendes hittani érdembizonyitványt bemutatni kötelesek.

** *(A pesti kir. főgymnáziumban)* az irásbeli érettségi vizsgálatok julius 2., 3. és 4-én, a szóbeliek pedig ugyanazon hó 16., 17. és 18-ik napján fognak tartatni. A magántanulók megvizsgáltatására julius 26-dika tüzetett ki, mely napon az irásbeli munkálatok délelőtti 8 órakor veszik kezdetüket.

** *(A budai főgymnázium)* épületén nagyobb mérvü javitásokat fognak tenni. Ennélfogva e folyó tanévet julius 15-kén befejezik.

** *(A tiszáninneni helv. hitv. egyházkerületi főleánynövelde)* egyházkerületi felügyelő bizottmánya Miskolczon, a felügyelete alatti növelde vizsgálatait folyó év jun. 24. és 25. napjaira határozta, még pedig junius 24-én az avasi nagy templomban a szokásos iskolai tantárgyakból, s junius 25-én hétfőn, d. e. 9 órakor az intézet nagy teremében a zongorajátszók s a franczia nyelvet magán órán hallgatott növendékek tesznek próbát.

= *(Az eperjesi evang. egyházkerületi kollegiumban)* folyó $186^5/_6$-dik iskolai évben a nyári közvizsgák jun. 25-től 28-ig tartanak. És pedig: junius 25. lesz a joghallgatók vizsgája; 26. a theológok vizsgája; s ez nap délutájától 28-ikáig a gymn. hét osztályának vizsgája. Julius 2. és 3-án érettségi vizsgák a VIII. osztályt végzettekkel. A jövő iskolai év kezdete szeptember 3-ikán lesz.

** *(A göllniczi evang. egyházban)* gyámintézeti egylet alakult, s már is 150 taggal bir.

** *(A pesti izr. hitközség magyar hitszónokul)* s másod-rabbijául dr. *Kohn* Samut csakugyan megválasztotta. Ez annál örvendetesebb, mert az izraeliták magyarosodásának egyik bizonysága.

Közintézetek, egyletek.

** *(A magyar tudományos akademia)* bölcseleti, törvény- és történettudományi osztályának jun. 18-án tartott ülésében először is *Pesty Frigyes* l. tag „a perdöntő bajvivások története Magyarországon“ czimü dolgozatát mutatá be, annak egyes helyeiből mutatványokat olvasván fel. Pesty előadja az istenitéletek átalános történetét, aztán áttér különösen a magyar bajvivásokra, különösen kimutatván, hogy mig másutt a bajvivók becstelenséggel sujtattak, nálunk a 13-ik század közszellemével jobban összerokonodhattak, miután van rá példa, hogy királyi adományozást és ennek kapcsában nemességet is nyertek. — Utána *Nagy Iván* szólt „a magyar várrendszer némi viszonyairól.“ — Majd *Hunfalvy János* mutatá be a „Statistikai közlemények“ legujabb füzetét, végül pedig *Greguss Ágost* r. tag olvasta fel Pfan Lajos német iró véleményét az állam kötelességéről a müvészet iránt, ugyanez irónak a tárgygyal összekapcsolt bölcsészetét czáfolván. — Végül fölemlitjük, hogy az archaeologiai bizottmány ohajtása folytán *Torma Károly* e bizottmány tagjául megválasztatott.

** *(A magyar földhitelintézet, első rendes közgyülését)* f. évi jun. 18-ikán tartotta meg. Az elnöki széket *Lónyay* Menyhért foglalta el s elnöki jelentésében kimutatta, hogy a kiosztott kölcsönök összege negyedfélszeres értékkel van biztositva, melyből 43 milliót a földbirtok, 7 milliót az épületek képviselnek. Adósa van az intézetnek 2326. A legnagyobb kölcsön, melyet az intézet a folyamodóknak adott, 325,000 ft. volt, a legkisebb 1000 ft. Elsőroltatott mindhárom nemü kölcsönök (záloglevelekben, jövedékjegyekben és nyilthitelre kiadott) mennyisége. Készpénzmaradvány 31,000 frt. Az üzlet összes eredménye 132,000 frt *tiszta nyeremény*, mely a tartalékalaphoz csatoltatott. Az intézet jövedelmi adója 14 ezer ft. Végül a közgyülés beleegyezését kérte, hogy az intézet számára egy külön házat lehessen épiteni, A közgyülés ez inditványt jóvá hagyta. — Továbbá az alapitóknak a megelőző nap tartott gyülésén elfogadott azon inditványt, hogy az intézetnek ezután csak *egy elnöke* legyen, a közgyülés is elfogadta. — A választásokra kerülvén a sor *elnökké* közfelkiáltás utján egyhangulag *Lónyay Menyhért* választatott. *A felügyelő bizottmány* tagjaivá pedig megválasztattak: Gróf Andrássy Gyula, gr. Barkóczy János, Beniczky Ödön, Jankovich László, Karácsonyi László, Lónyay Gábor, báró Podmaniczky Armin, Szögyény-Marich László, Tóth Lőrincz. Póttagokul: Aczél Péter, Cséry Lajos, gróf Keglevich Béla, Visontai Kovách László, báró Révay Simon, Rudnyánszky Ferencz, gróf Szápáry Gyula, gróf Wass Sámuel, gr. Zichy Henrik. — *Az alapitók által megválasztott* tagok pedig a következők: gróf Károlyi György, báró Wenkheim Béla, Wodianer Albert, gr. Szapáry Antal, Koppély Frigyes, Somsich Pál, Hajós József, Gorove István, Ledniczky Mihály; — póttagok: Tréfort Ágoston, gr. Teleky Sándor. gr. Nádasdy Lipót, gr. Zichy Nep. János, gr. Cziráky János, Zsivora György, Tisza Kálmán, Ulmann-Szitányi Adolf, gr. Degenfeld Imre.

Közlekedés.

➹ *(A gőzhajózást a Tiszán)* Tokaj, Csap és Vásáros-Námény közt a dunagőzhajózási társulat egyidőre megszüntette.

** *(A Kisfaludy-gőzös a Balatonon)* ujra teljesen kijavittatván, a mult hét óta rendesen közlekedik a siófoki vasutállomás és Balaton-Füred között.

Balesetek, elemi csapások.

= *(Tüzvész.)* A mint lapunknak Gölniczbányáról irják e hó 2-kán Szepesmegye *Krompachbánya* városát nagy csapás érte. Délután 1 órakor a kiütött tüz, mit a dühöngő szél táplált, rövid idő alatt 114 házat hamvasztott el. A leégettek nagy része a hámorokban s bányákban távol levén, menthetetlenül mindenök porrá égett. Sokan a mult évben szintén tüz által megemésztett épületeiket, még teljesen föl sem épitették, már is ujonnan a lángok martalékává lettek. A szomszéd *Göllniczbánya* város lakosai siettek rögtön a szerencsétleneknek több szekér kenyeret, szalonát, ruhát és 150 ft. készpénzt küldeni. Fájdalom, hogy négy gyermek élete is e szerencsétlenség áldozata lett.

** *(Tüzvész.)* *Noszlop* helységében Veszprémben f. hó 7-én éjjel tüz ütött ki, s alig egy óra alatt 70 lakház, gazdasági épületekkel együtt, a templom, iskola, élelmiszerek s baromfiak lettek a lángok martalékai. Száz család, 391 lélek, van hajlék nélkül, kitéve a nyomornak, kik most segélyt esdenek. Minden körülmény arra mutat, hogy a szerencsétlenséget gyujtogatás idézte elő.

** *(Villámütés.)* E hó 12-én a *csányi* határban Hevesmegyében egy embert nejével, s két 17 éves leányt a villám agyonsujtott. — A szerencsétlenek kukoriczát kapáltak, s a mint talált helyzetökből kitünt, a záporeső alkalmával összebujtak. Mindegyik össze kulcsolt kézzel találtatott. A nőt épen 12-én mult 13 éve, mikor szintén megütötte a villám első férjével együtt. — A férj akkor elhalt; de ő fölgyógyult.

** *(Jégverés.)* Pozsonyból irják, hogy ott f. hó 14-én nagy zivatar volt, s borzasztó villámlás és dörgés között majdnem *diónagyságu jég* esett, mely Székelyfalván és Kutiban azon házsorok ablakait, melyek nyugat felé néztek, beverte, és több más helység határában is tetemes pusztitást okozott.

Mi ujság?

** *(Azon diszalbumot)*, melyet Buda város Ő Felségeik emlékére készittetett, küldöttség által Ischlben fogják császárné Ő Felségének átnyujtani.

** *(A muzeumi országos Széchenyi-könyvtár olvasó termét)* megnyitották a nagy közönség használatára. Eddig is lehetett ugyan a könyvtárt használni, de csak az őrszobában, s hely szüke miatt csak korlátolt számu olvasók használhatták egyszerre. Az uj terem 60 olvasóra van berendezve diszes és kényelmes butorzattal, és hétköznapokon mindennap 9-órától d. u. 2-ig áll nyitva.

** *(Megsemmisitett közgyülési határozatok.)* A pesti torna-egyletnek ez évi február 2-án tartott alakitó gyülésén hozott határozatok — melyek az alapszabályok némely pontjainak mellőzésével keletkeztek — az egylet több tagja részéről emelt panasz folytán, a m. k. helytartótanács által megsemmisittettek, és ennek kapcsán uj alakitó közgyülés tartása rendeltetett el.

tyuk, fejükön fodros tollbóbitát hordanak. Testalkotásukat és természetüket tekintve, a fáczánok és galambok között mintegy középen állanak s s meghonositva a nagyuri fáczánosoknak valódi diszét képeznék. Francziaországban már tettek is kisérleteket, melyek eredményt igérnek.

De ne időzzünk e tárgynál több ideig, ugy sem mondhatnánk el minden erre vonatkozót, mivel épen a tyuk- s ezekhez tartozó fogoly és fáczán-féléknél nyilik óriási tere a honositásnak, a mi minden állatkert egyik főfeladata. Haladjunk tovább a kert északi része felé, a vasut mentében.

Amott egy terebélyes fákkal benőtt liget előtt megpillantjuk a *teveházat*; mielőtt azonban oda mennénk, állapodjunk meg az utunk mellett levő mókus-kalitnál. Valóban genialis gondolat, egy három öl magas, szép lombos fát drót hálóval beboritani s eme nagy kalitba helyezni az élénk, örök mozgásban levő mókusokat, melyek itt kényük, kedvük szerint ugrálhatva, ugy érezhetik magukat, mint künn a szabadban, sőt maga a szemlélő is e képet maga előtt látva, képzeletben künn az erdőben átbüvöltnek véli magát.

E kalit közelében lesz a marmoták ketrecze.

De tekintsük meg már a teve-házat. Ez gulaalakra egyiptomi stylben vörös téglából készült épület, nagy kiterjedésü udvarral körülvéve, hol a tevék mozgásra elegendő térrel birnak. Később a *lámákat* is ez épületbe fogják elhelyezni.

A fák sürüjében ott áll a *szarvas-ól*. Ez egy hat szögletet képező fa akol, melynek deszkából készült középfalai az épitmény közepéről sugárosan nyulnak kifelé és ilyformán hat pár szarvasnak elkülönitett tartózkodási helyet szolgáltatnak. Igen jól illik az egészhez a csúcsosan végződő csinos szalma-födél. Az egészet erős farácsozattal elkeritett s minden faj számára elkülönitett téres udvar veszi körül.

A szarvas-ólon tul lesz az *emu* (kazuár) udvara. Azon túl a kert keleti oldala felé van tervezve a tehén-istálló, hol fris tej és savó is fog árultatni, ez azonban csak jövő évben lesz föl épitve.

E helyről visszatérve, a kijárat felé a kert keleti részén először is a *juh* és *kecske-ólhoz* érünk.

Ez hat és fél öl hosszu, három öl széles tanyai modorban készült épület, fafaragványokkal diszitett nádfedéllel. Az egész igen jó benyomást tesz a szemlélőre, mivel nincs épitésmódjában semmi erőltetett, sőt ellenkezőleg kitünik abból, hogy az épitész igyekezett ép oly jelleget adni épitményének, minővel kell hogy birjon.

Nem messze az akoltól, szép ákácz-ültetmény végénél gyeptér terül el. Ez egyelőre két részre van beosztva, egyik az amerikai vad pulykák, másik a túzokok számára, mely utóbbiakból már is szép példányokat bir a társulat.

A gyeptér határos egy széles árokkal, melyen a fölösleg viz eresztetik le. Ez sem maradt használatlanul. Beültették széleit náddal, kákával, vizi-liliom és vizi-violával, melynek árnyában igen jól fogja magát érezni az a sokféle kisebb gázló madár, melyek itt lesznek elhelyezve. Az árkon levő hidon áthaladva, balról ott áll a gőzgép épülete, melynek segélyével földalatti csöveken hajtatik a viz a tóba.

Jobbról a *vidra-rekesz* áll, egy két öl átmérőjü vizmedencze, közepén kis szigetkével s beboritva egy ölnyi magas erős vashálózattal.

Nehány ölnyi távolságra ettől, a *fiatal medvék barlangjához* érünk. A társulat jelenleg nem rendelkezvén oly nagy tőke fölött, hogy nagyobb *medve-vár* épitésére 8—10 ezer forintot költhessen, e mellett elvül tüzve ki azt, hogy kölcsön fölvételéhez nem folyamodik, nem tehetett mást, mint hogy egyelőre csak is kisebb, illetőleg fiatal medvék számára készittetett helyiséget, de ezt igyekezett akként kiállitani, hogy az nemcsak a szükségnek megfelelő legyen, hanem egyszersmind izlésteljes alakja által méltóan sorakozhassék a többi épitményekhez s később más faju állatok befogadására is alkalmas legyen. E helyiség egy, árnyas facsoport közé helyezett szirtbarlangot képez, két kijárással s elől három öl széles, három öl hosszu előudvarral, melyet kilencz láb magasságu erős vasrácsozat vesz körül.

Ezek a jelenleg meglevő épületek. Mindenesetre be kell vallani, hogy a társulat aránylag kis tőke fölött rendelkezve, annyit tett, a menynyit csak tehetett, s oly kertet nyit meg már a jövő hó folytán, melynek virágzása és gyarapulása felől előre is meg lehetünk győződve.

Az igaz, lehetne még többet is tenni, lehetne az állatkertet fontos nemzetgazdászati tényezővé alakitani az állathonositás ügyének felkarolása által s ez czélja is a társulatnak, de ehhez pénz, még pedig sok pénz kell! Mikor fog erre 40—50 ezer forintot fordithatni?

Legjobb esetben is évek kellenek, mig ily összeget megtakarithat.

És mily könnyen el lehetne eme kitüzött czélt érni, ha hazai gazdasági egyleteink, nagyobb földbirtokosaink, sőt egyes községek felkarolnák az ügyet; csak kétszáz nagyobb község venne egy-egy kétszáz forintos állatkerti részvényt, s lemondva előre a netalán járandó osztalékról, oly kikötéssel lépne a társulatba, hogy az általa befizetett tőke kizárólag hasznos állatok honositására s házi állatok fajnemesitésére fordittassék, s a kert pár év alatt oly eredményeket mutat hatna fel, melyek nemzetgazdászati tekintetből nagy horderejüek lennének*). *L.*

„Nő“ és „né“.

Nem tudom, más ugy van-e vele; de én valahányszor hallom és olvasom a „nő“ és „né“ szócskák tulajdon- s főnevek utáni helytelen alkalmazását, közbeszédben és irásban, mindannyiszor nagyobb mérvben háborodik fel bennem a harag.

A *nő* szó ugyanis nők tulajdonnevei mellett állhat, továbbá a nők rangját, állapotát, foglalkozását kifejező nevek után. A *né* férjezett nőt fejez ki, férje neve után ragasztva, sőt annak rangját, hivatalát, foglalkozását jelentő nevekhez is.

Igy kellene tehát alkalmazni a *nő* és *né* szókat. — De hányszor látjuk, hogy a férfi neve után oda van téve a *nő*, sőt nemcsak neve után, hanem rangját, hivatalát, foglalkozását jelentő nevek után is, melyekben a nő nemcsak hogy nem részes, de sokszor absolute nem is lehet az.

De lássunk példákat.

N. Mihály*nő*, N. Pál*nő*, N. Eden*ő*, sat. mily helytelen s nevetséges alkalmazás! már ha valaki N. Mihály — tehát férfi — hogy lehetne az nő? — Ha a férfinak nejét akarjuk kifejezni szóval vagy irásban, legyen: N. Mihály*né*, N. Pál*né*, N. Edén*é* sat. Azután tábornok*nő*, doktor*nő*, pap*nő*, esperes*nő*, tanitó*nő*, kovács*nő* sat. tábornok*né*, doktor*né*, pap*né*, esperes*né*, tanitó*né*, kovács*né* sat. helyett. Itt a *nő* a férjnek rangja, hivatala, foglalkozása után van téve, melyben a nő (feleség) tulajdonképen nem is osztozik, sőt sok esetben nem is osztozhatik (tábornoknő, papnő, doktornő, esperesnő). — Ha azonban a nőnek van hivatala, foglalkozása, melynélfogva czimeztethetik, akkor ezen hivatalt vagy foglalkozást jelentő név után helyesen áll a *nő* (nevelőnő, tanitónő, szabónő sat.); de a férj neve után ott legyen a *né*, ha t. i. férjezett a nő, tehát N. Ferenczné szabónő. — Ha pedig a nő foglalkozásában nem osztozik a férj, akkor szintén helytelen: N. Károlyné nevelő*né;* — férje nem levén nevelő, a nő nevelőnő s igy: N. Károlyné nevelő*nő*.

A születési s rangi czimeknél hasonlóan nincs helyes eljárás; mert grófnő, bárónő a gróf vagy báró neje csak akkor lehet, ha ő is grófi vagy bárói ranggal bir, ellenesetben mindig gróf*né*, báró*né* lehet helyesen és igazán.

A melléknevekkel azonos tulajdonnevekkeli helytelen alkalmazásából a *nő* és *né* szavaknak gyakran nevetséges, ellentétes fogalmak származnak. Pé'dául, mondják: Nagynő, pedig Nagy*né* asszony igen is kicsi; Kisnő — és Kis*né* asszonyt szép magas termettel áldotta meg a természet; Feketenő, holott Feketé*né* asszony nagyon is fehér; Fehérnő, — Fehér*né* pedig talán kissé tulbarna is; — Szendenő, Keménynő — mig Szendé*né* asszonyság hatalmas, katonás, kardos nő; Kemény*né* pedig szelid, csendes, gyönge szivü nő,

Az „urnő“ mellett meghagyom a *nő*-t férjezett nők czimeinél; mert ha uri születésüek vagy uri rangra emelkedettek, ugy: uri asszonyok, uri nők, úrnők; de nem hagyom szem elől eltéveszteni soha, miszerint a *né* ott legyen férjök neve után, mert még nevetségesebb lenne: N. Somanő urnő! (N. Sománé urnő).

Napjainkban el van terjedve azon szokás, hogy a nő nevét férje vezetékneve után kapcsolva irja, mint: *Korányi-Hajnal Seréna* (bocsánat, tudva senki nevét nem hozom fel czikkemben); itt már nincs szükség többé a *né*-re, mert ha irjuk s mondjuk: Korányi-Hajnal Seréna urnő vagy urasszony, ez alatt Korányinét értünk s értetünk. — Ezt azonban csak a társadalom magasabb légkörében vélem kellő helyet foglalhatni, s hogy jobb lenne-e az egyszerűbb *né*-t meghagyni s használni ott is? — Azt most nem vitatom.

Nem hagyom említés nélkül azt sem, mikép az irók, költők, szinészek sat. nejeit szintén helytelen: irónőknek, költőnőknek, szinésznőknek sat. nevezni, ha valóban nem irónők, költőnők és szinésznők. Büszkék lehetnek, ha férjeik valódilag megérdemlett dicső melléknevei mellett *né-k* lehetnek. — De ha férjeik dicső foglalkozásaiban osztoznak, akkor lehetnek *nő-k* is, *né-k* is.

A mit én itt röviden összevonva előadtam, az az életben szélesebben el van terjedve, sokféle alakban; kisérje figyelemmel bárki, tapasztalni fogja. Bizony nem jól van ez igy s igen kivánatos, hogy e tekintetben is tisztuljanak némileg a fogalmak s igy talán majd magyar nyelvünknek és irályunknak e *nem kis* hibája átalánosan el fog ismertetni, s idővel a *nő* és *né* helyesen, kellő helyen fog használtatni. *Milesz Béla.*

*) Részvényaláirásokat szerkesztőségünk is elfogad. Egy részvény 200 ft., negyed részvény 50 ft. *Szerk.*

Nehány szó „családneveink“-ről.

Érdekeltséggel olvastam a Vasárn. Ujság 22-dik számában az „Eger“ czimü hetilapból átvett e tárgyu czikket s részemről vajmi keveset is tudnék hozzáadni, de egynémely adatát nem hagyhatom szó nélkül. Ugy hiszem, e tárgy elég korszerü és elég fontossággal is bir arra nézve, hogy róla minél többen nyilvánitsák véleményöket s ez bátoritott föl engemet is e sorok megirására.

Azt mondja egyhelyt czikkiró, hogy „a németeknél szokásos mesterség, a *tücsinálás* után, az ezzel foglalkozót nevezhették s nevezték is *Nadler*-nak, de ez iparág a magyarnál nem levén használatban, *Tücsináló* családnév nem létezhet, nem is létez.“ Szabad legyen ezt kétségbe vonnom imez alapon. A „Régi Magyar Nyelvemlékek“ harmadik kötetében (Budán, 1842. 4 r. II. rész 65, 66 l.) közölve van egy oklevél 1567. julius 21-dikéről, melyben Duskás Ferencz Debreczen városa birája s esküdtei sz. k. Nagyszombat ns. városa biráihoz és esküdteihez irnak bizonyos ügy végett s ez okmányban *négy* izben előfordul a Thwgyarto (Tügyártó) családnév. Honnét vette ez magát? Bizonyára a tősgyökeres magyar Debreczenben nem igen fordult meg idegen mesterember, vagy ha igen: nem igyekezett azonnal magyaritani nevét, de bármint legyen is, az tény, az eltagadhatlan, hogy volt *tügyártó* — ha nem is szóról szóra *Tücsináló* — magyar családnév. Ide vonatkozólag idézett helyen a szerkesztő, Döbrentei is tesz nehány jegyzetet, mint: hogy „e nevet bizonyosan mesterségéről kapta vagy ez mindenik, vagy még apjuk. Tehát Debreczenben tügyártóság voltát lehet felvenni, hanem ha, Tügyártó Gergely másonnan szakadt oda már e nevével, s nem üzé apja v. nagyapja mesterségét. Eszébe jut itt: kerekgyártó, szijgyártó, puskagyártó, paisgyártó stb.“ És igy ha fölveszszük azt, hogy minden Mészáros, Kovács, Ötvös, Timár stb. mesterségétől vette nevét: akkor — mint már Döbrentey is sejteni engedi — bátran fölvehetjük, hogy *lehetett* tücsináló is hazánkban. Ez adatnak történeti alapon való kimutatása maga megérdemelné a kutatást.

Ettől eltérve hát amaz előttem legalább kedves és szép név: Bornemisza, melyik kategoriába tartozik? Ugy hiszem leginkább a *személyes tulajdonságok* rovatába. Hát az épen idézett *Duskás* (Dwskas,) *Vérös* (Veros) stb. stb.! Hát azon sajátságra ki ád fölvilágositást, hogy a *fi*-vel végződő családnevek többnyire *ff*-el iratnak, mint: *Györffy, Pálffy, Mártonffy, Bánffy* stb?, melyek közől csak a *Györffy* (Győrfi) lehet *ff* re jogositva, miután a *gy.* belőle elhagyatott. Mindezek oly kérdések, mik, ugy sejtem, megérdemlik az utántekintést.

Még egyet. Mártonffy ur azt mondja, hogy a „nálunk divatos *Lengyel, Tatár, Bolgár, Oláh, Kun* stb. a németeknél nem“ (szokásos t. i.), de ez nem föltétlen elfogadható, legalább lehet ellene fölhozni adatot. A vittenbergi egyetem anyakönyvében van följegyezve a XVI-dik század folyamáról *Kun* és *Apor* egyik német, másik dán földről. Kérdem, honnan kerültek ezek oda?, nem tehetjük föl, hogy magyarok lettek volna s igy — ha nem csalódunk — a németek is használtak ily családnevet. (Lásd egyébiránt ez adatot *Révész* Imre „Magyar tanulók Vittenbergben Melanchton halálaig.“ Magyar tört. tár. Pest, 1859. VI köt. 205—280 ll. s nálam önállóan 11 l.)

Közli *Ráczkevi.*

Szkalnitzky Antal

1.

5 l.

Lósy-Schmidt Ede dr.:

Az Országos Magyar Műszaki Múzeum és a műszaki műgyűjtemények fejlődése határában. Bp. 1941. 56 l.

Sopron vármegye IX. 109

Szkalnitzky Antal

C.

Divald. A. M.

Tud. Akademia

palotaja

14. C.

15. C.

dezéseknek vagy bővítéseknek bekapcsolása k
vagy fogyasztóknak ilyen bekapcsolásokat telj

BFEM semmiféle felelősséget nem váll
fogyasztói berendezéseknek létesítéséből és fenn
dezéseket joguk van üzembiztonság és terhel
azonban fenti károk tekintetében nem vállal

Az árammérők és korlátozók előtti v
BFEM vannak jogosítva.

A fogyasztói vezetékeket BFEM csat
szekrény) kezdve akár árammérő előtt, akár ár
anelyen a fogyasztás bejelentetett, közterülete

Fogyasztó köteles BFEM igazolvánny
vagy szükséges munkálatok elvégzése céljábó

4. **A fogyasztói vezetékek karbantartá**
formátor, házicsatlakozó szekrény) kiindulólag
előtti vezetékeken végrehajtandó munkálatok e
és ismét bekapcsolása a fogyasztónak vagy m

5. **Árammérők és főbiztosítók.** Az ára
számát, nagyságát, helyét és a felállítás mód
mérőiről leágazó vezetékekbe árammérőket, b
mérők kezelésére kizárólag csak BFEM igazol

Egyenáramú fogyasztók részére BFE
mérőket felszerelni és a fogyasztást annak j

Az árammérőn, korlátozón és annak
az ólomzáraknak feloldása vagy megsértése t

Az árammérők, korlátozók stb. tulajd

6. **Felszólamlás.** Reklamációk, vagy b
biztosíthatják, ha azok írásban eszközöltetne

Olyan áramszámlák, amelyek ellen b
emeltetik, végleg elismerteknek tekintetnek.

Ha valamely mérő megáll, vagy fékez
szabad választása szerint vagy az elmult év
és következő 2—2 hónap fogyasztásának köz

Szkalnitzky Antal

és

Unger Emil

tovább

építészek

A berlini Bauakadé-
mián Stüler professornál ta-
multak, aki a mi Akadé-
miánkhat terverte az 1860-as
években — és fenti két ta-
nítványát bízta meg 1864(?)
ben a müvezetéssel.

Magy Alp. I.

115. l.

nem Kell citálni.

Szkalnitzky Antal

Lásd akv.

Magyar Mérnök és Építész-
Egylet Közlönye
1936. III/15. 73. l.

Életrajz Arcképpel

Fábiani Sándortól

ászló gm.
fűtéstechnikáról.
László gm.
szellőzésről.
eld Béla gm.
villamos fűtésről és vele rokon kérdésekről.
rtner Antal m.
betonkészítés újabb irányairól.
László ép.
csszerkezetek csomóponti kötéseinek újabb
ányelveiről.
y István dr. m.
területelhatárolásról és telektervezésről; szá-
ológépek használatáról a geodéziában.
Mór Ferenc dr. gm.
z automobil újabb fejlődéséről.
Vásárhelyi Boldizsár dr. m.
kátrányos és bitumenes utak építésének
abb fejlődéséről.
ibor dr. gm.
orszerű anyagvizsgálati kérdésekről.
ovszky Ferenc dr. gm.
lágítástechnikai kérdésekről.
előadások egy részével gyakorlati bemutatá-
tanulmányi kirándulások is kapcsolatosak

hner József s. k.
főtitkár

Wäder Gyula s. k.
elnök

Szkalnitzky Antal

A pólai amfiteátrum, vizf.

Árverési Közlöny, 1936. 2. rendk.sz. márc.

51 1.

Szkalnitzky Antal

cród
z
Rédey Tivadar:
A Nemzeti Szinház
története. Bp 1937.
109./336. l.

289. l. mellett archép
fel.

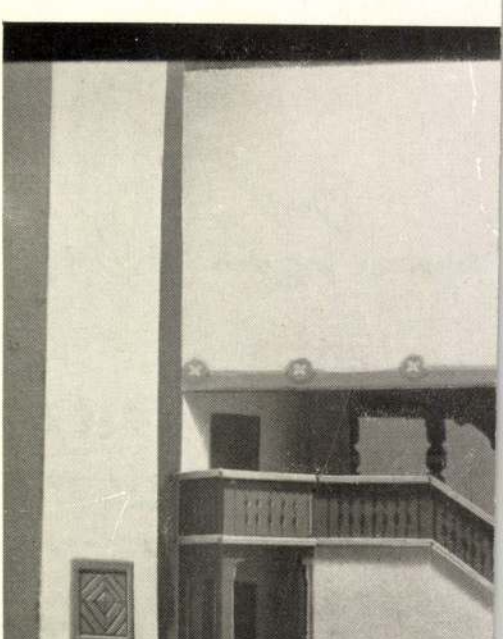

732f. sz. Szigligeti Ede: „Liliomfi". Vas

Szkalniczky Antal

láid

Fábián Gáspár dr.

Ujabb adatok Szkalniczky Antalról.

MMÉE Közl

1937. 50. l.

Várlathonyvei az 1860-70-es évekből s egyéb vatai és emlékei a MMÉE egylet muzeumában

Nagys.
vitéz dr.Nagy

IX

mDK

Koch Henrik építész, Szkalnitzky Antal ép.
~~1836 -78~~

A bpesti föposta épülete.

irod.

Bierbpesta. 85.1.
86.1.

MDK

Szkalnitzky Antal, festöm.

A pólai amfiteátrum. Vizf. Jelz.

Arv. Közl. 1936.márc. 76.sz.2.rk.sz. 51.l.

M.D.K.

Skalniczky Antal, építész

nevét az Operaház 40 éves fennállása alkalmából azok közt említi meg a cikkíró, akik szintén részvettek a szűkebbkörű pályázaton, s akiknek fervét érdemes volna megismerni.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1924. XLV. évf.

okt. 15. sz. 3. old.

Skalnitzky Antal

l.

Gerö Müveszetrol

393. l.

MDK

Szkalniczky és Koch

lásd

Rsk. 134.

KDK

Skalnitzky, épitész

által emelt uj szinházat Aradon 1874 szept. 21.-én avatták fel.

1883-ban febr 18. Sámtüz ütött ki ./Gyertyafény világitotta s szabad volt dohányozni!/
1885-ben megnyilt az uj szinház.

Aradi Szinészet.
Magyar Szinművészeti Lexikon. Bpest. 1929.I.k. 6o.l.

Skalnitzky Antal

MAGYAR MŰVÉSZET

1925. 133, 356, 417, 419
1926. 413-4

Szkalnitzky Antal

építész és mincgyetemi tanár

szül. 1836. máj. 6 † 1878. jún. 9.

Jegyzéka vizivárosi temető fenntartani javasolt sírjairól és sírcsoléheiről.

Bp. (1931?)

26. l.

Tárgy: Április havi elszámolás.
Hiv.szám:
Melléklet: csomag

a mellékelt

1949. évi április havi elszámolását
erjesztem.

elnök

oktatásügyi Minisztérium

Budapest

Skalnitzky Antal

l. Siklóssy F. K. T. tört.

173 l. - 174. l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Szkalnitzky Antal

lázd

Lauschmann Gyula:

A székesfehérvári ni-
nészet multja.
Székesfehérvár 1930.

BUDAPEST II
94 DEC. 14 1
K4

Felader
Stern Salons

MDK

Szkalniczky és Koch

1867-ben Szkalniczky és Koch tervet készitettek a bpesti Deák-téri ev. templom átalakitására, de a szerényebb és olcsóbb tervet, Benkó Károlyét fogadták el kivitelre.

Győri A.dr,: Evangélikus templommüvészet Budapesten. Bpest. 1935. 19.l.

Bár a középkor, társadalmi berendezkedésének megfelelően, a szétszórtabb települést biztosította, a városok fejlődése ebben az időben is erős lendületet vett. Lassan kialakult az a természetes viszony, mely szabályozta a város és vidéke helyzetét s egymás kölcsönös kiegészítőivé alakította azokat. A falu a város ellátását biztosította, ezzel szemben viszont különleges szolgáltatást kapott. A dolog természete a városba, a piacra tömörítette a vidék gazdasági életét; de ezen túlmenőleg ügyes-bajos dolgaikat is ott intézték el. A város volt a legalkalmasabb kormányzati pont, ahonnan egész vidékét lehetett irányítani. Mint fontos kormányzati és gaz-

désével abban egyre nagyobb helyet foglalt el az írásos gyakorlat. Hazánkban viszont egyéb körülmények hatása alatt erősen kifejlődött az írások hitelesítésében a pecsét becsülete, sőt az úgynevezett autentikus pecsét fogalma. A középkor a pecsét rányomásával tette bizonyítóerejűvé írásait. Ha tehát a város írást adott ki, meg kellett pecsételnie, hogy az jogérvényes legyen. Így jelenik meg a városi életben a pecsét szükségessége[5]. Bizonyos, hogy a városok nemcsak valamivel előbb rendelkeztek pecséttel, mint az alsóbb nemesség, de pecséteik jogi fontosságra nézve a nemességét sok tekintetben felül is múlták[6].

A pecsétnek a közfelfogás szerint jól felismerhetőnek kellett lennie, hiszen ezt kívánta a cél, melyet szolgált, hogy tudniillik tulajdonosának jogi akaratát bizonyítsa. A felismerhetőséget szolgálták a pecsétre vésett alakok és a felírás. A városoknak is ezt a gyakorlatot kellett követniök. Bizonyos jelvények önmagukban is alkalmasak voltak erre a megkülönböztetésre. Alakulásukra azonban egy más tényező is hatott.

A középkori lovagvilág szólította életbe a címereket. Az ilyennel rendelkező lovagok, azok családtagjai utóbb nemcsak a lovagi

Szkalnitzky Antal

l.

MMÉÉvk

1934.16.l.

az idealis álláspont mellett és a
csak azt igazolja, hogy a képe-
ehet sulyos érveket felhozni s
vannak, akik közgazdasági és
gi kérdésekkel foglalkozván, a
oltárára bizonyos eszményi ideá-
nt faragnak maguknak és igy
édeket és ezek keretében még
eket tudnak felhozni igaznak
k kidomboritására.

kell erősködnünk, hogy bizonyos
veket és teoriákat kövessünk és
nek, hanem szem előtt kell tar-
y a magyar iparosság majdnem
a kézmüiparosság pedig egye-
épesitéstől várja boldogulásának
óhaj pedig sem a gyáriparnak,
ágnak nem árt, s azért a leg-
ttel, lelkesedéssel és szivós ki-
mogatni a törekvést. És ha a
nem fognak reményeink meg-
épesités nem fog annyira be-
nnyire azt óhajtják, legalább
k lelkiismeretünket, hogy meg
, amivel az iparosság kivánal-
ét biztositani véltük.

yi államtitkár őszintén meg-
esités vitáját megnyitó beszéd-

tudni minden oly segéc
megkeresni, akinek az
sok ember gyakran l
De ha a segéd, illetve m
mesterség, vagy a v
minden miveletében ott
egyik ágazatban nem k
hová is kenyeret keresr
ciáját biztosithassa.

A képesités fontossá
minden iparos szakbel
tanitás utján szerezze r
vezető alapismereteket.

A vita hevében egye
ságos argumentumokat
Az egyik ismert egy
gyáros, illetve kézmüv
rőfösre hivatkozott, ak
E legendaszerü példák
példák közül találóan
az esetet, hogy egy ökö
társasági elnök lett.

Konkrét eset kapcs
tekintélyes üveges ipar
képesités ellen szólalt
budapesti üvegesmeste
nyomatékosan hangsuly
nyján a legmelegebbe

SBESTIT

düli nézagtalan, állandóan pórusmentes felületü, tetszőleges
ugy a müszaki mint gazdasági, de főképen **hygienikus** szempo

TÖKÉLY MAGASLATÁN ÁLLÓ

TPADLÓ- és FALBURKOL

Szkalniczky és Koch K

Fentiek 1867-ben tervet készítettek a pesti Deák-téri ev. templom átalakítására, de a szerényebb és olcsóbb tervet Benkó Károlyét fogadták el kivitelre.

Lásd

Győry Aranka dr. Evangélikus templomaink Budapesten. Bpest, 1935. 19. l.

MAGYAROR
SZAG

Szkalnicky Antal

Fábián Gáspár dr.
Magyar építészakadémikusok és Szkalnicky Antal.
MMÉE Közl
1936. 73, 74. l.
arcképpel.

Okvetlenül feldolgozandó!

Szkalnitzky Antal

(itt Skalnitzky)

ejutész

l.

Bierbéptőrt

25-3. l.

1897. évfolyam, XX

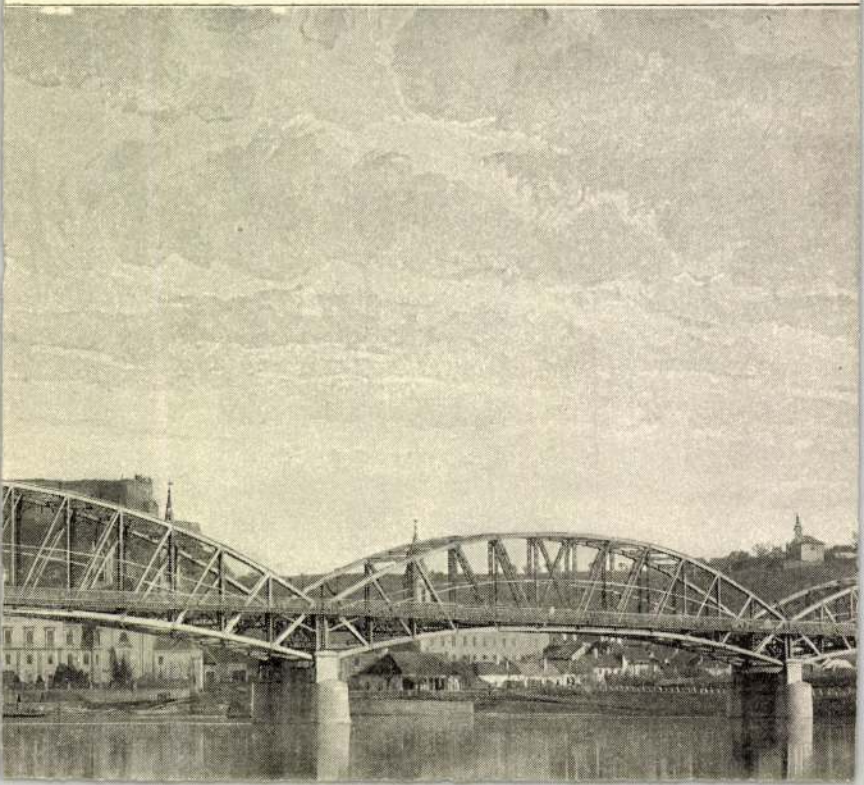

MDK

Szkalnitzky Antal

tervei szerint épitette 1874-75-ben Wágner János épitőmester a Nemzeti Szinházzal kapcsolatban lévő előcsarnokot, diszlettárat és bérházat

BáthNemzSzinház. 409,410.l.

MDK

Koch Hebrik, Skalnitzky Antal.

irod.

Magyar HP. 105.1.

Szkalnitzky Antal

d.

Vámos F.

Lechner Ödön

I. 8, 9. l.

Szkalnitzky Antal

wód
z
Lósy
100, 101. l.

MMÉFKözl

radra és rendkivül érzékeny volt a bucsuzás. Utközben többször törülgettem könnyeimet, a Szegeden eltöltött harmadfél esztendő volt addigi ujságirói pályámnak legszebb, legfényesebb, felejthetetlen korszaka, édesanyám, apám és testvéreim maradtak Szegeden, ott maradt a menyasszonyom családjával, amelyet már a magaménak érezhettem, — tulgyorsan cammogott a személyvonat is, szerettem volna visszafogni az idő kerekét, hogy még egy kicsit Szegedé máradjak, noha igazán büszkeséggel tölthetett el a szinte példátlan siker és szerencse, amely huszonhárom esztendős koromban installált a Szabadság, a magyar vidéki sajtó egyik legtekintélyesebb és legirigyeltebb orgánumának felelős szerkesztői tisztében.

Szegedtől Nagyváradig a feleuton fekszik Békéscsaba, amely akkor rendkivül frekventált vasuti gócpont volt. Husz percig tartózkodott ott a vonat, leszálltam és a pályaudvaron rendkivüli izgalmat tapasztaltam. Érdeklődésemre az állomásfőnök közölte velem, hogy épp az imént érkezett a szenzációs hir: a király felmentette állásától báró Fejérváry Géza darabontminiszterelnököt és a kabinet megalakitásával Wekerle Sándort bizta meg. Azt is tudta már az állomásfőnök, hogy a kormány-

Szkalnitzky Antal

terverte az aradi bér-
és szinház épületet.
Épült 1872-1874ig.
Ez a szinház 1882-(?)ben
leégett. ♁

Lakatos Arad

III. k: 137. l. 223. l.

♁ Az uj szinházat
Halmai Andor
terverte 1883-ban

Szkalniczky Antal

ferverte az iglói
állami tanítóképző in-
téret épületet –
Elkészült 1874 őszén

Tellény

115. C.

at a fel kapja, a másik példányát pedig
gatósága, összesítve a közellátási ügyosz-
szlet felett való rendelkezés végett.
**tvett liszt- és kenyérszelvényeket a
leges nyilatkozatokkal együtt a ház-
yfióknak átadni legkésőbb február**

ról a körzeti jegyfiókok a megbízottak és
visszaszolgáltatóknak kiosztani kötelesek.

*által alkalmazottaik részére
nolása*

hivatalok, vállalatok és üzemek beszerző
szelvényeinek bevonása esetén szolgáltat-

üzemek stb. által fenntartott étkezdékben

Sz Kalmitzky Antal

l.

Divald Akad. palotája

10, 14, 15, 19, 21. 39. l.

A M. T. Akadémia palotája.

Szkalnitzky Antal

*1836 Lak (Baranya vm) † 1878 jún. 9

l.

Zelovich József műegy

352, 353. l.

126, 129, 166, 329, 330

333. l

T.6417.

röndökkel megerősitett város
patak kanyarog. Felirata a le-

ENBURG.

3 cm.
orum, Hamburg 1684.

Iz Kalnitzky & Koch

Lasd
z
Bmk 86

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Engedél

.....

a műhelyfőnök va
aláír

8. sorsz. Műhelyi minta –

MDK

Szkalnitzky és Koch

Bmk. 86.

Szkalniczky Antal

az Arany János utca és
Sas-utca sarkán a
báró Wodianer pa-
lota olasz reneszánsz
stilben, épült 1872

Thirring Bpest
70. l.

Szkalnitzky Antal

l.

Tanulmányok Bp.
múltjából.
X. 200 l.

Julia szép leány

Julia szép leány egykoron kimöne
Búzavirág szödni a búzamezöbe,
Búzavirág szödni, koszorúba kötni,
Koszorúba kötni, magát ott mulatni.
Föl is fötekinte a magoss egekbe.
Egy szép gyalog ösvény hátol jödögel le,
Azon ereszködék fodor fehér bárány,
A napot s a hódat szarva között hozván;
A fényös csillagot a homlokán hozta;
Két szép arany perecz ajla két szarvába,
Ajla két oldalán két szép égö gyertya;
Mennyi szöre szála, annyi csillag rajta.
Szóval mongya neki fodor fehér bárány:
Még ne ijeggy töllem Julia szép leány!

Szkalniczky Antál
(Skalniczky)
debreceni Csokonai-
szinhárá
romantikus

Gerőpesti 263. l

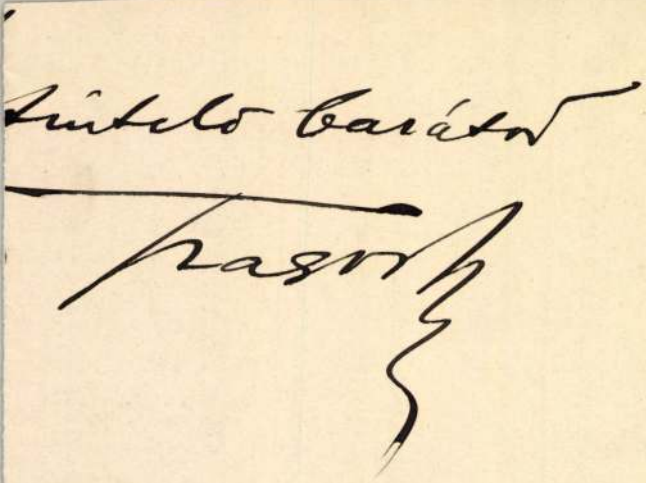

Szkalniczky Antal

Hungária - szálló
kovacklektikus
az ostrom után le-
bontetták

Gerőpesti
265. l.

Törv. védve.

HUNGÁRIA-GYÓGYFORRÁS-
VIZZEL KÉSZÜLT KÉTSZERSÜLT

Budapest, 193 2 IX, 26 – X, 2

Szállító-jegy

T. Nagys. Dr. Szentiváry úr

		Ár	Pengő	fillér
	drb. sütemény reggel			
	„ „ délután			
	„ jour kenyér			
	„ „ sütemény			
14	kg. fehér kenyér	Fizetve	6	16
	„ félbarna kenyér			
	„ rozskenyér			
	„ Graham kenyér			

30-X. — Merkur, IV., Prohászka-u. 6.

TELEFON:
Aut. 69-3-33.

GROSS MIHÁLY
finom fehér sütődéje
I., HORTHY MIKLÓS-ÚT 43.

Szkalniczky Antal

Wod

Operaház, A mag.
kir. — 1884–1909.
Bpest, 1909. 4. l.

Szkalnitzky Antal

vód

Lechnépm, 507. l

kompozicionak hibája is.A hatalmas szentekhez képest ösenely-
nek igénytelennek tünik fel.Szent Miklós szónoki mozdulataiban,abban a motivumban,amint Szent Péter a balkezében lévő könyvet erőteljesen lábához szoritja,s komor tekintettel néz ki a képből,kétségtelenül Michelangelo hatását látjuk.Ez a motivum ebben az időben már szinte konvencionális formája lesz a firenzei festészetnek,amit más mesterek is,mint Fra Bartolomeo és a Michelangelo követők egész sora alkalmaz. Ezen a képen nincs meg a mozdulatoknak az a divergálása,ami a Deposizionet jellemzi,de előbbi kompozicióinak nyugodt derüjét sem találjuk meg rajta.A változatos mozdulatokban Michelangelo szenvedélyes gondolatai lüktetnek.

(*) Ld. 50. old.

Firenzeben sok uj problémával ismerkedett meg,amelyekre mások hivták fel a figyelmét.Belekapcsolódott a firenzei ujitásra törekvő mozgalmakba,de ez nem felelt meg az ő egyéniségének.Ő nem volt ujitó zseni,az ő müvészetében ilyen problémák tökéletes megoldását hiába keressük.Ezeknek csak fejlődéstörténei jelentőségük van az ő müvészetében.Sokat fejlődik technikai tudása ~~Firenzeben~~,de egyénisége,müvészetének alapjellege: a harmónia és szépség legtökéletesebb,legmüvészebb kifejezése nem változik meg.

Szkalnitzky Antal

Hétesfeh. Vörösmarty
Hinhaz, Épült
1873.

Polgárdy Székesf
22. l.

MAGYAR KIR. POSTA
3 f
„EUROPA"
Bp. V. Rothermere-u. 12.

MDK

Skalniczky Antal épitész

Ferenciek tere 5. Egyetemi könyvtár, fenti épitette 1873.

GenZakBpest. Kézirat. 36.1.

Szkalnitzky és
Koch

K

irál

Országh. 213. l. 231. l.
232 l.

Koch sógora
volt.

Ők tervezték a nemze-
ti szinház bérházát
is.
Kereperi ut és
Mazenkörút

..... *műhely.*

főnökség!

..... hó..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

.

i ..... hó.....

.....

sajátkezű aláírás és munkásszám.

MDK

Szkalnitzky és Koch

Országh 213, 231,232.l.

Szkalnitzky Antal

1. Edvi Bp

182 l. - 185,

214. l.

MDK

Szkalnitzky és Koch

187o-ben átalakitották és megnagyobbitották
a Zitterbarth-féle pesti Nemzeti Szinházat
/Szkalnitzky és Kocs/

Bpműsz 164 l.

Szkalniczky Antal

l

Szana 1890

110 l.

MAGYAR ÁLLAMI ERDŐGAZDASÁGI ÜZEMEK
(MÁLLERD)
KÖZPONTI IGAZGATÓSÁGA
BUDAPEST, III., KUNFI ZSIGMOND UTCA 38-40. TELEFON: 162-140

Szám: 50.232/1947.
II.

MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA,

Budapest IX.,

Hőgyes Endre-u. 10.

Hivatalból
Díjáltalányozva

Szkalnitzky Antal

Szöd

Elapk 1893 13. 14. 15 l

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhe

Miután keresményemnek 191...

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételér

nevü munkástársamat szóbelileg megk

Kelt ....., 191...

.....

tanu.

.....

tanu.

Skalnitzky Antal

guitar

wood

Mts S IX. K. 1898

290. l.

..... *műhely.*

/főnökség!

v ..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

am.

évi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Szkalniczky Antal

wód

Lechner 1940

196.l.

Szkalnitzky či Koch

1871. a bpesti egyetem élettani intézete a Mú-zeumkörúton

K

Bpmüz 142. l.

Sz Kalintzky és Koch

1870. átalakítottak és megnagyobbítottak a Zitterbarth féle pesti kenyeri Hunhárat

Bpmúsz 1641.

K

Jobbról és balról 4 emeletes Verházzal vettek Ezoul a Hunhárat

Szkalnitzky és Koch

egyetemi könyvtár

Brünn, 143. l.

K

Szkalniczky Antal

wód

Váljubal

108. l.

BUDAPEST

Koch épitéri

Lás 1

Skalnitzkyt

Koch

epiten

god

Ry

Szkalnitzky Antal

építész. 1834 – 1878.

Knick. II. 586. l.

Könyvtárkezelők pitalmazása

V. 308, 309

Szkalnitzky Antal

főposta épület

Bpmúsz 135, l.

Szkalnitzky Antal

Bro Wodianer-féle
valota az Arany János
és Jasutca sarán

Bprmusz 182. l.

Szkalnitzky Antal

1837 - 1875

wed

Bprunsz. 99 l.

Thonet udvar,
Hungaria szálló,
egyetemi könyvtár,
az oktogon sér 4
sarokháza stb.

Unnoci felsorolvan
Sogorával, Kochhal ter-
verte legtöbb gyűletét.

Szkalnicky Antal

Thonet - udvar

Bpmúsz 185. l.

Szkalnitzky Antal

Hungaria szálló

Bpmúsz - 214. l.

mi löporuk maradt, alig elegendő még egy ostromra. Töresd e várat a viziváros felöl, hol a falak vékonyak, könnyebben is ostromolhatók. Ha éltüket szeretik, meghódolnak, ha nem engednek, ugyis megveheted. A nagy, ur örömében aranyos kaftánt, pénzt és paripát ajándékozott neki, és az ágyukat azonnal a Dunára néző bástyára, a kölestoronyra szegezteté. Most látták a várbeliek egész nagyságában a czudar Morgay árulását. A ráczok megrémülve nyilakon czédulákkal lödözgettek ki, hogy készek magukat megadni, ha 8—10 napig segitség nem jő : de a törökök mitsem törődve, rohamra készültek. A magyarok még rendületlenek voltak. „Atyámfiai, vitézek, mondá nekik Oláh Balázs, most már minden ember csak Istennek ajánlja lelkét, mert látjátok, hogy az áruló elárult minket, de azért atyámfiai! legyünk emberek! Tisztesség gel ettük eddig kenyerünket, tisztességünkre haljunk meg is hitünk mellett. Még mi bennünk véget tesznek, addig, ha mi emberek leszünk, sok pogánynak kell elesni!“

Ugy történt. Aug. 26 án a törökök a vizvárnak romba lött falaira felhágtak. A mily dühös volt a támadás, olyan elszánt vé delemmel találkozott. A magyarok minden löporukat kilötték, a törökök futottak, és vezéreik közöl Karacsa basát, Mahmud agát, és Iskendrt sebesülve vitték táborukba. Ezt nem várták, és Mor-

meg várát, mert bizony kár volna hiában elveszni oly jó vitézeknek, ki fogja őket megjutalmazni? Megtevék már eddig is kötelességüket, leölették magukat jobbára eleségeiknek; vizüknek, golyójuk- és löporuknak fogytáig ellenállottak, mit ő szintugy tud mint Oláh Balázs. Nem volna-e jobb, ha életben maradván, vitézségüknek jutalmát vehetnék? Fogadják el tehát a szultán kegyelmét, ajándékait, és lássák, mit mivelt velem! Mutogatá jó lovát, ruháját, pénzét, de Oláh félbeszakitá : „Te nem jámborul cselekedtél, elárultad Istenedet, hitedet; elárultál minket. Szintoly áru ókká akarsz tenni, mint magad vagy? Mondd meg a császárnak, hogy nem ő adta nekem Nándorfehérvárát, hanem a magyar király, kinek megesküdtem, hogy mind halálig védeni fogom. Azért, mig közülünk csak egy fennáll, fel nem adjuk, s mig tőlünk megveszik, sok tar főnek kell elesni.“ Morgay török társa iparkodott most a kemény férfiut megtántoritani, igérvén szabad elvonulást és gazdag hübéreket, ha a szultánt uralni akarják. Morgay sem szünt meg beszélni, és az őrséghez fordult : Mit használ, ha engem szidalmaztok? Ha volna okotok bizni valakiben, azt én is tudnám, de nincs. Nem is mivelné a császár ezt veletek, mert tudja, hogy anélkül is megvehetné tőletek a várat, hanem én könyörögtem, ne vesztene el titeket, kegyelmezzen meg, fogadjatok tehát szót! Tudod Balázs uram — folytatá — hogy én kegyelmednek mindig jó barátja voltam, most is az volnék, nem akarnám veszedelmedet. Mit használsz, ha magadat és e sok jámbor vitézt elveszted? A császárnak már csak egy ostroma ellen sem állhatva, egy sem marad meg közületek.“ — Nem szükség erről szólanod, volt Oláhnak végső válasza, mert nekem annyit nem igérhetsz, nem ijeszthetsz ugy, hogy élve e várat megadjam! — Mindnyájan el voltak szánva a halálra.

(Vége következik.)

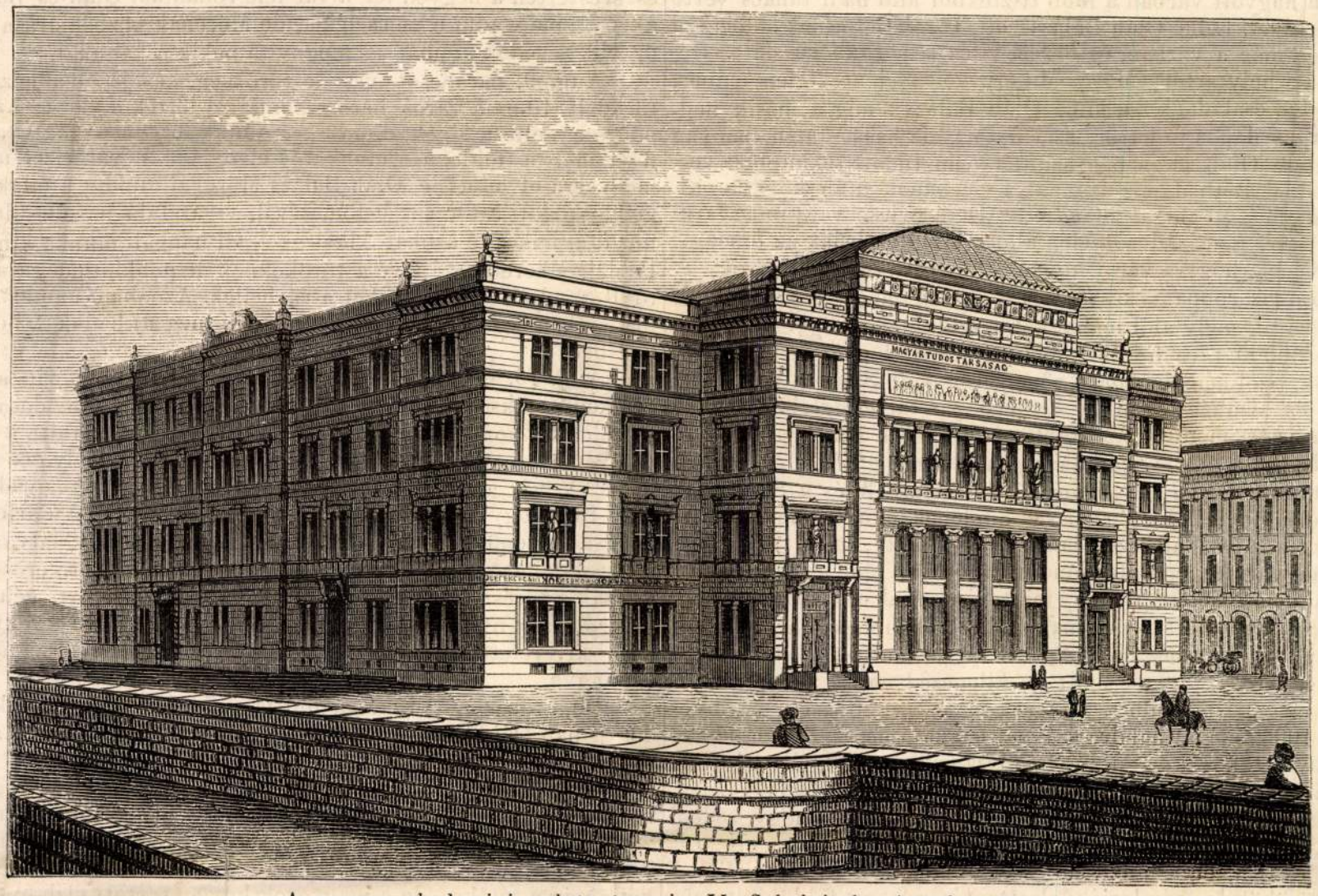

A magyar akademiai palota tervei : II. Szkalnitzky Antal terve.

tervét hozzuk, mely mint fiatal hazánkfiának itthoni első nyilvános fellépése, az illető körökben nem csekély figyelmet ébresztett. Már nehány év előtt, midőn Szkalnitzky arczképét s rövid életvázlatát közlöttük, volt alkalmunk, e müvész külföldi diadalairól megemlékezni.

Most csak örömünket fejezhetjük ki, hogy akkor kifejezett reményeink a müvész hazatérése után oly hamar teljesülésnek indultak.

Az ő terve szerint épül most Frankfurtban egy nagy hangverseny-palota és a debreczeni állandó szinház. — A többi terveket gyorsan hozandjuk egymásután, s akkor nem fogjuk elmulasztani, azokat illetőleg, nehány közelebb adattal is szolgálni.

A magyar akademiai palota tervei.

II. Szkalnitzky Antal pesti épitész terve.

Megigértük olvasóinknak, hogy a magyar tud. Akademia épitendő palotája számára készült 5 tervet hü rajzokban be fogjuk mutatni. Mult évi folyamunk 37. számában *Henszlmann Imre* tervét, melyet Gerster és Frey pesti épitészek társaságában nyujtott be. Ezuttal szép tehetségü pesti épitészünk, *Szkalnitzky Antal*

Vas. Ujs. 1862. 76, 77, 1.

tak, midőn julius elején Piri basa nagyvezér 80000 emberrel Nándorhoz közelgetett, Héderváry akkor, az 1519: 18 t. cz. rendeletének ellenére, hogy az egyik bán mindig a várban tartózkodjék, köszvény baja, majd lakodalma miatt jószágain időzött: a két Sulyok pedig megrémülvén Nándorból kifutott, s velük a városnak leggazdagabb családai.

A két gazember nyomorult karban hagyta a várat. Ágyui már 1514., midőn Szapolyai János Zsarnó alatt kudarczot vallott, nagyobb részt török kézre kerültek, másokkal nem pótoltattak. Lőpor, élelem kevés volt, az őrség csak valami 700 magyar — mind válogatott vitéz ugyan, mert csak olyat fogadtak a vár őrizetére, de még nem elegendő sikeres védelemre. Nehán szerémségi pór, és a városnak rácz lakói, csak portyázni és rabolni jók, nevelék az őrség számát, de nem erejét, mert a ráczok, nem szerették a tőlük nyelvre, vallásra és szokásra nézve annyira különböző magyarokat.

Mindezt azonban kevesen tudták. A Sulyokok hazug tudósításaikban egyre dicsérék vala a vár jó felszerelését, nehogy maguk pénzét legyenek kénytelenek a hiányok pótlására forditani. A magára hagyott várban a főbb tisztekből álló hadi tanács vette át a vezérséget. Lelke Oláh Balázs volt, Török Bálintnak hadnagya régi szolga már a várban, és derék vitéz a pórháboru alatt. Héderváry helytartója Móré Mihály volt, jelentéktelen ember, jelentéktelen családnak fia, mint Oláh Balázs: mig a másik hadnagy Morgay János jó házból származott, de haszontalan, hanyag ember létére Oláh ellenében szintén nem tudott tekintélyre vergődni. Bajnai Both János azonnal a vicebánok után következett. Bárdy László a gyalogságot vezette, Octárevics, vagy magyarul Markos Péter, a naszádosok élén állott. Mind e férfiak az őrséggel megesküvének, hogy a várat utolsó csepp vérükig védelmezik.

A törökök roppant készületeket tettek, hogy végre megvehessék a várat, mely alól legnagyobb szultánaik szégyenfővel távozának. 30000 teve hordott élelmet, 3000 lőport a sereg 300 ágyujának. Szolimán hadának zömével először Szabács felé hömpölygött és Amhád rumiliai beglerbég által elfoglaltatá, hogy Nándor a Száva mentében se kaphasson segélyt. Piri basa egyenesen Nándornak ment, a boszniai basa a herczegovinai és orbászsági szándsákokkal Gnedistyénél a Száván átkelt és a Szerémség felől közeledett (jul. 3). Piri basa mindenek előtt Zimonyra küldött egy osztályt Bali szemendriai bég alatt, mert mig e váracska magyar kézben volt, Nándort a viz felől lőni, a szomszédban portyázni nem lehetett. Zimony mint Nándornak előbástyája szinte a Sulyokok keze alatt romlásnak indult. Szkoblics Márk, horvát vitéz tartotta 450 naszádossal és 3 taraczkkal. A rozzant falak megdöltek a török ágyuk előtt és kilenczed napra a megrémült lakosság megadást ajánlott. A törökség benyomult, de Szkoblics mintegy 100 társával halálra szánván magát, még egyszer megrohanta őket. Dühös tusa után, bajtársainak és 300 ellenségének holtteste felett, sebekkel elboritva elfogatott. A törökök kérdék, mért nem adta meg magát! „Mert megesküdtem, hogy védeni fogom! volt a kissé felocsudott bajnoknak büszke válasza. Nem is tettem-t bánom, hanem azt, hogy élve vontatok ki a várból.“ A bőszült törökök, a nándoriak elrettentésére, egy földühitett elefánt elé dobák, mely ormányával felkapta és összetörte a haldokló Szkoblics Márkot.

Szkoblics példája még inkább fellelkesité a nándoriakat. Piri basa Margit estéjén (jul. 13.) tevé az első lövést a városra, s délfelé aknákkal iparkodva a falakhoz közeliteni. A magyarok gyakori kirohanásokkal válaszoltak. Majd betörtek az ellenség üregeibe és lelövék a munkásokat, majd az ágyukig hatottak, s azokat beszegezték, megrongálták. Sokszor győztek, ellenséges lobogókat foglaltak el, máskor visszaverettek, de a törököknek minden talpalatnyi földet véresen kellett megvásárolni. Midőn Szoliman (jul. 31.) a jancsárokat az ostromra hozta, Pirinek még kevés reménysége volt a várat megvehetni. A szultánnak megjelenése uj lendületet adott az ostrommunkálatoknak. Szoliman becsületbeli dolognak tartá Nándor kivivását; mindjárt másnap a falakat megszemlélte, s aug. 3-án — miután 2-kán egy sikeretlen támadásnál 500 török maradt a vár árkában — másodszor rohamot parancsolt. Két akna föllobbant, két helyen romba döntve a falakat. Szoliman fényes pompával maga is megjelent a vár előtt. Piri és Mustafa basák egy-egy osztályt vittek a falakra. Oláh Balázs és társai, kikben még kevés kár esett, reggeltől estig megállották a töréseket, véresen visszaverték a támadásokat. A jáncsár aga, Bali, megsebesült, 5000 török vitéz halva maradt.

Szoliman most két rácz szökevény tanácsára, melyet a várban hajdan fogva volt törökök támogattak, a viziválosra irányzá a támadást. Amhad basa, ki Szabács alól jött, éjjel megszállá a Száva torkolatnál fekvő erdős szigetet, s gyorsan felhányt sánczok mögül megkezdi a lövetést. A falak e részen sokkal roszabb karban voltak, mert a két folyam elegendő védelemnek látszott. Már aug. 4-én lángba borult a malomtorony, e résznek főerőssége és a magyaroknak nem voltak nehéz ágyuik, melyekkel Amhad lövegeit érhették, elronthatták volna. A város falai a törökök ujjongása mellett mindenfelől roskadoztak, Oláhnak nem volt elegendő anyaga betölteni a töréseket. A rácz lakosok csüggedten láták a pusztulást, és nem gyámoliták a magyarok emberfeletti erőködéseit. Aug. 8. Piri basa keletről, Mustafa nyugatról és Amhad délről a városra értek. A kevés magyar kétségbeesetten vivott a beözönlő ár ellen. Jobbról, balról betörtek a törökök, házról házra folyt a küzdelem. A magyarság a várba szorult. A viziváros őrei, a ráczok nem várván a támadást, üszköt vetettek házaikra, és eszeveszetten a hegyen fel, a vár felé rohantak. Oláh és Both nem akarták befogadni a csőcseléket, de Mórénak közbenjárása — hogy nevelik a védők számát — megnyitá nekik a kapukat.

Aug. 9. parancsot vett a törökség, kezdje aláaknázni a vár tornyait. 10-én a város három pontjáról lötték a várat. Az ágyuk dörgése mellett, sipok, dobok, trombiták folyvást zengtek, hogy a figyelmet a földalatti munkától elvonják. A várőrizet már 400 magyarra olvadott le Oláh Balázs Móréval mindig a falakon járt, gondoskodott a törések betöméséről, vigasztalá a sebesülteket, és buzditá, lelkesité azokat, kiket az éjjeli nappali munka kimeritett. Példája sikeretlenné tevé a törököknek naponkint megujuló kiáltozását, adják meg magukat a várbeliek. Azonban minden készlet fogyatékán volt: mig az ellenség uj meg uj hadakat hozott táborába.

Aug. 15. egy nő szökött ki Piri basához és hirt vitt a várban uralkodó szükségről. Szoliman, ki eredménytelen támadásait annak tulajdonitá, hogy mindig csak hadának egy részét küldte a falakra, a következő napra általános rohamot parancsolt, melynek szemlélésére a vár alatt sátrat készittetett magának. A török sereg aug. 16-án ugy ellepé köröskörül a falakat, hogy Nándorfehérvárból csak az épületek tetei látszottak ki. A magyarok látván a végső veszedelmet, egybetevén mind éltüket, halálukat, erősen ótalmazták a törést, a fokot. Amhad basa dühösen betört, néhányszor a várpiaczig nyomult, de mindannyiszor kétségbeesett küzdelem után kiveretett. Itt esett el Móré Mihály, itt az őrségnek több hadnagya.

De a törökök is rakásra hulltak, 7 zászlót vesztettek, és midőn a nap leáldozott, „a magyarok tisztán elverték volt az ellenséget.“

Szoliman — mondják — sirt dühében veszteségén, gyalázatán, de azért Amhad vitézségét kaftánnal, aranyos karddal és 2000 darab aranynyal jutalmazá. Az ostrom folyt, de lankadtan. A Nebojsza orma leszakadt, kénköves, kóczos tüznyilak repültek két napig a tetőkre, de a magyarok készen tartott vizhordókból elfojták a lángokat. Hire járt, hogy Lajos király közeledik. Szoliman habozott, eléje menjen-e, vagy visszavonuljon Nándor alól. A szegény magyarok örömmel látták a törésekről, hogy kezdik helyeikből mozditani az ostromágyukat, és ujra reméltek a végszükségben. Nem volt már több löporuk két mázsánál, az élelem kevés főtt kölesből állott, az ital sáros vizből a csatorna fenekéről. Egy hordóban volt még kis maradék bor, melyet Oláh a sebesültek számára tartogatott.

Mindezt Oláh és Morgay János, ki Móré helyébe lépett, tudták legjobban; tudták, hogy a várat még csak néhány napig védhetik, hogy a király segélye bizonytalan, alig remélhető. Morgaynak semmi kedve sem volt meghalni. Még a szabadulás esetére is előre látható, hogy minden dicsőség Oláhra fog háramlani; árulást forralt tehát, melynek jutalmát ő várhatá. Aug. 24-én este a törésen járkálván, az elképedt örök szemeláttára kiugrott a törökök közé, és a szultán elé kivánkozott. Hatalmas császár! mondá Szolimánnak, ne menj el Fehérvár alól! Fejemmel állok jót, hogy harmad-negyednapra megveszed. A magyaroknak meg kell adni a várat, mert igen megfogytak; a főnép mind elveszett, 400 ember alig van benne, az is mind elfáradt. Élésük, vizük elfogyott, s a

*

Vas. Ujs. 1865.

bejárat mellé, hihetőleg a később uralkodó császárok két nagy obeliszket állitottak, melyek közül az egyiket 1587-ben V. Sixtus pápa a Maria Maggiore, — a másikat 1786-ban VI. Pius pápa a Quirinál mellett állittatta föl. E roppant épületbe, mely a világ hetedik csodájának tartott a halikarnassusi Mauzoleum óta egyedül érdemelte meg a Mauzoleum nevet, temetkeztek a római császárok Nerva idejéig.

De e nagyszerü épitmény nem kerülhette ki a középkor rombolásait; már Alarich belsejébe hatolt, kincseket keresve. Az ő ideje óta nincs e császári sírról említés sehol, egész 1241-ig, midőn az üldözött Colonna család, Olaszország egyik legtekintélyesebb családja, e falak közt keresett menedéket; de ostrommal bevették s az egész épületet földulták, ugy hogy csak a körépület falainak alapkövei maradtak meg. A Colonnák elhagyták Rómát s a Mauzoleum sokáig romokban hevert.

ez előttök szent madár, körülröpkedte a máglya füstoszlopát.

Ez időtől kezdve a császárok egykori sirhelyét veteményes kertnek használták; mig a mult század végén Romának e része nagy népesedésnek indulván, mulatóhelyet, szinházat épitének a császárok temetőjének romjaiból. Csodálatos forgandósága a sorsnak! Az első római császár sirján, azon a helyen, mely egykor az ősapák komoly tiszteletének tárgya volt, most idétlen bohózatok felett mulatnak az utódok. A régi dicsőséggel s régi hatalommal együtt elenyészett a fényes épület is; előbb vár, majd zöldséges kert lett a császárok sirja, mig ép állapotban megmaradt alapkövein, a képünkön is látható *Correa*-szinkört épittette a régi emlékek iránt kevés fogékonysággal biró utókor. **

ter, Kiss Lajos ur buzgalmának lehetett legnagyobb részt köszönni, hogy az ügy annyira érlelődött, mikép 1861 augusztus havában az épület első alapkövei lerakathattak.

A szinház a Czegléd-utcza elején, az u. n. Semseyféle telken, nem ugyan a város főpiaczán, de mindenesetre a legszebb és legtéresebb utczák egyikén, a város középpontjához közel áll, a mi a szinházba járó közönség nagy kényelmére szolgál.

A szinházi épület tervezője s eszközlője a dicséretesen ismert pesti épitész *Szkalnitzky Antal*. A szinház homlokzata, mint rajzunk is mutatja, arabbal vegyes bizanti modorban, kellemes benyomást okozó diszszel s szép arányokkal van kivive. A belső kényelmet és elrendezést tekintve, bármely nagyobbszerü szinházzal is kiállja a versenyt; az előcsarnok, gyülde (foyer), folyosók s egyéb helyiségek, lépcsőzetek, a nézőtér és szinpad oly öszhangban állanak, s oly szerencsés tapintattal vannak elhelyezve, a minőt az épité-

A debreczeni szinház *Szkalnitzky* **A.** terve után. (Megnyilt okt. 7-én 1865.)

A belső épület romjairól még egyszer tesz említést a történet, Rienzi, a hires utolsó néptribun halálával hozván kapcsolatba. Az egykori tribunt, a ki Róma szabadságát még egyszer helyreállitotta, 1354. szept. 8-kán megölték a Capitoliumnál. Innen a felbőszült nép San Marcelloba vitte s egy ház erkélyére fölakasztotta a fő nélküli hullát, mert feje utközben elmaradt valahol.

Az élettelen test két napig függött itt, számtalan sebbel boritva; az utczagyermekek kövekkel hajigálták, mig a harmadik nap egyik Colonna parancsára elvitték Augustus sirjához s máglyán megégetve, szélnek ereszték hamvait, hogy az egykor ünnepelt férfinak, Petrarka barátjának, a nagy szabadsághősnek nyoma se maradjon többé; s mind ezt azon a helyen, hol a római nép, a gyászba borult tanács, lovagok, papok és harczosoktól környezve, méltó gyászszal látta elhamvadni Augustus tetemeit, s látta, midőn egy sas,

A debreczeni szinház megnyitása.

(1865 okt. 7-én)

A mit évek óta óhajtottunk s a miről már annyit irtunk és beszéltünk, végre örvendetes ténnyé vált: a debreczeni állandó szinház, a muzsák ezen diszes uj csarnoka, október 7-én ünnepélyesen megnyittatott.

Ezen szinházi ügy állásáról, az uj szép épület első keletkezéséről, az épités menetéről lapunk olvasói folyvást értesülve voltak s most beérhetjük azon rövid jelentéssel, hogy a várva várt nap végre megérkezett.

A szinház, melynek szükségét régóta érezték Debreczenben s melynek felépitésére évtizedek óta történtek előkészületek s folytak a tervezések, az 1861. évi rövid alkotmányos időszak alatt lett komoly figyelem s határozott akarat tárgya. Az akkori erélyes és köztiszteletben álló polgármesszet legujabb haladásától várhattunk. A szinház szabad téren áll, melyet az utczától vasrostély választ el, s körüskörül diszes park fog körülvenni. A nagy előcsarnokba külön jutnak be a kocsin, s külön a gyalog járók. Minden tolongás kikerülhető; az előcsarnokban jegyet váltott közönség kényelmesen oszlik szét a külön bejárásokon s lépcsőzeteken a földszintre, az egyes emeletekbe s az erkély-ülésekre. A kényelmes páholyok mindegyike egy-egy kis előszobával van ellátva. A nézőhely az egyes emeletekkel együtt mintegy 1800 néző befogadására van számitva.

A mi a szinház egyes diszitéseit illeti, e részben is izlésről tanuskodik a muzsák ez uj hajléka. A külső homlokzat szobormüvei között ott állanak Vörösmarty, Kölcsey, Kazinczy, Kisfaludy, Csokonai és Petőfi szobrai s a párkányzat felett a dráma és népdal allegoriai alakjai foglalnak helyet. Ezek, valamint a belső kisebb szobormüvek. *Marsalko* pesti szobrász müterméből származna, k

A nézőtér, melyet gáz világit meg, három emeletből áll, az egyes emeletek öntött vasoszlopokon nyugosznak. Az élénk szinekkel kifestett belső falak diszitése *Koch* pesti épitész érdeme, e festéseket s aranyozásokat *Teichert* vezette. A kőmüves munkákat *Vecsey* debreczeni épitőmester, az asztalos munkákat *Szabó* budai asztalosmester készitette. A szinpad igen téres, sokkal nagyobbnak mondják a pesti nemzeti szinházénál, s a gépészet ujabb kellékeihez van alkalmazva. A szinpadi diszitményeket s gépezetet az e téren ismeretes *Mühldorfer* szakember intézte. Akusztikai tekintetben is sikerült az épület, ugy hogy a nézőtér minden részén a müködő szinészek minden szava tisztán hallható.

Az ünnepélyes megnyitó előadásra okt. 7-én Katona József jeles nemzeti tragédiája „Bánk bán" választatott. Ezt megelőzte egy, Jókai által irt programm, melyet Jókainé szavalt el. Ezenkivül az ősmagyar jelmezbe öltözött szini személyzet a nemzeti hymnust énekelte el, melynek végsorainál bengaliai fény ömlött el a szinpad érdekes csoportozatára. A nagy számmal egybegyült városi és vidéki közönség lelkesedése e helyen érte tetőpontját.

Azóta szakadatlanul folynak az előadások, melyeknek folytonos jó sikert kivánunk. Szivünkből ohajtjuk, hogy a debreczeni uj szinház a nemzeti irodalomnak, művészetnek és jó izlésnek igazán állandó, sikerben és részvétben gazdag iskolája legyen! Bár mindenkor csak örvendetes hireket kaphatnánk ez uj intézet folytonos emelkedéséről s a debreczeni közönség pártoló részvétéről!

A dohány.

(Vége.)

A szivarkészités csak a 18-ik század utolja felé találtatott fel, s különös divatba csak századunk második harmadik tizede után jött. A szivarozást szándékom levén alább érinteni, itt áttérek egyéb oly tárgyakra, melyek a dohányozással szoros kapcsolatban vannak. Ilyenek ugyanis első helyen a pipák. A dohányzás első bölcsőjében nem történt pipákból, legalább nem oly sajátságos s a czélnak megfelelő pipákból mint jelenleg, a miért ezen téren is nagy haladás történt. Mainap nagyszerü gyárak állanak fenn, melyek kizárólag és roppant mennyiségü pipákat, a legtarkább alakzatokban gyártanak, s a pipákkali kereskedés nem épen a legutolsó foglalkozásmód egyikét képezi. Tekintve a pipák anyagát, melyből azok készittetnek, hazánkban első helyet foglal el a hires selmeczi pipagyár, hol az évenkinti gyártás több millióra megy. Mindenesetre az anyag az, mely a jó sikert előidézi, bár ugyan a készitésmód és a pipák kiégetése is nagy gondot és csint igényel. — Az ugynevezett debreczeni makrapipák nagyon kedveltek és tartósak, s különösen a falusiak nagy előszeretettel viseltetnek irántok. Dunántul Pápán gyártanak meglehetős erős pipákat. A gypsz pipák, melyek olcsóságuk által örvendenek különös keletnek, valamint a vaslemezzel ellátott fapipák — melyek ugyan az eltörésnek nincsenek ugy kitéve, — az egészségre nagyon is káros befolyással vannak, valamint a roszul kiégetett cseréppipák is.

A pipákról bátran elmondhatjuk, hogy azok a divat rablánczainak vannak alávetve. A legközelebb lefolyt évek mozgalmai alatt láttunk nagyainknak átalában alig megközelitő arczképeikkel (s rendesen neveik aláirásával) ellátott pipákat, hogy ezáltal is a kegyelet jobbjai iránt emlékezetbe hozatva, jobb keletnek örvendjenek, a mi azonban csak a kalmárvilág mindent kizsákmányoló furfangosságáról tanuskodik, a mint ez egyéb tárgyaknál jobb kelendőségért nagyjaink czége alatt árult czikkeknél is előfordul, (mint p. egy tekintélyes magyar városban olvastam 1861-ben egy valóban botrányt okozó piszkos korcsma ajtajára száz-meg száz nyelvtani hibával felmázolt feliraton: „Iden kabhatók legfinomabb Kazinszki-ittalok — Kazinczy helyett — ára stb.). A tajtpipák dohányzásnáli használata egészségi szempontból legczélszerübb, a pipametszők azonban — a szivarozásnak a jelen korban majdnem átalános divatozasa miatt — nagyon is háttérbe szorulnak a pipakészitést illetőleg (a szivarszipkákról alább) és nagyon panaszkodnak a rosz kelendőségről. Mondhatjuk, hogy a dohányos embereknek átalában véve nagy kedvük van egy szép és becses tajtpipához és nagy gondot forditanak azok szivására; de minthogy a tajték pipák nagyon drágák, a köznép nem igen adja olyanokért pénzét, s annálkevésbbé, miután a törésnek nagyon is ki vannak téve s munka közben reá nem igen sok ovatosság fordittathatik.

A pipaszárak készitése sem kevés esztergályosnak ad folytonos munkát. A valódi török megyfaszárak legkitünőbbek, s huzamos használat, de tisztán tartás mellett kellemes szagot kapnak a dohányfüsttől. Hazánkban a dohányzacskók, különösen a czifra kostökök nagy szerepet játszanak, ez utóbbiak inkább az alföldön, hol a pipáboli dohányzás a felsőbb ranguaknál is átalánosabb, mint a Dunán tul. A gyöngygyel kivarrt dohányzacskók nem tanuskodnak oly eredetiségről, s nem is oly kedveltek, legfeljebb egyik vagy másik szerelmes lányka lepi meg imádóját egy olyannal.

Nem csekély szerepet játszik a dohányzás világában a pipaszárak készitéséhez szükséges szarucsont (ugynevezett csutorák és szoros értelemben vett szopókák) valamint a borostyánkő is. Mert jóllehet, hogy a pipaszár ezek nélkül is megtehetné a szükséges szolgálatot, de az emberiségnek már vérében fekszik mind annak megszerzése, a mi nagyobb élvezetére szolgál. A borostyánkő a luxus-czikkekhez tartozik, eredeti tisztaságában nagyon drága, és igy átalános használatnak nem örvend annyira, mint a közönséges, szarucsonttal ellátott pipaszárak, a melyek a mellett olcsók, czélszerüek s a fogakat nem rontják annyira, miután nem nagy keménységük van. Ugyanazért nem ajánlhatók a közönséges, és kemény csontból készitett szopókák, melyek leginkább szivarszopóknál fordulnak elő, mert ezek folytonos s éveken át való használása a fogak romlásának rovására történik.

Az osztrák birodalom terén fekvő legnagyobbszerü dohánygyárak közé tartozik: a kassai, hainburgi, ugy a pesti is stb. Emlitettük fenn, hogy a dohány e birodalomban is egyedárusság tárgyát képezvén, az évenkinti termesztvény, a tilalom áthágásának szigoru fenyitése, s az elcsempészett dohány elkobzása mellett, a termesztésre engedélyezett egyénektől a kormány által meghatározott beváltási összeg mellett átszolgáltatandó. A dohánytermesztés felette nagy gondot igényelvén, a reá forditott munka, költség és fáradság csak ugy eredményez valamely kárpótlási összeget, hahogy a termesztők a levelezés, felfüzés, szárogatás és csomózáskor arra oly figyelmet forditanak, hogy (azonban a dohány minősége is tekintetbe vétetvén) minél előbbi osztályba, tehát minél nagyobb beváltási összeg lefizetése mellett adathassék át. A roppant mennyiségü dohány tehát ezen emlitett gyárak által évenkint feldolgoztatik, s belőle — a dohány minősége szerint, különféle metszetü (rendesen a termési hely szerint elnevezett) dohány, ugy szivarok és burnót készittetnek. A gyakran idegen elnevezés alatt, mint hosszu metszetü 6 kros török dohány stb., előforduló dohány és szivarok belföldiek, s csak a gyártás alkalmával tétetik némi pótlék hozzájuk valódi külföldi dohányból, a mint péld. a portorico, cuba, cabannos stb. szivarok gyártásánál ezen eset fordul elő, vagy gyakran épen semmi pótlékot sem kapnak, s mind a mellett azon boldogitó öntudattal szivjuk az illatos havannát, mintha melegiben épen csak most nyomták volna Havannából kezünkbe, pedig meglehet, hogy leveleit Verpeléten Julcsa gondos kezei ápolván, a hainburgi vagy kassai szivargyárban Anka művész ujjai adták neki azon alakot, melyben Pesten Medetz ur dohány tözsdéjébe eladás végett került. A dohány-gyárakban sok száz egyén nyer foglalkozást, s ezáltal keresetmódot.

A szivarok készitése, a mint emlitém, csak a 18-ik század utolja felé találtatott fel, s a szivarozás a dohányozást felülmulja, először mert nem jár annyi bajjal, de másodszor illedelmesebb is a pipáboli dohányzásnál. A valódi külföldi szivarok nagyon kellemes illatuak, de sokba is kerülnek. Valamint a borban az ó-t, ugy a szivarokban is a régi és jó szárazakat szeretjük, mert nincs kellemetlenebb a friss szivaroknál, melyek elől ugyan kitér a finom szaglásu ember. A papirboritéku s hosszu metszetü finom török dohánynyal töltött szivarok igen kellemes illatuak s átalában nagyon kedveltek. A nálunk előforduló szivarok legismertebb fajai: a hosszu- és rövid krajczáros, cuba, cabannos, havanna, portorico, jára, londres, virginia stb. ez utóbbi felette erős, de szivásra nagyon gazdaságos, mert egy darab sokáig eltart.

A magyar dohány külföldön, különösen Angolország piaczain sokáig jó hirnévben állott, de ebben hűtlen kezelés s gondatlan bánásmód folytán, különösen az utóbbi időkben, a mint onnan egy ott élő hazánkfia bennünket nem rég tudósitott, nagyon is alászállott s többé nem oly keresett, mint volt azelőtt. Azon legyünk tehát, hogy e hibát rövid idő alatt helyreüssük s hirnevünket külföldön ez irányban is megőrizzük.

A mult évben Németországban, különösen nehány előkelőbb nő a szivardarabok összegyüjtésére egyletet tervezett, melynek czélja volt az összegyüjtött szivarokból burnót készitése, s a befolyt árból a jövedelem nagysága szerint meghatározott számu árvák neveltetése. A czél valóban nemes, és kivitele, hahogy a tisztelt inditványozó nők az ügyet erélyesen felkarolták, könnyen létesithető.

Végül megemlitendőnek vélem a kevésbbé diszes és az egészségre nagyon is káros befolyással biró, s hazánk egynémely vidékein a nép alsó rétegénél szokásos *bagózást*. A dohányban ugy is van egy neme a méregnek (ugynevezett nicotin), mely különösen megnedvesités által válik közlékenynyé, s a test belső részeiben könnyen bélgyuladást okozhat, miért is örvendenénk, hahogy ezen ocsmány szokást, mely az ember szájának kellemetlen, kiállhatlan szagot kölcsönöz, mielőbb az elhagyott s elavult szokások között láthatnók.

Beliczai Elek.

A keszthelyi országos gazdászati s erdőszeti tanintézet.

Ezen legközelebb megnyilandó uj intézet igazgatója, *Péterfy József* ur, egy hivatalos értesitést bocsát közre a lapokban, melynek a gazdaközönséget érdeklő főpontjai a következők:

Miután a keszthelyi országos gazdászati s erdészeti tanintézet tanárai, ugy mint az igazgatón kivül, ki egyszersmind gazdaságtani főtanár, *sipeki Balás Árpád* gazdaságtani, *Tormay Béla* állatorvosi segédtanárok, *Soós Mihály* premontrei áldozár, a természettan s magasb számtudományok tanára; felső szopori *Tóth Ágoston*, a földmives-iskola tanára, s az intézeti gazdaság kezelője; *Rozenbach Ignácz* intézeti kertész, a gyümölcsfatenyésztés és haszonkertészet gyakorlati betanitására már legkegyelmesebben kinevezve vannak (az erdészeti rendes és segédtanári állomások betöltésére uj pályázat levén elrendelve): *az intézet f. évi november 1-sö napján meg fog nyittatni.*

Az intézet czélja: a gazdasági pályára készülő ifjakat, mint leendő birtokosokat, bérlőket vagy gazdatiszteket, jövendő hivatásukra időszerinti tudományos szakképzéssel a *gazdászatban* ugy mint az *erdészetben*, alaposan előkésziteni. Azon ritka természeti előnyöknél fogva pedig, melyekkel bir az intézet, közel és távolabb vidéke a szőlőmivelés üzletére, szintén egyik kitünő feladatának ismeri *a hazai borászat* előmozditására teljes sulylyal hatni, ugy az elméleti mint a gyakorlati oktatás utján.

Főfelügyelet és igazgatás. A keszthelyi országos gazdászati s erdészeti tanintézet a vele kapcsolatban levő földmives iskolával együtt, az ország főkormányszékének legfelsőbb felügyelete alatt áll. Az intézetet közvetlenül igazgatja és vezeti az igazgató; elnöklete alatt határoz és itél a tanári testület a tanulók felvétele s a bizonyitványok kiállitása iránt és a tanügyet illető minden dologban, valamint a feltünőbb fegyelmi esetekben.

Tantárgyak s a tanitás segédeszközei. Amazok: a) az alap- és segéd-, b) a gazdászati s erdészeti szaktudományok. A tudományos oktatás segédeszközei pedig: a mennyiség- és természettani készülékek; a felállitandó vegy- és gazdasági műtani műhelyek; állat-, növény- ásvány- és gazdasági eszköz s gépgyüjtemények, könyvtár.

Gyakorlati oktatásra szolgálnak: az intézet saját gazdasága; füvész, konyha, gyümölcsfakertje; különösen pedig Keszthely urának, mlgos gr. Festetics Tassziló cs. k. altábornagy ur engedélye mellett, a gyümölcs- és minden egyéb fanemekben gazdag grófi kert; az urodalmi terjedelmes erdők és jeles gazdaságok.

A tanfolyam tartama *két* évre terjed; innét a tanitás beosztása is ahhoz van arányozva. A tanév az idén *november 1-sö* napján veszi kezdetét.

A felvétel feltételei. Ki az intézetbe felvétetni kiván, hitelesen igazolni tartozik: a) jó erkölcsi magaviseletét; b) hogy életkorának 17-ik évét betöltötte; c) hogy a főgymnasiumi vagy a fel-reáliskolai tanulmányokat sikerrel végezte. E mellett kivánatos, hogy d) gyakorlati előkészültséggel is birjon. Ha olyan növendékek kivánnák

Vas. Up. 1871.

1.

Magyar föld szülöttje vagyok
Én is, Zabolcs fajából,
Oklevelek tanúsítják
Ezt Árpádok korából.
Ne érdemül legyen mondva:
A születés sorsjáték;
De haza- s nemzet-árulót
E fajban még nem láték.

2.

S bár haza- s nemzet-szeretet
Kötelesség, nem érdem;
Ez mégis nem dicső tér-e
S nem erény-e, azt kérdem,
Ott, hol a legbirtokosabb
S legfényesebb mágnások
Levének a magyart s nyelvét
Megtagadó Júdások.

3.

Test s lélekben elfajúltak
Az udvari kegyekért,
Elárulák a magyar hont,
És nemzetet, és nővért.
S lőnek Bécsnek zsoldosai
S gúny-halmozta csúfjai,
Nadályi a magyar földnek,
S a nemzetnek átkai.

4.

S német nőkért, csillagokért,
Szolgaczímek fejébe'
Hazát, nyelvet és alkotmányt
Adtak átkos cserébe.
Több nemzedék származott, s élt
Így — magyar csak nevével,
Magyarul nem beszélhető
Falvainak népével.

5.

Sem ó, sem új századokban,
Keressük bár nyomait,
Ily gyalázat nem bélyegzi
Semmi nemzet nagyjait.
Lehettek bár, s voltak s vannak,
Ezek közt is korcsfiak;
De romolva is maradtak
Mégis jó hazafiak.

6.

Egy korcs magyar nádorrá nőtt
Jó honfiak véréből,
S a császárnak ezt tanácslá
Keble mérges evéből:
Uram, semmítsd meg a néked
Bosszús magyar alkotmányt,
S bírd Magyarhont mint fegyvered
Által szerzett tartományt.

7.

Kedvet lelt a gonosz tanács,
Uradalmak jutalma;
De úgy vélték, éretlen még
A nagy csapás alkalma.
Évek múlva meg kelle már
Történni a csapásnak,
Kitűzve volt halálnapja
A magyar végromlásnak.

8.

Magyaroknak szent Istene!
Te őrködtél, Te, kiért
Hunyadival a magyar nép
Onta egykor tenger vért.
S két idegen bűnös nőben
Ösztönt s ingert gerjesztél
A csapást elhárítani.
Nevök csak titokban él.

9.

A két szép hölgy, Júnó s Vénus,
Jupitertől és Márstól
Kihizelgék, kibájolák
A két magas bűntárstól
Épen hagyását a magyar
Alkotmányos életnek.
Ál név- s képben megvan nyoma
Most is e történetnek.

10.

Boldogtalan magyar nemzet!
Nem törvény és igazság,
Három házasságot törő
Erkölcstelen bujaság
Tudta hát még fentartani
Szentesített jogodat!
S hogy hálás légy, bűn s véteknek
Emeléd oltárodat!

Az utóbbi (8—10) versszakokhoz Toldy a kötet végén a következő jegyzetet csatolja:

Ama két nemes nő máskép érdemelt volna emlittetni a költő által. Miután ezen a szinfalak közt készülődött és szerencsére nem valósult államcsinyról, melyre Kisfaludy czéloz, történelmünk nem emlékezik, hadd mondjuk el azt itt b. Hormayr József szavaival (Anemonen, I. 155—7. ll.). „Károly cs. és király 1713. április 19. miniszterei s tartományi kormányzói tanácsában, az ugy nevezett pragmatika sankcióban, kimondotta volt a női örökösödést, oly elhatározással, mely a Rendek, a hatalmasságok beleegyezése, s főleg a bajor igények miatt majd tiz évig titokban tartatott. De nem elég. Magyarország egész közigazgatása, nemzetgazdászati, köz- és magánjogi viszonyai átalakitandók, Magyarország a régi kedvelt kifejezés szerint német vagy cseh lábra állitandó, voltak. Ekkor két okos nő mentette meg a magyar szabadság és nemzetiség maradványait: Károly kedvese, herczeg Pignatelli-Bellriguardo *Marianna*, Althann grófnak, Károly biztosának hitvese, és gróf Strattmann udv. kanczellár leánya a hős Batthyány Ádám özvegye (ki által e két ház összeolvadt), kit a bécsiek csak a szép *Eleonórá*-nak neveztek, Eugen sabaudiai herczeg barátnéja. Ennek panaszkodott Eugén egy a táborból irt levelkében, hogy „nem jöhet Bécsbe, mert titkos parancsok által a seregnél marasztatik. Ellenjavaslatai eredmény nélkül maradtak: ismét kedvök van Magyarországot német lábra állitani.“ Elborzadva fut Batthyányné, barátnéjához Mariannához. Ez nem kevésbbé rémült meg a régi, ép oly törvénytelen mint veszedelmes tervek gyors és örökké ismételt visszatérésén. Hosszas hallgatag gondolkodás után megöleli a vidám bájos Marianna lesujtott barátnéját, s másnap estveli 9 órára magához kéri jöni, mély gyászba öltözve. Utazókocsi álljon a hátulsó kapu előtt, hogy, ha feltétele sikerül, Eleonóra azonnal Pécsre siethessen, Eugén akkori állomására. Midőn a császár a szokott órában a szeretett hölgyhöz belépett, nem kevéssé volt meghökkenve, hogy a két urnét teljes gyászban leli, s megszólitásaira csak köny-özönt vesz feleletül. Végre előadta a két nemes nő e fájdalom okát. Előadták a polgárháboru iszonyait, melyek közt folyt le Eleonóra gyermek és ifjukora, s melyek már azelőtt egy emberkoron át marczangolták Magyarországot. Ha az utolsó békekötés (a szatmári), ha a koronázat, tartósb nyugalmat nem ad az országnak, honnan jöjön bizalom és egyetértés? A magyarok gyülölni fognák, a külső hatalmak a zavarosban halásznak majd: Anglia és Holland közbenjárók voltak a nagy Rákóczi-mozgalomban! — Mielőtt valamely végzetteljes lépés történnék, hallgatná meg a császár még egyszer a győzedelmes Eugén tanácsát, a mit eddig rosz lelkiismeretre mutató aggodalommal hátráltatni igyekeztek. — Ekkor lábaihoz borultak Károlynak a nők, s nemes hévvel kieszközöltek tőle néhány sort Eugénhez, melyekben minden történőket felfüggesztvén, őt Bécsbe idézi. És Batthyányné a levéllel e fagyos viharos éjben Magyarországoa sietett. — Még most is megörökiti a szép perczet egy jelképes ábrázolat, mely azon Festetics-féle csáktornyai várban látható, melyet Károly az egész termékeny Muraközzel együtt Althannak adományozott. S az ellenséges tervek helyébe majdan azon nevezetes 1723-ki országgyülési végzések léptek, melyek ma is az összes magyar közigazgatás alapját képezik.“ — Ezekből megérti az olvasó, kik értetnek a 9. vszakban Júnó és Vénus, Jupiter és Mars alatt; s mely ábrázolatot ért a költő e szak végén, mely „álnévs képben“ megőrzi e történet emlékezetét.

A figyelmes olvasó e történeti epizódban kétségkivül ráismert arra a ritka érdekességü tárgyra, melyet kitünő irónk Kemény Zsigmond drámai költeményben vett kidolgozás alá s belőle a „Pesti Napló“ mult évi tárczájában nehány mutatványt is közlött volt. Vajha befejezhetné!

A „Hungaria“ szálloda Pesten.

A napokban nyilt meg fővárosunkban a Hungaria részvényszálloda, vagy mint hivatalos czime szól és az ormairól lengő zászlókon is olvasható: „Grand Hôtel Hungaria.“ Pest egy szép épülettel, a pesti élet egy kényelemmel lett gazdagabb, s ha már a bölcs város-tanács megengedte a Dunapart beépitését, ha a forgalom szükségelte szélesség helyett a Dunasor a rakpartokon kivül alig egy pár öl széles maradt, az egykor tervezett fasorok helyett alig adván egy kerékvágásnak helyet, némileg vigasztalhat a körülmény, hogy az uj Dunapart palotái közt van egynehány, melyre büszke lehet a magyar főváros. Ott van az alsó parton a szép arányokban épült első magyar biztositó társasági palota, az igénytelenebb Lévay-féle ház és a kisebb ugyan, de homlokzatában csinos Heinrich-féle ház. Ezek sorában mindannyi közt legimposansabbul emelkedik ki: a nagy hotel pompás palotája, mely a most épülőfélben levő „Thoner udvar“-ban hatalmas vetélytársa akadt ugyan, s a mennyire az eddig kész részekből itélhetünk, ez utóbbi a részletek csinossága és az arányok öszhangjára nézve amannak fölötte áll és kevésbbé esik az ily óriás épületek közös hibájába: a kaszárnyaszerü modorba; de azért Skalnitzky és Koch épitész hazánkfiai e hotelben oly művet teremtettek, mely az idegen előtt méltó tanuságot tehet a magyar épitészeti izlésről.

A földterület, melyet ez óriás épület elfoglal, 24,192 □ láb, s pedig oly földből, melyről talán egész hazánkban leginkább mondhatni el: hogy drága; noha e tekintetben is tultett rajta a Thonet-féle palota, melynek telke a Pesten eddig eladottak közül legmagasb áron kelt el. A nagy hotel három oldalra nyilt, a negyedikkel (délre) a Lévay-féle (most a kereskedelmi miniszterium által elfoglalt) palotára támaszkodik. Képünk a Duna felé néző nyugoti azaz fő, és a hid-utczai homlokzatot a főbejárással ábrázolja; amaz 133 ablakkal tekint a páratlan szépségü Dunapartra, a hatalmas, mindenféle alaku és nagyságu járművektől szeldelt folyóra, a rajta zsibongó kereskedelmi és forgalmi életre, a hangyákként nyüzsgő munkásoktól telt rakpartokra, a szép fekvésü királyi palotára, a merészen függő, távolról pókhálószövet finomságunak látszó lánczhidra, a Gellért-hegy és czitadellára s a távoli Széchenyi-hegy zöldjéből előbukkanó nyári lakokra. Oly szép a panoráma, melyhez hasonlót alig mutat fel Európának egy fővárosa is, hogy ennek egyszeri látása kárpótolni fogja az idegent a magyar fővárosban tett látogatásáért. A hid-utczai homlokzat 107, a Mária-Valeria-utcza felé néző 121 ablakkal bir, és igy a külső oldalon összesen 361 ablakon tör be a világosság a nagy épület helyiségeibe. Ez ablakok zöld redőkkel vannak ellátva, mi igen csinos szin-ellentétet képez az utánzott nyers tégla burkolat vörös szineivel és a nagy kőhalmazot lakhatóbb szinezetüvé, a kaszárnyát barátságosabb külsejüvé teszi.

Mellékelt képeink, melyek ugy a részletek kivitele, mint az arányok feltüntetése tekintetéből igen sikerülteknek mondhatók, fölmentenek a külrészeknek részletes épitészeti leirásától, s az igy nyert időt forditsuk arra, hogy a nagy szálloda belsejével, ennek berendezésével ismerkedjünk meg. Az idegenre, a beszálló vendégre nézve ugy is ez a fődolog; ha a kényelemnek elég van téve, s ehhez mai világban nem csekély igényeket szokás formálni — egyik vendég a másiknak adja az ajtót, s hogy az utazóknak kényelmes ellátása a magas árak daczára mily eredményeket képes előidézni, példa reá Svájcz — ellentétben a szép vidékekben, nagyszerü tájakban nem kevésbbé gazdag, de az utazó kényelmére s az utazás könnyitése és kellemessé tételére rendelt eszközöknek annál nagyobb hiányában szenvedő Erdélyünkkel. Hány guinea, hány rubel marad a svájczi hôtelekben, hány kezet foglalkoztat az utazók ellátása; hisz e kereseti ág Svájcz legtöbb, egyébként szegény vidékén csaknem az egyedüli jövedelmi forrást képezi.

A mi hotelünk belrendezés és kényelem tekintetében is a „kor szinvonalán“ vagy divatos frázissal élve „a helyzet magaslatán“ áll; a párisi és bécsi Grand Hôtelen kivül alig van több Európában, mely a mienkkel kiállaná a versenyt. Ily óriás egészben több részletnek s a részletek nagyobb változatosságának jut hely, — az egész olyan mint egy nagy gépezet, mely számtalan kereket hoz mozgásba és dolgozhatik emberfeletti erővel: gőzzel, vizzel és villanynyal, s ezek szolgálatára rendelt egész legió szolga-személyzettel, — akár egy hierarchia — kicsiben.

A hid-utcza felőli főbejáraton belépve, oszlopos előcsarnokba jutunk, a szépen faragott iveket márvány-oszlopok tartják, az ivek öblözetéből gazdag csillárok függnek le; világitásukkal emelve az egésznek fényes benyomását. — Jobbra és balra a kezelési hivatalok helyiségei, melyekre ily nagy gépezetnél ép oly szükség van, mint az államban kormányra, — a felelősség itt még nagyobb, mert a kormánynyal együtt a vállalat is rendesen megbukik. Az adminisztrativ osztályból — a Kauser János pesti kőfaragó által készitett 9 láb széles márványlépcsőket jobb és balról hagyva, egyenes irányban az u. n. *diszudvarra* érünk. E részt tartjuk mi az egész épületben a legnagyobbszerünek, a legmeglepőbbnek, sőt, a mennyiben hasonlóra nem emlékszünk, páratlannak. A sok épitészi

csinnal nemes renaissance-izlésben épült 5 emeletnyi udvarfalak üvegtetővel vannak fedve, ennek közepéről hatalmas csillár lóg le s veti világát a törpe alantságban étkező vendégseregre. Minden emelet sajátságokat mutat fel, s kivált a déli fal, mely az épületet ketté választva, földszinten az ét- és emeleteiben az ünnepi termet foglalja magában, két oldalán a Teuchert Károly pesti művész által aranyalapra festett alakokkal, oly építészeti műegész, mely bármely művésznek diszére válnék. A diszudvar hátterében lévő szökőkút és virágokkal ékitett emelvény mellett utunk az *étterembe* visz, melyhez izlésre, csinra hasonlót Pest nem mutat fel, bár terjedelméhez és a benne rendesen helyet foglaló közönséghez, de leginkább a számos gázláng által okozott hőséghez mérve kivánatos lett volna, e termet magasabbra épiteni; ki a hüvös udvaron — mint rendesen — helyet nem találhat, e paradicsomi teremben a purgatoriumnak egy kis előizét élvezheti.

Az étterem fölött van a két emeletet elfoglaló *ünnepi terem*; nem nagy, de mennyire az előkészületekből s az állványok mögött kivehettük, igen csinos, fénynyel diszitett terem, melybe valószinüleg már a jövő idény alatt beköltözését tartandja Terpsychore, hűtlen ott hagyva eddigi kedvencz helyét: az Európát; ennek terménél ugyan nagyobb, de a vigarda a kisebbik terménél kisebb a Hungaria ünnepi terme.

Szóljunk még a többi részekről, a fényes kávéházról, a konyhák, pinczehelyiségek tömkelegéről, Személyeket és podgyászokat az emeletekre szállitó gépekről, szóval a legfinyásabb és elkényeztetett izlésnek is megfelelő belbeosztásról, a körülbelül 300 vendégszobának diszes berendezéséről, szép butorzatáról, a távirdai készülékről, s ingerelték, mig száját kitartotta, akkor hirtelen vasvillát dugtak bele, ugy hogy többé nem szorithatta össze fogait. Ekkor az orvos hirtelen előszedte szerszámait, felmetszette a dagadt innyhust s azt tapasztalta, hogy az egyik metsző fog össze van zuzva. Azt aztán darabokban vette ki, miközben az oroszlán rettentő orditást mivelt, minden

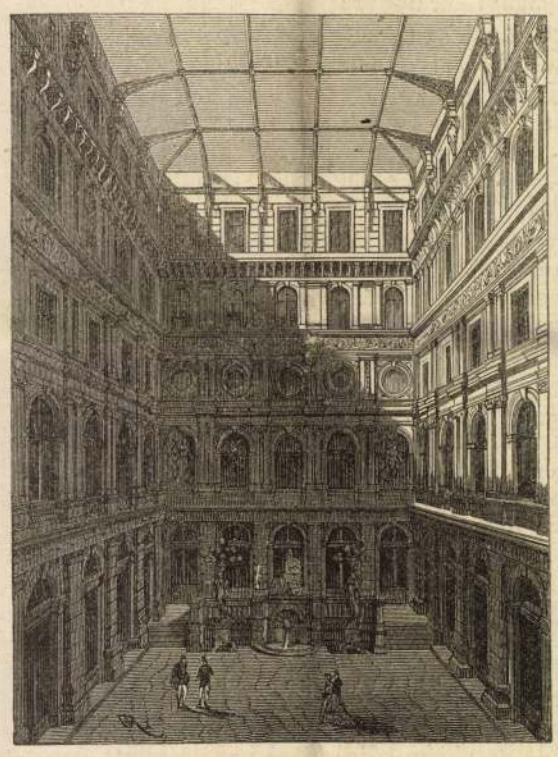

Diszudvar.

annyi egyébről? Van itt minden, *mit* a leleményes ész kitalált a siralom e völgyében lételt kellemessé, élvezetessé tenni. A szálloda egyébként már eddig is jó nevü bérlőitől függ a „Hungaria“ fölsorolt előnyeit kiaknázni, értékesiteni, s e helyet oly kellemessé és kedveltté tenni, hogy necsak a jámbor magyar (ki hamar megelégszik mindennel, kivált ha németül adják!), hanem a rafinirozott igényekkel érkező idegen is megelégedve távozzék a dunaparti palotából, de azért ne legyen kénytelen elfelejteni — s ezt a bérlők tapintatától elvárjuk, — hogy Magyarország fővárosában van, nem pedig a Lerchenfelden. *T. L.*

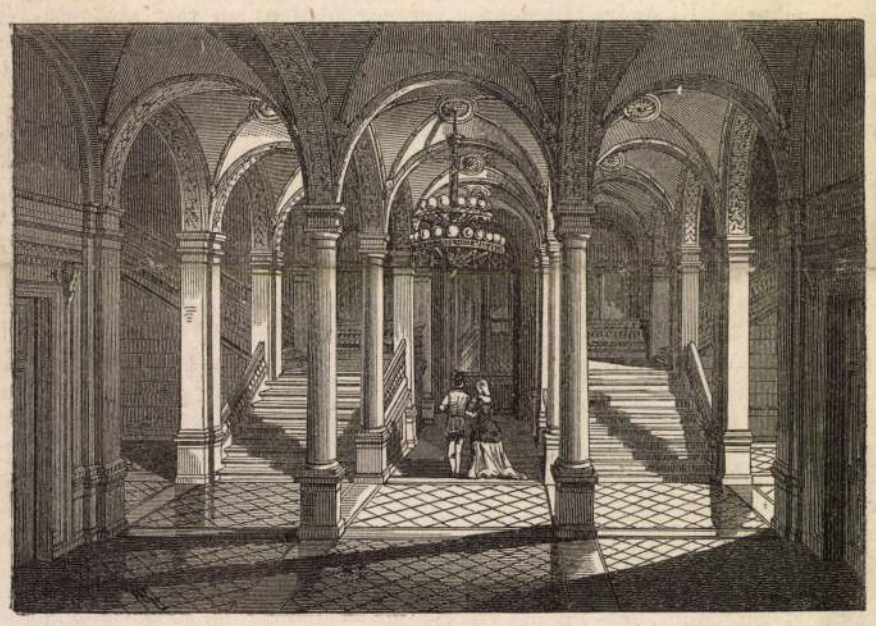

Előcsarnok.

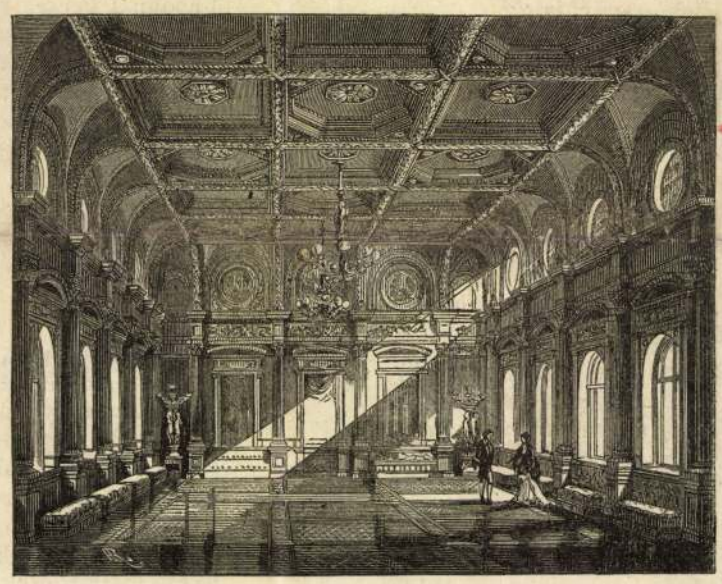

Ünnepi terem.

A „Hungaria“ szálloda Pesten.

Egyveleg.

** (*Kényes műtét.*) Glasgowban egy állatseregletben megfájdult egy hatalmas himoroszlánnak a foga, miután egy szolga vasruddal szájára ütött volt. Inye borzasztón földagadt, nem vett magához semminemü eledelt, látnivaló volt, hogy beledöglik. A sereglet tulajdonosa nem szeretett volna megválni a gyönyörü állattól s módokon törte fejét, hogy megmenthesse. Végre akadt egy orvos, a ki elég bátorsággal birt az oroszlán szájának megvizsgálására vállalkozni. Az állatot roppant erőfeszités után odakötözték a vasrácshoz, ngy hogy talpait nem használhatta, azután addig izma vonaglott s többször már attól lehetett félni, hogy elszakitja köteleit. A mütét azonban minden veszély nélkül szerencsésen végbement s most az oroszlán bordeauxi borba áztatott vakart hus mellett szépen halad üdülése felé.

** (*Hol fizetnek legkevesebb községi adót?*) kérdi egy közgazdasági lap s azt feleli, hogy Dél-Németországban, hol a községek utaikat, legelőiket és közhelyeiket gyümölcsfákkal ültetik be. Egész csomó község van, mely évenként 10,000 frtot is vesz be gyümölcsfái után s e bevételekből fedezi az utak fenntartását, hivatalnokai fizetését, sőt sok helyen az állami adót is. Monheim községet 1858-ban kormányilag kelle kényszeriteni a gyümölcsfák ültetésére, 1868-ban pedig már 3700 tallér bevétele volt a gyümölcs-szüret után. Reutlingenben 1860-ban a gyümölcs szüret 137,000 köböl terményt adott, melynek ára 51,000 frt volt. Természetes, hogy ily jövedelem-forrás megvédésére ott nem sajnálják a faőrök fizetését sem. Nálunk Körös és Kecskemét, a bánáti községek termesztenek tömegesen gyümölcsöt. A székely gazdák udvarán is majd mindenütt látható egy-két gyümölcsfa, de a megyéken ugyancsak elkelne a dél-németországi példa követése.

** (*London lakossága.*) London városának a legujabb népszámlálás szerint több mint *három millió*, vagyis: 3.254,904 lakosa van. E számba fel vannak véve mindazok, kik a Woolwich és Hamersmith, továbbá a Norvood és Hampstead közti 122 angol mfdnyi területen laknak, ugy hogy minden mérföldre 2664 lélek esik. Tiz év óta London lakossága 447,815 emberrel szaporodott.

** (*Terjedelmes család.*) A Rio Janeiróban (Brazilia) megjelenő „Tribune“ czimü hirlap Pasca-Curruból, az ottani anyakönyv után a következő kuriózumot közli. Él a nevezett helyen egy testileg s szellemileg egyaránt ép, erős 121 éves matrona, ki kétszer volt férjnél ekkoráig. Első házasságából tiz gyermeke született, részint fiuk, részint leányok. Második házassága gyümölcse egyetlen leány volt. E 11 gyermektől még most is élő 117 unoka származott, kik 400 dédunokát nemzettek.. A dédunokáknak 300 gyermekök van s ez utóbbiaknak (a hatodik nemzedéknek) ismét 80. Az érdemes matrona családja tehát összesen 908 tagból áll. A 121 éves asszonyság születés ünnepén azután az egész rokonság összegyül, mi azonnal benépesiti az illető hely nagy részét.

*** (*Orosz rabok éjjeli mulatsága.*) Oroszország Cserdyny városában egy idő óta éjjel gyakori merész lopások fordultak elő, s az orosz rendőrségnek, mint közönségesen, az a szerencsétlensége volt, hogy sehogy sem tudott a tolvajok nyomára akadni. Egyszerre azonban kisült, hogy bizony a tettesek magában a rendőri fegyintézetben léteznek. Egy rendőrbiztos a vizsgálás alkalmával észrevette tudniillik, hogy a szobapadlásán az ajtó felett egy gerenda helyéből kimozditható; ennek kiemelése folytán keletkezett nyiláson a fegyenczek éjjel észrevétlenül lopásokra jártak ki a városba, s müködésüket végezvén, mindenkor szép csendesen visszajöttek börtönükbe.

** (*Egy kis változtatás Shakespearen.*) Egy porosz katona, ki csak nemrég tért vissza a harcztérről, s kinek e szerint még élénk emlékezetében voltak a harcztéri rendes porcziók — bevetődött egy berlini szinházba, hol ép Shakespeare „Velenczei kalmár“-ját adták. A törvényszéki jelenetben, hol Sylok igy kiált föl: „Követelem a font husomat“ — a karzatról a mi katonánk a következő szavakkal toldta meg a szöveget: „És az öt szivart!“

** (*Orosz vásár.*) Némely orosz város hires óriási vásárairól. Igy pl. legközelebb az *irbiti* vásáron az áruforgalom valóban rémitőleg nagy volt. Nem kevesebb mint 37 millió rubelnyi áruczikk kelt el; közte vaj 1 millió, csaj több mint 2 millió értékben.

galambom, én ismerem azt a fiatal embert, azt a széltolót, azt a kamaszt.

E kifakadásra az ablakban egy másik fej is megjelent, egy öreg asszony feje.

— Hogyan, tekintetes ur, Gerezd urról semmi jót nem tudna?

— Jó estét, Rudasné asszonyom! Kevés jót.

És ekkor Tamás ur hátra szegte fejét, összeredőzte homlokát. Arcza még annyi jót sem mondott, mint szavai.

— Én istenem, igen illedelmet tudó fiatal embernek látszik. — Menj dolgodra Máli lelkem. — És jó állása van. Az ember azt hinné . . . .

— Az ember sokat hisz, és még sem ugy van, — szólt közbe zordonan Tamás ur, és lassudan emelgette szempilláit, a mi végtelen jól illik az erély kifejezéséhez. Nem ajánlom asszonyom, nem ajánlom.

Ezzel tovább ment, mert ha erélyesen kellett föllépni, Izsák Tamás keveset beszélt.

Látni lehet mostani föllépéséből, hogy Tamás urnak semmi más terve sem volt, mint Gerezd Frigyest száműzni birodalmából.

Ugyanezen este elment a „fekete szegfűbe“ is, hol az utczabeli intelligenczia gyülésezett, s hol Tamás urat kényelmes börszék várta. A mint belépett szigoru arczával, azt ma mindenki még szigorubbnak látta. Tisztelői kiragadták kezéből a botot és kalapot s ülés-készre hurzták a széket. A tisztelt férfiu némán üdvözölte a bizalmasokat, s helyet foglalt karos székében. Mindenki hallgatott, s azt lehetne mondani, hogy ünnepi csend volt, ha a konyhából a tüznél levő sültek serczegése be nem hallatszott volna. Akadtak, a kik ez alatt ittak, mások csendesen falatoztak, de a legtöbb tekintete a nagy férfiura volt szegezve. Végül valaki bátor volt megkérdezni, ha vajjon Tamás ur olvasta-e a mai lapokat. Tamás ur bólintott fejével, s azt válaszolta: „ostobaság!“ E határozott nyilatkozat ujabb némaságot szült. A jeles férfiu utoljára is oda szólt egyik szomszédjához.

— Rudas ur, az ön Málikája napról napra szebb.

— Köszönöm a megemlékezést, tekintetes ur. Isten tartsa meg önt sokáig.

— És leánya okozzon önnek számtalan örömet, — toldá hozzá Tamás, kegyteljesen koczintva és fenékig kiüritve poharát. — Nos Rudas ur, azt akarom önnek mondani, hogy nem kell sietni férjhezadásával. Ugy tetszik, széptevője van. A leányok hasonló korban hamar lángra gyulnak. Engedjék meg kedves barátaim, hogy saját életemből idézhessek példát. Huszonöt éves voltam barátim, telve vágyakkal és reményekkel. Jókedvü ficzkó voltam én a magam idejében, s elökelő barátaim lévén, a legelső házakhoz jártam. (Barátaim, az elökelök barátsága olyan, mint az árnyék. Eltünik, mihelyt nem süt felettünk a nap. Valóban, barátaim, a sors a mi napunk.) Lelkemre, szomszédok, ott sem voltam utolsó legény. Engedjék meg azonban, hogy részleteket ne mondjak. Ott kezdem, hogy gyöngéd viszony fejlödött ki köztem s egy fiatal hölgy közt, kinek nevét azonban elhallgatom, habár az elökelő hölgyet önök közül — legalább névből — valamennyien ismerik. Báró kisasszony volt barátim, 17 éves, mint az ön leánya Rudas ur; és másfél millió évi jövedelme.

Itt Tamás ur elhallgatott egy pillanatra s aztán felkiáltott: „Másfél millió!“ Megcsóválta fejét s nehány korty bort ivott. Környezete kézbe támasztott állakkal hallgatta.

— Be kell vallani, uraim, hogy szerettem.

— Meghiszem azt! — kiáltott a hallgatók egyike, kinek fülében még most is a másfél millió zúgott. De Tamás ur egy szigoru tekintettel helyre utasitotta.

— Uraim, életemet adtam volna érte. A bájos hölgy szintén szenvedélyesen vonzódott hozzám, és — lelkemre, ugy volt, a mint el fogom mondani, — és ő maga ajánlotta ide kezét.

— Hogyan, azt akarta, hogy ön nőül vegye? — kiáltott föl az iménti hallgató.

— Igen, barátim. De ekkor bennem felébredt a büszkeség. Hogyan? gondoltam, nekem az erőteljes, munkaerős férfinak egy gyönge nő adja meg a földi jólétet? Féltem, hogy a kényelemben elpuhul szellemem. Ah, barátim, biztos reményeim voltak a jövőben, és én lemondtam, vérző szivvel, de büszke lélekkel.

— A másfél millióról?

— És ime, a sors mennyire sujtolt!

— Minő karakter, minő karakter! — kiáltott a „fekete szegfü“ csaplárosa.

— Tehát, édes Rudas ur, vigyázzon leányára. Ma is láttam onnan kijöni valakit, a kit én nem szeretek.

Rudas ur, ki az utcza legtekintélyesebb házbirtokosa volt, tenyerével dörzsölte homlokát, majd meg két ujjával orra tövét, végül pedig torkát vakarta.

— Valóban azt hiszi a tekintetes ur, hogy ez a fiatal ember . . .

—Édes barátom, én ismerem az embereket, s e fiatal embert kiválólag ismerem.

— A tatár vigye, ha még egyszer jö, senkit sem talál otthon.

Tamás ur diadalmas tekintetet vetett környezőire, és szivarra gyujtott, mialatt a husos fejü csapláros egyre csak azt mormolta: „mily karakter, mily karakter!“

Izsák Tamás azzal a nyugalommal ült ott, és ment haza később, melyet csak egy győztes hadvezér érezhet. Diadalmámorosan hajtotta le fejét párnájára, s miután figyelmeztette nejét, hogy a lélekzetet ne szivja oly nagy zajjal, elaludt. De álmában rémek üldözték, s minden rém Gerezd Frigyeshez hasonlitott. Látott egy arkangyalt is, ki lángpallossal kezében, a szegfü utcza bejáratánál örködött, midőn ő a hivatalból tért haza. Ez az arkangyal is a városi fiatal alügyész volt, s elüzte őt a szegfü utczától.

E rettentő álomlátás folytán reggel igen kedvetlen volt, s fejébe furódva találta az emésztő gondolatot: mit tevő lesz, ha minden éberség daczára is Gerezd Frigyes betör a szegfü utczába, s tönkre teszi hatalmát. Terveket koholt, s ezek annyira elfoglalták, hogy hivatalában sem beszélt senkivel.

Mint tapintatteljes hadvezér, legelső teendőjének tartotta: erődítéseket tenni a fenyegetett tartományban, s a jó szellemet éberen tartani övéi kebelében. Ezért legelőször is igen sok latin szót használt; továbbá a természet csodáiról beszélt oly hangon, mintha csak egy kályha befütéséről lett volna szó. Majd világeseményekkel foglalkozott, s apró-cseprő dolgokból, melyeket senki sem részesitett figyelemben, nagy horderejü következményeket jósolt; a jelentékeny eseményeket pedig, melyek a lapok és kávéházak utján övéi körébe is elhatottak, szót sem érdeklőknek nevezte. Söt vallási kérdéseket is állitott föl, s az istenség fogalmának magyarázatát azon következtetéssel zárta be, hogy: egyedül csak az istennek tartozunk mindennel, másnak semmivel. Tehát az adófizetés a legigazságtalanabb. Ezután az adózást támadta meg, s ilyenforma szavakkal végezte támadását:

„Isten látja, hogy öszintén beszélek, mert hisz én magam is adókból kapom fizetésemet.“ Az önzetlenség eme szavait lelkesen megéljenezték, mire Tamás ur még azt is kijelentette, hogy részéről kész lenne fát vágni és kapálni is, ha az adókat eltörülnék.

— Ez aztán az államférfiui észjárás! — kiáltott a husos fejü csaplár, ki épen az nap érzékeny birságot fizetett, miután a fogyasztási adó alól ki akart bújni.

(Vége köv.)

Kossuth elfogatása 1837-ben.

IX.

Lapunk 1-sö és 2-ik számában több érdekes levelet közöltünk, Bártfai, Wesselényi, Deák s Kossuth tollából, ez utóbbinak elfogatására s részben az „ifjak“ pörére vonatkozólag. T. munkatársunk Miskovszky Viktor, Kassáról, még egy eredeti levelét küldötte be Wesselényinek, melyben ez, egy barátját — nem tudni kit, mert a levél czimirata elveszett, — Kossuth elfogatásáról értesitvén, segélytelenül maradt családját hazafias pártolásába ajánlja. Wesselényi e levelének tartalma rokon a már előbb V. szám alatt közlöttével; s mindkettöben emlitve van, hogy többeknek is irt e tárgyban s ugyanezen czélból. Ugy látszik, a buzgó barát és hazafi, ha szóban nem is épen egyező, de hasontartalmu körleveleket intézett az ország különböző megyéibe, barátaihoz, s elvtársaihoz, hogy általok a törvényhatóságokat részvétre s tevékeny segélyre inditsa. Eleveleken Wesselényi tüzlelke ömlik el; érdekes világot vetnek a korra s az iró lelkületébe. Ez ujabbnak közlését, ismétlésbe esni sem félve, szintén érdekesnek tartjuk. Itt következik:

Kedves Barátom!

Kossuthot tegnap éjjel elfogák. Csak ötet érte-e e sors, vagy lettek-e mások is áldozati az erőszakot szülő azon fonák nézeteknek, mellyektől a hatalmasok magokat Haza s Király veszélyére vezéreltetik, nem tudom. Lehet hogy egypár nap mulva talán több másokkal én sem fogom már Isten szabad levegőjét szivni. Bármi történjen, nekem s minden velem egyetértőknek keblünk tiszta s polgári törvényes kötelességeink tellyesitésének érzete ád elég erőt arra, hogy a törvényes jussok törvényes oltalmazásáért reánk mért bármi üldözéseket s csapásokat férfiasan eltürjük. Kik a kormányt az erőszak botránkoztató s veszélyes utjára birták, kettőt vehettek czélba: vagy azt, hogy mindenkit a szabadszóllástól s alkotmányunk és nemzeti kifejlödésünk melletti törvényszerü törekedéstől elrettentsenek, s igy most a Törvényhatóságokat, majd az Országgyülést szolgai szellemüekké varázsolják, vagy pedig másfelől, hogy illy égető fájdalmat okozó ingerlés s keseritès által itt vagy amott tettleges kitörést eszközöljenek, mellyet nemzeti létünk s alkotmányunk letiprására kivánt ürügyül használhassanak; mentse az elsötől a Magyarok Istene nemzetünket, mentsen a másodiktól ön okosságunk, törvény iránti határtalan hódolás s azon meggyözödés, hogy az elnyomottnak ügyét s igazságát minden ujabb elnyomás tisztábbá s erősebbé teszi.

Szegény Kossuthnak Apja, Anyja s Test vérei szánakozást gerjesztő állapotban vannak, ez életbeli minden örömüktől, reménytől s egyedüli istápjoktúl megfosztva elhagyatva állanak inség és nyomoruság szélin egy borzasztó jövendő örvényébe tekintve. Szent kötelessége most minden magyarnak s becsületes embernek és Törvényhatóságnak a hazafiság és törvényesség ezen nemes lelkü Martyrja családját e siralmas állapotjában résztvevő gyengédséggel, önmegeröltetéssel

*

s áldozattal is segiteni. Ök most a mi rokonink, mi vagyunk nékik testvéreik s gyermekeik. Erkölcsi jaj s gyalázat lenne az mindnyájunknak s Törvényhatóságainknak, ha azon észszel, tudással s akarattal tündöklő hazafinak családja, ki mindenét feláldozta törvényes kötelessége tellyesitéséért, szemünk láttára inséggel küzködne. Nehány embernek alamizsna formában s mennyiségben történö adakozása: igaz, hogy mind szerencsétlen barátunkat, mind nemesen érző házanépét sértené, gyalázná; de egy nemzeti adózás, mellyet hazafiak s Törvényhatóságok az értök szenvedő hazafinak szentelnek, illik hozzánk is hozzá is; ki többet tehet, kinek szive melegebben ver, áldozzon többet; ki ezt nem teheti, annak kis adománya is szint olly áldást szülö és érdemlö. — Külföldön jukon áldozatul esnek is, legalább házanépök az inség martalékjává nem válnak. De nem merítek bús lelkemből több szavakat, hogy az ügyet szivedre kössem, tudom szinte olly melegen érzed azt, mint én, tegyél tehát s tegyetek a mit csak lehet. Hazafiui válaszodat minélelöbb kikérvén s várván maradok Pesten május 6-án 1837. barátod

Wesselényi, m. k.

A debreczeni szinház.

Debreczen egyik ringató-bölcsője volt a magyar szinészetnek.

Midön József császár halálával a germanizatióra irányzott törekvések halomba dőltek, az ottani ref. főiskola növendékei közül váltak ki azon derék ifjak, kik az egyik legelső magyar szintársulatot szervezték, s példás kitartással, erős küzdelemmel uttörői lettek a magyar szinészet ügyének.

Ez időben azonban a szinészek nemcsak városról városra jártak buzgalmukkal, művészetükkel, hanem a városokban is házról házra kellett nyomorult lomtárukkal vándorolniok.

Előbb a vendéglő terme, később egy középület engedtetett át szinházul. Végre a Nánássy család egy magtárt szini előadásokra átalakittatott; de az magtárnak sem lett volna nagy, szinháznak épen kicsiny volt, — hogy egyéb hibáit és hiányait ne emlitsük.

Annálfogva már a 40-es években felmerült Debreczenben az állandó, tisztességes szinház szükségérzete. E szükségérzet 1843 táján megszólalt, de hamar ismét elhallgatott s a magtár tovább is szinház maradt.

1854-ben az eszme ujra megpendült, s az akkori mindenható polgármester ismert erélyével karolta fel és érlelte az ügyet, aztán pedig ismert ingatagságával elejtette azt.

1860-ban a jogküzdelem központjává vált Debreczen ismét felelevenitette az eszmét.

A szabadságharcz óta Debreczenben egy derék csapatja küzd az uttörőknek a haladás és művelődés ügyei mellett. Lehetnek valami százan, tagjai kevés különbséggel husz év óta ugyanazok: a debreczeni értelmiség. Ezek közül telt ki az ottani intézetek és intézmények vezérszemélyzete, ezek alakitottak jóravaló vállalatokat, hasznos egyleteket, ezek képezték a jog harczosait, az alkotmányos tisztviselőség zömét, a választmányokat és bizottmányokat. Ezek 1860-ban mint a takarékpénztár vezetői 400, mint az „István“ gőzmalom vezetői 500 ftot ajánlottak fel állandó szinház épitésre, a kaszinóban pedig, s magán összejöveteleken és mindenütt, a hol csak tehették, szünet nélkül az ügy előrevitelén munkálkodtak.

Az akkori községtanács, e rendületlen férfiak buzgalmának hatása alatt 150,000 ftot és egy üres telket ajánlott fel állandó szinház épitésére. Az 1861-diki tanács nemcsak megerősitette a határozatot, de hozzá látott végrehajtásához is. Előre látván a bekövetkezendőket, sietett munkájával, ugy hogy a Schmerling tisztviselőség az épületet már megkezdettül találta, s nem tehetett mást, ha akart volna is, mint azt befejeztetni.

Időközben Reszler István szinügyi vállalkozó Debreczenben ideiglenes szinházat épitett, s abba valóban kitünő társulatot vitt. Némileg e jó törekvés, de különösen az állandó szinészet ügyének támogatására a debreczeni értelmiség szinügy-egyletté alakult s hirlapot alapitott, melynek segélyével czéljait előmozditsa.

E szinügy-egylet életrevalóbb volt, hogysem munkálkodását a Pálffy-kormány jó szemmel nézhette volna. E kormány nem engedett az egyletnek döntő befolyást a szinház ügyeibe; hanem azért tudott az magának befolyást szerezni. 1861 óta szilárd lábon tartotta Debreczenben a szini vállalkozást, 1865-ben, midőn a szép, nagy szinház aug. 20-kán ünnepélyesen megnyittatott, ez ünnepélyen annak szelleme lebegett, ezer meg ezer boszantás, helytelenség és jogtalanság daczára

Debreczeni szinház. — *(Gondy és Egey* fényképe után *Haske.)*

hazájokért szenvedő több nemes férfiak családjai számára gyakran történtek aláirások, s azokat a dúsnak ezerei épen ugy diszesitik, mint a szegény napszámosnak egy két fillérje. Meg vagyok győződve, hogy mind a megye Rendeit e nemes áldozatra birni, törekedni fogsz, mind pedig tenmagad leteszed azt e szent oltárra. És ezen áldozatnak sikere és haszna nemcsak szerencsétlen barátunk börtöne kinjait enyhiteni, nemcsak gyászba borult házanépét kétségbeeséstől menteni fogja, hanem az egész Hazára is malaszttal teljesen hatand; a Kormány kezében vannak ugyanis az ijesztő s büntető eszközök, ö nála minden csábitó módok, s csillámló jutalmak, csak egy puszta helybenhagyás az, mivel a Nemzet az érte küzdöket jutalmazhatja, legyen ezen küzdöknek bár azon vigasztalásuk, hogy ha veszély tellyes pályá-

fentartotta magát, s kivitte, hogy 1866. év tavaszán a debreczeni színészetnek kontár kezekben végkép elromlott ügye teljesen kezébe adatott.

Tisztelet ez egyletnek, elismerés tagjainak.

A debreczeni állandó szinház ügyeit a szinügy-egylet kezeli. A szinház átadatott neki 10 évre. Jót áll a befizetésekért, és a művészeti jó irányért. Tisztviselőket nevez. Mindenről pontos, nyilt számadást vezet.

Ma már eredményeket mutathat fel. Szakértő, buzgó, jó igazgatót és alkalmas tisztikart választott. Külső és belső rendszabályokat szerkesztett. A szinházat jó darabokkal és személyzettel ellátta. Az ügy virágzik kezelése alatt szellemi ugy, mint anyagi tekintetben.

Munkálkodásának és törekvéseinek legméltóbb bizonysága a közelebb lefolyt (186$^8/_9$) szini évről való számadás és az ahoz csatolt jegyzetek, melyeket az egylet által kiadott adat-gyüjtemény nyomán itt közlünk:

Előadatott 41 eredeti és 178 nem eredeti mű.

Összes bevétel 61,055 frt, ebből mult évi maradvány 380 frt, napi jövedelem 45,216 frt, bérlet 8785 frt.

Összes kiadás 61,055 frt, ebből havi fizetések 37,750 frt, kölcsön törlesztés 2000 frt.

A tiszta vagyon állása 17,439 frt.

A város részint természetiekben, részint készpénzben 10,260 frt segélyt adott.

E kimutatáshoz a választmány köv. megjegyzéseket és figyelemre méltó következtetéseket csatolja:

„A szinügy-egylet által szerződtetett társulat, a májustól szeptember végéig terjedő nyári idény alatt, mind a három évben Nagy-Váradon működött; hol a magyar színészet ügyét minden időben pártfogoló hazafias érzületü közönségnek oly buzgó támogatásában volt szerencsés részesülni, hogy a bevett jövedelemből, a jelentékeny összegre menő utazási, szinkör, felszerelési- és napi költekezésen kivül, az összes személyzet teljes havi dijai is mind a három izben hiány nélkül pontosan fedeztethettek.

És igy azon nagy czél felé, melynek elérésére ezen vállalat életbeléptetése által a szinügy-egylet törekedni kivánt, — mint a három évi számadás eredménye igazolja, — jelentékeny közeledés történt; — mert egy jól szervezett társulat folytonos együt-tartása és pontos dijazása által, a debreczeni és nagyváradi közönség müigényeinek kielégitésén kivül, a vidéki színészet biztos alapra helyezésének, s ezáltal közvetve a nemzeti szinügy fejlesztésének utja is egyengettetett.

Hogy a tiz évre tervezett vállalat vége meg fog-e felelni a jó kezdetnek, és meghozandja-e a várt kedvező eredményt: az a jövő titka.

De ha az eddigi eredményből szabad következtetni; — ha fontolóra veszszük, hogy mig az első évi bevétel, — a 14,000 forintos kölcsönt leszámitva — csak 47,939 frt 73 krra ment, a má-

Képek a pusztáról: 2. A juhász. — *(Gondy és Egey* fényképe után *Jankó J.)*

sodik év már 54,920 frt 62 kr., a harmadik pedig 61,055 frt 67 krt jövedelmezett; és igy a második évi bevétel 6980 frt 89 krral, — a harmadik évi pedig 13,115 frt 94 krral haladta meg az első év jövedelmét; — és ha még azon figyelemre méltó körülményt sem feledjük ki a számitásból, hogy kiválólag gazdászattal és iparral foglalkozó vidékünkre nézve, ezen három évnek nem mindenike volt áldásthozó: alaposan reméljük, hogy rendes viszonyok közt, ha hazánk csapások által nem látogattatik, vagy valamely európai rázkódás szellemi életünk fejlődésére káros befolyást nem gyakorol, vállalatunk kedvező sikerét nem lehet okunk félteni.

Azonban, bármit hozzon is a jövő, annyit az eddig elért eredményből is bátran következtethetünk és következtetésünk helyes volta mellett számok tesznek nyilvános tanubizonyságot: hogy ha a színészet iránti érdekeltség nem csupán hazafias áldozatra buzdítás, hanem tapintatos eljárás által is folytonosan ébren tartatik; a jövedelem czélszerü és lelkiismeretes kezelése által pedig gondoskodva van arról, hogy a közönség áldozatfillérei, — minden mellékcsatorna elzárásával — egyedül csak a szinügy fejlesztése érdekében tétessenek gyümölcsözőkké: *a magyar színészet országos segedelem nélkül, saját keresményéből is meg tud élni.*

Ezen tapasztalásból pedig azon tanuság vonható, hogy ha a nemzeti szinészet ügyének lendületet akarunk adni: ne támaszkodjunk egyedül a kormányra és törvényhozásra; mert elfogulatlanul tekintve a dolgot, kénytelenek vagyunk bevallani, hogy hazai viszonyaink jelenlegi zilált helyzetében kormányunk és törvényhozásunk legjobb akarattal sem tehet oly intézkedést, mely a vidéki szinészet parlag mezejének azonnali felvirágoztatását legyen képes elővarázsolni; hnnem ha czélt akarunk érni, magunknak kell a cselekvés terére lépni. Tegyen e téren az ország minden vidéke annyit, a menynyit helyzetében és körülményeihez képest tehet, és rövid idő mulva tapasztalni fogjuk, hogy a különböző pontokon működő erők összehatása folytán nemzeti szinügyünk uj életre ébred, s a szinészet terén támadó mozgalom, verseny és pezsgő élet által nemzetünk ezen fontos közügyének szebb jövője biztositva leend."

A tények beszélnek. Vajha ez esetben beszédöket meghallaná, a kihez intézve van: a nemzet! vajha nagyobb városaink kezökbe vennék a szinészet ügyét és a zilált és gyarló viszonyok közt élő vidéki magyar szinészetet kihoznák a szolgaságnak földéről, s alakitanák egyetlen szilárd és oly intézménynyé, mely becsületére váljék maguknak a városoknak, magának a művészetnek, s a nemzetnek. *Kg.*

Képek a pusztáról.

II.

A juhász.

A pásztoremberek legpatriárkálisabb faja. Ó-testamentomi alak, melynek történelme átszürődik az apostolok és idyll-iróktól kezdve Gessnerig s Berangerig minden irodalmon, s Heine szerint: régi történet, mely mindig uj marad.

Nomád életet él. Libanyomásról közlegelőre, közlegelőről tarlóra vándorol, s valódi kosmopolita-képen, mindenütt otthon érzi magát.

Békés honpolgár. Sem egymással, sem mással nem igen veszekszik, még kevesebbet verekszik, s pusztitni nem igen pusztit egyebet, mint báránytokányt s ős ellenségét a farkast.

Itélő és emlékező tehetsége rengeteg. Szeretném én azt a rabbi Dänemarkot látni, a ki a juhok természeti és társadalmi történelmét ugy az ujján forgatná, mint a magyar juhász, — és ugyancsak generalis legyen, ki katonáit az egyszabásu waffenrockban ugy megkülönböztesse egymástól, mint a juhász a maga egyszabásu bundában járó juhait.

Szóval, a magyar juhász minden tekintetben eredeti alak, kiváló nemcsak minden korok, nemcsak minden pásztorok, de még minden juhászok közül is. Mert keleten a nyáj fékezhetlen elemek zürzavara, nyugaton pedig agyon fékezettek árnyképe; testületi szellem a juhok közt csupán Magyarországon van kifejlődve, s a gremium feje, fejedelmi feje a juhász.

Vagyon neki minisztere, mely a nyáj ügyeit vezeti s a fejdelmiház terheit hordozza; s ki restebb, önhittebb és nagyobb fülü, mint bármely miniszter. Hátán ordót visel, s fizetése bunkósbot és bogáncskóró.

Vagyon neki udvari bolondja: a bodri, mely ugrifüles ötleteivel az udvart mulattatja, s megelégszik ugyan a hulladékkal, de harap is aztán tőle. Egyébiránt a közrendre vonatkozó intézkedései okosabbak és sikeresebbek, mint a miniszteréi.

És van neki, a mi legfőbb: költészete. Egy kis furulya, vagy bodzafatilinkó, melynek hangjában az egyszerü elégültség s a magasztos emelkedettség egyesül; — olyan az, mint a hegedü, melynek korpusát még nem fényesitette ki a hangszer-készitő; mint a zongora, melyről már csak a külső csin hiányzik, mint a hangjegyet nem ismerő pacsirta.

Eszterházy fogadott, hogy egész Spanyolországban nincs annyi juh, mint az ő jószágain, — érdemes lett volna arra is fogadnia, hogy egész Amerikában nincs annyi költészet, mint az ő juhászainál. Vers nem igen kerül azoktól ki, de igenis dallam, a contrapunct nem uralkodik ott, de igenis az érzelem; s a ki azt hiszi, hogy erő és művészet egymással össze nem férnek, tekintse meg jól e hosszu fürtü bundába mélyedt athlétát, aztán hallgassa meg furulyázását, és be fogja látni, hogy csalódott. *Kg.*

Adomák és jellemvonások a skót életből.

— Dean Ramsay könyve. —

(Vége.)

Az egyházi fegyelem régebben nagyon szigoru volt. Volt rá eset, hogy egy párnak, kik nem szabados módon éltek együtt, meg kellett jelennie az egyházkerületi gyülés előtt, és ott zsákba öltözve kérni bocsánatot. Azután visszamentek saját egyházukba, ott végezve a bűnbánatot azáltal, hogy a templomi harangozás alatt ott állottak a templom-ajtóban mezitláb és fedetlen fővel, s ugyanigy a nyilvános bünbánó-helyen, s ezen penitentiával be kellett járniok az egyházkerület minden gyülekezetét.

Mulatságosb neme volt ennél a büntetésnek, a templomban alvók megfeddése, s illetőleg annak a következő példája. A pap észreveszi, hogy egyik hallgatója elaludt a beszéd alatt. Megállt és az alvóhoz fordult: „Jems Robson, te alszol; követelem, hogy ébren légy akkor, mikor neked isten igéje prédikáltatik." „Jól van uram, — nézzen ön saját székére, s ott majd egy másik alvót is láthat rajtam kivül," — felelé Jems, a pap nejére mutatva a külön pap-székben. „No hát Jems, — mondá a pap — ha feleségemet még egyszer aludni látod, tartsd fel a kezedet." A pap tovább beszél, egyszer csak a kéz felnyulik, s bizony a fiatal asszonyt alváson kapták. Ekkor férje ünnepélyesen felhivta, hogy álljon fel, s hallja meg a tetthez méltó dorgálást, melyet igy hajtott végre: „Mrs. B! mindenki tudja, hogy mikor téged feleségül vettelek, nem kaptam veled szépséget; atyádfiai tudják, hogy nem kaptam pénzt sem, s ha még isten kegyelmét sem kaptam veled, akkor igazán rosz vásárt csináltam."

Egy nemrég meghalt humoros pap, kinek a házasság felől nagyon is komoly nézetei voltak, egy hozzá esketés végett menő párnál igy kezdette a szertartást: „Barátim, a házasság áldás nehányakra nézve, átok sokakra nézve, és rettenetes nagy bizonytalanság mindenkire nézve. Vállalkoztok-e?" kis szünet után kérdé még nagyobb nyomatékkal: „vállalkoztok-e?" — s csak miután semmi ellenvetést nem hallott, ment tovább.

Szokásban volt az is némely vidékeken, hogy a pap a nagyobb birtokosok előtt, kik egyszersmind az egyháznak patronusai voltak, mikor belépett a templomba, meghajtotta magát; s nem ritkán érdekes czivakodás fejlett ki abból, hogy melyik előtt hajtsa meg magát *először*. Dr. Wightman, a kirkmahoei pap, egy vasárnap reggel bemenvén templomába, látja, hogy a patronus székében mind csupa nők ülnek, s férfi egy sem; s a pap — talán mivel mint nőtlen legény, kényesnek érezte ezt a pontot, — elmulasztá a szokásos meghajtást az urnők előtt. Nem sokára találkozik Miss Millerrel, a ki hires volt szépségéről, s ez gyöngéd szemrehányással megszólitja barátnői előtt a papot, hogy miért nem köszönt nekik mult vasárnap, adjon felvilágositást! A pap egyszerre felelt: „Bocsánatot kérek, kisasszony, de ön bizonyosan tudja, hogy az angyalok tisztelete nincs megengedve a skót egyházban," — s azzal mélyen meghajtván magát, tovább ment.

Skócziának felvidékén, hol a népesség nagy része pásztorokból áll, szokásban volt csak nemrégen is, hogy mindenik juhász a kutyáját is elvitte magával a templomba, s a gyülekezet fele rendesen ebekből állt. E nagy örvös ebek meglehetős türelemmel kiülik az egész istentiszteletet, egész addig, mikor a legutolsó zsoltár következik, a mikor általános fészkelődés és ásitás kezdődik, mind menni akarván, s mikor már az áldásra kerül a sor, valamennyi bele ugat keservesen. Egyszer egy ilyen gyülekezetbe idegen pap jött papolni, s a hivek elhatározták, hogy az istentiszteletnek valamivel tisztességesebben kell végződnie. Csakugyan mikor a pap elvégezte a tanitást, s az áldást akarta elmondani, meglepetve látja, hogy hallgatói közül egy sem áll fel. Megállott és várt egy darabig, hogy majd fölállanak, a mikor egy öreg juhász, felnézve a szószékre, mondá: „Csak mondja el uram, azért ülünk, mert a kutyák száját kell fogni!"

Az ur asztalához járulni akarók templomban történni szokott megvizsgálása is sokszor ütött ki mulatságosan. Igy a pap kérdé egyik hallgatóját — az emberi természetnek az eset előtti állapotára vonatkozván: — „milyen ember volt Ádám?" „Oh, épen olyan mint más ember" — lőn a válasz. A pap részletesebb felvilágositást kivánván, a katechumenus folytatá: „épen olyan volt mint Joe Simson, a ló-kupecz." „Hogyan?" kérdé a pap. „Ugy, hogy senkinek se tett semmi hasznot, kárt meg nagyon soknak."

A kis leánykának reflectiv felelete sem rosz. „Miért csináltak az izraeliták maguknak aranybornyut?" „Mert nem volt annyi aranyuk, hogy tehenet csinálhattak volna."

Egy-egy ünnepélyesebb alkalommal gyakran 3—4 pap is szerepel egyszerre a skótoknál, gyönyörüségére mind maguknak, mind a gyülekezetnek, mely ilyenkor őket összehasonlitgatva birálgatja. Egy csomó öreg asszony, ilyen alkalomról térvén haza, épen abban volt foglalatos, s egy közülök neki melegedve a beszélgetésnek mondá: „Az volt a legszebb, azé a kopasz fejü emberé, mikor mondta: hogy „Raphael énekel, és Gábriel pengeti arany hárfáját, s az angyalok szárnyaikat csattogtatják örömükben." Oh az nagyszerü volt! Egészen a ludjaimat juttatta eszembe, mikor ezek nyakukat kinyujtva csattogtatják szárnyaikat, ha látják, hogy jön az eső, forró meleg nyáron."

Egyéb babonák közt, melyek a skót köznép közt megvoltak, a keleti part-városok népséginél egy nagyon sajátságos tartotta fenn magát egész az ujabb időkig: iszonyodás a disznótól, sőt még a nevének említésétől is. Ha ez az állat keresztül futott utjokon, midőn utra keltek, azt ugy tekinték mint rosz jelt és visszafordultak. Egy ilyen helység papja emlité ezt a babonát egy kollégájának, ki azt sehogy sem akarta elhinni. Hogy saját maga győződjék meg, meghivta, hogy a következő vasárnap papoljon helyette, s textusul az evangelium azon részét választák ki, hol a rosz szellemeknek a disznókba való üzéséről van szó. Csakugyan, midőn az első verset olvasta a pap, hol azokról az állatokról említés történik, az egész gyülekezetben sajátságos mozgás vala észrevehető, mindenik közülök fülét vagy kezét valamely közellévő vashoz értetvén, valamely szeghez a padban vagy csizmájuk sarkán. Midőn a szó ujra meg ujra ismételtetett, a mozgolódás még nagyobb lőn, s „hideg vas" szavak suttogása hallatszott a templom különböző részeiből, mint a mely ellenszere a veszedelmes átlatnak. S mikor a szó ujra előjött, ott hol az egész disznó nyáj bele rohan a tengerbe, a tulságosan neki zaklatott hallgatók felállottak és csoportosan ott hagyták a templomot. Az igazság érdekében meg kell jegyeznünk, hogy ma már ezen vidék lakóinak is kitünő disznó nyájaik vannak.

Daczára az ország értelmi és vagyoni virágzásának, tagadhatatlan, hogy a nagy városok piszkosabb részeiben és utczáiban egy olyan külön nemzedék él és növekedik folyvást, mely a mivelt társadalomnak ellenlábasát képezvén, attól magát egészen elszakitá, s önmagára nézve semmiféle társadalmi vagy erkölcsi törvényt kötelezőnek nem ismer. Ezek a szegénység és bűn gyermekei, de azért önmagukra nem keveset tartanak. Templomba csalni őket nagyon nehéz, s ha néha sikerül a téritőknek egyiket vagy másikat rávenni erre, az azt ugy tekinti mint általa gyakorolt kegyet. Egy urinő beszélé a következő esetet, ki épen dr. Chalmers (egy igen hires, és igazán nagy skót pap) temploma környékén látogatá az ilyen elhagyott nép hajlékait. Egy öreg asszonyt megszólit, hogy volt-e már valamikor itt a közeli templomban? „Voltam egyszer — mondá az asszony, — egy Chalmers nevü ember papolgat ott

SZEKES-FEHÉRVÁRI SZINHÁZ. — (PRIBÉK ANTAL FÉNYKÉPE UTÁN.)

SZÉKES-FEHÉRVÁRI FŐPIACZ.

A Fekete-tenger körül elterjedő vidék sok szépsége mellett oly tulajdonokkal is bir, melyek nem igen vonzzák az utazót. A makacs lázairól is nevezetes Dobrudsa szomszédos vidékei, mint Razgrad, és egyátalán a ruscsuk-várnai vasut vonala szintén veszedelmesek az utazóra, ha ott huzamosb ideig tartózkodik. A mocsári miazmákkal telt levegőben tanyázik a hidegláz, melyet a bolgárok rut vén banya képében személyesitenek. Az utazó, ha nyáron jár e vidéken, pár nap alatt okvetlenül érzi a terhes és makacs vendég körmeit. Mihelyt az embert hatalmába keritette, ki sem bocsátja, mig ott marad s rövid időn teljesen tönkre teszi. Legbiztosabb módja a szabadulásnak — a lázas vidék elhagyása. Különben Törökország több más vidékén is uralkodik a veszélyes láz. 1869-ben több idegenből álló karavánunkat is, mely a ruméliai vasutat épitette, nagy mértékben támadta meg a malaria, alig egy-kettőt kimélve meg közülünk. A megtámadottak közül legtöbben azonnal visszautaztak hazájukba; e sorok iróját pedig a legnagyobb khina-adagok daczára is hónapokon át annyira meggyötörte, hogy kevés reménye maradt az élethez, sőt hazatérése után még két évig is felujult a makacs baj. A beteg tehetetlen lesz magával és félig halva görnyedez. Ilyen állapotban szállitják egyik képünkön Kanitzot a Dobrudsa szomszédos vidékéről Szilisztriába; tolmácsát, ki lóháton baktat a kétkerekü taliga után, egy könyörületes török támogatja, hogy lováról bukfenczet ne vessen.

Harmadik képünk Eszki-Dsuma városának egy khánját (vendéglőjét) tünteti fel. Ez a város Bolgárországnak nem tartozik legszebb, nem is legnépesebb helységei közé s mégis oly nagy hirnévvel bir nemcsak magában az országban, hanem annak határán is tul, hogy bármely város megirigyelhetné. Nevezetessé lett hires vásárjairól (panajir), melyek ott évenkint május hóban tartatnak. Ilyenkor egész Bolgárországból összezarándokolnak a kereskedők és vevők, sőt külföldről, Bécsből, Franczia-, Angolország és Hollandiából is számos kereskedő fordul meg ilyenkor a két hétnél tovább tartó panajiron. Ekkor szerzik be a bolgárországi lakosok évi szükségleteiket, ruhanemüket, házi szereiket, butoraikat és egyéb szükséges és fényüző czikkeiket. Eszki-Dsuma, mint neve is mutatja (Ó-Péntekváros), legnagyobbrészt török helység; van 1400 török és 400 bolgár háza, mely utóbbiak azonban szilárdabbul vannak épitve. A vásártér kőfallal körülvett négyszögből áll, melynek körén belül a sátrak ezrei láthatók, tarka-barka néptömegtől körülfogva. Mint az ország első kereskedő gyülhelyének, jobb vendéglői (khán) vannak, mint a többi bolgár városnak, habár a mi értelmünk szerinti vendéglőről ottan egyátalán szó sincs. A keleti kényelem egész másban rejlik, mint a nyugati; a mi nálunk kényelem, az keleten feszélyező nyüg. Nincs a keleti szemében valami kényelmetlenebb ülőhely, mint a mi divánjaink és karszékeink. Ha ilyeneken kellene egy töröknek csak két órán át ülnie, ép oly törődötten és össze-vissza nyomorgatva kelne fel, mint a nyugati ember, ha lábait keresztben kell maga alá szednie. Egy bárányból vagy egy leteritett szőnyegdarab az egész, mit a legelőkelőbb bolgár khánban ülőhelyül találunk; asztal helyett meg ott van az az alacsony zsámoly, mely elé a vendégek kuporodnak. Ime ez a khán összes butorzata; no meg a veranda egyik ablakába helyezett mosdókészülék, melynek használása ebéd előtt és ebéd után az étkezésnek elengedhetlen kiegészitője. Képünkön az egyik bolgár elvégezvén ebédjét, felállott és mosakodik langyos vizzel és szappannal, mely szokást a törököktől kölcsönözték és ép oly pontosan megtartják, mint igazhivő honfitársaik. Ezután jön a pipa, a fekete kávé, a dolce far niente, az édes semmittevés, mit törökül kejfnek neveznek, s megfelel a magyar kedvnek. No ebben a török sem tesz tul a bolgáron.

E. B.

Dr. Browne Eduárd utazása Magyarországban 1669-től 1671-ig.

(Folytatás.)

Brownenak tulajdonképen főczélja a természettudományi, nevezetesen az ásványtani észlelés és tanulmányozás volt. Magyarországon utaztában legtöbb idejét a felvidéki bányavárosokban töltötte, hol mindent a lehetségig tüzetesen megvizsgált és leirt.

Kövessük tehát ide is, hogy mindazt, mit utaztában tapasztalt, megismerjük. Browne eredetileg Pozsonyból akart a felvidékre menni, de miután Komáromban tartózkodott, nem akarta ezt a hosszu és fáradságos utat ujra megtenni, azért a rövidebb utat választva, innen indult ki.

A Vágdunán felfelé haladva, Gutánál megállapodott. Guta erőditménynyé volt átalakitva, hogy a vidéket a törökök betöréseitől lehetőleg megvédje. Innen egészen Érsekujvárig lehetett látni, hol ismét török pasa uralkodott, székhelyéül a volt pozsonyi érsek palotáját használva. Séllyénél ismét földhányások vannak, nehogy az ellenséges portyázó csapatok ujra eláraszszák a mult háboruban amugy is egészen elpusztitott vidéket, mely tökéletes néptelen vadon volt. Séllyétől másfél órányira a nápolyi solfa-tarához hasonló égő barlang van. A semptei erősség kapuján nagy csontmaradványok függtek, melyeket Browne ős elefánt-csontoknak, a nép pedig azon a vidéken egy emberi óriás maradványainak tart. Galgócz vidéke a töröknek adót fizet; minden egyes embertől vagy marhától, nem, kor illetőleg fajkülönbség nélkül nyolcz magyar garast számitva. Bánkánál a Vágnak sebes folyása folytán már gyérebbek a zátonyok. A lapályos partokon 15 meleg fürdő volt, melyek közül hármat a Vág már elmosott. A fürdő vize koromfekete csapadékot hagy maga után, melyben horgany, réz és ezüst is van. Browne 1671 márczius 18-án volt ezen a vidéken. Az idő rendkivül hideg lévén, nem akarta a meleg és szabad ég alatt levő fürdőket használni, de azért huszárja éjfél felé a nagy hideg daczára megfürdött a födetlen medenczékben.

Hodriczon át Selmeczre értek. A selmecziek közül sokan uj érczerek keresésével foglalkoznak, de azért ritka esetben térül meg a kutatással járó költség, mert a talált ér rendesen sokkal kisebb értékü, semhogy az ásás és keresésre forditott pénzt megtérithené. Legtöbb érczet szolgáltat a szél- és szentháromság-akna, mely utóbbi 70 ölnyi mély. Rendszerről, az erek keresésében és a bányászásban egyáltalán nem igen lehet szó, mert a munkások találomra, tetszés szerint bármely irányban kezdik meg a munkát. Ennek következménye, hogy gyakran évekig dolgoznak egy aknán, a nélkül, hogy érre bukkannának. A szélaknába, melyet utazónk is meglátogatott, háromszáz fokot számláló létrasor vezet. A földalatti vizeket nagy kerekekkel ellátott szivattyukkal távolitják el az aknákból. A légmérséklet helyenként nagyon változó. Igy pl. vannak aknák, hol nagyon hideg van, másokban ismét oly nagy a meleg, hogy a munkások mezitelenül kénytelenek dolgozni. Nyolcz órai munkaidőt, ugyananyi idejü pihenés szokta felváltani. Sok szerencsétlenséget okoznak a bányákban a fojtógázok, melyek sokszor rögtön elárasztják az aknákat, ugy hogy a munkásoknak a menekülés lehetetlenné van téve. Az ily gázok rendesen zártabb aknákban válnak legveszedelmesebbé, hol a lég czirkulációja meg van nehezitve. Nagyobb baleseteknek elejét veendő, az ily aknákat a fölszinnel szelelő csövekkel szokták ellátni, miáltal kétszeres czélt érnek el, a mennyiben t. i. nemcsak a gázok távozhatnak könnyebben, hanem egyszersmind a betoluló szabad lég enyhiti a bányászok munkaképességét csökkentő melegséget is.

Ha egy uj eret födöznek fel, az ezüstöt tartalmazó kevert földnemből egy bizonyos mennyiséget egy bányatiszthez, az ugynevezett kémlőhöz visznek, kinek feladata a földkeveréknek ezüsttartalmát, arányában a hasznavehetetlen kisérő föld- és sziktátörmelékhez meghatározni? Az arány nagyon változó; száz font ezüsttartalmu föld, két, három, négy egész husz unczia tiszta ezüstöt ad. Kedvezőbb arány ritkán fordul elő, de azért néha megtörténik, hogy oly gazdag érre is bukkannak, a mely 50 % tiszta ezüstöt tartalmaz. Daczára a tekintélyes ezüstmennyiségnek, melyet Selmeczen olvasztanak, nagyon nehezen lehet tiszta és finom fémre szert tenni. Brownenak, ki a felső-magyarországi ásványforrások vizeinek hatását akarta észlelni, melyet ezek az ezüstre tesznek (?), kénytelen volt apró csecsebecséket és kereszteket venni, mert más uton nem volt képes tiszta ezüstöt kapni.

Selmecztől egy magyar mérföldnyire, egy üveghuta közelében, hajdanában nagyon gazdag aranybánya volt, melynek nyilását azonban a tulajdonos, Bethlen Gábornak erre a vidékre történt beütése alkalmával, eltorlaszolta. Miután a lakosok Bethlen elől menekültek; senki sem tudja a bánya nyilását feltalálni. A tulajdonos állitólag a bánya szádájához vezető fák kérgén különféle bányászeszközöket metszett, a nyilást közvetlen elzáró kőtömbre pedig egy arczot vésetett. A nép még mindig keresi az elveszett aranybányát, de mind hiába, mert nincs a ki erre nézve felvilágositást avagy utbaigazitást adhatna, a fákra metszett jeleket pedig Browne idejében, ha egyáltalán léteztek, rég ellepte már a moha.

Az üveghuta közelében ismét van egy fürdő, melyet a környékbeliek számosan látogatnak. A viz a forrás közelében tiszta és meleg; a padokat és a medenczébe vezető lépcsőket vastag köves csapadék boritja. Browne a beletett ezüstpénzt sárgán, mintegy aranyozva huzta ki, mit a viz kéntartalmának tulajdonitott. Ennek a fürdőnek kétségkivül legérdekesebb része a gőzfürdő, melynek vize egy sziklárol szakad alá és gyülik egy medenczébe. A medencze egyik oldalán tágas, gőzzel telt és fürdővé átalakitott barlang van, melyben alulról fölfelé több sor pad van alkalmazva, ugy, hogy kiki tetszése szerint, a hogy többé vagy kevésbbé akart izzadni, alsóbb vagy felsőbb ülést foglalt el. Az alá ömlő viz a sziklát és a fürdőnek külső részét zöld, vöröses és fehér réteggel vonja be. Browne egy alkalommal, midőn este a fürdőt használta, egy emberrel ismerkedett meg, kinek különös, szerinte barátságos és tréfás magaviselete nagyon megtetszett neki. Ez az ember ugyanis felmászott a fürdőmedenczét födő tetőzetre, s annak nyilásán a vizbe ugrott. Eközben a vizvezető csövek egyikén kigyó csuszott a fürdőbe, mi a nők között nagy rémületet keltett. Emberünk sem volt rest, hanem két kézzel megkapta a kigyót és leharapta fejét.

A körmöczi aranybányák terjedelme és berendezése már jelentékenyen eltér a selmeczektől. A bányákba kötélen ereszkednek le, melyre bőr ülések van alkalmazva, — nem pedig létrákon mint Selmeczen. Az egész bánya 9—10 angol mérföld hosszu, és hat nyilása van, melynek egyike függélyesen 108 öl mély.

Az aranytartalmu földből a nemes és tiszta fémet rendesen viz segélyével mossák ki. Erre a czélra a város közelében levő patak szolgál. Gyakran az aranyat hordó patakok fenekére birkabőröket fektetnek, ugy hogy a nehéz aranypor a gyapju szálai közt megakad. Leggyakrabban használják az arany elválasztásánál az amalgamizációt. A szétzuzott érczet többszörös mosás után, mi által a könnyebb földnemü részeket a sebesen folyó viz magával viszi, a tisztább aranyat egy edénybe teszik. A mosás mindaddig ismétlődik, mig csak a földnemü részek el nem lettek távolitva. A visszamaradó homok és arany keverékre higanyt öntenek, és mintegy két óráig keverik. Az ily módon nyert amalgamot ismét megmossák, hogy a higany által fel nem oldott idegen anyagok eltávolitassanak. Ennek megtörténtével az amalgamot fokonként finomabb és finomabb vászon szövetekben sajtolják, hogy a fölös higany távozzék. A kisajtolt anyag már most nem egyéb tiszta aranynál (néha csekély mennyiségü ezüsttel keverve), mely a higanyban feloldva amalgámot képez. Az amalgamot egy pléhre teszik, melynek közepén nyilás van; a lemezt egy serpenyőre fektetik, és az egészet egy másik serpenyővel födik be, azután minden nyilást szorgosan beólmoznak; felülről a serpenyőre tüzet raknak, mi által a higany elpárolog, s a lemez nyilásán áthatolva, az alsó edényben ismét lecsapódik, az arany pedig visszamarad. Az ily módon kiválasztott aranyat azután még többször megolvasztják, mig végre minden idegen anyagtól ment lesz.

Browne Beszterczebányán keresztül Urvölgyre ment.

Az urvölgyi rézbányákban levő, s rézgáliczoldattal telt kutakat nagyon jól föl tudják tiszta réz nyerésére használni. Miután a rézgáliczoldatban a réz helyét a vas könnyen elfoglalja, rossz, régi és hasznavehetetlen vasdarabokat raknak a kutakba, mi által tiszta rézcsapadék képződik, melynek könnyen olvasztható volta és tisztasága miatt nagy hasznát veszik. Az ottani fő-bányafelügyelő utazónkat egy ilyen czementrézből készült kupával ajándékozta meg, melynek aranyozott felületén, ezüst lemezen a következő elmés fölirat volt olvasható: Eisen war ich, Kupfer bin ich; Silber trag ich, Gold bedeckt

zött egyéniség a még most is élő nagy láma, ki egyenesen Tibetből jött, hogy az ott székelő valódi lámának személyét Pekingben képviselje.

Második nagyobb képünk egy remekül épült emlékművet tüntet föl, a melyet egyik khinai császár roppant költségen — az első nagy láma tiszteletére — emeltetett. E szép épitmény rendkivül hasonlit az indiai templomokhoz.

AZ ARADI SZINHÁZ ÉGÉSE.

A szinházaknak tüz által pusztulása mintha csak járvány volna. A balesetek annyi eshetőségét a szinházaknál sok körülmény szaporitja, s ugy látszik, hogy a legszigorubb intézkedések sem tudják korlátozni a tüzveszedelmeket. Mióta a brooklyni (New-York) és a bécsi Ring-szinházi nagy katasztrófa bekövetkezett, a tüz elleni intézkedések rendszabályairól valóságos kodexeket állitottak össze, de azért alig mulik el hónap, hogy szinházak el ne hamvadnának. Ezek a közintézetek mintha csak máglyára volnának itélve, s a statisztikusok már az összegyüjtött adatokból ki tudják mutatni, hogy bizonyos évek alatt a tüzi veszedelemnek átlag minden szinházra nézve be kell következni.

Még nálunk is, hol aránylag csak kevés az állandó szinház, kiveszi a tüz pusztitása a maga részét. A temesvári szinház alig hogy fölépült, leégett. Ezt azóta már fölépitették. E hó 18-án az aradi szép szinházat érte hasonló sors. Évek előtt a nemzeti szinházat is többször környékezte az égés veszedelme. Egyszer a tőszomszédjában volt «Griff» fogadó (a mostani «Pannonia helyén) gyult ki, máskor a szinházi épülethez függesztett nagy raktár, hol a festő terem volt és a hol a diszleteket tartották. Egyszer meg közvetlenül a szinházi épületben, az irodában tört ki tüz. Mindannyiszor sikerült a szinházat megmenteni.

Az aradi szinház a derék alföldi város egyik legdiszesebb épülete volt, összekötve bérházakkal. Arad a magyar szinészet egyik fontos állomása, a mint hogy fontos minden oly város, melynek állandó szinháza van, hol a szinészek télen megvonulhatnak. Nyáron az arenákban aztán könnyebb a megélhetés. Az egész tiszántúli nagy magyar vidéken sokáig Debreczen volt a magyar szinészet központja, de Arad azért osztozott vele. Régi, disztelen szinháza megtette a szolgálatot, de mindjobban érezhetővé is vált egy diszes, a közönség igényeinek megfelelő szinház. Ez el is készült 1874-ben. Azóta Temesvár is elkészült szinházával, de azt a magyarosodás még nem hóditotta meg. Csaba is épitett, sőt Czegléd szintén, de ezek a helyi viszonyoknál fogva másodrendüek.

Az aradi szinházhoz Skalniczky budapesti épitész készitette a terveket. Nézőtere 1400 főnyi közönségre volt számitva. Az egész épület ugy berendezve, hogy a bérbeadható helyiségekkel (lakások, boltok, kávéház, stb.) állandó jövedelmet nyujtson. E bérházak két oldalt állnak; ezek meg is menekültek a tüzvésztől. Az épület nagy négyszögben, szabad helyen áll, ama nagy széles ut közepére emeltetvén, mely Aradot ketté metszi, s kereskedelmét, forgalmát, sőt előkelő városiasságát is összegyüjti.

A szinházzal együtt készült Arad a városház épitésére is, s a kettőre hatszázezer forint kölcsönt vett föl. Két évig folyt a szinház épitése, s 1874 szept. 21-én, a király jelenlétében (ki akkor hadgyakorlatokon időzött Aradon) nyitották meg a nemzeti szinház tagjainak közreműködésével és Fáy András «Mátrai vadászok» vigjátékával. A szinház a bérházakkal együtt 450,000 frtba került.

A tüz e hó 18-án délután 2 óra körül tört ki, s másfél óra mulva a diszes szinház füstölgő rommá lett. Csak falai meredeznek föl kopaszon. Mi okozta a veszedelmet, nehéz lesz kideriteni. A tüz a szinpadon vagy a szinpad körül támadt, s csak akkor vették észre, midőn már a tetőn tolult ki a füst. Többé menteni nem lehetett. A szinházi helyiségekben, akkor épen ebéd ideje lévén, alig volt valaki. Faludi nevü szinházi festőt, ki a harmadik emeleten levő festő teremben dolgozgatott, szoritotta az épületbe a veszedelem, s nem volt más menekülése, minthogy a harmadik emeletről kiugrott. A tüzoltók ponyvát tartottak ugyan, de ezt a suly kiszakitotta kezökből es Faludi oly szerencsétlenül esett, hogy csonttörést szenvedett, s állapota aggasztó.

A szinház tökéletesen elpusztult. A réztető lezuhant a nézőtérre. A diszletek is elvesztek. A ruhatárt, könyvtárt még meg lehetett menteni. Mannsberger igazgató és szintársulata a legsanyarubb helyzetbe jutottak. A szinház maga a fölszerelésekkel együtt az «Adria» társulatnál 172,848 frtig volt biztositva; a bérházak 145,000 frtig, de ezekben csak mintegy ezer frtnyi rongálási kár támadt. A szinháznál a falakért körülbelől 40,000 frtot leszámitva, körülbelől 130,000 frtnyi kár megtéritésére lehet számitani, s igy valószinü, hogy Arad áldozatkészségével együtt, a szinház rövid idő alatt ismét fölépül.

AZ ARADI SZINHÁZ.

EGYVELEG.

* **Mesés nagy örökségek** hirét használják fel ujabban egyes szédelgők könnyen hivő emberek tőrbe csalására. Az amerikai nagybácsik és a keletindiai nábobok a legközönségesebb alakok. Közelebb a skótokat lármázták föl azzal, hogy a hires newyorki kereskedő Stewart végrendelet nélkül halt el s igy óriási vagyonának két harmada Dumfrieshireban lakó skót rokonait illeti. A zugprókátoroknak akadt is elég dolguk, mig nyilvánossá lett, hogy az amerikai sokszoros milliomos hagyott hátra érvényes végrendeletet s egy pár millió adományon kivül minden nejére maradt, kinek elég sok rokona van s igy a skótoknak még jövőre sem lehet örökségre reményök.

* **Az orvosok száma** Európában és az Egyesült-államokban, a párisi orvosi akadémia által eszközölt számitások szerint, jelenleg 189,000. E számból jut az Egyesült-államokra 65,000, Angliára és gyarmataira 35,000, Németországra és Ausztria-Magyarországra 32,000, Franciaországra 26,000, Olaszországra 10,000, Spanyolországra 5000, stb.

* **Bismarck herczeg nejét** a perzsa sah a napreddel tüntette ki, mely kitüntetés a maga nemében páratlan s annál feltünőbb, mert Perzsiában a nők tudvalevőleg igen alárendelt társadalmi állást foglalnak el. A naprend diszjele a perzsa czimert mutatja a felkelő nappal s az oroszlánnal. A német császár készséggel megadta a herczegnőnek az engedélyt, hogy e rendjelt viselhesse.

* **Egy tengeralatti vulkán** a jóniai tengerben Santa-Maura sziget közelében 5 ölnyire a tenger szine fölé emelkedett. Mivel e hely nagyon veszélyes a hajózásra, pontosan megjegyezték.

Vas. Ujs. 1883.
123
Kalmár Gy. Antal

FIATAL KHINAI ASSZONY.

A NAGY LÁMA PEKINGBEN.

ÉLTESEBB PEKINGI DÁMA.

pon — át, az ajtó előtt vagy benn a sátorban sirni, zenélni, és zsolozsmákat zengeni. A család összes tagjai durva szövetü fehér ruhákba öltözködnek, s a rokonszenvező ismerősöket, kik ez alkalomra szintén fehér ruhát hordanak, a fárasztó illemszabályok pontos megtartása mellett fogadják. Kötelező szabály ugyanis az elhunyt minden ifjabb testvérére, valamint összes gyermekeire nézve, hogy a részvét nyilvánitása végett érkező idegenek előtt különkülön térdre boruljanak, s homlokukkal a földet kilenczszer érintsék. Az etiquette pedig ugy kivánja, hogy ez önmegalázást az idegen ugyancsak térdreborulással viszonozza. Ha az időjós által a temetésre minden tekintetben alkalmas nap kitüzetett, arról az ismerősök sárga papirra nyomott meghivóval értesittetnek. Az elérkezett napon aztán impozáns proczesszió kiséretében, remekül diszitett gyaloghintón vitetik ki a tetem a szintén nagy gonddal megválasztott helyre, hol, hogy a rossz szellemek elriasztassanak, rakéták durrogása mellett temettetik el.

A halotti szertartásnak még akkor is meg kell történnie, ha a családnak feje, vagy annak valamely nevezetesebb tagja, a családi tüzhelytől távol halálozik el. Ilyen esetben, mindjárt a gyászos hir vétele után, az elhunyt arczképe égő gyertyákkal bevilágitott és 6 vagy 8 tál ételt tartalmazó asztal fölé függesztetik ki; a gyászolók pedig nevét, valamint születésének és halálának napját egy darab selyemszövetre irják, s előtte tömjént füstölnek; mig a pogány istenek papjai a főzőpadka bálványához, a Tszao-tyün-höz könyörögnek, s az elhunyt szellemét a hazatérésre hivják föl. Ezután a rokonok fogadására egy nap tüzetik ki; de maga a család sokszor három egész évig is elgyászol, mely idő alatt az elhunyt részére naponként tálalnak, mintha az még mindig életben és közöttük volna; tiszteletére pedig papirból készült ezüstpénzeket áldoznak. Hajdan szokás volt Khinában a holttetemeket elégetni, mi ma már kiment a divatból, sőt azt épen nem tartják tiszteletreméltónak. A szegényebb osztályuak között azonban a test elégetése még most is gyakori. Azonkivül a bálványimádók papjai, valamint azok, kik abbeli óhajukat nyilvánitották, holtuk után nyilvánosan elégettetnek. Khinában a sirások és holttetemégetők még a szinészek és borbélyoknál is megvetettebb tagjait képezik a társadalomnak.

A khinai nép vallási szempontból még folyton a tudatlanság korszakát éli. A köznép a pogány Buddha vallás alapelveit vallja magáénak, s ahhoz szeretettel ragaszkodik, mert annak költőies, talán meseszerü tanai képzelődésüket foglalkoztatják, s a babona iránti előszeretetüket nagyban fejlesztik. Daczára a khinaiak közmondásos elfogultságának, a keresztény hitvallás is kezd náluk lassanként tért hóditani; s ez is a különféle felekezetek küldöttei erélyes működésének köszönhető. Már a 13-ik században behatolt Khinába egy szerzetes a ferencziek rendjéből, név szerint: de Monte Corvino János, s a mongolok nagy khánjának udvaránál személyesen megjelent, hol sikerült neki roppant befolyásra szert tenni, ugy annyira, hogy 1308-ban Pekingnek, vagy mint akkor nevezték: Kambalu-nak érsekévé neveztetett ki. Ugyanabban az időben egyik mongol főnök, Uláng khán, kinek székhelye Kuei-hoa-chéng, vagy mongolosan Ku-ku-ku-to volt, szintén a keresztény hitre tért, és hadcsapataival a kereszt védelme alatt hadakozott a bálványimádók ellen. E dicséretes munkában a jezsuita rend sem maradt hátra. Ők már jó ideje Khinába hatoltak, hol sokoldalu tudományos készültségük miatt igen nagy népszerüségnek örvendettek. A jelen dinasztia leghirnevesebb császárja, Kháng-hei Heángti uralkodása alatt oly nagy kitüntetésben részesültek, hogy a császári udvar a birodalom első miniszterei fölött az ő tanácsaikra hallgatott; sőt kevésbe mult, hogy maga a császár összes alattvalóival a keresztény vallás kötelékeibe nem lépett. A jezsuiták e rendkivüli népszerüségéről maradandó tanuságul szolgál a birodalmi székhely, Peking kőfalain belől impozáns stilben épült templom, mely a császár személyes parancsára a birodalom költségén emeltetett.

[redacted]

mel kisérik, aggodalomteljesen néznek a fehér faj jövője elé, mert szerintök szilárd alapon fekszik azon föltevés, hogy el fog jönni a nap, a mikor a sárga bőrü és fekete haju népfaj egyedül fogja uralni a világkereskedelmet. Ezt a véleményt az amerikai Egyesült-államok törvényhozói már teljesen elfogadták, a mennyiben lépéseket tettek, hogy a khinaiakat maguktól távol tartsák, sőt tőlök a bevándorlási engedélyt a jövő 10 évre meg is tagadták. A khinai letelepedőt jellemzi a szorgalom és takarékosság; két oly tényező, mely részére — fehér vetélytársa fölött — roppant előnyöket biztosit. Ezt az európai most még alig méltatja figyelemre, de annak szigoru igazságát annál jobban be fogja majd látni a jövőben. Khina, daczára lassu felfogási képességének, roppant alapjával rendelkezik annak, mit talán tartalék-erőnek nevezhetünk. Ezen erejére fog ő támaszkodni, ha egyszer a helyzet kivánalmai által kényszeritve lesz. Nagyon jól tudjuk, hogy ott, a hol két különböző népfaj találkozik, a felsőbbség birhatásáért egymás ellen élet-halál harczra kel. Ez állitás mellett tanuságot tesz a világtörténelem minden lapja. Amerika első telepitvényesei a latin fajhoz tartoztak, kiknek az akkori czivilizáczió mindenhol sikert biztositott, s előlök a benszülött indiánusok meghátráltak. Viszont a latin fajnak kellett meghajolni és tért engedni a gyakorlati téren nagyobb tetterővel biró germánoknak. A latin lefegyverezte az indiánt, a germán pedig a latint; s ha visszagondolunk a legutóbbi idők eseményeire, ugy találjuk, hogy ez állitás jogosultsága meginl valónak bizonyult. De itt nem az áriai család e két nagy ágáról van szó; a bekövetkezendő harcz a fehér és sárga bőrü ember, az európai és mongol faj között fog majd folyni. E harcz már meg is kezdődött ugy Amerikában, mint Ausztráliában és a csöndesoczeáni szigeteken, hol a khinai az eredeti benszülötteknek már most is rettenetes vetélytársául van elismerve. Ott, a hol másoknak törekvéseire bukás, végelszegényedés következik, — a khinainak minden sikerül, meggazdagszik. Czélt pedig takarékossága, egyszerüsége, és fáradhatlan szorgalma által ér el. Magában Shanghaiban, Khinának legjelentékenyebb forgalmi kikötőjében, hol csak alig tiz évvel ezelőtt az összes vállalatok európai kereskedők kezeiben voltak, — ma már csaknem föltétlenül a khinaiak uralkodnak. Bármi téren mutatkozzék is az európai vállalkozó szelleme, a khinai rögtön vetélytársul szegődik, s az európait kiszoritja. A hova a sárga ember megy, onnan a fehér bőrünek tisztulni kell. Kivánatos volna, hogy ezen jelenségre a magasabb müveltség előnyével biró európai figyelme idejekorán kiterjeszkedjék, hogy akkor, majd ha tettre lesz szükség, a vész elháritására kellő eszközökkel rendelkezhessék.

*

Faragó Ödön fölolvasása alkalmából, melynek közlését itt befejeztük, ezuttal is bemutatunk néhány khinai képet. Az asszonyokról szóló rész illusztrálására egy fiatal khinai nőt és egy éltesebb pekingi dámát sajátságos öltözeteikben. Két nagyobb képen Peking két szép emlékművét, a melyekről még a következőket jegyezhetjük föl:

A *Buddha*-vallás papjai, az ugyneveyett *bonzok*, lemondva a földi élet gyönyöreiről, egészen visszavonult szent-életet élnek. Soknak azonban nincs inyére a zárdai élet, s egyszer csak odahagyja a kolostort. Annyival nagyobb tiszteletben részesül az olyan bonz, ki elvéhez holtig hű marad. Az ilyen halála után — ugy szólván — szentté avattatik, s tiszteletére monumentális emlékoszlopot épitenek. Mai egyik képünk, egy ily torony-alakban fölemelkedő sirkövet ábrázol, mely nagyhirü bonz emlékét akarja megörökiteni. Az oszlop alja és dereka fehér márványból készült s faragványok ékitik; mig felső része élénk szinekkel pompázó porczellán téglákkal van kirakva, s pagoda szerü emelvényekre osztva.

A *Láma*-hit nem egyéb, mint reformált Buddhavallás; tulajdonkép Tibetben vette kezdetét, onnan terjedt át egész Mongolországba és Khina északi részébe is. A láma templomok és kolostorok — kiváltt Peking környékén — nagy fényüzéssel vannak épitve, mert a lámákat a császári család igen nagy kedvezményekben részesiti. A mandarin-ruhába öltö-

136

AZ ARADI SZINHÁZ ÉGÉSE. — AUERBACH FÉNYKÉPE UTÁN.

Betty, Betty, Betty szép,
Szép oltári kép.

Azután tovább csilingelt.

Áruló vagy szép Babet,
Áruló vagy, áruló.

Már miért volnék én áruló? kérdeztem a csörömpölő békóktól.

«Áruló vagy Bettyke. Egyik kezeden Stein ur, másikon mi vagyunk, de hogy mik vagyunk? aztszeretnénk megtudni. Ajándék-e, melyet elfogadtál, vagy kifizetetlen áruczikk? Akármik vagyunk, mindenütt lehet helyünk, csak a te lábacskáidon nem. Inkább vágj a földhöz, hogysem felcsatolj».

Ha csak az kell! s már fölemeltem, hogy a tornácz téglatalajához vágom. De csak mást gondoltam.

«Egy pillanatra Stein ur!» — mondám, s kifüzve karomat, visszaszaladtam apámhoz.

«Apám! ez a korcsolya nem a mienk.» (Nem mertem mondani, kié.)

«Viselje nyugodtan kis leánykám, ki van fizetve.»

«Tehát a magam bilincseit hordozom. Karját Stein ur. Utközben mondja el nekem, sokszor kell-e elesnem, mig járni tudok?»

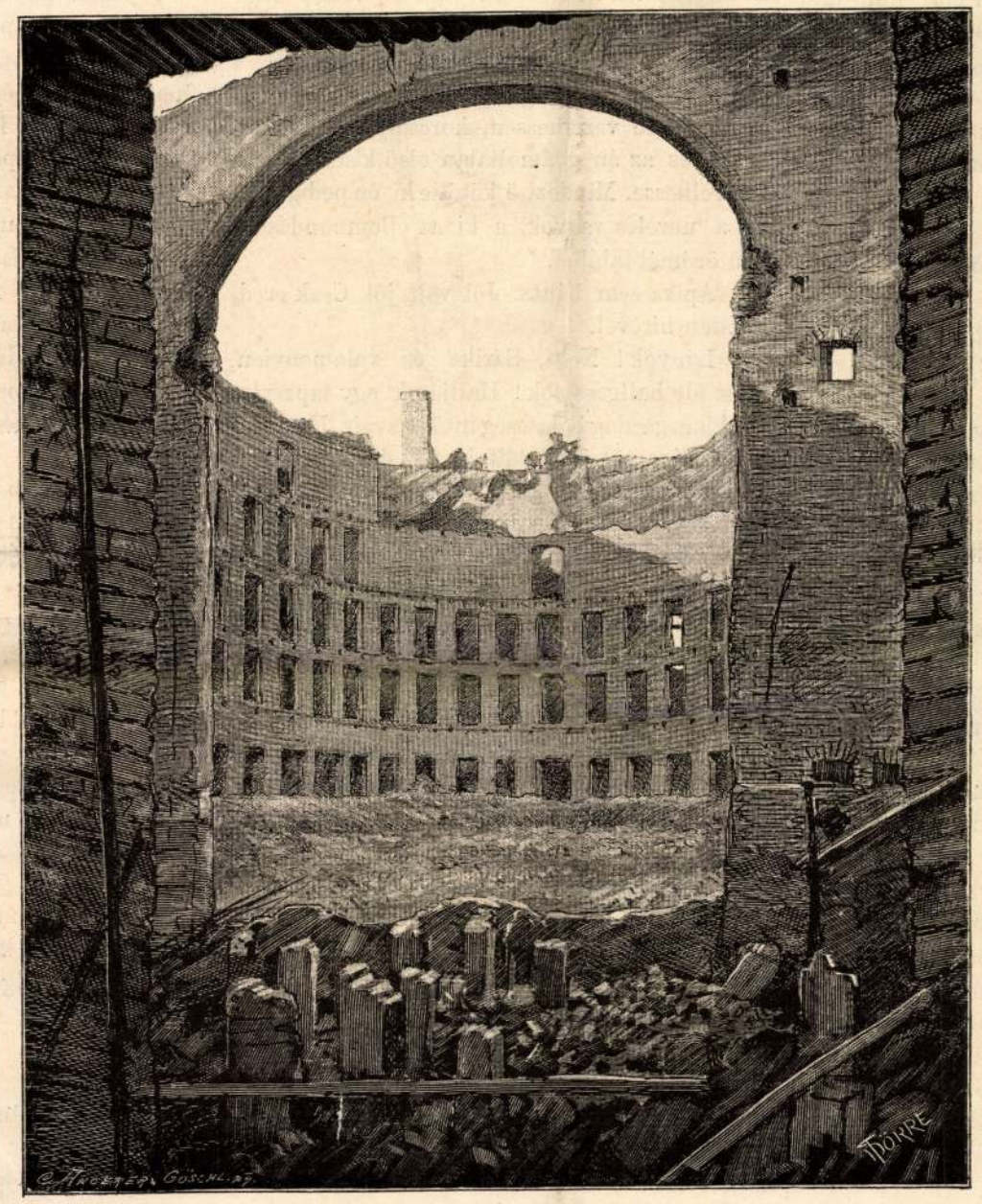

AZ ARADI SZINHÁZ ROMJAI. — AUERBACH FÉNYKÉPE UTÁN.

«Egyetlenegyszer sem. Van odalenn egypár kényelmes jármű, magyarul vakvezető. Egypár gyalogszánkó, magasabb és alacsonyabb karokkal, tiló- és fauteuil-alakra. Válogathatni benne.»

«Ez mind kevés ennyi népnek, kivált ha mind oly ügyetlen mint én. Mikor kerül a sor? Vagy szemesé a világ?»

«Nem. Az urak mind kitünő korcsolyázók a pesti jégről; a nők már régóta tanulgatják egész vagy fél titokban, s a mint hallom, nem egy van közöttük, a ki ostorhegyet fut, ha kell. Azt hiszem, egyedüli ujoncz nagysád lesz, s az egyedüli szerencsés én, ki a korcsolya titkaiba a legügyesebb ügyetlent bevezethetem. De ime itt vagyunk.»

(Folyt. köv.)

AZ ARADI SZINHÁZ ÉGÉSE.

Mult számunkban megemlékeztünk már a szomoru katasztrófáról, mely egy uj adattal gyarapitotta a szinházégések borzalmas statisztikáját. Az a szép palota, melyet Arad város a muzsáknak emelt, most már rom és zsarátnok. E pusztulás ké-

a hány leány van, valamennyinek az ablaka alatt muzsikáltatják magokat. Reggelre beáll a szánom-bánom, akkor kiszaladnak üres zsebbel búsulni, s másik félesztendeig arczczal sem fordulnak a város felé... No, nem igaz kedves Pálmafi?»

Halljátok ezt Netti? ezzel a szóval fogadta az én kétszinü apikám Pálmafit, ki e pillanatban lépett be.

«Nem igaz kedves Pálmafi?» kérdé kezét nyujtva az érkezőnek.

«Kétségkivül nem igaz, ha Betty kisasszony véleményével ellenkezik. — Azonban legyen szabad kérdést tennem a vitás tárgy felől.»

«Hát», — csavarintá apika, mig én tunikám zsebjeibe rejtett kezekkel tapsoltam, — «hát... hogy korcsolyázni csak a fővárosban tanulhat meg az ember. Nem igaz?»

«Nem ám. Ott csak azt tudják, hogyan kell elegánczával elesni, és bájjal fölemelkedni. Az igazi korcsolya-gymnázium itt van minálunk.»

«Egyletük sincs.»

«Bebizonyitsam az ellenkezőt?» kérdé Pálmafi, s kalapját véve köszönés nélkül távozott.

«No lássa a kisasszony! Ez mind ilyen. Soha esze-ágában sem fordult meg a korcsolya-egylet, s most az első ötletre nyakába veszi a várost, felharangoz öt-hat fejevesztett dámát, s készen van az egyletével. Ő maga pedig félóra mulva lóháton ül mint egy zsandár, s megy a pusztára, azt sem tudva, van-e korcsolya a világon... Nem igaz, kedves Pálmafi?»

«Ismét nem igaz, — a tudvalevő feltétel mellett» felelt a kérdett, ki egy ivvel kezében e perczben már visszatért. «Egyébként megint csak a kérdést bátorkodnám kérdezni.»

«Hogy nincs annyi kovács a városban, a ki elegendő korcsolyát tudna önöknek kalapálni, mig a korcsolya-világ tart. Nem igaz?»

«Nem ám. De erről később. Tehát egyletünk van. Ezt előbb is megmondhattam volna, de attól féltem, hogy a sok ‚Nem igaz' után nekem sem hiszik el dokumentum nélkül. Most itt a névsor. Elnök Eszti néném, ki ugy jár a jégen mint egy tyuk; tagjai a kis doktorné, a járásbiró Nelli, a patikárus Vicza, a postamester Blanka, a kapitány Erzsi, és az egész kaszinó vénje, fiatalja mind. — Szabad kérnem Betty kisasszony.»

Kérdőleg néztem Láli nénire, ki mosolyogva igent intett.

A czeruzát nyelvemen megnedvesitve — rossz szokás, csuf szokás, tőletek tanultam Netti, — bejegyeztem nevemet.

«Igy! most már rendén vagyunk», mondá Pálmafi s a czeruzát ugy és ott, a mint tőlem látta, szintén ajkaihoz vivé — értitek? — bejegyezte nevét, az enyém után.

«Az egylet hát megvan papiroson» gunyolódék az én apikám. «Most már csak a korcsolyát szeretném látni, a melynek segitségével a bejegyzett tisztelt dámák kellő elegancziával esnek és kelnek. Papiroson.»

«Ah, ah, képmutatók!» — mondá Pálmafi, — «mintha nem volna a háznál.»

«Tudtunkkal nincs egyéb korcsolya tepertős pogácsánál, de azzal csak magam szoktam élni, leánykám nem.»

«Tudtommal egyéb is van, s ha parancsolják én majd előkutatom. Megengedik?» kérdé, s feleletet sem várva a nappaliba távozott, félig nyitva hagyva maga után az ajtót.

Ott áll a két varrógépünk, egyik Láli nénié, másik az enyim; mindkettő Singer-féle. Láttam a mint egyiktől a másikhoz megy, teszmotoz, végre visszatér, két ujja között magasra emelve hozta egy czérnaszálra füzve a mi varrógépeink két aczélhajócskáját.

«Itt a Betty kisasszony korcsolyája.»

A mi varrógépeink aczélhajócskái! Csakugyan csinos kis korcsolya valami bábu lábacskáira.

No hiszen szó a mi szó, az én lábacskáim nem épen utolsók. Ha nem hiszitek, kérdezzétek meg Lubomirt, hogy mi a mértékem. De mégis égbekiáltó poézis kell ahhoz, hogy valaki ilyesmit merjen nekem korcsolya gyanánt felajánlani.

Diadallal néztem apikára. No apika! tudna-e Stein ur ilyet kigondolni mind a négyezer forint jövedelmével?

Apika elértette a tekintetemet, s csufolódásra fogta a dolgot.

«Ez jó lenne korcsolyának Khinában, a hol a kisasszonyok lábait dióhéjban idomitják, de a cseh kisasszonyok lábacskái nem oly subtilisek, mint a khinai dámáké».

«Tehát ha ez nem tetszik, akkor talán ez a másik», szólt Pálmafi mosolyogva, és elővett egypár gyönyörü alkotmányt. Ragyogó kis angol korcsolya volt. Első tekintetre láttam, hogy az én lábamra van szabva, mintha csak Lubomir szabta volna. De elhihetitek Netti, hogy még kisebbeknek látszottak, mint az iménti kis boszorkányhajócskák.

Oh hogy örültem nekik, mikor átvettem. Össze-vissza nézegettem. Legelőször is meglátam bennük egy hosszu-hosszu arczot — isten ne vegye bűnül — apikáét. Azután vizszintesen tartottam, és akkor láttam benne egy széles-széles gömbölyü nevető képecskét, a mely igen hasonlitott ama megénekelt magyar leányhoz, a kinek neve Babet.

De minek is kötözik az ilyen gyönyörü portékát a lábra, a czipő talpára? nem sokkal szebb volna függőnek? mit gondoltok Netti? Korcsolya-függő. Meglássátok — ha a felvilágosodás kellő arányokat ölt, még megérjük, hogy korcsolya-függő lesz a divat.

Apika fásult nyugalommal nézte az én lelkendezésemet. Kedves tudomásul vette, hogy Pálmafi ur ma, — most mindjárt kilovagol a tanyára, onnét holnapután délben visszatér, s délután 3 órakor megengedtetik neki, hogy engem a jégre vezethessen, korcsolyámat felkötthesse, és az én gyámoltalan első kisérleteimet vezérelhesse. Mindezt ő kötötte ki, én pedig nem az a nevelés vagyok, a ki az ellenmondásokban örömét találná.

Apika sem bánta. Jól van, jól. Csak eredj te Isten hirével.

Lányok! Netti, Sárika és valamenyien, most ide hallgassatok! Halljátok egy tapasztalatokban gazdag bölcseség intő szavait. Ha valamikor olyan apára találtok, a ki dörmög, duruzsol, makranczoskodik, a ki zsörtölődik, pöröl, fenyeget, a ki harsog, pirtvarkodik, mennydörög, a ki minden darab ruhához egy-egy morális leczkét tart, s közben-közben nagyokat toppant a lábával: az ilyennek öleljétek által a nyakát, a térdeit, csókoljátok a lábát, mert az ilyen a legszófogadóbb apika a világon; de ha olyanra találtok, a ki hallgat, mosolyog, ráhágy: igy lesz, ugy lesz, jó lesz, minden meglesz, vagy a ki kér, könyörög, simogat, azt vegyétek rendőri felügyelet alá, mert bizonyosan túl jár az eszeteken.

«Igen is! köszönöm édes Pálmafi. Tehát lesz szives ezt az én leánykámat a jégre vinni. Köszönöm. Elvárom. Tehát holnapután. A revoir!»

Mikor aztán becsukja mögötte az ajtót, akkor az apikám megfogja az én kezemet, és oda ültet szemben magával a kis tabourettre.

«Folytatom kis lánykám és befejezem, a mit elkezdettem. Stein ur a mult évben már megkérte kezedet. Te magad is tudtad ezt, s akkor nem ellenkeztél. No nem is volt rá alkalmad, mert akkor én mondtam azt: Várjunk. Most ujra jelentkezik, s ez arra mutat, hogy engem tisztel, téged szeret, és mutat férfias jellemére. Czéljában, vonzalmában állandóságára. Ha semmi egyéb jó tulajdonnal nem birna is, ez az egy kezességül szolgál minden egyéb iránt. Régóta ismerem, s az sem a véletlen dolga, hogy őt e pályához nevezték ki osztálymérnöknek. Az én ajánlatomra történt»...

«Mért nem adtál neki apika akkor, mikor először kért?»

«Hallgass. Nem kényszeritelek, de kérlek. Igen szépen kérlek, egyetlen kis leányomat, ne utasitsd vissza. Ha jó anyád élne, ha volnának testvéreid, rokonaid, szivesen engednék halasztást, hiszen halálom esetére maradna valakid. De egyedül állasz, s ha én meghalnék, mit keresnél itt Magyarországon, te, a cseh leány; és mit keresnél Csehországban te, a ki egy szót sem tudsz hazád nyelvén? Látod, milyen ősz vagyok? Ebben a gondban lett a fejem fehér, mindennap egy esztendőt öregszem, s egyszer csak eljön az idő, mikor azt kérded: ki szereti már most a szegény kis Bettykét, a kis szófogadatlan Bettykét...»

Oda rogytam a lábaihoz.

«De nem engedlek ám meghalni, kedves szép apikám!» mondám kezeit csókolgatva.

«Halál ellen nincs erőd.»

«De nem halsz ám meg soha, soha. A gondviselés tartozik nekem azzal, hogy téged megtartson, mert én jó vagyok, ha szófogadatlan vagyok is. Te is jó vagy!»

«Anyád is jó volt. Többet ért isten előtt, mint mi ketten. A gondviselés sokszor a jó fején is megnehezül, hogy sirva hajlik meg alatta.»

«Tudod mit apika? akkor kinevezed tutoromul Stein urat! Ő olyan becsületes ember.»

«Eredj forgószél. Épen azt akarom. Stein ur holnap estére kéri a választ.»

«Apika csak három hetet engedj.»

«Három napot sem.»

«De emlékezzél apika, mit igértünk Pálmafinak. Hogy a jégpálya holnapután lesz megnyitva, s hogy ő fog lekisérni.»

«Tudom. Épen ennek akarom elejét venni, hogy tovább ne szelesitsen. Épen ezért a jégpályát is holnap nyitják meg az én kértemre. Stein ur fog lekisérni, s a bolondoskodás végeztével magaddal fogod hozni jegyesedet. Láli néni vacsorát készit. Polgármesterék és doktorék lesznek vendégeink és tanuitok.»

«Nem bánom hát apika, csak te meg ne halj. De hát nincs több lány a kerek világon, csak én?»

«Nincs több ilyen, mint az én Bettykém, az én szófogadó kis Bettykém».

Csókra nyujtotta kezét s magamra hagyott.

Elöszedtem a ternó-ruhámat, kiteritettem az asztalra, s egy divatképről megalkottam az átalakitási tervet. Hozzá ültem, s elkezdtem sebesen öltögetni. Itt is fölvarrtam, ott is fölszedtem az aljából, ide egy szalagot, amonnan egy szalagot. Ujjaim gépszerüleg jártak, mig gondolatim ki tudja merre szálltak el kinn a pusztán, fehérre meszelt major körül, melyre jegenyék ágai borulnak. A major lábjában csalomádé, repcze. Szól a rigó benne. Hiába szól. Csak arra rezzentem föl, mikor az öltésre egy csepp viz hullott. Eh! kit keresel te itt? Semmi helyed! keserü elszántsággal törültem le, aztán öltögettem tovább.

*

Másnap délután négy órakor indultunk a jégpályára, Stein ur karján. Másik kezemben korcsolyámat lóbbáztam. A korcsolya ütemre csörömpölte, mig a tornáczon végig mentünk:

*

Vas. Ujs. 1883.

AZ ARANY-SZINHÁZ.

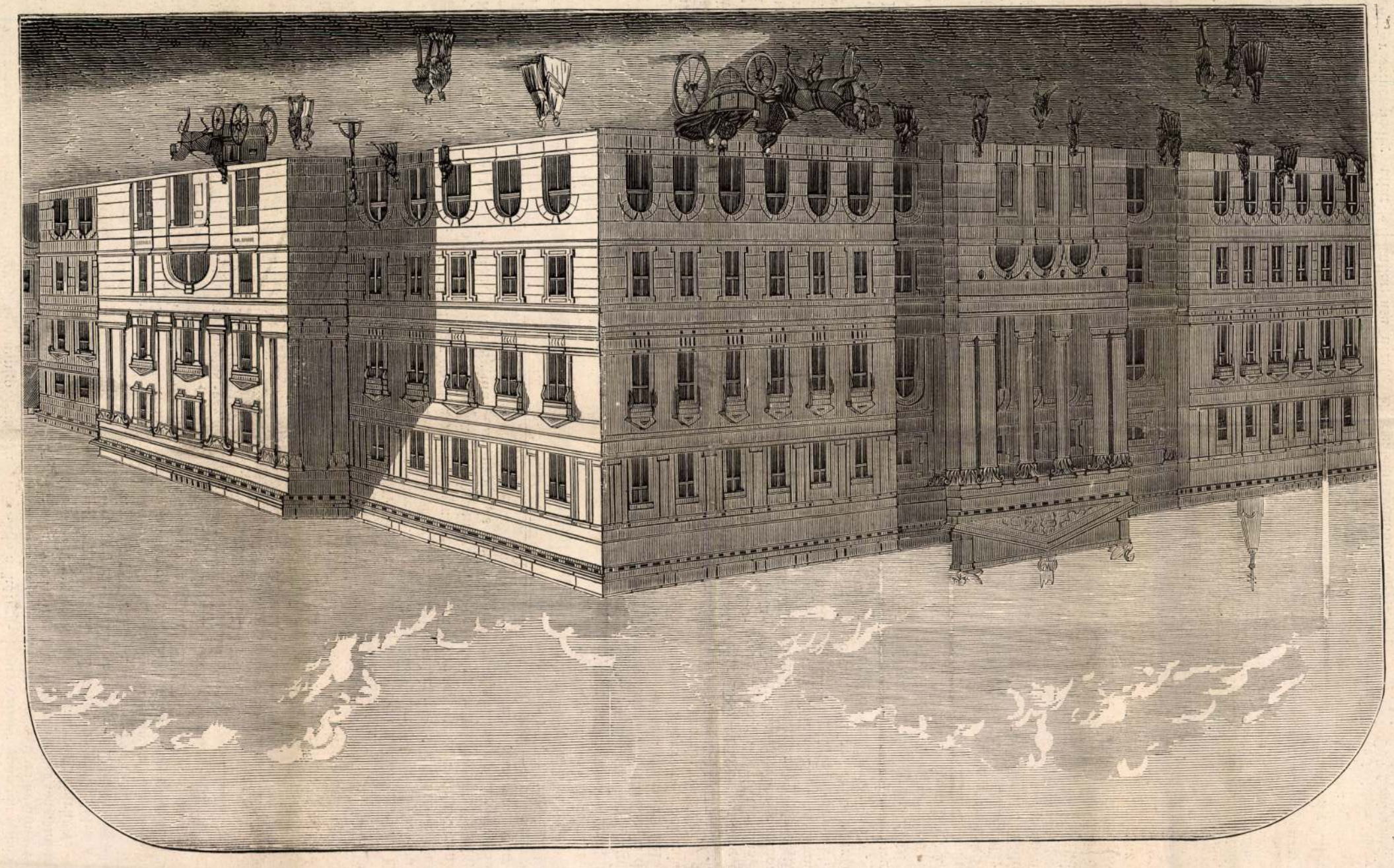

Alig vette hirét annak, hogy a magyar orvosok és természetvizsgálók ez idén Győrött tartják vándor-gyülésöket, és azonnal fölkarolta az eszmét, hogy kirándulás szerveztessék M.-Óvárra, s igy alkalom nyiljék a nagygyülés tagjainak megismerkedhetni az ott található tanulságos gazdászati viszonyokkal.

E kirándulás körül szintén elvitázhatlan elismerés illeti meg Albrecht főherczeget, mint az óvári mintagazdaság urát, ki valóban fejedelmi fogadtatásban részesité a természetvizsgálókat; nemkülönben lekötelezték a kirándulókat Mosonmegye derék alispánja és a főherczegi uradalom igazgatója is; de a fényesen sikerült kirándulás legfőbb tényezőjét gr. Batthyány Józsefben kell fölemlitenünk, mert ő volt az, ki minden kitelhetőt elkövetett, hogy a kirándulás ne csak élvezetes, de egyuttal tanulságos is legyen. Csak uj jelét adá ezzel annak, hogy mennyire fölvirágozhatnék a haza, ha minden főur oly nemes ambiczióakat táplálna keblében, mint ő, s hogy valóban méltó utódja őseinek, kik közül egy Batthyány Kázmérnak neve máris ott fénylik a természetvizsgálók évkönyveinek lapjain, ki is mint a pécsi nagygyülés egyik elnöke, siklósi várában fogadta a nagygyülés tagjait.

Nem kétkedünk, hogy mindazon fényes tehetségek, jellemerő, hazafiság és komoly törekvés mellett, melyeket Mosonmegye főispánjában ismerünk, bátran sorolhatjuk őt azok közé, kiktől még sokat remélhet a haza.

—r—y.

A kolozsvári dalárünnepély.

A dalárünnepélyek kezdenek nálunk is meghonosodni, mint az egyleti élet és társadalmi mozgékonyság terjedésének jelei. Nem olyan sok éve annak, hogy minden valamire való városban egymás után alakulnak a daltestületek, minőket azelőtt legfeljebb csak oly helyeken lehetett találni, hol nagyobb a diákság, főkép pedig a kálomista diákság, melynek „cantusa“ képviselte széles Magyarországban a zengő-bongó dalt, a mi pedig nálunk csak ugy terem, hogy a czigány alig birja hegedüjébe meg czimbalmába rakni.

A guitárok, „éjjeli muzsikák“ lassanként kezdenek kimenni a divatból, s a dalárdák életbeléptették a hangversenyeket és konczerteket, s ezzel a keresztelők, névnapok és pasziták sorai közé egy uj alkalom ékelődött még a legkisebb város számára is, hogy a farsangon kivül is lehessen farsangolni, mert végre ez szintén tánczczal végződik, még pedig kivilágos-kiviradtig. Hogy sok városnak oly dalárdája van már, mely a legnehezebb énekdarabokat is szabatosan előadja, ebben már művészies nyereséget is birunk.

E dalárdákból alakult az az országos dalárszövetség, mely aztán minden két évben be-bevonul egy-egy vendégszerető városba, s vagy három napig eltölti azt dallal és énekszóval, ugy hogy zeng minden, s aztán van vigság és jókedv, a mire hogy akad mindnyájunknak egy kis szükségünk, ezt legjobban kiki maga érzi.

Az idén Kolozsvárnak jutott a dalárok hadjárata, s jövő alkalomra Szeged városa kérte ki magának a szerencsét. Majd akkor aztán egy másik város intéz meghivást, s igy tovabb vonul a dalos sereg az ország egyik részétől a másikig.

Eddig Pécsen, két izben Pesten, Aradon, Debreczenben, N.-Váradon s legutóbb Kolozsvártt volt országos dalárünnepély. A fővárosban nem tudott oly jelentőségteljes esemény lenni, mint a vidéki városokban, hol a csöndes társadalmi életbe uj és pezsgő vérkeringést önt. Közel 2000-re megy azok száma, kik ilyen alkalommal részint mint dalárok, részint mint hozzátartozandóságok, részint pedig mint a kiváncsivá tett környék képviselői gyülnek össze. Tökéletesen elég arra, hogy már tömegük erejénél fogva is rendkivül mozgalmas napokat idézzenek elő.

A kolozsvári dalárünnepély egyike volt a legsikerültebbeknek, s a kik jelen voltak, szivesen viszhangozzák még most is az ottani fogadtatást.

Ez ünnepély mozzanatát tünteti föl egyik képünk, a legkiválóbb mozzanatot, mikor valamennyi dalárda sorba áll, s együtt énekel. Természetes, hogy erre nem igen akadhat elég nagy terem sehol, s külön kell gondoskodni alkalmas helyről. Kolozsvártt körülbelől 500 énekes vett részt a nagy előadásban, s ennyi énekessel szemközt egy pár ezer ember is ki akarja elégiteni fölizgatott kiváncsiságát.

A dalárok együttes előadására tehát külön dalcsarnokot épitenek. Csakis az ő számukra, a közönség a szabadban marad. Az ily dalcsarnok épitésénél az a főkellék, hogy jól összegyüjtve a hangot, tisztán visszaadja a hallgatóság számára, s ne veszszen el abból semmi.

A kolozsvári dalcsarnok a sétatéren, közel a lövöldéhez emelkedett, s egészen hasonmása volt a nagyváradinak, melyet minden igényeknek megfelelőleg egy ottani épitész, Barthel emelt. Az ő terve szerint készitették a kolozsvárit is.

Mint rajzunkon látható, ez a dalcsarnok egy óriási kagyló-héjhoz hasonlit, s nagyon emlékeztet a szinpadok elején helyt foglaló sugólyukhoz. Egyszerü deszka alkotmány, két szárnyán némi diszitéssel. A boltozat hajlásánál kell kiszámitani, hogy a hangok jó erővel verődjenek vissza. A padozat is magasan van a földtől, s nemcsak arra való, hogy a dalárok jól szem elé sorakozhassanak, hanem ez voltaképen az a dalcsarnoknál, a mi a hegedünél a derék, a hangbölcső. Egészen üres, s nem vezetheti a süket földbe a hangot.

Épitési költségei 3000 frtba kerültek, s ezt a város áldozatkészsége viselte.

A dalcsarnoki előadás nagy karénekei zárták be az ünnepélyt, s képezték az egész dalos napok különböző előadásainak erőteljes finaléját, mely után bucsuzott és oszladozott mindenki haza felé.

Az erdélyi székely szombatosok.

(Folytatás.)

Midőn Dávid hitének s meggyőződésének igy áldozatul esett; midőn őt magát bebörtönözték: nem zárhatták el vele szellemét is, mely tovább munkált; nem rakhattak bilincseket emlékére, mely titokban föntartotta magát követői közt, kik, hogy nem kevesen lehettek, a föntebb közölt itéletnek ezen passusa bizonyitja: . . . „az istentelen és hallatlan káromkodásra vetemedtél és az ország végezése ellen közönségessé tetted.“

Dávid halála ugy tünt föl követői előtt, mint tanai igazolására hozott véráldozat, mint biztositék azok igazságáról, tehát mint martyr-halál. Méltán állithatjuk tehát, hogy Dávid követői, a vallásos rajongás ama korában „az ő hamis értelmében nemcsak megkeményedének, hanem nagyon sokan e dologban előbb is menvén: zsidózásba füződözének.“ Annyival inkább merjük pedig ezt állitani, mert a szombatosok énekes-könyvének tanvitató darabjain épen azon gunyolódó jelleg ismerhető föl, a melylyel már a „de falsa et vera unius Dei cognitione“ czimü könyv szerzőjénél találkoztunk. Ezen Dávid szelleme kinyomatát magukon hordó énekeknek keletkezési idejét pedig épen ezen időtájra 1580—1600-ig teszi Lugossi József, ki a szombatos énekes-könyvet először ismertette az akadémia nyelvtani osztályában 1850. szept. 2-án.

Ez énekek tehát, melyek sokban különböznek a Pécsiéitől, Dávid halála után csakhamar keletkeztek s az ő tüzes, csufolkodó modora van általok mintegy megörökitve; tartalmukat illetőleg pedig a judaizáló hitelvek vannak bennök a szombatos énekeskönyvbe átültetve.

Az ujitásokhoz szokott, lelki kétségei közben végre is megőrült Dávid Ferencz vetette tehát a szombatosság alapját az unitarismus tulhajtása által. E kezdeményezőnek egyik tanitványa vagy követője lehetett azon Eőssi András (vagy Orbán B.-nál: Tamás), kit az ujabbkori történészek a szombatosok alapitójának tekintenek, szemben a hagyományokkal, melyek Péchy Simont Erdély korlátnokát tartják az első szombatosnak s a szombatos sekta alapitójának.

A történészek egy egykoru krónikás, Nagy Szabó Ferencz következő előadására támaszkodnak: „A mint emlékezem 1588. esztendő tájatt esmét megujula és kétfelé szakada az ariánus vallás; mert Sz.-Erzsébeten lakik vala egy főember, kinek Eőssi András vala a neve, ez addig olvasá a bibliát, hogy szépen kitalálá belőle a szombatos vallást . . . . és igy csakhamar két vallás lett az egyből, u. m. ariánus és szombatos.“

Ezen idézett hely épen nem dönti meg föntebbi állitásunkat, sőt igazolja, hogy a szombatosságnak alapja az unitár-ariánus vallás; ezen kifejezése meg „esmét megujula az ariánus vallás“ épen azt bizonyitja, hogy volt már előbb is eset az ariánus vallás megujulására, a mi nem lehetett más, mint a dávidi mozgalom.

A maros-vásárhelyi krónikás mondhatta Eőssiről, hogy kitalálta a szombatos vallást, mert hiszen Dávid még nem volt szombatos, csak judaisans, zsidózó. Dávid még nem formulázhatta az alakuló félben levő felekezetnek hitelveit, sem szertartásait; Eőssit tehát, ki a Dávidot nagy martyrnak tartók egyike lehetett, elfogadhatjuk a szombatosok alapitójának. E szerint tehát a szombatosság Péchyt megelőzte, mert mint látni fogjuk, ő ez idő tájon nem is volt Erdélyben, csak 1599. térvén haza a külföldről.

De meg lehetetlen is, hogy egy felekezet, minden előzmény nélkül oly módon jöjjön létre, mint azt a hagyomány előadja; huzamosan tartó eszmeforrongás eredményeül tekinthetjük azt mindenkor.

Arra nézve, hogy az Eőssi által fölszinre hozott szombatosságnak miképen alakult meg vallásrendszere, mikép tömörült oly alakba, a milyenben már találkozunk vele: arra nézve teljesen hiányoznak az adatok. Nincs egyetlen okmány, mely világot vetne ezen idő homályban lefolyt küzdelmeire, minek következtében a fejlődésnek — mindenesetre érdekes — mozzanatait nélkülözni vagyunk kénytelenek. Az adatokat, melyek bizonyosan szolgáltattak volna fölvilágositásokkal, részint a vallási türelmetlenség semmisitette meg, részint az 1658-ki török dulás, mikor leégett a gy.-fehérvári káptalan, hova az 1638-ki deési gyülés hűtlenségi bün terhe alatt rendelte el a szombatosok minden könyveinek behordatását.

A szombatos felekezet megalapulása és elterjedésének kiválólag kedvezett Géczi Jánosnak 1585—1588. decz. 8-ig terjedő kormányzósága, mely 3 évi tartama alatt, a példás, és Erdély történetében csaknem páratlan nyugalom által egészen felüditette a kis testvérhazát, s mely föláldozta a lelkiismeret szabadságát is az azt nyügözött bilincsekből. Ezen boldog és csendes időre, mikor az ekklézsiában is szép csendesség volt, esik a szombatos felekezet lassu, zajtalan megalakulása, s e rövid időszak végén lép föl Eőssi András is nézeteivel s azok terjesztési kisérletével.

A szombatosok, hogy a föltünést kerüljék, egy ideig az unitárok templomába jártak s azok neve alatt találtak biztos menhelyet. Később azonban „nagy darab tartományokon elterjedésök“ föltünt. Ehhez járult még az, hogy a szombatosok, talán elbizakodva eddigi, háboritatlanul élvezett békéjökben, a már emlitett gunyoros énekeket nyiltan használták isteni tiszteleteik alkalmával s azokban különösen kikeltek a róm. kath. és prot. felekezetek hite és szertartásai ellen, mig az unitariusokat mindenütt mellőzék.

Álljon ez énekekből itt egy pár töredék mutatványul:

Minap támadott pápa Calvinus, Luther és a többi
Mindenik ugy mint bálványimádó az ő gondolatjok
Követé, és azt erősség gyanánt felettébb vitatja.
Ősök nyomdokát, pogányi módra vakságban követik,
Olasz nemzetnek bolond szerzését, az mellett követik
Az pápaságnak heábavaló nagy sok találmányit.

A szentháromság ellen polemizálva igy énekel a szombatos:

Hát az is képes, hogy még valaha
Üdő forgásában,
Háromnál is több találtatik
Mint akkor az kettő. —
Bocsásd meg Uram! bolondságukat
Hogy igy kell szólanom.

Nem kevesebb kiméletet tanusitanak a ker. szertartások és ünnepek iránt is:

Nem hallotta soha egy szent is bibliából
Karácsony avagy Pünkösd, Husvét tartásából
Nagy sok többekkel együtt, kik jöttek pápától
Hogy igértetett volna áldomás* az urtól.

* Urvacsora.

PROLOG

az aradi szinház megnyitására.

Szept. 21-kén szavalta

Szerdahelyi-Prielle Kornélia.

Először szólalnak meg itt e lakban
A játszi múzsák, ihletök szerént.
Égből leszállva, eszményült alakban,
A képzelet szép tüneményeként,
Lehozva mind, mi bennök halhatatlan,
Széthintve a varázsos égi fényt,
S betöltve azzal föntt s alant e helyt:
Mit buzgóságtok templommá emelt.

Itt jő elől, setétlő gyászmezében,
Komoly léptekkel a Tragédia.
Dúlt arcza halvány, véres tőr kezében,
És szenvedélytől szaggatott szava.
A bűn s erény, a dicsőség s a szégyen,
Az elbukott nagyság diadala:
Szivrenditő és kiengesztelő
Játékba' tünik alakján elő.

Nyomán a Vigjáték múzsája lép fel,
Szétbontva tündér-fátylát játszian.
Tükrébe fogja, — ferdeség és tévely
Az életben s világban a mi van.
Majd könnyü ostort suhogtat kezével,
— S megérezzük súlyát mindannyian,
Mert gyöngeség nélkül ki volna itt? —
Nevetve sújt s nevettetve javit.

És kettejök körül im játszi körbe'
Vig tánczot lejt a tündérek kara.
Dal, zene ringat ábrándos gyönyörbe,
Bút s gondot ölve édes mámora.
A festészet szemetek' ejti tőrbe
S légvárakat rak lenge sátora.
Kezet minden művészet arra fog:
Hogy édes ámulatba ringjatok.

De ha! ki lép elő komoly fenségben,
S irányt a többi játékának ad —?
A lelkesülés lángja ég szemében,
Pajzsán egy ősi szent czimert mutat,
Ajkán a szó zendülve égi szépen,
Velőket oszlat, mig szivekbe hat . . .
Ismeritek: — nem idegen jő —
A Nemzetiség szent nemtője ő!

Itt vannak im a várva-várt vendégek,
Nekik rakátok e ház boltjait,
S társimmal én szerényen félre lépek,
Mert érezzük: istenek járnak itt!
De nem! — nekünk kell tolmácsolni néktek
Ez égi lények ihlett hangjait . . .
Oh, vajha gyönge hangunk nyerje meg
Sziveteket e hely tündérinek!

Szász Károly.

Az aradi szinház megnyitása.

(Szept. 21—22.)

„Arad — halad!“ Ez egy régi szójáték, a mit Arad csakugyan lelkiismeretesen iparkodik igazolni. Az utolsó pár év alatt valóban lázasan halad. Ha nem is emlitjük a három vasut összecsatlakozását, és a mi régi tengeri kigyónk: a holt Maros folyóvá tételének nagy munkáját, melylyel Arad városa a közegészségügynek ugy, mint a szépészetinek óriás költségekkel áldoz, valóban büszkén utalhatunk azon három monumentalis középületre, melyek ketteje: a lyceum és a szinház már készen áll, a harmadika pedig: a városháza, az épülés stádiumában van; s melyekkel Arad városa méltókép sorakozik a müvelt és haladó városok közé, sőt a főváros után erősen tör az első hely felé.

A lyceumnál, az igaz, a város csak negyvenezer forinttal és egy ingyen telekkel van képviselve: de a városház és szinháznál mintegy nyolczszázezer forint épitkezést teljesit; ezen összegnek majdnem három negyed részét a szinház vette igénybe, mely ma már egész pompájában készen áll, s melynek megnyitását f. hó 21-ikén az inpozans szépségü közintézethez méltóan megünnepeltük.

Aradvárosa a kisszerü zugszinház mellett, — melynek szinpadján a hivatlanság, nézőterén pedig a közöny már pár év óta folyton kisért s legutóbb egy pár szinigazgató tönkrejutását eredményezte, — régóta érezé már szükségét egy emelkedettebb igényeinek megfelelő szinháznak. Az utóbbi időben több ügybuzgó és lelkes férfiu erélyesen látott a dologhoz, s a várostól mindenesetre óriási áldozatot követelő szinház-épitési terv, ezek meleg és fáradhatlan pártolása és forceirozása mellett, a közgyülésen határozattá lett.

Az épitkezésre hétszázezer forintos kölcsön köttetett s Skalnitzky budapesti épitész nyertes terve szerint s saját és helyettese fölügyelete alatt csakhamar elkezdődött az épités s szünet nélküli két évi munka után a kikötött határidőre megnyitásra készen áll a muzsák hatalmas és nagyszerü temploma.

Az egész épület, mely két oldalon bérházzal van összekötve, és pedig homlokkal az általa alkotott négyszögü főtérre, másik homlokkal pedig ki a város fő utjára, nagy négyszög épületet képez s a város fő bejárásának közepén fekszik. A tulajdonképeni szinház nyugatról keletfelé, a két bérház közé van ékelve s homlokzata a volt hosszukás főtér szebb oldalával s hátulja a volt főtér másik házsorával szép tágas utczát képez.

A szinház bejárata — az általa képzett utczában, — igen kényelmes, a belépés három magas ajtón keresztül tágas előcsarnokba vezet, melynek drapp-sárga festése, ennek sötétebb árnyalása s gyöngéd kék szegélyzése, s ezek között a sgrafitto-szerü czifrázatokkal kellemesen lepik meg a belépőt. Jobbról és balról csinos pénztárfülkék állnak s mindkét oldalon kényelmes följárás vezet az emeleti páholyok és III-ad emeleti erkélyszékekhez; mig a földszinti páholyok, zártszékek és földszinti ülőhelyek bejárata a főajtókkal szemben 6 lépcsőnyi emelkedéssel van alkalmazva. Az előcsarnokok mozaikkal padolvák. Jobbról és balról a karzatra is két külön lépcső vezet, melyek az előcsarnok hátteréből nyilnak.

A második emeleti páholyok mögött (a leirt előcsarnok fölött) van a társalgó terem nagy diszszel és kényelemmel (mely ma azonban még nem egész kész), s itt fog a négy művésznő: Pauliné, Felekiné, Prielle Kornélia és Blaháné szép kivitelü arczképe függeni, melyeket Than festett s Atzél Péter ajándékozott a szinház társalgó terme számára.

A szinház belső térmértéke oly nagy, mint a budapesti nemzeti szinházé; szinpadja csak igen csekélylyel kisebb. Négy sor páholya van, összesen 88 páholylyal, melyek oly tágasak, hogy mindegyikben 6 személy kényelmesen ülhet. A szögletpáholyok kettősek, az emeletiek előszobával, s az első emeleten jobbra van az udvari páholy, átellenben az állandó szinházi választmányé.

Zártszék van 252 s földszinti ülőhely 50. Állóhely egy sincs, nem is lehet, mert a földszinti páholyok (különösen a hátsó tiz) oly alacsonyak, hogy még az előtte ülők által is némileg zavarva lesznek azok kibérlői. Ez a szinház Achilles-sarka.

A szinház diszitése meglepő fényü és szépségü s becsületére válik azok tervezője és festőinek: Bredow orosz csász. udvari festőnek és Colinszky Márton wiedeni (bécsi) szinházi diszitőnek.

A pallat domborzatos épitésü s szinezése valóban meglepő szépségü. A pallat legközepén nyilás van, a pompás kivitelü (4000 frtba került) óriás gázcsillár számára; a körül egy szükebb kettős kör, melynek köre nyolcz kis körre van osztva; a négy átelleni körben Szigligeti, Vörösmarti, Erkel és Jókainak Colinszky által festett arczképe; a közbeeső körökben pedig a költészet, vigjáték, tragédia és zene szimbolumai. Az egészet aztán egy óriás virágkoszoru öleli át, melynek élénk szinpompája esti világitásnál különösen nagy hatásu.

A páholyfalak diszitése sötét vörös; sötét vörös bársony a zártszékek és földszinti ülőhelyek párnái; ilyen a páholypárkányzat; ilyen a páholyülések párnái, (két karszék, két kerekszék és egy hosszabb pad,) valamint a páholyok függönyei; melyek közül még eddig csak az udvari és a comité-páholy van függönyözve, de később a többi is függönyözve leend.

A páholy-előfalak s egyátalán a belső festészeti szin a drapp-sárga, a legdúsabb aranyozással; s közben a páholyokat tartó dús aranyozásu fehér, sugár vasoszlopok a legkellemesebb benyomást teszik a nézőre.

A szinpad homlokzata különös szép készitésü. Fölül Arad város czimerét, kétfelül dús lombozatba végződő angyal-alak tartja s a páholyhajlások felé, a sarokban óriás pán-alakok huzódnak meg.

A szinpadi gépezetekkel Galló budapesti ifju gépész remekelt; kinek miniatur gépszinpadjáról egyidőben igen sok dicséretest mondottak a budapesti lapok. E hirlapi közlemények okozták, hogy Arad városa Gallóra bizta a szinpad berendezését s a megtörtént próbák után mondhatjuk, hogy azon magasztalások nem voltak túlzottak és Galló kitünő magyar gépésznek igazolta magát. A sülyesztőket (milyen négy van) ugyszólván gyermekerővel kezelhetni s a szinfalakat a legnagyobb könnyüséggel forgatni s helyezni lehet; sőt egy uj mozditással zárt szobát és nyilt utczát rögtönözhetni a kerekeken és forgókon járó falakból.

A függönyök és álfalak, a szobák, templomok, börtön és paloták, kertek és erdők mind a legválasztékosabb minták után készitvék, s ezek közt kiválóan szép a fő függöny, mely vörös bársonyfüggönyt ábrázol, nehéz török áttörésekkel s a földön fekvő nehéz arany rojtozattal. Az előtérben a költészet szobra áll, (az egész függöny harmoniáját megzavaró kis alak), lábainál babérkoszoruval s az állvány lépcsőkön elszórt virágokkal. A függöny egyik fölakasztott része alatt a háttérben áldozatoltár füstölög Arad czimerével: „Arad áldozik a művészetnek.“ A háttér pedig szép világitásu havasokban s derült égben vész el.

Az épület tehát áll, még pedig oly diszben és pompában, milyennel nem egy magyarországi szegény vidéki város, de a bécsi operaházon és Wien szinházon kivül az egész monarchia nem dicsekedhetik. Ha a szinházhoz méltó társulat játszik benne s hozzá méltó pártolást talál a közönség részéről: akkor Arad tizszer tulszárnyalja azon jó hirnevet, melyről a hatvanas évek elején hires volt; de tulhaladja az ország eddigi összes vidék szinházait, még a kolozsvárit és debreczenit is.

*

Az aradi szinház megnyitását előttünk emlékezetessé teszi azon királyi kegy is, hogy ő felsége a király személyesen megjelent az ünnepélyen, több alkalommal is kifejezve azt, mikép örül, hogy a vidéki városok is szinházat épitenek; — az előadás után pedig hozzá tevé hogy: „még pedig ily szépet, mely, akármely székvárosnak becsületére válnék.“

A szinház megnyitása, a király itt mulatásával kettős ünneppé lett, s ha már a megnyitás előtt négy nappal is 20 frtos páholyokhoz s aránylag drága egyéb ülésekhez többé jutni nem lehetett, most már a megnyitás napján az 1 frtos karzatjegyek is börzére jutottak, s nagy agióval se lehetett a jegykereskedőktől párosával összeszedni.

Meg is telt a szinház, ugy hogy 1400 ember helyére 2000 ült, s már fél nyolczkor oly diszes közönséggel volt tele a szinház, milyet akármely főváros megirigyelhetett volna Aradtól.

Pedig alig pár órával azelőtt e fényes társaság még az utczán járt kiváncsiságával, hol ezer meg ezer ember hullámzott a 6 órakor érkező király tiszteletére. A város kicsinositva, föllobogózva, koszoruzva. Diadalkapuk és jelvényes fölirásokkal. Egy órával a király érkezte előtt jöttek a pesti nemzeti szinház művészei, kiket külön bizottmány fogadott az indóháznál. Institoris főjegyző köszönté őket; mire Feleki válaszolt, hangsulyozva: vajha azon művészet, melynek képviselői, s melynek templomát megnyitni jöttek, folyton öregbednék és terjedne. Az akadémiát és Kisfaludy-társaságot Fábián G., Gyulai Pál és Toldy István képviselték. (Szász Károly hivatalos elfoglaltatása miatt nem jöhetett le).

Utánuk 6 óra felé érkezett a király, kit az indóháznál a város polgármagya Vörös Pál üdvözölt, s kinek egyszersmind a fogadásoknál megigérte, hogy a szinház megnyitási ünnepére meg fog jelenni.

Nyolcz órakor pontban megkezdődött az előadás.

A működedvelői zenekar igen szabatosan s viharos tapsok közt eljátszá „Hunyadi László“

*

nyitányát. Utána a dalárda a magyar hymnuszt éneklé s ének után a kétfelé vonult dalárok közt előlépett Prielle Kornélia s megzendült a művésznő ajkairól az első szó Szász Károly szép prologjával, mit ugyan a király ő felsége érkezése nehány perczre félbeszakasztott, de midőn a zenekar üdvözlő tussa s a közönség éljenzaja lecsillapult — folytatá a művésznő a prologot, s midőn bevégzé, lábaihoz koszoru repült s a közönség viharos tapsokban tört ki.

Kis vártatva kezdetét vette a kitüzött vigjáték, a „Mátrai vadászat“ a jó öreg Fáytól, mely a megnyitási ünnepélyre épen nem volt szerencsével választva. Ez ódon darab épen ily megnyitási ünnepen a hosszadalmas jelenetek, a lapos mese és erőltetett bonyodalmak miatt, a művészek tökéletes alakitása daczára, tetszést nem arathatott. Meglehet az is oka volt, hogy a közönség figyelme a magas vendég személye és az először látott fény és pompa által volt igénybe véve.

Ő felsége két felvonáson át volt a szinházban s az előadás végén a szereplő művészek élénken kitapsoltattak s diszes emlékkoszorukat kaptak.

Másnap ugyanoly diszes közönség előtt sokkal nagyobb hatással, mint az első nap „Az ajtó tárva vagy zárva legyen“ és az „Egy szellemdús hölgy“ kis vigjátékok adattak; a kettő között Odry énekelt egy áriát az „Álarczos bál“-ból.

Prielle Kornélia, Molnárné, Feleki és Nádai brilliroztak és viharos tapsokkal jutalmaztattak.

Igy Odry is, kinek költői szép éneke mindenkit elragadott s a zajos ujrázásnak ellen nem állhatva, eléneklé még a Hamlet bordalát a legnagyobb tetszészaj és ovácziók között; szép koszorut is kapott.

A taps és kihivásból még Bredow és Colinszki festőknek és Galló gépésznek is kijutott a része.

Művész vendégeink szerdán távoztak el, elvíve magukkal tiszteletünket és becsületünket, s itt hagyva a legjobb emléket és a fölszentelt csarnokot, melyen október elsején ujra megszólal a Muzsa egyik fölkentjének ihletszülte darabjában a Katona Bánk bánjában.

Egy népünnepély volt ez; feledhetlen előttünk az által is, hogy a király személyesen jelen volt, s vajha eredménye volna, hogy Arad példájára hazánk egyéb városai hasonló áldozatra buzdulnának.

Varga János.

Az északi sarkexpediczió.

Az északi sarkexpediczió tagjai már megérkeztek Bécsbe, hol nagy ünnepélyességekkel és kitüntetésekkel készültek fogadni a bátor utasokat. Bécsben nemzeti ajándékra gyüjtenek melynek czélja, hogy mig egyrészt a hosszu fáradalmak után pihenést élvezhessenek, másrészt szélesebb körben terjeszthessék tudományos tapasztalataikat. Bécs fölhivta Budapestet is, hogy járuljon ehhez, s fővárosunk szept. 23-án tartott közgyülésen Rupp Zsigmond fővárosi bizottsági tag inditványára egyhangulag 3000 frtot szavazott meg, s elhatározta, hogy gyüjtéseket is indit meg, az expediczió vezetőit pedig meghivja a fővárosba.

A király pedig Payer Gyula főhadnagynak és Weyprecht Károly sorhadi hajóhadnagynak a Lipót-rend lovagkeresztjét adományozta.

A magyar földrajzi társulat is küldött az érkezők elé Hamburgba üdvözlő sürgönyt, s Hunfalvy János, Berecz Antal, Vámbéry és Déchy Mór, mint küldöttség, mentek Bécsbe, hogy Budapestre hivják őket.

Hazafelé utaztukban az expediczió tagjai mindenfelé nagy kitüntetésekkel találkoztak, s a norvég és svéd partok vetélkedtek egymással a szivességben, Christianiában az osztrák-magyar konzul üdvözölte őket. Payert és Kepest, kik az expedicziótól külön válva utaztak, a svéd király is nagy szivességgel fogadta, s mind Payernek, mind Kepesnek érdemrendeket adományozott. Ők Koppenhágától vasuton mentek Hamburgba, mig Weyprechtet és a legénységet a „Finnmarken“ gőzhajó szállitotta.

Hamburgban rendkivüli nagy készületeket tettek fogadtatásukra, s itt gyültek össze a különféle küldöttségek is, a többi közt a bécsi, melynek tagjai közt volt Wilczek gróf és gr. Zichy Edmund is, mindketten az expediczió lelkes gyámolitói.

E hó 22-kén Hamburg, az Elbe folyam e nevezetes kikötő városa, egész ünnepi arczulatot öltött. A kikötő s a körülte levő utczák föl voltak lobogózva. Az indóháznál, hol Payer és Kepes voltak érkezendők, szintén sokan vártak. Külön szertartásos fogadás nem volt számukra, hanem a tenger felől értekezőkhöz csatlakozva vettek részt az ünnepélyben. Már e hó 21-én várt egy küldöttség az indóháznál, de Payer és Kepes csak 22-kén este 9 órakor jöttek meg. Gróf Zichy volt, ki legelőször meglátta Payert, s nyakába borult. Wilczek grófnak Payer igy szólt: „Az ön műve mégis szerencsésen be van fejezve.“ Innen a kikötőhöz mentek, hol már hullámzott a nép, s ragyogó világitás vette körül az Elbe széles torkolatát. Esti 11 óra volt, mikor a folyam két partján fölgyuló kátránylángok és röppentyük jelezték, hogy a „Finnmarken“ hajó itt van. Más két gőzös is jött vele, melyek a nyilt tengerre mentek elébe. A fogadtatás szivessége, az üdvözletek rohamossága megható volt. A folyton harsogó „hurrah“ miatt sok gratuláló beszédet nem is lehetett elmondani. Az expediczió tagjai mindnyájan egészségesek, de a viszontagságteljes utak meglátszanak rajtuk.

Hochstedter tanár a várvavártaknak Rudolf trónörökös üdvözletét adta át, gr. Zichy Edmund pedig Trefort magyar közoktatásügyi miniszter üdvözlő táviratát. Az expediczió legénysége Litrow fiumei fregattekapitány beszéde által, melyet a magyar tengerészeti hatóság megbizásából tartott, a könyezésig meg volt hatva. A banket alkalmával gyujtó beszédek tartattak.

A kikötőből a Streit-féle szállodába mentek, hol banket volt, s egymásután járta a toaszt. E lakoma alatt az utasok sok érdekes részletet beszéltek már élményeikből, s azokból a táviratok következőket tudatták mindenfelé.

Az expedicziónak ugy vezérei, mint legénysége kitünően néznek ki s csak ruházatuk kopott kissé. Az iratok, rajzok és spiritus praeparatumok meg vannak mentve. Az északi sarkon rekedt „Tegetthoff“ hajón több mint 60 jeges medvebőr maradt hátra, ugy szintén jelentékeny kitömött állatgyüjtemény és nagymennyiségü fóka-fog. A hajót tökéletes épségben hagyta hátra a személyzet s Weyprecht nézete szerint, mihelyt a jég engedni kezd, szabaddá és ismét használhatóvá lesz. A hajó kitünő szerkezetü volt, a mi abból is kilátszik, hogy 1872. okt. 13-ka óta 1873. februárig minden képzelhető jégtorlódást és szorongást sérelem nélkül kitünően kiállott.

Krischt, az expediczió elhunyt gépészét, a fölfedezett területen a „Wilczek“ hegyfokon temették el, s emléket állitottak neki.

Payer az ujonnan fölfedezett földről sok rajzot hoz magával. A „Ferencz-József föld“ mintegy 70 mérföldre huzódik föl északra és sok madár, jeges medve és róka által van lakva. E föld első izben mult augusztus hó 30-kán délután 2 órakor tünt szembe; a legénység ekkor a födélzetre gyült, a császári lobogó föltüzetett s a föld háromszoros hurráh-kiáltások után birtokba vétetett, elfoglaltatott. Egy hegyfok Deákról, s egy öböl „Hungaria-öböl“-nek neveztetett el. A szánka-utazásokat Payer és Orel kimondhatlan nehézségek között tették meg. Weyprecht és Kepes betegség miatt nem vehettek részt. Az első szánka-utazás északi irányban harmincz napig tartott, két más nyugati irányban tett ily utazás pedig egy-egy hetet vett igénybe. Valamennyi kutya, melyet szánkák huzására vittek magukkal, megbetegedett, s agyon kellett azokat lőni.

A fölfedezett föld egy nagy szigettenger; az egyes szigetek nevei: Rudolf-föld, Wilczek-föld, Zichy-föld, Hochstetter-föld, Koldewey-sziget, Petermann-sziget. Van továbbá egy Todesco-szoros. Mialatt a hajó a jég között feküdt, az időt mérésekkel töltötték. Az expediczió mindig készen állott a hajó elhagyására. Miután a „Tegetthoff“ tarthatlanná vált, elhatároztatott, hogy mindenki csak a legszükségesebbet vigye magával. Payer, Kepes és Weypreht a matrózokkal szánokat vontak, míg végre vizre akadtak és a szánakat elhagyták.

A „Tegetthoff“ elhagyásakor csak négy sajkát, négy szánkát és 1400 font élelmiszert vettek magukhoz az utazók s utoljára már csak borsóhurka és csokoládé maradt, s midőn a megváltás jött, már csak tiz napra való élelmi szerrel birt az expediczió. Az orosz hajó, mely az északi sarkutazókat a Düna-öbölben előtalálta, egy a hamburgi bizottság által készitett könyvet, levelekkel és hirekkel, vitt magával a sarkutazók számára.

*

Hamburgban a földrajzi társulat szept. 22-iki gyülésén Weyprecht és Payer előadásokat tartottak utazásaik felől. Igen fontos a tudományra nézve Payer nyilatkozata, ki azon az uton az északi sark fölfedezését lehetetlennek jelentette ki. A fölfedezett területen tett utazásaikat festve többi közt igy szólt: Április 11-dikén bazalt oszlopok akadályozták a haladást. Másnap még földet láttunk a 83 fokon is tul; de. egyszersmind arról is meggyőződtünk, hogy ezen az uton az északi sarkelnem érhető és a nyilt északsarki tengerről szóló theoria tarthatatlan. Ha egy hajó eddig a vidékig hatolhatna is, nem találna téli kikötőre és a nélkül, hogy egy hajó közelben legyen, nem lehet a szárazföldre expedicziót csinálni. Az északi sark föltalálására vonatkozó minden kérdésre az ujonnan fölfedezett szárazföldek határozott „nem“-mel felelnek.

Az expediczió élményeiről már bővebb értesülések is jelentek meg, melyek főbb vonásaiban elénkbe tárják e rendkivül veszélyes utazás viszontagságait.

1872. jun. 13-án indult ki az expediczió Bremmerhaven kikötőjéből Tromsö felé, hol aztán még nehány napig tartozkodott, mig a teljes előkészületek a nagy utra befejeztettek s ismét tetemes kőszénkészletet vettek föl a hajóra.

1872. julius 13. s 14-ike közti éjjelen a „Tegetthoff“ elindult vészteli utjára. Julius 25-dike estéjén a hajó $74^1/_2{}^0$ alatt gyönge uszójégbe ütközött; még ugyanaz éjjelen a jég oly annyira tömörült, hogy julius 28-dikán a „Tegetthoff“ teljesen a jég közé volt zárva. Hat nap mulva szabadultak ki, a szél széthajtván a jeget; tova mehettek Nowa-Zemljáig. A Kereszt-szigeteknél találkoztak az „Isbjörn“ nevü hajóval, melyen Wilczek gróf utazott. A jég sokáig egymás mellett tartotta a két hajót, mignem aug. 21-én elváltak egymástól: a „Tegetthoff“ folytatva utját észak felé, a másik pedig haza felé.

A „Tegethoff“ jól megoszlott jégre tolult, s könnyen folytatá utját északkeleti irányban, de igen rövid idő mulva tömör, áthatlan jégtömögekre akadván, kénytelen volt horgonyt vetni. A szél megállt, teljes szélcsend állott be, s midőn másnap a sarkutazók felébredtek, azt tapasztalták, hogy a láthatáron nincs jégmentes hely.

A „Tegetthoff“ befagyott! Éjjel nappal, jó és rosz időben egyaránt dolgozott a hajó megmentésén mindenki, a kapitánytól kezdve le az utolsó legényig; a jeget fürészelték s a gőzgép segélyével is igyekeztek a nyitott résecskéken megmenteni a hajót. Minden hasztalan volt. A hajót föltartózhatlanul vitte északkeleti irányban a hatalmas jégtömeg. Október elején végre a nagy jégdarab, mely a „Tegetthoff“-ot fogva tartotta, szétmállani kezdett; okt. 7-én a kormányt a megrepedés fenyegeté, és okt. 13-án kellett a hajónak az első nagy jégnyomást kiállani; a hajót a nyomások erősen fölemelték és oldalt fektették, körüskörül pedig óriási jégtömegek torlódtak föl körülötte. 1873. február végén a jégnyomások szünedeztek és azontul csend uralkodott a hajó körül. Tavaszkor megint megkisérlettek mindent a hajó kiszabaditására. Május elejétől szeptember elejéig folyton folyt a robbantás, furás, fürészelés és törés, de a kifürészelt darab alatt uj jeget találtak, melyet a meglevő szerszámokkal meg nem törhettek. Igy lassanként a vezetőknek és a tiszteknek meg kellett barátkozniok azon gondolattal, hogy elhagyják a „Tegetthoff“-ot.

1873. augusztus 30-kán délután 2 órakor először pillantáák meg a Ferencz-József földet. Az első, most Tegetthoff tengernagy után elnevezett hegyfok meredeken,